

MEDIA SPOŁECZNOŚCIOWE W POSTĘPOWANIU KARNYM

REDAKCJA NAUKOWA

PAWEŁ WASZKIEWICZ

MEDIA SPOŁECZNOŚCIOWE W POSTĘPOWANIU KARNYM

REDAKCJA NAUKOWA
PAWEŁ WASZKIEWICZ

NARODOWE CENTRUM NAUKI

**INP
PAN**

WARSZAWA 2022

Redaktor:
dr hab. Paweł Waszkiewicz, prof. UW
Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego, Katedra Kryminalistyki
ORCID: 0000-0001-9608-1586

Autorzy:
Katarzyna Bayer, Jan Bitner, Anna Julia Chabiera, Ewa Chmiel, Katarzyna Chruścińska, Marta Czekalska, Przemysław Czerwiński, Szymon Czerwiński, Filip Dąbrowski, Barbara Domańska, Adam Goliasz, Miłosz Klotz, Piotr Lewulis, Martyna Korkus, Jakub Nadolny, Agnieszka Nawara, Stanisław Rabczuk, Karolina Skraba, Błażej Stromczyński, Magdalena Tomaszewska-Michalak, Paweł Waszkiewicz, Krzysztof Worek

Publikacja powstała w wyniku realizacji projektu badawczego pt. *Media społecznościowe w pracy organów ścigania* o nr 2018/31/B/HS5/01876, finansowanego ze środków Narodowego Centrum Nauki.

Wydanie publikacji zostało dofinansowane przez:
Narodowe Centrum Nauki, Radę Kół Naukowych Wydziału Prawa i Administracji
Uniwersytetu Warszawskiego, Radę Konsultacyjną ds. Studenckiego Ruchu Naukowego UW
oraz Fundację Uniwersytetu Warszawskiego

Recenzje: dr hab. Wojciech Jasiński
dr hab. Jerzy Kosiński prof. AMW

Redakcja i korekta językowa: Weronika Krawczyk, Wydawnictwo INP PAN
Skład i łamanie: Włodzimierz Zakrzewski
Proofreading: Rob Brooks
Projekt okładki: Marta Czekalska
Grafika okładki: Courtroom vector created by vectorpouch – www.freepik.com

Rada Naukowa Wydawnictwa INP PAN:
dr hab. Celina Nowak, prof. INP PAN
prof. dr hab. Władysław Czapliński
prof. dr hab. Irena Rzeplińska
dr hab. Mateusz Błachucki, prof. INP PAN
dr hab. Małgorzata Łączkowska-Porawska, prof. INP PAN
dr hab. Anna Młynarska-Sobaczewska, prof. INP PAN
dr hab. Paweł Podrecki, prof. INP PAN
dr Wojciech Drobny

**INP
PAN**

Wydanie I, Warszawa 2022
ISBN: 978-83-66300-64-4 (druk); 978-83-66300-65-1 (ebook)

Wydawnictwo Instytutu Nauk Prawnych PAN
ul. Nowy Świat 72, 00-330 Warszawa
e-mail: wydawnictwo@inp.pan.pl

Druk i oprawa:
Drukarnia Sowa sp. z o.o.
ul. Raszyńska 13, 05-500 Piaseczno
Nakład: 100 egz.

WYKAZ SKRÓTÓW I SKRÓTOWCÓW	5
<i>Paweł Waszkiewicz</i> DOWODY Z FACEBOOKA, INSTAGRAMA, TWITTERA. MEDIA SPOŁECZNOŚCIOWE W POSTĘPOWANIU KARNYM	7
<i>Adam Goliasz, Krzysztof Worek</i> DOWODY Z MEDIÓW SPOŁECZNOŚCIOWYCH W SPRAWACH O STALKING I KRADZIEŻ TOŻSAMOŚCI	19
<i>Filip Dąbrowski, Jakub Nadolny</i> DOWODY Z MEDIÓW SPOŁECZNOŚCIOWYCH W SPRAWACH O CZYNY ZABRONIONE Z ART. 202 K.K.	45
<i>Ewa Chmiel, Martyna Korkus</i> DOWODY Z MEDIÓW SPOŁECZNOŚCIOWYCH W SPRAWACH O ZNIESŁAWIENIE	69
<i>Anna Julia Chabiera, Miłosz Klotz</i> DOWODY Z MEDIÓW SPOŁECZNOŚCIOWYCH W SPRAWACH DOTYCZĄCYCH PRZESTĘPSTW Z NIENAWIŚCI – PRAKTYKA POLSKICH ORGANÓW ŚCIGANIA	93
<i>Katarzyna Chruścińska, Agnieszka Nawara</i> DOWODY Z MEDIÓW SPOŁECZNOŚCIOWYCH W SPRAWACH O CZYNY ZABRONIONE Z ART. 35 USTAWY O OCHRONIE ZWIERZĄT	121
<i>Barbara Domańska, Szymon Czerwiński</i> DOWODY Z MEDIÓW SPOŁECZNOŚCIOWYCH W SPRAWACH O CZYNY ZABRONIONE Z USTAWY O PRAWIE AUTORSKIM I PRAWACH POKREWNYCH	145
<i>Magdalena Tomaszewska-Michalak, Błażej Stromczyński, Karolina Skraba, Stanisław Rabczuk, Paweł Waszkiewicz</i> FACEBOOK EST REGINA PROBATIONUM? OCENA DOWODÓW POCHODZĄCYCH Z MEDIÓW SPOŁECZNOŚCIOWYCH PRZEZ SĘDZIÓW W ŚWIETLE BADAŃ EKSPLORACYJNYCH	169
<i>Katarzyna Bayer, Jan Bitner, Marta Czekalska, Paweł Waszkiewicz</i> WYKORZYSTANIE MEDIÓW SPOŁECZNOŚCIOWYCH PRZEZ SĘDZIÓW WYDZIAŁÓW KARNYCH – WYNIKI BADAŃ KWESTIONARIUSZOWYCH	185

<i>Piotr Lewulis</i> MEDIA SPOŁECZNOŚCIOWE JAKO ŹRÓDŁO MATERIAŁU DOWODOWEGO W SPRAWACH KARNYCH. WYNIKI WSTĘPNEGO BADANIA ANKIETOWEGO PRZEPROWADZONEGO WŚRÓD ADWOKATÓW I RADCÓW PRAWNYCH	207
<i>Stanisław Rabczuk, Przemysław Czerwiński</i> CYBER VETTING: NABÓR DO POLICJI W ŚWIETLE BADAŃ ANKIETOWYCH	229
<i>Stanisław Rabczuk</i> POZYSKIWANIE DANYCH POCHODZĄCYCH Z MEDIÓW SPOŁECZNOŚCIOWYCH – PERSPEKTYWY DLA POLSKICH ORGANÓW ŚCIGANIA W KONTEKŚCIE ROZPORZĄDZENIA E-EVIDENCE	251
<i>Błażej Stromczyński</i> BRAWO WY! ANALIZA REAKCJI SPOŁECZEŃSTWA NA PUBLIKACJE POLICJI DOTYCZĄCE SEKSUALNEGO WYKORZYSTANIA MAŁOLETNICH NA PORTALU FACEBOOK	271
ZAŁĄCZNIK NR 1. KWESTIONARIUSZ DO BADAŃ AKTOWYCH	289
ZAŁĄCZNIK NR 2. KWESTIONARIUSZ WYKORZYSTANY W BADANIACH Z SĘDZIAMI	296
ZAŁĄCZNIK NR 3. TREŚCI DOWODOWE Z MEDIÓW SPOŁECZNOŚCIOWYCH	302
ZAŁĄCZNIK NR 4. KWESTIONARIUSZ WYKORZYSTANY W BADANIACH UCZNIÓW KLAS POLICYJNYCH	309
BIOGRAMY AUTOREK I AUTORÓW	317

- WYKAZ SKRÓTÓW I SKRÓTOWCÓW -

A. 3d	– „Atlantic Reporter. 3rd Series”
AfD	– partia Alternative für Deutschland
BAS	– Biuro Analiz Sejmowych
CBOS	– Centrum Badania Opinii Społecznej
Dz.U.	– Dziennik Ustaw
Dz.Urz. UE	– Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej
ECLI	– europejski identyfikator orzecznictwa (ang. <i>European Case Law Identifier</i>)
EKPC	– Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności z 4 listopada 1950 r.
EKŁE	– Europejski kodeks łączności elektronicznej
END	– europejski nakaz dochodzeniowy
ENWD	– europejski nakaz wydania dowodów
ENZD	– europejski nakaz zabezpieczenia dowodów
FBI	– Federal Bureau of Investigation
H	– hipoteza badawcza
IBRiS	– Instytut Badań Rynkowych i Społecznych
KGP	– Komenda Główna Policji
k.k.	– Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny
k.p.c.	– Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego
KPH	– Kampania Przeciw Homofobii
k.p.k.	– Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego
KPP	– Karta praw podstawowych Unii Europejskiej z dnia 30 marca 2010 r.
KZS	– „Krakowskie Zeszyty Sądowe. Biuletyn Sądu Apelacyjnego w Krakowie w sprawach karnych”
LIBE	– Komisja Wolności Obywatelskich, Sprawiedliwości i Spraw Wewnętrznych
OSINT	– wywiad jawnoźródłowy (ang. <i>Open Source Intelligence</i>)
OSNKW	– „Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Karna i Izba Wojskowa”
pr.aut.	– Ustawa z 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych
Publ.L.	– Public Law (USA)
RODO	– Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/679 z dnia 27 kwietnia 2016 r. w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych i w sprawie swobodnego przepływu takich danych oraz uchylenia dyrektywy 95/46/WE
SM	– media społecznościowe (ang. <i>social media</i>)
SN	– Sąd Najwyższy
SO	– Sąd Okręgowy
SOCMINT	– wywiad w oparciu o media społecznościowe (ang. <i>Social Media Intelligence</i>)
SR	– Sąd Rejonowy
ToU	– Warunki korzystania (ang. <i>Terms of Use</i>)
TSUE	– Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej
UE	– Unia Europejska
UJ	– Uniwersytet Jagielloński
u.o.z.	– Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o ochronie zwierząt

Paweł Waszkiewicz*

DOWODY Z FACEBOOKA, INSTAGRAMA, TWITTERA. MEDIA SPOŁECZNOŚCIOWE W POSTĘPOWANIU KARNYM¹

Abstrakt: Media społecznościowe odgrywają coraz większą rolę na każdym etapie postępowania karnego. Od weryfikacji wiarygodności zawiadomienia o podejrzeniu popełnienia przestępstwa, przez postępowanie przygotowawcze, aż do etapu procesu sądowego. W rozdziale, stanowiącym zarazem wstęp do monografii, prezentowane są przykłady zastosowań mediów społecznościowych przez sprawców i organy ścigania. Szczególną uwagę zwrócono na aspekt dowodowy materiałów pochodzących z mediów społecznościowych. Zaprezentowane są również główne założenia projektu *Media społecznościowe w pracy organów ścigania* (nr 2018/31/B/HS5/01876), finansowanego ze środków Narodowego Centrum Nauki.

Słowa kluczowe: organy ścigania, wymiar sprawiedliwości, media społecznościowe, postępowanie karne, dowody

EXHIBIT FACEBOOK, INSTAGRAM AND TWITTER. SOCIAL MEDIA EVIDENCE IN CRIMINAL TRIAL

Abstract: Social media play an increasing role at every single stage of criminal proceedings. From verification of the credibility of the notification of a suspected crime, through preparatory proceedings to the stage of the court trial. This chapter, which is also an introduction to the monograph, presents examples of the use of social media by perpetrators and by law enforcement agencies. Attention is paid to the evidence aspect of the material from social media. The aim and the scientific goal of the project *Social media in the work of law enforcement agencies* (No. 2018/31/B/HS5/01876) financed by the National Science Center are also presented.

* Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego, [ORCID: 0000-0001-9608-1586](https://orcid.org/0000-0001-9608-1586).

¹ Publikacja powstała w wyniku realizacji projektu badawczego pt. *Media społecznościowe w pracy organów ścigania* o nr 2018/31/B/HS5/01876 finansowanego ze środków Narodowego Centrum Nauki.

Keywords: law enforcement agencies, criminal justice, social media, criminal trial, evidence

Cześć tu Christiano Ronaldo używam swoje drugie konto i tłumacz. Czy można pożyczyć twoja karta kredytowa żeby kupić nowe buty sportowe bo mi się zepsuł christianoronaldo_drugiekonto chce Ci wysłać wiadomość (fot. 1)².

Fot. 1. Wiadomość stanowiąca próbę oszustwa za pomocą mediów społecznościowych³

Taką wiadomość lub podobną podpisaną przez *Christiano Ronaldo (drugie konto)*⁴ albo innego sportowca lub celebrytę otrzymało wielu użytkowników mediów społecznościowych na całym świecie⁵. Jest to oczywiście kreatywne zastosowanie *modus operandi* tzw. nigeryjskiego szwindlu (ang. *Nigerian scam*)⁶. Zamiast anonimowego, afrykańskiego księcia lub biznesmena usiłującego, w nie do końca legalny sposób, wywieźć swoje bogactwo w bezpieczne miejsce pojawia się znany z mediów celebryta. Szukając analogii do *modus operandi* działania przestępczego niezwykle popularnego na terenie Polski, jest to w zasadzie twórcze zaadaptowanie metody „na wnuczka” do rzeczywistości mediów społecznościowych. Nie wiadomo, ile osób korzystających z mediów społecznościowych zostało oszukanych tym „sposobem na CR7”, zanim groteskowość tej metody stała się inspiracją dla autorów memów.

2 Pisownia oryginalna. Za: Post Niebezpiecznik w portalu Twitter z 29.07.2020 r., <https://twitter.com/niebezpiecznik/status/1288420754489397248?lang=en> [dostęp: 8.05.2022].

3 Tamże.

4 *Cristiano Ronaldo needs a pair of boots, can we help him?*, https://www.reddit.com/r/Scams/comments/hocaww/cristiano_ronaldo_needs_a_pair_of_boots_can_we/ [dostęp: 8.05.2022].

5 L. Gayle, *Nice try! People share their hilarious responses to hapless scammers – from dating site fraudsters to a man demanding bank details while claiming to be the rock*, <https://www.dailymail.co.uk/femail/article-9287551/People-share-hilarious-responses-hapless-scammers.html> [dostęp: 8.05.2022].

6 Rich T., *You Can Trust Me: A Multimethod Analysis of the Nigerian Email Scam*, „Security Journal” 2018, nr 31(1), s. 208-225.

Post o treści: *I'm inside the capitol building*, zamieszczony na Instagramie 6 stycznia 2021 r. przez osobę używającą nicku @stephmlb777, stanowił jeden z dowodów uzasadniających oskarżenie Stephanie M. Baez o złamanie przepisów federalnych w trakcie zamieszek na waszyngtońskim Kapitolu⁷. Uzasadnienie stawianych jej zarzutów to modelowy wręcz przykład użycia SOCMINT⁸ w ramach pracy śledczej. Agent FBI rozpoczął od nagrania na platformie Reddit przedstawiającego kobietę, która stoi na zewnątrz Kapitolu i przybyła do Waszyngtonu w celu znalezienia *Proud Boys* (nazwa neofaszystowskiej alt-rightowej organizacji)⁹. Nagrana na nim kobieta podaje swój nick z Instagrama jako sposób kontaktu. Dane uzyskane przez FBI od administratorów Instagrama zawierały m.in. jej imię i nazwisko oraz numer telefonu. Numer telefonu posłużył do wystąpienia do Google o geolokalizację aparatu telefonicznego. Równolegle na szeregu zdjęć i filmów zamieszczonych w mediach społecznościowych znajdowała się Stephanie M. Baez, a jej wstępne zidentyfikowanie było ułatwione dzięki charakterystycznej koszulce przedstawiającej George'a Orwella. Posty zamieszczane na Instagramie oraz korespondencja prywatna z innymi osobami korzystającymi z tej platformy nie pozostawiały wątpliwości, że Stephanie M. Baez świadomie znalazła się na terenie Kapitolu. Media społecznościowe dostarczyły jednoznacznych informacji na temat szeregu innych osób, które tego dnia w bezprawny sposób znalazły się w budynku Kapitolu. Wiele danych było autorstwa właśnie tych osób, a miejscem ich zamieszczania były własne profile w mediach społecznościowych. W jednoznaczny sposób pozwalały one zidentyfikować wielu spośród nich¹⁰.

*You know my thoughts on this. Mr. Taurus 38 says five would be taking a dirt nap. Guilty by association, shoot all of them. Fk those goddam monkeys*¹¹.

Powyższy post stanowił jeden z ujawnionych w trakcie procesu o zabójstwo Ahmuda Arbery'ego w stanie Georgia w 2020 r. Było to jedno z wielu zabójstw, w których pokrzywdzony został czarnoskóry mężczyzna, a sprawcami byli biali mężczyźni. Różnica w stosunku do wielu podobnych głośnych spraw ze Stanów Zjednoczonych polegała na tym, że sprawcy nie byli funkcjonariuszami policji na służbie, a „zwykłymi” białymi oby-

7 Skarga karna USA przeciwko S.M. Baez, 1:21-mj-00453, 28.05.2021, https://americangulag.org/wp-content/uploads/2021/08/dcd-1_2021-mj-00453-00001.pdf [dostęp: 10.09.2022].

8 Więcej na temat SOCMINT zob. P. Waszkiewicz, *Media społecznościowe w pracy organów ścigania. Nie tylko SOCMINT*, [w:] P. Waszkiewicz (red.), *Media społecznościowe w pracy organów ścigania*, Warszawa 2021, s. 7-17, <https://doi.org/10.5281/zenodo.4624922>.

9 *Girl is „Looking for a Proud Boy!”*, https://www.reddit.com/r/ParlerWatch/comments/kx567t/girl_is_looking_for_a_proud_boy/ [dostęp: 8.05.2022].

10 A. Yang, *Many Capitol rioters implicated by their own social media posts*, <https://abcnews.go.com/Technology/capitol-rioters-implicated-social-media-posts/story?id=75177672> [dostęp: 8.05.2022].

11 „Wiesz co o tym myślę. Pan Taurus kaliber 38 wysłałby tę piątkę na drzemkę. Odpowiedzialność zbiorowa zastrzelić ich wszystkich. J...ó te pie...e mały”. Tł. wł. za Veronicą Waters, dziennikarką relacjonującą proces: post V. Waters w portalu Twitter z 16.02.2022 r., <https://twitter.com/MissVWaters/status/1493986607875211264> [dostęp: 8.05.2022]; więcej zob. V. Waters, *Live Updates: Ahmaud Arbery shooting case*, <https://www.wsbradio.com/news/live-updates-ahmaud-arbery-shooting-case/6HZ2IVJ3ORBVPVZ4P6GTDFZLDU/> [dostęp: 8.05.2022].

watelami¹². Kluczowym dowodem sprawstwa przekraczającego jakiegokolwiek potencjalne kontratyty oraz prezentowaną wersję zdarzeń było nagranie wideo wykonane przez jednego ze sprawców w trakcie podjętej przez nich pogoni za biegającym Ahmudem Arberym¹³. Sprawcy zostali skazani za zabójstwo na dożywotnie pozbawienie wolności¹⁴. W kolejnym procesie zostali oskarżeni o to, że popełnili federalne przestępstwo z nienawiści. Jako materiał mający przekonać przysięgłych o trafności tego aktu oskarżenia przedstawiono szereg wypowiedzi oskarżonych sprzed zabójstwa Ahmuda Arbery'ego. W tym pochodzące z ich profili, jak np. opisywanie sposobu zabicia czarnoskórego, nagranie ośmieszające czarnoskórych, do którego podkład muzyczny stanowiła piosenka pod tytułem *Alabama Niger*, czy komentarz określający czarnoskórych uczestników ruchu Black Lives Matter jako *goddamn monkeys*¹⁵. Ława przysięgłych uznała całą trójkę za winną popełnienia przestępstwa motywowanego nienawiścią rasową¹⁶.

Powyższe przykłady na poziomie anegdotycznym, chociaż w części absolutnie niekomiczne, ilustrują pewne rozwijające się zjawisko. Z jednej strony jest to używanie mediów społecznościowych w działaniach przestępczych. Z drugiej wykorzystanie materiałów z mediów społecznościowych przez organy ścigania do działań śledczych, jak chociażby ustalenie tożsamości sprawców. Natomiast na kolejnym etapie postępowania karnego jako dowodów sprawstwa lub, jak w sprawie zabójstwa Ahmuda Arbery'ego, motywacji działania sprawców, co z kolei może prowadzić do zmiany kwalifikacji sądanego czynu.

- WPROWADZENIE -

Dwa lata pandemii COVID-19 przyspieszyły szereg procesów, które rozpoczęły się już znacznie wcześniej. Jednym z nich jest zwiększająca się od kilkunastu lat rola mediów społecznościowych w codziennym życiu miliardów ludzi. O ile w styczniu 2019 r. liczba użytkowników mediów społecznościowych wynosiła 3,48 mld, to w styczniu 2022 r. – już 4,62 mld¹⁷. Trend wzrostowy ma również ilość czasu spędzonego dziennie w mediach społecznościowych. Średnia dobowa w 2019 r. wynosiła 2 godziny 16 minut, a na po-

12 Jeden z nich był emerytowanym funkcjonariuszem lokalnej policji.

13 P. Kirkland, D. Sayers, R. Ellis, *First responding officer says defendant described how he joined the chase of Ahmaud Arbery*, <https://edition.cnn.com/2021/11/08/us/ahmaud-arbery-killing-trial-day-2/index.html> [dostęp: 8.05.2022].

14 R. Fausset, *Three men sentenced to life in prison in Arbery killing*, <https://www.nytimes.com/2022/01/07/us/mcmichael-bryan-sentencing-ahmaud-arbery-killing.html> [dostęp: 8.05.2022].

15 L. Baker, *Racist, violent evidence presented in federal trial against Ahmaud Arbery's killers*, <https://www.npr.org/2022/02/16/1081257533/racist-violent-evidence-presented-in-federal-trial-against-ahmaud-arberys-killer> [dostęp: 8.05.2022].

16 *Federal jury finds three men guilty of hate crimes in connection with the pursuit and killing of Ahmaud Arbery*, <https://www.justice.gov/opa/pr/federal-jury-finds-three-men-guilty-hate-crimes-connection-pursuit-and-killing-ahmaud-arbery> [dostęp: 8.05.2022].

17 Dane dotyczące liczby użytkowników mediów społecznościowych i ilości czasu przez nich spędzanego w mediach społecznościowych na podstawie raportów: S. Kemp, *Digital around the world in 2019*, <https://wearesocial.com/uk/blog/2019/01/digital-in-2019-global-internet-use-accelerates/> [dostęp: 6.05.2022] oraz S. Kemp, *Digital 2022. Global overview report*, <https://wearesocial.com/uk/blog/2022/01/digital-2022-another-year-of-bumper-growth-2/> [dostęp: 6.05.2022].

czątku 2022 r. wzrosła do 2 godzin i 27 minut¹⁸. Należy podkreślić, że dane te dotyczą średniego czasu spędzonego wyłącznie w mediach społecznościowych, a nie sumy czasu spędzanego na korzystaniu z komputera / urządzeń mobilnych czy czasu spędzonego w Internecie.

Jednym ze skutków globalnie zwiększającej się skali korzystania z mediów społecznościowych jest wykorzystanie ich jako miejsc, przestrzeni lub narzędzia do popełniania czynów kryminalizowanych w danym miejscu (*offline*) i czasie. Sprawcy dostosowują swoje *modus operandi* do okoliczności zewnętrznych i własnych możliwości. Potencjalne ofiary spędzają coraz więcej czasu korzystając z mediów społecznościowych. Służą im do komunikacji, zakupów, dostępu do wiadomości, rozmaitej działalności społecznej i politycznej oraz rozrywki. Dodatkowo zwyczaje utrwalone w trakcie pandemii zapewne będą rzutowały na zachowanie także w kolejnych latach.

Wyzwania, jakie media społecznościowe stawiają organom ścigania i wymiarowi sprawiedliwości, były przedmiotem refleksji co najmniej od początku drugiej dekady XXI w. Chronologicznie najpierw zainteresowano się praktykami komunikacyjnymi organów ścigania oraz wykorzystaniem śledczym mediów społecznościowych. Jedno z większych badań prowadzonych wśród funkcjonariuszy organów ścigania z wybranych europejskich krajów pozwoliło wyodrębnić dziewięć obszarów wykorzystania mediów społecznościowych w ich pracy¹⁹. Można je podzielić na trzy podstawowe grupy: politykę informacyjną prowadzoną za pomocą mediów społecznościowych, pracę śledczą (zarówno z wykorzystaniem metod OSINT²⁰, ale też szerzej SOCMINT) oraz wykorzystanie dowodowe materiałów pochodzących z takich mediów²¹. Chyba najwięcej uwagi spośród tych grup poświęcono dotychczas polityce informacyjnej organów ścigania. Jednym z powodów wybierania właśnie tego obszaru aktywności jednostek policji jest zapewne stosunkowa łatwość prowadzenia badań wykorzystujących ogólnodostępne dane.

Możliwości wykorzystania informacji pochodzących z serwisów społecznościowych przez organy ścigania (jako odbiorcę, a nie nadawcę) można podzielić na, w pewnej mierze przecinające się, trzy grupy funkcji: informacyjną, dowodową oraz poszlakową²². Jeden spośród wyodrębnionych obszarów przez długi czas był jedynie incydentalnie przedmiotem zainteresowania – głównie ze strony dziennikarzy lub organizacji pozarządowych zajmujących się prawami człowieka lub tematyką nadzoru. Były to różne aspekty wykorzystania mediów społecznościowych w kontekście procesu karnego. Oprócz stosunkowo oczywistego, czyli użycia jako dowodu tego, co opublikowano bez ograniczenia

18 Tamże.

19 S. Deneff, N. Kaptein, P. Bayerl, L. Ramirez, *Best Practice in Police Social Media Adaptation*, Sankt Augustin 2012, s. 12, https://administracionelectronica.gob.es/dam/jcr:e03b0d77-ed32-4f70-9071-cb6a523236ca/COMPOSITE-social-media-best-practice_1_.pdf [dostęp: 10.09.2022].

20 B. Stromczyński, P. Waszkiewicz, *Biały wywiad w praktyce pracy organów ścigania na przykładzie wykorzystania serwisów społecznościowych*, „Prokuratura i Prawo” 2014, nr 5, s. 146-170.

21 P. Waszkiewicz, *Media społecznościowe...*, dz.cyt.

22 Szczegółowe omówienie tych funkcji w kontekście danych jawnoźródłowych zob. B. Stromczyński, P. Waszkiewicz, *Biały wywiad...*, dz.cyt.

kręgu odbiorców, to także użycie w postępowaniu dowodowym materiałów niedostępnych publicznie lub posiadanych wyłącznie przez operatorów²³. To wreszcie również wykorzystanie mediów społecznościowych przez sędziów, w tym przysięgłych, czy pełnomocników procesowych²⁴. Może ono m.in. ujawniać stronniczość lub posiadanie interesu w konkretnym zakończeniu postępowania.

- PROJEKT MEDIA SPOŁECZNOŚCIOWE W PRACY ORGANÓW ŚCIGANIA -

Przedstawione na początku niniejszego rozdziału przykłady wykorzystania mediów społecznościowych przez sprawców, organy ścigania i wymiar sprawiedliwości mają oczywiście charakter anegdotyczny. Służą jednak ilustracji opisywanych w niniejszej książce zagadnień. Należy podkreślić, że zdecydowanie nie są one nowe. Media społecznościowe są naturalnym środowiskiem dla nastolatków i tzw. młodych dorosłych. Przedstawiciele tych grup wiekowych nie poznali świata pozbawionego Facebooka (rok założenia: 2004) i innych platform społecznościowych. Siłą rzeczy jest to miejsce aktywności sprawców przestępstw, działań śledczych prowadzonych przez organy ścigania oraz źródło materiału dowodowego w postępowaniach karnych. Pomimo tego przez długi czas nie stanowiło to w Polsce przedmiotu projektów badawczych ani pogłębionej refleksji teoretycznej. Najbliższe temu obszarowi były prace poświęcone analizie kryminalnej²⁵, OSINT-owi²⁶ czy dowodom elektronicznym²⁷. Nie były jednak skupione na tym specyficznym źródle informacji i zarazem narzędziu do ich dystrybuowania, czyli na mediach społecznościowych. Praktycznie do 2018 r. media społecznościowe w pracy polskich organów ścigania stanowiły obszar nieeksplorowany badawczo²⁸. Może to być zaskakujące, kiedy weźmie się pod uwagę zarówno ich rosnące znaczenie, jak i to, że takie badania były prowadzone od ponad dekady w innych krajach.

Celem projektu *Media społecznościowe w pracy organów ścigania* finansowanego ze środków Narodowego Centrum Nauki była eksploracja i analiza skali oraz sposobów wykorzystania mediów społecznościowych w pracy polskich organów ścigania. Wykorzystano do tego metodologię mieszaną, która jest przydatna zwłaszcza do badań złożo-

23 Ilustruje to m.in. sprawa śledztwa i postępowania sądowego po zamieszkach na Kapitolu.

24 J.G. Browning, *Why Can't We Be Friends? Judges' Use of Social Media*, „University of Miami Law Review” 2014, t. 68, nr 2, s. 487-533.

25 T.R. Aleksandrowicz, *Analiza informacji w administracji i biznesie*, Warszawa 1999; J. Konieczny, *Analiza informacji w służbach policyjnych i specjalnych*, Warszawa 2012.

26 Pierwszymi badaniami w tym zakresie, których wyniki zostały opublikowane były prowadzone przez W. Filipkowskiego na przełomie pierwszej i drugiej dekady XXI w. Zob. W. Filipkowski, *Wykorzystywanie otwartych źródeł informacji. Wyniki badań ankietowych*, [w:] W. Filipkowski, W. Mądrzejowski (red.), *Biały wywiad. Otwarte źródła informacji – wokół teorii i praktyki*, Warszawa 2012, s. 135-163.

27 A. Lach, *Dowody elektroniczne w procesie karnym*, Toruń 2004.

28 Jedną z nielicznych wcześniejszych publikacji na ten temat jest praca A. Powierskiej opisująca wykorzystanie profilu Polskiej Policji na Facebooku: A. Powierska, *Social Media in the PR Activities of the Polish Uniformed Services Using the Example of the 'Polish Police' Facebook Profile*, „Security Dimensions. International & National Studies” 2013, t. 2, nr 10, s. 123-131.

nych zjawisk²⁹. W ramach metod badań ilościowych były to m.in. badania aktowe, wywiad kwestionariuszowy, analiza danych z mediów społecznościowych, badania ankietowe. Spośród metod badań jakościowych skorzystano natomiast z wywiadów pogłębionych i studiów przypadku³⁰. W ten sposób można zweryfikować zarówno jaka jest faktyczna skala zjawiska, jak i szczegółowe hipotezy postawione na starcie projektu. Uzyskaniu wiarygodnych i trafnych wyników służyło także wykorzystanie kilku typów triangulacji³¹. Były to triangulacja danych, metod badawczych oraz badaczy³². Triangulacja danych została zapewniona przez korzystanie z różnych źródeł danych zarówno na etapie kwerendy, prac koncepcyjnych i analitycznych, jak również przy prowadzeniu badań empirycznych. Były one prowadzone w różnych sądach, dotyczyły respondentów z różnych grup zawodowych pochodzących z terenu całej Polski, obejmowały dane o profilach policyjnych z terenu większości województw. Triangulacja badaczy została spełniona poprzez włączenie do prowadzenia różnych etapów badań prawie trzydziestu osób³³. Zespół ten był pod różnymi względami zróżnicowany. W jego skład wchodziły osoby o różnej wiedzy oraz doświadczeniu zawodowym i życiowym. Dodatkową korzyścią takiego podejścia jest ograniczenie błędów poznawczych wewnątrz zespołu, co jest bardziej prawdopodobne przy homogenicznych grupach. Triangulacja metod badawczych odbyła się poprzez wykorzystanie różnych metod badawczych ilościowych i jakościowych.

W celu zagwarantowania jak najdalej idącej transparentności warsztatu prowadzonych badań w każdym rozdziale zawierającym wyniki badań szczegółowo opisano metodykę ich prowadzenia. Obejmuje to konkretne hipotezy weryfikowane na danym etapie, metody ich weryfikacji oraz opis konstruowania prób badawczych. W załącznikach znajdują się wykorzystane w toku badań narzędzia: kwestionariusze badań aktowych, wywiadów i ankiet.

-
- 29 J.W. Creswell, *Mixed-Method Research: Introduction and Application*, w: G.J. Cizek (red.), *Handbook of Educational Policy*, San Diego 1999, s. 455-472.
- 30 Ze względu na szeroki zakres projektu niniejsza monografia prezentuje jedynie część wyników uzyskanych w jego toku. Część została już opublikowana w monografii P. Waszkiewicza (red.), *Media społecznościowe w pracy organów ścigania*, Warszawa 2021. Część w artykułach w czasopismach naukowych i rozdziałach w pracach wieloautorskich. Część zostanie opublikowana w formie kolejnej monografii podsumowującej projekt oraz artykułach w recenzowanych czasopismach naukowych i rozdziałach. PT Czytelnikom i Czytelniczkom należy się to wyjaśnienie ze względu na to, że w dalszej części niniejszej monografii brak będzie niektórych spośród wymienionych metod badawczych.
- 31 D. Campbell, D. Fiske, *Convergent and Discriminant Validation by the Multitrait-Multimethod Matrix*, „Psychological Bulletin” 1959, t. 56, nr 2, s. 81-105, <https://doi.org/10.1037/h0046016>.
- 32 N. Denzin, *The Research Act: A Theoretical Introduction to Sociological Methods*, Abingdon 2009.
- 33 Byli to uczestnicy i uczestniczki seminarium magisterskiego z kryminalistyki na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego w roku akademickim 2019/20: Anna Chabiera, Ewa Chmiel, Katarzyna Chruścińska, Szymon Czerwiński, Filip Dąbrowski, Barbara Domańska, Adam Goliasz, Miłosz Klotz, Martyna Korkus, Jakub Nadolny, Agnieszka Nawara, Krzysztof Worek, a także część osób uczestniczących w seminarium magisterskim w roku akademickim 2018/19: Katarzyna Bayer, Jan Bitner, Marta Czekalska, Hubert Dębniak, Aleksandra Jędrzejak, Paulina Kargul, Stanisław Rabczuk, Karolina Skraba. Ponadto członkowie zespołu projektowego: dr Magdalena Tomaszewska-Michalak i mgr Błażej Stromczyński oraz stali współpracownicy zespołu: mgr Marta Gliszczyńska, dr Piotr Lewulis oraz mgr Jacek Dembiński.

Pozornie sprzeczne z ideą transparentności może być zapewnienie anonimowości wszystkim osobom uczestniczącym w badaniach w charakterze respondentów i respondentek, zwłaszcza że – w celu uniknięcia porównań pomiędzy jednostkami wymiaru sprawiedliwości – zanonimizowano je również przy prezentacji wyników badań aktowych. Zapewnienie pełnego bezpieczeństwa i szczerości wymaga jednak wdrożenia tej powszechnie przyjętej w naukach społecznych zasady.

W trakcie realizacji projektu wykorzystano źródła danych oraz metody badawcze dotyczących instytucji innych niż organy ścigania (np. badania aktowe, wywiady z sędziami, badania ankietowe wśród adwokatów, radców i uczniów klas mundurowych). Przedmiot projektu pozostawał niezmiennie ten sam – media społecznościowe w pracy organów ścigania. Był on eksplorowany pod różnym kątem, w tym na etapie, którego efekty zawiera niniejsza książka; analizowano w szczególności jego wpływ na postępowanie sądowe. Miało to pozwolić na w miarę całościowe ujęcie tego zagadnienia. Zwłaszcza w połączeniu z opublikowanymi wcześniej wynikami badań³⁴.

- WYNIKI BADAŃ A TEORIE NAUKOWE -

Wyniki badań dotychczas zrealizowanych w toku projektu *Media społecznościowe w pracy organów ścigania* uzasadniają umiejscowienie mediów społecznościowych w pracy organów ścigania oraz wymiaru sprawiedliwości, w ramach kilku teorii naukowych (w tym z pogranicza popularnonaukowych).

Przede wszystkim – mimo pewnej nieoczywistości założeń tego twierdzenia – media społecznościowe należy traktować jako jedno z miejsc / środowisk, w których dochodzić może do wiktylizacji oraz popełniania czynów zabronionych, w których nie można wskazać pokrzywdzonego. Wypełniają tym samym elementy konstytutywne „miejsca” w ramach kryminologii środowiskowej³⁵. Niesie to ze sobą szereg implikacji, w tym przede wszystkim na poziomie prewencji kryminalnej. Media społecznościowe są środowiskiem dosyć wyjątkowym, ponieważ stają się zarazem narzędziem do popełniania czynów zabronionych. To niewątpliwie cecha wspólna z tzw. przestępstwami komputerowymi³⁶. Media społecznościowe posiadają swoją specyfikę odróżniającą ją od „zwykłych przestępstw komputerowych”. Wynika ona z różnorodności ich zastosowań przez użytkowników oraz skali wykorzystywania (również czasowej).

Drugą teorią jest wywodząca się z socjologii i rozwijana w politologii koncepcja wyścigu zbrojeń³⁷. W ramach tego wyścigu trwa nieustająca adaptacja do zmieniających się warunków, w celu realizacji celów/interesów indywidualnych lub grupy. Na polu kryminologii i kryminalistyki przejawia się to swoistym wyścigiem pomiędzy przestępcami

34 Przede wszystkim dotyczy to monografii prezentującej wyniki badań z pierwszego etapu realizacji projektu: P. Waszkiewicz (red.), *Media społecznościowe w pracy organów ścigania*, Warszawa 2021.

35 P. Waszkiewicz, *Kryminologia środowiskowa*, [w:] E. Drzazga, M. Grzyb, *Nowe kierunki w kryminologii*, Warszawa 2018, s. 205-208.

36 J. Kosiński, *Paradygmaty cyberprzestępczości*, Warszawa 2015; P. Lewulis, *Dowody cyfrowe – teoria i praktyka kryminalistyczna w polskim postępowaniu karnym*, Warszawa 2021.

37 L. van Valen, *A New Evolutionary Law*, „Evolutionary Theory” 1973, t. 1, s. 1-30.

a funkcjonariuszami organów ścigania³⁸. Ci pierwsi nie są oczywiście grupą jednolitą. Niewielką ich część można określić jako innowatorów, którzy eksplorują nowe sposoby łamania obowiązujących norm prawnych. Kiedy skuteczność nowego *modus operandi* się potwierdzi, wytyczoną drogą podążają za nimi kolejne grupy.

Analogiczna sytuacja ma miejsce po stronie organów ścigania. Innowatorzy szukają nowych sposobów reakcji na pojawiające się zagrożenia. Ich działanie i jego popularyzacja podlega jednak obowiązującym przepisom oraz wewnętrznej specyficznej organizacji organów ścigania³⁹. Największe zagrożenie i źródło tego wyścigu stanowi reaktywny charakter działań organów ścigania. Z tego powodu niejako stale znajdują się „kilka długości” za sprawcami. Pewnym pocieszeniem dla społeczeństwa może być to, że grupa innowatorów wśród sprawców jest stosunkowo niewielka, a ich naśladowcy zazwyczaj rozpoczynają swoje działania, kiedy organy ścigania są przynajmniej na etapie zidentyfikowania zagrożenia i szykowania stosownej reakcji.

Wyniki badań aktowych potwierdzają istnienie dwóch grup sprawców, to jest profesjonalnych i spontanicznych. Widać to zwłaszcza na przykładzie występowania przez sprawców pod swoimi prawdziwymi danymi osobowymi. Wykorzystywanie mediów społecznościowych w działaniach niezgodnych z przepisami prawa może mieć źródło w przekonaniu o anonimowości wśród grupy nieprofesjonalnych sprawców. Znaczna część sprawców – w przypadku niektórych kwalifikacji prawnych ponad połowa – nie podjęła żadnych prób ukrycia swojej tożsamości⁴⁰. Świadczy to o braku planowania własnych działań na najbardziej podstawowym poziomie OPSEC-u⁴¹. Wyniki badań aktowych mogą jednak w pewnym zakresie produkować pewien artefakt poznawczy charakterystyczny dla tej formy badań. Sprawcy, którzy wykazali się większym profesjonalizmem, mogli bowiem pozostać niewykryci przez organy ścigania. Oznaczałoby to, że ujawnieni stanowią grupę sprawców nieudolnych, nie podejmujących najprostszych działań utrudniających wykrycie, takich jak np. korzystanie z fikcyjnych profili w mediach społecznościowych. Z drugiej strony duża część sprawców została wykryta pomimo (nieudolnych) prób maskowania swojej tożsamości⁴².

Zakończenie analizy zebranych w toku projektu danych powinno umożliwić lepsze umiejscowienie ich w ramach kryminologicznych i kryminalistycznych teorii naukowych. Niezależnie od tego bez najmniejszej przesady na podstawie wyników zaprezentowanych

38 P. Waszkiewicz, *Traktat o dobrej prewencji kryminalnej*, Warszawa-Newark 2015.

39 E. Goffman, *Instytucje totalne. O pacjentach szpitali psychiatrycznych i mieszkańcach innych instytucji totalnych*, Sopot 2011.

40 Między innymi w przypadku spraw o zniesławienie występowanie pod własnymi danymi osobowymi miało miejsce w ponad połowie spraw. Zob. E. Chmiel, M. Korkus, *Dowody z mediów społecznościowych w sprawach o zniesławienie*, [w:] P. Waszkiewicz (red.), *Media społecznościowe w postępowaniu karnym*, Warszawa 2022, s. 69-92, <https://www.doi.org/10.5281/zenodo.6497396>.

41 D.A. Waldvogel, *Social Media and the DOD: Benefits, Risks, and Mitigation*, „Air & Space Power Journal” 2017, t. 31, nr 2, s.119-127.

42 A. Chabiera, M. Klotz, *Dowody z mediów społecznościowych w sprawach dotyczących przestępstw z nienawiści – praktyka polskich organów ścigania*, [w:] P. Waszkiewicz (red.), *Media społecznościowe w postępowaniu karnym*, Warszawa 2022, s. 93-120, <https://www.doi.org/10.5281/zenodo.6497160>.

w kolejnych rozdziałach niniejszej monografii można stwierdzić, że dowody z Facebooka oraz innych mediów społecznościowych są istotną częścią postępowania karnego.

- PODZIĘKOWANIA -

Sekcja podziękowań jest według mnie niezbędnym elementem pracy, która na kolejnych etapach była wspierana przez wiele życzliwych osób. Realizacja kolejnych zadań, których efektem jest niniejsza książka, nie byłoby możliwe bez zaangażowania szeregu osób. Prowadzenie badań w sądach rejonowych z terenu apelacji warszawskiej, których wyniki zostały zaprezentowane w sześciu rozdziałach niniejszej monografii nie byłoby możliwe bez serdecznego wsparcia ze strony ich prezesów oraz osób zatrudnionych w ich administracji. Z kolei badania w formie wywiadów z sędziami z tego obszaru nie odbyłyby się bez zgody i pomocy ze strony Pani Prezes Sądu Okręgowego w Warszawie SSO Joanny Bitner i Pana Prezesa Sądu Okręgowego Warszawa-Praga w Warszawie SSO Pawła Iwaniuka. Ze względu na anonimowy charakter badań, sędziowie sądów rejonowych i okręgowych, którzy znaleźli czas i ochotę na wzięcie udziału w wywiadach kwestionariuszowych, nie są wymienieni z imienia i nazwiska.

Monografia ta nie miałaby końcowego kształtu bez wnikliwej lektury i uwag, jakie przekazali recenzenci: Pan Profesor Wojciech Jasiński i Pan Profesor Jerzy Kosiński. Bardzo dziękuję za czas poświęcony na lekturę i przygotowanie informacji zwrotnej.

Wreszcie serdecznie dziękuję wszystkim osobom, które brały aktywny udział w pracach projektowych. Była to grupa prawie trzydziestu osób. Dziękuję za Wasze zaangażowanie oraz zaufanie, jakim obdarzyliście piszącego te słowa! W szczególności dziękuję stałemu zespołowi projektu, czyli dr Magdalenie Tomaszewskiej-Michalak, mgr. Błażejowi Stromczyńskiemu, mgr. Stanisłowi Rabczukowi oraz tym, którzy dodatkowo podjęli się prac towarzyszących przygotowaniu niniejszej monografii – zwłaszcza mgr. Krzysztofowi Workowi. Doświadczenie zebrane w trakcie prac nad pierwszą monografią prezentującą efekty projektu wskazuje, że dla części z tych osób jest to początek dłuższej przygody akademickiej.

- BIBLIOGRAFIA -

Dokumenty urzędowe:

Skarga karna USA przeciwko S.M. Baez, 1:21-mj-00453, 28.05.2021, https://americangulag.org/wp-content/uploads/2021/08/dcd-1_2021-mj-00453-00001.pdf [dostęp: 10.09.2022].

Literatura:

Aleksandrowicz T.R., *Analiza informacji w administracji i biznesie*, Warszawa 1999.

Browning J.G., *Why Can't We Be Friends? Judges' Use of Social Media*, „University of Miami Law Review” 2014, t. 68, nr 2, s. 487-533.

Campbell D., Fiske, D., *Convergent and Discriminant Validation by the Multitrait-Multimethod Matrix*, „Psychological Bulletin” 1959, t. 56, nr 2, s. 81-105, <https://doi.org/10.1037/h0046016>.

- Chabiera A., Klotz M., *Dowody z mediów społecznościowych w sprawach dotyczących przestępstw z nienawiści – praktyka polskich organów ścigania*, [w:] P. Waszkiewicz (red.), *Media społecznościowe w postępowaniu karnym*, Warszawa 2022, s. 93-120, <https://www.doi.org/10.5281/zenodo.6497160>.
- Chmiel E., Korkus M., *Dowody z mediów społecznościowych w sprawach o zniesławienie*, [w:] P. Waszkiewicz (red.), *Media społecznościowe w postępowaniu karnym*, Warszawa 2022, s. 69-92, <https://www.doi.org/10.5281/zenodo.6497396>.
- Creswell J.W., *Mixed-Method Research: Introduction and Application*, [w:] G.J. Cizek (red.), *Handbook of Educational Policy*, San Diego 1999, s. 455-472.
- Denef S., Kaptein N., Bayerl P., Ramirez L., *Best Practice in Police Social Media Adaptation*, Sankt Augustin 2012, https://administracionelectronica.gob.es/dam/jcr:e03b0d77-ed32-4f-70-9071-cb6a523236ca/COMPOSITE-social-media-best-practice_1_.pdf [dostęp: 10.09.2022].
- Denzin N., *The Research Act: A Theoretical Introduction to Sociological Methods*, Abingdon 2009.
- Filipkowski W., *Wykorzystywanie otwartych źródeł informacji. Wyniki badań ankietowych*, [w:] W. Filipkowski, W. Mądrzejowski (red.), *Biały wywiad. Otwarte źródła informacji – wokół teorii i praktyki*, Warszawa 2012, s. 135-163.
- Goffman E., *Instytucje totalne. O pacjentach szpitali psychiatrycznych i mieszkańcach innych instytucji totalnych*, Sopot 2011.
- Konieczny J., *Analiza informacji w służbach policyjnych i specjalnych*, Warszawa 2012.
- Kosiński J., *Paradygmaty cyberprzestępczości*, Warszawa 2015.
- Lach A., *Dowody elektroniczne w procesie karnym*, Toruń 2004.
- Lewulis P., *Dowody cyfrowe – teoria i praktyka kryminalistyczna w polskim postępowaniu karnym*, Warszawa 2021.
- Powierska A., *Social Media in the PR Activities of the Polish Uniformed Services Using the Example of the 'Polish Police' Facebook Profile*, „Security Dimensions. International & National Studies” 2013, nr 2(10), s. 123-131.
- Rich T., *You Can Trust Me: A Multimethod Analysis of the Nigerian Email Scam*, „Security Journal” 2018, nr 31(1), s. 208-225.
- Stromczyński B., Waszkiewicz P., *Biały wywiad w praktyce pracy organów ścigania na przykładzie wykorzystania serwisów społecznościowych*, „Prokuratura i Prawo” 2014, nr 5, s. 146-170.
- Valen van L., *A New Evolutionary Law*, „Evolutionary Theory” 1973, t. 1, s. 1-30.
- Waldvogel D.A., *Social Media and the DOD: Benefits, Risks, and Mitigation*, „Air & Space Power Journal” 2017, t. 31, nr 2, s. 119-127.
- Waszkiewicz P., *Traktat o dobrej prewencji kryminalnej*, Warszawa-Newark 2015.
- Waszkiewicz P., *Kryminologia środowiskowa*, [w:] E. Drzazga, M. Grzyb, *Nowe kierunki w kryminologii*, Warszawa 2018, s. 205-208.
- Waszkiewicz P., *Media społecznościowe w pracy organów ścigania. Nie tylko SOCMINT*, [w:] P. Waszkiewicz (red.), *Media społecznościowe w pracy organów ścigania*, Warszawa 2021, s. 7-17, <https://doi.org/10.5281/zenodo.4624922>.

Netografia:

- Baker L., *Racist, violent evidence presented in federal trial against Ahmaud Arbery's killers*, <https://www.npr.org/2022/02/16/1081257533/racist-violent-evidence-presented-in-federal-trial-against-ahmaud-arberys-killer> [dostęp: 8.05.2022].
- Cristiano Ronaldo needs a pair of boots, can we help him?, https://www.reddit.com/r/Scams/comments/hocaww/cristiano_ronaldo_needs_a_pair_of_boots_can_we/ [dostęp: 8.05.2022].
- Fausset R., *Three men sentenced to life in prison in Arbery killing*, <https://www.nytimes.com/2022/01/07/us/mcmichael-bryan-sentencing-ahmaud-arbery-killing.html> [dostęp: 8.05.2022].
- Federal jury finds three men guilty of hate crimes in connection with the pursuit and killing of Ahmaud Arbery*, <https://www.justice.gov/opa/pr/federal-jury-finds-three-men-guilty-hate-crimes-connection-pursuit-and-killing-ahmaud-arbery> [dostęp: 8.05.2022].
- Gayle L., *Nice try! People share their hilarious responses to hapless scammers – from dating site fraudsters to a man demanding bank details while claiming to be the rock*, <https://www.dailymail.co.uk/femail/article-9287551/People-share-hilarious-responses-hapless-scammers.html> [dostęp: 8.05.2022].
- Girl is „looking for a Proud Boy!”*, <https://www.reddit.com/r/ParlerWatch/comments/kx567t/girl-is-looking-for-a-proud-boy/> [dostęp: 8.05.2022].
- Kemp S., *Digital around the world in 2019*, <https://wearesocial.com/uk/blog/2019/01/digital-in-2019-global-internet-use-accelerates/> [dostęp: 6.05.2022].
- Kemp S., *Digital 2022. Global overview report*, <https://wearesocial.com/uk/blog/2022/01/digital-2022-another-year-of-bumper-growth-2/> [dostęp: 6.05.2022].
- Kirkland P., Sayers D., Ellis R., *First responding officer says defendant described how he joined the chase of Ahmaud Arbery*, <https://edition.cnn.com/2021/11/08/us/ahmaud-arbery-killing-trial-day-2/index.html> [dostęp: 8.05.2022].
- Post V. Waters w portalu Twitter z 16.02.2022 r., <https://twitter.com/MissVWaters/status/1493986607875211264> [dostęp: 8.05.2022]
- Post Niebezpiecznik w portalu Twitter z 29.07.2020 r., <https://twitter.com/niebezpiecznik/status/1288420754489397248?lang=en> [dostęp: 8.05.2022].
- Waters V., *Live Updates: Ahmaud Arbery shooting case*, <https://www.wsbradio.com/news/live-updates-ahmaud-arbery-shooting-case/6HZ2IVJ3ORBPVGZ4P6GTDFZLDU/> [dostęp: 8.05.2022].
- Yang A., *Many Capitol rioters implicated by their own social media posts*, <https://abcnews.go.com/Technology/capitol-rioters-implicated-social-media-posts/story?id=75177672> [dostęp: 8.05.2022].

Adam Goliasz*
Krzysztof Worek**

DOWODY Z MEDIÓW SPOŁECZNOŚCIOWYCH W SPRAWACH O STALKING I KRADZIEŻ TOŻSAMOŚCI¹

Abstrakt: Rola mediów społecznościowych we współczesnym świecie systematycznie wzrasta, co skutkuje również ich coraz silniejszym przenikaniem na grunt postępowań prawnych. Stalking i kradzież tożsamości, stanowiące przestępstwa, które można popełnić również bez fizycznej interakcji sprawcy i ofiary, mogą zaliczać się do kwalifikacji, w których wystąpi znaczna liczba dowodów z mediów społecznościowych. W celu sprawdzenia tej hipotezy przeprowadzono badania aktowe, których wyniki opisują nie tylko skalę samego zjawiska, ale również dokładniej je charakteryzują. Stosunkowo liczna próba badawcza pozwoliła na wyciągnięcie ostrożnych wniosków, których wyniki przedstawiono w niniejszej pracy wraz z postulatami dotyczącymi możliwych dalszych badań w tym zakresie.

Słowa kluczowe: media społecznościowe, SOCMINT, OSINT, stalking, kradzież tożsamości, Internet, postępowanie karne

SOCIAL MEDIA EVIDENCE IN CRIMINAL CASES OF STALKING AND IDENTITY THEFT

Abstract: The role of social media in the modern world is steadily increasing, which also results in its stronger penetration into legal proceedings. Stalking and identity

* Uniwersytet Warszawski, ORCID: [0000-0003-0188-3610](https://orcid.org/0000-0003-0188-3610).

** Uniwersytet Warszawski, ORCID: [0000-0003-4515-4129](https://orcid.org/0000-0003-4515-4129).

1 Artykuł powstał w wyniku realizacji projektu badawczego pt. *Media społecznościowe w pracy organów ścigania* o nr. 2018/31/B/HS5/01876, kierowanego przez dr. hab. Pawła Waszkiewicza, finansowanego ze środków Narodowego Centrum Nauki. W pracach tego etapu projektu uczestniczyli: Anna Chabiera, Ewa Chmiel, Katarzyna Chruścińska, Szymon Czerwiński, Filip Dąbrowski, Barbara Domańska, Adam Goliasz, Miłosz Klotz, Martyna Korkus, Jakub Nadolny, Agnieszka Nawara, Krzysztof Worek. Jeżeli nie wskazano inaczej, odniesienia w artykule dotyczące badań nad wykorzystaniem mediów społecznościowych w organach ścigania dotyczą przedmiotowego projektu badawczego.

theft, crimes that can be committed without physical interaction between perpetrator and victim, may count among the situations in which a significant amount of social media evidence will be relevant. In order to test this hypothesis, a file study was conducted, the results of which not only describe the scale of the phenomenon itself, but also characterise it more precisely. The relatively large research sample made it possible to draw cautious conclusions, the results of which are presented in this paper along with postulates for possible further research in this area.

Keywords: social media, SOCMINT, OSINT, stalking, identity theft, Internet, criminal proceedings

- WPROWADZENIE -

Uporczywe nękanie (stalking) stanowi w prawie polskim przestępstwo od 2011 r.², lecz zachowania określane tym mianem występowały w społeczeństwie co najmniej od starożytności. Pierwszy znany opis czynu, który dziś określilibyśmy mianem nękania czy prześladowania, pochodzi z *Instytucji Gajusza*, a więc dzieła powstałego w II w. n.e.³ Liczne przykłady stalkingu odnaleźć możemy także w dziełach kultury popularnej, takich jak *Krótki film o miłości* w reżyserii Krzysztofa Kieślowskiego⁴ czy utwór *Every Breath You Take* brytyjskiej grupy rockowej The Police⁵. Pomimo występowania zjawiska stalkingu w życiu społecznym oraz świadomości negatywnych skutków, jakie za sobą niesie, czyny te nie były uznawane za przestępstwo w większości państw UE aż do przełomu pierwszej i drugiej dekady XXI w.⁶ Ponieważ poszczególne zachowania sprawcze podejmowane w ramach stalkingu niejednokrotnie stanowią zachowania prawnie irrelewantne, sprawcy często unikali odpowiedzialności, a osoby pokrzywdzone pozbawione były możliwości ochrony swych praw przed ich naruszeniem⁷.

Na początku XXI w. obserwowany dynamiczny rozwój Internetu, w tym także mediów społecznościowych, doprowadził do licznych przemian w życiu społecznym⁸. Przemiany te dotknęły także zjawiska stalkingu, pozwalając jego sprawcom na wykorzystanie nowych możliwości, zarówno w zakresie gromadzenia informacji o ofiarach, jak i form kontaktu z nimi. Stanowi to swego rodzaju wyzwanie dla organów ścigania, które w tych nowych okolicznościach muszą podejmować działania zmierzające do zabezpieczenia dowodów popełnionych czynów i ujęcia ich sprawców.

2 Ustawa z dnia 25 lutego 2011 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, Dz.U. 2011 Nr 72, poz. 381.

3 Digesta 47.10.

4 *Krótki film o miłości*, reż. Krzysztof Kieślowski, Polska 1988.

5 G. Sumner, *Every Breath You Take*, 1983 by A&M Records; A. Nowosad, *Nękanie w filmie i literaturze*, [w:] M. Mozgawa (red.), *Stalking*, Warszawa 2018, LEX – podrozdział 1.1.

6 D. Woźniakowska-Fajst, *Stalking i inne formy przemocy emocjonalnej. Studium kryminologiczne*, Warszawa 2019, s. 13-14, 90, <https://doi.org/10.31338/uw.9788323536796>.

7 Tamże, s. 17.

8 J. Balcewicz, *Spółczesność informacyjna w czasach cyfrowej rewolucji – o zjawisku banki informacyjnej i jego następstwach*, <https://cyberpolicy.nask.pl/spoleczenstwo-informacyjne-w-czasach-cyfrowej-rewolucji-o-zjawisku-banki-informacyjnej-i-jego-nastepstwach/> [dostęp: 28.02.2021].

W niniejszym artykule podjęta zostanie próba zbadania oraz identyfikacji praktyki wykorzystania dowodów z mediów społecznościowych w postępowaniach karnych w sprawach przestępstw stalkingu i kradzieży tożsamości.

- STAN WIEDZY -

W kodeksie karnym zachowania składające się na stalking zostały stypizowane jako trzy przestępstwa zawarte w art. 190a – uporczywe nękanie w art. 190a § 1 (typ podstawowy), kradzież tożsamości w art. 190a § 2 (typ podstawowy) oraz art. 190a § 3 (typ kwalifikowany ww.)⁹. Z końcem marca 2020 r. w życie weszły przepisy rozszerzające znamiona ww. czynów zabronionych oraz zwiększające zagrożenie karą¹⁰. Przestępstwa te mają charakter powszechny, umyślny i skutkowy (za wyjątkiem czynu z art. 190a § 2), do popełnienia czynu z art. 190a § 1 nie wystarcza również jednorazowe zachowanie sprawcy¹¹. Część zachowań sprawców stalkingu może także wypełniać znamiona innych przestępstw lub wykroczeń, takich jak np. groźba karalna (art. 190 k.k.), znieważenie (art. 216 k.k.), naruszenie nietykalności cielesnej (art. 217 k.k.) czy złośliwe niepokojenie (art. 107 k.w.)¹². Znaczna część czynności sprawczych typowych dla stalkingu pozostaje jednak poza zakresem normowania zarówno powołanych, jak i innych przepisów prawa karnego oraz prawa wykroczeń.

Definicje stalkingu proponowane przez kryminologów są zwykle szersze, a zatem nie pokrywają się całkowicie z uregulowaniami dot. uporczywego nękania i kradzieży tożsamości przyjętym przez polskiego ustawodawcę¹³. Za przykład może posłużyć definicja zaproponowana przez J.R. Meloy'a: „stalking to umyślne, złośliwe i powtarzające się śledzenie lub nękanie innej osoby, które zagraża jej bezpieczeństwu”¹⁴, a na gruncie polskim ta sformułowana przez D. Woźniakowską-Fajst:

jest to uporczywe, powtarzalne zachowanie (lub różnego rodzaju zachowania) skierowane przeciwko konkretnej jednostce, które w nieuzasadniony sposób, rażąco narusza granice prywatności tej osoby lub w inny sposób zagraża jej dobrom osobistym. Skutkiem działania prześladowcy jest najczęściej wywoła-

9 Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny, t.j. Dz.U. 2020, poz. 1444 ze zm.

10 Ustawa z dnia 31 marca 2020 r. o zmianie ustawy o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. 2020, poz. 568. Zastosowanie powyższych przepisów nie objęło jednak spraw analizowanych w ramach badań opisanych w niniejszym artykule.

11 M. Mozgawa (red.), *Kodeks Karny. Komentarz aktualizowany*, Warszawa 2020, LEX, nb. 4, 12, 16.

12 Ustawa z dnia 20 maja 1971 r. – Kodeks wykroczeń, t.j. Dz.U. 2021, poz. 2008.

13 Jednocześnie warto zwrócić uwagę, że na podstawie art. 190a k.k. możliwe jest także ściganie czynów, które z punktu widzenia kryminologii nie zostaną ocenione jako stalking, ale wypełniają dyspozycję przepisu. Przykładem takiego zachowania są konflikty sąsiedzkie. Zob. D. Woźniakowska-Fajst, *Stalking...*, dz.cyt., s. 339.

14 Tłum. własne za: J.R. Meloy, *Stalking. An old behavior, a new crime*, „Psychiatric Clinics of North America” 1999, t. 22, nr 1, s. 85.

nie u nękaney osoby, osób jej najbliższych lub odpowiedzialnych za jej bezpieczeństwo uzasadnionego niepokoju i lęku¹⁵.

Wraz z rozwojem Internetu zaczął on być wykorzystywany przez sprawców stalkingu jako narzędzie, co doprowadziło do powstania nowego zjawiska, określanego mianem cyberstalkingu (rzadziej cybernękania lub cyberprześladowania). Jedną z jego form jest stalking dokonywany za pomocą mediów społecznościowych, przestrzeni dynamicznie rozwijającej się w ostatnich latach¹⁶.

Media społecznościowe, zgodnie z definicją A. Kaplana i M. Haenleina, to „grupa bazujących na internetowych rozwiązaniach aplikacji, które opierają się na ideologicznych i technologicznych podstawach Web 2.0 i które to umożliwiają tworzenie i wymianę wygenerowanych przez użytkowników treści”¹⁷. Cyberstalking zaś obejmuje takie działania jak m.in. wysyłanie do osoby nękaney niechciany e-maili czy wiadomości na portalach społecznościowych, podszywanie się pod ofiarę w celu wyrządzenia jej szkody majątkowej lub osobistej (np. poprzez zamawianie przesyłek na dane i koszt pokrzywdzonego), zamieszczanie negatywnych wpisów czy komentarzy na blogach lub w mediach społecznościowych oraz udostępnianie informacji, danych, zdjęć czy nagrań osoby prześladowanej bez jej wiedzy lub zgody¹⁸. Ostatnia grupa działań jest w anglojęzycznych źródłach określana mianem doxxingu lub doxingu¹⁹.

Czynnikami, które skłaniają sprawców stalkingu do podejmowania działań w środowisku internetowym, w tym w mediach społecznościowych, są (złudne) poczucie anonimowości, powszechna dostępność urządzeń z dostępem do Internetu, coraz większe znaczenie obecności w sieci, łatwość znalezienia materiałów dotyczących życia prywatnego osoby nękaney oraz mnogość form kontaktu z osobą prześladowaną lub udostępniania publicznie informacji na jej temat²⁰. Co warto zauważyć, osoby pokrzywdzone cyberstalkingiem często same dostarczają odpowiednich materiałów późniejszym prześladowcom, zwykle robiąc to nieświadomie, np. poprzez publiczne udostępnianie wrażliwych informacji na własny temat czy też brak odpowiedniego zabezpieczenia kont na portalach społecznościowych, skrzynek e-mail itp. Formami zachowań specyficznymi dla cyberprześladowania są m.in. zamawianie artykułów w sklepach internetowych z podaniem danych ofiary czy tworzenie z ich użyciem fałszywych kont na portalach społecznościowych lub randkowych²¹.

15 D. Woźniakowska-Fajst, *Stalking...*, dz.cyt., s. 39-40.

16 Tamże, s. 52-55.

17 Tłum. własne za: A.M. Kaplan, M. Haenlein, *Users of the World, Unite! The Challenges and Opportunities of Social Media*, „Business Horizons” 2010, t. 53, nr 1, s. 59-68.

18 D. Woźniakowska-Fajst, *Stalking...*, dz.cyt., s. 51-52.

19 S. Eckert, J. Metzger Riftkin, *Doxxing*, [w:] *The International Encyclopedia of Gender, Media, and Communication*, Hoboken 2020, s. 1-5; *What doxxing is, and why it matters?*, <https://www.economist.com/blogs/economist-explains/2014/03/economist-explains-9> [dostęp: 21.02.2021].

20 K. Kakareko, J. Sobczak, *Nękanie w Internecie*, [w:] M. Mozgawa (red.), *Stalking*, Warszawa 2018, LEX.

21 A. Siemaszko, B. Gruszczyńska, M. Marczewski, P. Ostaszewski, D. Woźniakowska-Fajst, *Stalking w Polsce. Rozmiary-formy-skutki. Raport z badania nt. uporczywego nękania*, „Archiwum Kryminologii” 2010, t. XXXII, s. 52-53, <https://doi.org/10.7420/AK2010C>.

Z cyberstalkingiem wiążą się także zagadnienia cyberbullyingu, czyli zachowań, które tak jak stalking przyjmują postać prześladowania ofiary, ale równocześnie mają charakter przemocy rówieśniczej wśród osób małoletnich²² oraz molestowania seksualnego dokonywanego za pomocą środków komunikacji elektronicznej. Przyjmuje ono postać wysyłania niechcianych wiadomości o treści erotycznej lub pornograficznej, zarówno w formie tekstowej, jak i też zdjęć lub filmów²³. Obie te kategorie zachowań na gruncie polskiego prawa karnego mogą zostać uznane za wypełniające znamiona art. 190a § 1 lub § 2 k.k., ich rozróżnienie od stalkingu ma więc charakter doktrynalny.

Wyniki dotychczasowych badań – zarówno polskich, jak i zagranicznych – wskazują na kilka cech dystynktywnych stalkingu. Są to przede wszystkim skala występowania tego zjawiska oraz rozkład płci sprawców i pokrzywdzonych. Wyniki badań wskazują, że odsetek badanych dotkniętych stalkingiem to około 10% respondentów. Statystycznie znacznie częściej ofiarami są kobiety, natomiast sprawcami mężczyźni, przy czym wśród sprawców różnice w rozkładzie płci są zwykle mniejsze. Znaczne różnice wyników w zakresie skali zjawiska mogą być spowodowane czynnikami takimi jak różne definicje stalkingu przyjęte przez badaczy, różnice w metodologii badań, dobór i wielkość próby czy też różnice kulturowe między poszczególnymi krajami²⁴.

W Europie najniższy odsetek respondentów, którzy deklarowali pokrzywdzenie prześladowaniem, odnotowano w badaniach wiktyimizacyjnych prowadzonych w Szwecji – 9%, w tym 75% kobiet²⁵. Badania prowadzone w Niemczech wskazywały na nieco wyższe wartości odsetka badanych deklarujących doświadczenie stalkingu, na poziomie 11,6% badanych, w tym ponad 85% kobiet²⁶. Wyniki badań niemieckich ujawniały także, że w połowie przypadków sprawcą prześladowania jest partner lub były partner ofiary. W badaniach prowadzonych w Stanach Zjednoczonych na reprezentatywnej próbie 8 tys. kobiet i 8 tys. mężczyzn odnotowano wskaźniki pokrzywdzenia stalkingiem (w dowolnym momencie życia) na poziomie 8% wśród kobiet i 2% wśród mężczyzn. Wśród pokrzywdzonych 78% stanowiły kobiety, natomiast 87% procent sprawców stanowili mężczyźni. W przypadku pokrzywdzonych kobiet 59% sprawców stanowili partnerzy lub byli partnerzy ofiar, w odniesieniu do pokrzywdzonych mężczyzn odsetek ten wyniósł 30%, w około połowie przypadków nękania ze strony partnerów życiowych do stalkingu dochodziło jeszcze w czasie trwania związku²⁷.

22 J. Pyżalski, *Agresja elektroniczna i cyberbullying jako nowe ryzykowne zachowania młodzieży*, Kraków 2012, s. 35.

23 K. Kakareko, J. Sobczak, *Nękanie...*, dz.cyt., LEX.

24 A. Siemaszko, B. Gruszczyńska, M. Marczewski, P. Ostaszewski, D. Woźniakowska-Fajst, *Stalking w Polsce...*, dz.cyt., s. 47.

25 *Stalking in Sweden. Prevalence and Prevention*, Sztokholm 2006, s. 8-9.

26 *Protecting women from the new crime of stalking: a comparison of legislative approaches within the European Union*, s. 87, http://www.europeanrights.eu/public/commenti/stalking_testo.pdf [dostęp: 27.02.2021].

27 N. Thoennes, P. Tjaden, *Stalking in America: Findings From the National Violence Against Women Survey*, Waszyngton 1998, s. 2.

W badaniach Agencji Praw Podstawowych Unii Europejskiej odsetek badanych, które deklarowały doświadczenie nękania, wahał się od 8% do 33%, ze średnią 18% (w tym 5% w ciągu roku poprzedzającego badanie) dla całej badanej populacji. W przypadku respondentek z Polski odsetek ten wyniósł 9%. W tym samym badaniu pokrzywdzenie cyberstalkingiem na przestrzeni całego życia deklarowało 5% badanych, a w ostatnim roku przed badaniem 2% respondentek²⁸.

W badaniu przeprowadzonym w formie ankiety internetowej pośród 6379 użytkowników niemieckiego serwisu społecznościowego StudiVZ, odsetek respondentów deklarujących doświadczenie niechcianych kontaktów lub nękania w Internecie wyniósł 43,4%. W 19,1% przypadków zachowania te trwały ponad dwa tygodnie, natomiast poziom pokrzywdzenia cyberstalkingiem (zdefiniowanym jako zachowania spełniające powyższe kryteria oraz wzbudzające lęk u osoby pokrzywdzonej) wyniósł 6,3%. Ponad 97% osób pokrzywdzonych deklarowało jego negatywny wpływ na jakość życia, w ponad połowie przypadków zgłaszano takie dolegliwości jak: uczucie niepokoju, problemy z zaufaniem wobec innych osób, problemy ze snem oraz poczucie bezsilności. Ofiary cyberstalkingu uzyskały także wyraźnie niższy wynik w indeksie samopoczucia WHO-5 Well-Being Index w porównaniu do osób, które nie doświadczyły tego zjawiska²⁹. Pomimo ograniczeń opisanego badania, takich jak brak randomizacji i idąca za tym niereprezentatywność próby, uzyskane rezultaty wydają się być zbliżone do badań dotyczących zjawiska stalkingu w ujęciu generalnym.

Badania ankietowe przeprowadzone na grupie 974 studentów amerykańskich uczelni wyższych wykazały, że zachowań mających charakter cyberstalkingu na przestrzeni całego życia doświadczyło 41% respondentów. W przeważającej mierze zachowania te miały charakter niechcianych kontaktów za pośrednictwem Internetu, nękania lub niechcianych propozycji o charakterze seksualnym. W wynikach opisywanego badania uwidoczniły się wyraźne różnice dotyczące wskaźników wiktyimizacji w zależności od płci pokrzywdzonych – ryzyko niechcianych kontaktów i nękania było w przypadku kobiet dwukrotnie większe niż w przypadku mężczyzn, natomiast ryzyko otrzymania niechcianych propozycji o charakterze seksualnym określono jako trzykrotnie większe. Zidentyfikowano także czynniki ryzyka stania się ofiarą cyberstalkingu, takie jak duża aktywność w sieci, publikowanie dużej ilości treści za pośrednictwem mediów społecznościowych oraz brak zmiany ustawień profili w mediach społecznościowych na „prywatne”³⁰.

Inne badanie, również przeprowadzone wśród studentów amerykańskich uczelni, wskazało na korelację pomiędzy nękaniem byłych partnerów za pośrednictwem Facebook'a oraz dopuszczaniem się klasycznego stalkingu. Autorzy badania zwrócili także uwagę na wpływ *social mediów* na rozwój cybernękania poprzez stworzenie dogodnego dla sprawców środowiska komunikacji – prześladowca zachowuje fizyczny dystans od

28 *Violence Against Women: an EU-wide Survey. Main Results*, Luksemburg 2015, s. 81-87.

29 Dreßing H., Bailer J., Anders A., Wagner H., Gallas C., *Cyberstalking in a Large Sample of Social Network Users: Prevalence, Characteristics, and Impact Upon Victims*. „Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking” 2014, t. 17, nr 2, s. 61-67, <https://www.doi.org/10.1089/cyber.2012.0231>.

30 B.W. Reyns, B. Henson, B.S. Fisher, *Being Pursued Online: Applying Cyberlifestyle–Routine Activities Theory to Cyberstalking Victimization*, „Criminal Justice and Behavior” 2011, nr 38, s. 1149-1169.

pokrzywdzonego, jednocześnie ma możliwość bezpośredniej interakcji, ponadto z uwagi na mnogość form zachowań sprawczych i kanałów komunikacji ofiara może nie być w stanie uniknąć niechcianego kontaktu. Ograniczeniem opisanego badania jest jednak stosunkowo niewielka (411 respondentów) i niereprezentatywna próba badawcza³¹.

Pierwsze badanie dotyczące zjawiska stalkingu (ówczasie nie kryminalizowanego jeszcze przez polskie prawo) na terenie Polski zostało przeprowadzone w 2006 r. na reprezentatywnej próbie 2000 respondentów (w tym 1 016 kobiet i 984 mężczyzn). Wykazało ono, że nękania na tle emocjonalnym doświadczyło 12% badanych, w tym 72% stanowiły kobiety, a 28% – mężczyźni³². Kolejnym i zarazem największym dotychczasowym polskim badaniem było badanie TNS OBOP na zlecenie Instytutu Wymiaru Sprawiedliwości przeprowadzone w 2009 r. na próbie 10 200 respondentów³³. 9,9% respondentów zostało pokrzywdzonych nękaniami w ciągu całego życia, co przy przyjętym poziomie ufności pozwoliło określić liczbę pokrzywdzonych stalkingiem osób na około 3 mln dorosłych Polaków³⁴. Badanie to nie potwierdziło w jednoznaczny sposób dotychczas wykazywanej prawidłowości dotyczącej płci pokrzywdzonych – ekstrapolacja uzyskanych rezultatów dla populacji Polski dała wskaźniki wiktyimizacji na poziomie 11,4% w przypadku kobiet oraz 8,8% w przypadku mężczyzn, kobiety stanowiły 60,4% ofiar uporczywego nękania wśród badanych, mężczyźni zaś 39,6%³⁵. Podobnie odbiegające od spodziewanych były wyniki dotyczące płci sprawców stalkingu – w zidentyfikowanych przypadkach w 51% byli to mężczyźni, w 49% natomiast kobiety³⁶.

Kolejne badanie wiktyimizacyjne na ogólnopolskiej, reprezentatywnej próbie liczącej 5000 respondentów zostało zrealizowane w 2020 r., również na zlecenie Instytutu Wymiaru Sprawiedliwości. Badanie skali pokrzywdzenia uporczywym nękaniami było jednym z elementów zastosowanego kwestionariusza. Znalazły się w nim także pytania dotyczące szeregu innych czynów zabronionych w tym pewnych form sprawczych kradzieży tożsamości, oszustw internetowych, kradzieży pojazdów czy rozbojów. Osoby badane (w przeciwieństwie do badania z 2009 r.) pytane były o doświadczenia z roku poprzedzającego przeprowadzenie ankiety. Wskaźnik wiktyimizacji stalkingiem wyniósł 10%. Ekstrapolacja tego wyniku na populację Polski w wieku powyżej 15 lat pokazuje, że tylko w 2019 r. pokrzywdzonych uporczywym nękaniami mogło zostać 3,3 mln osób³⁷. Ponownie częściej ofiarami stalkingu padały kobiety – odnotowano wskaźnik wiktyimiza-

31 A. Lyndon, J. Bonds-Raacke, A.D. Cratty, *College Students' Facebook Stalking of Ex-Partners*, „Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking” 2011, t. 14, nr 12, s. 711-716.

32 Skarżyńska-Sernaglia J., *Stalking w Polsce – występowanie i charakterystyka zjawiska*, <http://psychologia.net.pl/artukul.php?level=415> [dostęp: 27.02.2021].

33 A. Siemaszko, B. Gruszczyńska, M. Marczewski, P. Ostaszewski, D. Woźniakowska-Fajst, *Stalking w Polsce...*, dz.cyt., s. 49.

34 Tamże, s. 50.

35 Tamże, s. 57, 77.

36 Tamże, s. 61.

37 J. Włodarczyk-Madejska, P. Ostaszewski, J. Klimczak, A. Siemaszko, *Nękanie, oszukiwani, hakowani Nowe i tradycyjne wymiary wiktyimizacji*, Warszawa 2021, s. 78-79.

cji na poziomie 10,7%, w przypadku mężczyzn wyniósł on 9,5%. Podobnie jak w badaniu z 2009 r. jest to różnica relatywnie niewielka w porównaniu do przywołanych wcześniej badań zagranicznych³⁸.

Jednocześnie widoczna jest duża rozbieżność pomiędzy opisanymi wyżej ekstrapolacjami, określającymi liczbę dorosłych Polaków dotkniętych zjawiskiem stalkingu, a dostępnymi statystykami policyjnymi. W latach 2016–2019 liczby stwierdzonych przestępstw z art. 190a k.k. wynosiły odpowiednio: 3 990 w 2016 r.; 4 204 w 2017 r.; 5 107 w 2018 r. i 6 364 w 2019 r. W latach tych widoczny jest wyraźny wzrost stwierdzanych przypadków stalkingu i kradzieży tożsamości – od momentu wejścia przepisu w życie do 2015 r. liczba przestępstw stwierdzonych w przypadku art. 190a k.k. wynosiła około 3 tys. rocznie³⁹. Rośnie także liczba osób prawomocnie skazywanych na podstawie art. 190a k.k. – z 1 021 w 2015 r. do 1 409 w 2018 r.⁴⁰ Liczby te są jednak relatywnie niewielkie w zestawieniu z szacowaną skalą zjawiska w Polsce. Może to sugerować występowanie dużej ciemnej liczby przestępstw w przypadku stalkingu oraz kradzieży tożsamości. Dostępne dane częściowe wydają się potwierdzać niską zgłaszalność wymienionych czynów. W opisanym powyżej Ogólnopolskim Badaniu Wiktyimizacyjnym zgłoszenie uporczywego nękania deklarowało 26% pokrzywdzonych nim respondentów⁴¹. W badaniach ankietowych opisanych w raporcie *Przemoc seksualna wobec kobiet, nękanie i strach przed przestępczością. Raport Polski*.⁴², przeprowadzonych na studentkach Uniwersytetu Jagiellońskiego oraz innych polskich uczelni, ustalono, że spośród respondentek, które były pokrzywdzone takimi czynami, 7% studentek UJ oraz 6,2% studentek innych uczelni zgłosiło stalking Policji. Wśród najczęściej wymienianych przyczyn niezgłoszenia sprawy wymieniano brak zaufania do Policji, obawę o to, że sprawa nie zostanie potraktowana poważnie przez funkcjonariuszy oraz charakter sprawy – niewymagający interwencji Policji⁴³.

Spśród prowadzonych na terenie Polski badań dotyczących zjawiska stalkingu wyróżniają się zrealizowane przez D. Woźniakowską-Fajst badania o charakterze ilościowo-jakościowym, przeprowadzone na reprezentatywnej, ogólnopolskiej próbie akt 281 spraw sądowych z lat 2011–2016, w których zapadły wyroki skazujące za czyn z art. 190a § 1 k.k. Nie były to pierwsze w Polsce badania aktowe dotyczące czynu uporczywego nękania – wcześniej

38 Tamże, s. 90.

39 *Postępowania wszczęte i przestępstwa stwierdzone z art. 190a KK za lata 2012–2019*, <http://www.statystyka.policja.pl/st/kodeks-karny/przestepstwa-przeciwko-4/76586,Uporczywe-nekanie-i-wykorzystanie-wizerunku-art-190a.html?fbclid=IwAR0wbn91YYycByry9ye6ZV11Wwqo31W0zCN0kw7jYjesIMFzV5MmGiwNRM> [dostęp: 30.01.2021].

40 *Prawomocnie skazani dorośli z oskarżenia publicznego na podstawie art. 190a § 1–3 Kodeksu karnego (stalking) w latach 2011–2018 – czyn główny*, <https://isws.ms.gov.pl/pl/baza-statystyczna/opracowania-wieloletnie/> [dostęp: 27.02.2021].

41 J. Włodarczyk-Madejska, P. Ostaszewski, J. Klimczak, A. Siemaszko, *Nękanie...*, dz.cyt., s. 93.

42 Raport przygotowany w ramach realizacji projektu Komisji Europejskiej *Gender-Based Violence, Stalking and Fear of Crime*, EU-Project 2009-2011 – JLS/ 2007/ISEC/415.

43 J. Czapska, M. Klosa, E. Lesińska, A. Okrasa, *Przemoc seksualna wobec kobiet, nękanie i strach przed przestępczością. Raport Polski*, Bochum 2012, s. 42, http://www.gendercrime.eu/pdf/gendercrime_country_report_poland_polish.pdf [dostęp: 27.02.2021].

akta prokuratorskie badali M. Budyn-Kulik i M. Mozgawa⁴⁴, natomiast akta sądowe A. Kulik⁴⁵ oraz A. Stachelska⁴⁶. Były to jednak badania obarczone licznymi ograniczeniami takimi jak niewielki zasięg terytorialny czy przeprowadzenie badań w stosunkowo krótkim czasie od wejścia w życie art. 190a k.k., co nie pozwoliło na dokładną ocenę kształtowania się praktyki postępowania organów ścigania oraz wymiaru sprawiedliwości w tego typu sprawach. Badania D. Woźniakowskiej-Fajst wykazały znaczną, wyższą niż w powołanych wyżej badaniach, dysproporcję w zakresie płci sprawców stalkingu – 87,2% z nich stanowili mężczyźni, natomiast 12,8% – kobiety⁴⁷. Również w przypadku płci osób pokrzywdzonych stalkingiem odnotowano dużą różnicę – 82% ofiar stanowiły kobiety⁴⁸. Ponadto autorka wskazuje na istotną rolę trudności z kontrolowaniem swoich zachowań – spowodowanych zarówno występowaniem zaburzeń psychicznych lub zaburzeń osobowości, jak i tymczasowymi stanami psychicznymi – pojawiających się w przypadku znacznej części sprawców – minimum 28% mężczyzn i 30% kobiet⁴⁹.

W kontekście stalkingu w mediach społecznościowych należy zwrócić szczególną uwagę na zagadnienia dowodowe. Dowody z mediów społecznościowych stanowią podkategorię szerszej grupy dowodów cyfrowych. W piśmiennictwie pojawia się szereg definicji dowodu cyfrowego. Owocem kilku lat współpracy międzynarodowej grupy ekspertów jest definicja sformułowana w 1998 r. przez Grupę Naukową ds. Dowodów Cyfrowych (SWGDE), powołaną przez Międzynarodową Organizację ds. Dowodów Komputerowych (IOCE), w której za dowód cyfrowy uznano „wszelką informację o znaczeniu dowodowym, która jest przechowywana lub przesyłana w formie binarnej”⁵⁰. Kolejne definicje mniej lub bardziej inspirowane były definicją IOCE, będąc często próbą jej doprecyzowania, uaktualnienia lub alternatywnego zredagowania. Za przykład mogą posłużyć definicje przyjęte przez A. Lacha: „dowód cyfrowy jest to informacja przechowywana lub transmitowana w formie binarnej, która może mieć znaczenie w postępowaniu sądowym”⁵¹ oraz P. Lewulisa „dowód cyfrowy to informacja o znaczeniu dowodowym dla postępowania, wynikająca z danych binarnych przetwarzanych elektronicznie (tj. z danych w formie cyfrowej)”⁵². Na potrzeby niniejszego artykułu przyjęto następującą definicję dowodu z mediów społecznościowych: dowód z mediów społecznościowych jest to dowód cyfrowy zawierający informacje wytworzone, przechowywane lub przesyłane z użyciem mediów społecznościowych.

44 M. Budyn-Kulik, M. Mozgawa, *Prawnokarne i kryminologiczne aspekty zjawiska nękania*, Warszawa 2012.

45 D. Woźniakowska-Fajst, *Stalking...*, dz.cyt., s. 33.

46 A. Stachelska, *Przestępstwo stalkingu w świetle badań białostockiej szkoły kryminologii*, „Zeszyty Prawnicze” 2018, t. 18, nr 2, s. 157-193.

47 D. Woźniakowska-Fajst, *Stalking...*, dz.cyt., s. 193.

48 Tamże, s. 234.

49 Tamże, s. 201-203.

50 M. Noblett, M.M. Pollitt, L. Presley, *Recovering and Examining Computer Forensic Evidence*, „Forensic Science Communications” 2000, t. 2, nr 4, <https://www2.fbi.gov/hq/lab/fsc/backissu/oct2000/computer.htm> [dostęp: 27.02.2021].

51 A. Lach, *Dowody elektroniczne w procesie karnym*, Toruń 2004, s. 30.

52 P. Lewulis, *Dowody cyfrowe – teoria i praktyka kryminalistyczna w polskim postępowaniu karnym*, Warszawa 2021, s. 53.

Zgodnie z przyjętą przez P. Lewulisa klasyfikacją, dowody cyfrowe podzielić można na dowody cyfrowe w rozumieniu kryminalistycznym (*sensu stricto*) oraz dowody cyfrowe w rozumieniu ogólnym. Dowodami cyfrowymi *sensu stricto* są te spośród dowodów cyfrowych, które podlegają zabezpieczeniu, analizie i ocenie jako dane cyfrowe, z uwzględnieniem wiarygodności technicznej w oparciu o metody informatyki kryminalistycznej. Dowodami cyfrowymi *sensu largo* są wszelkie informacje o znaczeniu dowodowym, mające pierwotnie formę danych cyfrowych i włączane do materiałów postępowania w formie wydruków lub na nośnikach danych, lecz badane i oceniane wyłącznie pod kątem ich treści, bez prowadzenia analiz technicznych⁵³. Zgodnie z wynikami badań aktowych P. Lewulisa 92,4% dowodów cyfrowych zabezpieczanych w postępowaniach stanowią dowody cyfrowe *sensu largo*⁵⁴. Dowody cyfrowe są w dominującej części dostarczane organom procesowym przez osoby zainteresowane wynikiem postępowania, przede wszystkim pokrzywdzonych, podobnie wnioski o udostępnienie danych od administratorów usług częściej kierowane są przez użytkowników, z uwagi na praktykę przyjętą przez firmy sektora cyfrowego⁵⁵. Powoływanie biegłego z zakresu informatyki śledczej nie jest w świetle badań P. Lewulisa rozwiązaniem powszechnie i często wykorzystywanym w praktyce polskiej prokuratury i sądownictwa⁵⁶. Wynika to m.in. z braku konieczności oceny każdego dowodu pod względem wiarygodności technicznej. Sama ocena treści może być zwykle dokonana prawidłowo na podstawie wiedzy ogólnej i doświadczenia życiowego, bez wykorzystania wiadomości specjalnych z zakresu informatyki kryminalistycznej, co jest często korzystne z punktu widzenia zasady ekonomiki procesowej⁵⁷.

Opisany stan wiedzy pozwolił zidentyfikować szereg właściwości charakterystycznych zarówno dla zjawiska stalkingu, jak i dowodów cyfrowych czy korzystania z mediów społecznościowych, a także sposobów prowadzenia postępowań karnych przez polskie organy ścigania oraz sądy. Są to następujące cechy:

- w grupie sprawców stalkingu zazwyczaj występuje nadreprezentacja mężczyzn, natomiast w grupie pokrzywdzonych bywa odnotowywana nadreprezentacja kobiet;
- stalking jest zjawiskiem rozpowszechnionym w społeczeństwie – w ciągu całego życia pokrzywdzonych nim zostaje przeciętnie około 10% respondentów;
- w zakresie dowodów cyfrowych dominuje dostarczanie ich organom procesowym przez osoby fizyczne zaangażowane w sprawę, głównie pokrzywdzonych;
- zdecydowana większość dowodów cyfrowych obecnych w polskich postępowaniach karnych należy do grupy dowodów cyfrowych *sensu largo*;
- organy procesowe stosunkowo rzadko kierują wnioski o udostępnienie danych cyfrowych znajdujących się w posiadaniu zewnętrznych podmiotów – m.in. dostawcy usług internetowych czy administratorów portali społecznościowych, zamiast

53 Tamże, s. 54.

54 Tamże, s. 233.

55 Tamże, s. 118-122.

56 Tamże, s. 249.

57 Tamże, s. 266-267.

tego przeważa praktyka wnioskowania o dane bezpośrednio przez osoby fizyczne będące usługobiorcami czy użytkownikami wskazanych portali.

- BADANIA WŁASNE -

W celu weryfikacji opisanych wyżej prawidłowości postawiono siedem hipotez badawczych podlegających sprawdzeniu w toku badań:

H 1: Wiek oskarżonych i pokrzywdzonych w sprawach z obecnymi dowodami z mediów społecznościowych jest niższy niż w sprawach, gdzie dowody te nie występują.

Dostępne dane statystyczne pozwalają stwierdzić, że w przypadku populacji Polski odsetek osób korzystających z mediów społecznościowych maleje wraz ze wzrostem wieku badanych⁵⁸. Z tego względu przyjęto, że dowody z mediów społecznościowych będą występować przede wszystkim w sprawach, w których występują przeciętnie młodszy oskarżeni i pokrzywdzeni.

H 2: W badanych sprawach większość oskarżonych stanowią mężczyźni, natomiast większość pokrzywdzonych stanowią kobiety.

Znaczna część źródeł badawczych wskazuje na dysproporcję płci przede wszystkim wśród sprawców stalkingu (nadreprezentacja mężczyzn), w mniejszym stopniu wśród pokrzywdzonych (nadreprezentacja kobiet), jest to także pogląd rozpowszechniony wśród doktryny. Ponieważ badaniami opisanymi w niniejszym artykule objęto sprawy dotyczące zarówno stalkingu rozumianego w sposób tradycyjny, jak i cyberstalkingu, postanowiono zweryfikować opisany wyżej, szeroko rozpowszechniony pogląd w odniesieniu do obu grup spraw.

H 3: Dowody z mediów społecznościowych częściej wprowadzane są na etapie postępowania przygotowawczego niż sądowego.

Przyjęty przez ustawodawcę model postępowania karnego podzielonego na fazy postępowania przygotowawczego oraz sądowego zakłada inicjatywę organów prowadzących postępowanie przygotowawcze między innymi w zakresie zebrania, zabezpieczenia i utrwalenia dla sądu dowodów w sprawie⁵⁹. Zaniechanie zebrania i zabezpieczenia właściwych dowodów w postępowaniu przygotowawczym uniemożliwiłoby organowi prowadzącemu postępowanie sporządzenie odpowiedniego, zgodnego z wymogami kodeksu postępowania karnego aktu oskarżenia, a tym samym skuteczne przejście do etapu sądowego. Z tych względów przyjęto, że większość dowodów z mediów społecznościowych zostanie wprowadzona na etapie postępowania przygotowawczego, a wprowadzanie ich na etapie postępowania sądowego będzie miało charakter wyjątkowy.

H 4: W większości spraw dowody z mediów społecznościowych dostarczane są organom procesowym przez pokrzywdzonych.

58 M. Wegner (oprac.), *Spółeczeństwo informacyjne w Polsce. Wyniki badan statystycznych z lat 2015–2019*, Warszawa-Szczecin 2019, s. 171.

59 Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego, tj. Dz.U. 2021, poz. 534 ze zm.

Opisana przez P. Lewulisa praktyka dostarczania dowodów cyfrowych organom prowadzącym postępowanie przez pokrzywdzonych została wskazana jako dominująca. Ponieważ dowody z mediów społecznościowych, zgodnie z przyjętą definicją, stanowią szczególny rodzaj dowodów cyfrowych, założono występowanie identycznej prawidłowości.

H 5: Dowody z mediów społecznościowych zabezpieczone do badanych spraw częściej mają charakter dowodów cyfrowych *sensu largo* niż dowodów cyfrowych *sensu stricto*.

Zgodnie z wynikami badań P. Lewulisa zdecydowaną większość zabezpieczonych dowodów cyfrowych stanowiły te *sensu largo* (dowody cyfrowe *sensu stricto* wystąpiły w zaledwie 7,5% spraw), z których największa grupa – 72,3% – to wydruki zrzutów ekranu⁶⁰. Ponieważ pomiędzy datą zakończenia badań P. Lewulisa a datą przeprowadzenia badań opisanych w niniejszym artykule stan prawny dotyczący sposobów zabezpieczania dowodów cyfrowych nie uległ zmianie – wciąż brak jest odpowiednich regulacji wskazujących pożądane sposoby postępowania – przyjęto założenie, że podobna prawidłowość będzie się także odnosić do dowodów z mediów społecznościowych.

H 6: W większości spraw zawierających dowody z mediów społecznościowych nie kieruje się wniosków o udostępnienie danych do administratora serwisu społecznościowego, z którego pochodzą zabezpieczone treści.

H 7: W większości spraw zawierających dowody z mediów społecznościowych nie kieruje się wniosków o udostępnienie danych teleinformatycznych do dostawców usług internetowych.

Z uwagi na brak regulacji dot. reguł postępowania organów procesowych w sprawach zawierających dowody cyfrowe, w tym dowody z mediów społecznościowych, a także opisaną praktykę kierowania wniosków o udostępnienie danych do usługodawcy bezpośrednio przez osoby fizyczne, przyjęto, że kierowanie takich wniosków przez organy ma charakter wyjątkowy.

- METODA -

Metoda badawcza

W celu weryfikacji postawionych hipotez zdecydowano się na wykorzystanie metody ilościowej analizy badań aktowych. Wybrana metoda pozwala na poznanie faktycznego obrazu postępowań sądowych⁶¹. Akta spraw charakteryzują się wysoką wartością poznawczą, dzięki czemu możliwe jest zbadanie działania podmiotów postępowania karnego w sprawach z omawianej kwalifikacji prawnej⁶². W przeciwieństwie do metod ilościowych

60 P. Lewulis, *Dowody cyfrowe...*, dz.cyt., s. 233-235, 259.

61 M. Halicka, J. Halicki, E. Kramkowska, A. Szafranek, *Law Enforcement, the Judiciary and Intimate Partner Violence Against the Elderly in Court Files*, „Studia Socjologiczne” 2015, t. 2, nr 217, s. 201.

62 D. Dajnowicz-Piesiecka, *Rola kobiet przy porwaniach rodzicielskich w świetle wyników badań aktowych*, „Czasopismo Naukowe Studiów Kobietych” 2017, nr 3, s. 144.

opierających się na pozyskiwaniu danych od innych osób, badania aktowe pozwalają na uzyskanie maksymalnie obiektywnych rezultatów, niezależnych od badanych⁶³. Informacje zawarte w aktach pozwolą na odtworzenie faktycznego przebiegu postępowania i podstaw do wydania końcowego rozstrzygnięcia. W badaniach wykorzystano wystandaryzowany kwestionariusz⁶⁴. Pozwolił on na zminimalizowanie wpływu osoby badającej akta poprzez wprowadzenie struktury i jednorodnego sposobu kodowania poszczególnych spraw. Taka metoda badawcza umożliwiła uzyskanie bardzo szerokiego zakresu danych przy jednoczesnym zachowaniu ich niezafałszowanego przez czynnik ludzki obrazu⁶⁵.

Zmienne i ich operacjonalizacja

Na potrzeby niniejszego badania i w związku z przyjętymi hipotezami każda ze zmiennych była kodowana poprzez zaznaczenie odpowiedniej kategorii we wcześniej przygotowanym kwestionariuszu. Kwalifikacja prawna czynu zabronionego była określana na podstawie rozstrzygnięcia wydanego przez sąd. Fakt występowania dowodów z mediów społecznościowych weryfikowano w trakcie analizy akt. Podobnie sprawdzano wiek oskarżonych i pokrzywdzonych w czasie popełnienia czynu zabronionego, ich płeć, a także etap postępowania, na którym dowody występowały oraz stronę postępowania, która dostarczała dowodów z mediów społecznościowych. W przedmiocie charakteru dowodów cyfrowych (*sensu largo / stricto*), w rozumieniu przedstawionym we wcześniejszej części pracy, określano, w jaki sposób dowód został pozyskany i czy spełnia on kryteria *sensu stricto*. Sposób zabezpieczania dowodów charakteryzowano poprzez formę, w jakiej występują w sprawie.

Wykorzystane narzędzia

Wykorzystywany kwestionariusz obejmował 40 pozycji i był sporządzony w formie komputerowej. W przypadku zmiennych obejmujących zamknięty katalog możliwych wariantów, jak np. wiek lub sąd, z którego pochodziła sprawa, posiadał on katalog odpowiedzi, z których osoba badająca wybierała właściwą. W innych przypadkach możliwa była swobodna forma odpowiedzi, która była uzasadniona charakterystyką sprawy.

Kwestionariusz obejmował osiem zmiennych o charakterze metryczki. Następnie odpowiadano na pytanie, czy w sprawie występują dowody z mediów społecznościowych, a jeżeli tak, to charakteryzowano je. Końcowe pozycje dotyczyły okresu trwania postępowania i rozstrzygnięcia.

Przebieg badań

W celu weryfikacji postawionych hipotez zaplanowano prowadzenie badań aktowych we wszystkich sądach rejonowych apelacji warszawskiej. To łącznie czternaście sądów obejmu-

63 P. Crofts, *Problem Gambling and Property Offences: An Analysis of Court Files*, „International Gambling Studies” 2003, t. 3, nr 2, s. 185.

64 Struktura kwestionariusza zostanie opisana w dalszej części rozdziału, a całe narzędzie zamieszczono jako załącznik do monografii.

65 Tamże, s. 185.

jących swoją właściwością teren Warszawy oraz kilku sąsiednich powiatów⁶⁶. Dokonano takiego wyboru ze względu na chęć zebrania odpowiednio dużej próby badawczej oraz uzyskania danych z terenów zróżnicowanych demograficznie i społecznie, a nie jedynie dużego ośrodka miejskiego. Ograniczono się do spraw prawomocnie zakończonych w latach 2017–2019, prowadzonych przez wspomniane sądy rejonowe jako sądy I instancji. Dokładne wskazanie granic czasowych pozwalało na poznanie wielkości całej populacji w danym okresie oraz właściwe określenie próby badawczej. W okresie tym nie dochodziło do nowelizacji przepisów, a regulacja prawna pozostała w swoim pierwotnym, od czasów wprowadzenia do kodeksu, kształcie.

Pierwszym etapem badania było skierowanie wniosków do Prezesów poszczególnych sądów o wskazanie sygnatur postępowań prowadzonych w sprawach dotyczących czynów z określonych artykułów⁶⁷ w celu sprawdzenia wielkości populacji i ewentualnego doboru próby badawczej.

Sądy w celu anonimizacji oznaczono w kolejności losowej literami od A do N. Jednostka oznaczona literą G wymagała wskazania szczególnego interesu publicznego oraz zwracała uwagę na konieczny znaczny nakład pracy, a po zawężeniu wniosku do badanych kwalifikacji, powołując się na okoliczności związane z pandemią SARS-CoV-2 odmówiła udostępnienia akt. Sąd oznaczony literą N wskazał termin przesłania odpowiedzi na wniosek, jednak nie dotarła ona do wnioskodawcy, a dalsze próby kontaktu z sądem okazały się bezskuteczne.

Pozytywne odpowiedzi otrzymano z dwunastu sądów rejonowych. Wskazano łącznie 368 sygnatur dotyczących spraw z art. 190a k.k. Sąd oznaczony literą L przesłał dane dotyczące części kwalifikacji, a w pozostałym zakresie wezwał do wykazania szczególnego interesu publicznego, ponieważ wymagałoby to delegacji pracowników. W odpowiedzi na drugie pismo wnioskodawcy, sąd wskazał, że nie dysponuje właściwym oprogramowaniem, a interesu nie wykazano. Sąd ten nie był zatem brany pod uwagę na dalszych etapach badań. Należy jednakże zauważyć, że w jednostce tej nie było orzeczeń opartych na badanej kwalifikacji. Postanowiono wystąpić o dostęp do wszystkich spraw o wskazanych sygnaturach. Następnie zwracano się z wnioskiem do Prezesów tych sądów, które przesyłały listy sygnatur, o wyrażenie zgody na wgląd w akta i udostępnienie ich w celach naukowo-badawczych. Z jedenastu sądów, do których wystąpiono, uzyskano zgodę z dziesięciu. Sąd oznaczony literą K nie wyraził zgody na badanie tak dużej liczby akt w związku z ograniczeniami pojemności czytelnicy spowodowanymi pandemią. Oznaczało to, że w badaniach zostały przeanalizowane sprawy z dziesięciu spośród 14 sądów.

Następnie przystąpiono do badań aktowych, podczas których dane kodowano z wykorzystaniem omówionego kwestionariusza, a następnie przenoszono do pliku komputerowego, zawierającego wszystkie sprawy z danej jednostki.

66 Podległe SO w Warszawie: SR dla Warszawy-Mokotowa, SR dla m. st. Warszawy, SR dla Warszawy-Śródmieścia, SR dla Warszawy-Woli, SR dla Warszawy-Żoliborza, SR w Grodzisku Mazowieckim, SR w Piasecznie, SR w Pruszkowie oraz podległe SO Warszawa-Praga: SR dla Warszawy Pragi-Południe, SR dla Warszawy Pragi-Północ, SR w Legionowie, SR w Nowym Dworze Mazowieckim, SR w Otwocku, SR w Wołominie.

67 Pozostałe kwalifikacje, o które wnioskowano, a którymi zajmowali się inni członkowie zespołu to: art. 202, 212, 256 i 257 k.k., art. 35 ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o ochronie zwierząt, tj. Dz.U. 2020, poz. 638 oraz art. 115-117 ustawy z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych, tj. Dz.U. 2021, poz. 1062.

Próba badawcza

W ramach niniejszych badań przeanalizowano akta 223 spraw, spośród 327 do których wyrażono zgodę na dostęp⁶⁸. Ze względu na obostrzenia związane ze stanem epidemicznym przeprowadzanie badań było znacznie utrudnione. Na ostateczną wielkość próby wpłynął zarówno upływ czasu przeznaczony na analizę akt, jak i brak możliwości uzyskania dostępu do części spraw.

Pozwoliło to na ostateczne ukształtowanie próby badawczej na poziomie 223 spraw. Z wykorzystaniem kalkulatora wielkości próby⁶⁹ obliczono, że próba reprezentatywna przy populacji wynoszącej 368 spraw, określonej na poziomie sygnatur uzyskanych z 12 jednostek, musiałaby wynosić minimum 188, przyjmując jako poziom istotności wartość 5%. Oznacza to, że zachowano wymóg dotyczący reprezentatywności próby.

W trakcie analizy zakodowanych danych ustalono, że w jednej ze spraw art. 190a k.k. wykreślono z kwalifikacji prawnej czynu w trakcie postępowania i nie figurował w wyroku. Sprawa została więc usunięta z próby badawczej. W kolejnych dwóch aktach były niekompletne, co uniemożliwiło ich właściwą analizę, dlatego końcowa próba, stanowiąca podstawę analiz, wyniosła 220 spraw (tab. 1)⁷⁰.

Tab. 1. Liczba spraw z poszczególnych sądów

Sąd	Liczba spraw	Sąd	Liczba spraw
A	37 (16,8%)	F	16 (7,3%)
B	25 (11,4%)	H	18 (8,2%)
C	24 (10,9%)	I	17 (7,7%)
D	17 (7,7%)	J	15 (6,8%)
E	30 (13,6%)	M	21 (9,5%)

Źródło: badania własne

- WYNIKI -

W zgromadzonej próbie dowody z mediów społecznościowych wystąpiły w 56 (25,5%) sprawach, natomiast w 164 (74,5%) ich nie stwierdzono.

W części akt pojawiała się więcej niż jedna strona internetowa. Zestawienie portali i komunikatorów, z których pochodziły dowody z mediów społecznościowych (tab. 2) wskazuje, że najczęściej wykorzystywano materiały z serwisów Facebook (44,6% spraw)

68 Ze względu na sposób sformułowania wniosku, wykazy sygnatur przesłane z sądów nie określały spraw z podziałem na konkretne paragrafy, zatem nie można na tej podstawie zweryfikować, które z nich dotyczą stalkingu, a które kradzieży tożsamości. Konstrukcja kwestionariusza również nie pozwala na zweryfikowanie tej wątpliwości. Na podstawie notatek sporządzonych w trakcie badań (kodowanie akt jak wskazano w przypisie nr 1 prowadziła grupa 12 osób) wygląda na to, że wszystkie sprawy dotyczyły stalkingu, jednak nie można tego przyjąć z całkowitą pewnością.

69 Kalkulator internetowy dostępny pod linkiem: <https://www.statystyka.az.pl/dobor/kalkulator-wielkosci-proby.php> [dostęp: 21.12.2020].

70 W niniejszej pracy wszystkie dane wyrażane w procentach zaokrąglano do jednego miejsca po przecinku.

oraz Messenger (39,3% spraw). Pomimo funkcjonalnego powiązania tych platform zdecydowano się na ich oddzielenie ze względu na odmienne funkcje – Facebooka jako portalu społecznościowego od Messengera stanowiącego komunikator do wysyłania wiadomości. Zasadność tego rozdzielania potwierdzają uzyskane wyniki, które wskazują na odmienną liczbę spraw w obu kategoriach. Żaden z innych serwisów nie występował w więcej niż czterech sprawach.

Tab. 2. Wykaz serwisów internetowych wraz z liczbą spraw, w których występują dowody z mediów społecznościowych

Serwis internetowy	Liczba spraw	Serwis internetowy	Liczba spraw
Messenger	25 (44,6%)	garnek.pl	1 (1,8%)
Facebook	22 (39,3%)	gmail	1 (1,8%)
Instagram	4 (7,1%)	kurnik.pl	1 (1,8%)
OLX	4 (7,1%)	Skype	1 (1,8%)
Sympatia.pl	4 (7,1%)	sponsoraszukam.pl	1 (1,8%)
Nasza Klasa	3 (5,4%)	Steam	1 (1,8%)
Allegro	2 (3,6%)	Viber	1 (1,8%)
oglaszamy24.pl	2 (3,6%)	WhatsApp	1 (1,8%)
Badoo	1 (1,8%)	YouTube	1 (1,8%)
blogspot.com	1 (1,8%)		

Źródło: badania własne

Wiek oskarżonych i pokrzywdzonych a występowanie dowodów z mediów społecznościowych

W celu weryfikacji przyjętej hipotezy zbadano, czy średni wiek oskarżonych i pokrzywdzonych w sprawach, w których występują dowody z mediów społecznościowych będzie niższy niż w sprawach, w których tego typu dowody nie występują⁷¹.

W sprawach zawierających dowody z mediów społecznościowych wystąpiło 59 oskarżonych, a wiek każdego był podany, natomiast w sprawach bez dowodów z mediów społecznościowych wystąpiło łącznie 170 oskarżonych⁷². Zarówno średnia, jak i mediana wieku oskarżonych w sprawach, w których występują dowody z mediów społecznościowych (odpowiednio 33,2 i 32 lata) była niższa niż w sprawach, w których tego typu dowody nie występują (odpowiednio 41,8 i 40 lat), co jest zgodne z przyjętą hipotezą.

W sprawach zawierających dowody z mediów społecznościowych wystąpiło 58 pokrzywdzonych, spośród których wiek dwóch osób był nieznanym. W sprawach, w których tego rodzaju dowodów nie było, wystąpiło 178 pokrzywdzonych⁷³. Średnia wieku po-

71 Jako punkt odniesienia do określenia wieku przyjęto moment popełnienia czynu zabronionego, a w sytuacji, w której trwał on przez pewien okres, jego moment początkowy.

72 Wiek dwóch z nich nie został zakodowany, co spowodowało nieuwzględnienie ich w analizach dotyczących tej hipotezy.

73 Wiek czterech był nieznanym, a jako czterech kolejnych wystąpiły osoby prawne. Spowodowało to nieuwzględnienie tych ośmiu pokrzywdzonych w analizach omawianej hipotezy.

krzywdzonych w sprawach, w których występują dowody z mediów społecznościowych wynosiła 30,8 lat, natomiast mediana 30,5 lat. W grupie spraw bez tego rodzaju dowodów wyniki były wyższe i było to odpowiednio 39,7 lat i 38 lat.

Tab. 3. Statystyki opisowe dotyczące wieku oskarżonych i pokrzywdzonych

Zmienna	N	Średnia (M)	Mediana (Me)	Min	Max
Wiek oskarżonych w sprawach z dowodami z mediów społecznościowych	59	33,2	32	17	62
Wiek oskarżonych w sprawach bez dowodów z mediów społecznościowych	168	41,8	40	17	80
Wiek pokrzywdzonych w sprawach z dowodami z mediów społecznościowych	56	30,8	30,5	13	60
Wiek pokrzywdzonych w sprawach bez dowodów z mediów społecznościowych	170	39,7	38	12	80

Źródło: badania własne

Wyniki potwierdzają przyjętą hipotezę (H 1), zgodnie z którą średni wiek oskarżonych i pokrzywdzonych jest niższy w sprawach, w których występują dowody z mediów społecznościowych, w porównaniu do tych, w których nie występują.

Płeć oskarżonych i pokrzywdzonych

Postawioną hipotezę, dotyczącą płci oskarżonych i pokrzywdzonych, weryfikowano poprzez porównanie liczby mężczyzn oraz kobiet występujących w badanych sprawach w charakterze każdej ze wskazanych stron postępowania.

W badanej populacji wystąpiło 229 oskarżonych, jednak brak informacji o płci jednego z nich. W pozostałej grupie 50 (21,9%) oskarżonych stanowiły kobiety, natomiast 178 (78,1%) – mężczyźni.

W analizowanych sprawach wystąpiło 236 pokrzywdzonych, jednak czterech spośród nich było osobami prawnymi, co wyklucza tę grupę z analiz. W badanej grupie spraw 179 (77,2%) pokrzywdzonych stanowiły kobiety, natomiast 53 (22,8%) mężczyźni.

Uzyskane wyniki potwierdziły obie części postawionej hipotezy (H 2), stanowiącej, że w sprawach dotyczących stalkingu oskarżonymi częściej są mężczyźni, a pokrzywdzonymi kobiety. W obu grupach dysproporcja ta była znaczna, zarówno oskarżeni-kobiety, jak i pokrzywdzeni-mężczyźni stanowili mniej niż 25% całych grup.

Postanowiono dodatkowo zweryfikować te prawidłowości jedynie w grupie spraw, w których wystąpiły dowody z mediów społecznościowych, aby zbadać, czy grupa ta nie charakteryzuje się odmiennym rozkładem płci. Wystąpiło w nich 59 oskarżonych, z których jedynie 10 (16,9%) stanowiły kobiety, natomiast 49 (83,1%) mężczyźni. Natomiast w grupie pokrzywdzonych, składającej się z 58 osób, kobiet było 51 (87,9%), a mężczyzn 7 (12,1%). Uzyskane w tej grupie wyniki wskazywały na jeszcze większą dysproporcję w rozkładzie płci i również były w pełni zgodne z przyjętą hipotezą.

Etap postępowania, na którym wprowadzane są dowody z mediów społecznościowych

Postawiono hipotezę, że dowody z mediów społecznościowych częściej będą pojawiać się już na etapie postępowania przygotowawczego, a nie dopiero sądowego.

Badany rodzaj dowodów wystąpił w 56 sprawach. W 50 sprawach zostały one wprowadzone na etapie postępowania przygotowawczego (89,3%), w trzech na obu etapach postępowania (5,4%), a w trzech kolejnych jedynie na etapie postępowania sądowego (5,4%), co daje łącznie 53 akta z dowodami w pierwszym etapie postępowania i sześć w drugim etapie.

Wyniki te potwierdzają hipotezę (H 3), zgodnie z którą dowody z mediów społecznościowych częściej będą wprowadzane na etapie postępowania przygotowawczego, niż na etapie postępowania sądowego. Miało to miejsce w niemalże 90% spraw.

Strona postępowania dostarczająca dowodów z mediów społecznościowych

W celu weryfikacji postawionej hipotezy, w której przyjęto, że to pokrzywdzeni będą najczęściej dostarczać dowodów z mediów społecznościowych, sprawdzono, który z uczestników postępowania w największej liczbie spraw stanowi źródło tego rodzaju materiałów.

Tab. 4. Podmioty dostarczające dowodów z mediów społecznościowych

Podmiot	Liczba spraw
Pokrzywdzony	44 (78,6%)
Pokrzywdzony i świadek	4 (7,1%)
Pokrzywdzony i oskarżony	2 (3,6%)
Organ	2 (3,6%)
Pokrzywdzony, oskarżony i świadek	1 (1,8%)
Oskarżony i świadek	1 (1,8%)
Oskarżony	1 (1,8%)
Brak informacji	1 (1,8%)

Źródło: badania własne

Wyniki wskazują, że podmiotem najczęściej dostarczającym dowodów z mediów społecznościowych był pokrzywdzony. W 78,6% spraw stanowił on jedyne źródło tego rodzaju materiałów, natomiast w kolejnych 12,5% spraw był jednym z kilku uczestników postępowania, którzy dostarczali dowody z mediów społecznościowych. Inni uczestnicy postępowania robili to w znacznie mniejszej liczbie spraw, świadek łącznie w 10,7% spraw, oskarżony w 8,9%, a organ w 3,6%. Wyniki te pozwalają na potwierdzenie przyjętej hipotezy (H 4), zgodnie z którą to pokrzywdzeni najczęściej dostarczają dowodów z mediów społecznościowych.

Charakter zabezpieczonych dowodów

W kolejnej z postawionych hipotez założono, że dowody z mediów społecznościowych częściej będą dowodami cyfrowymi *sensu largo* niż *sensu stricto*. W celu jej weryfikacji zbadano, do której ze wskazanych kategorii będą należały dowody występujące w bada-

nych sprawach, przyjmując jako kryterium rozróżnienia definicje obu grup wskazane we wcześniejszej części pracy.

Tab. 5. Charakter zabezpieczonych dowodów

Sposób zabezpieczenia	Liczba spraw ⁷⁴
Wydruk zrzutu ekranu	47
Nagranie zrzutów ekranu na nośnik elektroniczny	5
Wydrukowane zdjęcia urządzenia, na którym wyświetlana jest treść z mediów społ.	4
Wydruk z kodem źródłowym strony	3
Protokół oględzin urządzenia pod kątem treści w mediach społ.	1
Treść nagrania zaprotokołowana przez prokuratora podczas przesłuchania, a następnie nagrana na płytę	1
Zdjęcie urządzenia	1

Źródło: badania własne

W badanej próbie nie wystąpiły żadne dowody cyfrowe *sensu stricto*, co potwierdza postawioną hipotezę (H 5), według której to dowody cyfrowe *sensu largo* będą większą grupą.

Kierowanie wniosków do administratora serwisu społecznościowego

Założono, że w badanych sprawach w większości przypadków nie będą kierowane wnioski o udostępnienie danych do administratora serwisu społecznościowego. W tym celu porównano liczebności obu grup spraw i zweryfikowano, czy można przyjąć, że są one równoliczne.

Spośród 56 spraw, w których stwierdzono występowanie dowodów z mediów społecznościowych, wnioski do administratora serwisu społecznościowego wystosowano w dziesięciu przypadkach (17,9%).

Z tego rodzaju wnioskami zwracano się w mniej niż $\frac{1}{5}$ przypadków, co zdecydowanie pozwala potwierdzić postawioną hipotezę (H 6) – w większości przypadków wnioski do administratorów serwisów społecznościowych nie są kierowane.

Kierowanie wniosków do dostawcy usług internetowych

Podobnie, jak w przypadku administratorów serwisów społecznościowych, również w tym przypadku założono, że wnioski w większości spraw nie będą kierowane. Zweryfikowano i porównano liczebność obu grup.

Z puli 56 spraw, w dziesięciu wystosowano wniosek do dostawcy usług internetowych (16,1%), a w pozostałych 47 nie (83,9%).

Również w przedmiocie kierowania tego rodzaju wniosków przez organy prowadzące postępowanie uzyskane wyniki pozwoliły na potwierdzenie postawionej hipotezy (H 7), zgodnie z którą wnioski do dostawców usług internetowych w większości spraw nie są

74 Możliwe było przypisanie wielu kategorii do danej sprawy.

kierowane. Dysproporcja była w tym zakresie jeszcze większa, niż w przypadku wniosków do administratorów serwisów społecznościowych.

- OMÓWIENIE WYNIKÓW BADAŃ -

W wynikach badań potwierdzenie znalazły wszystkie hipotezy postawione przez autorów. Zgodnie z wcześniejszymi założeniami, media społecznościowe są narzędziem częściej wykorzystywanym przez młodych ludzi, co potwierdzają średnie wieku oskarżonych i pokrzywdzonych w badanych sprawach. Chociaż różnica ta nie wydaje się bardzo duża, to jednak jest zauważalna. Wyniki te są zgodne z rezultatami uzyskiwanymi w licznych innych badaniach⁷⁵. Pomimo wzrostu swojej popularności, media społecznościowe wciąż są przestrzenią, która charakteryzuje się większym udziałem młodszej części społeczeństwa. Jednak maksymalne wartości w zakresie zmiennej wieku uzyskane w grupie, w której pojawiały się dowody z mediów społecznościowych pokazują, że twierdzenie, zgodnie z którym tylko ludzie młodzi popełniają tego typu przestępstwa, nie znajduje potwierdzenia.

Potwierdzenie znalazły również przypuszczenia dotyczące płci oskarżonych i pokrzywdzonych w analizowanej grupie spraw. W dotychczasowych badaniach wielokrotnie wskazywano, że osobami częściej dopuszczającymi się stalkingu są mężczyźni⁷⁶, natomiast kobiety częściej padają jego ofiarami⁷⁷. Znalazło to potwierdzenie również w niniejszych badaniach empirycznych. Również analizy zawężone jedynie do puli spraw, w których występowały dowody z mediów społecznościowych, okazały się zgodne z przyjętymi założeniami – wśród pokrzywdzonych dominowały kobiety, a wśród oskarżonych mężczyźni.

Wyraźnie potwierdzona została również hipoteza zakładająca, że dowody z mediów społecznościowych częściej będą pojawiać się na etapie postępowania przygotowawczego. Materiały te, stanowiące istotny element całokształtu materiału dowodowego powinny być dostępne jeszcze przed rozpoczęciem postępowania sądowego, co pozwala na właściwe sporządzenie aktu oskarżenia przez organy prowadzące postępowanie przygotowawcze. Założenie to okazało się zgodne z rzeczywistym obrazem postępowań.

Stroną najczęściej dostarczającą dowody z mediów społecznościowych okazał się pokrzywdzony, co potwierdziło postawioną hipotezę. Ze względu na fakt, że to właśnie pokrzywdzeni mają najłatwiejszy dostęp do swoich kont w mediach społecznościowych, naturalnym wydawało się, że to właśnie oni będą najczęściej dostarczać dowodów. Również typ omawianego przestępstwa, zakładający występowanie konkretnego pokrzywdzonego, który zdaje sobie sprawę z tego, że jest nękany, wspierał hipotezę, że ofiary będą samodzielnie dostarczać dowodów na potwierdzenie swoich słów.

75 Zob. np. *Społeczeństwo informacyjne w Polsce. Wyniki badań statystycznych z lat 2015–2019*, Warszawa, Szczecin 2019, s. 170-171; A. Smith, M. Anderson, *Social Media Use in 2018*, Washington 2018, <https://www.pewresearch.org/internet/2018/03/01/social-media-use-in-2018/> [dostęp: 20.02.2021]; *Percentage of adults in the United States who use social networks as of February 2019, by age group*, <https://www.statista.com/statistics/471370/us-adults-who-use-social-networks-age/> [dostęp: 20.02.2021].

76 A. Stachelska, *Przestępstwo stalkingu...*, dz.cyt., s. 163.

77 A. Siemaszko, B. Gruszczyńska, M. Marczewski, P. Ostaszewski, D. Woźniakowska-Fajst, *Stalking w Polsce...*, dz.cyt., s. 57.

Zgodnie z założeniami, w większości spraw nie kierowano wniosku do administratora serwisu społecznościowego ani do dostawcy usług internetowych o udostępnienie danych. W obu sytuacjach wnioski kierowano w kilkunastu procentach spraw. Należałoby zbadać, z czego praktyka taka wynika. Uzyskanie takich danych może mieć istotne znaczenie dla prowadzonego postępowania i wzmacniać lub obalać część przyjętych założeń. Warto byłoby w tym zakresie zwrócić się do samych przedstawicieli organów prowadzących postępowania, aby poznać motywy stojące za takimi działaniami. Być może uzyskane odpowiedzi pozwoliłyby wyjaśnić to zjawisko, a na dalszym etapie również zwiększyć odsetek spraw, w których wnioski takie rzeczywiście wystąpią, co uprawdopodobniałoby przedstawiane dowody i minimalizowało ryzyko pomyłek sądowych.

Pomimo faktu, że media społecznościowe stanowią istotny i powszechnie wykorzystywany element cyberprzestrzeni, w analizowanej grupie spraw nie stwierdzono występowania żadnych dowodów cyfrowych *sensu stricto*. Jest to zgodne z przyjętą hipotezą. Jednak, podobnie jak w przypadku wniosków do administratorów serwisu i dostawcy usług, należałoby zbadać, z czego wynika taki sposób zabezpieczania dowodów. Dowody cyfrowe *sensu stricto* prezentują znacznie większą wartość w postępowaniu i są dużo pewniejszym źródłem informacji, co sprawia, że ich występowanie jest pożądane, m.in. ze względu na dążenie do poznania prawdy materialnej, która stanowi fundamentalny cel postępowania karnego. Jednak często ich uzyskanie wymaga specjalistycznej wiedzy i umiejętności, co może sprawiać, że pokrzywdzeni, a także organy, mogą nie być w stanie odpowiednio ich zabezpieczyć. Należy jednak zauważyć, że wymaganie przeprowadzania skomplikowanych analiz kryminalistycznych w każdym przypadku mogłoby być trudne do zastosowania i nie wydaje się niezbędne, biorąc pod uwagę dobro wymiaru sprawiedliwości⁷⁸. Jednakże, aby zweryfikować takie założenie należałoby poznać powody, jakimi kierują się uczestnicy postępowania, przedstawiając zazwyczaj jedynie wydruki zrzutów ekranu, które to są zdecydowanie najpopularniejszym sposobem zabezpieczania dowodów cyfrowych w sprawach należących do próby badawczej.

Przeprowadzone badanie miało istotne ograniczenia. W 2017 r. zapadło 1 228 wyroków skazujących za przestępstwa z art. 190a k.k., a rok później 1 409⁷⁹. Nie odnaleziono statystyk dla 2019 r., jednak nie ma podstaw by przypuszczać, że doszło do znaczącej zmiany liczby takich czynów, w szczególności nie uchwalono wówczas żadnej nowelizacji omawianych przepisów. Pozwala to założyć, że w latach 2017–2019 zapadło około 4 000 wyroków skazujących na podstawie art. 190a k.k. W przebadanej próbie takich wyroków było 160, co oznacza, że analizie poddano około 4% wszystkich zakończonych w taki sposób spraw. Próba ta była również reprezentatywna dla założonej populacji. Chociaż nie pozwala ona na wyciągnięcie jednoznacznych wniosków na temat całości kształtu badanego zjawiska, to jednak pozwala zauważyć pewne tendencje. Pożądane byłoby przeprowadzenie badań na szerszą skalę, również z uwzględnieniem sądów z in-

78 P. Lewulis, *Dowody cyfrowe...*, dz.cyt., s. 55.

79 *Prawomocnie skazani dorośli z oskarżenia publicznego na podstawie art. 190a § 1-3 Kodeksu karnego (stalking) w latach 2011–2018 – czyn główny*, <https://isws.ms.gov.pl/pl/baza-statystyczna/opracowania-wieloletnie/> [dostęp: 18.04.2021].

nych apelacji tak, aby zweryfikować, czy badane zjawisko nie jest specyficzne dla jakiejś części kraju i czy uzyskane wyniki znajdują potwierdzenie również w przypadku badania większej próby. Natomiast w celu dokładnego zrozumienia omawianej problematyki, można by przeprowadzić badania jakościowe akt sądowych, jak również badania, w których skupiano by się na osobach występujących w poszczególnych rolach procesowych, co pozwoliłoby wyjaśnić część pytań postawionych w dyskusji oraz być może zauważyć inne istotne elementy, nieuwzględnione w niniejszym badaniu.

- PODSUMOWANIE -

Wszystkie postawione hipotezy znalazły potwierdzenie, co świadczy o zbieżności wniosków wysnutych na podstawie dotychczasowego stanu wiedzy z danymi empirycznymi. Znaczenie cyberprzestrzeni oraz samych mediów społecznościowych w procedurach prawnych systematycznie wzrasta, co sprawia, że pożądane i naukowo istotne są również kolejne badania w tym zakresie. Stalking stanowi jedno z przestępstw, których popełnienie nowoczesne technologie mogą znacznie ułatwić⁸⁰. Dlatego konieczne jest zadbanie o odpowiednią wiedzę i sposób działania osób zaangażowanych w prowadzenie postępowania tak, aby spełniało ono wszystkie kryteria poprawności nie tylko prawnej, ale również technologicznej, w szczególności informatycznej. W tym celu pożądane mogłoby okazać się przygotowanie przez ustawodawcę lub inny kompetentny podmiot odpowiednich wytycznych, dotyczących zasad postępowania z dowodami z mediów społecznościowych, a także ogólną kategorią dowodów cyfrowych, dla funkcjonariuszy Policji i prokuratury. Wiąże się to z dążeniem do oparcia postępowania na prawdziwych ustaleniach faktycznych, co stanowi jedną z fundamentalnych zasad postępowania karnego⁸¹. Niniejsze badanie miało służyć zweryfikowaniu, czy i w jaki sposób założenia te są spełniane nie tylko w teorii, ale również w praktyce, a także wskazaniu, jakie ogólnie jest znaczenie dowodów z mediów społecznościowych w sprawach dotyczących stalkingu. Stanowi ono, oczywiście, tylko wstęp do omawianej tematyki i ewentualny punkt wyjścia do dalszych badań.

Streszczenie: Dynamiczny rozwój mediów społecznościowych obserwowany w pierwszej i drugiej dekadzie XXI w. doprowadził do licznych przemian w życiu społecznym. Jednym z elementów tego zjawiska jest coraz częstsze pojawianie się wątków związanych z *social mediami* w postępowaniach karnych. Zachowaniami kryminalnymi, które wydają się być szczególnie powiązane z powyżej opisanymi przemianami, są stalking oraz kradzież tożsamości, z uwagi na możliwość ich popełnienia w sytuacji całkowitego braku bezpośredniego kontaktu między sprawcą i pokrzywdzonym. W niniejszej pracy opisano przebieg oraz wyniki badań aktowych, których celem była analiza wykorzystania dowodów z mediów społecznościowych w sprawach karnych o czyny z art. 190a § 1 i 2 k.k. W ramach rzeczowego badania zanalizowano akta 223 spraw prawomocnie zakoń-

80 B.H. Spitzberg, G. Hoobler, *Cyberstalking and the technologies of interpersonal terrorism*, „New Media & Society” 2002, t. 4, nr 1, s. 72.

81 T. Grzegorzczak, J. Tylman, *Polskie postępowanie karne*, Warszawa 2014, s. 79 i nast.

czonych w latach 2017–2019 w dziesięciu sądach rejonowych leżących na obszarze właściwości SO w Warszawie oraz SO dla Warszawy-Pragi w Warszawie. Dowody z mediów społecznościowych wystąpiły w 25,5% z analizowanych spraw, w toku badań potwierdzono wszystkie siedem postawionych hipotez badawczych. W sprawach, w których pojawiły się dowody z mediów społecznościowych, wiek oskarżonych i pokrzywdzonych był przeciętnie niższy, niż w sprawach, w których dowody te nie wystąpiły. Zarówno w całej przebadanej próbie spraw, jak i w sprawach, w których pojawiły się dowody z mediów społecznościowych, większość oskarżonych stanowili mężczyźni, natomiast większość pokrzywdzonych stanowiły kobiety. Dowody z mediów społecznościowych zdecydowanie częściej wprowadzane były na etapie postępowania przygotowawczego niż sądowego, najczęściej były one dostarczane odpowiednim organom przez pokrzywdzonych. W badanej próbie wystąpiły wyłącznie dowody cyfrowe sensu *largo*, stwierdzono także, iż kierowanie wniosków o udostępnienie danych do administratorów serwisów społecznościowych lub dostawców usług internetowych miało miejsce jedynie w mniej niż 20% spraw spośród zawierających dowody z mediów społecznościowych. Pomimo ograniczeń badania opisanego w niniejszej pracy stosunkowo duża i reprezentatywna dla założonej populacji próba badawcza pozwala na wykorzystanie przedstawionych wniosków jako punktu wyjścia dla dalszych badań oraz przygotowania zbioru wytycznych lub dobrych praktyk dla funkcjonariuszy organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości w zakresie postępowania z dowodami z mediów społecznościowych.

Summary: The dynamic development of social media observed in the first and second decades of the 21st century has led to numerous changes in social life. One of the key elements of this phenomenon is the increasing number of issues related to social media in criminal proceedings. Criminal behaviours that seem to be particularly related to the changes described above are stalking and identity theft, due to the possibility of their being committed in situations where no direct contact between the perpetrator and the victim is present. This paper describes the course and results of file research, the purpose of which was to analyse the use of social media evidence in criminal cases for acts under Art. 190a § 1 and 2 of the Criminal Code. During this study, the files of 223 cases finally concluded in 2017–2019 in ten regional courts within the jurisdiction of the District Court in Warsaw and the District Court for Warsaw–Praga in Warsaw were analysed. Evidence from social media was present in 25,5% of the analysed cases, and the research confirmed all seven of the research hypotheses. In cases where there was social media evidence, the age of accused and victims was, on average, lower than in cases where there was no such evidence. Both in the entire sample of cases examined and in cases where there was social media evidence, the majority of the accused were men, while the majority of the victims were women. Evidence from social media was introduced much more often at the pre-trial stage rather than during court proceedings, and it was most often provided to the relevant authorities by the victims. In the studied sample, there was only digital evidence in the broad sense, it was also found that directing requests for data sharing to administrators of social networks or Internet service providers took place in less than 20%

of cases containing social media evidence. Despite the limitations of the study described in this paper, a relatively large research sample representative of the assumed population allows the use of the presented conclusions as a starting point for further research and the preparation of a set of guidelines or good practices for law enforcement and judicial officers in the field of dealing with social media evidence.

- BIBLIOGRAFIA -

Akty prawne:

- Ustawa z dnia 20 maja 1971 r. – Kodeks wykroczeń, t.j. Dz.U. 2021, poz. 2008.
 Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych, tj. Dz.U. 2021, poz. 1062.
 Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny, tj. Dz.U. 2020, poz. 1444 ze zm.
 Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego, tj. Dz.U. 2021, poz. 534 ze zm.
 Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o ochronie zwierząt, tj. Dz.U. 2020, poz. 638.
 Ustawa z dnia 25 lutego 2011 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, Dz.U. 2011 Nr 72, poz. 381.
 Ustawa z dnia 31 marca 2020 r. o zmianie ustawy o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. 2020, poz. 568.

Literatura:

- Budyn-Kulik M., Mozgawa M., *Prawnokarne i kryminologiczne aspekty zjawiska nękania*, Warszawa 2012.
 Crofts P., *Problem Gambling and Property Offences: An Analysis of Court Files*, „International Gambling Studies” 2003, t. 3, nr 2, s. 183-197.
 Dajnowicz-Piesiecka D., *Rola kobiet przy porwaniach rodzicielskich w świetle wyników badań aktowych*. „Czasopismo Naukowe Studiów Kobięcych” 2017, nr 3, s. 140-154, <https://www.doi.org/10.15290/cnisk.2017.02.03.08>.
 Dreßing H., Bailer J., Anders A., Wagner H., Gallas C., *Cyberstalking in a Large Sample of Social Network Users: Prevalence, Characteristics, and Impact Upon Victims*, „Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking” 2014, t. 17, nr 2, s. 61-67, <https://www.doi.org/10.1089/cyber.2012.0231>.
 Eckert S., Metzger, Riftkin J., *Doxxing*, [w:] *The International Encyclopedia of Gender, Media, and Communication*, Hoboken 2020, s. 1-5, <https://www.doi.org/10.1002/9781119429128.iegmc009>.
 Grzegorzczak T., Tylman J., *Polskie postępowanie karne*, Warszawa 2014.
 Halicka M., Halicki J., Kramkowska E., Szafranek A., *Law Enforcement, the Judiciary and Intimate Partner Violence Against the Elderly in Court Files*, „Studia Socjologiczne” 2015, t. 2, nr 217, s. 195-214.
 Kakareko K., Sobczak J., *Nękanie w Internecie*, [w:] M. Mozgawa (red.), *Stalking*, Warszawa 2018, s. 195-214.

- Kaplan A.M., Haenlein M., *Users of the World, Unite! The Challenges and Opportunities of Social Media*, „Business Horizons” 2010, t. 53, nr 1, s. 59-68, <https://www.doi.org/10.1016/j.bushor.2009.09.003>.
- Lach A., *Dowody elektroniczne w procesie karnym*, Toruń 2004.
- Lewulis P., *Dowody cyfrowe – teoria i praktyka kryminalistyczna w polskim postępowaniu karnym*, Warszawa 2021, <https://doi.org/10.31338/uw.9788323548027>.
- Lyndon A., Bonds-Raacke J., Cratty A.D., *College Students' Facebook Stalking of Ex-Partners*, *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking* 2011, t. 14, nr 12, s. 711-716, <https://www.doi.org/10.1089/cyber.2010.0588>.
- Meloy J.R., *Stalking. An Old Behavior, a New Crime*, „Psychiatric Clinics of North America” 1999, t. 22, nr 1, s. 85-99.
- Mozgawa M. (red.), *Kodeks Karny. Komentarz aktualizowany*, Warszawa 2020, LEX.
- Noblett M., Pollitt M.M., Presley L., *Recovering and Examining Computer Forensic Evidence*, „Forensic Science Communications” 2000, t. 2, nr 4, <https://www2.fbi.gov/hq/lab/fsc/backissu/oct2000/computer.htm> [dostęp: 27.02.2021].
- Nowosad A., *Nękanie w filmie i literaturze*, [w:] M. Mozgawa (red.), *Stalking*, Warszawa 2018, s. 345-374.
- Pyżalski J., *Agresja elektroniczna i cyberbullying jako nowe ryzykowne zachowania młodzieży*, Kraków 2012.
- Reyns W., Henson B., Fisher B.S., *Being Pursued Online: Applying Cyberlifestyle – Routine Activities Theory to Cyberstalking Victimization*, „Criminal Justice and Behavior” 2011, nr 38, s.1149-1169, <https://www.doi.org/10.1177/0093854811421448>.
- Siemaszko A., Gruszczyńska B., Marczewski M., Ostaszewski P., Woźniakowska-Fajst D., *Stalking w Polsce. Rozmiary – formy – skutki. Raport z badania nt. uporczywego nękania*, „Archiwum Kryminologii” 2010, t. XXXII, s. 45-80, <https://doi.org/10.7420/AK2010C>.
- Spitzberg B.H., Hoobler G., *Cyberstalking and the Technologies of Interpersonal Terrorism*, „New Media & Society” 2002, t. 4, nr 1, s. 71-92.
- Stachelska A., *Przestępstwo stalkingu w świetle badań białostockiej szkoły kryminologii*, „Zeszyty Prawnicze” 2018, t. 18, nr 2, s. 155-193, <https://www.doi.org/10.21697/zp.2018.18.2.07>.
- Thoennes N., Tjaden P., *Stalking in America: Findings From the National Violence Against Women Survey*, Waszyngton 1998.
- Włodarczyk-Madejska J., Ostaszewski P., Klimczak J., Siemaszko A., *Nękanie, oszukiwani, hakowani Nowe i tradycyjne wymiary wiktyimizacji*, Warszawa 2021.
- Woźniakowska-Fajst D., *Stalking i inne formy przemocy emocjonalnej. Studium kryminologiczne*, Warszawa 2019, <https://doi.org/10.31338/uw.9788323536796>.

Raporty badawcze:

- Czapska J., Kloś M., Lesińska E., Okrasa A., *Przemoc seksualna wobec kobiet, nękanie i strach przed przestępczością. Raport Polski*, Bochum 2012, http://www.gendercrime.eu/pdf/gendercrime_country_report_poland_polish.pdf [dostęp: 27.02.2021].

Percentage of Adults in the United States Who Use Social Networks as of February 2019, by Age Group, <https://www.statista.com/statistics/471370/us-adults-who-use-social-networks-age/> [dostęp: 20.02.2021].

Prawomocnie skazani dorośli z oskarżenia publicznego na podstawie art. 190a § 1-3 Kodeksu karnego (stalking) w latach 2011–2018 – czyn główny, <https://isws.ms.gov.pl/pl/baza-statystyczna/opracowania-wieloletnie/> [dostęp: 18.04.2021].

Protecting Women from the New Crime of Stalking: a Comparison of Legislative Approaches within the European Union, http://www.pariopportunita.provincia.tn.it/filesroot/Documents/approfondimenti/RicercaViolenza_reportStalkingUniMO_RE_en.pdf [dostęp: 27.02.2021].

Smith A., Anderson M., *Social Media Use in 2018*, Washington 2018, <https://www.pewresearch.org/internet/2018/03/01/social-media-use-in-2018/> [dostęp: 20.02.2021].

Stalking in Sweden. Prevalence and Prevention, Sztokholm 2006.

Violence Against Women: an EU-wide Survey. Main Results, Luksemburg 2015.

Wegner M. (oprac.), *Spółeczeństwo informacyjne w Polsce. Wyniki badań statystycznych z lat 2015–2019*, Warszawa-Szczecin 2019.

Netografia:

Balcewicz J., *Spółeczeństwo informacyjne w czasach cyfrowej rewolucji – o zjawisku bańki informacyjnej i jego następstwach*, <https://cyberpolicy.nask.pl/spoleczenstwo-informacyjne-w-czasach-cyfrowej-rewolucji-o-zjawisku-banki-informacyjnej-i-jego-nastepstwach/> [dostęp: 28.02.2021].

Skarżyńska-Sernaglia J., *Stalking w Polsce – występowanie i charakterystyka zjawiska*, <http://psychologia.net.pl/artykul.php?level=415> [dostęp: 27.02.2021].

Postępowania wszczęte i przestępstwa stwierdzone z art. 190a KK za lata 2012–2019, <http://www.statystyka.policja.pl/st/kodeks-karny/przestepstwa-przeciwko-4/76586.Uporczywe-nekanie-i-wykorzystanie-wizerunku-art-190a.html?fbclid=IwAR0wbn91YYycByry9ye6ZVI1Wwqo-31W0zCN0kw7jYjesIMFzV5MmGiwNRM> [dostęp: 30.01.2021].

What doxxing is, and why it matters?, [https://www.economist.com/blogs/economist-explains-9](https://www.economist.com/blogs/economist-explains/2014/03/economist-explains-9) [dostęp: 21.02.2021].

Varia:

Kieślowski K. (reż.), *Krótki film o miłości*, Studio Filmowe „Tor” 1988.

Summer G., *Every Breath You Take*, A&M Records 1983.

Filip Dąbrowski*
Jakub Nadolny**

DOWODY Z MEDIÓW SPOŁECZNOŚCIOWYCH W SPRAWACH O CZYNY ZABRONIONE Z ART. 202 K.K.¹

Abstrakt: Artykuł porusza kwestię występowania dowodów z mediów społecznościowych w sprawach karnych toczących się o czyny zakwalifikowane z art. 202 k.k. Autorzy poprzez dokonanie przeglądu dotychczasowego stanu wiedzy oraz zaprezentowanie wyników przeprowadzonych badań aktowych, dokonanych w sądach rejonowych położonych na obszarze właściwości SO w Warszawie i SO Warszawa-Praga, opisują stan faktyczny a także dokonują syntezy zebranych informacji. Za pomocą kwestionariusza zbadano 34 sprawy z art. 202 k.k., zwracając uwagę m.in. na pochodzenie dowodu, zawarte w nim treści, formę zabezpieczenia czy wiek i płeć oskarżonych oraz pokrzywdzonych. Autorzy zwracają szczególną uwagę na wzrost znaczenia mediów społecznościowych i postulują dalszą eksplorację zjawiska.

Słowa kluczowe: media społecznościowe, pornografia, dowód cyfrowy, SOCMINT, postępowanie karne

SOCIAL MEDIA EVIDENCE IN CASES OF PRESENTATION, DISSEMINATION AND PROPAGATION OF PORNOGRAPHIC MATERIALS

Abstract: This article examines the use of social media evidence in cases classified under Article 202 of the Criminal Code in Polish criminal proceedings. By reviewing the current state of knowledge held by industry professionals, and presenting the re-

* Uniwersytet Warszawski, ORCID: [0000-0003-2698-9155](https://orcid.org/0000-0003-2698-9155).

** Uniwersytet Warszawski, ORCID: [0000-0002-3927-7651](https://orcid.org/0000-0002-3927-7651).

1 Artykuł powstał w wyniku realizacji projektu badawczego pt. Media społecznościowe w pracy organów ścigania o nr. 2018/31/B/HS5/01876 kierowanego przez dr. hab. Pawła Waszkiewicza, finansowanego ze środków Narodowego Centrum Nauki. W pracach tego etapu projektu uczestniczyli: Anna Chabiera, Ewa Chmiel, Katarzyna Chruścińska, Szymon Czerwiński, Filip Dąbrowski, Barbara Domańska, Adam Goliasz, Miłosz Klotz, Martyna Korkus, Jakub Nadolny, Agnieszka Nawara, Krzysztof Worek. Jeżeli nie wskazano inaczej, odniesienia w artykule dotyczące badań nad wykorzystaniem mediów społecznościowych w organach ścigania dotyczą przedmiotowego projektu badawczego.

sults from the conducted file research, carried out within the jurisdiction of the District Court in Warsaw and the District Court Warsaw-Praga, the authors synthesize the collected information and describe the facts regarding this particular issue. Using a detailed questionnaire, 34 cases were investigated with a focus on the origin of the evidence, its contents, a form of securing, as well as the age and gender of the accused and the aggrieved parties. The authors pay special attention to the increasing importance of social media in criminal proceedings and postulate further exploration of this issue.

Keywords: social media, pornography, digital evidence, SOCMINT, criminal proceedings

- WSTĘP -

Internet, jak każde rewolucjonizujące świat narzędzie, może być używany do całego spektrum działań realizujących potrzeby współczesnego społeczeństwa, stając się immanentną częścią codziennej ludzkiej egzystencji². Coraz więcej przestępstw jest popełnianych z wykorzystaniem Internetu i komputera, a w nadchodzących latach prognozowana jest eskalacja cyberprzestępczości w Polsce³. Żłudne poczucie anonimowości, sprzyja aktom nadużyć seksualnych w postaci pedofilii, pornografii czy też dziecięcej prostytucji. Wraz z pojawianiem się kolejnych platform oraz nowych sposobów wykorzystania tych już istniejących, trudno przewidzieć, jakie formy przybierze rozpowszechnianie, pozyskiwanie czy oferowanie pornografii⁴. Użytkownicy sieci natrafiają na coraz to nowsze aplikacje czy programy, które mogą posłużyć rozpowszechnianiu, także treści pornograficznych. Przykładem są media społecznościowe które są przedmiotem niniejszej pracy.

Od pewnego czasu toczy się debata akademicka dotycząca wpływu użytkowania takich rozwiązań jak serwisy społecznościowe na rozpowszechnianie dostępu do treści pornograficznych⁵. Media społecznościowe to zarówno serwisy społecznościowe (ang. *social networks*), komunikatory (ang. *instant messengers*), mikroblogi (ang. *microblogs*), jak i portale randkowe (ang. *online dating*). W październiku 2020 r. najczęściej używaną platformą na świecie był Facebook z 2,7 mld użytkowników, na drugim miejscu znajdują się *ex aequo* YouTube i komunikator WhatsApp z 2 mld użytkowników każdy. Trzecie miejsce zajmuje zaś komunikator Facebooka, Messenger, posiadający 1,3 mld użytkowników⁶. W Polsce na początku 2020 r. było 19 mln użytkowników mediów społeczności-

2 M. Szpunar, *Imperializm kulturowy Internetu*, Kraków 2017.

3 J. Kosiński, *Próba prognozy cyberprzestępczości w Polsce w roku 2018*, „Zeszyty Naukowe Gdańskiej Szkoły Wyższej” 2018, t. 20, nr 3, s. 133–146.

4 E. Basior, *Świat pornograficzny zawarty w cyberprzestrzeni rozważania wokół art. 202 kk*, „Człowiek w Cyberprzestrzeni” 2017, nr 2, s. 25-35.

5 M. Mennig, S. Tennie, A. Barke, *A Psychometric Approach to Assessments of Problematic Use of Online Pornography and Social Networking Sites Based on the Conceptualizations of Internet Gaming Disorder*, „BMC Psychiatry” 2020, nr 20, s. 318.

6 Komunikator można zainstalować na urządzeniach niezależnie od Facebooka.

wych, oznacza to wzrost o około milion użytkowników w porównaniu z rokiem poprzedzającym⁷.

Niniejszy tekst został poświęcony kwestii dowodów, z mediów społecznościowych w sprawach dotyczących prezentacji treści pornograficznych na gruncie polskiej ustawy karnej. Celem jest zaprezentowanie wyników przeprowadzonych badań eksploracyjnych.

- PRZEGLĄD LITERATURY -

W toku kwerendy – mającej na celu sprawdzenie dotychczasowego stanu wiedzy o występowaniu dowodów z mediów społecznościowych w sprawach karnych dotyczących przestępstwa publicznego prezentowania treści pornograficznych – autorzy nie zidentyfikowali publikacji, które wskazywałyby na to, aby ten temat był przedmiotem zainteresowania wśród badaczy w Polsce. Natomiast kwestia występowania w Internecie treści pornograficznych jest poruszana przez wielu autorów, zarówno na gruncie krajowym⁸, jak i zagranicznym⁹. Dotyczy to każdej formy pornografii, w tym również pornografii z udziałem małoletnich. Z kolei dowody z mediów społecznościowych są przedmiotem zainteresowania kryminalistów jako część szerszego zbioru tzw. dowodów cyfrowych¹⁰.

Dowód z mediów społecznościowych w ramach niniejszej pracy został zdefiniowany jako wszelkiego rodzaju informacje pochodzące z mediów społecznościowych, które można uznać za materiał dowodowy w rozumieniu przepisów polskiej procedury karnej. Będą to więc zarówno świadomie wygenerowane przez użytkowników treści, jak i pozostawiony przez nich tzw. ślad cyfrowy, który daje możliwość uzyskania szeregu informacji na temat użytkownika¹¹. P. Lewulis w 2019 r. przeprowadził badanie w sądach rejonowych leżących na obszarze właściwości SO w Warszawie, które miało na celu analizę praktyki pozyskiwania dowodów cyfrowych w postępowaniu karnym¹². Autor ten w swojej pracy zaproponował podział na dowody cyfrowe *sensu largo* – mające pierwotnie formę danych cyfrowych, lecz występujące w postępowaniu w postaci wydruków lub na nośnikach danych i poddawane analizie co najwyżej pod względem treści, a nie wiarygodności technicznej – oraz dowody *sensu stricto*, których wiarygodność jest oceniana z wykorzystaniem narzędzi informatyki kryminalistycznej. Dowody z mediów społecznościowych należą do szerszej kategorii dowodów cyfrowych. Badania te stanowiły ważny punkt odniesienia.

7 Raport: *Digital 2020*, <https://web.archive.org/web/20210812061224/https://wearesocial.com/digital-2020> [dostęp: 10.10.2022].

8 M. Romańczuk-Grącka, *Uczestnictwo w prezentacji treści pornograficznych z udziałem nieletniego*, „Studia Prawnoustrojowe” 2015, nr 29, s. 195-204.

9 P. Vitorino, S. Avilab, M. Perezc, A. Rocha, *Leveraging Deep Neural Networks to Fight Child Pornography in the Age of Social Media*, „Journal of Visual Communication and Image Representation” 2017, t. 50, s. 303-313, <https://www.doi.org/10.1016/j.jvcir.2017.12.005>.

10 P. Lewulis, *Dowody cyfrowe – teoria i praktyka kryminalistyczna w polskim postępowaniu karnym*, Warszawa 2021, s. 211-261.

11 P. Waszkiewicz, H. Dębniak, S. Rabczuk, *Wybrane aspekty dopuszczalności dowodów pochodzących z mediów społecznościowych w postępowaniu karnym – ujęcie porównawcze*, [w:] P. Waszkiewicz (red.), *Media społecznościowe w pracy organów ścigania*, Warszawa 2021, s. 107-128, <https://www.doi.org/10.5281/zenodo.4625035>.

12 P. Lewulis, *Dowody cyfrowe...*, dz.cyt., s. 212-226.

Zgodnie z art. 202 k.k. – „kto publicznie prezentuje treści pornograficzne w taki sposób, że może narzucić ich odbiór osobie, która tego sobie nie życzy, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2”¹³. Penalizacji podlega także produkcja, utrwalanie, sprowadzanie, prezentacja, przechowanie, uzyskanie treści pornograficznych z udziałem małoletniego albo treści pornograficznych związanych z prezentowaniem przemocy lub postępowaniem się zwierzęciem. Penalizowane jest również uczestnictwo w prezentacji treści pornograficznej z udziałem nieletniego w celach zaspokojenia seksualnego. V. Konarska-Wrzošek wskazuje, że art. 202 § 1 k.k. chroni wolność osób dorosłych przed niepożądanym kontaktem z treściami o charakterze pornograficznym i uczuciem wstydu seksualnego¹⁴.

Art. 202 § 1 k.k. penalizuje publiczne narzucanie treści pornograficznych osobom powyżej 15 roku życia wbrew ich woli. Przedmiotem ochrony w art. 202 § 3–4c k.k. jest natomiast wolność seksualna małoletnich poniżej 15 roku życia przed jej wykorzystaniem do celów pornograficznych oraz obyczajność w sferze życia seksualnego, która przeciwstawia się dziecięcej pornografii a także wszystkim możliwym zachowaniom prowadzącym do rozpowszechniania tzw. twardej pornografii¹⁵.

Celem wykorzystania treści pornograficznych jest wywołanie podniecenia seksualnego. Ze względu na ich charakter i przepisy obowiązującego w Polsce prawa, powinny być kierowane wyłącznie do grona osób dorosłych. Kontakt z treściami pornograficznymi ma na dzieci negatywny wpływ: od zniekształcenia wyobrażeń na temat seksu, przez poczucie dyskomfortu spowodowanego zapoznaniem się z tymi treściami, po uzależnienie¹⁶. Treści pornograficzne w sieci Internet nie odbiegają w znacznym stopniu od tych, które można napotkać w tradycyjnych mediach. Są one prezentowane głównie na stronach internetowych WWW (ang. *World Wide Web*) komercyjnych portali pornograficznych, a także na portalach społecznościowych udostępnianych użytkownikom w celu prezentacji filmów i zdjęć własnych lub osób trzecich¹⁷. Treści te można czasami otrzymać w ramach tzw. spamu na pocztę e-mail, wbrew woli odbiorcy¹⁸. Nie sposób określić skali zjawiska. Wpisanie słowa „porn” w dowolnej wyszukiwarce internetowej, generuje setki milionów wykazów stron tylko w ramach tzw. *Surface Net*¹⁹. Ponadto niezidentyfikowana ilość treści pornograficznych znajduje się poza zasięgiem przeciętnego użytkownika sieci, w ramach tzw. *Deep Dark*²⁰ oraz *Shallow Web*²¹.

13 Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny, tj. Dz.U. 2020, poz. 1444 z późn. zm.

14 A. Lach, J. Lachowski, T. Oczkowski, I. Zgołiński, A. Ziółkowska, V. Konarska-Wrzošek, *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2020, LEX.

15 Tamże.

16 K. Pilarczyk, *Analiza zjawiska kontaktu dzieci i młodzieży z pornografią w świetle teorii i dotychczasowych wyników badań*, „Dziecko Krzywdzone. Teoria, Badania, Praktyka” 2017, t. 16, nr 3, s. 64-81.

17 J. Warylewski, *Pornografia w Internecie – wybrane zagadnienia karnoprawne*, „Prokuratura i Prawo” 2002, nr 4, s. 53.

18 Tamże, s. 53.

19 C. Bennett, *Search Engine that Scan for Internet – Connected Services: Classification and Empirical Study*, Ontario 2021, s. 9-15.

20 S. Acharjee, *The dark web of child porn*, <https://www.indiatoday.in/magazine/cover-story/story/20200302-investigating-the-dark-web-of-child-pornography-1648211-2020-02-21> [dostęp: 30.08.2021].

21 C. Bennett, *Search...*, dz.cyt., s. 9-15.

Anonimowość, szybkość i prostota komunikacji internetowej zdaniem J. Zmarzlik stwarzają pokusę wykorzystania tego narzędzia do dokonywania czynów zabronionych. W szczególności młodzi ludzie korzystający z Internetu narażeni są na uwiedzenie seksualne oraz na kontakt z przemocą i pornografią²². Raport z ogólnopolskiego badania uczniów polskich szkół (2019 r.) wykazał, że 96% nastolatków korzysta z Internetu codziennie²³. Oznacza to, że niemal każdy nastolatek w Polsce, niezależnie od płci i szkoły, do której uczęszcza, pozostaje większość czasu online, średnio przebywając w sieci około 4 godzin i 12 min na dobę²⁴. Skala użycia mediów społecznościowych przez badanych jest podobna, zaledwie 0,2% badanych wskazało, że nie korzysta z jakichkolwiek mediów społecznościowych²⁵. Najczęściej udostępnianymi przez badanych w mediach społecznościowych są treści związane z prezentacją własnego wizerunku, w szczególności zdjęcia (58%) oraz informacje o życiu towarzyskim i społecznym²⁶. Skala podejmowanych aktywności oraz relacji w sieci sprawia, że Internet staje się środowiskiem, w którym zacierane są granice prywatności. Według wyników badań, młodzi ludzie przywiązują większą uwagę do kwestii ochrony prywatności w stosunku do rodziców czy rodzeństwa, czyli osób z którymi przebywają *offline* niż wobec niespokrewnionych użytkowników Internetu²⁷.

Zgodnie z wynikami badań Fundacji Dzieci Niczyje (2014 r.) co dziewiąty nastolatek (11% badanych) wysłał za pośrednictwem telefonu lub Internetu swoje nagie lub prawie nagie zdjęcia. Jedna trzecia badanych nastolatków (34%) przyznała, że otrzymała tego rodzaju materiały²⁸. Już w 2009 r. 20% ankietowanych amerykańskich nastolatków od 13 do 18 roku życia była zaangażowana w wysyłanie, otrzymywanie lub przekazywanie za pośrednictwem telefonu komórkowego lub komputera swoich roznegliżowanych zdjęć, a ponad 33% znało osobę, która to zrobiła²⁹. Badania ankietowe M. Lee z 2013 r., wykazały, że 38% ankietowanych w wieku od 13 do 15 lat wysłało zdjęcie lub film o charakterze seksualnym za pośrednictwem wiadomości przez telefon komórkowy lub przy użyciu platform społecznościowych, takich jak Facebook, Instagram czy Snapchat³⁰. 28% brytyjskich nastolatków natknęło się na materiały pornograficzne albo miało kontakt z takimi materiałami pomimo braku zamiaru ich obejrzenia, a tylko 19% faktycznie ich szukało

22 J. Zmarzlik, *Internetowe znajomości – lek na samotność w realnym świecie*, „Dziecko Krzywdzone Teoria, Badania, Praktyka” 2005, t. 4, nr 4, s. 1-6, <https://dzieckokrzywdzone.fdds.pl/index.php/DK/article/download/234/169> [dostęp: 14.03.2022].

23 M. Bochenek, R. Lange, F. Konopczyński, M. Konopczyńska, A. Ładna, U. Rybicka, M. Tanaś, A. Wrońska, *Raport Nastolatki 3.0*, Warszawa 2019, <https://www.nask.pl/pl/raporty/raporty/2593,Raport-z-badan-quot-Nastolatki-30quot-2019.html> [dostęp: 30.08.2021].

24 Tamże.

25 Tamże.

26 Tamże.

27 Tamże.

28 S. Wójcik, K. Makaruk, *Seksting wśród polskiej młodzieży. Wyniki badania ilościowego*, Warszawa 2014, s. 7-14.

29 M. Lee, *Sexting Among Young People: Perceptions and Practices*, „Trends & Issues in Crime and Criminal Justice” 2015, nr 508, <https://www.aic.gov.au/publications/tandi/tandi508> [dostęp: 30.08.2021].

30 Tamże.

(2016 r.)³¹. Jak wynika z tego badania, uczestnicy widzieli treści pornograficzne na Tumblrze, Instagramie, Facebooku oraz Twitterze, czyli serwisach społecznościowych, z których młodzi ludzie aktywnie korzystają. Ilustrują to następujące wypowiedzi: „Często na Tumblrze ktoś zamieszcza post lub wpis prowadzący do pornograficznych gifów. Zwykle mnie to zaskakuje i sprawia, że czuję się dość nieswojo” (dziewczynka, 13–15 lat), „Na facebookowych kontaktach ludzie zostają zhakowani, a następnie hakerzy publikują treści pornograficzne i oznaczają w nich moich znajomych, a to mi potem wyskakuje w moich powiadomieniach” (chłopiec, 11–12 lat). J. Carr wskazuje, że rozwój Internetu doprowadził do zwiększenia się ilości dostępnej pornografii dziecięcej oraz do wzrostu ogólnej liczby przestępstw seksualnych przeciwko dzieciom i młodzieży³².

Powyższe dane prezentują niebezpieczny trend, który może mieć znaczący wpływ na pojawianie się treści pornograficznych z udziałem mediów społecznościowych w sprawach karnych, a w szczególności pornografii dziecięcej. Potwierdza to między innymi wyrok SR w Łomży, z dnia 17 maja 2019 r. zgodnie z którym przestępstwa dotyczące rozpowszechniania pornografii z udziałem małoletnich i zwierząt są bardzo poważnymi przestępstwami, które należy bezwzględnie ściągać i karać ze względu na społeczny stopień ich szkodliwości³³.

Internet stał się nie tylko kanałem transmisji, ale prawdopodobnie czynnikiem umożliwiającym rozwój pornografii dziecięcej. W połowie lat dziewięćdziesiątych, zaobserwowano znaczącą zmianę w charakterze dziecięcej pornografii w zakresie tworzenia, dystrybucji i jej posiadania. Wcześniej tworzono materiały zawierające pornografię dziecięcą głównie w trybie offline, a zatem miała ona mniejszy krąg odbiorców i była łatwiejsza do śledzenia³⁴. Obecnie przestępcy seksualni nie tylko dzielą się treściami online, ale także organizują się we własnych sieciach społecznościowych, gdzie dzielą się zainteresowaniami i doświadczeniami, zaciera się granica między światem wirtualnym a rzeczywistym³⁵. A. Adamski stwierdził, że Internet, ze względu na interaktywność, anonimowość i globalny charakter, stworzył nowe możliwości dla pedofilów. Internet nie tylko stwarza nowe możliwości na nawiązanie kontaktu z dziećmi, lecz także pozwala na tworzenia kół, grup dyskusyjnych oraz klubów o charakterze pedofilskim, powodując tym samym integrację tego środowiska. Łatwiejszy stał się również dostęp do materiałów zawierających pornografię dziecięcą³⁶.

31 E. Martellozzo, E. Monaghan, A., Adler, J. R., Davidson, J. Leyva, *I Wasn't Sure It Was Normal to Watch It... A Quantitative and Qualitative Examination of the Impact of Online Pornography on the Values, Attitudes, Beliefs and Behaviours of Children and Young People*, London 2016, s. 11-16, https://www.mdx.ac.uk/_data/assets/pdf_file/0021/223266/MDX-NSPCC-OCC-pornography-report.pdf [dostęp: 14.02.2022].

32 J. Carr, *Internet a wykorzystywanie seksualne dzieci i pornografia dziecięca*, „Dziecko Krzywdzone. Teoria, Badania, Praktyka” 2005, t. 4, nr 4, s. 11-27.

33 Wyrok SR w Łomży z 17 maja 2019 r., II K 880/18, [http://orzeczenia.lomza.sr.gov.pl/content/\\$N/150510050001006_II_K_000880_2018_Uz_2019-05-17_003](http://orzeczenia.lomza.sr.gov.pl/content/$N/150510050001006_II_K_000880_2018_Uz_2019-05-17_003).

34 M. Taylor, E. Quayle, *Child Pornography: An Internet Crime*, Hove 2003, s. 94-100, https://www.researchgate.net/publication/229646969_Child_Pornography_An_Internet_Crime [dostęp: 30.08.2021].

35 Tamże.

36 A. Adamski, *Karnopravna ochrona dziecka w sieci Internet*, „Prokuratura i Prawo” 2003, nr 9, s. 60.

Jednym z często pojawiających się motywów działania opisywanego przestępstwa jest zemsta. Sprawcy używają mediów społecznościowych i innych platform komunikacyjnych online z zamiarem wyrządzenia krzywdy innej osobie lub osobom. Wyniki ankiety przeprowadzonej w ramach Cyber Civil Rights Initiative na temat pornografii przeprowadzonej w Stanach Zjednoczonych wśród 361 zidentyfikowanych ofiar pokazały, że w przypadku 63% intymne materiały zostały opublikowane przez ich byłego partnera (2017 r.)³⁷. Do publikacji w Internecie dochodzi zwykle z powodu rozpadu związku i jest to forma przemocy na tle seksualnym³⁸. Taka forma wykorzystania treści o charakterze pornograficznym umożliwia również eskalację przemocy domowej i nadużyć, zwłaszcza w odniesieniu do kontroli i przymusu wobec ofiar tego typu przestępstw przez sprawców³⁹. Intymne obrazy można szybko rozpowszechnić na platformach mediów społecznościowych lub witrynach pornograficznych, podsycając i utrzymując przymusowe i toksyczne relacje. Rozpowszechnianie pornograficznych materiałów w Internecie może również wynikać z hakowania urządzeń osobistych⁴⁰. Chociaż uznaje się, że jest to problem dotyczący zarówno mężczyzn, jak i kobiet, dotychczasowe badania sugerują, że pornografia związana z zemstą nieproporcjonalnie krzywdzi kobiety zarówno pod względem liczby pokrzywdzonych kobiet dotkniętych tym problemem, jak również skali piętna społecznego⁴¹. Wyniki dotychczasowych badań pokazują psychologiczne konsekwencje „pornografii zemsty” i niszczycielski wpływ, jaki może mieć na samopoczucie emocjonalne i psychiczne ofiary. Na przykład badanie Cyber Civil Rights Initiative z 2013 r. oraz ankieta i ewaluacja Revenge Porn Helpline ujawniły, że 93% ofiar pornografii zemsty doznało znacznej ilości emocjonalnego cierpienia⁴².

W Polsce od kilku lat można zaobserwować poważny wzrost liczby przestępstw związanych z pornografią. W okresie obowiązywania kodeksu karnego z 1969 r., gdy wszelkie przejawy pornografii były zakazane, odnotowywano od kilku do kilkudziesięciu przypadków popełnienia tego przestępstwa⁴³. Wejście w życie nowego kodeksu z 1997 r., a tym samym złagodzenie przepisów dotyczących pornografii, nie wpłynęły znacząco na wzrost liczby popełnianych przestępstw⁴⁴. Począwszy od 2005 r. nastąpiły liczne nowelizacje art. 202 k.k. które polegały na dodaniu nowych typów przestępstw związanych z pornografią oraz bardziej dotkliwych kar. Po dokonanych nowelizacjach, w 2005 r. stwierdzono 366 przestępstw związanych z pornografią, co stanowiło 7,63% wszystkich popełnionych przestępstw sek-

37 E. Bond, K. Tyrrell, *Understanding Revenge Pornography: A National Survey of Police Officers and Staff in England and Wales*, „Journal of Interpersonal Violence” 2021, t. 36, nr 5-6, s. 2167.

38 Tamże.

39 Tamże, s. 2168.

40 Tamże.

41 P.W. Cooper, *The Right to Be Virtually Clothed*, „Washington Law Review” 2016, nr 91, s. 817, <https://digital-commons.law.uw.edu/wlr/vol91/iss2/20> [dostęp: 30.08.2021].

42 E. Bond, K. Tyrrell, *Understanding...*, dz.cyt., s. 2171.

43 J. Warylewski, *Rozmiar, dynamika i struktura przestępczości seksualnej w Polsce w latach 1989–2017*, „Gdańskie Studia Prawnicze” 2019 nr 2, s. 417-456.

44 Tamże, s. 448-450.

sualnych (4 779) w Polsce⁴⁵. Zmiany prawne oraz zniesienie barier przestrzennych za pomocą mediów elektronicznych umożliwiającym ludziom komunikację na masową skalę, mają realny wpływ na wzrost liczby popełnionych przestępstw. Wystarczy świadomość, że przestępstwa dotyczące treści pornograficznych w strukturze przestępstw seksualnych w 2017 r. wysunęły się na pierwsze miejsce, stanowiąc 35% (1 657) wszystkich ujętych w statystykach przestępstw seksualnych (4 760) w Polsce⁴⁶.

Opierając się na danych uzyskanych z Komendy Głównej Policji, w całym kraju stwierdzono następującą liczbę przestępstw kwalifikowanych z wszystkich jednostek redakcyjnych art. 202 k.k.: 1 657 (2017 r.), 3 378 (2018 r.), 13 342 (2019 r.). Podane dane liczbowe należy dodatkowo zestawić w oparciu o wybrane *modus operandi* sprawcy: charakter miejsca – cyberprzestrzeń, Internet lub inna sieć komputerowa, narzędzia przestępstwa – sieć komputerowa (np. Internet), zachowanie sprawcy względem osób pokrzywdzonych – nawiązuje kontakt przez Internet. Przestępstwa stwierdzone oparte na powyższych zmiennych wyglądają następująco: 472 (2017 r.), 1 896 (2018 r.), 1 033 (2019 r.). Liczba stwierdzonych przestępstw nie przekłada się na liczbę wszczętych postępowań o te przestępstwa, odnotowano następujące wartości: 552 (2017 r.), 541 (2018 r.), 665 (2019 r.). Należy mieć na uwadze specyfikę i trudności związane z skutecznym wykrywaniem przestępstw w cyberprzestrzeni. Ze względu na brak dokładnych danych statystycznych, duże problemy sprawia próba oszacowania ciemnej liczby popełnianych przestępstw, w momencie gdy miejscem popełnienia jest Internet⁴⁷. Przestępstwa nieujawnione, a co za tym idzie, nieujęte w żadnych oficjalnych statystykach, stanowią przeszkodę do przedstawienia pełnego obrazu rzeczywistości. Jedną z metod pomiaru ciemnej liczby przestępstw są ankiety wiktyimizacyjne, które obarczone są wysokim ryzykiem błędu statystycznego⁴⁸. Raport z Ogólnopolskiego Badania Wiktyimizacyjnego z 2020 r. nie obejmował swoim zakresem przestępstwa z art. 202 k.k., natomiast zawierał wskaźnik wiktyimizacyjny dla „oszustw internetowych”, wynoszący 11,2%, co stanowi najwyższy wynik wśród badanych przestępstw⁴⁹.

- METODOLOGIA -

Głównym celem niniejszego badania była eksploracja zjawiska występowania dowodów pochodzących z mediów społecznościowych, w postępowaniach przygotowawczych i sądowych toczących się o czyny zakwalifikowane z art. 202 k.k. Zbadanie i opisanie tej kwestii umożliwi poszerzenie obecnego stanu wiedzy w tym zakresie. W ramach operacjonalizacji sformułowano sześć hipotez badawczych.

45 Tamże.

46 Dane pozyskane z Komendy Głównej Policji w kwietniu 2021 r. w trybie dostępu do informacji publicznej.

47 Z. Płoszyński, *Przestępczość internetowa*, „Przegląd Naukowo-Metodyczny. Edukacja dla Bezpieczeństwa” 2012. nr 3, s. 31-56.

48 A. Urbaniak, *Kryminalne zagadki statystyk: fakty i mity w społecznym postrzeganiu przestępczości*, „Przegląd Naukowo-Metodyczny Edukacja dla Bezpieczeństwa” 2017, t. 3, nr 36, s. 91-101.

49 J. Włodarczyk-Madejska, P. Ostaszewski, J. Klimczak, A. Siemaszko, *Ogólnopolskie Badanie Wiktyimizacyjne 2020, Raport z badania*, Warszawa 2020.

- H 1: W sprawach o czyny zakwalifikowane z art. 202 k.k. w większości spraw, występują dowody pochodzące z mediów społecznościowych. Hipoteza ta opiera się na popularności mediów społecznościowych w dzisiejszym życiu codziennym. W 2020 r. ponad 3,6 mld ludzi na świecie było użytkownikami różnego rodzaju mediów społecznościowych a liczba ta z roku na rok rośnie⁵⁰. Za hipotezą przemawia przede wszystkim ilość wszystkich spraw, w których występują dowody z SM biorąc pod uwagę ich odsetek wśród przebadanych spraw. Opierając się na danych pozyskanych z KGP założono, że dowody z mediów społecznościowych wystąpią w więcej niż połowie przebadanych spraw.
- H 2: W sprawach o czyny zakwalifikowane z art. 202 k.k., w których występują dowody z mediów społecznościowych, osobą występującą w charakterze oskarżonego jest najczęściej mężczyzna. Hipoteza opiera się na danych statystycznych dotyczących skazań według płci, z których to wynikało, że z oskarżenia publicznego skazywanych było więcej mężczyzn⁵¹. Na podstawie opublikowanego przez GUS raportu dotyczącego osadzonych w zakładach karnych i aresztach tymczasowych ustalono, że w 2019 r. przebywało w nich 62 165 mężczyzn i 2 646 kobiety⁵².
- H 3: W sprawach o czyny zakwalifikowane z art. 202 k.k., w których występują dowody z mediów społecznościowych średni wiek oskarżonego jest niższy niż w sprawach, w których takich dowodów brakuje. Taką hipotezę sformułowano, opierając się na wynikach badań CBOS z 2018 r. Według nich grupa osób w wieku 18–24 lat, to grupa, która posiada największy odsetek osób korzystających oraz spędzających najwięcej czasu w Internecie⁵³. Ponadto zjawisko tzw. *sextingu*, które najczęściej dotyczy tej samej grupy wiekowej (18–24)⁵⁴.
- H 4: W sprawach o czyny zakwalifikowane z art. 202 k.k. dowody pochodzące z mediów społecznościowych częściej przedstawiane są na etapie postępowania przygotowawczego niż postępowania sądowego. Ta hipoteza została oparta *stricte* na kategorii przestępstw, do której należy badany przepis prawny tj. ściganych z oskarżenia publicznego. Na podstawie art. 10 k.p.k.⁵⁵ (zasada legalizmu) oraz art. 297 k.p.k., dotyczącego postępowania przygotowawczego, założono, że organ będzie gromadził dowody z urzędu.

50 *Number of Social Network Users Worldwide from 2017 to 2025 (in Billions)*, <https://www.statista.com/statistics/278414/number-of-world-wide-social-network-users/> [dostęp: 30.08.2021].

51 A. Siemaszko, B. Gruszczyńska, M. Marczewski, *Atlas przestępczości w Polsce*, t. 5, Warszawa 2015, s. 94-98.

52 *Osadzeni w Zakładach Karnych i Aresztach Śledczych 2010–2019*, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/wy-miar-sprawiedliwosci/wymiar-sprawiedliwosci/osadzeni-w-zakladach-karnych-i-aresztach-sledczych,2,1.html> [dostęp: 30.06.2021].

53 *Korzystanie z Internetu*, „Komunikat z Badań CBOS” 2018, nr 62, https://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2018/K_062_18.PDF [dostęp: 30.08.2021].

54 C. Grimaldi, *A Post for Change: Social Media and the Unethical Dissemination of Nonconsensual Pornography*, „Hastings Communications and Entertainment Law Journal” 2021, t. 43, nr 1, s. 109.

55 Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego, tj. Dz.U. 2021, poz. 534 z późn. zm.

H 5: Czas trwania postępowań w sprawach o czyny zakwalifikowane z art. 202 k.k. jest krótszy, jeśli występują w nim dowody z mediów społecznościowych. Według wyników badań P. Lewulisa, dowody cyfrowe są stosunkowo rzadko kwestionowane przez uczestników postępowania, co ma istotne znaczenie w kontekście czasu trwania postępowań⁵⁶. W związku z tym, że proces weryfikacji takiego dowodu potrafi znacznie przedłużyć postępowanie, założono, że dowody pochodzące z mediów społecznościowych również nie będą kwestionowane, co znacząco wpłynie na czas ich trwania.

H 6: Autorzy treści, które później występują jako dowody, w postępowaniach w sprawach o czyny zakwalifikowane z art. 202 k.k., najczęściej podpisują się, podając fałszywe dane osobowe. Większość popularnych serwisów społecznościowych nie weryfikuje w żaden sposób prawdziwości wprowadzanych danych osobowych, co stwarza przystępne warunki do zakładania profili zawierających fałszywe informacje.

Media społecznościowe mogą być źródłem różnorodnych treści mających bezpośredni związek z popełnionym przestępstwem, a także informacji mogących ukazywać powiązania osobowe potencjalnego sprawcy⁵⁷. Biorąc pod uwagę, że wspomniane dowody mogą pochodzić nie tylko od organów ścigania, ale również od innych uczestników postępowania czy osób trzecich, a także zróżnicowane formy, w jakich mogą być one zabezpieczane, koniecznym jest, na potrzeby niniejszych badań, przedstawienie, co traktowane jest jako dowód pochodzący z mediów społecznościowych:

- wydruki (zarówno poświadczone przez organ) zawierające treści pochodzące z serwisów lub aplikacji społecznościowych;
- zdjęcia urzędzeń prezentujących treści z mediów społecznościowych;
- nośniki danych cyfrowych zawierające treści pochodzące z mediów społecznościowych;
- protokoły oględzin nośników danych cyfrowych zawierające treści pochodzące z mediów społecznościowych;
- protokoły oględzin stron internetowych serwisów społecznościowych;
- logi lub załączniki związane z aktywnością dotyczącą mediów społecznościowych.

Właściwa metoda naukowa wymaga rygorystycznego i możliwie jak najbardziej bezosobowego trybu działania podyktowanego zasadami logiki oraz zachowania obiektywnej procedury, więc aby jak najlepiej zrealizować cel niniejszego badania zdecydowano się na przeprowadzenie go metodą badań aktowych⁵⁸. Badania akt sądowych jako materiału źródłowego, umożliwiły zgromadzenie danych, ich opisanie oraz poddanie analizie. Charakter badanych dokumentów wyłączał konieczność ustalania ich autentyczności czy sprawdzania poziomu ich wiarygodności⁵⁹.

56 P. Lewulis, *Dowody...*, dz. cyt., s. 251-257.

57 P. Waszkiewicz, H. Dębniak, S. Rabczuk, *Wybrane...*, dz. cyt., s. 107-128.

58 C.L. Lastrucci, *The Scientific Approach: Basic Principles of the Scientific Method*, Rochester 1986, s. 7.

59 J. Apanowicz, *Metodologia Ogólna*, Gdynia 2002, s. 68-69.

Pełen zespół badawczy opracował zunifikowany kwestionariusz w celu kodowania akt sądowych we wszystkich badanych kwalifikacjach prawnych⁶⁰. Został on podzielony na trzy części i znajdowało się w nim 40 pytań badawczych. Wstępna część dotyczyła informacji ogólnych m. in. takich jak sąd, z którego pochodzi sprawa czy sygnatura akt, a także płeć i wiek zarówno oskarżonego jak i pokrzywdzonego w chwili popełnienia przestępstwa określonej na podstawie dokumentów zawartych w aktach. Druga część odnosiła się do faktu występowania dowodów z mediów społecznościowych oraz szczegółowych informacji dotyczących m.in. formy zabezpieczenia, liczby występowania, etapu przedstawienia oraz szeregu innych tj. czy były one kwestionowane lub czy sporządzono na ich temat opinie biegłego. Końcowa część kwestionariusza zawierała natomiast zmienne opisujące czas trwania postępowań przygotowawczego i sądowego, ilość tomów postępowania przygotowawczego, rodzaj rozstrzygnięcia końcowego czy dodatkowe uwagi w stosunku do kodowanej sprawy.

Badania przeprowadzone w okresie od stycznia do listopada 2020 r. docelowo miały dotyczyć wszystkich sądów rejonowych, położonych na obszarze właściwości SO w Warszawie oraz SO Warszawa-Praga. Wybór terytorialny podyktowany był faktem, że obszar objęty badaniem jest zróżnicowany zarówno pod względem demograficznym, jak i pod względem poziomu urbanizacji. Zawiera tereny wielkomiejskie, małomiejskie oraz wiejskie. Ponadto istotne były kwestie logistyczne organizacji badań. W celu pozyskania danych wystosowane zostały wnioski do 14 sądów rejonowych o przekazanie sygnatur spraw z lat 2017–2019, zakończonych w pierwszej instancji orzeczeniem sądowym, z kwalifikacji prawnych, które były przedmiotem badań⁶¹. W związku z realizacją celu badań zdecydowano się dokonać anonimizacji sądów w dalszej części pracy poprzez losowe przypisanie każdemu z sądów liter od A do N. W następnej fazie badań wystąpiło rozróżnienie pomiędzy praktyką poszczególnych sądów⁶². Z finalnie przekazanych przez sądy danych wynikało, że liczba spełniających kryteria zapytania spraw wyniosła 843, z czego 64 dotyczyło bezpośrednio przypadków zakwalifikowanych z art. 202 k.k.

Na tym etapie podjęto decyzję o próbie przebadania całej dostępnej populacji spraw. Następnym krokiem było wystosowanie wniosków do 11 sądów rejonowych o dostęp do akt. W trakcie tego stadium prowadzenia badań, napotkano ograniczenia związane z wprowadzonym reżimem sanitarnym spowodowanym przez pandemię SARS-CoV-2⁶³.

60 Formularz kwestionariusza stanowi załącznik nr 1.

61 SR dla Warszawy-Mokotowa, SR w Otwocku, SR dla Warszawy-Pragi Północ, SR w Legionowie, SR dla Warszawy-Pragi Południe, SR dla Warszawy-Śródmieścia, SR dla Warszawy-Woli, SR dla Warszawy-Żoliborza, SR dla m. st. Warszawy, SR w Grodzisku Mazowieckim, SR w Piasecznie, SR w Pruszkowie, SR w Wołominie, SR w Nowym Dworze Mazowieckim.

62 Część z nich rozpatrzyła wnioski pozytywnie i przekazała dane w wyznaczonym przez siebie terminie, część wezwwała do wykazania interesu publicznego, pod rygorem odmowy udzielenia informacji. Po uzupełnieniu wszystkie sądy zdecydowały się na pozytywne rozpatrzenie wniosków i przekazanie nam wykazów odpowiednich sygnatur spraw w wyznaczonym przez siebie terminie. SR N wskazał termin zbyt odległy, aby można było przeprowadzić badanie w wyznaczonych ramach czasowych przewidzianych dla tego etapu. SR G oraz SR L przekazały niepełną listę co spowodowało wykluczenie ich z puli sądów, w których przeprowadzono niniejsze badania.

63 Ograniczenia sanitarne dotyczyły maksymalnej liczby osób i ilości czasu dziennie, podczas którego można było przebywać w czytelni akt danego SR lub konieczności poddania przesyłanych akt kilkudniowej kwaran-

Ostatecznie prezesi dziesięciu sądów rejonowych rozpatrzyli złożone wnioski pozytywne, co umożliwiło przystąpienie do prac nad kodowaniem akt. Obniżyło to tym samym dostępną próbę badawczą do 56 spraw. Pomimo wprowadzonych obostrzeń i opóźnień, zgromadzono dane dotyczące 493 spraw, z czego 34 sprawy dotyczyły art. 202 k.k.

W związku z ograniczeniami na etapie kodowania akt, z puli 56 spraw, które miały być docelowym przedmiotem badania, zakodowane zostały 34 z nich. 22 sprawy okazały się być z różnych przyczyn niedostępnymi do wglądu. Przebadany zbiór zawiera osiem spraw z SR A, pięć spraw z SR B, sześć spraw z SR D, cztery sprawy z SR F, pięć spraw z SR H, dwie sprawy z SR J oraz cztery sprawy z SR M. W jednej sprawie zaginęł drugi tom akt – uzyskane z niej informacje są niepełne w zakresie postępowania sądowego.

Tab. 1. Liczba badanych spraw z podziałem na niedostępne oraz zakodowane w odniesieniu do poszczególnych sądów rejonowych

Oznaczenie sądu rejonowego	Liczba zakodowanych spraw	Liczba niedostępnych spraw	Liczba wszystkich spraw
SR A	8	3	11
SR B	5	0	5
SR C	0	5	5
SR D	6	0	6
SR E	0	8	8
SR F	4	5	9
SR H	5	1	6
SR J	2	0	2
SR M	4	0	4
Suma	34	22	56

Źródło: opracowanie własne

- WYNIKI BADAŃ -

Dowody z mediów społecznościowych pojawiły się w połowie przebadanych spraw (17 z 34), co nie potwierdziło pierwszej hipotezy. Biorąc pod uwagę całkowitą liczbę dowodów z mediów społecznościowych ujawnionych podczas badań, przedstawionych w dalszej części tego rozdziału, taki wynik może zaskakiwać.

We wszystkich przebadanych sprawach w roli oskarżonych występowały wyłącznie mężczyźni. W dwóch przypadkach oskarżonych było więcej niż jedna osoba (w jednym dwa, w drugim – siedem). Opierając się na przedstawionych wcześniej danych statystycznych i wynikach niniejszego badania, H 2 została potwierdzona. Rzeczywiście, najczęstszymi sprawcami przestępstwa publicznego prezentowania treści pornograficznych są mężczyźni.

Średni wiek oskarżonych w chwili popełnienia czynu zabronionego w badanych sprawach wyniósł 36,55 roku (w jednym przypadku brakowało informacji na temat wie-

tanie, gdy znajdowały się w innym miejscu, niż archiwum danego sądu, a jeden z objętych badaniem SR w związku z ograniczeniami sanitarnymi, nie zezwolił na wgląd i przebadanie akt sądowych.

ku oskarżonego). Najstarszy oskarżony w chwili popełnienia czynu zabronionego miał 64 lata, a najmłodszy 17 lat. Średni wiek w sprawach, w których występowały dowody z mediów społecznościowych wyniósł 34,4 roku, a w sprawach, w których takich dowodów nie było – 39,16 roku. Potwierdziło to założenia H 3. Sprawcy badanego przestępstwa są młodszy, gdy pojawiają się w sprawie media społecznościowe.

W 26 badanych sprawach płeć pokrzywdzonego nie była możliwa do ustalenia na podstawie akt sądowych. Spowodowane jest to specyfiką art. 202 k.k., który zakłada w § 1, że pokrzywdzonym jest osoba, której narzuca się odbiór treści pornograficznych. Natomiast pozostała część tego przepisu sprawia, że poprzez swoją treść art. 202 k.k. jest przestępstwem bez ofiar (ang. *victimless crime*) gdzie istotna jest kwestia stopnia szkodliwości społecznej. W trzech sprawach pokrzywdzoną była kobieta, w dwóch sprawach pokrzywdzonym był mężczyzna, w jednej sprawie występowało jednocześnie dwoje pokrzywdzonych (kobieta i mężczyzna). W dwóch sprawach pokrzywdzonymi były niemożliwe do określenia grupy dzieci obojga płci. W 31 (z 32) przebadanych sprawach organ prowadzący postępowanie przygotowawcze znajdował się w mieście.

W 17 przebadanych sprawach występowały dowody z mediów społecznościowych, pojawiając się w 16 przypadkach na etapie postępowania przygotowawczego, a tylko w jednym przypadku na etapie postępowania sądowego. Dowody pojawiały się w postępowaniu najczęściej z inicjatywy samego organu prowadzącego postępowanie 13 razy. Dwukrotnie pojawiły się z inicjatywy pokrzywdzonego, a w jednym przypadku z inicjatywy zarówno organu, jak i pokrzywdzonego. Administrator serwisu społecznościowego jako inicjator dowodu pojawia się tylko w jednym przypadku. W trzech sprawach występują dowody z więcej niż jednego źródła. Zakładając, że dowody pochodzące z mediów społecznościowych w sprawach z 202 k.k. będą z reguły pojawiały się najczęściej na etapie postępowania przygotowawczego, H 4 została potwierdzona wynikami badań.

Większość przebadanych spraw miała charakter przestępstw bez ofiar, co oznacza, że organ prowadzący postępowanie w wielu przypadkach zdobywał dowody w ramach oględzin i zabezpieczenia danych znajdujących się na nośnikach danych. W części spraw czynności zostały podjęte po wykryciu przez organy ścigania treści pornograficznych. Przykładowo, w jednej sprawie z sądu B organ wszczął postępowanie po dostarczeniu informacji przez wydział do walki z cyberprzestępczością Komendy Stołecznej Policji.

Najczęstszym źródłem, z którego pochodzą treści wykorzystane w sprawie jako dowód, jest komunikator Facebook Messenger⁶⁴, występujący w sześciu przypadkach. Natomiast portal Facebook został wskazany jako źródło pięć razy. Inne źródła to: komunikator Gadu-Gadu (cztery razy), portal społecznościowy Nk.pl (dwa razy), portal randkowy fotka.pl, portal randkowy datezone.pl, komunikator WhatsApp, komunikator Skype i forum motoryzacyjne fiatforum.com. Podczas badań natrafiono dwukrotnie na portal oferujący hosting plików Chomikuj.pl. Badający postanowili zakwalifikować ten portal jako medium społecznościowe, ze względu na zaimplementowane na tym medium narzędzia komunikacyjne charakterystyczne dla portali społecznościowych.

64 Zakwalifikowany jako oddzielne źródło, gdyż komunikator można zainstalować na urządzeniach niezależnie od Facebooka.

Grona odbiorców, na których skupiono się w trakcie badania, zostały zdefiniowane w następujący sposób: 11 razy skierowane były do prywatnego grona odbiorców (np. w wiadomości prywatnej), dwa razy treść przeznaczona była dla określonego grona osób, pięć razy treści były powszechnie dostępne dla wszystkich użytkowników sieci. W jednej z badanych spraw treści zostały skierowane do odbiorców w więcej niż jeden sposób. Dotyczy to sprawy z SR B, w której oskarżony przechowywał materiały pornograficzne na komunikatorach Facebook, Messenger oraz Skype, a na jego telefonie zabezpieczono zrzuty ekranu będące ogólnodostępną treścią z portalu Facebook, a które uznano za dowód w postępowaniu.

Formy treści, które zostały zabezpieczone jako dowód to kolejno: wiadomość otrzymana od oskarżonego (8), profil osoby fizycznej (5), zdjęcie (4), film (1), ogłoszenie (1), komentarz (1). W jednej sprawie do akt trafiły logi uczestników czatu, logi wiadomości i załączników dołączonych do wiadomości oraz same załączniki.

Autor treści stanowiących dowód w sprawie sześć razy „podpisywał” się pod dowodem za pomocą pseudonimu, cztery razy za pomocą swojego prawdziwego imienia i nazwiska, trzy razy użyto jednocześnie pseudonimu i swoich prawdziwych danych, co ma powód w występowaniu więcej niż jednego źródła, z którego pochodzą dowody w tych sprawach. W jednym przypadku autor „podpisał się” za pomocą numeru ID utworzonego od numeru telefonu. H 6 nie znalazła potwierdzenia w wynikach badań, ponieważ tylko w trzech sprawach oskarżony posłużył się fałszywymi danymi osobowymi.

Dowody w aktach sprawy zostały zabezpieczone w następujący sposób: wydruk zrzutu ekranu (8), wydruk poświadczony przez organ ścigania (5), protokół oględzin zawartości urządzenia pod kątem treści z mediów społecznościowych (5), nagranie zrzutów ekranu na nośnik elektroniczny (4), nagranie logów i załączników cyfrowych na nośnik elektroniczny (1), wydrukowane zdjęcia urządzenia, na którym wyświetlana jest treść z mediów społecznościowych (1), wydruk z kodem źródłowym strony (4), protokół z oględzin strony internetowej (1).

W przebadanych sprawach było łącznie 975 dowodów z mediów społecznościowych. Należy w tym miejscu zaznaczyć, że w tej liczbie nie zostało uwzględnionych kilkakrotnie zdjęć dołączonych jako dowody dla dwóch spraw z SR D⁶⁵. Dla spraw, w których występowały dowody z mediów społecznościowych średnia liczba dowodów przypadających na sprawę wynosi 65. Liczba ta jest jednak nieproporcjonalna do rzeczywistej liczby dowodów, które występowały w poszczególnych sprawach. Spowodowane jest to zawyżaniem średniej liczby przez trzy sprawy, w których liczba dowodów znacząco przekraczała próg 100. Najobszerniejsza sprawa zawierała 315 dowodów, z kolei w pięciu przypadkach liczba ta nie przekraczała dziesięć.

W 11 sprawach powołano biegłych. W sześciu przypadkach uzyskano opinie dwóch biegłych, a w pozostałych pięciu był to jeden biegły. W badanych aktach wszyscy biegli zostali powołani przez organ prowadzącego postępowanie. Byli to biegli z zakresu informatyki i telekomunikacji (13), z zakresu legalności oprogramowania komputerowego

65 Badający akta nie był w stanie wskazać, które zdjęcia należą do dowodów będących przedmiotem badań ze względu na zalakowanie kopert, w których dowody się znajdowały, oraz brak stosownych informacji w aktach.

i fonografii (2), z zakresu antropologii (2). W jednym przypadku uzyskano opinię Ośrodka Badawczo-Szkoleniowego Polskiego Towarzystwa Kryminalistycznego. Biegłych powoływano na następujące okoliczności: w celu zabezpieczenia dowodów (7) dokonania analizy materiału pod kątem orzeczenia o wieku rozwojowym (3), na okoliczność istnienia danej treści (1), na okoliczność prawdziwości treści zabezpieczonej dowodem (5), w jednej sprawie do tego celu powołano biegłych dwukrotnie. Czynności, jakie biegli wykonywali, obejmowały: przegląd danych udostępnionych biegłemu w celu ustalenia prawdziwości dowodzonej treści, wyodrębnienie plików zawierających zdjęcia, dokonanie analizy danych zawartych na nośniku danych, udostępnienie materiałów na płytach DVD+R, otwarcie plików zabezpieczonych przez biegłego i orzekanie o wieku rozwojowym osób znajdujących się na zdjęciach, skopiowanie danych z telefonu przy użyciu urządzenia do odczytu urządzeń mobilnych, uruchomienie aplikacji Messenger i zrobienie zarzutów ekranu, następnie nagranie ich na płytę CD, oglądziny zabezpieczonych dysków twardej w celu pozyskania zawartych tam materiałów.

Wśród 17 spraw, w których pojawiają się dowody z mediów społecznościowych, w siedmiu dowód został uwzględniony w wyroku, a w dwóch nie. W pozostałym zakresie nie można było stwierdzić, czy dowody były uwzględnione przy orzekaniu wyroku. Ten stan, w większości przypadków, był spowodowany niezłączeniem uzasadnienia do wyroku w aktach sprawy. Tylko w jednej analizowanej sprawie dowód był kwestionowany przez sąd. Wątpliwość w tym wypadku dotyczyła prawdziwości dowodzonej treści.

W ośmiu sprawach organ prowadzący postępowanie zwrócił się do administratora serwisu społecznościowego z prośbą o udostępnienie treści. Do dostawcy usług internetowych organ przesłał prośbę pięć razy, ale tylko w jednej sprawie prośba o udostępnienie danych nie była wysłana razem z prośbą do administratora serwisu. W każdym przypadku uzyskano odpowiedź i podmioty wyraziły zgodę na udostępnienie treści w ramach toczącego się postępowania karnego.

Wyniki dotyczące czasu trwania postępowań przygotowawczych, sądowych oraz sumy ich obu z podziałem na warianty, w których występują dowody z mediów społecznościowych oraz takie, w których dowody nie występują, postanowiono zilustrować w postaci dwóch tabel (tab. 2 i 3). Pierwsza przedstawia wszystkie przypadki w których dowody z mediów społecznościowych nie występowały, natomiast druga wszystkie przypadki, w których takie dowody występowały.

Tab. 2. Czas trwania postępowań przygotowawczych i sądowych bez dowodów z mediów społecznościowych

Sprawy, w których nie występowały dowody z mediów społecznościowych			
Przedziały czasu trwania postępowania	Długość postępowania przygotowawczego	Długość postępowania sądowego	Długość całości postępowania (post. przygotowawcze + post. sądowe)
1 miesiąc	0	3	0
2 miesiące	1	1	0
3 miesiące	0	0	0
4 miesiące	2	4	1
5 miesięcy	0	2	0
6 miesięcy	1	0	0
7-8 miesięcy	2	0	1
9-10 miesięcy	2	1	2
11-12 miesięcy	1	1	0
13-15 miesięcy	2	1	2
16-18 miesięcy	0	1	1
19-21 miesięcy	1	0	1
22-24 miesiące	2	0	0
25-30 miesięcy	0	0	2
31-36 miesięcy	0	1	1
Powyżej 3 lat	3	1	5
Brak informacji	0	1	1
Nie dotyczy	0	0	0
Suma spraw	17	17	17

Źródło: opracowanie własne

W sprawach, w których występują dowody z mediów społecznościowych, najwięcej przypadków dotyczących całości postępowania (7) zakończyło się w przedziale czasowym 13–15 i 16–18 miesięcy. Porównywalnie, w tym samym okresie w sprawach, gdzie dowody nie występują, zakończyły się trzy sprawy. Zestawiając ze sobą liczbę spraw, gdzie postępowanie przygotowawcze zakończyło się do okresu 12 miesięcy można zauważyć, że w grupie tych, w których występowały dowody z mediów społecznościowych, aż 13 zakończyło się właśnie w tym przedziale czasowym, a spośród pozostałych, gdzie wspomniane dowody nie pojawiały się – dziewięć. Biorąc, także pod uwagę ostatni przedział czasowy tzn. „powyżej 3 lat” widoczna była różnica w odniesieniu do całości postępowania – wystąpiły dwa przypadki posiadające w aktach dowody z mediów społecznościowych i pięć – w których takie dowody nie występowały. Organy prowadzące postępowanie przygotowawcze dokonywały zabezpieczeń treści stanowiących dowód, powoływały biegłych w celu dokonania analizy lub potwierdzenia prawdziwości zgromadzonego materiału dowodowego we wszystkich badanych sprawach. Na podstawie przedstawionych wyników sprawy, w których występują dowody z mediów spo-

lecznościowych trwają krócej niż sprawy w których dowody nie występują. Potwierdza to H 6. Występowanie dowodów z mediów społecznościowych koreluje z krótszym czasem trwania postępowań.

Tab. 3. Czas trwania postępowań przygotowawczych i sądowych z dowodami z mediów społecznościowych

Sprawy, w których nie występowały dowody z mediów społecznościowych			
Przedziały czasu trwania postępowania	Czas trwania postępowania przygotowawczego	Czas trwania postępowania sądowego	Czas trwania postępowania (post. przygotowawcze + post. sądowe)
1 miesiąc	0	1	0
2 miesiące	1	1	0
3 miesiące	2	2	1
4 miesiące	1	1	0
5 miesięcy	0	2	0
6 miesięcy	3	2	1
7-8 miesięcy	3	1	0
9-10 miesięcy	2	2	0
11-12 miesięcy	1	1	2
13-15 miesięcy	2	1	4
16-18 miesięcy	1	0	3
19-21 miesięcy	0	0	2
22-24 miesiące	0	0	1
25-30 miesięcy	0	1	0
31-36 miesięcy	0	0	1
Powyżej 3 lat	1	1	2
Brak informacji	0	0	0
Nie dotyczy	0	1	0
Suma	17	17	17

Źródło: opracowanie własne

W przypadku jednej sprawy, gdzie występowały dowody z mediów społecznościowych, zostały dostarczone przez niemiecką prokuraturę dwa tomy specjalne. Dowody z mediów zostały dostarczone w ramach pomocy prawnej przez prokuraturę i policję z Niemiec. W sprawie powołano biegłego informatyka, ale opinia dotyczyła przeglądu zawartości nośników należących do oskarżonego, a nie dowodów z mediów. Wyrok skazujący ogłoszono w 26 sprawach (w 14 z nich występowały dowody pochodzące z mediów społecznościowych a w 12 takich dowodów brakowało). W czterech sprawach (dwie sprawy zawierały dowody z mediów społecznościowych, a dwa nie) oskarżony zdecydował się na dobrowolne poddanie się karze. W dwóch sprawach badający nie uzyskali informacji jaki wyrok zapadł w sprawie, a w następnych dwóch sprawach zastosowano kolejno: umorzenie postępowania (przypadek zawierający dowody z mediów społecz-

nościowych) i warunkowe umorzenie postępowania (przypadek bez dowodów z mediów społecznościowych).

Liczba tomów akt postępowania przygotowawczego dla całej przebadanej populacji wygląda następująco: 1 tom akt (19), 2 tomy akt (5), 3 tomy akt (4), 4 tomy akt (3), 5 tomów akt (1), 12 tomów akt (2). Liczba tomów akt postępowania przygotowawczego dla spraw gdzie występują dowody z mediów społecznościowych: 1 tom akt (9), 2 tomy akt (2), 3 tomy akt (2), 4 tomy akt (1), 5 tomów akt (1), 12 tomów akt (2). W przypadku tej zmiennej możemy zauważyć tendencję, że sprawy, które zawierają dowody pochodzące z mediów społecznościowych (średnio 3,06 tomu akt na jedną badaną sprawę) mają obszerniejsze akta postępowania przygotowawczego niż sprawy nie zawierające takich dowodów (średnio 1,76 tomu akt na jedną badaną sprawę).

Tab. 4. Klasyfikacja spraw z uwzględnieniem liczby tomów postępowania przygotowawczego z podziałem na sprawy, w których występują dowody z mediów społecznościowych oraz takie, w których takie dowody nie występują

Liczba tomów akt postępowania przygotowawczego	Liczba spraw, w których występują dowody z mediów społecznościowych	Liczba praw, w których nie występują dowody z mediów społecznościowych	Liczba wszystkich spraw
1 tom akt	9	10	19
2 tomy akt	2	3	5
3 tomy akt	2	2	4
4 tomy akt	1	2	3
5 tomów akt	1	0	1
12 tomów akt	2	0	2
Suma	17	17	34

Źródło: opracowanie własne

- WNIOSKI -

Celem badań była eksploracja występowania dowodów pochodzących z mediów społecznościowych w sprawach o przestępstwo z art. 202 k.k. Dowody tego rodzaju były obecne w połowie przebadanych spraw. Ten fakt negatywnie weryfikuje pierwszą postawioną hipotezę o powszechności występowania tego typu dowodów. Prowadzi to do wniosku, że na etapie jej formułowania autorzy błędnie ocenili częstotliwość występowania dowodów z mediów społecznościowych w postępowaniach z art. 202 k.k.

Wyniki badań potwierdzają H 2, dotyczącą płci oskarżonych. Jest to zgodne z prawidłowością, że najczęstszymi sprawcami takich czynów są mężczyźni. Użytkownikami Internetu są głównie młodzi ludzie, dotyczy to również mediów społecznościowych. Co raz młodsze osoby posiadają konta na tego typu portalach⁶⁶. Hipoteza o niższej śred-

66 *Oszacowanie rozpowszechnienia oraz identyfikacja czynników ryzyka i czynników chroniących hazardu i innych uzalenie behawioralnych – edycja 2018/2019*, Warszawa 2019, s. 224, https://www.kbpn.gov.pl/portal?id=15&res_id=9249205 [dostęp: 30.08.2021].

niej wieku oskarżonych w postępowaniach, w których występują media społecznościowe, potwierdziła się. Wpływ na dysproporcję wieku sprawców ma bez wątpienia rosnąca liczba użytkowników mediów społecznościowych oraz fascynacja, szczególnie wśród młodszych pokoleń, nowymi technologiami informatycznymi. Na podstawie wyników nie można jednak generalizować. Maksymalne wartości w zakresie zmiennej wieku, uzyskane w grupie, w której były dowody z mediów społecznościowych pokazują, że sprawcami tego typu przestępstw są nie tylko młodzi użytkownicy.

Potwierdzona została hipoteza zakładająca, że dowody z mediów społecznościowych częściej będą pojawiać się na etapie postępowania przygotowawczego. Jest to zgodne z praktyką, która funkcjonuje w postępowaniach karnych oraz stanowi to istotny element ekonomiki procesowej, który przyspiesza postępowanie oraz ułatwia zapoznanie się z materiałem dowodowym przez sąd. Stroną najczęściej dostarczającą dowody z mediów społecznościowych okazał się organ prowadzący postępowanie. Postępowania w sprawach o czyny zakwalifikowane z art. 202 k.k. są w głównej mierze prowadzone ze względu na piętnowanie zachowania sprawcy czynu zabronionego.

W trakcie badań akt natrafiono tylko na jeden przypadek, w którym dowód został zakwestionowany przez organy postępowania. Na etapie formułowania hipotez założono, że dowody z mediów społecznościowych nie będą przedmiotem wątpliwości, co w efekcie zaowocuje przyspieszeniem całego postępowania. Analizując zebrane dane (tab. 2 oraz 3), można wyciągnąć wniosek, że największy wpływ na szybkość postępowania ma postępowanie przygotowawcze – sprawy z dowodami z mediów społecznościowych na tym etapie trwają bowiem zdecydowanie krócej. Materiały z mediów społecznościowych zgromadzone podczas postępowania mogły przyczynić się do szybszego zakończenia tego etapu i przygotowania aktu oskarżenia. Krótszy czas postępowania może mieć również związek ze zweryfikowaną negatywnie hipotezą o posługiwaniu się fałszywymi danymi przez oskarżonych. Wydaje się być to najprostsza forma uniknięcia identyfikacji przez sprawcę czynu zabronionego. Okazuje się jednak, że było to błędne założenie, gdyż najczęściej oskarżony, w przebadanej próbie, posługiwał się swoimi prawdziwymi danymi. W takich wypadkach z reguły brak wątpliwości co do sprawcy czynu, co pozwala na przyspieszenie postępowania przygotowawczego. Prowadzi to do wniosku, że jeśli pomimo łatwego sposobu, w jaki sprawca mógłby spróbować ukryć swoją prawdziwą tożsamość, np. poprzez stworzenie profilu z fałszywymi danymi osobowymi, nie decyduje się tego uczynić, to z perspektywy sprawcy nie jest to aż tak ważne, lub też istnieje możliwość, że uznaje się za anonimowego i bezkarnego.

- ZAKOŃCZENIE -

Rosnąca rola mediów społecznościowych w życiu codziennym prowadzi do wniosku, że waga dowodów z nich pochodzących może mieć coraz istotniejszy wpływ na szereg aspektów dotyczących postępowań karnych. Niezaprzeczalnym faktem jest wzrost znaczenia cyberprzestrzeni jako miejsca popełnienia czynu zabronionego, i to tyczy się nie tylko przestępstw przeciwko seksualności i obyczajowości. W kolejnych latach pojawiać się będzie coraz więcej spraw które będą zawierać dowody cyfrowe. Przystępczość sek-

sualna i związane z nią patologie społeczne coraz częściej zaznaczają swoją obecność w mediach społecznościowych. W najbliższych latach możemy spodziewać się dalszego wzrostu liczby popełnianych przestępstw z art. 202 k.k., a co za tym idzie, także wzrostu częstotliwości pojawiania się dowodów z mediów społecznościowych. Konieczne jest opracowanie jednolitego systemu pozyskiwania i zabezpieczenia dowodów nie tylko tych pochodzący z mediów społecznościowych ale ogólnie wszystkich dowodów cyfrowych. Należałoby zwrócić większą uwagę na media społecznościowe w kontekście potencjalnego źródła przyszłych dowodów oraz wypracować model współpracy z portalami webowymi czy dostawcami usług internetowych. Ciągły rozwój nowych technologii wpływają również na odbiór i powszechność pornografii w społeczeństwie.

W świetle przedstawionych wniosków niewątpliwie należy postulować o bardziej szczegółowe zglebienie przedmiotu badań i dokładniejszą analizę zjawiska na większą skalę. Należy zaznaczyć, że liczba spraw objętych badaniem, w porównaniu ze znaczącą liczbą postępowań, które są prowadzone w związku z popełnianymi czynami zabronionymi z badanego artykułu, nie spełnia warunku reprezentatywności. W związku z tym nie należy z przedstawionych w niniejszej pracy wyników wyciągać ogólnych wniosków dla całej populacji. Badania tego zjawiska na większą skalę mogłyby posłużyć do opracowania i wprowadzenia ujednoczonych procedur postępowania z dowodami z mediów społecznościowych przez organy prowadzące postępowanie. Media społecznościowe mają duży potencjał dowodowy i w kolejnych latach wraz z prognozowanym wzrostem liczby użytkowników w Polsce, należy więc poszerzać stan wiedzy poprzez nowe badania, na podstawie których będzie można stworzyć adekwatne ramy postępowania organów ścigania wobec dowodów pochodzących właśnie z mediów społecznościowych⁶⁷.

Streszczenie: Niniejszy artykuł porusza kwestię występowania dowodów z mediów społecznościowych w sprawach toczących się o czyny zakwalifikowane z art. 202 k.k. Autorzy w rozdziale pierwszym wprowadzają do tematu mediów społecznościowych i zjawiska prezentowania w nich treści pornograficznych oraz cyberprzestępczości. Następnie w rozdziale drugim poruszona zostaje kwestia dowodu cyfrowego z mediów społecznościowych oraz jak został on zdefiniowany na potrzeby niniejszej pracy. Przywołana zostaje kwalifikacja prawna wraz z poglądem doktryny oraz zaprezentowany zostaje przegląd dotychczasowego stanu wiedzy, zawierający szereg źródeł zarówno polskich jak i zagranicznych. Zawarte zostają również uzyskane przez autorów dane statystyczne z Komendy Głównej Policji dot. art. 202 k.k. W rozdziale trzecim przedstawione są hipotezy badawcze oraz opisana zostaje dokładna metodologia procesu badawczego. Rozdział czwarty zawiera prezentacje wyników przeprowadzonych badań aktowych, dokonanych w sądach rejonowych położonych na obszarze właściwości SO w Warszawie i SO Warszawa-Praga oraz opis stanu faktycznego. Za pomocą kwestionariusza zbadano 34 sprawy z art. 202 k.k., zwracając uwagę m.in. na pochodzenie dowodu, zawarte w nim treści, formę zabezpieczenia, wiek i płeć oskarżonych oraz pokrzywdzonych, czas

67 A.P. Serano, J.J.M. Orabona, *Using Social Media Evidence at Trial*, „Department of Justice Journal of Federal Law and Practice” 2019, t. 67, nr 1, s. 135.

trwania postępowań przygotowawczych i sądowych, ilość tomów akt zebranych w trakcie postępowania przygotowawczego czy jakie zapadło rozstrzygnięcie w danej sprawie. W rozdziale piątym znajdują się dokonana przez autorów synteza zebranych informacji oraz weryfikacja wcześniej postawionych hipotez wraz z wnioskami. Autorzy w ostatnim, szóstym rozdziale zwracają szczególną uwagę na dotychczasowy wzrost znaczenia mediów społecznościowych, a także na prognozowany dalszy jego rozwój. W związku z czym sformułowane zostają postulaty wnoszące o dalszą eksplorację zjawiska na większą skalę oraz opracowanie i wprowadzenia jednolitych procedur organów ścigania w stosunku do dowodów cyfrowych z mediów społecznościowych.

Summary: This article examines the use of social media evidence in cases classified under Art. 202 of the Criminal Code in Polish criminal proceedings. In the first chapter, the authors introduce the topic of the social media and elaborate in depth on topics such as pornographic content and cybercrime. In second chapter, the issue of social media evidence and the definition used for the purposes of the article is outlined. The reference to legal classification and legal doctrine is made, as well as, the review of the current state of knowledge within the industry professionals, containing domestic and foreign sources, is presented. Statistical data obtained by the authors from the National Police Headquarters regarding Art. 202 of the Criminal Code is also included. In the third chapter, the hypotheses are presented, along with a detailed description of the methodology of the research process. Chapter four contains the results from the conducted file research, which was carried out within the jurisdiction of the District Court in Warsaw and the District Court Warsaw-Praga and includes a description of the facts regarding the issue of social media evidence. Using a detailed questionnaire, 34 cases were investigated, with a focus on the origin of the evidence, its contents, the form of securing, as well as the age and gender of the accused and aggrieved parties. The case study also took into the account the duration of the preparatory and court proceedings, and lastly, the number of files gathered during the preparatory proceedings and the type of settlement in each individual case. In the fifth chapter, the authors synthesize the collected information and verify the prior hypotheses, along with presenting their overall conclusions. In the last chapter the authors pay special attention to the increasing importance of social media in criminal proceedings and to forecasts of its further growth. Therefore, based on the arguments and data provided in this article, further exploration of this issue on a wider scale is crucial in order to urge the current authorities towards implementation of consolidated proceedings regarding the evidence from social media.

- BIBLIOGRAFIA -

Akty prawne:

Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny, tj. Dz.U. 2020, poz. 1444 z późn. zm.

Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego, tj. Dz.U. 2021, poz. 534 z późn. zm.

Orzecznictwo:

Wyrok SR w Łomży z 17 maja 2019 r., II K 880/18, [http://orzeczenia.lomza.sr.gov.pl/content/\\$N/150510050001006_II_K_000880_2018_Uz_2019-05-17_003](http://orzeczenia.lomza.sr.gov.pl/content/$N/150510050001006_II_K_000880_2018_Uz_2019-05-17_003) [dostęp: 30.06.2021].

Literatura:

- Adamski A., *Karnoprawna ochrona dziecka w sieci Internet*, „Prokuratura i Prawo” 2003, nr 9, s. 59-75.
- Apanowicz J., *Metodologia ogólna*, Gdynia 2002.
- Basior E., *Świat pornograficzny zawarty w cyberprzestrzeni rozważania wokół art. 202 kk*, „Człowiek w Cyberprzestrzeni” 2017, nr 2, s. 25-35.
- Bennett C., *Search Engine that Scan for Internet – Connected Services: Classification and Empirical Study*, Ontario 2021.
- Bochenek M., Lange R., Konopczyński F., Konopczyński M., Ładna A., Rybicka U., Tanaś M., Wrońska A., *Raport Nastolatki 3.0*, Warszawa 2019, <https://www.nask.pl/pl/raporty/raporty/2593.Raport-z-badan-quotNastolatki-30quot-2019.html> [dostęp: 30.06.2021].
- Bond E., Tyrrell K., *Understanding Revenge Pornography: A National Survey of Police Officers and Staff in England and Wales*, „Journal of Interpersonal Violence” 2021, t. 36, nr 5-6, s. 2166-2181.
- Carr J., *Internet a wykorzystywanie seksualne dzieci i pornografia dziecięca*, „Dziecko Krzywdzone. Teoria, Badania, Praktyka” 2005, t. 4, nr 4, s. 11-27.
- Cooper P.W., *The Right to Be Virtually Clothed*, „Washington Law Review” 2016, nr 91, s. 817-846.
- Grimaldi C., *A Post for Change: Social Media and the Unethical Dissemination of Non-consensual Pornography*, „Hastings Communications and Entertainment Law Journal” 2021, t. 43, nr 1, s. 109-133.
- Korzystanie z Internetu, „Komunikat z Badań CBOS” 2018, nr 62, https://www.cbos.pl/SPI-SKOM.POL/2018/K_062_18.PDF [dostęp: 30.08.2021].
- Kosiński J., *Próba prognozy cyberprzestępczości w Polsce w roku 2018*, „Zeszyty Naukowe Gdańskiej Szkoły Wyższej” 2018, t. 3, nr 20, s. 133-146.
- Lach A., Lachowski J., Oczkowski T., Zgoliński I., Ziółkowska A., Konarska-Wrzošek V., *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2020, LEX.
- Lastrucci C.L., *The Scientific Approach: Basic Principles of the Scientific Method*, Rochester 1986.
- Lewulis P., *Dowody cyfrowe – teoria i praktyka kryminalistyczna w polskim postępowaniu karnym*, Warszawa 2021.
- Lee M., *Sexting Among Young People: Perceptions and Practices*, „Trends & Issues in Crime and Criminal Justice” 2015, nr 508.
- Martellozzo E., Monaghan E., Adler A., Davidson J. R., Leyva J., *...I Wasn't Sure It Was Normal to Watch it... A Quantitative and Qualitative Examination of the Impact of Online Pornography on the Values, Attitudes, Beliefs and Behaviours of Children and Young People*, London 2016, https://www.mdx.ac.uk/_data/assets/pdf_file/0021/223266/MDX-NSPC-C-0CC-pornography-report.pdf [dostęp: 14.02.2022].

- Oszacowanie rozpowszechnienia oraz identyfikacja czynników ryzyka i czynników chroniących hazardu i innych uzalenie behawioralnych – edycja 2018/2019, Warszawa 2019, https://www.kbpn.gov.pl/portal?id=15&res_id=9249205 [dostęp: 30.08.2021].
- Pilarczyk K., *Analiza zjawiska kontaktu dzieci i młodzieży z pornografią w świetle teorii i dotychczasowych wyników badań*, „Dziecko Krzywdzone. Teoria, Badania, Praktyka” 2017, t. 16, nr 3, s. 64-81.
- Płoszyński Z., *Przestępczość internetowa*, „Przegląd Naukowo-Metodyczny. Edukacja dla Bezpieczeństwa” 2012 nr 3, s. 31-56.
- Romańczuk-Grącka M., *Uczestnictwo w prezentacji treści pornograficznych z udziałem nieletniego*, „Studia Prawnoustrojowe” 2015, nr 29, s. 195-204, https://bazhum.muzhp.pl/media/files/Studia_Prawnoustrojowe/Studia_Prawnoustrojowe-r2015-t-n29/Studia_Prawnoustrojowe-r-2015-t-n29-s195-204/Studia_Prawnoustrojowe-r2015-t-n29-s195-204.pdf [dostęp: 25.04.2022].
- Serano A.P., Orabona J.J.M., *Using Social Media Evidence at Trial*, „Department of Justice Journal of Federal Law and Practice” 2019, t. 67, nr 1, s. 135.
- Siemaszko A., Gruszczyńska B., Marczewski M., *Atlas przestępczości w Polsce*, t. 5, Warszawa 2015, s. 94-98.
- Szpunar M., *Imperializm kulturowy Internetu*, Kraków 2017.
- Taylor M., Quayle E., *Child Pornography: An Internet Crime*, Hove 2003, https://www.researchgate.net/publication/229646969_Child_Pornography_An_Internet_Crime [dostęp: 30.08.2021].
- Urbaniak A., *Kryminalne zagadki statystyk: fakty i mity w społecznym postrzeganiu przestępczości*, „Przegląd Naukowo-Metodyczny Edukacja dla Bezpieczeństwa” 2017, nr 3, s. 91-101.
- Vitorino P., Avilab S., Perezc M., Rocha A., *Leveraging Deep Neural Networks to Fight Child Pornography in the Age of Social Media*, „Journal of Visual Communication and Image Representation” 2017, t. 50, s. 303-313, <https://www.doi.org/10.1016/j.jvcir.2017.12.005>.
- Warylewski J., *Pornografia w Internecie – wybrane zagadnienia karnoprawne*, „Prokuratura i Prawo” 2002, nr 4, s. 52-61.
- Warylewski J., *Rozmiar, dynamika i struktura przestępczości seksualnej w Polsce w latach 1989–2017*, „Gdańskie Studia Prawnicze” 2019, nr 2, s. 417-456.
- Waszkiewicz P., Dębniak H., Rabczuk S., *Wybrane aspekty dopuszczalności dowodów pochodzących z mediów społecznościowych w postępowaniu karnym – ujęcie porównawcze*, [w:] P. Waszkiewicz (red.), *Media społecznościowe w pracy organów ścigania*, Warszawa 2021, s. 107-128, <https://www.doi.org/10.5281/zenodo.4625035>.
- Włodarczyk-Madejska J., Ostaszewski P., Klimczak J., Siemaszko A., *Ogólnopolskie Badanie Wiktyimizacyjne 2020. Raport z badania*, Warszawa 2020.
- Wójcik S., Makaruk K., *Seksting wśród polskiej młodzieży. Wyniki badania ilościowego*, Warszawa 2014.
- Zmarzlik J., *Internetowe znajomości – lek na samotność w realnym świecie*, „Dziecko Krzywdzone. Teoria, Badania, Praktyka” 2005, t. 4, nr 4, s. 1-6, <https://dzieckokrzywdzone.fdds.pl/index.php/DK/article/download/234/169> [dostęp: 14.03.2022].

Netografia:

- Acharjee S., *The dark web of child porn*, <https://www.indiatoday.in/magazine/cover-story/story/20200302-investigating-the-dark-web-of-child-pornography-1648211-2020-02-21> [dostęp: 30.08.2021].
- Raport: Digital 2020, <https://web.archive.org/web/20210812061224/https://wearesocial.com/digital-2020> [dostęp: 10.10.2022].
- Kemp S., *Digital 2020: Poland*, <https://datareportal.com/reports/digital-2020-poland> [dostęp: 30.08.2021].
- Number of Social Network Users Worldwide from 2017 to 2025 (in Billions)*, <https://www.statista.com/statistics/278414/number-of-world-wide-social-network-users/> [dostęp: 30.08.2021].
- Meninga M., Tennie S., Barke A., *A Psychometric Approach to Assessments of Problematic Use of Online Pornography and Social Networking Sites Based on the Conceptualizations of Internet Gaming Disorder*, „BMC Psychiatry” 2020, nr 20, <https://doi.org/10.1186/s12888-020-02702-0> [dostęp: 30.08.2021].
- Osadzeni w Zakładach Karnych i Aresztach Śledczych 2010–2019*, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/wymiar-sprawiedliwosci/wymiar-sprawiedliwosci/osadzeni-w-zakladach-karnych-i-aresztach-sledczych,2,1.html> [dostęp: 30.08.2021].

Ewa Chmiel*
Martyna Korkus**

DOWODY Z MEDIÓW SPOŁECZNOŚCIOWYCH W SPRAWACH O ZNIESŁAWIENIE ¹

Abstrakt: Artykuł poddaje analizie występowanie dowodów z mediów społecznościowych w sprawach zniesławienia. Został oparty na badaniach aktowych przeprowadzonych w sądach rejonowych położonych na obszarze właściwości SO w Warszawie oraz SO Warszawa-Praga w Warszawie. Zbadanych zostało 116 spraw toczących się o czyny zakwalifikowane z art. 212 k.k., za pomocą kwestionariusza zawierającego pytania dotyczące pochodzenia dowodu i zawartej w nim treści oraz jego zabezpieczenia i sposobu procedowania. Odnotowano również dane dotyczące wieku oraz płci pokrzywdzonych oraz oskarżonych. Wyniki badania wskazują na powszechność występowania tych dowodów i stanowią punkt wyjścia do dalszej eksploracji zjawiska.

Słowa kluczowe: organy sądowe, dowód, dowód cyfrowy, media społecznościowe, zniesławienie, SOCMINT

SOCIAL MEDIA EVIDENCE IN CASES OF CRIMINAL DEFAMATION

Abstract: The article is an analysis of social media evidence in cases of criminal defamation and is based on research conducted in the jurisdiction of the District Court in Warsaw and the District Court for Warszawa-Praga in Warsaw. As a result, 116 cases were examined thorough a detailed questionnaire, containing questions about secur-

* Uniwersytet Warszawski, [ORCID: 0000-0001-5914-2271](https://orcid.org/0000-0001-5914-2271).

** Uniwersytet Warszawski, [ORCID: 0000-0001-8118-0557](https://orcid.org/0000-0001-8118-0557).

1 Artykuł powstał w wyniku realizacji projektu badawczego pt. Media społecznościowe w pracy organów ścigania o nr. 2018/31/B/HS5/01876 kierowanego przez dr. hab. Pawła Waszkiewicza, finansowanego ze środków Narodowego Centrum Nauki. W pracach tego etapu projektu uczestniczyli: Anna Chabiera, Ewa Chmiel, Katarzyna Chruścińska, Szymon Czerwiński, Filip Dąbrowski, Barbara Domańska, Adam Goliasz, Miłosz Klotz, Martyna Korkus, Jakub Nadolny, Agnieszka Nawara, Krzysztof Worek. Jeżeli nie wskazano inaczej, odniesienia w artykule dotyczące badań nad wykorzystaniem mediów społecznościowych w organach ścigania dotyczą przedmiotowego projektu badawczego.

ing the evidence, its origin, contents and adequate procedure. The age and gender of the aggrieved and accused parties were also included. The conclusions point to the increased importance of such evidence and could lead to further research.

Keywords: judicial system, evidence, digital evidence, social media, defamation, SOCMINT

- WPROWADZENIE -

Na przestrzeni ostatnich kilkunastu lat liczba użytkowników mediów społecznościowych w Polsce wzrastała rokrocznie, osiągając w 2020 r. ponad 19 mln, co oznacza, że korzysta z nich ponad połowa mieszkańców Polski. Średni czas poświęcany na media społecznościowe każdego dnia wynosi ok. dwie godziny². Stały się one integralną częścią życia człowieka. Przy ich użyciu zamawiane są różnego rodzaju produkty, pozyskiwane informacje, utrzymywane kontakty, ale także popełniane przestępstwa³. Dostrzegają to organy ścigania oraz sądy, które coraz częściej wykorzystują w postępowaniu dowodowym dowody uzyskane bezpośrednio z mediów społecznościowych⁴.

W 2015 r. K. Hopkins, brytyjska publicystka, zamieściła post na Twitterze, przez który znalazła się na skraju bankructwa⁵. Fałszywie oskarżyła w nim inną brytyjską dziennikarkę, J. Monroe, o wspieranie grupy osób odpowiedzialnych za zbezczeszczenie pomnika ofiar II wojny światowej. Sąd Najwyższy Anglii i Walii uznał treść tweeta za zniesławienie, a poniesioną przez dziennikarkę szkodę wycenił na 24 tys. funtów. Dodatkowo zarządził zwrot kosztów procesu w wysokości niemalże 300 tys. funtów.

Ze względu na coraz większą rolę mediów społecznościowych w pracy organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości, problematyczne pozostają kwestie, takie jak zabezpieczenie dowodu, jego źródło – nierzadko konta w mediach społecznościowych zawierają fałszywe dane lub są anonimowe, kłopotliwa jest także współpraca z dostawcą usług internetowych lub właścicielem portalu.

- PRZESTĘPSTWO ZNIESŁAWIENIA W MEDIACH SPOŁECZNOŚCIOWYCH -

Zniesławienie zostało stypizowane w art. 212 k.k. W jego myśl przestępstwa dopuszcza się ten, „kto pomawia inną osobę, grupę osób, instytucję, osobę prawną lub jednostkę organizacyjną niemającą osobowości prawnej o takie postępowanie lub właściwości, które mogą poniżyć ją w opinii publicznej lub narazić na utratę zaufania”⁶. W § 2 ustawodawca wprowadził typ kwalifikowany zniesławienia, które następuje „za pomocą środków masowego komunikowania”, do których zalicza się media społecznościowe. Przedmiotem ochrony prawno-karnej w przestępstwie pomówienia jest cześć człowieka, traktowana nie jako subiektywne

2 *Digital 2020: Global Digital Overview*, <https://datareportal.com/reports/digital-2020-global-digital-overview> [dostęp: 14.03.2022].

3 C. Arslan, M. Yanik, *A New Discipline of Intelligence: Social Media*, „ICMSS Proceedings” 2015, s. 69.

4 K. KiDeuk, A. Oglesby-Neal, E. Mohr, *2016 Law Enforcement Use of Social Media Survey*, Washington 2017, s. 5, <https://nicic.gov/2016-law-enforcement-use-social-media-survey> [dostęp: 14.03.2022].

5 Wyrok High Court of Justice w sprawie *Monroe v. Hopkins*, „High Court of England and Wales” 2017, nr 433.

6 Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny, tj. Dz.U. 2020, poz. 1444.

odczucie pokrzywdzonego, ale jako stosunek do niej opinii publicznej⁷ czy też społeczności, której częścią jest pokrzywdzony⁸. W związku z tym dla wypełnienia znamion zniesławienia nie wystarczy naruszenie wewnętrznego poczucia własnej godności, ale konieczne jest ugodzenie w wartości powszechnie uznawane⁹. Rozstrzygnięcie spraw o pomówienie wymaga od sądu znalezienia równowagi pomiędzy wolnością wypowiedzi jednej jednostki, a prawem do prywatności drugiej. Oba typy zniesławienia należą do przestępstw bezskutkowych z narażenia. Do zrealizowania ich znamion nie jest potrzebne osiągnięcie przez sprawcę zamierzonych rezultatów – wystarczy jedynie obiektywna możliwość ich wystąpienia¹⁰.

Tab. 1. Liczba skazanych za zniesławienie, postępowań wszczętych i przestępstw stwierdzonych w Polsce w latach 2013–2018

	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Skazani z art. 212 § 1	145	146	156	227	200	219
Skazani z art. 212 § 2	47	55	70	100	135	116
Postępowania wszczęte z art. 212	881	948	966	904	1 014	1 225
Przestępstwa stwierdzone z art. 212	454	477	529	540	688	717

Źródło: Informator Statystyczny Wymiaru Sprawiedliwości¹¹ i Statystyka Policyjna¹²

Zgodnie ze statystką policyjną liczba postępowań wszczętych z art. 212 k.k. corocznie wzrasta¹³. W 2013 r. odnotowano ich 881 w skali kraju, a w 2019 r. ich liczba wynosiła już 1 147. Liczba stwierdzonych przestępstw wzrastała bardziej dynamicznie, wynosząc 822 w 2019 r. w porównaniu do 454 ujawnionych przestępstw w 2013 r. (tab. 1).

W 2013 r. 47 osób zostało skazanych za zniesławienie w typie kwalifikowanym. Przez sześć lat (2013–2018) ta liczba wzrosła ponad dwukrotnie (tab. 1.). Wśród skazanych przeważają mężczyźni. W latach 2015–2018 różnice między liczbą kobiet a mężczyzn wynosiły kolejno: 38, 54, 63 i 48. Najczęściej występującymi karami są grzywna do 1 000 zł oraz ograniczenie wolności w postaci nieodpłatnej pracy na cele publiczne. W okresie objętym przez statystykę (2013–2018), na pozbawienie wolności skazanych zostało 30 osób, każda na okres nieprzekraczający roku.

7 J.J. Mrozek, *Przestępstwo pomówienia (zniesławienia w teorii prawa karnego materialnego)*, „Studia Elckie” 2012, nr 14, s. 527.

8 D.S. Ardia, *Reputation in a Networked World: Revisiting the Social Foundations of Defamation Law*, „Harvard Civil Rights-Civil Liberties Law Review” 2010, t. 45, nr 2, s. 283.

9 M. Rozmus, *Przestępstwo zniesławienia z użyciem Internetu*, „Przegląd Prawno-Ekonomiczny” 2009, t. 8, s. 73.

10 J.J. Mrozek, *Odpowiedzialność karna za przekroczenie granic wolności wypowiedzi*, „Civitas et Lex” 2017, t. 1, nr 13, s. 10.

11 *Skazania prawomocne z oskarżenia prywatnego – dorośli – w l. 2013–2018*, <https://isws.ms.gov.pl/pl/baza-statystyczna/opracowania-wieloletnie/> [dostęp 22.02.2021].

12 *Postępowania wszczęte i przestępstwa stwierdzone z art. 212 KK za lata 1999–2019*, <https://statystyka.policja.pl/st/kodeks-karny/przestępstwa-przeciwko-8/63518,Znieslawienie-art-212.html> [dostęp: 18.05.2021].

13 Statystyka policyjna nie zawiera podziału na zniesławienie kwalifikowane z §1 i §2.

W statystykach ujawnione zostają jedynie przestępstwa zgłoszone Policji lub wykryte przez nią¹⁴. Istnieje zatem tzw. ciemna liczba przestępstw, której nie obejmują statystyki policyjne, a których skale obrazuje Ogólnopolskie Badanie Wiktyimizacyjne z 2019 r. Według analizy jego wyników 74% badanych nie powiadomiło organów ścigania o wystąpieniu przestępstwa należącego do kategorii wybranych „nowych”, w których *modus operandi* został określony jako związany z siecią¹⁵. Zgodnie z Polskim Badaniem Przepięczności do najczęstszych przyczyn niezgłaszania przestępstw w 2014 r. należały:

1. brak wystarczającej wagi zdarzenia,
2. przekonanie, że Policja nie złapałaby sprawcy, bądź
3. nie zajęłaby się sprawą,
4. chęć uniknięcia długich, urzędowych procedur¹⁶.

Wraz z rozwojem Internetu i ogólnosiwiatowym wzrostem liczby osób z niego korzystających naturalne jest, że organy ścigania coraz częściej otrzymują zawiadomienia o zniesławieniu mającym miejsce w mediach społecznościowych. Nie ulega wątpliwości, że komentarz umieszczony w Internecie wypełnia znamiona zniesławienia lub zniewagi¹⁷. Kaplan i Haenlein definiują media społecznościowe jako zbiór aplikacji internetowych, skonstruowanych na podstawie ideologicznych i technologicznych założeń Web 2.0, pozwalających na tworzenie i wymianę treści generowanych przez użytkowników¹⁸. Definicja w słowniku Merriam-Webster jest podobna – *social media* to formy komunikacji elektronicznej, dzięki którym użytkownicy tworzą internetowe społeczności w celu przekazywania informacji, pomysłów, osobistych wiadomości i innych treści¹⁹. Do najważniejszych funkcji mediów społecznościowych należą: tworzenie własnego profilu użytkownika, wyszukiwanie i segmentacja znajomych, prywatna komunikacja z innymi użytkownikami oraz budowanie grup tematycznych²⁰. W 2010 r. w Polsce odnotowano 6 mln aktywnych użytkowników mediów społecznościowych²¹, dziesięć lat później ta liczba wynosiła 19 mln²². Najczęstszymi użytkownikami Internetu oraz, co za tym idzie, mediów społecznościowych są osoby z grupy wiekowej 16–24 lata²³.

14 S. Mordwa, *Ciemna liczba przestępstw. Przykład badań wiktyimizacyjnych mieszkańców wybranych obszarów w Łodzi*, „Space-Society-Economy” 2012, nr 11, s. 145.

15 J. Włodarczyk-Madejska, P. Ostaszewski, J. Klimczak, A. Siemaszko, *Nękanie, oszukiwani, hakowani. Nowe i tradycyjne wymiary wiktyimizacji*, Warszawa 2021, s. 92.

16 *Polskie Badanie Przepięczności*, Warszawa 2014, s. 295.

17 Postanowienie SN z 24 października 2017 r., V KK 278/17, OSNKW 2018, nr 1, poz. 9.

18 A.M. Kaplan, M. Haenlein, *Users of the World, Unite! The Challenges and Opportunities of Social Media*, „Business Horizons” 2010, nr 53, s. 61.

19 Za: *Social media*, <https://www.merriam-webster.com/dictionary/social%20media> [dostęp: 21.02.2021].

20 P. Frankowski, A. Juneja, *Serwisy społecznościowe. Budowa, administracja i modernizacja*, Gliwice 2009, s. 16.

21 *Social times*, <https://web.archive.org/web/20130812214003/http://pl.socialtimes.me/stat/PL> [dostęp: 11.10.2022].

22 Raport Hootsuite Digital: S. Kemp, *Digital 2020: Poland*, <https://datareportal.com/reports/digital-2020-poland> [dostęp: 21.02.2021] – slajd 17.

23 *Spółeczeństwo informacyjne w Polsce. Wyniki badań statystycznych z lat 2015–2019*, Warszawa-Szczecin 2019, s. 160.

W doktrynie istnieje tendencja do uznawania każdego zniesławienia przy użyciu Internetu za przestępstwo w typie kwalifikowanym²⁴. T. Fołta i A. Mucha podkreślają jednak możliwość dwójakiego wykorzystania Internetu. Posługując się nim w celu przekazania informacji do odpowiednio licznego grona odbiorców, np. na forum internetowym, zamieszczenie treści zniesławiających powinno zostać uznane za dokonane za pomocą środków masowego komunikowania. Jednakże gdyby Internet był wykorzystany do komunikacji interpersonalnej z zamiarem przekazania treści pojedynczej osobie, przy użyciu komunikatora lub poczty elektronicznej, przestępstwo zniesławienia nie wypełniłoby znamion formy kwalifikowanej²⁵.

Pomówienie dokonane za pomocą mediów społecznościowych jest uznane za szczególnie szkodliwe, ponieważ trafia do większej liczby odbiorców, szybko się rozprzestrzenia i jest trudniejsze do usunięcia²⁶. Występuje tzw. *grapevine effect* wywołany możliwością udostępniania treści autorstwa innych użytkowników²⁷. Jednocześnie autor zniesławiającego komentarza niemal nieustannie ma możliwość zmiany lub usunięcia treści²⁸.

Również Sąd Najwyższy podkreśla, że w przypadku przestępstw popełnianych za pomocą Internetu występuje skrajna nierówność stron, „ponieważ próba ochrony przed zniesławiającymi treściami jest praktycznie niemożliwa, a ustalenie sprawcy właściwie niewykonalne”²⁹. W takich okolicznościach, pociągnąć do odpowiedzialności karnej można inne osoby, jednak wyłącznie, jeżeli miały one wpływ na upowszechnienie pomawiającej wiadomości. Wtedy należy wykazać, że taka osoba działała w ramach współsprawstwa w sposób umyślny³⁰. Grono potencjalnych pozwanych wzrasta o właścicieli platform społecznościowych zawierających pomawiającą treść, chociaż w wielu krajach portale zwolnione są z odpowiedzialności za zniesławienie. Uznaje się je nie za publikujących, ale za pośredników dla treści autorstwa osoby trzeciej. Istnieją od tego wyjątki – zgodnie z ustawą o przyzwoitości komunikacyjnej w Stanach Zjednoczonych, platforma społecznościowa może ponieść odpowiedzialność, jeżeli przyczyniła się do powstania zniesławiającej treści³¹. W Anglii portal może odpowiadać za jej publikację, gdy został poinformowany o istnieniu treści i nie usunął jej w odpowiednim czasie³².

24 T. Fołta, A. Mucha, *Znieważenie i zniesławienie w Internecie*, „Prokuratura i Prawo” 2006, nr 11, s. 51.

25 Tamże.

26 M. Douglas, *‘Their Evil Lies in the Grapevine Effect’: Assessment of Damages in Defamation by Social Media*, „Media and Arts Law Review” 2015, t. 20, nr 4, s. 368.

27 D. Rolph, *Defamation by Social Media*, „Legal Studies Research Paper” 2013, t. 13, nr 81, s. 3.

28 M. Sowa, *Odpowiedzialność sprawców przestępstw internetowych*, „Prokuratura i Prawo” 2002, nr 4, s. 68.

29 Postanowienie SN z 7 maja 2008 r., III KK 234/07, OSNKW 2008, nr 9, poz. 69.

30 J. Wojciechowski [w:] A. Wąska, R. Zawłocki (red.), *Kodeks karny. Część szczególna*. T. 1, *Komentarz do art. 117-221*, Warszawa 2010, s. 1318.

31 C. McKeown, *Facebook, Defamation, and Terrorism: Who Is Responsible for Dangerous Posts on Social Media*, „Tulane Journal of International and Comparative Law” 2017, nr 1, s. 164.

32 D. Rolph, *Defamation...*, dz.cyt., s. 4.

Z uwagi na charakter zniesławienia dokonanego za pomocą środków masowego przekazu dochodzi do sporów wykraczających poza granice jednego państwa. Prawo unijne i międzynarodowe nie posiadają jasnych regulacji determinujących jurysdykcję w takich sytuacjach. Dyskusyjne pozostaje miejsce wystąpienia przestępstwa. Nie ma konsensusu, czy jest nim państwo, w którym pomawiająca treść została opublikowana, państwo, w którym mieści się siedziba firmy będącej właścicielem danego portalu społecznościowego, czy też państwo, w którym treść została odtworzona. W przypadku uznania ostatniej opcji, pokrzywdzeni mogliby dochodzić swoich praw w wielu jurysdykcjach, które w odmienny sposób odnoszą się do standardu wolności wypowiedzi, szczególnie jeżeli pozwanych będzie więcej niż jeden (autor treści oraz portal społecznościowy)³³. W takiej sytuacji może dojść do zjawiska noszącego nazwę „libel tourism” i oznaczającego wybór przez pokrzywdzonego jurysdykcji, która zapewnia mu największe szanse na wygraną sporu³⁴.

- DOWÓD Z MEDIÓW SPOŁECZNOŚCIOWYCH W PRACY ORGANÓW ŚCIGANIA -

W ostatnich latach wystąpił zauważalny wzrost naukowego zainteresowania obszarem mediów społecznościowych w pracy organów ścigania. Tematykę podejmuje się przede wszystkim na dwa sposoby – pierwszy skupia się na wykorzystaniu *social mediów* w publicznej komunikacji, drugi dotyczy ich użycia w pracy śledczej. Zawierający się w pierwszej kategorii raport Międzynarodowego Stowarzyszenia Szefów Policji z 2016 r. wskazuje na cztery główne drogi stosowania mediów społecznościowych przez funkcjonariuszy amerykańskich jednostek policji: powiadamianie o zagrożeniach, pomoc społeczna, public relations i powiadamianie o innych wydarzeniach, np. utrudnieniach w ruchu drogowym³⁵. Amerykańscy funkcjonariusze podkreślili również znaczenie użycia *social mediów* w przewidywaniu masowych zgromadzeń i nielegalnych imprez³⁶ oraz obserwacji aktywności lokalnych gangów³⁷.

Najbardziej aktualne badania tego obszaru w Polsce zostały przeprowadzone wśród kilkudziesięciu funkcjonariuszy z garnizonu warszawskiego w 2019 r. Respondenci używali mediów społecznościowych w swojej pracy przede wszystkim w celach: identyfikacji osób (51,16%), wykonywania czynności białego wywiadu (39,53%), weryfikacji zdobytych informacji (34,88%) oraz oficjalnego kontaktu z administratorami portali społecznościowych (20,93%)³⁸.

33 A. Mills, *The Law Applicable to Cross-Border Defamation on Social Media: Whose Law Governs Free Speech in 'Facebookistan'?*, „Journal of Media Law” 2015, t. 7, nr 1, s. 25.

34 J. Kramberger Skerl, *Jurisdiction in on-line Defamation and Violations of Privacy: In Search of a Right Balance*, „Lexonomica” 2017, nr 2, s. 91.

35 K. KiDeuk, A. Oglesby-Neal, E. Mohr, *2016 Law...*, dz.cyt., s. 3.

36 *Law enforcement's usage of social media for investigations infographic*, <https://www.lexisnexis.com/investigations> [dostęp: 24.03.2022].

37 *Social Media and Tactical Considerations for Law Enforcement*, Washington 2013, s. 14-15, <https://cops.usdoj.gov/RIC/Publications/cops-p261-pub.pdf> [dostęp: 14.03.2022].

38 M. Czekalska, K. Krawczyk, *Media społecznościowe jako narzędzie pracy Polskiej Policji. Wyniki badań kwestionariuszowych*, [w:] P. Waszkiewicz (red.), *Media społecznościowe w pracy organów ścigania*, Warszawa 2021, s. 51, <https://www.doi.org/10.5281/zenodo.4624979>.

Z powstaniem serwisów społecznościowych bezpośrednio wiąże się rozwój SOCMINTu (ang. *Social Media Intelligence*) – śledczego i wywiadowczego wykorzystania danych pochodzących z mediów społecznościowych³⁹. Dowód z mediów społecznościowych jest dowodem cyfrowym, którego nie definiuje polskie ustawodawstwo. Amerykański Departament Sprawiedliwości ustalił definicję dowodów cyfrowych jako informacji lub danych o wartości dla toczącego się postępowania, przechowywanych, pobieranych lub wysyłanych za pomocą urządzenia elektronicznego⁴⁰. Można je podzielić na dowody *sensu largo* – mające pierwotnie formę danych cyfrowych, lecz występujące w postępowaniu w postaci wydruków lub na nośnikach danych i poddawane analizie co najwyżej pod względem treści, a nie wiarygodności technicznej oraz dowody *sensu stricto*, których wiarygodność jest oceniana z wykorzystaniem narzędzi informatyki kryminalistycznej⁴¹. Ta z kolei zajmuje się gromadzeniem i analizą danych elektronicznych w taki sposób, żeby mogły zostać uznane za dowód⁴². Dowód cyfrowy co do zasady powinien zostać zabezpieczony poprzez wykonanie kopii binarnej zawartych w nim danych⁴³, co pozwala na zachowanie metadanych ułatwiających sprawdzenie jego autentyczności⁴⁴.

Sądownictwo amerykańskie wykształciło dwie linie orzecznicze, które charakteryzują się odmiennym nastawieniem do dowodów pochodzących z mediów społecznościowych. Pierwsza nie wymaga ich dogłębnej weryfikacji⁴⁵, ale druga zakłada zwiększone prawdopodobieństwo sfałszowania dowodów i proponuje listę sposobów potwierdzenia ich autentyczności⁴⁶. Należą do nich: zeznania świadka na fakt założenia konta lub zamieszczenia na nim konkretnej treści; przegląd twardego dysku komputera oraz historii przeglądarki w celu stwierdzenia, czy za jego pomocą umieszczono treść na portalu społecznościowym; uzyskanie bezpośrednio od portalu społecznościowego informacji mogących zidentyfikować osobę, która umieściła na nim treść. Najbardziej efektywną

39 D. Omand, J. Bartlett, C. Miller, *Introducing Social Media Intelligence (SOCMINT)*, „Intelligence and National Security” 2012, t. 27, nr 6, s. 802.

40 „Digital evidence is information and data of value to an investigation that is stored on, received, or transmitted by an electronic device.” Za: M.B. Mukasey, J.L. Sedgwick, D.W. Hagy, *Electronic Crime Scene Investigation: a Guide for First Responders*, Washington 2008, s. 9.

41 P. Lewulis, *Dowody cyfrowe – teoria i praktyka kryminalistyczna w polskim postępowaniu karnym*, Warszawa 2021, s. 54.

42 J. Dzikowski, *Wyszukiwanie danych osobowych w Internecie dla celów informatyki śledczej*, „Studia Oeconomia Posnania” 2013, t. 1, nr 2, s. 49.

43 M. Mączka-Pacholak, P. Czerwiński, *Specyfika postępowania dowodowego w sprawach przestępstw z nienawiści*, [w:] P. Knut (red.), *Metodyka pracy adwokata i radcy prawnego w sprawach o przestępstwa z nienawiści*, Warszawa 2020, Legalis.

44 P. Waszkiewicz, H. Dębniak, S. Rabczuk, *Wybrane aspekty dopuszczalności dowodów pochodzących z mediów społecznościowych w postępowaniu karnym – ujęcie porównawcze*, [w:] P. Waszkiewicz (red.), *Media społecznościowe...*, dz.cyt., s. 122, <https://www.doi.org/10.5281/zenodo.4625035>.

45 W. Angus-Anderson, *Authenticity and Admissibility of Social Media Website Printouts*, „Duke Law and Technology Review” 2015, t. 14, s. 40, <https://scholarship.law.duke.edu/dltr/vol14/iss1/2/> [dostęp: 15.03.2022].

46 P.W. Grimm, L.Y. Bergstrom, M.M. O’Toole-Loureiro, *Authentication of Social Media Evidence*, „American Journal of Trial Advocacy” 2013, t. 36, s. 444.

metodą ma być przesłuchanie osoby, która ma dostęp do pożądaných informacji lub wyrażenie przez nią zgody na uzyskanie informacji z jej konta⁴⁷.

Do praktyki identyfikacji sprawcy zniesławienia z wykorzystaniem Internetu odniósł się Sąd Najwyższy⁴⁸. W uzasadnieniu wskazano, że w celu ustalenia tożsamości autora zniesławiającej treści możliwe jest ustalenie numeru IP konkretnego komputera oraz jego właściciela, jednakże sam fakt posiadania komputera nie powoduje odpowiedzialności karnej jego właściciela. W związku z tym, dwoma sposobami ustalenia tożsamości sprawcy są: 1) wskazanie go przez właściciela komputera lub 2) zebranie odpowiedniego materiału dowodowego. Nie określono jednak co należy rozumieć przez „materiał odpowiedni”.

W przypadku zniesławienia – występkę ściganego w trybie prywatnoskargowym – sytuacja jest bardziej skomplikowana. W celu ochrony swoich dóbr pokrzywdzony może skierować skargę do Policji, której rolą jest ustalenie danych sprawcy czynu albo złożyć do sądu prywatny akt oskarżenia⁴⁹. Wtedy ciężar zgromadzenia podstawowych dowodów spoczywa na pokrzywdzonym, który rzadko posiada dane pozwalające na identyfikację sprawcy, a jego działania w tym kierunku często są skazane na niepowodzenie. W celu uzyskania odpowiednich danych, pokrzywdzony powinien zwrócić się do administratora serwera lub dostawcy Internetu dla konkretnego IP, jednak takie dane są prawnie chronione. Sprawa staje się jeszcze bardziej skomplikowana, gdy sprawca połączył się z siecią przy pomocy modemu i linii telefonicznej. Zdobycie danych osobistych sprawcy od operatora telekomunikacyjnego wymaga postanowienia o zwolnieniu z zachowania tajemnicy telekomunikacyjnej wydane przez sąd lub prokuratora⁵⁰.

Polskie organy ścigania opierają się na dwóch procedurach w celu uzyskania informacji o użytkownikach Facebook'a, które mogą zostać użyte jako dowód w sprawie. Pierwszą z nich jest wezwanie sądowe, drugą wnioski o udostępnienie danych w trybie nagłym w formie postanowienia prokuratora. Z badań wynika, że funkcjonariusze polskiej Policji zdecydowanie częściej korzystają z opcji pierwszej⁵¹. Uzyskane dzięki temu informacje przekazywane są przez internetowy system obsługi organów ścigania. W części przypadków pojawienia się dowodów z mediów społecznościowych, funkcjonariusze rezygnowali ze zwrócenia się do usługodawcy z powodu zasłyszanej opinii o negatywnych doświadczeniach innych jednostek.

Na swojej stronie Facebook udostępnia statystyki dotyczące napływających z poszczególnych krajów wniosków o udostępnienie danych jego użytkowników na potrzeby toczącego się postępowania⁵². Od wielu lat występuje rosnąca tendencja w liczbie wniosków nadsyłanych przez polskie organy ścigania. W 2017 r. było ich 2 952. Portal wyraził zgodę na udo-

47 E.W. Sholl, *Exhibit Facebook: The Discoverability and Admissibility of Social Media Evidence*, „Tulane Journal of Technology & Intellectual Property” 2013, t. 16, s. 217-218.

48 Postanowienie SN z 7 maja 2008 r., III KK 234/07.

49 J.J. Mrozek, *Przestępstwo pomówienia (zniesławienia)...*, dz.cyt., s. 534.

50 M. Rozmus, *Przestępstwo...*, dz.cyt., s. 76.

51 H. Dębniak, S. Rabczuk, *Wybrane aspekty prawne pozyskiwania danych z mediów społecznościowych przez polskie organy ścigania*, „Problemy Współczesnej Kryminalistyki” 2020, t. 24, s. 63.

52 *Government requests for user data*, <https://transparency.facebook.com/government-data-requests/country/PL/jan-jun-2017> [dostęp: 25.01.2021].

stąpienie informacji w 53% przypadków. W 2018 r. odnotowano 3 754 wnioski. Mimo wzrostu ich liczby o prawie tysiąc, ponownie 53% z nich spotkało się z pozytywną odpowiedzią. W 2019 r. Facebook otrzymał 8 085 wniosków – to ponad dwukrotne zwiększenie ich liczby w porównaniu r/r. W 60% przypadków rozpatrzono je pozytywnie. W sytuacjach wystąpienia w postępowaniu dowodów pochodzących z serwisów społecznościowych, dane obrazują rosnącą skłonność organów ścigania do zwracania się do ich administratorów z wnioskami o udostępnienie danych użytkowników oraz rosnący odsetek przypadków, w których wyrażana jest na to zgoda. Wg badań P. Lewulisa przeprowadzonych w 2019 r. w sądach rejonowych leżących na obszarze właściwości SO w Warszawie, wśród spraw gdzie w ogóle wystąpiły dowody cyfrowe, 41,1% z nich dostarczyły je podmioty zewnętrzne, do których zakwalifikowano dostawców usług internetowych oraz przedsiębiorców komunikacyjnych. W 87,3% postępowań dowody dostarczył zawiadamiający⁵³. Biegły z zakresu informatyki został powołany w 9,4% spraw, niemalże zawsze na etapie postępowania przygotowawczego. Powołanie biegłego w postępowaniu karnym powinno nastąpić wyłącznie, gdy brak jest innych sposobów uwierzytelnienia dowodu, ponieważ może to doprowadzić do zwiększenia kosztów i wydłużenia postępowania⁵⁴. Badania wykazały, że dowody cyfrowe bezpośrednio związane z wykorzystaniem połączenia internetowego wystąpiły w 35,9% spraw. Dowody cyfrowe pojawiły się wyłącznie w formie wydruków z ekranu w 72,3% przypadków, w 54% niewuierzytelnione w żaden sposób. Zgodnie z wynikami badań kwestionariuszowych wśród funkcjonariuszy warszawskiej Policji, forma zabezpieczenia tego typu dowodu nie jest ujednolicona⁵⁵, szczególnie w przypadku dowodu pochodzącego z mediów społecznościowych. Nieco ponad połowa (51,95%) sporządza notatkę urzędową czy służbową, które nie mogą być jednak włączone do postępowania karnego jako dowód zastępujący czynności podlegające protokołowi. 23,06% funkcjonariuszy sporządza protokół oględzin obok notatki, a 9,1% wyłącznie protokół⁵⁶. Według przeprowadzonej analizy orzeczeń polskich sądów apelacyjnych i SN, w których wystąpiły informacje z mediów społecznościowych, najczęściej występującym źródłem dowodu była korespondencja (18 z 48 przypadków) i zamieszczona treść (17 przypadków)⁵⁷.

- CEL BADANIA, HIPOTEZY I PYTANIA BADAWCZE -

Celem badania była analiza praktyki organów sądowych w zakresie występowania dowodów z mediów społecznościowych w sprawach znieśławienia oraz porównanie jej z prak-

53 P. Lewulis, *Dowody...*, dz.cyt., s. 232-248.

54 S. Carlson, *When is a Tweet not an Admissible Tweet: Closing the Authentication Gap in the Federal Rules of Evidence*, „University of Pennsylvania Law Review” 2015, t. 164, s. 1055.

55 K. Bayer, J. Bitner, *Wykorzystanie mediów społecznościowych przez funkcjonariuszy Polskiej Policji. Próba wstępnego opisu zjawiska na podstawie wyników badań kwestionariuszowych*, „Problemy Współczesnej Kryminalistyki” 2020, t. 23, s. 34.

56 M. Czekalska, K. Krawczyk, *Media...*, dz.cyt., s. 53.

57 K. Skraba, I. Strzałkowski, *Media społecznościowe jako źródło dowodu w polskim procesie karnym. Badanie orzecznictwa sądów apelacyjnych i Sądu Najwyższego*, [w:] P. Waszkiewicz (red.), *Media społecznościowe...*, dz.cyt., s. 141, <https://www.doi.org/10.5281/zenodo.4625045>.

tyką dotyczącą innych przestępstw, opisaną w literaturze naukowej ostatnich lat. Badania spraw pomówienia w tym kontekście nie zostały dotychczas przeprowadzone.

Za podstawowe do zweryfikowania założenie uznano, czy coraz więcej przestępstw popełnianych jest w przestrzeni wirtualnej, a także czy w związku z tym dowody z mediów społecznościowych są wykorzystywane przez organy ścigania oraz wymiar sprawiedliwości i w jakich okolicznościach⁵⁸. Zgodnie z przedstawioną powyżej literaturą przedmiotu, opisywanymi trendami w praktyce organów ścigania oraz specyfiką przestępstwa zniesławienia, w toku badań postawiono i poddano weryfikacji następujące hipotezy:

H 1: Dowody z mediów społecznościowych występują w mniej niż połowie spraw o zniesławienie. Badania P. Lewulisa wykazały, że dowody z wykorzystaniem Internetu wystąpiły w 35,9% przebadanych spraw zakwalifikowanych jako przestępstwa związane znamionowo z wykorzystaniem technologii komputerowych⁵⁹. Zniesławienie do nich nie należy, w związku z czym uzasadnione jest twierdzenie, że dowody pochodzące z mediów społecznościowych (będące podkategorią dowodów z wykorzystaniem Internetu) wystąpią w mniejszym ułamku przebadanych spraw pomówienia.

H 2: W sprawach, w których występują dowody z mediów społecznościowych, średnia wieku oskarżonych nie przekroczy 45 roku życia. Od 2015 r. nie zaobserwowano znaczącej różnicy w odsetku osób regularnie korzystających z Internetu pośród trzech grup wiekowych obejmujących osoby mające od 16 do 44 lat⁶⁰. W grupie mieszczącej mieszkańców Polski pomiędzy 45 a 54 rokiem życia odsetek znacznie spada, co wskazuje na mniej regularne korzystanie przez nich z mediów społecznościowych. W związku z tym założono, że w sprawach z dowodami z *social mediów* średnia wieku oskarżonych nie przekroczy 45 roku życia.

H 3: Dowody najczęściej przybierają formę wydruków zrzutów z ekranu. W przeprowadzonych w 2019 r. badaniach przestępstw związanych z wykorzystaniem Internetu dowody w formie wydruków zrzutów z ekranu wystąpiły w 72,3% spraw⁶¹. Pozwala to na postawienie hipotezy o powszechności tej formy wśród dowodów pochodzących z mediów społecznościowych.

H 4: W badanych sprawach częściej występować będą dowody cyfrowe *sensu largo* niż *sensu stricto*. Według dotychczasowych badań przeprowadzonych w warszawskich sądach rejonowych, odsetek tych drugich jest niewielki (7,5% z 253 spraw)⁶².

58 Oprócz opisywanej w niniejszej pracy kwalifikacji, analizie poddano także następujące kwalifikacje: art. 190a, 202, 256 i 257 k.k., art. 35 ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o ochronie zwierząt, tj. Dz.U. 2022, poz. 572 oraz art. 115-117 ustawy z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych, tj. Dz.U. 2021, poz. 1062.

59 P. Lewulis, *Dowody...*, dz.cyt., s. 232.

60 *Spółczesność informacyjna w Polsce. Wyniki badań statystycznych z lat 2015–2019*, Warszawa-Szczecin 2019, s. 161.

61 P. Lewulis, *Dowody...*, dz.cyt., s. 237.

62 Tamże, s. 235.

- H 5: Autor treści stanowiącej dowód najczęściej podpisuje się prawdziwym imieniem i nazwiskiem. W regulaminie, który musi zaakceptować każdy użytkownik, Facebook wymaga postępowania się imieniem oraz nazwiskiem używanym na co dzień⁶³. Jedynie od 5% do 6% kont na tym portalu zawiera fałszywe dane⁶⁴. Jako że najczęściej używanym portalem społecznościowym wśród Polaków jest właśnie Facebook⁶⁵, można przyjąć założenie o powszechności występowania treści podpisanej prawdziwym imieniem i nazwiskiem wśród dowodów pochodzących z mediów społecznościowych.
- H 6: Autentyczność dowodów pochodzących z mediów społecznościowych rzadko jest kwestionowana. Dotychczasowe badania wskazują, że do zakwestionowania dowodu cyfrowego dochodzi bardzo rzadko. W toku 253 postępowań dowód został podważony w 36 przypadkach przez oskarżonego⁶⁶. Spośród 82 spraw, w których dowody cyfrowe zaliczono na poczet materiału dowodowego, sąd w żadnym wypadku nie uznał ich za niewiarygodne⁶⁷.
- H 7: Istnieje powszechna praktyka zwracania się do administratorów serwisów społecznościowych i dostawców usług internetowych w celu udostępnienia treści z mediów społecznościowych. Statystyki udostępniane przez portal Facebook obrazują rosnącą tendencję polskich organów wymiaru sprawiedliwości do składania wniosków o udostępnienie danych użytkownika. W 2019 r. było ich 8 085⁶⁸. Z tego powodu można przyjąć założenie, że w toku postępowania karnego istnieje praktyka zwracania się do administratorów serwisów społecznościowych czy dostawców usług internetowych w celu zdobycia dodatkowych danych.

- METODA BADAWCZA, ZASIĘG TERYTORIALNY ORAZ OKRES BADANIA -

W celu weryfikacji powyższych hipotez przeprowadzono badania z wykorzystaniem metody aktowej. Zapewnia ona dużą obiektywność i wiarygodność pozyskanych informacji, jako że akta sądowe są zobiektywizowanym zapisem zdarzeń. Jest to metoda bezwplywowa – dane nie są generowane przez respondenta w odpowiedzi na zadawane pytania, co wyklucza odmienności w ich interpretacji oraz wpływ osoby, która je zadaje⁶⁹. Wygenerowany kwestionariusz, w oparciu o który prowadzono badania, zapewnia brak różnic w kodowaniu danych przez wielu badaczy. Należy również podkreślić praktyczność tej metody, ponieważ proces badania akt sądowych jest w dużej mierze uzależniony od sa-

63 *Regulamin portalu Facebook*, <https://www.facebook.com/terms.php> [dostęp 25.01.2021].

64 G. Rosen, *An Update on How We Are Doing At Enforcing Our Community Standards*, <https://about.fb.com/news/2019/05/enforcing-our-community-standards-3/> [dostęp: 24.03.2022].

65 S. Kemp, *Digital 2020...*, dz.cyt. – slajd nr 43.

66 P. Lewulis, *Dowody...*, dz.cyt., s. 252.

67 Tamże, s. 253.

68 *Government Requests...*, dz.cyt.

69 P. Crofts, *Problem Gambling and Property Offences: An Analysis of Court Files*, „International Gambling Studies” 2003, t. 3, nr 2, s. 185.

mych badaczy. Niemniej jednak metoda zawiera pewne ograniczenia – jest mało ekonomiczna, ponieważ proces badania i kodowania akt zajął kilka miesięcy, mimo ograniczenia liczby badanych spraw przez ustalenie okresu ich zakończenia na lata 2017–2019.

Badania aktowe przeprowadzono w oparciu o kwestionariusz, który podzielił dane dotyczące konkretnego postępowania na trzy części. Pierwsza z nich dotyczyła kwalifikacji prawnej danej sprawy oraz występujących w niej pokrzywdzonego i oskarżonego. Druga skupiła się szczegółowo na aspektach wystąpienia dowodu z mediów społecznościowych (m.in. z czyjej inicjatywy dowód wystąpił w postępowaniu, jaką miał formę, czy został zakwestionowany). Część trzecia składała się z pytań o czas trwania postępowania oraz rodzaju rozstrzygnięcia, które zapadło z jego zakończeniem⁷⁰.

Analizie poddano postępowania prawomocnie zakończone w latach 2017–2019. Zawężenie spraw do prowadzonych w podanym okresie wynikało z chęci poznania aktualnych tendencji w zakresie wykorzystywania dowodów z mediów społecznościowych. Z kolei wymóg prawomocnego zakończenia sprawy wynikał z konieczności zapoznania się z całością akt, zebrany materiał dowodowy i jego oceną, a także wpływem na orzeczenie.

Badania przeprowadzono w okresie lipiec – grudzień 2020 r.⁷¹ Przedmiotem analizy były postępowania sądowe, w których sądem orzekającym w pierwszej instancji były sądy rejonowe położone na obszarze właściwości SO w Warszawie oraz SO Warszawa-Praga w Warszawie. Wybór obszaru badań wynikał przede wszystkim z jego zróżnicowania – w jego zakres wchodziły tereny zarówno miejskie, jak i wiejskie – oraz ze znacznych ograniczeń w przemieszczaniu się badaczy.

Przed przystąpieniem do badań konieczne było ustalenie listy sygnatur spraw spełniających opisane powyżej założenia (tj. postępowanie w określonych sprawach, prowadzone w latach 2017–2019 i zakończone prawomocnie) oraz uzyskanie zgody każdego z sądów na dostęp do akt w celach badawczych. W związku z tym wystosowano wnioski do sądów rejonowych położonych w wybranej właściwości. W celu anonimizacji wyników do każdego sądu przypisano w kolejności losowej litery alfabetu (A-...). Sąd N odmówił udostępnienia wykazu, sąd L w odpowiedzi zawarł jedynie część sygnatur⁷². Łącznie uzyskano wykaz 893 sygnatur spraw z art. 212 k.k.

- DOBÓR PRÓBY BADAWCZEJ -

W celu rzetelnego przeprowadzenia badania określono wielkość próby badawczej. W tym celu przyjęto 95% poziom ufności, przy dopuszczalnym maksymalnym błędzie statystycznym na poziomie 5%. Rozmiar próby wyliczono przy użyciu kalkulatora próby badawczej udostępnionego na stronie internetowej Pracowni Badań

70 Kwestionariusz w załączniku nr 1.

71 Badania prowadzono w okresie pandemii COVID-19. Obostrzenia wprowadzone w związku z pandemią utrudniły i wydłużyły analizę akt.

72 Sąd L uzasadnił wskazane działanie zbyt dużym obciążeniem pracowników oraz niewskazaniem interesu publicznego we wniosku. Pomimo stosownej odpowiedzi, sąd ponownie odmówił przesłania pełnego wykazu sygnatur, co spowodowało wyłączenie go z badań na tym etapie.

społecznych. Wynosiła ona 269 sygnatur⁷³. Przy użyciu funkcji losującej w programie Microsoft Excel wylosowano 269 spośród 893 sygnatur. Kolejnym etapem było skierowanie do sądów wniosków o wyrażenie zgody na dostęp do akt spraw w celach badawczych. Ostatecznie uzyskano zgodę dziesięciu sądów (sądy A, B, C, D, E, F, H, I, J, M). Nie uzyskano zgody dwóch sądów (sądy G i K)⁷⁴. Sąd L nie uwzględnił wniosku ze względu na ograniczenia w działalności czytelnicy akt, w związku z pandemią COVID-19. Sąd M również wskazywał na takie ograniczenia.

Przebadano łącznie 116 spraw z 269 (43%). Z sądów, które wyraziły zgodę na dostęp do akt, przebadano kolejno: sąd A – 27 spraw, sąd B – 11 spraw, sąd C – 20 spraw, sąd D – dziewięć spraw, sąd E – pięć spraw, sąd F – 15 spraw, sąd H – 13 spraw, sąd I – cztery sprawy, sąd J – dziewięć spraw, sąd M – trzy sprawy. Z sądów, które nie wyraziły zgody na dostęp do akt pochodziło kolejno: sąd G – 46 spraw, sąd K – 14 spraw, co daje łącznie 60 akt spraw. Pozostałe braki danych (93 akta) wynikały m.in. z braku dostępności akt ze względu na ich wypożyczenie do innego sądu, prokuratury lub z różnego rodzaju przyczyn organizacyjnych (tab. 2).

Tab. 2. Dostępność spraw z art. 212 k.k.

Zawnioskowane	Niedostępne		Zbadane
	Z powodu odmowy	Z innych powodów	
269	60	93	116

Źródło: badania własne

Ostateczna liczba przebadanych spraw stanowi 13% wszystkich spraw dotyczących przestępstwa zniesławienia, które były prowadzone w latach 2017–2019 i zostały prawomocnie zakończone. Należy jednak zaznaczyć, że wynikało to przede wszystkim ze specyficznych uwarunkowań, w jakich prowadzono badania. Pandemia COVID-19 uniemożliwiła dostęp do 22% zawnioskowanych akt.

- WYNIKI -

H 1: Dowody z mediów społecznościowych występują w mniej niż połowie przebadanych spraw.

W przebiegu niniejszego badania przeanalizowano ostatecznie 116 spraw zniesławienia. Dowody z mediów społecznościowych wystąpiły w 44 sprawach (37,9%). Hipoteza została zweryfikowana pozytywnie. W 30 z tych spraw (68,2%) dowody pochodziły wyłącznie z jednego serwisu internetowego, a w pozostałych 14 sprawach (31,8%) – z więcej niż jednego.

Na potrzeby badania posłużono się definicją mediów społecznościowych⁷⁵, która nie ogranicza ich do portali nakierowanych wyłącznie na stworzenie kanału komunikacji

73 Kalkulator wielkości próby, <https://pbs.pl/dobor-proby-badawczej/> [dostęp: 5.05.2020].

74 Sąd G nie uwzględnił wniosku ze względu na ograniczenia w działalności czytelnicy akt w związku z pandemią COVID-19. Sąd K również wskazywał na takie ograniczenia.

75 A.M. Kaplan, *Users...*, dz.cyt., s. 61.

między użytkownikami, ale zalicza do niej również portale umożliwiające wymianę treści poprzez wysyłanie wzajemnych wiadomości lub interakcję w dziale komentarzy.

Tab. 3. Liczba spraw, w których występują dowody z poszczególnych źródeł i liczba odpowiadających im dowodów

Źródło pochodzenia dowodu	Liczba spraw, w których występuje	Liczba dowodów ze źródła
Facebook	28	435
Messenger	9	55
Twitter	4	40
Instagram	4	32
Strony internetowe z wiadomościami	9	46
Fora internetowe	2	759
Serwisy ogłoszeniowe	2	12
Serwisy umożliwiające umieszczanie filmów	2	7
Serwisy pracy	1	3
Agregatory opinii	1	brak informacji
Serwisy randkowe	1	4
Blogi	1	12
Inne	2	47

Źródło: badania własne

Głównym źródłem pochodzenia dowodów był Facebook, co jest zgodne z badaniami statystycznymi⁷⁶ – portal jest platformą społecznościową najczęściej używaną przez Polaków. Pochodzące z tego portalu dowody wystąpiły w 28 przypadkach (tab. 3). Kolejnym był komunikator Messenger (dziewięć przypadków), będący częścią portalu Facebook. Mając na uwadze fakt, że możliwe jest korzystanie z niego bez posiadania konta na Facebooku, komunikator został potraktowany jako osobne źródło. Równie popularne były serwisy społecznościowe Twitter oraz Instagram (po cztery przypadki). Pozostałe media pojawiały się w pojedynczych sprawach. Mimo tego, że Facebook wystąpił w największej liczbie przypadków, najwięcej dowodów pochodzi z forów internetowych. Liczba dowodów z Facebooka jest jednak druga w kolejności.

Najczęściej występującą formą treści zabezpieczonej dowodem są komentarze, których liczba przewyższa łączną liczbę wszystkich pozostałych form (tab. 4). Następnymi są kolejno post oraz wiadomość. Reakcja – funkcja umożliwiająca wyrażenie swojego nastawienia do pewnej wypowiedzi – dostępna na wielu portalach (przede wszystkim Facebook, Messenger, Instagram i Twitter), występuje jako dowód częściej niż zdjęcia czy filmy.

76 *Digital 2020: Poland...*, dz.cyt. – slajd nr 43.

Tab. 4. Wykaz form występowania treści dowodu i odpowiadająca im liczba dowodów

Forma treści zabezpieczonej dowodem	Liczba dowodów w tej formie
Komentarz	1 057
Post	159
Wiadomość	52
Reakcja	24
Profil osoby fizycznej	11
Profil „firmy”	3
Zdjęcie	3
Film	3
Ogłoszenie	1

Źródło: badania własne

H 2: W sprawach, w których występują dowody z mediów społecznościowych, średnia wieku oskarżonych nie przekroczy 45 roku życia.

W 116 przeanalizowanych sprawach oskarżono 140 osób, 87 w sprawach bez dowodów z mediów społecznościowych i 53 w sprawach z nimi. Akta spraw nie zawierały informacji dotyczącej wieku 21 oskarżonych (39,6%)⁷⁷. Ogólna średnia wieku wśród oskarżonych (32 osoby, których wiek był znany) wynosiła 39,9 lat. Wiek 25 osób był mniejszy lub równy 45 roku życia, a wiek siedmiu osób przekroczył tę granicę, co potwierdza to postawioną wcześniej hipotezę.

H 3: Dowody najczęściej przybierają formę wydruków zrzutów z ekranu.

Analiza wyników pozwala na pozytywne zweryfikowanie hipotezy. Spośród 44 spraw zawierających dowody z mediów społecznościowych, najczęściej pojawiającą się metodą ich występowania był właśnie wydruk z ekranu (tab. 5) – miało to miejsce w 34 sprawach (ponad $\frac{3}{4}$). Pozostałe formy wystąpiły rzadziej. W czterech przypadkach, dowód miał formę wydruku poświadczonego przez notariusza. Wydruk z widocznym kodem źródłowym strony pojawił się w dwóch sprawach, podobnie jak wydrukowane zdjęcie urzędu, na którym wyświetlana jest treść z mediów społecznościowych. Pojedynczo pojawiły się również wydruk z podpisem osoby składającej dowód oraz nagranie wydruku z ekranu na nośnik elektroniczny.

⁷⁷ Gdy postępowanie wszczęto przez złożenie prywatnego aktu oskarżenia, pokrzywdzeni często nie zawierali w nim daty urodzenia oskarżonego.

Tab. 5. Wykaz form występowania dowodów w postępowaniu i sumaryczna liczba spraw, w których się pojawia

Forma dowodu	Liczba spraw, w których występuje
Wydruk zrzutu z ekranu	34
Wydruk poświadczony przez notariusza	4
Wydruk z kodem źródłowym strony	2
Wydrukowane zdjęcie urzędnika, na którym wyświetlana jest treść z mediów społecznościowych	2
Wydruk z podpisem osoby składającej	1
Nagranie wydruku na nośnik elektroniczny	1

Źródło: badania własne

H 4: W badanych sprawach częściej występować będą dowody *sensu largo* niż *sensu stricto*.

Dowody *sensu stricto* nie pojawiły się w żadnej ze spraw (tab. 5), co potwierdza powyższą hipotezę. Dowody *sensu largo* występowały głównie w formie wydruków lub poprzez umieszczenie ich na nośnikach danych, które nie były analizowane pod względem wiarygodności technicznej. Nie wystąpił przypadek powołania biegłego w celu oceny dowodu z wykorzystaniem narzędzi informatyki kryminalistycznej.

H 5: Autor treści stanowiącej dowód podpisuje się najczęściej prawdziwym imieniem i nazwiskiem.

W toku badań stwierdzono, że podpisanie się prawdziwym imieniem i nazwiskiem występuje najczęściej – w 27 sprawach spośród 44, w których były dowody pochodzące z mediów społecznościowych. Pozwala to na pozytywną weryfikację postawionej hipotezy. W dziewięciu przypadkach zniesławienia autor treści stanowiącej dowód podpisał się za pomocą pseudonimu. Użycie fałszywych danych, które uniemożliwiają oczywistą identyfikację sprawcy, pojawiło się w pięciu z analizowanych spraw. W tej samej liczbie przypadków autor treści umieścił ją za pośrednictwem tzw. fanpage'a – możliwości dostępnej dla użytkowników portalu Facebook i będącej stroną podobną w konwencji do profilu, ale przeznaczoną dla firm czy osób publicznych. Forma podpisu w postaci skrótu od prawdziwego imienia i nazwiska wystąpiła w trzech z analizowanych spraw.

H 6: Autentyczność dowodów pochodzących z mediów społecznościowych rzadko jest kwestionowana.

Wśród 44 spraw, w których wystąpiły dowody z mediów społecznościowych, zostały one zakwestionowane wyłącznie w siedmiu – pięć razy w sądzie A i 2 razy w sądzie D, co potwierdza hipotezę. W pozostałych przypadkach dowody nie były w żaden sposób podważane (31 spraw) lub ta informacja nie została ustalona (sześć spraw). Gdy dowód był kwestionowany, najczęściej poddawano wątpliwości tożsamość autora wpisu (cztery sprawy). W pojedynczych przypadkach kwestionowano „publiczność” wpisu, prawdziwość dowodzonej treści oraz znaczenie dowodzonej treści. W ostatnim z nich osoba

kwestionująca wskazywała na inną interpretację. W żadnej ze spraw nie powołano biegłego, nawet w przypadku podniesienia wątpliwości co do prawdziwości dowodu.

H 7: Istnieje powszechna praktyka zwracania się do administratorów serwisów społecznościowych i dostawców usług internetowych w celu udostępnienia treści z mediów społecznościowych.

Uwiarygodnienie dowodu pochodzącego z mediów społecznościowych lub zdobycie informacji o sprawcy znieśławienia może nastąpić między innymi przez zwrócenie się do administratora serwisu społecznościowego. Spośród 44 spraw, sąd zdecydował się na to w czterech przypadkach (tab. 6). Dwie z tych spraw były procedowane w sądzie A, zaś kolejne w sądach B i I. Uzasadnione jest twierdzenie, że w toku postępowania karnego sądy zwracają się do administratorów serwisów, ale nie jest to praktyka powszechna. W tych czterech sprawach, podmiotem zwracającym się do administratora był organ prowadzący postępowanie (trzy przypadki) oraz pokrzywdzony (jeden przypadek). We wszystkich sprawach uzyskano zgodę na udostępnienie danych.

Tab. 6. Wykaz sytuacji, w których zwrócono się do administratora serwisu społecznościowego

	Sprawa I	Sprawa II	Sprawa III	Sprawa IV
Kto się zwrócił?	organ	organ	organ	pokrzywdzony
Czy uzyskano odpowiedź?	tak	tak	tak	tak
Treść odpowiedzi	zgoda	zgoda	zgoda	zgoda

Źródło: badania własne

Sądy również rzadko zwracają się do dostawcy usług internetowych w celu zdobycia danych umożliwiających identyfikację sprawcy znieśławienia. Miało to miejsce w dwóch sprawach – to sprawy z sądów A i B, w których zwrócono się wcześniej do administratora serwisu. W obu przypadkach do dostawcy usług zwrócił się organ prowadzący postępowanie. Jedna z odpowiedzi była zgodą na udostępnienie danych, w drugim przypadku wniosek spotkał się z odmową. Liczba sześciu przypadków spraw nie świadczy o powszechności praktyki, nie można zatem pozytywnie zweryfikować tej hipotezy.

- PODSUMOWANIE -

Wyniki badania jednoznacznie wskazują, że dowody pochodzące z mediów społecznościowych nie są jedynie zjawiskiem hipotetycznym. Wręcz przeciwnie – występują w prawie 40% przebadanych spraw (co jest bliskie zauważonemu we wcześniejszym badaniu odsetkowi dowodów z wykorzystaniem łącza internetowego⁷⁸). Rozwój technologiczny ostatnich lat, poza jego wpływem na życie codzienne, odcisnął piętno na postępowaniu sądowym.

78 P. Lewulis, *Dowody...*, dz.cyt., s. 232.

Potwierdzenie H 2 (w sprawach, w których występują dowody z mediów społecznościowych, średnia wieku oskarżonych nie przekroczy 45 roku życia) jest zgodne z raportem Głównego Urzędu Statystycznego⁷⁹. Osoby z grup wiekowych do 44 lat włącznie są bardziej aktywne w sieci od pozostałych, dlatego też częściej zostają oskarżonymi w sprawach zniesławienia z dowodami pochodzącymi z *social mediów*. Pozytywna weryfikacja H 5 pokazuje z kolei, że autorzy zniesławiającej treści najczęściej podpisują się prawdziwym imieniem i nazwiskiem. Większość oskarżonych to osoby poniżej 45 roku życia i mniej lub bardziej zaznajomione z technologią, w związku z czym trudno przyjąć tezę o braku świadomości związanym z dostępnością prywatnych danych na serwisach społecznościowych. Zaistniała sytuacja może być efektem zamiaru dosadnego wyrażenia opinii o adresacie treści lub braku przypuszczenia, że sprawa może zostać skierowana na drogę sądową.

Pozytywna weryfikacja H 3 (dowody najczęściej przybierają formę wydruków zrzutów z ekranu), H 4 (w badanych sprawach częściej występują dowody *sensu largo* niż *sensu stricto*) i H 6 (autentyczność dowodów pochodzących z mediów społecznościowych rzadko jest kwestionowana) obrazuje praktykę organów prowadzących postępowanie pozwalającą wysnuć następujące wnioski. Po pierwsze, nie stwierdzono występowania dowodów *sensu stricto*, które charakteryzują się większą autentycznością, jednak których zabezpieczenie wymaga wiedzy specjalistycznej. Należy zaznaczyć, że w trybie prywatnoskargowym, zadanie zebrania dowodów należy w przeważającej większości do pokrzywdzonego, dla którego forma wydruku zrzutu z ekranu jest bardziej dostępna, lecz bardziej podatna na sfałszowanie. Do zmiany jej treści wystarczy program do edycji obrazów. Mimo to, w żadnej ze spraw nie powołano biegłego. W siedmiu przypadkach zakwestionowania dowodu nigdy nie poddano wątpliwości jego treści.

Mimo negatywnej weryfikacji H 7 (istnieje powszechna praktyka zwracania się do administratorów serwisów społecznościowych i dostawców usług internetowych w celu udostępnienia treści z mediów społecznościowych) wyniki dokumentują sprzyjającą praktykę wyżej wymienionych podmiotów trzecich. Zgodę na udostępnienie informacji uzyskano w pięciu z sześciu spraw, co sugeruje zwiększoną skuteczność na tym polu wniosków pochodzących od organów sądowych niż funkcjonariuszy Policji⁸⁰.

- OMÓWIENIE WYNIKÓW BADAŃ -

W 2014 r. Prokurator Generalny przygotował metodykę prowadzenia spraw dotyczących przestępstw z nienawiści popełnianych z wykorzystaniem Internetu, która opisuje techniczne aspekty zabezpieczania dowodów cyfrowych⁸¹. Mimo to, w analizowanej próbie spraw nie wystąpiły dowody, których wiarygodność została oceniona z wykorzystaniem narzędzi informatyki kryminalistycznej. Niniejszy artykuł eksploruje przestępstwo znie-

79 *Spółeczeństwo informacyjne w Polsce. Wyniki badań statystycznych z lat 2015–2019*, Warszawa-Szczecin 2019, s. 161.

80 H. Dębniak, S. Rabczuk, *Wybrane aspekty prawne...*, dz.cyt., s. 63.

81 *Przestępstwa z nienawiści – metodyka prowadzenia postępowań*, <https://isp.policja.pl/isp/aktualnosci/6347,Przestępstwa-z-nienawisci-metodyka-prowadzenia-postepowan.html> [dostęp: 23.02.2021].

sławienia znajdujące się w odmiennym rozdziale k.k., lecz w postępowaniach dotyczących innych przestępstw można spodziewać się równie niskiego stosunku występowania dowodów *sensu stricto* do dowodów *sensu largo*. Jest to o tyle istotne, że te pierwsze charakteryzują się w procesie większą wiarygodnością i precyzją. Analizując wyniki badań nasuwa się postulat szerszego normatywnego uregulowania sposobu zabezpieczenia dowodów pochodzących z mediów społecznościowych w celu ujednoczenia praktyki organów ścigania na obszarze całego kraju. Co więcej, system szkoleń dotyczących problemów praktycznych i prawnych związanych z nieprawidłowym zabezpieczeniem dowodów mógłby przyczynić się do zwiększenia świadomości wśród pracowników organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości. Natomiast w przypadku przestępstw prywatnoskargowych, gdzie to przede wszystkim pokrzywdzony zajmuje się dostarczeniem dowodów, wartościowy mógłby okazać się poradnik określający prawidłowe sposoby ich zabezpieczania.

Praktyka organów sądowych na polu zwracania się do administratorów serwisów społecznościowych czy dostawców usług internetowych okazała się mniej powszechna niż zakładano. Pięć wniosków odnotowano jedynie w dwóch sądach. Nie były to pojedyncze przypadki – oba zwróciły się do ww. podmiotów trzecich przynajmniej dwukrotnie. Może to świadczyć o większym doświadczeniu sądów A, B oraz I w postępowaniach, w których pojawiają się dowody z *social mediów*.

Jedno badanie eksploracyjne nie jest w stanie całościowo zobrazować występowania dowodów pochodzących z mediów społecznościowych w sprawach znieśławienia. W tym celu należałoby przeprowadzić dalsze badania zjawiska, na większą skalę i obejmujące swoim zakresem większe terytorium. Możliwe, że jednym z efektów pandemii będzie przeniesienie się jeszcze większej części ludzkiej aktywności do obszaru wirtualnego, co spowoduje zwiększenie liczby dowodów z mediów społecznościowych w nadchodzących latach i będzie stanowić pole dla badań komparatystycznych.

Streszczenie: W ostatnich latach nastąpiła raptowna zmiana roli mediów społecznościowych nie tylko w codziennym życiu każdego człowieka, ale również w pracy organów ścigania oraz wymiaru sprawiedliwości. Portale społecznościowe stały się źródłem informacji oraz dowodów w postępowaniu karnym. Niniejsza praca jest eksploracją występowania dowodów pochodzących z mediów społecznościowych w sprawach znieśławienia. Analizie poddano 116 spraw toczących się o czyny zakwalifikowane z art. 212 k.k. zakończonych prawomocnie w latach 2017–2019 w dziesięciu sądach rejonowych leżących na obszarze właściwości SO w Warszawie oraz SO dla Warszawy-Pragi w Warszawie. W toku badań potwierdzenie znalazło sześć z siedmiu postawionych hipotez. Zgodnie z wynikami dowody z mediów społecznościowych wystąpiły niemal w 40% spraw znieśławienia. W żadnym przypadku nie zostały poddane analizie pod kątem wiarygodności technicznej i rzadko były kwestionowane. Najczęściej występującym sposobem występowania dowodu w postępowaniu był wydruk zrzutu z ekranu. Średnia wieku oskarżonych w większości spraw nie przekroczyła 45 roku życia.

Summary: In recent years the impact of social media has sharply increased, both in everyday life and in the criminal justice system. Social media platforms have become a source of information and evidence in criminal proceedings. This paper explores the presence of social media evidence in cases of criminal defamation. Research was conducted on 116 cases classified under Art. 212 of the Polish Criminal Code, finally terminated in years 2017-2019 in ten regional courts in jurisdiction of the District Court in Warsaw and the District Court for Warszawa-Praga in Warsaw. Analysis of the results confirmed six out of seven hypotheses. Social media based evidence was present in almost 40% of cases. Its technical reliability was never confirmed and rarely questioned. The most common method for presenting social media derived evidence was through a printout of previously captured screenshot. The average age of defendants did not exceed 45.

- BIBLIOGRAFIA -

Akty prawne:

Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych, tj. Dz.U. 2021, poz. 1062.

Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny, tj. Dz.U. 2020, poz. 1444.

Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o ochronie zwierząt, tj. Dz.U. 2022, poz. 572.

Orzecznictwo:

Postanowienie SN z 7 maja 2008 r., III KK 234/07, OSNKW 2008, nr 9, poz. 69.

Orzeczenie High Court of Justice w sprawie *Monroe v Hopkins*, „High Court of England and Wales” 2017, nr 433.

Postanowienie SN z 24 października 2017 r., V KK 278/17, OSNKW 2018, nr 1, poz. 9.

Literatura:

Angus-Anderson W., *Authenticity and Admissibility of Social Media Website Printouts*, „Duke Law and Technology Review” 2015, t. 14, s. 33-47, <https://scholarship.law.duke.edu/dltr/vol14/iss1/2/> [dostęp: 15.03.2022].

Ardia, D. S., *Reputation in a Networked World: Revisiting the Social Foundations of Defamation Law*, „Harvard Civil Rights-Civil Liberties Law Review” 2010, t. 45, nr 2, s. 261-328.

Arslan C., Yanik M., *A New Discipline of Intelligence: Social Media*, „ICMSS Proceedings” 2015, s. 1-261.

Bayer, K., J. Bitner, *Wykorzystanie mediów społecznościowych przez funkcjonariuszy Polskiej Policji. Próba wstępnego opisu zjawiska na podstawie wyników badań kwestionariuszowych*, „Problemy Współczesnej Kryminalistyki” 2020, t. 23, s. 11-38.

Carlson, S., *When is a Tweet not an Admissible Tweet: Closing the Authentication Gap in the Federal Rules of Evidence*, „University of Pennsylvania Law Review” 2015, t. 164, s. 1033-1065.

- Crofts, P., *Problem Gambling and Property Offences: An Analysis of Court Files*, „International Gambling Studies” 2003, t. 3, nr 2, s. 183-197.
- Czekalska M., Krawczyk K., *Media społecznościowe jako narzędzie pracy Polskiej Policji. Wyniki badań kwestionariuszowych*, [w:] P. Waszkiewicz (red.), *Media społecznościowe w pracy organów ścigania*, Warszawa 2021, s. 41-60, <https://www.doi.org/10.5281/zenodo.4624978>.
- Dębniak H., Rabczuk S., *Wybrane aspekty prawne pozyskiwania danych z mediów społecznościowych przez polskie organy ścigania*, „Problemy Współczesnej Kryminalistyki” 2020, t. 24, s. 49-78.
- Douglas, M., *Their Evil Lies in the Grapevine Effect: Assessment of Damages in Defamation by Social Media*, „Media and Arts Law Review” 2015, t. 20, nr 4, s. 367-379.
- Dzikowski, J., *Wyszukiwanie danych osobowych w Internecie dla celów informatyki śledczej*, „Studia Oeconomica Posnaniensia” 2013, t. 1, nr 2, s. 42-62.
- Fołta T., Mucha A., *Znieważenie i zniesławienie w Internecie*, „Prokuratura i Prawo” 2006, nr 11, s. 49-63.
- Frankowski P., Juneja A., *Serwisy społecznościowe. Budowa, administracja i modernizacja*, Gliwice 2009.
- Grimm P.W., Bergstrom L.Y., O'Toole-Loureiro M.M., *Authentication of Social Media Evidence*, „American Journal of Trial Advocacy” 2013, t. 36, s. 432-472.
- Kaplan, A.M., Haenlein M., *Users of the World, Unite! The Challenges and Opportunities of Social Media*, „Business Horizons” 2010, nr 53, s. 59-68.
- KiDeuk K., Oglesby-Neal A., Mohr E., *2016 Law Enforcement Use of Social Media Survey*, Washington 2017, <https://nicic.gov/2016-law-enforcement-use-social-media-survey> [dostęp: 14.03.2022].
- Kramberger Skerl J., *Jurisdiction in On-line Defamation and Violations of Privacy: In Search of a Right Balance*, „Lexonomica” 2017, nr 2, s. 87-108.
- Lewulis P., *Dowody cyfrowe – teoria i praktyka kryminalistyczna w polskim postępowaniu karnym*, Warszawa 2021.
- Mączka-Pacholak M., Czerwiński P., *Specyfika postępowania dowodowego w sprawach przestępstw z nienawiści*, [w:] P. Knut (red.), *Metodyka pracy adwokata i radcy prawnego w sprawach o przestępstwa z nienawiści*, Warszawa 2020, Legalis.
- McKeown C., *Facebook, Defamation, and Terrorism: Who Is Responsible for Dangerous Posts on Social Media*, „Tulane Journal of International and Comparative Law” 2017, nr 1, s. 163-187.
- Mills, A., *The Law Applicable to Cross-Border Defamation on Social Media: Whose Law Governs Free Speech in 'Facebookistan'?*, „Journal of Media Law” 2017, t. 7, nr 1, s. 1-35.
- Mordwa S., *Ciemna liczba przestępstw. Przykład badań wiktyimizacyjnych mieszkańców wybranych obszarów w Łodzi*, „Space-Society-Economy” 2012, nr 11, s. 145-155.
- Mrozek J.J., *Odpowiedzialność karna za przekroczenie granic wolności wypowiedzi*, „Civitas et Lex” 2017, t. 1, nr 13, s. 7-20.
- Mrozek J.J., *Przestępstwo pomówienia (zniesławienia w teorii prawa karnego materialnego*, „Studia Łęckie” 2021, nr 14, s. 525-539.

- Omand D., Bartlett J., Miller C., *Introducing Social Media Intelligence (SOCMINT)*, „Intelligence and National Security” 2012, t. 27 nr 6, s. 801-823.
- Polskie Badanie Przeszłości*, Warszawa 2014.
- Rolph D., *Defamation by Social Media*, „Legal Studies Research Paper” 2013, t. 13, nr 81.
- Rozmus M., *Przestępstwo zniesławienia z użyciem Internetu*, „Przegląd Prawno-Ekonomiczny” 2009, t. 8, s. 72-79.
- Sholl E.W., *Exhibit Facebook: ‘The Discoverability and Admissibility of Social Media Evidence’*, „Tulane Journal of Technology & Intellectual Property” 2013, t. 16, s. 208-229.
- Skraba K., Strzałkowski I., *Media społecznościowe jako źródło dowodu w polskim procesie karnym. Badanie orzecznictwa sądów apelacyjnych i Sądu Najwyższego*, [w:] P. Waszkiewicz (red.), *Media społecznościowe w pracy organów ścigania*, Warszawa 2021, s. 129-150, <https://www.doi.org/10.5281/zenodo.4625045>.
- Social Media and Tactical Considerations for Law Enforcement*, Washington 2013, <https://cops.usdoj.gov/RIC/Publications/cops-p261-pub.pdf> [dostęp: 14.03.2022].
- Sowa M., *Odpowiedzialność sprawców przestępstw internetowych*, „Prokuratura i Prawo” 2002, nr 4, s. 62-79.
- Spółczesność informacyjna w Polsce. Wyniki badań statystycznych z lat 2015–2019*, Warszawa-Szczecin 2019.
- Waszkiewicz P., Dębniak H., Rabczuk S., *Wybrane aspekty dopuszczalności dowodów pochodzących z mediów społecznościowych w postępowaniu karnym – ujęcie porównawcze*, [w:] P. Waszkiewicz (red.), *Media społecznościowe w pracy organów ścigania*, Warszawa 2021, s. 107-128, <https://www.doi.org/10.5281/zenodo.4625035>.
- Wąska A., Zawłocki R. (red.), *Kodeks karny. Część szczególna. T. I. Komentarz do art. 117-221*, Warszawa 2010.
- Włodarczyk-Madejska, J., Ostaszewski P., Klimczak J., Siemaszko A., *Nękanie, oszukiwani, hakowani. Nowe i tradycyjne wymiary wiktyimizacji*, Warszawa 2021.

Netografia:

- Government requests for user data*, <https://transparency.facebook.com/government-data-requests/country/PL/jan-jun-2017> [dostęp: 25.01.2021].
- Kalkulator wielkości próby*, <https://pbs.pl/dobor-proby-badawczej/> [dostęp: 5.05.2020].
- Kemp S., *Digital 2020: Poland*, <https://datareportal.com/reports/digital-2020-poland> [dostęp: 21.02.2021].
- Law enforcement's usage of social media for investigations infographic*, <https://www.lexisnexis.com/investigations> [dostęp: 24.03.2022].
- Postępowania wszczęte i przestępstwa stwierdzone z art. 212 KK za lata 1999–2019*, <https://statystyka.policja.pl/st/kodeks-karny/przestępstwa-przeciwko-8/63518,Znieslawienie-art-212.html> [dostęp: 18.05.2021].
- Przestępstwa z nienawiści – metodyka prowadzenia postępowań*, <https://isp.policja.pl/isp/aktualnosci/6347,Przestępstwa-z-nienawisci-metodyka-prowadzenia-postepowan.html> [dostęp: 23.02.2021].
- Regulamin portalu Facebook*, <https://www.facebook.com/terms.php> [dostęp: 25.01.2021].

Rosen G., *An update on how we are doing at enforcing our community standards*, <https://about.fb.com/news/2019/05/enforcing-our-community-standards-3/> [dostęp: 24.03.2022].
Skazania prawomocne z oskarżenia prywatnego – dorośli – w l. 2013–2018, <https://isws.ms.gov.pl/pl/baza-statystyczna/opracowania-wieloletnie/> [dostęp: 22.02.2021].
Social media, <https://www.merriam-webster.com/dictionary/social%20media> [dostęp: 21.02.2021].
Social times, <https://web.archive.org/web/20130812214003/http://pl.socialtimes.me/stat/PL> [dostęp: 11.00.2022].

Anna Julia Chabiera*
Miłosz Klotz**

DOWODY Z MEDIÓW SPOŁECZNOŚCIOWYCH W SPRAWACH DOTYCZĄCYCH PRZESTĘPSTW Z NIENAWIŚCI – PRAKTYKA POLSKICH ORGANÓW ŚCIGANIA¹

Abstrakt: Praca stanowi wynik analizy akt spraw dot. przestępstw z art. 256 i 257 k.k. pod kątem praktyki wykorzystywania dowodów z mediów społecznościowych przez organy ścigania. Eksploracyjne badanie aktowe objęło sprawy prawomocnie zakończone w latach 2017–2019 w sądach rejonowych apelacji warszawskiej. Zgromadzono dane m.in. o liczbie takich dowodów w poszczególnych sprawach, ich pochodzeniu (zarówno z konkretnego medium, jak i od podmiotu dostarczającego dowód), formie, sposobie zabezpieczenia oraz o dalszym postępowaniu organów wobec dowodów. Weryfikacji poddano siedem hipotez dotyczących pozyskiwania, zabezpieczania i wykorzystywania przez polskie organy ścigania tych dowodów. Wyniki badania sugerują, że opisywane dowody często pojawiają się w takich sprawach. Tym samym niniejsza praca stanowi punkt wyjścia dla dalszej eksploracji zjawiska.

Słowa kluczowe: media społecznościowe, dowód z mediów społecznościowych, przestępstwa z nienawiści, mowa nienawiści, kryminalistyka, OSINT, SOCMINT

* Uniwersytet Warszawski, ORCID: [0000-0002-0468-5057](https://orcid.org/0000-0002-0468-5057).

** Uniwersytet Warszawski, ORCID: [0000-0001-9108-4219](https://orcid.org/0000-0001-9108-4219).

1 Artykuł powstał w wyniku realizacji projektu badawczego pt. Media społecznościowe w pracy organów ścigania o nr. 2018/31/B/HS5/01876 kierowanego przez dr. hab. Pawła Waszkiewicza, finansowanego ze środków Narodowego Centrum Nauki. W pracach tego etapu projektu uczestniczyli: Anna Chabiera, Ewa Chmiel, Katarzyna Chruścińska, Szymon Czerwiński, Filip Dąbrowski, Barbara Domańska, Adam Goliasz, Miłosz Klotz, Martyna Korkus, Jakub Nadolny, Agnieszka Nawara, Krzysztof Worek. Jeżeli nie wskazano inaczej, odniesienia w artykule dotyczące badań nad wykorzystaniem mediów społecznościowych w organach ścigania dotyczą przedmiotowego projektu badawczego.

SOCIAL MEDIA EVIDENCE IN PROCEEDINGS CONCERNING HATE CRIMES – PRACTICE OF POLISH LAW ENFORCEMENT AUTHORITIES

Abstract: This thesis is the result of the analysis of case files concerning crimes under Art. 256 and 257 of the Criminal Code in terms of the practice of usage of social media evidence by law enforcement authorities. The exploratory study included cases bindingly concluded in the years 2017-2019 in the district courts of Warsaw and surrounding territory. The data gathered concerns, among others: the quantity of such evidence, its origin, form, method of securing the evidence and further proceeding of the evidence by the authorities. Verification was carried out on seven hypotheses concerning the acquisition, securing and usage of evidence by Polish law enforcement authorities. The results of the research suggest that this kind of evidence commonly occurs in the discussed cases. *Ipsa facto*, this thesis provides the starting point for further exploration of the phenomenon.

Keywords: social media, social media evidence, hate crimes, hate speech, forensic science, OSINT, SOCMINT

- WSTĘP -

Mowa nienawiści jest definiowana przez Komitet Ministrów Rady Europy jako obejmująca wszystkie formy wypowiedzi, które szerzą, podżegają, promują lub uzasadniają nienawiść rasową, ksenofobię, antysemityzm lub inne formy nienawiści opartej na nietolerancji, w tym: nietolerancję wyrażaną przez agresywny nacjonalizm i etnocentryzm, dyskryminację i wrogość wobec mniejszości, migrantów i osób pochodzenia imigranckiego².

Uderza ona w podstawową wartość współczesnej kultury prawnej – poszanowanie godności człowieka³. Skala tego zjawiska zwiększa się wraz z rozwojem mediów społecznościowych⁴.

Problem ten spotkał się z reakcją państw i organizacji międzynarodowych. Walka z zjawami mowy nienawiści w *social mediach* może przybierać różne formy. W 2015 r. potentaci rynku mediów społecznościowych – spółki Facebook, Twitter i Google, podpisali z rządem niemieckim umowę, na mocy której zobowiązali się do usunięcia wszelkich zgłaszanych treści zawierających mowę nienawiści w 24 godziny. Specjalistyczne zespoły powołane w ramach każdej z platform miały oceniać w tym czasie wszystkie zgłoszenia od użytkowników, kierując się nie tylko polityką serwisu, lecz także standardami niemieckiego prawa⁵. Media

2 Reccomendation no. R(97)20 of the Council of Europe Committee of Ministers to member states on hate speech, 30.10.1997, <https://rm.coe.int/1680505d5b> [dostęp: 26.06.2021].

3 A. Bodnar, A. Gliszczyńska-Grabas, R. Wieruszewski, M. Wyrzykowski, *Mowa nienawiści a wolność słowa. Aspekty prawne i społeczne*, Warszawa 2010, s. 13 i 14.

4 M. Winiewski, K. Hansen, M. Bilewicz, W. Sorał, A. Świdorska, D. Bulska, *Mowa nienawiści, mowa pogardy. Raport z badania przemocy werbalnej wobec grup mniejszościowych*, Warszawa 2017, s. 42 i 43, <https://www.rpo.gov.pl/sites/default/files/Raport%20Mowa%20Nienawi%C5%9Bci%2C%20Mowa%20Pogardy%2C%2027.02.2017.pdf> [dostęp: 26.06.2021].

5 Facebook, Google and Twitter agree German hate speech deal, <https://www.bbc.com/news/world-europe-35105003> [dostęp: 26.06.2021].

społecznościowe podejmują takie działania również samodzielnie. Facebook zapowiedział walkę z przejawami rasizmu wobec uchodźców na wszystkich swoich stronach⁶.

Potrzeba ochrony przed mową nienawiści realizowana jest nie tylko przez doraźne działania i miękkie środki prawne, lecz także poprzez jej penalizację. W Polsce (jak i wielu innych państwach) mowa nienawiści częstokroć spełnia znamiona czynu przestępnego. Media społecznościowe wykorzystywane mogą być zarówno przez sprawcę czynu, jak i przez organy ścigania. Jako powszechnie używany kanał komunikacji równie często mogą stanowić miejsce popełnienia przestępstwa, co źródło materiału dowodowego wykorzystywanego przeciwko sprawcom, także w przypadku czynów popełnionych poza mediami społecznościowymi. Z tych powodów organy ścigania korzystają z pomocy podmiotów odpowiedzialnych za najpopularniejsze platformy społecznościowe – najczęściej poprzez zawnioskowanie o dostęp do gromadzonych przez nie danych⁷.

Na gruncie języka prawniczego przestępstwa z nienawiści to pojęcie szersze niż mowa nienawiści. Według M. Dudy należy mieć na uwadze zarówno werbalny, jak i niewerbalny (przybierający formę czynów) charakter przestępstw z nienawiści. Wskazuje on, że pomimo braku ustawowej definicji przestępstwa z nienawiści, poprawnym jest uznanie za takie kolejno przestępstw z art. 119, 256 oraz 257 k.k.⁸ Są to przepisy wprowadzone do porządku prawnego jako realizacja obowiązków nałożonych przez ratyfikowaną przez Polskę Międzynarodową konwencję w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji rasowej⁹ oraz Międzynarodowy pakt praw obywatelskich i politycznych ONZ¹⁰.

Art. 256 k.k. penalizuje propagowanie faszystowskich ustrojów totalitarnych oraz nawoływania do nienawiści na tle różnic narodowościowych, etnicznych, rasowych, wyznaniowych albo ze względu na bezwyznaniowość. Sąd Najwyższy uznał, że „publiczne propagowanie” należy rozumieć szeroko – nie tylko jako pochwalanie¹¹ oraz że „nawoływanie” to wypowiedzi, których celem jest wzbudzenie braku akceptacji i wrogości do konkretnych grup społecznych oraz podtrzymujące takie nastawienie, poprzez stawianie własnej grupy wyżej¹². Art. 257 k.k. dotyczy zaś publicznego znieważania osoby lub na-

6 Z. Waseem, D. Hovy, *Hateful Symbols of Hateful People? Predictive Features for Hate Speech Detection on Twitter*, „Proceedings of the NAACL Student Research Workshop” 2016, s. 88.

7 Facebook i Twitter w ramach polityki transparentności publikują dane dotyczące takich wniosków. Zostaną one szczegółowo omówione w podpunkcie 2.

8 M. Duda, *Przestępstwa z Nienawiści. Studium prawnokarne i kryminologiczne*, Olsztyn 2016, s. 52. W podobnym duchu o możliwym niewerbalnym charakterze przestępstw z nienawiści wypowiadają się: M. Mozgawa, *Kodeks karny. Komentarz aktualizowany*, Warszawa 2021, LEX (autor *explicite* wypowiada się o możliwości popełnienia czynu także poprzez grafikę czy nagranie); S. Hoc, *Publiczne propagowanie faszystowskich ustrojów totalitarnych*, *Uchwała Sądu Najwyższego – Izba Karne z dnia 28 marca 2002 r.*, I KZP 5/02, „Orzecznictwo Sądów Polskich” 2002, nr 12, s. 647-650 (autor zwraca uwagę na możliwość popełnienia czynu za pomocą symbolu lub gestu); Z. Cwiąkałski [w:] W. Wróbel; A. Zoll (red.), *Kodeks karny. Część szczególna*. T. II. Cz. II. *Komentarz do art. 212–277d*, Warszawa 2017, s. 521 (bezpośrednio odniesiono się tu do glosy S. Hoca).

9 Międzynarodowa konwencja w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji rasowej z dnia 7 marca 1966 r., Dz.U. 1969 Nr 25, poz. 187.

10 Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych z dnia 19 grudnia 1966 r., Dz.U. 1977 Nr 38, poz. 167.

11 Uchwała SN z 28 marca 2002 r., I KZP 5/02, OSNKW 2002, nr 5-6, poz. 32.

12 Postanowienie SN z 5 lutego 2007 r., IV KK 406/06, OSNwSK 2007, nr 1, poz. 367.

ruszania jej nietykalności cielesnej z powodu jej przynależności narodowej, etnicznej, rasowej, wyznaniowej tudzież ze względu na bezwyznaniowość. Art. 119 k.k. penalizuje dyskryminację – karze podlega ten, kto z pobudek przynależności narodowej, rasowej, etnicznej, wyznaniowej, politycznej lub bezwyznaniowości innej osoby stosuje wobec niej groźbę bezprawną lub przemoc.

Należy zwrócić uwagę na fakt, że przesłanki penalizowanych nienawistnych zachowań (t.j. przynależność narodowa, etniczna, rasowa, wyznaniowa czy bezwyznaniowość innej osoby) w polskim porządku prawnym wyliczone zostały enumeratywnie. Z tego też powodu stanowią zamknięty katalog, w którym brak ochrony prawnokarnej osób z niepełnosprawnościami, osób ze środowisk LGBT+ czy wielu innych ludzi, których mogą dotyczyć wszelkie powody dyskryminacji i nienawiści¹³. Tym samym przestępstwa z nienawiści w polskim porządku prawnokarnym obejmują tylko pewien wycinek werbalnych i niewerbalnych zachowań motywowanych nienawiścią. Kwestia ta pozostaje przedmiotem dyskusji w ramach nauki prawa karnego materialnego¹⁴. Niniejsza praca ma na celu eksplorację praktyki organów ścigania w zakresie użycia dowodów pochodzących z mediów społecznościowych w postępowaniach dotyczących przestępstw z nienawiści.

- DANE STATYSTYCZNE, ANALIZA LITERATURY PRZEDMIOTU ORAZ PRZEPROWADZONYCH BADAŃ -

Związek mowy nienawiści zamieszczanej w mediach społecznościowych z występowaniem przestępstw z nienawiści przejawiać się może dwojako. Po pierwsze samo opublikowanie konkretnej treści w mediach społecznościowych może spełnić znamiona przestępstwa, tym samym *social media* mogą spełniać funkcję łatwo dostępnego przestrzeni dla popełnienia penalizowanych czynów¹⁵. Po drugie nienawistne i ekstremalne treści dostępne w *social media* mogą podsycać konkretne (np. antyuchodźcze) sentymenty w społeczeństwie i tym samym wpływać na zwiększenie liczby incydentów wymierzonych w grupy szczególnie narażone na nienawiść mających miejsce poza Internetem. Relacja pomiędzy ekspozycją na nienawistne treści w mediach społecznościowych a liczbą przestępstw z nienawiści dokonanych poza Internetem została w ostatnich latach poddana badaniom.

K. Muller i C. Schwartz w 2018 r. zbadali związek pomiędzy aktywnością Donalda Trumpa na Twitterze w okresie kampanii wyborczej w 2016 i 2017 r. a wzrostem liczby przestępstw z nienawiści przeciwko muzułmanom w Stanach Zjednoczonych¹⁶. Porów-

13 O braku stosownej ochrony prawnokarnej osób LGBT+ pisała między innymi K. Czeszejko-Sochacka, „Inność drażni jednakowość” – kilka uwag o problematyce dyskryminacji osób LGBT ze szczególnym uwzględnieniem przepisów Kodeksu karnego, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2019, nr 81, cz. 2, s. 201.

14 O tym m.in. A. Gliszczyńska-Grabias, Deficyty polskiego ustawodawstwa w zakresie przeciwdziałania mowie nienawiści i przestępstwom nienawiści, „Studia Prawnicze” 2014, nr 1, s. 113-128, <https://doi.org/10.37232/sp.2014.1.4>.

15 A. Bordolińska, Internet jako nowa przestrzeń dla przestępstw z nienawiści, „Człowiek w Cyberprzestrzeni” 2017, nr 2.

16 K. Muller, C. Schwartz, *From Hashtag to Hate Crime: Twitter and Anti-Minority Sentiment*, [b.m.] 2019, https://www.qmul.ac.uk/sef/media/econ/events/Hashtag_to_Hatecrime_small.pdf [dostęp: 14.03.2022].

nano dwa zbiory danych – informacje o liczbie przestępstw z nienawiści i liczbie użytkowników Twittera na poziomie poszczególnych hrabstw oraz informacje o poziomie aktywności Donalda Trumpa na Twitterze w poszczególnych datach. Rezultaty pokazały, że w większości wypadków w dniach szczególnie wzmożonej antymuzułmańskiej aktywności Donalda Trumpa liczba incydentów wymierzonych w muzułmanów była wyższa niż w innych okresach¹⁷. Ci sami autorzy zbadali także związek pomiędzy aktywnością nieprzychylnych uchodźcom niemieckiej partii AfD (Alternative für Deutschland) w serwisie Facebook a liczbą zgłoszonych przestępstw z nienawiści przeciwko uchodźcom w Niemczech¹⁸. Badanie objęło okres od stycznia 2015 r. do lutego 2017 r. Dane (m.in. lokalizacyjne) pochodzące z serwisu Facebook dotyczące użytkowników obserwujących fanpage partii i wchodzących z nim w interakcje porównane zostały z danymi demograficznymi dla poszczególnych gmin, informacjami o liczbie zamieszkujących w nich zwolenników AfD (na podstawie wyników wyborów), informacjami o przerwach w dostępie do Internetu oraz danymi o antyuchodźczych incydentach zbieranymi przez organizacje społeczne.

Wyniki wykazały między innymi, że liczba przestępstw z nienawiści spada w czasie awarii Internetu i prawdopodobieństwo wystąpienia antyuchodźczych incydentów jest o ok. 18% mniejsze w tygodniach, w których doszło do większych awarii. W gminach, gdzie AfD cieszy się szczególną popularnością procent ten jest większy. Korelacja pomiędzy dostępem do treści publikowanych na fanpage'u partii a liczbą przestępstw z nienawiści w danych okresach okazała się wyraźna. Autorzy sugerują, że media społecznościowe mogą wpływać na dokonywanie przestępstw poprzez podsycanie ksenofobicznych sentymentów społecznych. Badacze pozostają jednak sceptyczni co do możliwości jednoznacznego stwierdzenia związku kauzalnego między mową nienawiści w serwisach społecznościowych a nienawistnymi zachowaniami poza Internetem.

Związek czasowy i przestrzenny pomiędzy wystąpieniem przestępstw a wzmożoną aktywnością o nienawistnym zabarwieniu w mediach społecznościowych badano także na przykładzie Londynu¹⁹. Autorzy badania przyjęli hipotezę, że internetowa mowa nienawiści wymierzona w osoby innej rasy i religii jest pozytywnie skorelowana z odnotowanymi przez policję przestępstwami motywowanymi religijnie i rasowo. W celu jej weryfikacji zebrano dane o postach na Twitterze, co do których dane geolokalizacyjne wskazywały na opublikowanie ich przez użytkowników znajdujących się w Londynie, z ośmiu miesięcy w 2013 i 2014 r. Następnie spośród niespełna 22 mln tweetów specjalnie przygotowane narzędzie informatyczne wybrało te dotyczące zagadnień rasy i religii. W dalszej kolejności wybrane tweety podzielono na nienawistne i niezawierające elementów nienawiści. W efekcie 294 361 wpisów (czyli ok. 1,4% wszystkich tweetów) okazało się zawierać mowę nienawiści motywowaną rasowo i religijnie.

17 Tamże, s. 28-29.

18 K. Muller, C. Schwartz, *Fanning the Flames of Hate: Social Media and Hate Crime*, „Journal of the European Economic Association” 2021, t. 19, nr 4, s. 2131-2167, <https://doi.org/10.1093/jeaa/jvaa045>.

19 M.L. Williams, P. Burnap, A. Javed, H. Liu, S. Ozalp, *Hate in the Machine: Anti-Black and Anti-Muslim Social Media Posts as Predictors of Offline Racially and Religiously Aggravated Crime*, „The British Journal of Criminology” 2020, t. 60, nr 1, s. 93-117.

Po zestawieniu liczby tweetów przypadających na poszczególne obszary Londynu z policyjnymi statystykami obejmującymi badane osiem miesięcy odnotowano występowanie korelacji pomiędzy liczbą wpisów a liczbą pozainternetowych przestępstw motywowanych nienawiścią zgłoszonych lokalnie. Badacze nie byli jednak w stanie wskazać, czy nienawiść na Twitterze poprzedza przestępstwa poza Internetem, czy też zachodzi odwrotna relacja. Ponownie nie udało się przesądzić o związku kauzalnym. Wskazano jednak na istnienie pewnych zdarzeń wyzwalających przestępstwa motywowane nienawiścią rasową i religijną. Ponadto na kanwie przeprowadzonych badań stwierdzono, że metoda algorytmiczna (polegająca na użyciu oprogramowania rozpoznającego mowę nienawiści) to obiecująca metoda monitorowania mediów społecznościowych w celach prewencyjnych. Rozwiązanie takie wymaga jednak dalszego rozwoju.

Pomysł przeprowadzenia analizy mowy nienawiści w mediach społecznościowych przy użyciu stosownie zaprogramowanego algorytmu przyświecał także autorom badania ze Stanów Zjednoczonych, którego celem było wskazanie grup najczęściej dotykanych tym zjawiskiem²⁰. Zaproponowali oni metodę wykrywania mowy nienawiści w internetowych wpisach na podstawie struktury zdań występujących w postach. Zaprojektowane na potrzeby badania narzędzie informatyczne wykrywało zdania w języku angielskim składające się ze słowa „ja” w roli podmiotu, słowa „nienawidzę” lub jego synonimów zaczerpniętych z bazy Hatebase²¹ w roli orzeczenia oraz słów określających grupę ludzi w roli dopełnienia. Problemem dla tak przygotowanego programu okazuje się jednak brak wrażliwości na zaprzeczenia wplecione pomiędzy rozpoznawane słowa. Autorzy musieli ręcznie usunąć z bazy zebranych postów wpisy zawierające zwrot *don't* lub inne rodzaje negacji. Narzędzie takie nie jest też w stanie rozpoznać mowy nienawiści wyrażonej zdaniami o innej strukturze.

Program ten okazał się jednak skuteczny w przebadaniu wpisów w serwisie Whisper oraz jednego procenta losowo wybranych tweetów z okresu roku. Przy jego użyciu odnaleziono 20 305 tweetów i 7 604 wpisów w serwisie Whisper zawierających mowę nienawiści. Na ich podstawie wyznaczono 178 cech i zachowań, które stać się mogą przedmiotem nienawiści. Najczęściej nienawistnie odnoszono się do kwestii przynależności rasowej, kwestii behawioralnych (odnoszących się do zachowań i upodobań poszczególnych ludzi) oraz kwestii fizycznych cech osoby (np. hejt dotyczący osób z nadwagą).

Związki między treścią postów na Twitterze a przestępczością badano w Stanach także w 2019 r.²² Na podstawie danych dla stu amerykańskich miast porównano statystyki przestępstw popełnionych z pobudek związanych z rasą, etnicznością i narodowością z lat 2011–2016 z informacjami pozyskanymi od serwisu Twitter oraz danymi demogra-

20 L. Silva, M. Mondal, D. Correa, F. Benevenuto, I. Weber, *Analyzing the Targets of Hate in Online Social Media*, „Proceedings of the International AAAI Conference on Web and Social Media” 2016, t. 10, nr 1, s. 687-690.

21 „Internetowe repozytorium uporządkowanej, wielojęzycznej, zaczerpniętej z praktyki mowy nienawiści”, wspólny projekt organizacji społecznych Sentinel Project for Genocide Prevention i Mobicracy: *Hatebase*, <https://hatebase.org/> [dostęp: 28.04.2021].

22 K. Relia, Z. Li, S.H. Cook, R. Chunara, *Race, Ethnicity and National Origin-Based Discrimination in Social Media and Hate Crimes Across 100 US Cities*, „Proceedings of the International AAAI Conference on Web and Social Media” 2019, t. 13, s. 417-427.

ficznymi. Wybrano miasta, dla których dane o przestępstwach i ich powodach zbierane przez FBI były kompletne, a następnie zawężono badanie do 100 lokalizacji możliwie reprezentatywnych dla poszczególnych części Stanów Zjednoczonych. Spośród danych o publicznych postach w serwisie Twitter w latach 2011–2016 wybrano losowo jeden procent. Następnie z tego wycinka wyselekcjonowano wpisy, których dane geolokalizacyjne wskazywały na opublikowanie w którymś ze stu badanych miast. W ten sposób uzyskano 532 mln tweetów do analizy. Następnie użyto informatycznego narzędzia klasyfikującego wpisy na zawierające i niezawierające treści o charakterze dyskryminującym rasowo, etnicznie i narodowościowo. Autorzy badania postanowili skupić się na zjawisku dyskryminacji rozumianym jako szczególny rodzaj mowy nienawiści, polegający na przypisaniu poszczególnym grupom mniejszej wartości w różnych kontekstach. W wyniku przeprowadzonych obliczeń stwierdzono istnienie pozytywnej korelacji pomiędzy liczbą dyskryminujących wpisów a liczbą przestępstw motywowanych nienawiścią rasową, etniczną i narodowościową w poszczególnych miastach. Taka synergia była szczególnie zauważalna w 21 miastach o największej liczbie przestępstw motywowanych nienawiścią i wykazywała związki z lokalną specyfiką demograficzno-polityczną. Ponownie jednak autorzy zwrócili uwagę na fakt, że istnienie korelacji nie przesądza o wpływie treści w mediach społecznościowych na przestępczość i na konieczność dalszego badania zjawiska.

Hipotezę o występowaniu odwrotnej relacji (to jest, o wpływie wydarzeń w świecie rzeczywistym na wzrost liczby wpisów zawierających mowę nienawiści w mediach społecznościowych) także objęto badaniami²³. Zdecydowano się przeanalizować ilość mowy nienawiści wobec osób pochodzenia arabskiego i muzułmanów oraz zabarwienie czy dotkliwość poszczególnych postów w okresach następujących bezpośrednio po głośnych wydarzeniach o charakterze terrorystycznym w krajach zachodnich. Wybrano 13 szeroko omawianych w mediach zajęć, które miały miejsce w ciągu 19 miesięcy. Były to zarówno ataki dokonane przez osoby wyznające Islam np. atak na bożonarodzeniowym targu w Berlinie w 2016 r., jak i te motywowane islamofobią np. strzelanina w meczecie w Quebec City. Następnie przeszukano zawartość Twittera i Reddita w czasie po wybranych zdarzeniach. W ramach wyszukiwania posługiwano się słowami kluczami, hashtagami i całymi frazami powiązаныmi z antyislamistycznym dyskursem. Badanie pokazało, że w następstwie incydentów spowodowanych przez osoby pochodzenia arabskiego bądź wyznające islam mowy nienawiści skierowanej przeciw muzułmanom było więcej niż spodziewano by się, gdyby wydarzenie nie nastąpiło. Częściej niż zazwyczaj miała ona charakter nawoływania do przemocy. W następstwie zaś ataków terrorystycznych o podłożu islamofobicznym nie odnotowano znaczących zmian w ilości i charakterze mowy nienawiści w mediach społecznościowych, a w niektórych przypadkach liczba takich postów spadła.

Zagraniczna literatura badawcza wokół zjawiska mowy nienawiści w mediach społecznościowych jest na tyle bogata, że akademicy pokusili się o podsumowanie dotych-

23 A. Olteanu, C. Castillo, J. Boy, K.R. Varshney, *The Effect of Extremist Violence on Hateful Speech Online*, „Proceedings of the Twelfth International AAAI Conference on Web and Social Media” 2018, s. 221-230, <https://arxiv.org/pdf/1804.05704.pdf> [dostęp: 28.04.2021].

czas podjętych kierunków jego eksploracji²⁴. Stwierdzono, że podejmowano już tematy takie jak możliwe sposoby monitorowania mediów społecznościowych, analiza sieci społecznościowych (ang. *social network analysis*) pozwalająca prześledzić rozprzestrzenianie się ekstremistycznego światopoglądu, analiza treści postów wyróżniająca rodzaje i cele mowy nienawiści, analiza prawa i polityki w stosunku do mowy nienawiści, doświadczenia użytkowników mediów społecznościowych badane poprzez wywiady, ankiety i grupy fokusowe, a nawet badano eksperymentalnie postawy etyczne wobec mowy nienawiści w mediach społecznościowych.

Na gruncie polskim zjawisko mowy nienawiści w Internecie badano już w 2014 r.²⁵ Wybrane nienawistne posty z różnych internetowych lokalizacji poddano ocenie osób należących do poszczególnych mniejszości. Współautor tego badania – M. Bilewicz – podjął temat mowy nienawiści ponownie w 2020 r., tym razem w kontekście mediów społecznościowych²⁶. Jego zespół przeprowadził badanie zachowań użytkowników Reddita. Do dwóch wybranych subredditów (środowisk skoncentrowanych wokół partykularnego tematu) wprowadzono bota zamaskowanego jako jedno z kont użytkowników. Wybrano także jeden subreddit jako grupę kontrolną. Bot wykrywał posty mające charakter personalnego ataku na osobę lub grupę i odpowiadał na nie wyrażając brak aprobaty lub empatię dla ofiar. Po sześciu miesiącach eksperymentu odnotowano, że zarówno w eksperymentalnych grupach, jak i w grupie kontrolnej zmniejszyła się ilość werbalnej agresji. Jednak w grupach, w których interweniował bot, zmniejszyła się ona wyraźnie bardziej.

Mowa nienawiści to jednak zjawisko odrębne od przestępstw z nienawiści, mimo że istnieją sytuacje, które spełniają równocześnie cechy obu z nich. Badanie związków między tymi dwoma zjawiskami przynosi wnioski, których relewantność dla postępowania dowodowego jest ograniczona. Samą problematykę korzystania przez organy ścigania z mediów społecznościowych w postępowaniach związanych z przestępstwami z nienawiści ująć można z perspektywy zarówno doktryny procesu karnego, jak i czysto ilościowej analizy.

Na gruncie rozważań nad obowiązującą w Polsce procedurą karną podejmowane są tematy takie jak dopuszczalność wykorzystania w postępowaniu dowodów pozyskanych w ramach czynności operacyjno-rozpoznawczych na gruncie art. 168a i 168b k.p.k.²⁷, co w niektórych wypadkach dotyczyć może także postępowań związanych z przestępstwami z nienawiści. Istnieje jednak mniej kontrowersyjna kategoria czynności operacyjno-rozpoznawczych. Jest nią wywiad z otwartych źródeł, skrótowo zwany również białym

24 R. Faris, A. Ashar, U. Gasser, D. Joo, *Understanding Harmful Speech Online*, „Networked Policy Series” 2016, nr 18, s. 13, <https://cyber.harvard.edu/publications/2016/UnderstandingHarmfulSpeech> [dostęp: 26.06.2021].

25 M. Bilewicz, M. Marchlewska, W. Soral, M. Winiewski, *Mowa nienawiści. Raport z badań sondażowych*, Warszawa 2014, <http://www.mowanienawisci.info/post/862/> [dostęp: 26.06.2021].

26 M. Bilewicz, P. Tempska, G. Leliwa, M. Dowigałło, M. Tańska, R. Urbaniak, M. Wroczyński, *Artificial Intelligence Against Hate: Intervention Reducing verbal Aggression in the Social Network Environment*, „Aggressive Behavior” 2021, t. 47, nr 2, s. 260-266.

27 Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego, tj. Dz.U. 2021, poz. 534 z późn. zm. Problem podjęty w: J. Kudła, *Legalność oraz wadliwość dowodów uzyskanych z wyników czynności operacyjno-rozpoznawczych*, Warszawa 2020.

wywiadem lub OSINT (ang. *Open Source Intelligence*). Jego przedmiotem pozostają dane, „które pochodzą z jednego lub więcej jawnych źródeł, które to dane podlegają procesowi ewaluacji z uwzględnieniem czasu publikacji informacji oraz ich zawartości”²⁸. W celach związanych z wykrywaniem przestępstw i ich sprawców OSINT wykorzystuje się w trzech kategoriach działań: poszukiwaniu motywów i świadków zbrodni, poszukiwaniu powiązań pomiędzy uczestnikami przestępstwa i analizach przesiewowych. W dwóch ostatnich kategoriach dużą rolę odegrać mogą media społecznościowe²⁹.

B. Stromczyński i P. Waszkiewicz pokazali, jak łatwo jest pozyskać z mediów społecznościowych informacje o konkretnej osobie na przykładzie eksperymentu³⁰. W ciągu 15-minutowego przeszukiwania Internetu jeden z autorów dotarł do informacji na swój temat pochodzących z Facebooka, pomimo że konto było prywatne. Wskazano także, że biały wywiad przeprowadzony w mediach społecznościowych może dostarczyć informacji takich jak krąg znajomych osoby, poglądy polityczne, religia czy orientacja seksualna. Poza informacjami, które są widoczne od razu, pozyskano także metadane. Są to informacje dostępne przy pomocy specjalistycznych programów, takich jak ExifTool. Metadane informujące m.in. o miejscu wykonania zdjęcia lub urzędzeniu, jakie zostało do tego celu wykorzystane, były przez pierwsze lata dostępne dla użytkowników mediów społecznościowych. Od 2013 r. media społecznościowe usuwają jednak dane plików przed ich opublikowaniem³¹.

Wywiad prowadzony w mediach społecznościowych to zatem część działań mieszczących się w pojęciu „białego wywiadu”. Określa się go terminem SOCMINT³², który stanowi skrót od angielskich słów *Social Media Intelligence*³³. Jak informuje P. Lewulis, „media społecznościowe są postrzegane jako źródła danych i *de facto* stanowią skarbnicę nowego typu szeroko rozumianego «białego wywiadu»”³⁴.

P. Lewulis zaproponował ponadto sposób na wykorzystanie możliwości, jakie analiza treści w mediach społecznościowych oferuje w kontekście bezpieczeństwa procesów migracyjnych i bezpieczeństwa wewnętrznego państw. Ze względu na ogólną dostępność serwisów społecznościowych, zjawisko *over-sharingu*³⁵ oraz fakt, że statystycznie czę-

28 K. Liedel, T. Serafin, *Otwarte źródła informacji w działalności wywiadowczej*, Warszawa 2011, s. 51.

29 A. Ziółkowska, *Biały wywiad jako narzędzie uzupełniające czynności z zakresu techniki kryminalistycznej*, „Acta Universitatis Lodzianensis Folia Iuridica” 2018, nr 82, s. 69.

30 B. Stromczyński, P. Waszkiewicz; *Biały wywiad w praktyce pracy organów ścigania na przykładzie wykorzystania serwisów społecznościowych*, „Prawo i Prokuratura” 2014, nr 5, s. 151.

31 Z. Miners, *Facebook, Twitter Called Out for Deleting Photo Metadata*, <https://www.networkworld.com/article/2164374/facebook--twitter-called-out-for-deleting-photo-metadata.html> [dostęp: 28.06.2021].

32 Więcej na ten temat: P. Waszkiewicz, *Media społecznościowe w pracy organów ścigania. Nie tylko SOCMINT*, [w:] P. Waszkiewicz (red.), *Media społecznościowe w pracy organów ścigania*, Warszawa 2021, s. 7-17, <https://www.doi.org/10.5281/zenodo.4624922>.

33 A.N. Liaropoulos, *The Challenge of Social Media for the Intelligence Community*, „Journal of Mediterranean and Balkan Intelligence” 2013, nr 1, s. 6.

34 P. Karasek; *Analiza informacji z mediów społecznościowych jako narzędzie wspierające kontrolę bezpieczeństwa w procedurach migracyjnych*, „Przegląd Bezpieczeństwa Publicznego” 2018, t. 10, nr 1, s. 194, <http://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.desklight-5b5ffe2c-db96-4a01-a410-5b30c5d3500b> [dostęp: 15.03.2022].

35 *Oversharing* – nadmierne dzielenie się szczegółami życia prywatnego w mediach społecznościowych.

sto zamachowcy zamieszczają na Facebooku lub Twitterze informacje o zamachu przed jego dokonaniem, proponuje on zastosowanie metod SOCMINT-u do oceny wniosków o przyznanie wizy bądź innego uprawnienia do pobytu na terytorium państwa. Informacje o aplikujących osobach organy mogą pozyskać na trzy sposoby – poprzez wystąpienie do usługodawcy (podmiotu prowadzącego serwis), założenie konta (fałszywego bądź nie) w serwisie oraz użycie oprogramowania skanującego media społecznościowe. Dzięki zaproponowanej metodzie organy mają szansę skuteczniej odróżnić potencjalnych terrorystów od niegroźnych turystów i migrantów zarobkowych.

W 2012 r. D. Omand, J. Bartlett i C. Miller pioniersko podjęli temat przydatności *social media* dla śledztw w sprawach karnych³⁶. Zwrócili uwagę na takie cechy informacji w nich zawartych: zbiorowy charakter, odzwierciedlanie różnych zjawisk socjologicznych (przykładowo radykalizacji grup społecznych, bądź jednostek), powszechna dostępność niemalże w czasie rzeczywistym, umożliwienie wglądu w konkretne grupy społeczne. Dzięki temu dobrze zaprojektowane profilowanie w mediach społecznościowych może posłużyć wykryciu elementów zagrażających bezpieczeństwu publicznemu.

Literatura zwracająca uwagę na problem pojawiania się w mediach społecznościowych treści radykalnych bądź otwarcie uderzających w grupy mniejszościowe najczęściej także postuluje stosowanie narzędzi charakterystycznych dla SOCMINT-u. R. Procter opisuje rozwiązania informatyczne przydatne w prowadzeniu analizy sieci społecznościowych (*Social Network Analysis*). Wymienia oprogramowanie takie jak TweetDeck i Hoosuite, służące wyszukiwaniu poszczególnych słów i fraz w postach w mediach społecznościowych³⁷. Nie ulega wątpliwości, że mogą one posłużyć wykrywaniu treści spełniających charakterystykę mowy nienawiści bądź przestępstw z nienawiści. Oprogramowanie SentiStrength umożliwi zaś monitorowanie zmian nastrojów społecznych wobec poszczególnych tematów i wykrywanie radykalizacji poszczególnych grup, co może mieć znaczenie dla prewencji przestępstw z nienawiści.

Także Justin K. Crawford postuluje analizowanie i gromadzenie w bazach danych informacji z *social media* przez organy ścigania. Wskazuje na prawne regulacje i ograniczenia na gruncie amerykańskiego porządku prawnego (w szczególności Konstytucji Stanów Zjednoczonych). Jako przykład legalnego analizowania takich informacji podaje sytuację z Kansas, gdzie dzięki poświęceniu uwagi wpisom w mediach społecznościowych zatrzymano członków ekstremistycznej grupy Crusaders planujących zamach na osiedle mieszkaniowe³⁸.

W krajowej literaturze dotyczącej przestępstw z nienawiści zauważa się także problemy, które rozwiązać można m.in. poprzez odpowiednie działania w mediach społecznościowych podejmowane przez organy ścigania. W raporcie organizacji społecznych Lambda War-

36 D. Omand, J. Bartlett, C. Miller, *Introducing Social Media Intelligence (SOCMINT)*, „Intelligence & National Security” 2012, t. 27, nr 6, s. 801-823.

37 R. Procter, *The contribution of social media analysis to the prevention of polarisation and extremism*, <https://www.praeventionstag.de/nano.cms/daily-prevention-news/details/2996> [dostęp: 28.04.2021].

38 J.K. Crawford, *Social Media Intelligence: Using Social Media as an Informant*, Michigan 2016, <https://www.osti.gov/servlets/purl/1330927> [dostęp: 14.03.2022].

szawa, Stowarzyszenia Interwencji Prawnej i Pracowni Różnorodności za lata 2012–2016 podnoszone są kwestie zgłaszania aktów nienawiści wobec osób LGBT+ oraz osób z niepełnosprawnościami. Spośród 22 przypadków wrogich zachowań wobec osób z mniejszości seksualnych zgłoszonych do organizacji pozarządowych w 2014 r. tylko siedem zostało odnotowanych przez organy ścigania. W okresie objętym raportem nie odnotowano żadnego zgłoszenia dotyczącego osoby z niepełnosprawnością. W wyniku Powszechnego Przeglądu Okresowego przeprowadzonego przez Radę Praw Człowieka ONZ w 2012 r. Polska zaakceptowała rekomendacje w tej materii. W ich ramach polski rząd zgodził się wdrożyć mechanizm zinstytucjonalizowanego wychodzenia z inicjatywą do środowisk i osób LGBT+ w celu zwiększenia zgłaszalności dotyczących tej grupy aktów nienawiści oraz do przeprowadzenia kampanii społecznych zwiększających świadomość na temat mniejszości seksualnych. Pierwsza część rekomendacji nigdy nie została wykonana, drugą natomiast spełniono tylko częściowo. Docieranie do mniejszościowych środowisk to coś, co znacznie ułatwia analiza mediów społecznościowych. Większość organizacji skupiających osoby LGBT+ posiada publiczne profile w mediach społecznościowych. Autorzy raportu sugerują utworzenie publicznie dostępnego internetowego narzędzia do zgłaszania przestępstw³⁹.

Zjawisko ciemnej liczby przestępstw motywowanych nienawiścią sygnalizuje także raport Kampanii Przeciw Homofobii. Z przeprowadzonego badania ilościowego wynikało między innymi, że tylko 5,2% spośród respondentów (gejów, lesbijek, osób transseksualnych, biseksualnych, asekualnych i interseksualnych), którzy doświadczyli przemocy motywowanej nienawiścią, zgłosiło ten fakt organom ścigania. Z tej liczby 28,6% nie wierzyło, że sprawa może zakończyć się ujęciem sprawcy, nieco ponad połowa była zniechęcana przez funkcjonariuszy do złożenia zawiadomienia, a 19% spotkało się z homofobicznym traktowaniem ze strony funkcjonariuszy. Z postępowań zainicjowanych zgłoszeniami tylko 1/3 miało kontynuację na etapie sądowym⁴⁰. Uzyskane wyniki wyróżniają się w zestawieniu z szacowanym poziomem zgłaszalności innych przestępstw. Przykładowo kradzież osobistą zgłosiło 48% osób przebadanych w ramach Ogólnopolskiego Badania Wiktyimizacyjnego 2020⁴¹, a rozbój 61,2%. Ze względu na te wyniki KPH zdecydowała się wydać poradnik dla funkcjonariuszy i funkcjonariuszek Policji⁴² oraz publikację na temat narzędzi dostępnych dla organów ścigania⁴³.

39 P. Godzisz, M. Wąsik, *Hate Crime in Poland 2012–2016*, Warszawa 2016, s. 17-19, <https://interwencjaprawna.pl/wp-content/uploads/Hate-Crime-in-Poland-2012-2016.pdf> [dostęp: 26.06.2021].

40 P. Knut, P. Łada, M. Budziszewska, P. Górka, *Hate no more. Raport o Polsce. Homofobiczne i transfobiczne przestępstwa z nienawiści a wymiar sprawiedliwości*, Warszawa 2016, <https://kph.org.pl/wp-content/uploads/2016/08/hnm-raport-pl-www.pdf> [dostęp: 26.06.2021].

41 J. Włodarczyk-Madejska, P. Ostaszewski, J. Klimczak, A. Siemaszko, *Ogólnopolskie Badanie Wiktyimizacyjne 2020. Raport z badania*, Warszawa 2020, https://iws.gov.pl/wp-content/uploads/2021/05/IWS_-Wlodarczyk-Madejska-J.-i-in._Ogolnopolskie-Badanie-Wiktyimizacyjne-2020.-Raport-z-badania.pdf [dostęp: 26.06.2021].

42 P. Knut, W. Klaus, M. Budziszewska, *Hate no more. Przestępstwa motywowane uprzedzeniami ze względu na orientację seksualną i tożsamość płciową. Poradnik dla funkcjonariuszy i funkcjonariuszek policji*, Warszawa 2016, https://kph.org.pl/wp-content/uploads/2019/09/KPH-HateNoMore_Poradnik-dla-Policji.pdf [dostęp: 26.06.2021].

43 K. Śmiszek, C. Faix-Prukner, N. Bitiukova, S. Sile, N. Hamer Vidmar, *Hate no more. Przestępstwa motywowane uprzedzeniami ze względu na orientację seksualną i tożsamość płciową. Zbiór narzędzi dla organów ścigania*, Warszawa

A. Seremet w 2012 r. wskazywał na jeszcze jeden problem wokół postępowań w sprawach dotyczących przestępstw z nienawiści w polskiej rzeczywistości. Postępowania te były często umarzane lub niewszczynane ze względu na znikomą szkodliwość społeczną czynu. Jednakże dzięki zastosowaniu w latach 2004–2009 w jednostkach organizacyjnych polskiej prokuratury metody polegającej na badaniu przez nadrzędne jednostki prokuratury każdej decyzji o odmowie wszczęcia postępowania lub jego umorzeniu w tej grupie przestępstw, udało się podnieść świadomość w tym zakresie wśród prokuratorów i ograniczyć bezzasadne podejmowanie takich decyzji⁴⁴.

Źródłem wielu informacji relewantnych dla kryminalistycznego ujęcia problematyki dowodów z mediów społecznościowych w postępowaniach dotyczących przestępstw z nienawiści pozostają dane liczbowe. W 2018 r. Prokuratura Krajowa opublikowała statystyki dotyczące przestępstw z nienawiści na tle rasowym w 2017 r. Wynika z nich, że na 992 196 spraw karnych 1 449 było przestępstwami z pobudek rasistowskich. Prokuratorzy prowadzili 1 415 spraw, z czego przestępstwa z art. 256 § 1, 257 i 119 k.k. stanowią 81,7%. Wśród klasyfikacji postępowań o przestępstwa z nienawiści wymienionych przez prokuraturę najwięcej dotyczyło przestępstw z wykorzystaniem Internetu (489 postępowań)⁴⁵. Raport wskazuje na to, że w przypadku *hate crimes* występuje tendencja wzrostowa do 2016 r. W 2012 r. tego typu postępowań prowadzono 473, rok później już 835, w 2014 r. – 1 365, w 2015 r. – 1 548 i w 2016 r. – aż 1 632 sprawy. Choć raport wskazuje, że wykorzystanie Internetu w tych przestępstwach zmalało, to jednocześnie zaznacza, że jest to najczęściej wykorzystywane narzędzie⁴⁶.

Z dostępnych statystyk wynika, że 49% populacji światowej, a zatem blisko połowa ludzi, korzysta z mediów społecznościowych⁴⁷. Wśród nich najpopularniejsze są Facebook (gromadzący 2,449 mld użytkowników), YouTube (z 2 mld użytkowników) i WhatsApp (1,6 mld użytkowników). W Polsce użytkowników mediów społecznościowych jest 19 mln, co stanowi około połowę mieszkańców Polski⁴⁸. Również organy ścigania coraz częściej sięgają do tych serwisów. Z badań kwestionariuszowych przeprowadzonych wśród 67 funkcjonariuszy i funkcjonariuszek garnizonu warszawskiego wynika, że około 64%

2016, https://kph.org.pl/wp-content/uploads/2019/09/KPH-HateNoMore_Zbio%CC%81r-narze%CC%A8dzi.pdf [dostęp: 26.06.2021].

44 A. Seremet, *Rola prokuratury w ściganiu przestępstwa mowy nienawiści*, [w:] D. Bychawska-Siniarska, D. Głowacka (red.), *Mowa nienawiści w Internecie: jak z nią walczyć?*, Warszawa 2013, s. 21-26, https://www.nigdy-wiecej.org/docstation/com_docstation/62/mowa_nienawisci_w_internecie_2013.pdf [dostęp: 26.06.2021].

45 Wyciąg ze sprawozdania dot. spraw o przestępstwa popełnione z pobudek rasistowskich, antysemickich lub ksenofobicznych prowadzonych w 2017 r. w jednostkach organizacyjnych prokuratury.

46 W toku badań wystąpiono także do Prokuratury Krajowej z wnioskiem w trybie dostępu do informacji publicznej o takie same statystyki za 2018 i 2019 r., jednakże organ odpowiedział, że informacje o przestępstwach popełnionych z pobudek rasistowskich, antysemickich i ksenofobicznych nie spełniają kryteriów statystyki publicznej i są zbierane na wewnętrzny użytek.

47 M. Kuchta-Nykiel, *Social media w Polsce i na świecie – najnowsze dane*, <https://socialpress.pl/2020/02/social-media-w-polsce-i-na-swiecie-najnowsze-dane> [dostęp: 26.06.2021].

48 Liczba osób mieszkających w Polsce wg GUS to 37 958 138. Za: *Rezydenci (ludność rezydująca)*, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/ludnosc/ludnosc/rezydenci-ludnosc-rezydujaca,19,1.html> [dostęp: 26.06.2021].

z nich korzystało z mediów społecznościowych w celach służbowych⁴⁹. W tym niespełna 26% przypadków użycia mediów społecznościowych objętych badaniem dotyczyło przestępstw z nienawiści. W niespełna 21% przypadków objętych badaniem organy zdecydowały się oficjalnie zwrócić po pomoc ze strony administratorów serwisów.

Według informacji opublikowanych przez Twittera⁵⁰ w 2017 r. polskie instytucje wyśtosowały 11 wniosków o dostęp do informacji pochodzących z 11 różnych kont. W żadnym z tych przypadków Twitter nie udostępnił danych. W 2018 r. wniosków złożono 37 (dotyczyły 58 kont). Pozytywną odpowiedź uzyskano w 8,1% wniosków. 2019 r. przyniósł 147 wniosków (dotyczących 186 kont), z których tylko 1,4% rozpatrzone pozytywnie (przekazano informacje). W 2020 r. złożono 46 wniosków (dotyczących 72 kont). Pozytywnie rozpatrzone 2,2% z nich.

Z raportów opublikowanych przez Facebooka⁵¹ wynika, że w 2017 r. Polska wystosowała 2 952 wnioski (dotyczące 4 065 kont), z czego wniosków procesowych (ang. *legal process requests*) było 2 695, a informację przekazano w 53% wszystkich przypadków. 2018 r. to 3 754 wnioski (dotyczyły 5 074 kont), 3 434 wniosków procesowych i 53% przypadków przekazania danych. W 2019 r. wniosków wpłynęło 8 085 (dot. 10 385 kont), z czego 7 484 miało procesowy charakter, a z pozytywną odpowiedzią spotkało się 59,5% z nich. Z kolei w pierwszej połowie 2020 r. wniosków było 4 577 (dot. 5 989 kont), jako procesowe określono 4 200 z nich i pozytywnej odpowiedzi udzielono w 58% wypadków.

Liczba składanych przez organy wniosków w ujętych tu okresach wykazywała tendencję wzrostową w przypadku Facebooka. W przypadku Twittera uległa znacznemu spadkowi w 2020 r. Facebook udzielał pozytywnej odpowiedzi w przybliżeniu w połowie przypadków, Twitter zaś w znacznie mniejszej części.

Dla porównania – organy ścigania Hiszpanii, która spośród państw z kręgu kultury prawnej Unii Europejskiej pozostaje najbardziej zbliżona wielkością populacji do Polski, złożyły w analogicznych okresach odpowiednio 279, 233, 257 i 88 wniosków o dostęp do danych do Twittera⁵². Uzyskały pozytywną odpowiedź odpowiednio na 47,1%; 27,4%; 26,7% i 25% spośród nich. Do Facebooka zaś Hiszpanie zwracali się odpowiednio 2 365, 2 753, 3 080 i 1 353 razy, uzyskując dane w kolejno 59%; 61,5%; 61%, 63% przypadków⁵³.

49 M. Czekalska, K. Krawczyk, *Media społecznościowe jako narzędzie pracy polskiej Policji. Wyniki badań kwestionariuszowych*, [w:] P. Waszkiewicz (red.), *Media społecznościowe w pracy organów ścigania*, Warszawa 2021, s. 41-60, <https://www.doi.org/10.5281/zenodo.4624979>.

50 Dane dotyczące Polski z Twitter Transparency Center: *Poland*, <https://transparency.twitter.com/en/countries/pl.html> [dostęp: 27.04.2021].

51 Dane dotyczące Polski z Facebook Transparency Center: *Poland*, <https://transparency.facebook.com/government-data-requests/country/PL/jan-jun-2019> [dostęp: 27.04.2021].

52 Dane dotyczące Hiszpanii z Twitter Transparency Center: *Spain*, <https://transparency.twitter.com/en/reports/countries/es.html> [dostęp: 27.04.2021].

53 Dane dotyczące Hiszpanii z Facebook Transparency Center: *Spain*, <https://transparency.facebook.com/government-data-requests/country/ES/jan-jun-2020> [dostęp: 27.04.2021].

Tab. 1. Liczba wniosków o dostęp do danych w portalu Facebook złożonych przez organy ścigania w Polsce i w Hiszpanii w latach 2017–2020

Rok	Polska				Hiszpania			
	Liczba wniosków	Liczba kont	Wnioski „procesowe”	% pozyt. odp.	Liczba wniosków	Liczba kont	Wnioski „procesowe”	% pozyt. odp.
2017	2 952	4 065	2 695	53,0	2 365	4 045	2 349	59,0
2018	3 754	5 074	3 434	53,0	2 753	4 495	2 732	61,5
2019	8 085	10 385	7 484	59,5	3 080	4 704	3 050	61,0
I poł. 2020	4 577	5 989	4 200	58,0	1 353	2 228	1 338	63,0

Źródło: badania własne

Mimo dostępności różnego typu statystyk, możliwości ich analizy oraz braku znaczących przeszkód w przeprowadzeniu ilościowych badań zjawisk wokół przestępstw z nienawiści i mediów społecznościowych, polski dorobek naukowy wokół tego zagadnienia pozostaje skromny. Dominują prace poświęcone działaniom prewencyjnym i rozpoznawczym. Dowodowym aspektem informacji zawartych w mediach społecznościowych nie poświęcono dotychczas wiele uwagi, zwłaszcza w kontekście przestępstw z nienawiści. Dlatego też w niniejszej pracy podjęto eksplorację zjawiska wykorzystania treści z *social media* jako dowodu w postępowaniach karnych dotyczących przestępstw z nienawiści.

- METODOLOGIA BADAŃ WŁASNYCH -

Za cel badań obrano zebranie i interpretację danych dotyczących inicjatywy dowodowej, sposobów zabezpieczania dowodów z mediów społecznościowych oraz dalszego postępowania wobec nich w toku postępowania karnego dotyczącego przestępstw stypizowanych w art. 256 i 257 k.k. Na potrzeby niniejszego artykułu pod pojęciem mediów społecznościowych rozumie się zarówno wielofunkcyjne platformy takie jak Facebook, jak i blogi prowadzone w ramach platformy blogspot.com, czy serwisy zakupowe takie jak Allegro. Są to więc wszelkie media, w których użytkownicy mogą samodzielnie tworzyć i komunikować treści przy użyciu osobistych urządzeń elektronicznych.

W toku prac przygotowawczych sformułowane zostały następujące hipotezy, których weryfikacja była celem przeprowadzonych badań:

H 1: W większości postępowań dotyczących przestępstw z nienawiści występują dowody pochodzące z mediów społecznościowych.

Hipoteza wynika z danych, według których większość czynów tego typu w Polsce popełnianych jest w Internecie⁵⁴ oraz badań, w świetle których 64% funk-

54 Wyciąg ze sprawozdania dot. spraw o przestępstwa popełnione z pobudek rasistowskich, antysemickich lub ksenofobicznych prowadzonych w 2017 r. w jednostkach organizacyjnych prokuratury.

cjonariuszy i funkcjonariuszek Policji korzysta z mediów społecznościowych dla celów służbowych, z czego około jednej czwartej przypadków korzystania wiąże się z postępowaniem w sprawach dotyczących przestępstw z nienawiści⁵⁵. Założono, że w latach objętych badaniem (2017–2019) ten trend się utrzymywał. Organy coraz częściej korzystały z możliwości zwrócenia się do Facebooka i Twittera. Dlatego też prawdopodobne wydaje się korzystanie przez nie z różnych informacji zawartych w tych i podobnych serwisach w sytuacjach przestępstw popełnionych w Internecie (także poza samymi mediami społecznościowymi).

- H 2: Najwięcej dowodów z mediów społecznościowych pochodzi z serwisu Facebook. Hipoteza opiera się na dużej liczbie wniosków składanych przez organy do serwisu Facebook w latach 2017–2019 oraz na tym, że Facebook pozostaje medium społecznościowym o największej globalnie liczbie użytkowników, w tym osób zamieszkujących Polskę.
- H 3: W sprawach dotyczących *hate crimes* dowody pochodzące z mediów społecznościowych najczęściej dostarczane są przez pokrzywdzonych. Hipoteza wynika z tego, że w obecnym stanie zaawansowania technologicznego poszczególne posty przyciągają uwagę organów ścigania w sposób następczy (to jest po dotarciu do pokrzywdzonego i wywołaniu u niego reakcji). Systemy, które mogłyby skanować media społecznościowe w poszukiwaniu nienawistnych treści i alarmować o nich organy, zanim zgłosi to pokrzywdzony, na razie plasują się bliżej teoretycznego pomysłu niż powszechnie dostępnego narzędzia⁵⁶. W związku z tym to najczęściej pokrzywdzony zgłasza popełnienie przestępstwa, wnosząc w tym samym momencie materiał go dotyczący.
- H 4: Dowody pochodzące z *social media* najczęściej zabezpieczane są poprzez wykonanie zrzutu ekranu zawierającego daną treść. Około połowa wniosków złożonych do Facebooka i niewielki procent wniosków złożonych do Twittera spotyka się z pozytywną odpowiedzią. Prawdopodobne zatem wydaje się, że organy ścigania w codziennej praktyce szukają prostszych i pewniejszych sposobów pozyskiwania materiału dowodowego. Skorzystanie z pomocy techników informatyków także pozostaje mniej dostępne niż urządzenia elektroniczne, na których można wykonać zrzut ekranu. Na potrzeby badań założono, że organy ścigania kierują się przede wszystkim zasadą szybkości postępowania karnego.
- H 5: Wśród dowodów w postaci zrzutów ekranu większość stanowią wydruki, które nie zostały potwierdzone ani zweryfikowane. Hipoteza wiąże się z trzecią i czwartą hipotezą. Jeśli potwierdzi się, że to pokrzywdzony najczęściej dostarcza materiał dowodowy, a organy zadowolają

55 M. Czekalska, K. Krawczyk, *Media społecznościowe...*, dz.cyt., s. 41-60.

56 M.L. Williams, P. Burnap, A. Javed, H. Liu, S. Ozalp, *Hate in the Machine: Anti-Black and Anti-Muslim Social Media Posts as Predictors of Offline Racially and Religiously Aggravated Crime*, „The British Journal of Criminology” 2020, t. 60, nr 1, s. 93-117.

się formą zrzutu ekranu i stawiają sprawne postępowanie na pierwszym miejscu, to prawdopodobne wydaje się, że dowody w postaci zrzutu ekranu mają formę wydruku niepoddanego dalszym czynnościom. Za hipotezą tą przemawiają przypadki z praktyki KPH opisane w raporcie.

H 6: Dowody z *social media* pojawiają się częściej na etapie postępowania przygotowawczego niż na etapie postępowania sądowego.

Hipoteza podobnie jak H 2 wynika z założenia, że to pokrzywdzony najczęściej inicjuje postępowanie poprzez złożenie zawiadomienia oraz dostarczenie materiału dowodowego. W konsekwencji dowody z mediów społecznościowych muszą występować już na etapie postępowania przygotowawczego. W ramach polskiej procedury karnej ujawnianie i zabezpieczanie dowodów dokonuje się głównie na tym etapie postępowania, gdyż dla wystąpienia z aktem oskarżenia i rozpoczęcia sądowego etapu postępowania niezbędne jest przedstawienie przez oskarżyciela stosownych dowodów.

H 7: W przypadku spraw o *hate crimes* popełnionych w mediach społecznościowych, oskarżony najczęściej nie podpisuje się swoimi prawdziwymi danymi.

Hipoteza wiąże się z przekonaniem, że sprawcy podejmują racjonalne zachowania – wiedząc, że popełniają przestępstwo, starają się ukryć swoją tożsamość, by uniknąć odpowiedzialności. Ponadto zaistnieniu przestępstwa sprzyja łatwość, z jaką można zakładać fałszywe profile w mediach społecznościowych⁵⁷.

Weryfikacji powyższych hipotez zdecydowano się dokonać poprzez przeprowadzenie badań aktowych w sądach rejonowych znajdujących się na obszarze właściwości Sądu Apelacyjnego w Warszawie. Metodę tę wybrano ze względu na to, że treść akt sądowych (dokumentująca wiernie przebieg postępowania) wydaje się najlepszym możliwym źródłem informacji na temat dowodów wszelkiego rodzaju. Ponadto dane zawarte w aktach z upływem czasu nie ulegają zmianom i ich odtworzenie nie wymaga sięgania do zasobów ludzkiej pamięci, która pozostaje podatna na wpływy i zniekształcanie faktów. Akta są także mniej podatne na wpływ badającego niż osobowe źródła. Taki wpływ stanowi zagrożenie dla rzetelności badań prowadzonych wśród respondentów. Dodatkowo, jak wynika z analizy literatury przedmiotu, na polskim gruncie nie wykonano jeszcze badań praktyki organów ścigania w zakresie dowodów z mediów społecznościowych w wyłącznym kontekście postępowań dotyczących przestępstw z nienawiści przy użyciu metody badań aktowych. Metoda ta pozwoli także ocenić na podstawie empirycznych przesłanek stopień realizacji teoretycznych postulatów dotyczących użycia mediów społecznościowych w śledztwach formułowanych przez poszczególnych naukowców.

Doboru sądów dokonano kierując się chęcią objęcia próbą badawczą zarówno spraw z dużego miasta, jak i mniejszych miasteczek czy obszarów wiejskich. Dzięki temu próba badawcza ma szansę być w pewnym zakresie reprezentatywna dla puli ta-

57 D. Mielnik, *Anonimowość w Internecie a problem cyberbezpieczeństwa. Aspekt prawny*, [w:] T. Kośmider, L. Kołtun (red.), *Współczesny wymiar bezpieczeństwa publicznego. Kształtowanie bezpiecznych przestrzeni. Działania profilaktyczne*, Warszawa 2019, s. 67.

kich spraw z całej Polski. Ponadto według statystyk zgromadzonych przez prokuraturę spośród największych miast w Polsce to właśnie w Warszawie toczy się najwięcej postępowań dotyczących przestępstw z nienawiści. Liczba takich postępowań jest ponad trzykrotnie większa niż w następnym pod tym względem mieście⁵⁸. Stąd też wybór tych sądów pozwala na przebadanie największej liczby spraw.

Przygotowując badanie zwrócono się do sądów rejonowych znajdujących się w obszarze Warszawy, a także w Grodzisku Mazowieckim, Piasecznie, Pruszkowie, Legionowie, Otwocku, Nowym Dworze Mazowieckim oraz Wołominie o udostępnienie w trybie dostępu do informacji publicznej listy sygnatur spraw prawomocnie zakończonych w latach 2017–2019, w których kwalifikacją prawną czynu był art. 256 lub 257 k.k. Okres ten wybrano ze względu na to, że badanie przeprowadzono w 2020 r., a perspektywa trzech pełnych ostatnich lat kalendarzowych stwarza szansę na poznanie realiów w szybko rozwijających się mediach społecznościowych⁵⁹. Zrezygnowano z włączenia do badań postępowań związanych z art. 119 k.k., gdyż stypizowany w nim czyn wykazuje niskie prawdopodobieństwo bycia popełnionym w mediach społecznościowych lub w jakkolwiek z nimi związanym kontekście.

Spośród wskazanych sądów jeden nie nadesłał wykazu sygnatur, jeden przesłał listę niekompletną (brakowało w niej danych niezbędnych do dalszego prowadzenia badań w tym sądzie), pozostałych 12 zaś udostępniło dane. Z pozyskanych informacji wynikało, że spraw spełniających obrane kryteria było 52. W następnym kroku zwrócono się do sądów o udostępnienie akt do badań. Wnioski objęły wszystkie spośród 52 wskazanych sygnatur. W dwóch sądach odmówiono dostępu do akt z powodu ograniczeń sanitarnych w funkcjonowaniu czytelni akt związanych z pandemią COVID-19. Ostatecznie badania objęły sprawy z dziesięciu sądów rejonowych.

W okresie od lipca do listopada 2020 r. analizie ilościowej poddane zostały akta 36 spraw na 52 objętych wnioskami o udostępnienie akt. Część spośród akt okazało się niedostępnych w wyniku znajdowania się poza siedzibą sądu (m.in. w sądzie wyższej instancji), w dwóch sądach ze względu na obostrzenia związane z pandemią COVID-19 badanie wszystkich akt w zakładanym czasie okazało się niemożliwe. Próba badawcza ostatecznie zatem obejmuje 36 spraw⁶⁰. Dane do analizy zakodowano przy użyciu kwestionariusza przygotowanego do tego celu⁶¹. Zgromadzono dane takie jak liczba dowodów pochodzących z mediów społecznościowych; etap postępowania, na którym występują; podmiot, z którego inicjatywy się tam znalazły; nazwa serwisu społecznościowego; forma (post, zdjęcie, komentarz, etc.); sposób, w jaki podpisał się autor oraz sposób zabezpieczenia dowodu. Sprawdzano także, czy i w jaki sposób dowody pochodzące z so-

58 Wyciąg ze sprawozdania dot. spraw o przestępstwa popełnione z pobudek rasistowskich, antysemickich lub ksenofobicznych prowadzonych w 2016 r. w jednostkach organizacyjnych prokuratury.

59 Niebagatelne znaczenie praktyczne miała też dostępność akt spraw w siedzibie sądu. Nie zaś w zewnętrznym zazwyczaj archiwum.

60 Badanie prowadziło 12 osób wymienionych we wstępie do publikacji, której część stanowi niniejszy artykuł. Obejmowało ono większą liczbę kwalifikacji prawnych czynu.

61 Kwestionariusz stanowi załącznik nr 1 do niniejszej publikacji.

cial media były kwestionowane, czy powołano biegłych do ich zbadania, oraz czy zwracano się do administratorów serwisu i dostawców usług internetowych.

- WYNIKI -

Spośród przebadanych akt 23 zawierało dowody pochodzące z szeroko rozumianych mediów społecznościowych.

H 1: 23 spośród przebadanych spraw dotyczących przestępstw z nienawiści prowadzonych w latach 2017–2019 zawierało dowody, które pochodziły z *social media*. Stanowią one zatem w przybliżeniu dwie trzecie, czyli większość ogólnej liczby postępowań (N=36). Hipoteza została tym samym potwierdzona.

H 2: Medium społecznościowym, z którego pochodziło najwięcej dowodów w badanych sprawach, był Facebook (16 spraw). Żaden inny serwis (Twitter, wiocha.pl, dom1n.com, wordpress.com, nczas.com, YouTube, CDA) nie pojawił się więcej niż raz. Hipoteza została zweryfikowana pozytywnie.

H 3: W 11 sprawach, materiał dowodowy z mediów społecznościowych został włączony do sprawy z inicjatywy organów ścigania. Spraw, w których pokrzywdzony dostarczył materiał dowodowy, było 9. Takich zaś, w których uczynił to oskarżony, odnotowano jedną. W dwóch sprawach materiał dostarczył zgłaszający niebędący pokrzywdzonym (organizacja społeczna związana ze zwalczaniem rasizmu i ksenofobii). Na bazie przebadanych spraw okazuje się zatem, że pokrzywdzony nie stanowi podmiotu, który statystycznie najczęściej inicjuje włączenie takich dowodów do postępowania. Dzieje się tak tylko w około połowie przypadków. H 3 nie została zatem potwierdzona. Jednak należy mieć na uwadze fakt, że różnica między liczbą spraw, w których to organ z własnej inicjatywy pozyskał materiał dowodowy, a liczbą spraw, w których materiał dostarczył pokrzywdzony, wynosi 2. Możliwe, że przy większej próbie wynik potwierdziłby hipotezę. Przy tak małej różnicy nie można jej jednoznacznie zweryfikować.

H 4: Wśród badanych spraw, znalazło się siedem przypadków, w których zwrócono się do administratora portalu społecznościowego o udostępnienie zbieranych przez niego danych. Za każdym razem z wnioskiem występowały organy (zazwyczaj prokuratura). Do dostawców usług internetowych zwracano się trzy razy. Każdorazowo miało to na celu ustalenie tożsamości osoby posługującej się wskazanym adresem IP. Łącznie w siedmiu sprawach skorzystano z pomocy administratorów serwisu lub dostawców usług (w niektórych sprawach zwracano się zarówno do administratora portalu społecznościowego, jak i dostawcy usług internetowych). Stanowi to zatem mniejszość spośród dyskutowanych przypadków. Z pomocy techników informatyków ani biegłych nie skorzystano ani razu.

W 21 sprawach występowały dowody w postaci zrzutów ekranu (zarówno wydrukowanych i poddanych dalszym czynnościom, jak i wyłącznie wydrukowanych), z czego tylko w siedmiu zwracano się także do administratorów serwisu.

W jednym przypadku wystąpił wydruk samej treści komentarza zamieszczonego w serwisie społecznościowym, bez elementów szaty graficznej portalu charakterystycznych dla zrzutu ekranu. Liczba wydruków zrzutu ekranu znacznie przeważa nad liczbą przypadków zwrócenia się do administracji serwisu lub dostawcy usług internetowych. Tym samym H 4 została zweryfikowana pozytywnie.

- H 5: Sprawy, w których materiale dowodowym znalazły się niepotwierdzone zrzuty ekranu (to jest takie, co do których w aktach nie istnieje żaden ślad ich weryfikacji), stanowią 18 spośród 23 spraw, czyli ok. $\frac{3}{4}$. Ponadto w dwóch sprawach były wydruki zrzutu poświadczane za zgodność z oryginałem przez organy ścigania (ok. $\frac{1}{8}$ spraw). W pięciu sprawach dokonano oględzin portalu społecznościowego po tym, jak dostarczono dowód w postaci zrzutu ekranu. Jest to około $\frac{1}{5}$ spraw, w których pojawiły się dowody z mediów społecznościowych. H 5 znajduje zatem potwierdzenie w wynikach.
- H 6: W aktach wszystkich przebadanych spraw dowody pochodzące z mediów społecznościowych w sprawach dotyczących przestępstw z art. 256 i 257 k.k. pojawiały się tylko na etapie postępowania przygotowawczego. Ani razu nowy dowód nie pojawił się na etapie postępowania sądowego. H 6 się potwierdziła. Analizowane sprawy były w zdecydowanej większości związane z czynami dokonanymi za pośrednictwem *social mediów* oraz tylko w ich ramach. Nie dziwi zatem fakt, że materiał dowodowy z nich pochodzący pojawiał się już w początkowych etapach postępowania i stanowił istotną część postępowania przygotowawczego.
- H 7: Wśród badanych spraw, sprawca czynu użył swoich prawdziwych danych w dziewięciu przypadkach. W siedmiu przypadkach sprawca posłużył się pseudonimem, w pięciu zaś użył fałszywych danych. W jednym wypadku komentarz był anonimowy, w jednym zaś brak było informacji na ten temat. Należy w tym miejscu wyróżnić dwa przypadki – pierwszym z nich jest sprawa, w której sprawca użył fałszywych danych, ale w materiale dowodowym znalazło się także jego prawdziwe imię i nazwisko pochodzące ze zrzutu ekranu jego profilu. Przypadek ten został uznany za użycie fałszywych danych. Drugim przypadkiem jest sprawa, w której sprawca użył pseudonimu, jednak jego prawdziwe dane widniały w adresie URL strony internetowej. Z uwagi na fakt, że intencją sprawcy było ukrycie się pod pseudonimem, przypadek ten został właśnie w taki sposób zakwalifikowany. Użycie swoich prawdziwych danych stanowi zatem trochę więcej niż $\frac{1}{3}$ przypadków, w których zamieszczona treść stała się dowodem. Tym samym potwierdziła się H 7, bowiem sprawy, w których sprawca użył fałszywych danych, pseudonimu lub innej anonimowej formy, stanowią w sumie prawie $\frac{2}{3}$ wszystkich przypadków.

Tab. 2. Sposób podpisania się przez autora w kontekście zestawiony z liczbą spraw

Sposób podpisania się przez autora	Liczba przypadków
Prawdziwe dane	9
Pseudonim	7
Fałszywe dane	5
Anonimowy komentarz	1
Brak danych	1

Źródło: badania własne

Wśród zebranych w toku badania danych uwagę przyciąga jeszcze kilka faktów. Powołanie biegłego do wydania opinii na temat dowodu pochodzącego z *social media* nie miało miejsca ani razu w badanych sprawach. Biegły został powołany raz, jednakże jego zadaniem nie było opiniowanie, a tłumaczenie treści dowodu na język polski.

W zdecydowanej większości spraw na ławie oskarżonych zasiedli mężczyźni. Stało się tak w 28 przypadkach, co stanowi w przybliżeniu $\frac{4}{5}$ całej liczby analizowanych spraw. W dwóch spośród nich oskarżeni byli jednocześnie aż dwaj przedstawiciele tej płci, a jednej oskarżono aż trzech mężczyzn. Kobiety oskarżano siedem razy. Dane takie niemal w stu procentach pokrywają się z rozkładem płci wśród sprawców przedstawionym w raporcie Kampanii Przeciw Homofobii z 2016 r.⁶²

- WNIOSKI -

Przeprowadzone badania miały charakter eksploracyjny. Próba badawcza obejmowała 36 spraw. Z tego powodu możliwość wyciągania wniosków na podstawie uzyskanych wyników pozostaje ograniczona. Zauważalne są jednak pewne prawidłowości.

Pozyskane w wyniku przeprowadzonych badań dane pokazują, że media społecznościowe stanowią platformę dla wyrażania ekstremistycznych poglądów oraz nienawiści na tle rasowym, etnicznym, wyznaniowym, czy narodowościowym. Liczba aktów nienawiści (które niekoniecznie wypełniają znamiona przestępstw z nienawiści), jaka ma w nich miejsce, wymaga metody badawczej innej niż obrona. Wszakże istnieją powody do nienawistnego zachowania się wobec poszczególnych osób i grup, które pozostają nie do ujęcia w ramach badań akt sądowych, gdyż nie zostały przewidziane w przepisach kodeksu karnego. Są nimi przykładowo orientacja seksualna, identyfikacja płciowa, niepełnosprawność i wiele innych.

Ponadto na podstawie przedstawionych wyników uwidoczniono tendencję polskich organów ścigania do wybierania w ramach zabezpieczania dowodów metod szybszych i tańszych kosztem dążenia do maksymalnej rzetelności. Obraz pracy polskich organów ścigania z dowodami pochodzącymi z mediów społecznościowych nie przedstawia się jednak negatywnie. Przy czym pamiętać należy o konieczności dalszego badania zjawiska korzystania przez nie z mediów społecznościowych w sprawach dotyczących prze-

62 P. Knut, P. Łada, M. Budziszewska, P. Górka, *Hate no more...*, dz.cyt., s. 25.

stępstw z nienawiści. Wnioski płynące z omówionych badań, mogą wszakże okazać się charakterystyczne tylko dla realiów Warszawy i okolic.

Okazuje się, że organy ścigania dość chętnie (w większości przebadanych spraw) sięgają do mediów społecznościowych w poszukiwaniu materiału dowodowego. W ponad połowie przebadanych przypadków czyniły to z własnej inicjatywy, co na tle dotychczasowej literatury przedmiotu stanowi wysoki wynik. Jednak wyraźne pozostają także niedociągnięcia mogące świadczyć o braku doświadczenia w prawidłowym zabezpieczeniu takich dowodów. Przykładowo akceptując zrzuty ekranu dostarczane przez pokrzywdzonych bez podejmowania dodatkowych środków, organy wykazują się pewną nieostrożnością. Bardzo łatwo jest zmanipulować plik graficzny zawierający zrzut ekranu w taki sposób, że nie będzie to wykrywalne w wydruku. Istnieje także wiele wyobraźalnych powodów, dla których ludzie mogliby próbować doprowadzić do niesłusznego wszczęcia przeciwko komuś postępowania karnego. Burzliwe spory polityczne toczące się często w mediach społecznościowych to tylko jeden z nich. Dlatego też w ramach dorobku naukowego kryminalistyki wypracowano zalecenie, by tego rodzaju materiał bądź to zabezpieczać przy pomocy technik informatyków, bądź to zlecać jego badania biegłym ze stosownych dziedzin⁶³. Jak pokazują wyniki badań, nie jest to powszechna metoda postępowania.

Właściwym sposobem pozyskiwania i zabezpieczania dowodów wydaje się także występowanie do administratorów serwisów społecznościowych z wnioskami o udostępnienie danych. Z porównania statystyk dla Polski i Hiszpanii wynika, że wnioski takie stosunkowo często rozpatrywane są pozytywnie przez największe medium społecznościowe – Facebooka. Postąpienie w ten sposób nie wymaga także dużych nakładów pracy⁶⁴, jednak wiąże się z czasem oczekiwania na odpowiedź. Może zatem wpływać na to, czy przebieg postępowania będzie krótki. Natomiast przyczynia się znacząco do wzrostu rzetelności poszczególnych postępowań karnych i nie pozostaje bez wpływu na realizację zasady prawdy materialnej. Dlatego też przez wzgląd na zasady postępowania karnego służące zapobieganiu niesłusznym skazaniom organy powinny korzystać z tej możliwości zdecydowanie częściej niż tylko w 1/4 spraw zawierających dowody z mediów społecznościowych.

Przeprowadzenie diskutowanych badań dostarczyło także obserwacji wpisujących się w pojawiający się w mediach dyskurs na temat tego, jaki jest w Polsce poziom świadomości społecznej dotyczącej zachowania w Internecie. Osoby, których dotyczyły badane sprawy, nie zdawały sobie sprawy z tego, że udostępniając wpis w mediach społecznościowych, mogą popełnić przestępstwo i zostać za nie skutecznie pociągniętymi do odpowiedzialności. Wiele z nich swobodnie, pod prawdziwym nazwiskiem, opublikowało przestępne treści. Jeszcze mniej powszechna jest wiedza o tym, że każdego użytkownika Internetu, nawet działającego anonimowo lub pod pseudonimem, można łatwo zidentyfikować. W większości badanych przypadków udało się skutecznie ustalić tożsamość osób korzystających z pseudonimów, fałszywych danych i anonimowości w *social media*. Jednakże próba objęta

63 P. Lewulis, *Dowody cyfrowe – teoria i praktyka kryminalistyczna w polskim postępowaniu karnym*, Warszawa 2021, s. 167, 95-197.

64 Polega z reguły na wysłaniu krótkiego pisma do podmiotów odpowiedzialnych za dany serwis.

tylko sprawy, które rozpatrywał sąd – ciężko określić, ile spraw zostało umorzonych z powodu niewykrycia sprawcy na wcześniejszych etapach postępowania.

Media społecznościowe trudno uznać za nowe, jednak zarówno obywatele, jak i organy państwowe nie nauczyły się jeszcze w pełni odpowiedzialnego korzystania ze wszystkich oferowanych przez nie funkcjonalności. Przy czym, ze względu na postępującą antagonizację dyskursu publicznego w Polsce, w przyszłości prawdopodobnie przestępstw z nienawiści powiązanych z wykorzystaniem mediów społecznościowych będzie coraz więcej. Z tego powodu ważnym i wciąż zbyt mało zbadanym zagadnieniem pozostają metody korzystania z platform społecznościowych przez organy ścigania w celach związanych zarówno z prewencją tych przestępstw, jak i z ich wykrywaniem czy zabezpieczaniem stosownych dowodów.

Streszczenie: Celem badań było zebranie i zinterpretowanie danych dotyczących zabezpieczenia dowodów z mediów społecznościowych oraz dalszego postępowania wobec nich w postępowaniach dot. przestępstw z art. 256 i 257 k.k. Sformułowano siedem hipotez: 1) w większości postępowań dotyczących przestępstw z nienawiści występują dowody pochodzące z mediów społecznościowych; 2) najwięcej dowodów z mediów społecznościowych pochodzi z serwisu Facebook; 3) w sprawach dotyczących *hate crimes* dowody pochodzące z mediów społecznościowych najczęściej dostarczane są przez pokrzywdzonych; 4) dowody pochodzące z *social media* najczęściej zabezpieczane są poprzez wykonanie zrzutu ekranu zawierającego daną treść; 5) wśród dowodów w postaci zrzutów ekranu większość stanowią wydruki, które nie zostały potwierdzone ani zweryfikowane; 6) dowody z *social media* pojawiają się częściej na etapie postępowania przygotowawczego niż na etapie postępowania sądowego; 7) w przypadku spraw o *hate crimes* popełnionych w mediach społecznościowych, oskarżony najczęściej nie podpisuje się swoimi prawdziwymi danymi. Weryfikacji hipotez dokonano w badaniach aktywnych w dziesięciu sądach rejonowych obejmujących sprawy prawomocnie zakończone w latach 2017–2019. Próba badawcza objęła akta 36 spraw. Badania wykazały, że 24 na 37 akt zawierało dowody z mediów społecznościowych (H 1 została zweryfikowana). 16 spraw zawierało materiały z serwisu Facebook (H 2 została potwierdzona). W 11 sprawach dowody pojawiły się z inicjatywy organów ścigania, w dziewięciu – pokrzywdzonego, w jednej – oskarżonego, w dwóch zaś – organizacji społecznej. H 3 nie została jednoznacznie zweryfikowana. W siedmiu przypadkach organy zwróciły się do administratora portalu o udostępnienie danych, w trzech do dostawców usług internetowych. Z pomocy techników informatyków ani biegłych nie skorzystano ani razu. W 21 sprawach występowały dowody w postaci zrzutów ekranu. H 4 została zweryfikowana pozytywnie. W 18 sprawach znalazły się niepotwierdzone zrzuty ekranu. W 2 sprawach były wydruki zrzutu poświadczony za zgodność z oryginałem. W pięciu sprawach dokonano oględzin portalu. H 5 znajduje potwierdzenie. W aktach wszystkich spraw dowody pojawiały się tylko na etapie postępowania przygotowawczego. H6 została potwierdzona. Sprawca użył swoich prawdziwych danych w dziewięciu przypadkach, w siedmiu – pseudonimu, w pięciu fałszywych danych. H 7 została potwierdzona.

Summary. The aim of the research was to collect and interpret data on acquiring evidence from social media and further proceedings concerning this evidence regarding crimes in proceedings under Art. 256 and 257 of the Penal Code. Seven hypotheses were formulated: 1) most hate crime proceedings include evidence from social media; 2) most of the social media evidence comes from Facebook; 3) in hate crime cases, social media evidence is most often provided by victims; 4) evidence from social media is most often secured by taking a screenshot containing the given content; 5) most of the screenshot evidence is printouts that have not been confirmed or verified; 6) evidence from social media appears more often at the pre-trial stage than at the stage of court proceedings; 7) in the case of hate crimes committed on social media, the accused most often does not publish using their own personal details. The hypotheses were verified through research on files in ten District Courts covering cases finally concluded in 2017–2019. The research sample covered the files of 37 cases. Research found that 23 out of 36 records contained social media evidence (H 1 was verified). 16 cases contained material from Facebook (H 2 was confirmed). In 11 cases the evidence was introduced on the initiative of law enforcement authorities, in nine – the victim, in one – the accused, and in two – a social organization. H 3 has not been conclusively verified. In seven cases, the authorities asked the portal administrator to provide data, in two the internet service providers. IT technicians or experts were not used at all. Evidence in the form of screenshots was present in 21 cases. H 4 has been positively verified. There were unconfirmed screenshots in 18 cases. In three cases, there were printouts of the screenshot certified to be true to the original. In five cases, the portal was inspected. H 5 confirms. In the files of all cases, evidence appeared only at the pre-trial stage. H 6 has been confirmed. The perpetrator used his real data in nine cases, in seven pseudonyms, in five false data. H 7 has been confirmed.

- BIBLIOGRAFIA-

Akty prawne:

Międzynarodowa konwencja w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji rasowej z dnia 7 marca 1966 r., Dz.U. 1969 Nr 25, poz. 187.

Międzynarodowy pakt praw obywatelskich i politycznych z dnia 19 grudnia 1966 r., Dz.U. 1977 Nr 38, poz. 167.

Orzecznictwo:

Uchwała SN z 28 marca 2002 r., I KZP 5/02, OSNKW 2002, nr 5-6, poz. 32.

Postanowienie SN z 5 lutego 2007 r., IV KK 406/06, OSNwSK 2007, nr 1, poz. 367.

Dokumenty urzędowe:

Recommendation no. R(97)20 of the Council of Europe Committee of Ministers to member states on hate speech, 30.10.1997, <https://rm.coe.int/1680505d5b> [dostęp: 26.06.2021].

Wyciąg ze sprawozdania dot. spraw o przestępstwa popełnione z pobudek rasistowskich, antysemickich lub ksenofobicznych prowadzonych w 2016 r. w jednostkach organi-

zacyjnych prokuratury, <https://pk.gov.pl/dzialalnosc/sprawozdania-i-statystyki/wyciag-ze-sprawozdania-dot-spraw-o-przestepstwa-popełnione-z-pobudek-rasistowskich-antysemickich-lub-ksenofobicznych-prowadzonych-w-2016-roku-w-jednostkach-organizacyjnych-prokuratury/> [dostęp: 26.06.2021].

Wyciąg ze sprawozdania dot. spraw o przestępstwa popełnione z pobudek rasistowskich, antysemickich lub ksenofobicznych prowadzonych w 2017 r. w jednostkach organizacyjnych prokuratury, <https://pk.gov.pl/dzialalnosc/sprawozdania-i-statystyki/wyciag-ze-sprawozdania-dot-spraw-o-przestepstwa-popełnione-z-pobudek-rasistowskich-antysemickich-lub-ksenofobicznych-prowadzonych-w-2017-roku-w-jednostkach-organizacyjnych-prokuratury/> [dostęp: 26.06.2021].

Literatura:

Bilewicz M., Marchlewska M., Soral W., Winiewski M., *Mowa nienawiści. Raport z badań sondażowych*, Warszawa, 2014, <http://www.mowanienawisci.info/post/862/> [dostęp: 26.06.2021].

Bilewicz M., Tempska P., Leliwa G., Dowigałło M., Tańska M., Urbaniak R., Wroczyński M., *Artificial Intelligence Against Hate: Intervention Reducing verbal Aggression in the Social Network Environment*, „Aggressive Behavior” 2021, t. 47, nr 2, s. 260-266.

Bodnar A., Gliszczyńska-Grabas A., Wieruszewski R., Wyrzykowski M., *Mowa nienawiści a wolność słowa. Aspekty prawne i społeczne*, Warszawa 2010.

Bordolińska A., *Internet jako nowa przestrzeń dla przestępstw z nienawiści*, „Człowiek w Cyberprzestrzeni” 2017, nr 2, s. 26-41.

Crawford J.K., *Social Media Intelligence: Using Social Media as an Informant*, Michigan 2016, <https://www.osti.gov/servlets/purl/1330927> [dostęp: 14.03.2022].

Czekalska M., Krawczyk K., *Media społecznościowe jako narzędzie pracy polskiej Policji. Wyniki badań kwestionariuszowych*, [w:] P. Waszkiewicz (red.), *Media społecznościowe w pracy organów ścigania*, Warszawa 2021, s. 41-60, <https://www.doi.org/10.5281/zenodo.4624978>.

Czeszejko-Sochacka K., „Inność drażni jednakowość” – kilka uwag o problematyce dyskryminacji osób LGBT ze szczególnym uwzględnieniem przepisów Kodeksu karnego, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2019, nr 81, cz. 2, s. 191-205.

Duda M., *Przestępstwa z Nienawiści. Studium prawnokarne i kryminologiczne*, Olsztyn 2016.

Faris R., Ashar A., Gasser U., Joo D., *Understanding Harmful Speech Online*, „Networked Policy Series” 2016, nr 18, <https://cyber.harvard.edu/publications/2016/UnderstandingHarmful-Speech> [dostęp: 26.06.2021].

Gliszczyńska-Grabas A., *Deficyty polskiego ustawodawstwa w zakresie przeciwdziałania mowie nienawiści i przestępstwom nienawiści*, „Studia Prawnicze” 2014, nr 1, s. 113-128, <https://doi.org/10.37232/sp.2014.1.4>.

Godzisz P., Wąsik M., *Hate Crime in Poland 2012–2016*, Warszawa, 2016, <https://interwencja-prawna.pl/wp-content/uploads/Hate-Crime-in-Poland-2012-2016.pdf> [dostęp: 26.06.2021].

Hoc S., *Publiczne propagowanie faszyzmu. Uchwała Sądu Najwyższego – Izba Kar na z dnia 28 marca 2002 r.*, I KZP 5/02 „Orzecznictwo Sądów Polskich” 2002, nr 12, s. 647-650.

- Knut P., Klaus W., Budziszewska M., *Hate no more. Przepięstwa motywowane uprzedzeniami ze względu na orientację seksualną i tożsamość płciową. Poradnik dla funkcjonariuszy i funkcjonariuszek policji*, Warszawa 2016, https://kph.org.pl/wp-content/uploads/2019/09/KPH-HateNoMore_Poradnik-dla-Policji.pdf [dostęp: 26.06.2021].
- Knut P., Łada P., Budziszewska M., Górńska P., *Hate no more. Raport o Polsce. Homofobiczne i transfobiczne przepięstwa z nienawiści a wymiar sprawiedliwości*, Warszawa 2016, <https://kph.org.pl/wp-content/uploads/2016/08/hnm-raport-pl-www.pdf> [dostęp: 26.06.2021].
- Kudła J., *Legalność oraz wadliwość dowodów uzyskanych z wyników czynności operacyjno-rozpoznawczych*, Warszawa 2020.
- Karasek P., *Analiza informacji z mediów społecznościowych jako narzędzie wspierające kontrolę bezpieczeństwa w procedurach migracyjnych*, „Przegląd Bezpieczeństwa Publicznego” 2018, t. 10, nr 19, s. 193-209, <http://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.desklight-5b5ffe2c-db96-4a01-a410-5b30c5d3500b> [dostęp: 15.03.2022].
- Lewulis P., *Dowody cyfrowe – teoria i praktyka kryminalistyczna w polskim postępowaniu karnym*, Warszawa 2021.
- Liaropoulos A.N., *The Challenge of Social Media for the Intelligence Community*, „Journal of Mediterranean and Balkan Intelligence” 2013, nr 1, s. 5-14.
- Liedel K., Serafin T., *Otwarte źródła informacji w działalności wywiadowczej*, Warszawa, 2011.
- Mielnik D., *Anonimowość w Internecie a problem cyberbezpieczeństwa. Aspekt prawny*, [w:] T. Kośmider, L. Kołtun (red.), *Współczesny wymiar bezpieczeństwa publicznego. Kształtowanie bezpiecznych przestrzeni. Działania profilaktyczne*, Warszawa 2019, s. 61-81.
- Mozgawa M., *Kodeks karny. Komentarz aktualizowany*, Warszawa 2021, LEX.
- Muller K., Schwartz C., *Fanning the Flames of Hate: Social Media and Hate Crime*, „Journal of the European Economic Association” 2021, t. 19, nr 4, s. 2131-2167, <https://doi.org/10.1093/jeea/jvaa045>.
- Muller K., Schwartz C., *From Hashtag to Hate Crime: Twitter and Anti-Minority Sentiment*, [b.m.] 2019, https://www.qmul.ac.uk/sef/media/econ/events/Hashtag_to_Hatecrime_small.pdf [dostęp: 14.03.2022].
- Olteanu A., Castillo C., Boy J., Varshney K.R., *The Effect of Extremist Violence on Hateful Speech Online*, „Proceedings of the Twelfth International AAAI Conference on Web and Social Media” 2018, s. 221-230, <https://arxiv.org/pdf/1804.05704.pdf> [dostęp: 28.04.2021].
- Omand D., Bartlett J., Miller C., *Introducing Social Media Intelligence (SOCMINT)*, „Intelligence & National Security” 2012, t. 27, nr 6, s. 801-823.
- Relia K., Li Z., Cook S.H., Chunara R., *Race, Ethnicity and National Origin-Based Discrimination in Social Media and Hate Crimes Across 100 US Cities*, „Proceedings of the International AAAI Conference on Web and Social Media” 2019, t. 13, s. 417-427.
- Seremet A., *Rola prokuratury w ściganiu przepięstwa mowy nienawiści*, [w:] D. Bychawska-Siniarska, D. Głowacka (red.), *Mowa nienawiści w internecie: jak z nią walczyć?*, Warszawa 2013, s. 21-26, https://www.nigdywiecej.org/docstation/com_docstation/62/mowa_nienawisci_w_internecie_2013.pdf [dostęp: 26.06.2021].

- Silva L., Mondal M., Correa D., Benevenuto F., Weber I., *Analyzing the Targets of Hate in Online Social Media*, „Proceedings of the International AAAI Conference on Web and Social Media” 2016, t. 10, nr 1, s. 687-690.
- Stromczyński B., Waszkiewicz P., *Biały wywiad w praktyce pracy organów ścigania na przykładzie wykorzystania serwisów społecznościowych*, „Prawo i Prokuratura” 2014, nr 5, s. 146-170.
- Śmiszek K., Faix-Prukner C., Bitiukova N., Sile S., Hamer Vidmar N., *Hate no more. Prześtępstwa motywowane uprzedzeniami ze względu na orientację seksualną i tożsamość płciową. Zbiór narzędzi dla organów ścigania*, Warszawa 2016, https://kph.org.pl/wp-content/uploads/2019/09/KPH-HateNoMore_Zbio%CC%81r-narze%CC%A8dzi.pdf [dostęp: 26.06.2021].
- Waseem Z., Hovy D., *Hateful Symbols of Hateful People? Predictive Features for Hate Speech Detection on Twitter*, „Proceedings of the NAACL Student Research Workshop” 2016, s. 88-93.
- Waszkiewicz P., *Media Społecznościowe w Pracy Organów Ścigania. Nie tylko SOCMINT*, [w:] P. Waszkiewicz (red.), *Media społecznościowe w pracy organów ścigania*, Warszawa 2021, s. 7-17, <https://www.doi.org/10.5281/zenodo.4624922>.
- Williams M.L., Burnap P., Javed A., Liu H., Ozalp S., *Hate in the Machine: Anti-Black and Anti-Muslim Social Media Posts as Predictors of Offline Racially and Religiously Aggravated Crime*, „The British Journal of Criminology” 2020, t. 60, nr 1, s. 93-117.
- Winiewski M., Hansen K., Bilewicz M., Soral W., Świdarska A., Bulska D., *Mowa nienawiści, mowa pogardy. Raport z badania przemocy werbalnej wobec grup mniejszościowych*, Warszawa 2017, <https://www.rpo.gov.pl/sites/default/files/Raport%20Mowa%20Nienawi%20C5%9Bci%20Mowa%20Pogardy%202027.02.2017.pdf> [dostęp: 26.06.2021].
- Włodarczyk-Madejska J., Ostaszewski P., Klimczak J., Siemaszko A., *Ogólnopolskie Badanie Wiktyimizacyjne 2020. Raport z badania*, Warszawa 2020, https://iws.gov.pl/wp-content/uploads/2021/05/IWS_-Wlodarczyk-Madejska-J.-i-in._Ogolnopolskie-Badanie-Wiktyimizacyjne-2020.-Raport-z-badania.pdf [dostęp: 26.06.2021].
- Wróbel W., Zoll A. (red.), *Kodeks karny. Część szczególna. T. II. Cz. II. Komentarz do art. 212 – 277d*, Warszawa 2017.
- Ziółkowska A., *Biały wywiad jako narzędzie uzupełniające czynności z zakresu techniki kryminalistycznej*, „Acta Universitatis Lodzianensis Folia Iuridica” 2018, nr 82, s. 67-81.

Netografia:

- Facebook, Google and Twitter agree German hate speech deal, <https://www.bbc.com/news/world-europe-35105003> [dostęp: 26.06.2021].
- Kuchta-Nykiel M., *Social media w Polsce i na świecie – najnowsze dane*, <https://socialpress.pl/2020/02/social-media-w-polsce-i-na-swiecie-najnowsze-dane> [dostęp: 26.06.2021].
- Miners Z., *Facebook, Twitter called out for deleting photo metadata*, <https://www.networkworld.com/article/2164374/facebook--twitter-called-out-for-deleting-photo-metadata.html> [dostęp: 28.06.2021].
- Poland, <https://transparency.facebook.com/government-data-requests/country/PL/jan-jun-2019> [dostęp: 27.04.2021].
- Poland, <https://transparency.twitter.com/en/countries/pl.html> [dostęp: 27.04.2021].

Procter R., *The contribution of social media analysis to the prevention of polarisation and extremism*, <https://www.praeventionstag.de/nano.cms/daily-prevention-news/details/2996> [dostęp: 28.04.2021].

Spain, <https://transparency.facebook.com/government-data-requests/country/ES/jan-jun-2020> [dostęp: 27.04.2021].

Spain, <https://transparency.twitter.com/en/countries/pl.html> [dostęp: 27.04.2021].

Katarzyna Chruścińska*
Agnieszka Nawara**

DOWODY Z MEDIÓW SPOŁECZNOŚCIOWYCH W SPRAWACH O CZYNY ZABRONIONE Z ART. 35 USTAWY O OCHRONIE ZWIERZĄT¹

Abstrakt: Media społecznościowe stały się trwale obecnym elementem rzeczywistości. Przejawiają się również w procedurze karnej, tym samym stawiając przed nią nowe wyzwania. Niniejszy artykuł skupia się na opisie oraz analizie zjawiska wykorzystywania dowodów pochodzących z *social mediów* w sprawach z art. 35 u.o.z. Badania eksploracyjne przeprowadzono w dziesięciu sądach rejonowych leżących na obszarze właściwości SO w Warszawie oraz SO dla Warszawy-Pragi. Analizie poddano sprawy prawomocnie zakończone w latach 2017–2019, badając sposób zabezpieczenia dowodów przez organy ścigania, etap postępowania, na którym się pojawiły oraz kwestię tego, czy dowody te wpływały na praktykę orzeczniczą w sprawach z art. 35 u.o.z. Analiza akt wykazała, że choć dowody pochodzące z mediów społecznościowych rzeczywiście pojawiają się w sprawach o przestępstwa znęcania się nad zwierzętami, są one wykorzystywane w ograniczonym zakresie. Z tego powodu trudno ocenić ich faktyczny wpływ na wynik postępowania.

Słowa kluczowe: dowody z mediów społecznościowych, media społecznościowe, ochrona praw zwierząt, znęcanie się nad zwierzętami, procedura karna, metoda aktowa

* Uniwersytet Warszawski, ORCID: [0000-0002-3873-2085](https://orcid.org/0000-0002-3873-2085).

** Uniwersytet Warszawski, ORCID: [0000-0003-1410-7768](https://orcid.org/0000-0003-1410-7768).

1 Artykuł powstał w wyniku realizacji projektu badawczego pt. Media społecznościowe w pracy organów ścigania o nr. 2018/31/B/HS5/01876 kierowanego przez dr. hab. Pawła Waszkiewicza, finansowanego ze środków Narodowego Centrum Nauki. W pracach tego etapu projektu uczestniczyli: Anna Chabiera, Ewa Chmiel, Katarzyna Chruścińska, Szymon Czerwiński, Filip Dąbrowski, Barbara Domańska, Adam Goliasz, Miłosz Klotz, Martyna Korkus, Jakub Nadolny, Agnieszka Nawara, Krzysztof Worek. Jeżeli nie wskazano inaczej, odniesienia w artykule dotyczące badań nad wykorzystaniem mediów społecznościowych w organach ścigania dotyczą przedmiotowego projektu badawczego.

SOCIAL MEDIA EVIDENCE IN CASES OF ANIMAL ABUSE UNDER ART. 35 OF THE ANIMAL PROTECTION ACT

Abstract: Social media has become a permanently present element of reality, manifesting even in criminal procedure, thus challenging it. This article focuses on description and analysis of the use of evidence from social media in cases under Art. 35 of the Animal Protection Act. Exploratory research was conducted in 10 district courts within the jurisdiction of the District Court in Warsaw and the District Court for Warsaw-Praga. Cases finally concluded in 2017-2019 were analysed, examining the method of securing evidence by law enforcement, the stage of proceedings at which they appeared and the question of whether this evidence influenced the practice of jurisprudence in cases under Art. 35. File analysis has shown that while social media evidence appears in animal abuse cases, it is used to a limited extent.

Keywords: social media evidence, social media, animal rights protection, animal abuse, criminal procedure, file analysis

- WPROWADZENIE -

Gdy w 2019 r. popularny południowokoreański streamer, Sseungyungie, na jednym z udostępnionych nagrań bił i gryzł swojego psa, ostatecznie rzuciwszy nim o ścianę, widzowie zareagowali szybko². Choć od momentu, w którym policja zapukała do mieszkania youtubera, do chwili, gdy zwierzę zostało mu odebrane upłynął długi czas, ostatecznie działania internetowej społeczności zakończyły trwający od 2017 r. proceder, gdzie Sseungyungie znęcał się nad znajdującym się pod jego opieką zwierzęciem.

Powyższa historia nie jest opisem standardowej procedury, a południowokoreański przypadek nie jest odosobniony. Coraz częściej świat obiega informacja o działaniach czy zaniedbaniach, jakich w stosunku do zwierząt dopuszczono się na oczach milionów internautów. Wystarczy wspomnieć o youtuberce Brooke Hounts³ czy równie świeżej sprawie mieszkańca Indii, który na udostępnionym nagraniu pozbawia życia węża, uderzając nim o ziemię⁴. Obiekcje dotyczące treści, na publikację których pozwalają serwisy takie jak Instagram czy Facebook, wysuwane są systematycznie od lat. O ile bowiem treści zawierające mowę nienawiści czy przemoc fizyczną względem drugiego człowieka

2 F. Brown, *YouTube streams himself battering puppy for vile abuse channel*, <https://metro.co.uk/2019/07/31/youtuber-streams-himself-battering-puppy-for-vile-abuse-channel-10495082/> [dostęp: 8.12.2020].

3 P. Leskin, *The YouTube who hit her dog in a video and then accidentally posted the footage reportedly won't face animal-cruelty charges*, <https://www.businessinsider.com/youtuber-hit-dog-brooke-houts-no-animal-cruelty-charges-report-2019-9?IR=T> [dostęp: 8.12.2020]. W 2019 r. B. Houts zamieściła na swoim kanale w serwisie YouTube nagranie, na którym widać, jak uderza własnego psa, a następnie zaczyna na niego pluć. Choć samo nagranie szybko zostało usunięte, reakcja ze strony widzów doprowadziła do zaangażowania w sprawę policji.

4 *On cam: Man catches a snake, brutally thrashes it on the ground at Ulhasnagar*, <https://timesofindia.indiatimes.com/videos/city/mumbai/on-cam-man-catches-a-snake-brutally-thrashes-it-on-the-ground-at-ulhasnagar/videshow/70038702.cms> [dostęp: 8.12.2020].

są konsekwentnie usuwane, materiały, na których krzywdy doświadczają zwierzęta, pozostają dostępne w sieci nawet wiele miesięcy po ich zgłoszeniu⁵. Do grupy platform pozwalających na ukazywanie tego rodzaju szkodliwych praktyk dołączył ostatnio TikTok, doczekały się one nawet własnych hashtagów. Za przykład posłużyć może #PutItInABun, w ramach którego opiekunki i opiekunowie zwierząt związywali ich uszy gumkami do włosów⁶.

Do podobnych spraw dochodzi również w Polsce, gdzie towarzyszy im mniejszy lub większy medialny rozgłos. Jedną ze spraw, które spotkały się ze społecznym zainteresowaniem, miała miejsce w 2016 r., gdy na portalu YouTube umieszczone zostało nagranie ukazujące, jak nastolatka znęca się nad swoim kotem⁷.

Poza poruszaniem opinii publicznej, przypadki znęcania się nad zwierzętami udokumentowane w *social mediach* mają jeszcze jeden ważny skutek – uwidaczniają rolę tych mediów i dowodów z nich pochodzących w pracy organów ścigania. Media społecznościowe, jako czynnik rewolucjonizujący wygląd współczesnego świata, dostrzeżono i zaczęto wykorzystywać również w dziedzinie prawa⁸.

- PRAKTYKA OCHRONY PRAW ZWIERZĄT W POLSCE -

Sytuacja prawna zwierząt zmieniła się znacząco na przestrzeni ostatnich dziesięcioleci. Mimo widocznej poprawy, mówiąc o ochronie zwierząt *de facto* nie mówimy o ich prawach. Jak pisze K. Kuszlewicz: „W polskim systemie prawa obowiązuje koncepcja prawnej ochrony zwierząt, czyli ochrony dobrostanu, nie zaś praw zwierząt”⁹. Nie oznacza to, oczywiście, że poprawa losu zwierząt w ogóle się nie dokonuje. Przeciwnie, w wymiarze praktycznym zwierzęta podlegają ochronie, dlatego niektóre działania człowieka względem nich są zabronione i podlegają karze.

Na gruncie prawa polskiego centralnym aktem prawnym dotyczącym ochrony zwierząt jest ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o ochronie zwierząt¹⁰. Definiuje ona zwierzę jako istotę żyjącą, zdolną do odczuwania cierpienia. Ustawodawca podkreśla, że zwierzę nie jest

5 M. Gentry, *Instagram has an animal abuse problem*, <https://medium.com/@mtgentry81/instagram-has-an-animal-abuse-problem-ff59027142> [dostęp: 8.12.2020].

6 E. Erskine, *TikTok has a lot of animal cruelty and it needs to stop!*, <https://www.onegreenplanet.org/animal-sandnature/tiktok-has-a-lot-of-animal-cruelty-and-it-needs-to-stop/> [dostęp: 8.12.2020].

7 M. Nowak, *Nastolatka wrzuciła do Sieci film, na którym dusi kota. Wykop zareagował błyskawicznie. Co robić w takich sytuacjach?*, <https://spidersweb.pl/2016/01/znecanie-sie-nad-zwierzetami.html> [dostęp: 8.12.2020].

8 J.P. Murphy, A. Fontecilla, *Social Media Evidence in Government Investigations and Criminal Proceedings: A Frontier of New Legal Issues*, „Richmond Journal of Law and Technology” 2013, nr 3, s. 1-31, <https://scholarship.richmond.edu/jolt/vol19/iss3/4/> [dostęp: 15.03.2022].

9 K. Kuszlewicz, *Prawa zwierząt. Praktyczny przewodnik*, Warszawa 2019, s. 19.

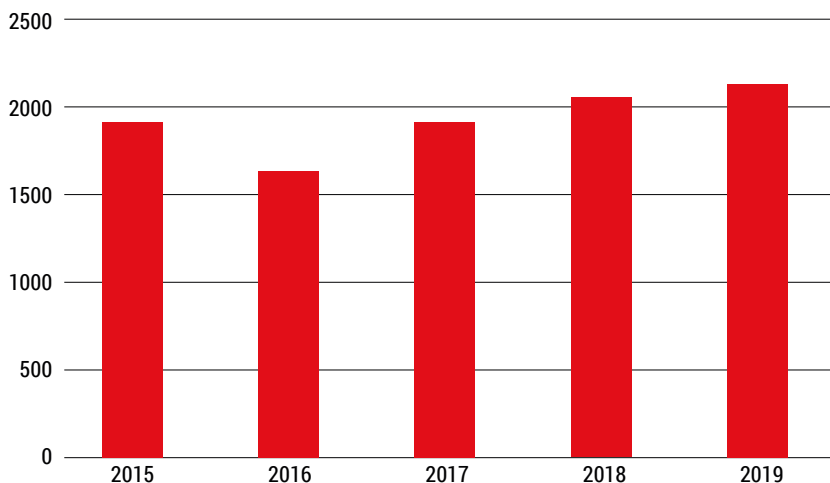
10 Choć ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o ochronie zwierząt, tj. Dz.U. 2022, poz. 572 pozostaje kluczowa dla tego zagadnienia, w praktyce olbrzymią rolę odgrywają również pozostałe dotyczące go akty prawne. Zaliczyć możemy do nich m. in. ustawę z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska, tj. Dz.U. 2021, poz. 1973; ustawę z dnia 13 października 1995 r. – Prawo łowieckie, tj. Dz.U. 2020, poz. 1683; ustawę z dnia 29 stycznia 2004 r. o Inspekcji Weterynaryjnej, tj. Dz.U. 2021, poz. 306 czy ustawę z dnia 15 stycznia 2015 r. o ochronie zwierząt wykorzystywanych do celów naukowych lub edukacyjnych, tj. Dz.U. 2021, poz. 1331 jak i wiele rozporządzeń.

rzeczą oraz że człowiek winien jest mu poszanowanie i ochronę. W 2011 r. weszła w życie nowelizacja niniejszej ustawy, która zwiększyła kary za znęcanie się nad zwierzętami.

Niniejsza praca skupia się na art. 35 § 1, 1a i 2 u.o.z., stanowiącym, że znęcanie się nad zwierzęciem, zabicie go, uśmiercenie oraz dokonanie uboju zwierzęcia z naruszeniem odpowiednich przepisów zagrożone jest karą pozbawienia wolności do lat trzech.

Są to jedyne wyróżnione przez ustawę przypadki przestępstw przeciwko zwierzętom. Wpływa to na ich szeroką interpretację, zwłaszcza w kwestii znęcania się¹¹. Ustawodawca penalizuje zachowania, zarówno czynne, jak i bierne, które skutkują naruszeniem dobrostanu zwierzęcia lub pozbawieniem go życia, a przy tym nie są ustawowo uznane za dopuszczalne. Do enumeratywnie wyliczonych legalnych form odebrania zwierzęciu życia zalicza się, przykładowo, ubój zwierząt gospodarskich. Typem kwalifikowanym, o którym mowa w art. 35 ust. 2 u.o.z., jest dopuszczenie się opisanego czynu ze szczególnym okrucieństwem.

Wyk. 1. Liczba stwierdzanych przestępstw znęcania się nad zwierzętami w latach 2015–2019

Źródło: statystyki policyjne

Analizując policyjne statystyki, zauważyć można systematyczny wzrost liczby przestępstw stwierdzanych z art. 35 ust. 1-2¹². W 1999 r. było ich 580, w 2015 r. – 1 846, w 2019 r. – już 2 101¹³ (wyk. 1). Brakuje danych dotyczących stwierdzania badanych przestępstw po 2019 r. W latach 2003–2010, mimo zmniejszenia się ogólnej liczby przestępstw, liczba przestępstw z art. 35 u.o.z. wzrosła o połowę¹⁴. Niekoniecznie oznacza to, że tego rodzaju

11 K. Kuszlewicz, *Prawa zwierząt...*, dz.cyt., s. 129.

12 Cytowane statystyki prezentują cały artykuł, bez wydzielania typu kwalifikowanego.

13 *Ustawa o ochronie zwierząt*, <https://statystyka.policja.pl/st/wybrane-statystyki/wybrane-ustawy-szczegol/ustawa-o-ochronie-zwierz/50889,Ustawa-o-ochronie-zwierzat.html> [dostęp: 19.02.2021].

14 P. Ostaszewski, *Statystyczny obraz przestępstwa znęcania się nad zwierzętami*, „Prawo w Działaniu” 2011, nr 9, s. 103.

ju czynów zabronionych popełnianych jest więcej. Wskazuje się raczej na swoisty rozwój społecznej świadomości, która skutkuje częstszym angażowaniem organów ścigania¹⁵.

Za prawidłowością tą przemawia również fakt, że o przestępstwie znęcania się nad zwierzętami organy ścigania pozyskują informacje głównie od osób o nim zawiadamiających¹⁶. Wskazują na to też inni autorzy, m.in. M. Mozgawa, M. Budyn-Kulik, K. Dudka, M. Kulik. Badania empiryczne, jakie w 2010 r. przeprowadzono we wszystkich jednostkach organizacyjnych prokuratury oraz sądach w Polsce, wykazały, że w 199 wybranych metodą losową sprawach dominowały zgłoszenia pochodzące od opiekunów zwierząt, ich sąsiadów oraz organizacji zajmujących się ochroną zwierząt¹⁷.

Nie są to jedyne cechy odróżniające znęcanie się nad zwierzętami od ogółu przestępstw. Z danych Ministra Sprawiedliwości wynika, że w latach 2012–2014 statystycznymi sprawcami przestępstw przeciwko zwierzętom byli mężczyźni w przedziale wiekowym 50–59 lat¹⁸, co jest wiekiem wyższym niż wiek typowego sprawcy przestępstwa. Również opracowania statystyczne z lat wcześniejszych wskazują, że o ile typowym sprawcą przestępstwa jest osoba młoda (w wieku poniżej 30 lat), o tyle sprawca przestępstwa znęcania się nad zwierzętami jest znacznie starszy. Wśród podejrzanych o znęcanie się nad zwierzęciem osoby, które przekroczyły pułap 50 lat pojawiają się ponad dwa razy częściej niż wśród ogółu podejrzanych¹⁹.

Podejrzany oraz skazanym w sprawach o znęcanie się nad zwierzętami są głównie mężczyźni²⁰. W literaturze przedmiotu zwraca się przy tym uwagę na fakt, że udział kobiet wśród ogółu osób zarówno podejrzanych, jak i skazanych jest wyższy niż w przypadku ogółu przestępstw, przy czym nie są to duże rozbieżności. Również z danych organizacji pozarządowych wyłania się podobna obserwacja. Sprawstwo mężczyzn szacuje się na poziomie 83,5%, kobiet z kolei – 16,5%²¹.

Mimo wzrostu liczby stwierdzanych przestępstw i zainteresowania ze strony środowiska naukowego, praktyka ochrony zwierząt wciąż różni się od stanu postulowanego. Według raportu „Jak Polacy znęcają się nad zwierzętami” ponad 74% spraw o przestępstwa przeciwko zwierzętom zakończonych zostaje odmową wszczęcia lub umorzeniem dochodzenia, czego główną przyczyną jest brak faktycznych podstaw oskarżenia. Liczba spraw ujawnianych przez Policję pozostaje niewielka²². Raport ten zawiera też ne-

15 Tamże, s. 103.

16 Tamże, s. 107.

17 M. Mozgawa, M. Budyn-Kulik, K. Dudka, M. Kulik, *Prawnokarna ochrona zwierząt – analiza dogmatyczna i praktyka ścigania przestępstw z art. 35 ustawy z 21.08.1997 r. o ochronie zwierząt*, „Prawo w Działaniu” 2011, nr 9, s. 66-67, <https://iws.gov.pl/wp-content/uploads/2018/09/prof.-dr-hab.-Marek-Mozgawa-dr-Magdalena.pdf> [dostęp: 18.03.2022].

18 *Jak Polacy znęcają się nad zwierzętami? Raport z monitoringu sądów, prokuratur i policji*, Kraków-Wrocław 2016, s. 73, <https://czarnaowca.org/wp-content/uploads/2016/03/CzarnaOwca-NMP-RAPORT-1.pdf> [dostęp: 19.12.2020].

19 P. Ostaszewski, *Statystyczny obraz...*, dz.cyt., s. 109.

20 Tamże.

21 Tamże, s. 72.

22 *Jak Polacy...*, dz.cyt., s. 74.

gatywną ocenę społeczną dotyczącą czynności podejmowanych przez jednostki Policji i prokuratury w zakresie ścigania sprawców przestępstw i wykroczeń przeciwko ochronie zwierząt. Zarówno ankietowani, jak i przedstawiciele organizacji ochrony zwierząt zwracali uwagę na często jawnie lekceważące w ich opinii postawy policjantów i prokuratorów. 32% respondentów wskazało, że ich zgłoszenia dotyczące czynów zabronionych przeciwko zwierzętom nie zostały potraktowane poważnie. W polskim piśmiennictwie na pewne lekceważenie, jakim w przypadku przestępstw z art. 35 u.o.z. wykazują się organy ścigania, wskazują M. Mozgawa, M. Budyn-Kulik, K. Dudka i M. Kulik²³.

Lekceważenie to jest przy tym jednym z czynników utrudniających analizę rzeczywistego znaczenia dowodów z mediów społecznościowych w sprawach z art. 35 u.o.z. Zaprezentowane powyżej medialne sprawy znęcania się nad zwierzętami ujawnionego w przestrzeni internetowej są jedynie nielicznymi, które zostały podjęte przez organy ścigania. Większość przypadków podobnych zachowań, jak pokazują sprawy popularnych trendów z Twittera czy TikToka, nie znajduje zakończenia na sali sądowej. Wiele z nich nigdy nie zostaje nawet zgłoszonych odpowiednim służbom. Przestępstwo znęcania się nad zwierzętami cechuje się trudną do oszacowania ciemną liczbą. Poza postawą prezentowaną przez funkcjonariuszy Policji, wpływ ma na to również samo społeczne postrzeganie penalizowanych zachowań. Wpływ na niezawiadomianie o przestępstwie mają m.in. waga czynu zabronionego, brak wiary w skuteczność działania organów ścigania lub stosunek do pokrzywdzonych²⁴. Umieszczając te czynniki w kontekście sytuacji społeczno-prawnej zwierząt, nie dziwi, że organy ścigania nigdy nie dowiadują się o istnieniu znaczącej liczby popełnianych czynów zabronionych ujawnionych w mediach społecznościowych. Z tego powodu analiza znaczenia przestrzeni internetowej dla materiału dowodowego staje się utrudniona.

Na uwagę zasługuje również transformacja możliwości ujawniania czynów zabronionych w stosunku do zwierząt, do której doszło dzięki rozwojowi portali społecznościowych. Niejednokrotnie autorami treści pochodzących z tych portali są same sprawczynie i sprawcy. Zjawisko to okazało się na tyle poważne, że głos zabrała PETA, wnioskując do właścicieli największych serwisów społecznościowych o zmianę polityki dotyczącej opisanych treści oraz ściganie ich twórców²⁵. Zgodnie ze słowami dyrektorki stowarzyszenia:

„Nagrania te są niebezpieczną abominacją – szczególnie dla wrażliwych widzów, w tym młodszych użytkowników rzeczony platformy. Normalizują traktowanie zwierząt bez jakiegokolwiek szacunku, a nawet fizyczne znęcanie się nad nimi. Pojawia się ryzyko zachowań naśladowczych ze strony osób desperacko pragnących rozgłosu i uwagi, nawet tych negatywnych”²⁶.

23 M. Mozgawa, M. Budyn-Kulik, K. Dudka, M. Kulik, *Prawnokarna ochrona zwierząt...*, dz.cyt., s. 82-83.

24 J. Włodarczyk-Madejska, P. Ostaszewski, J. Klimczak, A. Siemaszko (red.), *Nękanie, oszukiwani, hakowani. Nowe i tradycyjne wymiary wiktymizacji*, Warszawa 2021, s. 94.

25 K. Sullivan, *PETA wants social media platforms to hold animal abusers accountable*, https://www.peta.org/blog/social-media-animal-abuse/?fbclid=IwAR1I9Tgq3cNqau3wf_ykroayJU8ZNzuOIAhu5yIFBthQ1qQso-0qjdCOExic [dostęp: 8.12.2020].

26 Tłum. AN za: S.J. Evans, *How TikTok has become a hotbed of animal cruelty as thugs PUNCH helpless dogs and force tight bands around pets' ears*, <https://www.thesun.co.uk/tech/10861294/tiktok-animal-cruelty-abuse/> [dostęp: 8.12.2020].

Samo pojawianie się w przestrzeni internetowej wypełnionych przemocą treści – nagrań, zdjęć, streamów – nie jest zjawiskiem nowym czy niepodjętym w literaturze. Naukowej uwadze poddawane są różne jego formy, od nagrań, na których utrwalone zostało brutalne traktowanie zwierząt, po transmisje z egzekucji²⁷.

Media społecznościowe stanowią niezbadany jeszcze obszar potencjalnych naruszeń praw zwierząt. Jak zaprezentowano powyżej, prawa te pozostają kwestią rozciągniętą między dwoma biegunami. Z jednej strony coraz częściej pojawiają się głosy optujące za zapewnieniem zwierzętom szerszego zakresu ochrony ustawowej, z drugiej wciąż nie odstąpiono od stanowiska uznającego poszczególne gatunki za rzeczy, które człowiek eksploatować może do woli²⁸. Przestrzeń wirtualna może być (i częstokroć jest) miejscem zwiększania społecznej świadomości w zakresie tych kwestii. Niemniej, jest ona również miejscem, w którym rozgrywają się zdarzenia zgoła odmienne. W takich przypadkach już niejednokrotnie wykazywali się internauci – czy to ustalając tożsamość sprawcy, czy pośrednio doprowadzając do jego ujęcia²⁹. Właśnie sytuacje te, dowodzące zarówno obecności okrucieństwa wobec zwierząt w *social mediach*, jak i możliwości wykorzystywania ich jako narzędzi pomocnych dla stosowania prawa, doprowadziły do powstania niniejszej pracy.

- DOWÓD Z MEDIÓW SPOŁECZNOŚCIOWYCH W PRACY ORGANÓW ŚCIGANIA -

Media społecznościowe (ang. *social media*) definiowane są jako formy komunikacji elektronicznej, poprzez które użytkownicy tworzyć mogą wirtualne społeczności w celu udostępniania informacji, pomysłów, wiadomości prywatnych oraz zawartości innego rodzaju³⁰. Według danych z drugiego kwartału 2020 r.³¹, największy serwis społecznościowy, Facebook, ma już niemal 3 mld aktywnych użytkowników miesięcznie³². Dla porównania, w przypadku Twittera są to niemal 340 mln użytkowników³³. Z kolei stosunkowo nowa aplikacja, jaką jest TikTok, ma 800 mln użytkowników³⁴.

27 W. Noble, *Something You Wish You Had Never Seen – Videos of Death & Murder on Facebook, YouTube and Other Media Platforms*, [w:] T. Owen, W. Noble, F.C. Speed (red.), *New Perspectives on Cybercrime*, Londyn 2017, s. 241-252.

28 *Przestrzeganie praw zwierząt w Polsce. Komunikat z badań*, Warszawa 2006, https://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2006/K_055_06.PDF [dostęp: 19.02.2021].

29 J. Higgins, *Animal cruelty suspect apprehended through social media*, <https://dogtime.com/reference/dog-laws/27104-animal-cruelty-suspect-apprehended-through-social-media> [dostęp: 8.12.2020].

30 *Social media*, <https://www.merriam-webster.com/dictionary/social%20media> [dostęp: 10.12.2020].

31 *Number of monthly active Facebook users worldwide as of 4th quarter 2020*, <https://www.statista.com/statistics/264810/number-of-monthly-active-facebook-users-worldwide/> [dostęp: 10.12.2020].

32 Za aktywnych uznaje się tym użytkowników, którzy zalogowali się do serwisu w przeciągu ostatnich 30 dni.

33 *Twitter by the numbers: stats, demographics & fun facts*, <https://www.omnicoreagency.com/twitter-statistics/> [dostęp: 10.12.2020].

34 M. Iqbal, *TikTok revenue and usage statistics*, <https://www.businessofapps.com/data/tik-tok-statistics/> [dostęp: 18.01.2021].

Użytkownikami serwisów społecznościowych (i, szerzej, Internetu) częściej są ludzie młodszy³⁵. Na polskim gruncie obrazują to wyniki analizy statystycznej *Społeczeństwo informacyjne w Polsce w 2020 roku*³⁶.

W związku z tak gwałtownym rozwojem, od kilku lat zainteresowanie naukowe wokół praktyki stosowania *social mediów* w pracy organów ścigania wzrasta. Mówić można w zasadzie o dwóch sposobach podejmowania tej tematyki – jeden skupia się na tym, jak organy te za pomocą *social mediów* budują sieci komunikacyjne i wchodzą w relacje z odbiorcami³⁷, drugi dotyczy wykorzystania *social mediów* w pracy śledczej. Jak wynika z prac C.D. O'Connora³⁸ i C.J. Schneidera³⁹, aktywność policji skupia się głównie na dwóch z nich, tj. Facebooku oraz Twitterze. Znaczenie mediów społecznościowych z perspektywy poszczególnych problemów, z jakimi stykają się w swojej pracy organy ścigania, podjęte zostało przez L. Ferguson oraz V. Soave w 2020 r.⁴⁰, kiedy to analizie poddano wykorzystanie Twittera w poszukiwaniach osób zaginionych.

Z *social mediami* i ich użytecznością dla pracy organów ścigania związany jest również SOCMINT (ang. *social media intelligence*), definiowany jako „informacje pozyskane z mediów społecznościowych (ang. *intelligence derived social media*)”⁴¹. W polskim piśmiennictwie niewiele badań skupia się na tej tematyce, choć w ostatnich latach zauważyć można pewien wzrost świadomości ich znaczenia, a co za tym idzie – nieodzowność prowadzenia takowych⁴².

Jak słusznie zauważają J.P. Murphy i A. Fontecilla, „biorąc pod uwagę kopalnię potencjalnych dowodów dostępnych w mediach społecznościowych, nie jest zaskakujące, że coraz częściej są one [media społecznościowe] przedmiotem nakazów przeszukania i wezwań sądowych w sprawach karnych”⁴³. Dowody z mediów społecznościowych to obszerny i niejednolity rodzaj dowodów cyfrowych. Zaliczyć do nich można informacje pochodzące z profili na portalach społecznościowych, zawartość zamieszczanych zdjęć, wpisów i komentarzy, jak i prywatne wiadomości między użytkownikami komunikatorów takich jak Messenger⁴⁴.

Odmierna od dominujących dotychczas forma dowodów wiąże się z nowymi wyzwaniami. Na gruncie prawa karnego jednym z nich jest kwestia zabezpieczenia dowodu

35 A. Smith, M. Anderson, *Social media use in 2018*, <https://www.pewresearch.org/internet/2018/03/01/social-media-use-in-2018/> [dostęp: 22.12.2020].

36 *Społeczeństwo informacyjne w Polsce w 2020 r.*, Warszawa-Szczecin 2020, s. 147.

37 Co było chronologicznie pierwszą drogą korzystania z mediów społecznościowych przez organy ścigania.

38 C.D. O'Connor, *The Police on Twitter: Image Management, Community Building, and Implications for Policing in Canada*, „Policing and Society” 2017, nr 8, s. 899-912.

39 C.J. Schneider, *Policing and Social Media: Social Control in an Area of New Media*, Minneapolis 2016, s. 82.

40 L. Ferguson, V. Soave, *#Missing to #Found: Exploring Police Twitter Use for Missing Persons Investigations*, „Police Practice and Research” 2021, nr 1, s. 869-885.

41 K. Bayer, J. Bitner, *Wykorzystanie mediów społecznościowych przez funkcjonariuszy Polskiej Policji. Próba wstępnego opisu zjawiska na podstawie wyników badań kwestionariuszowych*, „Problemy Współczesnej Kryminalistyki” 2019, t. 23, s. 11-38.

42 Tamże.

43 Tłum. AN za: J.P. Murphy, A. Fontecilla, *Social Media Evidence...*, dz.cyt., s. 9.

44 C. Chang, *Knowledge Production from Social Network Sites – Using Social Media Evidence in the Criminal Procedure*, Bolonia 2018, s. 46.

pochozącego z mediów społecznościowych. Jak wynika z przeprowadzonych w 2019 r. badań⁴⁵, najczęściej wykorzystywaną techniką jest wykonywanie zrzutów ekranu, na których utrwalona zostaje pożądana treść. Taki sposób zabezpieczenia omawianych dowodów pojawia się aż w 73,3% spraw. Rzetelne sposoby uwierzytelniania dowodów w postaci postów czy zdjęć, takie jak przesłuchanie świadków w celu potwierdzania informacji czy występowanie z zapytaniem do administratorów serwisów⁴⁶, nie są powszechną praktyką.

Użyteczność mediów społecznościowych w sprawach o znęcanie się nad zwierzętami wskazana została przez R. Lockwooda, R. Touroo, J. Olin, E. Dolan⁴⁷. W badaniach ankietowych 289 prokuratorów zapytano o priorytety w rozpatrywaniu spraw dotyczących znęcania się nad zwierzętami oraz czynniki wpływające na podejmowanie ich. Odnoszono się również do konkretnych rodzajów dowodów, które wpłynęły na decyzję o wszczęciu rzeczonych postępowań. Same dowody podzielono na trzy kategorie: dowody z miejsca zdarzenia, dowody "ze zwierzęcia" oraz inne dowody. Chociaż w odpowiedziach przeważały tradycyjne źródła dowodowe – raporty medyczne czy fotografie – odnotować należy wagę, jaką prokuratorzy zaczynają przywiązywać do dowodów pochodzących z *social mediów*. W kategorii inne wskazywało na nie 25% ankietowanych.

Zbliżone treściowo badania mediów społecznościowych pod kątem postaw zajmowanych wobec okrucieństwa wobec zwierząt przedstawili T.W. Whyke oraz J. López-Múgica⁴⁸. W badaniach opublikowanych w 2020 r. zaprezentowali oni analizę internetowych dyskusji wokół przemocy, jakiej doświadczają bezdomne psy na obszarze Chin. Opisywany raport odzwierciedla specyfikę badanego obszaru – zamiast Facebooka czy Twittera, platformami pochodzenia analizowanych treści są chińskie portale Weibo oraz Baidu.

Na gruncie polskim badania dotyczące występowania dowodów z mediów społecznościowych w procesie karnym przeprowadzone zostały w lipcu 2019 r., a następnie powtórzone w lipcu 2020 r.⁴⁹ Wykorzystując ogólnodostępne bazy orzeczeń, poddano analizie pozycję rzeczonych dowodów w orzecznictwie sądów apelacyjnych oraz SN. Wykazano, że na badanym szczeblu sądownictwa media społecznościowe pojawiają się w jedynie niewielkim odsetku spraw (0,073% w zestawieniu z danymi dotyczącymi wszystkich spraw w Izbie Karnej SN w badanym okresie). Pod kątem kwalifikacji prawnej czynu zabronionego, *social media* najczęściej, tj. w 30%, pojawiały się w sprawach o przestępstwa przeciwko życiu i zdrowiu. Autorzy publikacji wskazują, że mimo nadal rzadkiej obecności elementów przestrzeni wirtualnej w sprawach karnych, dowody z niej

45 P. Lewulis, *Dowody cyfrowe – teoria i praktyka kryminalistyczna w polskim postępowaniu karnym*, Warszawa 2021, s. 259.

46 K. Skraba, I. Strzałkowski, *Media społecznościowe jako źródło dowodu w polskim procesie karnym. Badanie orzecznictwa sądów apelacyjnych i Sądu Najwyższego*, [w:] P. Waszkiewicz (red.), *Media społecznościowe w pracy organów ścigania*, Warszawa 2021, s. 129-150, <https://www.doi.org/10.5281/zenodo.4625045>.

47 R. Lockwood, R. Touro, J. Olin, E. Dolan, *The Influence of Evidence on Animal Cruelty Prosecution and Case Outcomes: A Results of a Survey*, „Journal of Forensic Sciences” 2019, nr 6, s. 1687-1692, <https://www.doi.org/10.1111/1556-4029.14085>.

48 T.W. Whyke, J. López-Múgica, *Content and Discourse Analysis of Cruelty towards Stray Dogs as Presented in Chinese Social Media*, „Society & Animals” 2020, s. 1-20, <https://doi.org/10.1163/15685306-BJA10015>.

49 K. Skraba, I. Strzałkowski, *Media społecznościowe...*, dz.cyt., s. 129-150.

pochodzące mogą, przy zachowaniu należytej staranności w weryfikowaniu informacji, okazać się wartościowym komponentem materiału dowodowego jako takiego.

Obecnie brakuje polskojęzycznych opracowań prawniczych dotyczących znęcania się nad zwierzętami ujawnionego w przestrzeni internetowej oraz tego implikacji procesowych. Za bliskie niniejszemu artykułowi uznać można badanie praktyki ścigania przestępstw z art. 35 u.o.z. przeprowadzone przy pomocy analizy akt postępowania karnego w 2011 r.⁵⁰ Jednak kwestia dowodów pochodzących z mediów społecznościowych nie pojawia się ani w tej, ani żadnej innej publikacji naukowej podejmującej zagadnienie przestępstwa znęcania się nad zwierzętami. Wspomniana analiza sporządzona została dekadę temu, co w przypadku tak szybko rozwijającego się zjawiska, jak *social media* może wpływać na jej aktualność. Również badania P. Lewulisa z 2019 r. przeprowadzono metodą aktową⁵¹. Skupiły się one na występowaniu dowodów cyfrowych w sprawach z właściwości SO w Warszawie prawomocnie zakończonych w latach 2016–2018. Za K. Skrabą i I. Strzałkowskim powtórzyć można wyniki analiz najistotniejsze z punktu widzenia przedmiotowego artykułu:

„Najistotniejszymi z punktu widzenia badania orzecznictwa wydają się być informacje o sposobie prezentowania materiału dowodowego w sprawie, gdyż w aż 49,4% dowód cyfrowy był prezentowany za pomocą wydruku. Natomiast w 183 sprawach, w których pojawił się materiał w formie wydruku, w 54% przypadków nie uwiarygodniono go na żadnym etapie postępowania karnego”⁵².

Dostrzegając wagę zaprezentowanej problematyki, w artykule skupiono się na kwestii dotychczas nieporuszanej – analizie występowania dowodów z mediów społecznościowych w sprawach z art. 35 u.o.z. Badania mają charakter eksploracyjny. Praca służy przedstawieniu dostrzeżonych trendów, których weryfikacja wymaga dalszych dociekań.

- METODOLOGIA I PRZEBIEG BADAŃ WŁASNYCH -

Cele, hipotezy i pytania badawcze

Celem badania jest analiza dowodów z mediów społecznościowych w sprawach z art. 35 u.o.z., przede wszystkim zweryfikowanie częstotliwości występowania dowodów z mediów społecznościowych. Wynika to z tendencji wykorzystania dowodów cyfrowych w obszarze ochrony zwierząt oraz ich wpływu na dalsze losy sprawy i brakiem poruszania ich wzajemnych związków w polskiej, jak i zagranicznej literaturze naukowej.

W ramach realizacji celu badawczego, podjęto się weryfikacji następujących hipotez:

H 1: Dowody z mediów społecznościowych w sprawach z art. 35 u.o.z. częściej pojawiają się na etapie postępowania przygotowawczego niż sądowego. Hipoteza ta opiera się na analizie charakteru polskiego postępowania karnego, zgodnie z którą to właśnie na tym etapie postępowania pojawia się większość

50 M. Mozgawa, M. Budyn-Kulik, K. Dudka, M. Kulik, *Prawnokarna ochrona zwierząt...*, dz.cyt., s. 41-100.

51 Tamże.

52 K. Skraba, I. Strzałkowski, *Media społecznościowe jako źródło dowodu...*, dz.cyt., s. 129-150.

materiału dowodowego⁵³. Z uwagi na brak regulacji dotyczących dowodów z mediów społecznościowych spowodowany ich nowoczesnością, założono, że od tej zasady nie pojawią się odstępstwa.

- H 2: Dowody z mediów społecznościowych w sprawach z art. 35 u.o.z. częściej pochodzą od osób prywatnych niż od organów ścigania. Wynika ona z analizy literatury i badań opinii publicznej z ostatniej dekady, wskazujących zarówno na pojawiający się brak zainteresowania policjantów i prokuratorów sprawami z zakresu ochrony zwierząt, jak i udział w nich czynnika społecznego⁵⁴.
- H 3: Dowody z *social mediów* najczęściej zabezpieczane są w formie wydruku zrzutu ekranu (*screena*). W toku badań założono, że z powodu braku odpowiednich regulacji prawnych oraz krótkiego czasu, jaki upłynął od powstania omawianej powyżej literatury⁵⁵, spodziewać można się wyniku zbliżonego do tego, jaki w niej ujawniono. Znacząca większość dowodów z mediów społecznościowych utrwalana będzie zatem w takiej formie.
- H 4: Dowody z *social mediów* w większości spraw z art. 35 u.o.z. nie są kwestionowane. Przy braku odpowiednich regulacji, jak i stosunkowo niedawnym pojawieniu się dowodów z mediów społecznościowych w polskiej procedurze karnej, nie istnieje zunifikowana praktyka postępowania z nimi (w tym i kwestionowania ich).
- H 5: Dowody pochodzące z mediów społecznościowych najczęściej pojawiają się, gdy wiek oskarżonego w sprawie jest niższy niż 50 lat. Założono, że w przypadku badanej kwalifikacji typowy wiek osoby oskarżonej pozostaje w związku z ogólnymi tendencjami dotyczącymi wieku użytkowników *social mediów*. Na uwadze trzeba mieć jednak fakt, że sprawcy przestępstw przeciwko zwierzętom to głównie osoby w bardziej zaawansowanym wieku, stąd wystąpić mogą pewne rozbieżności;
- H 6: W większości spraw z art. 35 u.o.z., gdzie obecne są badane dowody, oskarżonym jest mężczyzna. Hipoteza ta powstała na podstawie analizy badań dotyczących statystycznego obrazu przestępstwa znęcania się nad zwierzętami oraz raportów organizacji pozarządowych, które sugerują, że sprawcami tego typu przestępstw są mężczyźni⁵⁶. Założono więc, że i w sprawach cechujących się obecnością dowodów z mediów społecznościowych oskarżonymi o przestępstwa przeciwko zwierzętom również będą mężczyźni;
- H 7: Sprawy z art. 35 u.o.z., zawierające dowody z *social mediów*, najczęściej kończą się wyrokiem skazującym. W ostatnich latach wzrasta liczba postępowań karnych wszczynanych w sprawach o znęcanie się nad zwierzętami. W latach 2012–2014 za przestępstwa przeciwko zwierzętom skazano prawomocnie 1 665 osób⁵⁷. Założono, że przy tak prezentującym się stanie rzeczy, jak rów-

53 Z. Brodzisz [w:] J. Skorupka (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2020 – komentarz do art. 297 k.p.k.

54 P. Ostaszewski, *Statystyczny obraz...*, dz.cyt., s. 107.

55 C. Chang, *Knowledge Production...*, dz.cyt., s. 99.

56 P. Ostaszewski, *Statystyczny obraz...*, dz.cyt., s. 117.

57 *Osadzeni za zwierzęta...*, dz.cyt.

niez przy tak specyficznym dowodzie, jak ten pochodzący z mediów społecznościowych, który *de facto* przesądza o sprawstwie oskarżonego, dowód tego rodzaju będzie wystarczający do skazania.

Realizacja celu badania i weryfikacja wskazanych hipotez wymaga udzielenia odpowiedzi na szereg pytań badawczych. Potwierdzeniu założeń wstępnych służy przede wszystkim ustalenie, jak często w sprawach z art. 35 u.o.z. pojawiają się dowody z mediów społecznościowych oraz czy mają one istotny wpływ na przebieg postępowania karnego. Sprawdzone zostało również, czy sprawy, w których występują dowody z mediów społecznościowych są wszczynane z urzędu oraz czy różnią się one znacząco od innych spraw z zakresu znęcania się nad zwierzętami.

Metoda badawcza

Badania zostały zrealizowane w oparciu o metodę aktową. Uznano, że pozwala ona na odtworzenie obrazu rzeczywistej praktyki stosowania dowodów z mediów społecznościowych oraz ich wpływu na postępowanie karne. Badania przeprowadzono w sądach rejonowych leżących na obszarze właściwości SO w Warszawie oraz SO dla Warszawy-Pragi. Założenie przeprowadzenia badań aktowych we wszystkich sądach rejonowych działających na obszarze właściwości wybranych okręgów można uznać za wystarczające dla realizacji przyjętych celów. Ze względu na obszar właściwości oraz uwarunkowania społeczno-gospodarcze próbę uznano za reprezentatywną.

W badaniu uwzględniono sprawy zakończone prawomocnym orzeczeniem w latach 2017–2019. Okres ten wynika z dążenia do zapoznania się ze sprawami stosunkowo współczesnymi, w których wykorzystanie dowodów z mediów społecznościowych będzie bardziej prawdopodobne ze względu na postępujący wzrost wykorzystania przestrzeni wirtualnej przez dzisiejsze społeczeństwo. Badania obejmowały całe akta danej sprawy, a więc przeprowadzone w niej zarówno postępowanie przygotowawcze, jak i sądowe.

Ograniczenie badań do spraw prawomocnie zakończonych było konieczne ze względu na chęć otrzymania w wynikach ostatecznej i wiążącej oceny wykorzystania dowodów z mediów społecznościowych. Tylko wtedy informacja o końcowym rezultacie postępowania, w zestawieniu z jego przebiegiem oraz ujawnionymi treściami, pozwala na określenie obowiązującego w praktyce modelu ich wykorzystania i oceny.

Wnioski o wskazanie sygnatur spraw będących przedmiotem zainteresowania niniejszych badań skierowano do czternastu sądów rejonowych⁵⁸. Przedmiotem badań były sprawy karne⁵⁹. Czyny zabronione, które były przedmiotem badań wybrano z uwagi

58 SR dla Warszawy-Mokotowa, SR w Otwocku, SR dla Warszawy-Pragi Północ, SR w Legionowie, SR dla Warszawy-Pragi Południe, SR dla Warszawy-Śródmieścia, SR dla Warszawy-Woli, SR dla m.st. Warszawy, SR w Piasecznie, SR w Pruszkowie, SR w Wołominie, SR w Grodzisku Mazowieckim, SR w Nowym Dworze Mazowieckim oraz SR dla Warszawy-Żoliborza. W celu anonimizacji badań, do każdego z sądów rejonowych została losowo przypisana litera alfabetu.

59 Z następujących kwalifikacji: art. 190a, art. 256, art. 257, art. 202, art. 212 k.k., art. 35 u.o.z. oraz art. 115-117 ustawy z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych, tj. Dz.U. 2021, poz. 1062.

na ich powiązania z przestępczością komputerową *sensu stricto*. Obejmują one swoimi znamionami wykorzystanie technologii komputerowych. Również literatura przedmiotu sugeruje, że właśnie w ich przypadku wykorzystanie mediów społecznościowych może być bardziej prawdopodobne niż w przypadku innych kwalifikacji prawnych⁶⁰.

Zmienne wykorzystane w niniejszym badaniu skupiają się na występujących w tych sprawach dowodów z mediów społecznościowych, a w szczególności – ich charakterze, sposobie zabezpieczenia, wprowadzenia do procesu karnego oraz ich kwestionowania. Wzięto pod uwagę zmienne o charakterze ilościowym oraz jakościowym. W zmiennych jakościowych skupiono się przede wszystkim na analizie dowodów z mediów społecznościowych. W celu systematyzacji badań użyto kwestionariusza⁶¹, który podzielony został na trzy części. W pierwszej zawarte były podstawowe informacje o oskarżonym i pokrzywdzonym. Następna część dotyczyła częstotliwości pojawiania się dowodów z mediów społecznościowych. W trzeciej części zawarte były informacje podsumowujące daną sprawę, czyli ile trwało postępowanie przygotowawcze, sądowe oraz ile łącznie trwały oba postępowania, jak również informacja o liczbie tomów postępowania przygotowawczego oraz wydany w sprawie rozstrzygnięciu.

Zbiory odpowiednich sygnatur uzyskano bezpośrednio od poszczególnych sądów rejonowych na podstawie wniosków złożonych w trybie dostępu do informacji publicznej. Odpowiedzi udzieliło jedenaście sądów rejonowych. Mimo udzielenia informacji o sygnaturach, badania w jednym z sądów nie mogły zostać zrealizowane ze względu na ograniczenia w działalności czytelnicy. Natomiast odmowę przeprowadzenia badań uzyskano od trzech sądów.

Podczas realizacji badania nie wszystkie sprawy o ustalonych wcześniej sygnaturach były rzeczywiście dostępne do wglądu. Braki te wynikały z kilku przyczyn, najczęściej związanych z rozbieżnościami pomiędzy informacją pochodzącą z systemu informacyjnego sądu a stanem rzeczywistym⁶². W rezultacie badaniem objęto dziesięć sądów i zbadano łącznie 493 sprawy.

Badania spraw z art. 35 u.o.z.

Uzyskano informacje o 66 sprawach prawomocnie zakończonych w latach 2017–2019 w dziesięciu sądach rejonowych leżących na obszarze właściwości SO w Warszawie oraz SO dla Warszawy-Pragi (tab. 1). Mimo uzyskania informacji o sygnaturach, badania w jednym z sądów nie mogły zostać zrealizowane ze względu na ograniczenia spowodowane wybuchem pandemii, w wyniku czego nie zbadano czterech spraw. W jednym z dziesięciu sądów, w których przeprowadzono niniejsze badania, nie wystąpiła żadna sprawa z badanego arty-

60 C. Chang, *Knowledge Production...*, dz.cyt., s. 11.

61 Kwestionariusz stanowi załącznik nr 1.

62 W niektórych przypadkach akta danego postępowania nie były fizycznie w dyspozycji właściwego sądu lub otrzymano tylko akta zastępcze zamiast całości. Zdarzały się również przypadki, gdy kwalifikacja prawna była błędnie oznaczona w aktach i systemie informatycznym. Ostatecznie największą trudność w dostępie do akt spowodował wybuch drugiej fali wirusa SARS-CoV2 na przełomie okresu wrzesień-listopad 2020 r., w wyniku czego współpraca z sądami była utrudniona.

kułu. Ostatecznie udało się uzyskać dostęp do 40 spraw (61%)⁶³. Zbadana liczba spraw nie spełnia warunku reprezentatywności, ponieważ próba reprezentatywna dla $x=66$ wynosi 56⁶⁴. W związku z tym do wyników badań należy podejść z odpowiednią ostrożnością.

Tab. 1. Sprawy z artykułu 35 u.o.z.

Sądy	Wnioskowane akta	Otrzymane akta
A	8	6
B	4	4
C	13	7
D	10	8
E	4	2
F	3	2
G	4	3
H	0	0
I	7	5
J	4	0
K	9	3

Źródło: badania własne

- WYNIKI BADAŃ -

Dowody z mediów społecznościowych wystąpiły w czterech z 40 przebadanych spraw. Dostrzec można następujące zależności: wśród platform, na których umieszczano dowody, dominuje Facebook. Portal ten pojawił się trzykrotnie. Jednokrotnie treści zabezpieczone dowodem pochodziły z aplikacji Skype oraz strony internetowej naszezwierzaki.eu. Treści te najczęściej występowały w formie postów o powszechnej dostępności (cztery razy). W trzech przypadkach wykorzystano treści pochodzące z prywatnej korespondencji, jednokrotnie były to komentarze oraz profil osoby prywatnej na portalu Facebook. W dwóch sprawach zabezpieczono tylko trzy dowody cyfrowe, raz zabezpieczono jeden dowód cyfrowy, a raz aż 57 dowodów. W trzech sprawach autor publikowanej treści podpisywał się prawdziwym imieniem i nazwiskiem, natomiast tylko w jednej sprawie posłużył się ich skrótami. Miejscem zdarzenia w sprawach w których zabezpieczono dowody z *social mediów* w trzech przypadkach był obszar miejski, natomiast raz wiejski.

63 Mniejsza liczba zbadanych spraw wynika z niedostępności akt oraz braku zgody na przeprowadzenie badań ze względu na utrudnienia wywołane wybuchem pandemii.

64 Wielkość próby badawczej obliczono przy użyciu narzędzia dostępnego online pod adresem: *Dobór próby badawczej*, https://pbs.pl/dobor-proby-badawczej/?fbclid=IwAR1MmeGPC54VY6yTf8Wa09cN_AaVUfCuv6MVq-grLYoGpiLYOTDf0XK3V89o [dostęp: 14.01.2021].

H 1: Dowody z mediów społecznościowych a etap postępowania. W trzech z czterech spraw dowody z mediów społecznościowych pojawiły się na etapie postępowania przygotowawczego, odwrotna sytuacja miała natomiast miejsce tylko w jednym przypadku (tab. 2).

Tab. 2. Analiza obecności dowodów z mediów społecznościowych pod kątem etapu postępowania

Sprawa \ Etap postępowania	A	B	D	E
Postępowanie przygotowawcze	tak	nie	tak	tak
Postępowanie sądowe	nie	tak	nie	nie

Źródło: badania własne

H 1 została zweryfikowana pozytywnie. Biorąc pod uwagę specyfikę polskiego procesu karnego, jednym z celów postępowania przygotowawczego jest zebranie, zabezpieczenie i utrwalanie dowodów dla sądu. Natomiast dowody, które są przedstawiane w postępowaniu sądowym w większości przypadków służą tylko do przedłużania procesu⁶⁵.

H 2: Pochodzenie dowodów z mediów społecznościowych została zweryfikowana pozytywnie. Jak wynika z przeprowadzonych badań, w trzech na cztery sprawy dowody przedłożone zostały przez osoby prywatne (zawiadamiających), z kolei w jednej sprawie brakuje informacji na temat pochodzenia dowodów. W żadnej z badanych spraw zawiadamiającym podmiotem przedkładającym nie była organizacja społeczna działająca w zakresie ochrony zwierząt.

H 3: Forma utrwalenia dowodu z mediów społecznościowych również została zweryfikowana pozytywnie. We wszystkich czterech sprawach, w których wykorzystano dowód z *social mediów*, był on zabezpieczony w formie wydruku zrzutu ekranu, który nie został w żaden sposób poświadczony – czy to przez organy ścigania, czy przez notariusza.

Nie jest to sytuacja specyficzna jedynie dla polskiego procesu karnego. Jak wynika z przeprowadzonych w 2018 r. badań, również w Stanach Zjednoczonych wydruki ekranu są powszechnym sposobem utrwalenia dowodu pochodzącego z mediów społecznościowych i prezentowania go na sali sądowej⁶⁶.

H 4: Kwestionowanie dowodów pochodzących z *social mediów* została zweryfikowana pozytywnie. Z przeprowadzonych badań wynika, że dowody z mediów społeczno-

65 S. Waltoś, P. Hofmański, *Proces karny. Zarys wykładu*, Warszawa 2018, s. 491-465.

66 C. Chang, *Knowledge Production...*, dz.cyt., s. 378.

wych nie były w żaden sposób kwestionowane przez oskarżonego ani przez sąd, nawet gdy były główną podstawą czy to wszczęcia postępowania, czy wydania wyroku. Również w takich przypadkach nie kwestionowano, czy to właśnie podejrzany dokonał przestępstwa, czy sam zrobił zdjęcie i udostępnił je w sieci, czy nawet tego, że to on figuruje pod nickiem na forum o powszechnym dostępie, tylko było z góry zakładane przez sąd, że oskarżony tego dokonał.

Biorąc pod uwagę badania doktora P. Lewulisa dotyczące dowodów cyfrowych można uznać, że nieprzyznanie się do zarzuczonego czynu oraz odmowa składania wyjaśnień w sprawie uchodzą za kwestionowanie dowodu, ale bez uzasadnienia technicznego⁶⁷. Jednak w żadnej z badanych spraw nie miało to miejsca.

B. Oręziak twierdzi, że dowody te, choć rodzajowo inne, podlegają takim samym zasadom oceny jak tradycyjne dowody⁶⁸. Oznacza to, że w stosunku do dowodów z mediów społecznościowych zastosowanie ma również norma prawna z art. 7 k.p.k.⁶⁹, zgodnie z którą organy postępowania kształtują swoje przekonanie na podstawie wszystkich przeprowadzonych dowodów ocenianych swobodnie, z uwzględnieniem zasad prawidłowego rozumowania oraz wskazań wiedzy i doświadczenia życiowego. Trzeba natomiast pamiętać, że ocena dowodów elektronicznych czasami może wymagać od organu procesowego wysoce specjalistycznej wiedzy, której zazwyczaj dany organ nie będzie posiadać. W takiej sytuacji istnieje możliwość, w świetle art. 193 § 1 k.p.k., powołania biegłego albo biegłych.

H 5: Wiek oskarżonych a dowody z mediów społecznościowych. Wiek 50 lat uznany został za odpowiednią cezurę, ponieważ, jak pokazują prowadzone w ostatnich latach badania, liczba użytkowników mediów społecznościowych, którzy wiek ten przekroczyli, pozostaje znacząco mniejsza niż liczba użytkowników młodszych⁷⁰. Przykładowo, różnica między użytkownikami Facebooka w wieku 25–30 lat a 30–49 lat wynosi jedynie 5 punktów procentowych (odpowiednio 84% i 79%), jednak różnica między grupą w wieku 30–49 lat a 50–64 lat to aż 11 punktów procentowych (odpowiednio 79% i 68%)⁷¹.

H 5 została potwierdzona pozytywnie. W trzech z czterech badanych spraw, wiek osoby oskarżonej nie przekroczył 50 lat. Co ciekawe, dwie z osób oskarżonych są jednak stosunkowo blisko wyznaczonej granicy wieku.

Analiza wszystkich 40 spraw z art. 35 u.o.z., a zatem również tych, w których nie pojawiają się dowody pochodzące z mediów społecznościowych, wykazała, że liczba oskarżonych, których wiek przekroczył granicę 50 lat, wynosi aż 21. Oskarżeni w kategorii wiekowej 40–49 lat pojawili się zaledwie trzy razy, ci w wieku 30–39 lat – 11 razy,

67 Tamże.

68 B. Oręziak, *Dowody elektroniczne a sprawiedliwość procesu karnego*, „Prawo w Działaniu” 2020, s. 187-196, <https://pzd.ows.gov.pl/wp-content/uploads/2020/04/Bart%C5%82omiej-Or%C4%99ziak.pdf> [dostęp: 24.02.2021].

69 Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego, tj. Dz.U. 2021, poz. 534 ze zm.

70 *Social media fact sheet*, <https://www.pewresearch.org/internet/fact-sheet/social-media/> [dostęp: 24.01.2021].

71 B. Barnhart, *Social media demographics to inform your strategy 2021*, <https://sproutsocial.com/insights/new-social-media-demographics/> [dostęp: 24.01.2021].

natomiast przedział 20–29 lat dotyczył pięciu oskarżonych. Jedynie dwóch oskarżonych nie osiągnęło jeszcze wieku 20 lat.

Może świadczyć to o pewnej potwierdzonej badawczo specyfice przestępstw, których ofiarami są zwierzęta. Z jednej strony użytkownikami mediów społecznościowych częściej są osoby młodsze, z drugiej oskarżeni w sprawach z badanego artykułu podlegać mogą prawidłowościom typowym dla tej kwalifikacji karnej nawet, gdy w sprawie występuje element przestrzeni wirtualnej.

H 6: Płeć oskarżonych a występowanie dowodów z mediów społecznościowych została zweryfikowana negatywnie – w trzech na cztery sprawy oskarżonymi były kobiety, w zaledwie jednej sprawą okazał się mężczyzna. Patrząc z kolei na wszystkie 40 spraw, wśród oskarżonych dominowali mężczyźni – 28 oskarżonych mężczyzn oraz 13 oskarżonych kobiet.

Choć ze względu na wielkość próby trudno wyciągać jednoznaczne wnioski, to swego rodzaju zaburzenie istniejących tendencji w sprawach z elementem mediów społecznościowych wydaje się czymś, co poddać należy szczególnej uwadze.

H 7: Wyrok skazujący a dowody z *social mediów*. Jak wynika z przeprowadzonych badań, hipoteza została zweryfikowana negatywnie. Z czterech spraw tylko w jednej orzeczono karę. W innych sprawach sąd: warunkowo umorzył postępowanie karne, umorzył postępowanie, a w jednej sprawie odstąpił od wymierzenia kary. W żadnej ze spraw nie pojawia się również informacja o tym, że dowód z mediów społecznościowych miał wpływ na wydanie wyroku.

W toku analizy wszystkich 40 spraw z art. 35 u.o.z., a zatem również tych, w których nie pojawiają się dowody pochodzące z mediów społecznościowych, okazało się, że wyrok skazujący zapadł w 26 sprawach, warunkowo umorzono postępowania w ośmiu sprawach, a umorzono trzy razy. Natomiast tylko raz zapadł wyrok uniewinniający oraz raz odstąpiono od wymierzenia kary.

- PODSUMOWANIE -

W toku przeprowadzonych badań podjęto się weryfikacji siedmiu hipotez. Pięć z nich zostało zweryfikowanych pozytywnie. Potwierdziło się przyjęte założenie, że w sprawach z art. 35 u.o.z. dowody z mediów społecznościowych częściej zostają przedstawione na etapie postępowania przygotowawczego (H 1), jak również to, że najczęściej przedkładają je osoby prywatne (H 2). Co ciekawe, we wszystkich przebadanych sprawach dowód z mediów społecznościowych rzeczywiście zabezpieczony został w formie wydruku rzutu ekranu (H 3). Co więcej, w żadnej z tych spraw dowód z mediów społecznościowych nie był kwestionowany na żadnym etapie postępowania (H 4). Potwierdziła się również hipoteza dotycząca wieku oskarżonego, głosząca, że dowody pochodzące z mediów społecznościowych najczęściej pojawiają się, gdy wiek oskarżonego w sprawie nie jest wyższy niż 50 lat (H 5).

Negatywnie zweryfikowano natomiast dwie hipotezy. W sprawach o przestępstwa wobec zwierząt, w których występowały dowody z mediów społecznościowych, osobą oskarżoną najczęściej była kobieta, a nie mężczyzna, jak sugerować to mogła przytoczono-

na literatura (H 6). Natomiast jeżeli weźmie się pod uwagę analizę wszystkich 40 spraw, uzyskuje się wynik odwrotny, taki jaki sugeruje nam przytoczona literatura. Okazało się również, że sprawy zawierające dowody z *social mediów* najczęściej nie kończą się wyrokiem skazującym (H 7). Jest to dość ciekawe zjawisko, gdyż w toku analizy wszystkich 40 spraw z art 35 u.o.z., okazało się, że wyrok skazujący zapadł w 26 sprawach. Biorąc pod uwagę specyfikę dowodów z mediów społecznościowych można było zakładać, że wynik będzie podobny.

Należy również ponownie przypomnieć, że zbadana liczba spraw nie spełnia warunku reprezentatywności. W związku z tym do wyników badań należy podchodzić z odpowiednią ostrożnością.

- WNIOSKI -

Rozwój mediów społecznościowych w ostatnich latach wywarł wpływ również na rzeczywistość prawną. Wykorzystywanie ich jako źródła dowodów w postępowaniach karnych okazuje się możliwe, choć stosunkowo rzadkie; trudno dziwić się takiemu stanowi rzeczy, gdy brak odpowiednich procedur, regulacji czy wiedzy wśród uczestników poszczególnych etapów polskiego procesu karnego⁷².

Niniejsze badanie eksploracyjne zapewnia pierwszy wgląd w kwestię występowania oraz znaczenia dowodów z mediów społecznościowych w sprawach o przestępstwa, gdzie ofiarami są zwierzęta. Przybywa spraw, w których czyny z art. 35 u.o.z. mogą zostać ujawnione dzięki różnego rodzaju platformom społecznościowym. Przedmiotowe badania są kolejnymi, w których wykazano potencjał przestrzeni wirtualnej jako narzędzia pozyskiwania materiału dowodowego. Praktyka pokazuje jednak, że pełne jej możliwości nie są wykorzystywane. Stojące za tym powody mogą być dwojakie.

Do pierwszej kategorii należy sytuacja powstała wokół samych dowodów pochodzących z *social mediów*. W materii dowodów cyfrowych *sensu largo* brak szczegółowych regulacji, a organy ścigania wykazują się małą aktywnością, gdy przychodzi po sięganie do tego rodzaju źródeł (H 2). Za remedium mogą posłużyć odpowiednie szkolenia, skutkujące podniesieniem stanu wiedzy zarówno w tematyce samych dowodów, jak i osadzenia ich w ramach konkretnej kwalifikacji prawnej. Konieczne jest również ustalenie rzetelnych zasad weryfikacji zebranego materiału i sposobów zabezpieczania go czyniących zadość wymogom informatyki kryminalistycznej.

Z drugiej strony nie sposób zignorować praktyki postępowania w przypadku konkretnej kwalifikacji prawnej czynu zabronionego. Zainteresowanie naukowe wokół art. 35 u.o.z. czy, szerzej, ochrony tej *per se*, wzrasta. Systematycznie publikowane są również raporty organizacji pozarządowych, których statutowym celem jest ochrona zwierząt. Aby należycie ocenić rolę treści dowodowych pochodzących z platform społecznościowych, konieczne jest porównanie spraw, w których te występują z ogółem spraw z danej kwalifikacji. Z przeprowadzonych dotychczas badań wynikają różnice między typowym charakterem przedmiotowego czynu zabronionego a typowym charakterem użytkowania

72 K. Bayer, J. Bitner, *Wykorzystanie mediów społecznościowych...*, dz.cyt., s. 11-38.

social mediów (H 5). Dopiero podejście komparatystyczne umożliwi wykrycie tendencji dotyczących wykorzystania *social mediów* pod kątem konkretnej kwalifikacji prawnej.

Niniejsza praca nie byłaby kompletna bez zwrócenia uwagi na ograniczenia, których doznają przeprowadzone w jej ramach badania. Po pierwsze, nie udało się uzyskać dostępu do akt wszystkich spraw, w których doszło do popełnienia przestępstwa z art. 35 u.o.z. Wyniki mogą zatem nie oddawać wystarczająco wiernie rzeczywistego stanu występowania w rzeczonych sprawach dowodów z mediów społecznościowych. By ten stan oddać, należałoby przeprowadzić kolejne badania, rozszerzając je na wszystkie sprawy, jakie pojawiły się na obszarze właściwości warszawskich i podwarszawskich sądów w ciągu ostatnich lat. Ze względu na stosunkowo niedawne pojawienie się *social mediów* w postępowaniu karnym, okres ten ograniczyć można do przedziału 5–10 lat poprzedzających badanie. Z uwagi na przeprowadzenie analizy zaledwie czterech spraw sądzić można, że niektóre z potwierdzonych hipotez mogą zostać zweryfikowane negatywnie w badaniach przeprowadzonych na większej próbie. W niniejszym badaniu ujawnione zostały pewne mechanizmy i wzorce typowe dla mediów społecznościowych. Po trzecie, media społecznościowe są zarówno nowym, specyficznym narzędziem w pracy organów ścigania, jak i nieustannie ewoluującą formą komunikacji między ich użytkownikami. Oczekuje się, choćby ze względu na powtarzające się doniesienia medialne, znacznie większej liczby udokumentowanych na różnorodnych platformach społecznościowych przestępstw popełnianych przeciwko zwierzętom. Nie sposób oszacować, jaki odsetek spraw, w których treści dowodowe znalazły się w przestrzeni internetowej, zostaje zgłoszony czy podjęty przez organy ścigania.

Wykorzystanie potencjału *social mediów* może sprawić, że zmianie ulegnie faktyczny stan ścigania oraz karania sprawców przestępstw przeciwko zwierzętom, a organy ścigania w sposób efektywny korzystać będą z nowego, obszernego źródła informacji. Dalsze badania poruszonego w niniejszym artykule zagadnienia mają zatem wymiar nie tylko naukowo-teoretyczny, lecz i głęboko praktyczny.

Streszczenie: Gwałtowny rozwój mediów społecznościowych w ostatniej dekadzie generuje zainteresowanie nimi również w aspektach problematyki nauk prawnych. Za przykład posłużyć może badanie znaczenia dowodów z *social mediów* pod kątem konkretnych kwalifikacji prawnych. Rzeczona pracy skupia się na analizie tychże dowodów w sprawach z art. 35 u.o.z. W ramach niniejszego badania zanalizowano 40 spraw prawomocnie zakończonych w latach 2017–2019 w dziesięciu sądach rejonowych leżących na obszarze właściwości SO w Warszawie oraz SO dla Warszawy-Pragi. Dowody pochodzące z mediów społecznościowych pojawiły się w czterech z nich. Badania aktowe potwierdziły pięć hipotez, zanegowały z kolei dwie. Dowody z mediów społecznościowych częściej zostawały przedstawione na etapie postępowania przygotowawczego, najczęściej przedkładane były przez osoby prywatne i zabezpieczane w formie wydruku zrzutu ekranu. Ponadto dowody te nie były kwestionowane na żadnym etapie postępowania. Wiek oskarżonego w sprawach, w których pojawiały się dowody z *social mediów*, najczęściej nie przekraczał 50 lat. Nie znalazła potwierdzenia hipoteza dotycząca płci oskarżonych

– osobami oskarżonymi najczęściej były kobiety, nie, jak pierwotnie założono, mężczyźni. Ponadto sprawy, w których pojawiały się media społecznościowe, nie kończyły się najczęściej wyrokami skazującymi. Ostatecznie potwierdzenie znalazła większość prawidłowości dotyczących dowodów pochodzących z *social mediów*, pojawiały się jednak pewne odstępstwa od normy związane ze specyfiką badanej kwalifikacji.

Summary: The rapid development of social media observed in the last decade has led to the field of law taking an interest. One example would be analysing the importance of social media evidence in specific legal qualifications. This paper focuses on analysis of this evidence under Art. 35 of the Animal Protection Act. As part of this study, 40 cases concluded in 2017-2019 in ten district courts within the jurisdiction of the District Court in Warsaw and the District Court for Warsaw-Praga were analysed. Evidence from social media appeared in four of them. The file research confirmed five hypotheses, and negated two. Social media evidence was more often presented at the pre-trial stage, most often it was submitted by private persons and secured in the form of a screenshot printout. Moreover, this evidence was not contested at any stage of the proceeding. The age of the accused in cases where social media evidence appeared most often did not exceed 50 years. The hypothesis regarding the sex of the defendants was not confirmed – the accused persons were most often women, not men, as originally assumed. Moreover, cases in which social media appeared most often did not end with convictions. Ultimately, most of the regularities regarding social media evidence were confirmed, with some deviations from the norm related to the specificity of the examined qualification.

- BIBLIOGRAFIA -

Akty prawne:

- Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych, tj. Dz.U. 2021, poz. 1062.
- Ustawa z dnia 13 października 1995 r. – Prawo łowieckie, tj. Dz.U. 2020, poz. 1683.
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny, tj. Dz.U. 2020, poz. 1444 ze zm.
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego, tj. Dz.U. 2021, poz. 534 ze zm.
- Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o ochronie zwierząt, tj. Dz.U. 2022, poz. 572.
- Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska, tj. Dz.U. 2021, poz. 1973.
- Ustawa z dnia 29 stycznia 2004 r. o Inspekcji Weterynaryjnej, tj. Dz.U. 2021, poz. 306.
- Ustawa z dnia 15 stycznia 2015 r. o ochronie zwierząt wykorzystywanych do celów naukowych lub edukacyjnych, tj. Dz.U. 2021, poz. 1331.

Literatura:

- Bayer K., Bitner J., *Wykorzystanie mediów społecznościowych przez funkcjonariuszy Polskiej Policji. Próba wstępnego opisu zjawiska na podstawie wyników badań kwestionariuszowych*, „Problemy Współczesnej Kryminalistyki” 2020, t. 23, s. 11-38.

- Chang C., *Knowledge Production from Social Network Sites – Using Social Media Evidence in the Criminal Procedure*, Bolonia 2018.
- Ferguson L., Soave V., *#Missing to #Found: Exploring Police Twitter Use for Missing Persons Investigations*, „Police Practice and Research” 2021, nr 1, s. 869-885.
- Jak Polacy znęcają się nad zwierzętami? Raport z monitoringu sądów, prokuratur i policji*, Kraków-Wrocław 2016.
- Kuszelewicz K., *Prawa zwierząt. Praktyczny przewodnik*, Warszawa 2019.
- Lewilus P., *Dowody cyfrowe – teoria i praktyka kryminalistyczna w polskim postępowaniu karnym*, Warszawa 2021.
- Lockwood R., Touroo R., Olin J., Dolan E., *The Influence of Evidence on Animal Cruelty Prosecution and Case Outcomes: Results of a Survey*, „Journal of Forensic Sciences” 2019, t. 64, nr 6, s. 1687-1692, <https://www.doi.org/10.1111/1556-4029.14085>.
- Mozgawa M., Budyn-Kulik M., Dudka K., Kulik M., *Prawnokarna ochrona zwierząt – analiza dogmatyczna i praktyka ścigania przestępstw z art. 35 ustawy z 21.08.1997 r. o ochronie zwierząt*, „Prawo w Działaniu” 2011, nr 9, s. 41-101, <https://iws.gov.pl/wp-content/uploads/2018/09/prof.-dr-hab.-Marek-Mozgawa-dr-Magdalena.pdf> [dostęp: 18.03.2022].
- Murphy J.P., Fontecilla A., *Social Media Evidence in Government Investigations and Criminal Proceedings: A Frontier of New Legal Issues*, „Richmond Journal of Law and Technology” 2013, t. 19, nr 3, s. 1-30, <https://scholarship.richmond.edu/jolt/vol19/iss3/4/> [dostęp: 15.03.2022].
- Noble W., *Something You Wish You Had Never Seen – Videos of Death & Murder on Facebook, You Tube and Other Media Platforms*, [w:] T. Owen, W. Noble, F.C. Speed (red.), *New Perspectives on Cybercrime*, Londyn 2017, s. 241-252.
- O'Connor C.D., *The Police on Twitter: Image Management, Community Building, and Implications for Policing in Canada*, „Policing and Society” 2017, t. 27, nr 8, s. 899-912.
- Oręziak B., *Dowody elektroniczne a sprawiedliwość procesu karnego*, „Prawo w Działaniu” 2020, nr 41, s. 187-196.
- Osadzeni za zwierzęta. Monitoring wykonywania kar. Raport z monitoringu*, Kraków-Wrocław 2018.
- Ostaszewski P., *Statystyczny obraz przestępstwa znęcania się nad zwierzętami*, „Prawo w Działaniu” 2011, nr 9, s. 101-117.
- Przestrzeganie praw zwierząt w Polsce. Komunikat z badań*, Warszawa 2006, https://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2006/K_055_06.PDF [dostęp: 19.02.2021].
- Schneider C.J., *Policing and Social Media: Social Control in an Area of New Media*, Minneapolis 2016.
- Skorupka J. (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2020.
- Skraba K., Strzałkowski I., *Media społecznościowe jako źródło dowodu w polskim procesie karnym. Badanie orzecznictwa sądów apelacyjnych i Sądu Najwyższego*, [w:] P. Waszkiewicz (red.), *Media społecznościowe w pracy organów ścigania*, Warszawa 2021, s. 129-150, <https://www.doi.org/10.5281/zenodo.4625045>.
- Społeczeństwo informacyjne w Polsce. Wyniki badań statystycznych z lat 2015–2019*, Warszawa-Szczecin 2019.

Waltoś S., Hofmański P., *Proces karny. Zarys wykładu*, Warszawa 2018.

Whyke T., Lopez-Mugica J., *Content and Discourse Analysis of Cruelty Towards Stray Dogs as Presented in Chinese Social Media*, „Society & Animals” 2020, s. 1-20, <https://doi.org/10.1163/15685306-BJA10015>.

Włodarczyk-Madejska J., Ostaszewski P., Klimczak J., Siemaszko A. (red.), *Nękanie, oszukiwani, hakowani. Nowe i tradycyjne wymiary wiktylizacji*, Warszawa 2021.

Netografia:

Barnhart B., *Social media demographics to inform your strategy 2021*, <https://sproutsocial.com/insights/new-social-media-demographics/> [dostęp: 24.01.2021].

Brown F., *YouTuber streams himself battering puppy for vile abuse channel*, <https://metro.co.uk/2019/07/31/youtuber-streams-himself-battering-puppy-for-vile-abuse-channel-10495082/> [dostęp: 8.12.2020].

Erskine E., *TikTok has a lot of animal cruelty and it needs to stop!*, <https://www.onegreenplanet.org/animalsandnature/tiktok-has-a-lot-of-animal-cruelty-and-it-needs-to-stop/> [dostęp: 8.12.2020].

Evans S.J., *How TikTok has become a hotbed of animal cruelty as thugs PUNCH helpless dogs and force tight bands around pets' ears*, <https://www.thesun.co.uk/tech/10861294/tiktok-animal-cruelty-abuse> [dostęp: 8.12.2020].

Gentry M., *Instagram has an animal abuse problem*, <https://medium.com/@mtgentry81/instagram-has-an-animal-abuse-problem-ff59027142> [dostęp: 8.12.2020].

Higgins J., *Animal cruelty suspect apprehended through social media*, <https://dogtime.com/reference/dog-laws/27104-animal-cruelty-suspect-apprehended-through-social-media> [dostęp: 8.12.2020].

Iqbal M., *TikTok revenue and usage statistics (2020)*, <https://www.businessofapps.com/data/tik-tok-statistics> [dostęp: 8.12.2020].

Leskin P., *The YouTube who hit her dog in a video and then accidentally posted the footage reportedly won't face animal-cruelty charges*, <https://www.businessinsider.com/youtuber-hit-dog-brooke-houts-no-animal-cruelty-charges-report-2019-9?IR=T> [dostęp: 8.12.2020].

Nowak M., *Nastolatka wrzuciła do Sieci film, na którym dusi kota. Wykop zareagował błyskawicznie. Co robić w takich sytuacjach?*, <https://spidersweb.pl/2016/01/znekanie-sie-nad-zwierzetami.html> [dostęp: 8.12.2020].

Twitter by the numbers: stats, demographics & fun facts, <https://www.omnicoreagency.com/twitter-statistics/> [dostęp: 10.12.2020].

On cam: Man catches a snake, brutally thrashes it on the ground at Ulhasnagar, <https://timesofindia.indiatimes.com/videos/city/mumbai/on-cam-man-catches-a-snake-brutally-thrashes-it-on-the-ground%20-at-ulhasnagar/videshow/70038702.cms> [dostęp: 8.12.2020].

Smith A., Anderson M., *Social media use in 2018*, <https://www.pewresearch.org/internet/2018/03/01/social-media-use-in-2018/> [dostęp: 22.12.2020].

Social media, <https://www.merriam-webster.com/dictionary/social%20media> [dostęp: 10.12.2020].

Social media fact sheet, <https://www.pewresearch.org/internet/fact-sheet/social-media/> [dostęp: 24.01.2021].

Sullivan K., *PETA wants social media platforms to hold animal abusers accountable*, https://www.peta.org/blog/social-media-animal-abuse/?fbclid=IwAR1I9Tgq3cNqau3wf_ykroayJU8ZNzuOIA-hu5yIFBth%20Q1qQso0gjdCOExic [dostęp: 8.12.2020].

Ustawa o ochronie zwierząt – statystyka, <https://statystyka.policja.pl/st/wybrane-statystyki/wybrane-ustawy-szczegol/ustawa-o-ochronie-zwier/50889,Ustawa-o-ochronie-zwierzat.html> [dostęp: 19.02.2021].

Barbara Domańska*
Szymon Czerwiński**

DOWODY Z MEDIÓW SPOŁECZNOŚCIOWYCH W SPRAWACH O CZYNY ZABRONIONE Z USTAWY O PRAWIE AUTORSKIM I PRAWACH POKREWNYCH¹

Abstrakt: Praca przedstawia analizę spraw karnych z art. 115–117 pr.aut. pod kątem praktyki wykorzystywania dowodów z mediów społecznościowych. Niniejszy artykuł oparty został na badaniach aktowych przeprowadzonych w sądach rejonowych apelacji warszawskiej. Analizie poddano m.in.: występowanie dowodów z mediów społecznościowych, ich pochodzenie, a także sposób zabezpieczenia i procedowania. Dodatkowo przedstawiono dane dotyczące treści dowodów z uwzględnieniem nazwy portalu z którego pochodzą, formy zabezpieczonej treści oraz metody sygnowania zamieszczonej treści przez autora. Nadto przedstawiono strukturę płci i wieku oskarżonych i pokrzywdzonych w badanej populacji spraw. Badanie ukazuje, że opisywane dowody stanowią istotne zjawisko w badanych sprawach, stanowiąc zarazem punkt wyjścia dla dalszej eksploracji zjawiska.

Słowa kluczowe: media społecznościowe, dowód z mediów społecznościowych, prawa autorskie, karnoprawne aspekty prawa autorskiego, kryminalistyka, OSINT, SOCMINT

* Uniwersytet Warszawski, ORCID: [0000-0002-6134-4777](https://orcid.org/0000-0002-6134-4777).

** Uniwersytet Warszawski, ORCID: [0000-0002-8198-9193](https://orcid.org/0000-0002-8198-9193).

1 Artykuł powstał w wyniku realizacji projektu badawczego pt. *Media społecznościowe w pracy organów ścigania* o nr. 2018/31/B/HS5/01876, kierowanego przez dr. hab. Pawła Waszkiewicza, finansowanego ze środków Narodowego Centrum Nauki. W pracach tego etapu projektu uczestniczyli: Anna Chabiera, Ewa Chmiel, Katarzyna Chruścińska, Szymon Czerwiński, Filip Dąbrowski, Barbara Domańska, Adam Goliasz, Miłosz Klotz, Martyna Korkus, Jakub Nadolny, Agnieszka Nawara, Krzysztof Worek. Jeżeli nie wskazano inaczej, odniesienia w artykule dotyczące badań nad wykorzystaniem mediów społecznościowych w organach ścigania dotyczą przedmiotowego projektu badawczego.

SOCIAL MEDIA EVIDENCE IN THE LIGHT OF SELECTED CRIMINAL PROCEEDINGS ON THE BASIS OF THE ACT ON COPYRIGHT AND RELATED RIGHTS

Abstract: This paper presents an analysis of criminal cases under Art. 115–117 of the Act on copyright in terms of the practice of using social media evidence. The article is based on examination of case files finally concluded in the years 2017–2019 in District Courts of the Warsaw appeal. The analysis covered, inter alia, the presence of evidence from social media, their origin, as well as the method of securing the evidence and further proceeding. Additionally, data on the content of the evidence was provided, including the name of the portal from which the evidence came, the forms of secured content and the methods of signing the content by the author. Moreover, the structure of the sex and age of the accused and the victim in the studied population of cases is presented. The study shows that the evidence in question is an important phenomenon in the analysed cases, at the same time being a starting point for further exploration of the given phenomenon.

Keywords: social media, social media evidence, copyright law, criminal aspects of copyright law, forensic science, OSINT, SOCMINT

- WSTĘP -

Wraz z rozwojem Internetu, ochrona prawa autorskiego napotyka coraz to nowsze problemy. Upowszechnienie sieci internetowej i prostota jej obsługi sprawiają, że natychmiastowe przesyłanie danych i informacji stało się nieodzowną częścią współczesnego świata. Wśród przekazywanych za pośrednictwem Internetu plików niejednokrotnie występują materiały objęte ochroną prawa autorskiego. Postępująca popularyzacja mediów społecznościowych sprawiła, że przejęły one częściowo funkcję środka przekazu danych, w tym takiego, za pomocą którego można naruszać prawo autorskie.

Z tego względu jako zasadne jawi się zwrócenie uwagi na to, jak instytucje państwowe zajmujące się egzekwowaniem prawa – w tym przypadku prawa autorskiego – dostosowują się do obecnej rzeczywistości technologicznej. W świetle tego założenia należy postawić pytanie, jak – w razie ewentualnego postępowania przed sądem – wygląda praktyka wykorzystywania dowodów z mediów społecznościowych.

Zasadniczo ochrona prawa autorskiego może być egzekwowana w trybie postępowania cywilnego (poprzez dochodzenie roszczeń) lub postępowania karnego. W polskiej praktyce stosowania ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych z 4 lutego 1994 r.² można zaobserwować, że dochodzenie ochrony prawa autorskiego jest dalece częściej spotykane na drodze postępowania cywilnego niż karnego³. Dla przykładu w 2016 r. było niemal czterokrotnie więcej uwzględnionych przez sądy roszczeń z ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych (467) niż prawomocnych skazań (134) za przestępstwa

2 Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych, tj. Dz.U. 2021, poz. 1062.

3 Za: *Analiza statystyczna w zakresie ochrony praw autorskich i praw pokrewnych oraz innych praw własności intelektualnej w latach 2009–2016*, Warszawa 2017, s. 9-15, <https://isws.ms.gov.pl/pl/baza-statystyczna/publikacje/download,2779,3.html> [dostęp: 21.12.2020].

z tej ustawy. Należy jednak zwrócić uwagę na fakt, że w procesie karnym materiał dowodowy jest gromadzony co do zasady przede wszystkim przez organy ścigania. Zgodnie zaś z zasadą praworządności⁴ wszystkie działania organów państwowych powinny mieć podstawę prawną. Dlatego dla zbadania charakterystyki zagadnienia dowodów z mediów społecznościowych w praktyce pracy instytucji publicznych jako bardziej miarodajna jawi się analiza spraw karnych z ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych, nawet pomimo faktu, że są one rzadsze w praktyce niż sprawy cywilne.

- DOTYCHCZASOWY STAN WIEDZY I SKALA ZJAWISKA -

A. Internet i media społecznościowe a skala naruszeń prawa autorskiego

Internet stworzył dla problematyki ochrony prawa autorskiego unikalne wyzwania – bezprecedensowa szybkość transferu informacji, zapewnianego przez Internet, umożliwia dokonywanie naruszeń w niezwykle szybki sposób oraz na niespotykane dużą skalę, często pozwalając przy tym sprawcom na działanie w bardziej anonimowy sposób, aniżeli byłoby to możliwe poza przestrzenią wirtualną. Skala oraz finansowe konsekwencje naruszania praw autorskich (zarówno w Internecie, jak i poza nim) są niebagatelne⁵. Jak wynika z przygotowanego przez EUIPO (Urząd Unii Europejskiej ds. Własności Intelektualnej) raportu, przeciętny użytkownik Internetu w Europie w 2018 r. nabywał treści naruszające prawo autorskie średnio 9,7 razy miesięcznie; w przypadku Polski było to średnio 12 razy miesięcznie⁶. Jednocześnie najpowszechniejszym sposobem naruszania prawa autorskich było przesyłanie strumieniowe (ang. *streaming*), a utworami najczęściej rozpowszechnianymi bez zgody podmiotów uprawnionych były programy telewizyjne⁷.

W kontekście naruszania prawa autorskiego w Internecie, na szczególną uwagę zasługują media społecznościowe, które na przestrzeni ostatnich lat ostatecznie zakorzeniły się w kulturze popularnej, zmieniając przy tym oblicze Internetu⁸. Między styczniem a czerwcem 2020 r. Twitter otrzymał 153 325 żądań usunięcia treści naruszających Digital Millennium Copyright Act (DMCA), 15% więcej niż w poprzednim okresie statystycznym (lipiec – grudzień 2019 r.). Wiązało się to z wycofaniem z platformy 1 120 593 tweetów oraz 1 587 560 plików medialnych⁹. Naruszenie swoich praw autorskich najczęściej zgłaszały International Federation of the Phonographic Industry (IFPI) oraz Universal Music Group,

4 Art. 7 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz.U. 1997 Nr 78, poz. 483 ze zm.

5 *Trends in Trade in Counterfeit and Pirated Goods*, Paris 2019, <https://doi.org/10.1787/g2g9f533-en> [dostęp: 21.12.2020].

6 *Online copyright infringement in the European Union. Music, films and TV (2017–2018), trends and drivers*, https://euipo.europa.eu/tunnel-web/secure/webdav/guest/document_library/observatory/documents/quantification-of-ipr-infringement/online-copyright-infringement-in-eu/online_copyright_infringement_in_eu_en.pdf [dostęp: 21.12.2020].

7 Tamże.

8 E. Ortiz-Ospina, *The rise of social media*, <https://ourworldindata.org/rise-of-social-media#licence> [dostęp: 21.12.2020].

9 *Copyright notices. Report*, <https://transparency.twitter.com/en/reports/copyright-notices.html#2020-jan-jun> [dostęp: 21.12.2020].

a więc podmioty związane z branżą muzyczną¹⁰. Skala naruszeń prawa autorskiego w ciągu zaledwie sześciu miesięcy była ogromna, a należy pamiętać, że Twitter to jedna z wielu platform społecznościowych, wcale nie największa¹¹.

B. Media społecznościowe a prawo autorskie

Dzienna liczba aktywnych użytkowników Instagrama w 2016 r. wynosiła 100 mln, w styczniu 2019 r. liczba ta wzrosła o 400 mln¹². Od założenia Instagrama w 2010 r. w sumie opublikowano już ok. 50 mld zdjęć, przy czym szacuje się, że co sekundę publikowanych jest ich ok. 995¹³. Nie każda opublikowana treść spełniała warunki, aby zostać uznana za utwór, jednak nawet jeżeli 1% z nich za takowy może zostać uznana, liczba podlegających ochronie prawnoautorskiej treści, której pojawiają się na Instagramie każdego dnia, jest ogromna.

W literaturze można spotkać się z podziałem na media społecznościowe „pierwszej generacji” (takie jak Facebook, YouTube czy Twitter) oraz media społecznościowe „drugiej generacji” (np. Pinterest). Publikowane w nich treści mogą być co do zasady podzielone na treści znalezione przez użytkownika (ang. *user-found content*) oraz treści wygenerowane przez użytkownika (ang. *user-generated content*)¹⁴.

Media społecznościowe „pierwszej generacji” skupiały się pierwotnie głównie na *user-generated content*, umożliwiając swoim użytkownikom publikowanie zdjęć, filmów czy krótkich tekstów¹⁵. Wiąże się to z rejestracją w serwisie i koniecznością zaakceptowania warunków korzystania z platformy (ang. *Terms of Use*). Często jest to równoznaczne z przekazaniem platformie niewyłącznej licencji na wykorzystywanie przez nią wygenerowanych przez użytkownika treści¹⁶. W praktyce postanowienia ToU zezwalały mediom społecznościowym na dowolne wykorzystanie umieszczonych na nich treści, w tym przykładowo nawet na sprzedaż kopii zdjęcia użytkownika czy umieszczenie go w reklamie¹⁷. Media społecznościowe „drugiej generacji” skupiają się natomiast głównie na *user-found content*, zachęcając swoich użytkowników do publikowania treści stworzonych przez innych autorów, a nie przez nich samych¹⁸. W przypadku *user-found content*, prawa autorskie mogą zostać naruszone na dwa sposoby: poprzez udostępnienie

10 Tamże.

11 *Most popular social networks worldwide as of January 2021*, <https://www.statista.com/statistics/272014/global-social-networks-ranked-by-number-of-users/> [dostęp: 22.02.2021].

12 H. Tankovska, *Instagram – statistics & facts*, <https://www.statista.com/topics/1882/instagram/#dossier-Summary> [dostęp 12.05.2021].

13 *Photos uploaded on Instagram*, <https://wouldyouhavethought.com/live-stats/photos-uploaded-on-instagram> [dostęp: 12.05.2021].

14 C.C. Carpenter, *Copyright Infringement and the Second Generation of Social Media: Why Pinterest Users Should Be Protected from Copyright Infringement by the Fair Use Defense*, „Journal of Internet Law” 2013, nr 7, s. 1.

15 Tamże.

16 *Copyright in the digital world*, https://www.wipo.int/ip-outreach/en/ipday/2016/ip_digital.html [dostęp: 21.12.2020].

17 J.G. Alm, *‘Sharing’ Copyrights: The Copyright Implications of User Content in Social Media*, „Journal of Public Law and Policy” 2014, t. 35, s. 115.

18 C.C. Carpenter, *Copyright Infringement...*, dz.cyt., s. 3.

oryginalnych treści należących do innego twórcy, lub poprzez udostępnienie treści, która już sama narusza prawo autorskie innego twórcy¹⁹. To właśnie mediom społecznościowym „drugiej generacji” najczęściej zarzuca się sprzyjanie naruszaniu praw autorskich, co często związane jest z niedostatecznie dostosowanymi do rozwoju technologicznego przepisami prawa czy nadmiernym wykorzystywaniu takich rozwiązań prawnych jak *fair use*²⁰.

Często przez brak wpływu na to, przez kogo i w jaki sposób udostępnione w mediach społecznościowych treści zostaną wykorzystane, coraz powszechniejsze staje się wskazywanie na konieczność tworzenia odpowiednich strategii ochrony praw autorskich przez przedsiębiorstwa w ich codziennej działalności²¹. Również osoby prywatne coraz częściej są świadome zagrożeń związanych z umieszczaniem swoich utworów w przestrzeni internetowej, w tym zwłaszcza w mediach społecznościowych i przysługujących im z racji ewentualnych naruszeń praw²².

C. Dowód z mediów społecznościowych i praktyka jego stosowania

Za dowód z mediów społecznościowych można uznać wszelkiego rodzaju informacje pochodzące z mediów społecznościowych mające znaczenie dowodowe, a więc przyczyniające się do rozstrzygnięcia sprawy. Będą to więc zarówno wygenerowane przez użytkowników treści (zdjęcia, filmy czy teksty), jak również pozostawiony przez użytkowników (zarówno tych zarejestrowanych, jak i korzystających w ramach wolnego dostępu) tzw. ślad cyfrowy, który prócz dostarczania dla właścicieli portali społecznościowych danych czysto statystycznych, daje również szereg informacji na temat samego użytkownika²³.

Choć dowód z mediów społecznościowych, a także samo korzystanie przez organy ścigania z mediów społecznościowych w celu pozyskiwania istotnych dowodowo danych są już znane praktyce²⁴, wciąż stanowią one pewnego rodzaju *novum*. W literaturze zagranicznej za problematyczne uznaje się często udowodnienie faktycznej wartości dowodowej dowodu z mediów społecznościowych, co wynika z faktu, że dotyczące go przepisy są wciąż w znacznej mierze niedoprecyzowane²⁵. Kwestie związane z ujawnia-

19 J.G. Alm, *'Sharing' Copyrights...*, dz.cyt., s. 116-117.

20 B. Curtis, *Copyright vs. Social Media: Who Will Win*, „Intellectual Property Law Bulletin” 2016, nr 2, s. 81-98.

21 L.A. Kees, W. B. Dickinson, *Pause Before You Post – Copyright Issues in Social Media*, „National Law Review” 2020, nr 329, s. 1-3, <https://www.natlawreview.com/article/pause-you-post-copyright-issues-social-media> [dostęp 18.04.2021].

22 D.R. Stewart, *Can I Use This Photo I Found on Facebook – Applying Copyright Law and Fair Use Analysis to Photographs on Social Networking Sites Republished for News Reporting Purposes*, „Journal on Telecommunications and High Technology Law” 2012, nr 1, s. 93-122.

23 S. Zuboff, *Wiek kapitalizmu inwigilacji*, Warszawa 2020, s. 26.

24 K. Bayer, J. Bitner, *Wykorzystanie mediów społecznościowych przez funkcjonariuszy polskiej Policji. Próba wstępnego opisu zjawiska na podstawie wyników badań kwestionariuszowych*, „Problemy Współczesnej Kryminalistyki” 2019, t. 23, s. 11-38.

25 E.A. Flanagan, *#Guilty? Sublet v. State and the Authentication of Social Media Evidence in Criminal Proceedings*, „Villanova Law Review” 2016, t. 61, s. 312-313.

niem oraz prawidłowym zabezpieczaniem treści z mediów społecznościowych tak, aby mogły spełniać pożądaną rolę w procesie, również niejednokrotnie stanowią wyzwanie²⁶.

Rola dowodu z mediów społecznościowych w postępowaniach karnych była już w literaturze kilkakrotnie podejmowana, jednak przeważnie skupiano się na przestępstwach ściśle kojarzonych z prawem karnym, na przykład takich jak terroryzm²⁷. Jednocześnie warto zaznaczyć, że przeprowadzono w Polsce badanie dotyczące zjawiska dowodów cyfrowych w ramach którego analizowano także sprawy art. 116 pr.aut., natomiast brak jest badań, które analizowałyby wykorzystanie konkretnie dowodu z mediów społecznościowych w kontekście przestępstw z ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych.

D. Karnoprawne aspekty prawa autorskiego

Choć przez długi czas sankcjonowanie praw autorskich uważane było za zbyt ciężkie i dominował pogląd, że model ochrony wyłącznie w wymiarze cywilnoprawnym jest wystarczający²⁸, aktualnie zarówno obecność jak i waga karnoprawnych regulacji w ramach prawa autorskiego budzą mniejsze wątpliwości²⁹. W ustawodawstwie polskim odpowiedzialność karna z tytułu naruszenia prawa autorskiego została uregulowana w ustawie o prawie autorskim i prawach pokrewnych, której przepisy odpowiadają regulacjom zawartym w porozumieniu w sprawie handlowych aspektów praw własności intelektualnej (TRIPS – Trade Related Aspects of Intellectual Property Rights)³⁰, które stanowi załącznik do Porozumienia ustanawiającego Światową Organizację Handlu (WTO)³¹. W ustawie o prawie autorskim i prawach pokrewnych prawno-karny charakter mają jedynie zawarte w rozdziale czternastym art. 115–123. Na szczególną uwagę zasługują art. 115–119, które określają poszczególne typy czynów zabronionych³².

26 M. DiBianca, *Discovery and Preservation of Social Media Evidence*, „Business Law Today” 2014, s. 1-4, <http://www.jstor.org/stable/businesslawtoday.2014.01.03> [dostęp: 21.12.2020].

27 R.J. Hamilton, *Social Media Platforms in International Criminal Investigations*, „Case Western Reserve Journal of International Law” 2020, t. 52, nr 1-2, s. 213-223; P. Karasek, *Analiza informacji z mediów społecznościowych jako narzędzie wspierające kontrolę bezpieczeństwa w procedurach migracyjnych*, „Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego” 2018, t. 10, nr 19, s. 193-209, <http://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.desklight-5b5ffe2c-db96-4a01-a410-5b30c5d3500b> [dostęp: 15.03.2022].

28 J. Raglewski [w:] D. Flisak (red.), *Prawo autorskie i prawa pokrewne. Komentarz*, Warszawa 2015, s. 1395, LEX.

29 J. Kalinowska-Kuczyńska, *Odpowiedzialność karna z tytułu nieuprawnionego rozpowszechniania utworu. Stanowiska w doktrynie i orzecznictwie w ujęciu historycznym*, „Miscellanea Historico-luridica” 2018, t. XVII, s. 195-196, https://repozytorium.uwb.edu.pl/jspui/bitstream/11320/7934/1/MHI_17_1_2018_J.Konikowska-Kuczynska.Odpowiedzialnosc_karna_z_tytułu_nieuprawnionego_rozpowszechniania_utworu.pdf [dostęp: 1.02.2021].

30 Publikacja załączników do Porozumienie ustanawiającego Światową Organizację Handlu (WTO) z 12 lutego 1996 r., tj. Dz.U. 1996 Nr 32, poz. 143.

31 Porozumienie ustanawiające Światową Organizację Handlu (WTO) z 15 kwietnia 1994 r., tj. Dz.U. 1995 Nr 98, poz. 483.

32 Warto zaznaczyć, że w ustawie o prawie autorskim i prawach pokrewnych przyjęto zasadę, że wszystkie opisane w nim czyny zabronione są przestępstwami. Art. 115 pr.aut. penalizuje przestępstwo nazywane plagiatem czy przywłaszczeniem autorstwa. Art. 116 określa przestępstwo tzw. piractwa intelektualnego. Art. 117 przewiduje karę za rozpowszechnianie cudzego utworu bez uprawnienia. Art. 118 dotyczy nabywania lub pomagania w zbyciu nośnika utworu bez uprawnienia. Art. 118¹ penalizuje z kolei wytwarzanie, obrót i reklamowanie urządzeń ułatwiających lub służących piractwu, a także ich posiadanie lub wykorzystywanie. Art. 119 określa natomiast przestępstwo uniemożliwiania lub utrudniania prawa do kontroli korzystania z utworu.

Informacje na temat karnych aspektów prawa autorskiego (sposobów w jakich może dojść do naruszeń, przysługujących autorom praw oraz możliwych działaniach zaradczych) często można znaleźć na stronach internetowych Policji³³, czy za pośrednictwem organizowanych przez nią szkoleń³⁴. Sama analiza statystyk policyjnych pozwala stwierdzić, że przestępstwa z ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych nie są kwestią zupełnie marginalną. Przykładowo w 2009 r. stwierdzone zostały 18 221 przestępstwa z tej ustawy. W następnych latach ich liczba (a także wskaźnik wykrycia) stopniowo spadała, jednak nigdy poniżej 2 633³⁵. Przedstawiane przez Policję dane wciąż nie dają jednak pełnego obrazu zjawiska.

W literaturze można spotkać się z poglądem, że zawieranie w aktach prawnych z zakresu prawa autorskiego przepisów kryminalizujących określone zachowania, jest nie tylko zbyt liczne, ale także sprzeczne z samą istotą zarówno przepisów karnych, jak i prawa autorskiego³⁶. Jednak obawy, że „ingerencja” prawa karnego w prawo autorskie może przyczynić się do stopniowego przekształcania się systemów prawnych w stronę szczególnie nacechowanych przepisami penalizującymi określone zachowania wydają się być na wyrost, wzięwszy pod uwagę znaczącą różnicę w „popularności” dochodzenia roszczeń z prawa autorskiego na drodze cywilnej i karnej³⁷.

Sama problematyka karnoprawnych aspektów prawa autorskiego nie jest doktrynie całkowicie obca. Również relacja pomiędzy Internetem i w szczególności mediami społecznościowymi a prawem autorskim jest tematem często poruszonym w literaturze, także z uwzględnieniem wybranych elementów karnoprawnych³⁸. Jednak dotychczas nie były podejmowane próby przeprowadzenia dokładnych badań ilościowych, które choć w ograniczonym zakresie zobrazowałyby kwestię praktyki zastosowania oraz charakterystyki dowodu z mediów społecznościowych w sprawach karnych dot. naruszenia praw autorskich.

33 *Odpowiedzialność karna za łamanie praw autorskich*, <https://podlaska.policja.gov.pl/pod/dzialania/przestepczosc-gospodar/struktura-wydzialu/zespol-iii/prawa-autorskie-odpowie/28409,Odpowiedzialnosc-karna-za-lamanie-praw-autorskich.html> [dostęp: 19.04.2021].

34 *Bądź świadomy! Czyli jak przestrzegać praw autorskich w Internecie*, <https://www.policja.pl/pol/aktualnosci/59492,Badz-swiadomy-Czyli-jak-przestrzegac-praw-autorskich-w-Internecie.html> [dostęp: 19.04.2021].

35 *Informacja statystyczna, ustawa prawo autorskie i prawa pokrewne*, <https://statystyka.policja.pl/st/wybrane-statystyki/wybrane-ustawy-szczegol/ustawa-o-prawie-autorsk/50878,Ustawa-o-prawie-autorskim-i-prawach-pokrewnych.html> [dostęp: 20.02.2021].

36 G. Moor, *The Crime of Copyright Infringement: An Inquiry Based on Morality, Harm, and Criminal Theory*, „Boston University Law Review” 2003, t. 83, nr 3, s. 731-785, <https://www.law.uh.edu/faculty/gmoor/Criminal.pdf> [dostęp: 19.04.2021].

37 E. Haber, *The Criminal Copyright Gap*, „Stanford Technology Law Review” 2015, t. 25, s. 272-276, <http://stl.stanford.edu/pdf/criminalcopyright.pdf> [dostęp: 19.04.2021].

38 A. Serlikowska, *Naruszenia praw autorskich w Internecie*, „Studia Iuridica Toruniensia” 2013, t. 13, s. 150-155, <https://apcz.umk.pl/czasopisma/index.php/SIT/article/viewFile/SIT.2013.021/3329> [dostęp: 19.04.2021].

A. Cele i hipotezy badawcze

Celem niniejszego badania jest eksploracja występowania dowodów z mediów społecznościowych w postępowaniach o przestępstwa uregulowane w ustawie o prawie autorskim i prawach pokrewnych. Ustawa ta przewiduje sześć typizacji karnych w art. 115–119. Czyny zabronione w art. 118, 118¹ pr.aut. dotyczą obrotu i posiadania przedmiotów fizycznych – art. 118 fizycznych kopii nośników treści chronionych prawem autorskim, zaś art. 118¹ urządzeń służących do przełamывania technicznych zabezpieczeń przed zwielokrotnianiem treści. Z uwagi na te znamiona przywołanych typizacji karnych uznano za niecelowe poszukiwanie dowodów z mediów społecznościowych w postępowaniach prowadzonych z tych artykułów. Natomiast przestępstwo wskazane w art. 119 pr.aut., jak wynika ze statystyk³⁹, jest zasadniczo niespotykane w praktyce sądowej, w związku z czym za nieuzasadnioną jawi się próba badania praktyki dowodowej w postępowaniach jego dotyczących. W świetle tych zastrzeżeń badanie skupiło się na pozostałych trzech typizacjach karnych, tj. z art. 115–117 pr.aut.

Za przedmiot pracy przyjęto analizę występowania dowodów z mediów społecznościowych, ich pochodzenia, a także sposobu zabezpieczenia i procedowania. Nadto badaniem objęto także treść zawierającą się w tych dowodach pod kątem pochodzenia i formy. Oprócz tego uznano za zasadne zebranie dla celów statystycznych podstawowe dane (wiek i płeć) dotyczące oskarżonych i pokrzywdzonych. Takie określenie celów badania motywowane jest chęcią eksploracji zasadniczo niezgłębianego do tej pory w literaturze naukowej zagadnienia dowodu z mediów społecznościowych, a także wyciążenie wniosków z obecnej praktyki w tej materii. W ramach operacjonalizacji powyższych celów sformułowano siedem hipotez badawczych o następującej treści:

H 1: Dowód z mediów społecznościowych pojawia się w badanych sprawach.

Z uwagi na daleko idące rozpowszechnienie zarówno samych mediów społecznościowych, jak i naruszeń prawa autorskiego, za ich pomocą⁴⁰ przyjęto, że dowody z *social media* będą występowały w badanych sprawach.

H 2: W sprawach, w których występują dowody z mediów społecznościowych, wiek oskarżonego i pokrzywdzonego jest średnio niższy niż 45 lat.

Jak wynika z przeprowadzonej przez Główny Urząd Statystyczny analizy, odsetek osób korzystających z mediów społecznościowych maleje wraz ze wzrostem wieku respondentów⁴¹. Podobną korelację można również zaobserwować w innych państwach⁴². Według tego zestawienia najstarszą wyodrębnioną

39 W latach 2009–2016 nie odnotowano ani jednego prawomocnego skazania z tego artykułu. Ministerstwo Sprawiedliwości do chwili obecnej nie udostępniło statystyk za lata późniejsze, zaś ogólnodostępne statystyki policyjne nie przedstawiają danych dot. postępowań w przedmiocie konkretnych artykułów ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych. Zob. *Analiza statystyczna...*, dz.cyt., s. 7.

40 *Copyright...*, dz.cyt.

41 M. Wegner, *Społeczeństwo informacyjne w Polsce. Wyniki badan statystycznych z lat 2015–2019*, Warszawa-Szczecin 2019, s. 171.

42 A. Smith, M. Anderson, *Social media use in 2018*, <https://www.pewresearch.org/internet/2018/03/01/social-media-use-in-2018/> [dostęp 23.02.2021].

grupą wiekową, w której udział osób używających serwisy społecznościowe stanowi większość, jest przedział 35-45 lat. W związku z tym założono, że prawdopodobieństwo wystąpienia w sprawie dowodu z mediów społecznościowych będzie wyższe w grupie osób mających mniej niż 45 lat.

H 3: Dowody z mediów społecznościowych w badanych sprawach najczęściej są zabezpieczone w postaci wydruków zrzutów ekranu urządzenia, na którym wyświetlana jest treść z mediów społecznościowych.

Biorąc pod uwagę zasadniczy brak regulacji szczególnych dot. dowodów z mediów społecznościowych, przyjęto, że dowody te w analizowanych postępowaniach będą występować we wskazanej formie, za czym przemawia ich prostota i pozorna skuteczność, a także wyniki dotychczasowych badań⁴³.

H 4: W badanych sprawach nie są zasięgane opinie biegłych na okoliczność analizy dowodów z mediów społecznościowych.

Mając na uwadze szczątkowość ram normatywnych i pozorną samowystarczalność samego zabezpieczenia treści z mediów społecznościowych, postawiono hipotezę, że z uwagi na ekonomię postępowania odstępuje się od powoływania biegłych na okoliczności związane z dowodami z mediów społecznościowych⁴⁴.

H 5: W sprawach, w których występują dowody z mediów społecznościowych, dowody te zostają przedłożone organom ścigania w większości przez osoby prywatne.

Hipotezę postawiono przyjmując, że ewentualne dowody z mediów społecznościowych w znaczącej części zostają przedłożone przez zawiadamiającego o przestępstwie wraz z zawiadomieniem lub składane jako załącznik do protokołu zeznań. Przyjęto to z uwagi na stosunkowo ubogi dorobek nauki w zakresie dowodów z mediów społecznościowych i brak uregulowań proceduralnych, co może przekładać się na mniejszą inicjatywę dowodową organów ścigania w tym zakresie.

H 6: Dowody z mediów społecznościowych pojawiają się w sprawach na etapie postępowania przygotowawczego.

Hipotezę przyjęto z uwagi na zasadniczą prawidłowość w polskim postępowaniu karnym, zgodnie z którą większość materiału dowodowego w sprawie jest kompletowana na etapie postępowania przygotowawczego⁴⁵.

43 Ponadto do analogicznych wniosków prowadzą wyniki badań nad dowodami cyfrowymi, gdzie w 72,3% spraw, w których występowały materiały pochodzące z danych pierwotnie przetwarzanych cyfrowo miały one postać wyłącznie wydruków. P. Lewulis, *Dowody cyfrowe – teoria i praktyka kryminalistyczna w polskim postępowaniu karnym*, Warszawa 2021, s. 235.

44 Tamże, s. 236 – zgodnie z wynikiem badania na temat dowodów cyfrowych, gdzie w żadnej ze 183 spraw, w których występowały wydruki treści cyfrowych, nie zostały one uwierzytelnione przez właściwe do tego celu czynności techniczno-kryminalistyczne. S. Carlson, *When is a Tweet Not an Admissible Tweet: Closing the Authentication Gap in the Federal Rules of Evidence*, „University of Pennsylvania Law Review” 2015, t. 164, s. 1051.

45 „W pełni uprawnione jest stwierdzenie, że w przeważającej większości spraw zakończonych aktem oskarżenia, postępowanie przygotowawcze stało się faktycznie centralnym etapem postępowania karnego, gdyż to materiał dowodowy zgromadzony w toku tego postępowania stanowi wyłączną podstawę ustalania odpowiedzialności karnej oskarżonych.” Z. Brodzisz [w:] J. Skorupka (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2020, LEX, nb 12 – komentarz do art. 297 k.p.k.

H 7: Treść dowodów z mediów społecznościowych i okoliczności nimi wykazywane nie są kwestionowane w postępowaniu sądowym.

W stosunku do dowodów z mediów społecznościowych nie wykształciła się jeszcze usystematyzowana praktyka ich kwestionowania na etapie postępowania sądowego. Nadto podnosi się w literaturze, że wiarygodność materiałów pochodzenia cyfrowego, choć nie zabezpieczonych zgodnie z zaleceniami informatyki śledczej, zdaje się nie budzić wątpliwości⁴⁶. Mając na uwadze te założenia, postawiono powyższą hipotezę.

B. Założenia metodologiczne i zmienne badawcze

Dla spełnienia założeń niniejszego badania, zdecydowano się na wykorzystanie metody ilościowej. Podjęto ten wybór przede wszystkim ze względu na ubogi stan dotychczasowej wiedzy o opisywanym zagadnieniu i eksploracyjny charakter tej strategii. Spośród dostępnych metod ilościowych wybrano ilościową analizę akt sądowych. Przemawia za tym jej wysoką wartość poznawczą i możliwość zbadania za jej pomocą faktycznego przebiegu postępowań sądowych⁴⁷. W odniesieniu do metod ilościowych opierających się na danych z innych źródeł metoda aktowa pozwala na uzyskanie wyników niezafałszowanych przez czynnik ludzki⁴⁸. W połączeniu z odpowiednio przygotowanym kwestionariuszem, możliwe jest ograniczenie wpływu osób przeprowadzających badanie na wyniki.

Mając na celu ujednoczenie uzyskanych wyników, przygotowano kwestionariusz⁴⁹, który został dodatkowo podzielony na trzy części. Pierwsza z nich dotyczyła wieku i płci zarówno oskarżonych, jak i pokrzywdzonych. Kolejna część dotyczyła już bezpośrednio dowodów z mediów społecznościowych – przede wszystkim z faktu ich występowania w danej sprawie. W przypadku stwierdzenia ich obecności, analizie poddawane były dalsze związane z tym aspekty, takie jak m.in. fakt ich występowania i w jakiej ilości, na jakim etapie postępowania się pojawiły (przygotowawczym czy sądowym). Następnie do kogo należała inicjatywa dowodowa w ich przedmiocie, z jakiego portalu społecznościowego pochodziły, do jakiego grona odbiorców były kierowane, w jakiej formie je zabezpieczono, w jaki sposób podpisywał się autor treści stanowiących dowód, sposób zabezpieczenia dowodu, czy i jak dowód z mediów społecznościowych był kwestionowany, czy w związku z tym dowodem zasięgnięto opinii biegłego, a jeśli tak, to biegłego jakiej specjalności, na jaką okoliczność i na czyj wniosek, a także jakie czynności podjął biegły w przygotowaniu opinii. Trzecia część dotyczyła okoliczności zwracania się w ramach postępowania do administratora serwisu społecznościowego o udostępnienie treści lub do dostawcy usług internetowych

46 P. Lewulis, *Dowody cyfrowe – teoria...*, dz.cyt., s. 214.

47 M. Halicka, J. Halicki, E. Kramkowska, A. Szafranek, *Law Enforcement, the Judiciary and Intimate Partner Violence against the Elderly in Court Files*, „Studia Socjologiczne” 2015, t. 2, nr 217, s. 201, <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/105400/edition/91245/content/law-enforcement-the-judiciary-and-intimate-partner-violence-against-the-elderly-in-court-files-halicka-malgorzata-halicki-jerzy-kramkowska-emilia-szafranek-anna?language=pl> [dostęp: 25.04.2022].

48 P. Crofts, *Problem Gambling and Property Offences: An Analysis of Court Files*, „International Gambling Studies” 2003, t. 3, nr 2, s. 183-197, <https://doi.org/10.1080/1356347032000142289>.

49 Kwestionariusz stanowi załącznik nr 1.

o udostępnienie danych. Jeżeli ta okoliczność miała miejsce, przeanalizowano z czyjej inicjatywy wyszła oraz jaka była odpowiedź na wniosek o udostępnienie informacji. Czwarta część natomiast dotyczyła analizy czasu postępowania (zarówno przygotowawczego, sądowego, jak i łącznego) oraz zapadłego w sprawie rozstrzygnięcia.

Przyjęto, że powyższe pytania kwestionariuszowe w jak najpełniejszy sposób posłużą do analizy ilościowej badanej materii oraz umożliwią ewentualną analizę krzyżową.

C. Dobór próby i realizacja badania

Przedmiotowe badanie zostało zrealizowane w oparciu o metodę badań aktowych spraw karnych z art. 115–117 pr.aut. W toku badania przeanalizowano całość akt sądowych danej sprawy, a więc zarówno akta postępowania przygotowawczego, jak i sądowego. Realizacja badania miała miejsce na przestrzeni od lipca do grudnia 2020 r. w sądach rejonowych leżących na obszarze właściwości apelacji warszawskiej. W konsekwencji badaniem objęto czternaście sądów rejonowych z terenu Warszawy i okolicznych powiatów. Takie przyjęte ramy pozwalają na analizę spraw pochodzących z terenów różnicowanych społecznie, gospodarczo i urbanizacyjne. Ma to o tyle istotne znaczenie, że może pozwolić na zobrazowanie charakterystyki badanego zjawiska zarówno w aglomeracjach miejskich, jak i wiejskich różniących się nadto demograficznie.

Analizie poddane zostały akta spraw prawomocnie zakończonych w latach 2017–2019. Przyjęcie takiego okresu miało na celu zbadanie jak najświeższej praktyki organów ścigania i sądów w badanej materii, zwłaszcza z uwagi na jej zasadniczo nieeksplorowany charakter w literaturze. Określenie wymogu prawomocności wynikało natomiast z chęcią oceny zupełnego i poddanego już ostatecznej ocenie przez sąd stanu faktycznego wraz z materiałem dowodowym. Przyjęcie odmiennego założenia przeczyłoby celowi niniejszej pracy badawczej, który zakłada analizę całego przebiegu postępowania, występujących w nim dowodów i informacji ich dotyczących. Skutkiem takiego określenia katalogu spraw jest pominięcie postępowań umorzonych na etapie postępowania przygotowawczego. Ocena tych postępowań znacząco przesunęłaby ciężar niniejszego badania na postępowanie wykrywcze, co stoi w sprzeczności z założeniem badania, które ma skupiać się na postępowaniu sądowym. Tak określona populacja badanych spraw została uznana za przedstawiającą pełny obraz rzeczywistej praktyki sądowej.

W początkowym etapie realizacji badania skierowano wnioski o przekazanie list sygnatur spraw mieszczących się w zakresie projektu do czternastu sądów rejonowych objętych właściwością badania⁵⁰. Spośród nich dwa odmówiły współpracy w zakresie udostępnienia wnioskowanego zestawienia. Z uzyskanych informacji z pozostałych dwunastu sądów wynikało, że w połowie z nich (6) występują sprawy z art. 115–117 pr.aut. spełniające kryteria badawcze. W związku z tym, że suma wszystkich spraw w wytypowanej populacji wyniosła jedynie 71, zdecydowano się na skierowanie wniosków o dostęp

50 Tj. SR dla Warszawy-Mokotowa, SR dla Warszawy-Śródmieścia, SR dla Warszawy-Woli, SR dla m. st. Warszawy, SR dla Warszawy-Żoliborza, SR dla Warszawy-Pragi Południe, SR dla Warszawy-Pragi Północ, SR w Otwoku, SR w Legionowie, SR w Piasecznie, SR w Pruszkowie, SR w Wołominie, SR w Nowym Dworze Mazowieckim i SR w Grodzisku Mazowieckim.

do akt wszystkich zidentyfikowanych spraw. Dla zapewnienia poufności dokonano anonimizacji spraw i oznaczono sądy pochodzenia losowymi literami⁵¹. Zgodnie z tym z sądu oznaczonego literą E pochodziło 29 spraw, F – 15, A – 12, H – 10, C – 3, J – 2 – co łącznie dało sumę 71. Spośród nich w toku prac badawczych udało się uzyskać dostęp do akt 45 spraw. Pozostałe 26 natomiast nie zostało udostępnione z różnych przyczyn – przykładowo z powodu przesłania akt do innego sądu, a także trwającej epidemii COVID-19. Taka liczba spraw nie spełnia warunku reprezentatywności, gdyż próba reprezentatywna dla $n=71$ wynosi 60⁵², jednak była to pełna populacja spraw dostępnych. W związku z tym należy zastrzec, że wyniki niniejszego badania nie mogą stanowić podstawy do wyciągnięcia wniosków dla ogółu wyodrębnionej populacji spraw.

Po zakończeniu procesu analizy udostępnionych spraw przystąpiono do weryfikacji postawionych we wstępnym etapie badania hipotez.

- WYNIKI -

H 1: Dowód z mediów społecznościowych pojawia się w badanych sprawach. W trakcie prowadzenia badań przeanalizowano łącznie 45 spraw, w których doszło do naruszenia art. 115, 116 i 117 pr.aut. Dowód z mediów społecznościowych pojawił się w 12 z nich, co stanowi 1/4 wszystkich przebadanych spraw. Choć ułamek ten nie jest wysoki, pozwala na potwierdzenie powyższej hipotezy, jednoznacznie wskazując, że dowód z mediów społecznościowych rzeczywiście występuje w postępowaniach o przestępstwa z art. 115, 116 i 117 pr.aut.

Tab. 1. Występowanie dowodu z mediów społecznościowych w badanych sprawach

	art. 115 pr.aut.	art. 116 pr.aut.	art. 117 pr.aut.	ilość (%) spraw
Nie występuje	13	17	3	33 (73,3%)
Występuje	2	9	1	12 (26,7%)

Źródło: badania własne

Wśród zbadanych spraw, w których potwierdzono obecność dowodu z mediów społecznościowych, w dziewięciu z nich wszystkie z owych dowodów pochodziły tylko z jednego portalu, tj. w danym postępowaniu każdy z dowodów, zakwalifikowany jako dowód z mediów społecznościowych, pochodził z jednego portalu społecznościowego. W pozostałych trzech sprawach dowody z mediów społecznościowych pochodziły z kilku różnych portali. W jednym przypadku z dwóch różnych mediów społecznościowych jednocześnie, a w kolejnych dwóch postępowaniach – z czterech.

51 Oznaczenia literowe zostały ujednolicone dla wszystkich rozdziałów publikacji.

52 Obliczono przy użyciu narzędzia dostępnego online pod adresem: <https://www.statystyka.az.pl/dobor/kalkulator-wielkosci-proby.php>.

Według raportu Hootsuite *Digital 2020*⁵³ portalem społecznościowym, z którego najczęściej korzysta się w Polsce, jest YouTube, natomiast na drugim miejscu znajduje się Facebook, a za nim dalej Messenger i Instagram. W przeanalizowanych w toku badania sprawach, portalem, z którego najczęściej pochodził dowód z mediów społecznościowych, był Facebook, który pojawił się w aż siedmiu sprawach. Pozostałe portale, takie jak Messenger, Instagram czy właśnie YouTube, wystąpiły w pojedynczych sprawach (tab. 1). Okazuje się, że popularność danego portalu społecznościowego wśród użytkowników niekoniecznie przekłada się na częstotliwość występowania pochodzących z niego dowodów w sprawach o przestępstwa z art. 115–117 pr.aut.

Również w kwestii liczby zabezpieczonych dowodów z mediów społecznościowych, najwięcej z nich (61), pochodziło z Facebooka. W drugiej kolejności najwięcej dowodów zostało zabezpieczonych z portalu Allegro (w liczbie 39), a następnie z nasztomaszów.pl, YouTube oraz Messenger. Należy tutaj przypomnieć, że o ile Facebook występuje w wielu sprawach, to pozostałe portale pojawiają się w pojedynczych postępowaniach. W przypadku trzech portali nie udało się ustalić liczby pochodzących z nich zabezpieczonych dowodów cyfrowych (tab. 1).

Tab. 2. Liczba spraw, w których występują dane portale społecznościowe oraz liczba dowodów cyfrowych pochodzących z danego portalu

Nazwa portalu	Liczba spraw, w których występuje dany portal	Liczba dowodów cyfrowych pochodzących z danego portalu
Facebook	7	61
Allegro	1	39
Nasztomaszów.pl	1	10
You Tube	1	8
Messenger	1	4
Instagram	1	2
Blogspot	1	1
Blogusz.pl	1	1
OLX.pl	1	1
Websta.me	1	1
Martuktelevision.chatme.com	1	brak informacji
Nk.pl	1	brak informacji
Typertv.com.pl	1	brak informacji

Źródło: badania własne

Najpowszechniejszą formą treści z mediów społecznościowych zabezpieczoną dowodem był post (rozumiany jako wpis na forum internetowym), który pojawił się w sześciu sprawach, w których wystąpiły dowody z mediów społecznościowych. Wiadomość prywat-

53 S. Kemp, *Digital 2020: Poland*, <https://datareportal.com/reports/digital-2020-poland> [dostęp: 21.12.2020] – slajd nr 43.

na pojawiła się w trzech sprawach, a zdjęcie i ogłoszenie w dwóch. Film, profil, artykuł oraz fanpage wystąpiły tylko w jednej sprawie każdy, natomiast takie formy jak komentarz czy reakcja nie pojawiły się w żadnej z badanych spraw (tab. 2). Należy przy tym zaznaczyć, że w niektórych sprawach pojawiała się jednocześnie więcej niż jedna forma treści.

Tab. 3. Liczba spraw, w których wystąpiła dana forma treści z mediów społecznościowych zabezpieczona dowodem

Forma treści	Liczba spraw, w których występuje
Post	6
Wiadomość	3
Ogłoszenie	2
Zdjęcie	2
Artykuł	1
Fanpage	1
Film	1
Profil	1
Komentarz	0
Reakcja	0

Źródło: badania własne

Treści z mediów społecznościowych zabezpieczone dowodami kierowane były do różnych grup odbiorców. W badanych sprawach najczęściej (w 10 na 12 postępowań) pojawiły się treści powszechnie dostępne, a więc nie przeznaczone w zamyśle ich autora dla jakiegoś konkretnie zidentyfikowanego grona odbiorców. Treści stanowiące korespondencję prywatną, rozumianą jako skierowaną do konkretnej, ściśle określonej osoby, zaobserwowano w trzech sprawach (tab. 3). Jednocześnie warto zaznaczyć, że w przypadku sytuacji, w których treść zabezpieczona dowodem stanowiła korespondencję prywatną, miała ona formę wiadomości.

Z kolei w przypadku treści powszechnie dostępnych zaobserwowano występowanie wszystkich form (wymienienie form treści: tab. 3) prócz wiadomości. Treści dostępnych dla określonego grona, a więc osób wyselekcjonowanych przez autora treści, nie zaobserwowano. Podkreślenia wymaga także fakt, że w badanych sprawach, w obrębie jednostkowych postępowań, charakterystyka grona odbiorców treści stanowiących dowód z mediów społecznościowych zawsze była jednakowa, tj. nie odnotowano przypadków, aby w jednej sprawie wystąpiła jednocześnie treść powszechnie dostępna oraz stanowiąca korespondencję prywatną.

Omówienia wymaga również sposób podpisywania przez autora zamieszczonej w mediach społecznościowych treści zabezpieczonej dowodem. Przez „podpisanie” rozumie się tutaj metodę oznaczania przez autora opublikowanych przez niego treści. W dziewięciu sprawach wystąpiła tylko jedna metoda podpisywania treści, a w dwóch – kilka form jednocześnie. W jednej ze zbadanych spraw nie udało się ustalić metody podpisania przez autora opublikowanej przez niego treści.

Autorzy najczęściej podpisywali się swoim prawdziwym imieniem i nazwiskiem lub korzystali z fanpage'a. Każda z tych metod została zastosowana w czterech sprawach. Niemalże równie często, bo w trzech sprawach, autorzy posługiwali się odpowiednio pseudonimem albo nazwą konta odpowiadającą nazwie firmy (tab. 4).

Tab. 4. Metoda podpisywania przez autora zamieszczonej w mediach społecznościowych treści zabezpieczonej dowodem

Metoda podpisywania przez autora treści	Liczba spraw, w których dana metoda wystąpiła
Prawdziwe imię i nazwisko	4
Nazwa konta odpowiadająca nazwie firmy	3
Pseudonim	3
Fanpage	4
Brak informacji	1

Źródło: badania własne

H 2: W sprawach, w których występują dowody z mediów społecznościowych wiek oskarżonego i pokrzywdzonego jest niższy niż 45 lat.

W przebadanych sprawach, w których występuje dowód z mediów społecznościowych, wśród oskarżonych dominuje grupa osób, które w chwili popełnienia przestępstwa były poniżej 45 roku życia. W dziesięciu z 12 spraw oskarżeni byli we wskazanym powyżej wieku. Jednocześnie zaobserwowano, że w 10 z 12 przebadanych spraw oskarżonymi byli mężczyźni, a zarówno wśród kobiet, jak i mężczyzn dominowała grupa osób w wieku poniżej 45 roku życia (tab. 5).

Taką samą prawidłowość można zaobserwować w przebadanych sprawach, w których nie występuje dowód z mediów społecznościowych. Wśród oskarżonych dominuje grupa osób, które w chwili popełnienia przestępstwa były poniżej 45 roku życia. Jednocześnie zaobserwowano, że w 20 z 33 przebadanych spraw oskarżonymi byli mężczyźni (tab. 6).

Tab. 5. Wiek oraz płeć oskarżonego w chwili popełnienia przestępstwa w sprawach, w których występuje dowód z mediów społecznościowych

Grupa wiekowa	Liczba spraw, w których oskarżonym była kobieta	Liczba spraw, w których oskarżonym był mężczyzna	Suma
<45	2	8	10
>45	0	2	2
	2	10	

Źródło: badania własne

Tab. 6. Wiek oraz płeć oskarżonego w chwili popełnienia przestępstwa w sprawach, w których nie występuje dowód z mediów społecznościowych

Grupa wiekowa	Liczba spraw, w których oskarżonym była kobieta	Liczba spraw, w których oskarżonym był mężczyzna	Suma
<45	7	14	21
>45	1	5	6
Brak informacji	5	1	6
	13	20	

Źródło: badania własne

W przypadku pokrzywdzonych, w ośmiu z 12 przebadanych spraw zmienna w postaci wieku nie miała zastosowania ze względu na fakt, że pokrzywdzonym była osoba prawna. W sprawach, w których pokrzywdzonym była osoba fizyczna, występowała taka sama liczba osób w wieku poniżej 45 roku życia (2), jak i powyżej niego (2). Również w kwestii płci pokrzywdzonych nie zaobserwowano żadnych rozbieżności. W sprawach, w których pokrzywdzonym była osoba fizyczna, liczba spraw, w których pokrzywdzonym była kobieta albo mężczyzna, była równa.

W przebadanych sprawach, w których nie występuje dowód z mediów społecznościowych, w 18 z 33 przypadków zmienna w postaci wieku nie miała zastosowania ze względu na fakt, że pokrzywdzonym była osoba prawna. Natomiast w sześciu z 33 spraw nie było podanych informacji umożliwiających określenie wieku pokrzywdzonych. We wszystkich sprawach, w których pokrzywdzonym była osoba fizyczna, której wiek był znany, pokrzywdzeni byli w wieku poniżej 45 roku życia. Jednocześnie zaobserwowano, że w ośmiu z 15 spraw, w których pokrzywdzonym była osoba fizyczna, była ona płci męskiej (tab. 7).

Tab. 7. Wiek oraz płeć pokrzywdzonego w chwili popełnienia przestępstwa w sprawach, w których nie występuje dowód z mediów społecznościowych

Grupa wiekowa	Liczba spraw, w których pokrzywdzonym była kobieta	Liczba spraw, w których pokrzywdzonym był mężczyzna	Suma
<45	6	3	9
>45	0	0	0
Brak informacji	1	5	6
Nie dotyczy	-	-	18
	7	8	

Źródło: badania własne

W 75% spraw (z wyłączeniem spraw, w których pokrzywdzonym nie jest osoba fizyczna) dominują osoby – oskarżeni i pokrzywdzeni, w wieku poniżej 45 roku życia. Jed-

nocześnie, w przeważającej większości spraw, bo w aż 75%, oskarżony lub pokrzywdzony był mężczyzną (tab. 8). Tym samym H 2 została potwierdzona.

Taką samą prawidłowość można zaobserwować w przebadanych sprawach, w których nie występuje dowód z mediów społecznościowych (tab. 9).

Tab. 8. Wiek oraz płeć oskarżonego i pokrzywdzonego będącego osobą fizyczną w chwili popełnienia przestępstwa w sprawach, w których występuje dowód z mediów społecznościowych

Grupa wiekowa	Liczba spraw, w których oskarżonym lub pokrzywdzonym była kobieta	Liczba spraw, w których oskarżonym lub pokrzywdzonym był mężczyzna	Suma
<45	3	9	12 (75%)
>45	1	3	4 (25%)
	4 (25%)	12 (75%)	

Źródło: badania własne

Tab. 9. Wiek oraz płeć oskarżonego i pokrzywdzonego będącego osobą fizyczną w chwili popełnienia przestępstwa w sprawach, w których nie występuje dowód z mediów społecznościowych

Grupa wiekowa	Liczba spraw, w których oskarżonym lub pokrzywdzonym była kobieta	Liczba spraw, w których oskarżonym lub pokrzywdzonym był mężczyzna	Suma
<45	13	17	30 (62,5%)
>45	1	5	6 (12,5%)
Brak informacji	6	6	12 (25%)
	20 (42%)	28 (58%)	

Źródło: badania własne

H 3: Dowody z mediów społecznościowych w badanych sprawach najczęściej są zabezpieczone w postaci wydruków zrzutów ekranu urządzenia, na którym wyświetlana jest treść z mediów społecznościowych.

W toku wyboru zmiennych założono, że dowód z mediów społecznościowych może zostać zabezpieczony na wiele różnych sposobów. Ze względu na brak regulacji szczególnych dotyczących dowodów z mediów społecznościowych oraz dot. wyniku badań⁵⁴, za najbardziej prawdopodobny sposób zabezpieczenia dowodu z mediów społecznościowych uznano wydruk zrzutu ekranu charakteryzujący się łatwością jego wykonania. W toku badania hipoteza ta została potwierdzona.

We wszystkich dwunastu sprawach, w których występuje dowód z mediów społecznościowych został on zabezpieczony poprzez wydrukowanie zrzutu ekranu urządzenia, na którym wyświetlana jest treść z mediów społecznościowych (zob. tab. 3). Warto również wskazać, że w jednej ze spraw, w której wystąpiły jednocześnie dwa dowody z mediów

54 P. Lewulis, *Dowody cyfrowe – teoria i praktyka kryminalistyczna w polskim postępowaniu karnym*, Warszawa 2021, s. 235-237.

społecznościowych, z których każdy miał inną formę, jeden z nich został zabezpieczony poprzez wydruk zrzutu ekranu, a drugi został dodatkowo poświadczony przez notariusza.

H 4: W badanych sprawach nie są zasiępane opinie biegłych na okoliczność analizy dowodów z mediów społecznościowych.

W żadnej z 12 przebadanych spraw, w których wystąpił dowód z mediów społecznościowych, nie została zasięgnięta opinia biegłego na okoliczność analizy dowodów z mediów społecznościowych. H 4 została potwierdzona.

H 5: W sprawach, w których występują dowody z mediów społecznościowych, dowody te zostają przedłożone organom ścigania przez osoby prywatne. W ośmiu z 12 spraw, w których występuje dowód z mediów społecznościowych, to pokrzywdzony był stroną dostarczającą takowy dowód. W dwóch z 12 spraw organ dołączył do sprawy dowód z mediów społecznościowych. Oskarżony oraz świadek dostarczyli dowód z mediów społecznościowych, każdy w odpowiednio 1 z 12 spraw. Powyższa hipoteza została potwierdzona.

H 6: Dowody z mediów społecznościowych pojawiają się w sprawach na etapie postępowania przygotowawczego. W każdej ze spraw, w których wystąpił dowód z mediów społecznościowych pojawił się on na etapie postępowania przygotowawczego. Dodatkowo w dwóch sprawach dowód z mediów społecznościowych pojawił się również na etapie postępowania sądowego. W żadnej ze zbadanych spraw dowód z mediów społecznościowych nie pojawił się wyłącznie na etapie postępowania sądowego. Łącznie, na etapie postępowania przygotowawczego, dowód z mediów społecznościowych pojawił się we wszystkich sprawach, a na etapie postępowania sądowego w dwóch z dziesięciu spraw. W trakcie prowadzenia badań H 6 została potwierdzona.

H 7: Treść dowodów z mediów społecznościowych i okoliczności nimi wykazywane nie są kwestionowane w postępowaniu sądowym. Wyniki przeprowadzonych badań potwierdziły tę hipotezę. W żadnej ze zbadanych spraw, w których wystąpił dowód z mediów społecznościowych, nie był on podważany. Tym samym nie była kwestionowana treść zabezpieczona dowodem ani chociażby tożsamość faktycznego autora wpisu.

- OMÓWIENIE WYNIKÓW BADAŃ -

Należy przypomnieć i podkreślić, że liczba spraw objętych badaniem, w świetle ustalonego na wstępie ogółu populacji dla spraw tej kategorii, nie spełnia warunku reprezentatywności. W związku z tym nie należy z przedstawionych w niniejszej pracy wyników wyciągać zgeneralizowanych wniosków dla całej populacji. Warto wskazać, że przeanalizowano 45 spraw z badanego okresu, podczas gdy w 2016 r. w skali całej Polski odnotowano 134 prawomocne skazania⁵⁵. Jakkolwiek nie należy wprost przyrównywać liczby

55 Za: *Analiza statystyczna w zakresie ochrony praw autorskich i praw pokrewnych oraz innych praw własności intelektualnej w latach 2009–2016*, Warszawa 2017, <https://isws.ms.gov.pl/pl/baza-statystyczna/publikacje/download,2779,3.html> [dostęp: 21.12.2020].

prawomocnych skazań z liczbą spraw o dane przestępstwa, ale skala tych liczb pokazuje, że przebadana została niebagatelna część krajowej populacji spraw.

Potwierdzenie postawionych H 3, 4 i 5 prowadzi do kilku konkluzji. W pierwszej kolejności należy wskazać, że organy ścigania stosunkowo rzadko wykazują się inicjatywą dowodową, jeżeli chodzi o dowody z mediów społecznościowych. Tylko niecała 1/5 z tych dowodów została przeprowadzona z urzędu. To w połączeniu z faktem, że w aktach badanych spraw dowody te zostały niemal w każdej sprawie zabezpieczone w formie wydruku zrzutów ekranu, wskazuje, że to przede wszystkim do osób prywatnych należy inicjatywa w zakresie liczby, jak i formy zabezpieczenia dowodów. Warto również zwrócić uwagę na fakt, że w żadnej z analizowanych spraw organy procesowe nie zasięgały opinii biegłych w związku ze złożonymi dowodami. Nie należy jednak zapominać o charakterystyce badanych przestępstw. Ich charakter i stosunkowa rzadkość występowania mogą przekładać się na statystycznie większą inicjatywę dowodową osób fizycznych w tych sprawach. Naturalne bowiem dla spraw dotyczących prawa autorskiego jest to, że częściej są one inicjowane zawiadomieniem złożonym przez podmiot prywatny, niż wszczynane z urzędu⁵⁶. W konsekwencji to zawiadamiający, jako mający interes prawny w toczącym się postępowaniu dostarcza dostępne mu materiały, które będą następnie stanowiły dowód w sprawie.

Wobec weryfikacji H 6 i H 7 w badanych sprawach można stwierdzić, że dowody z *social mediów* nie stanowią zasadniczo przedmiotu polemiki na sądowym etapie postępowania karnego. Nawet w sytuacji, kiedy dowód z mediów społecznościowych został złożony na etapie postępowania sądowego, to tego rodzaju dowody występowały już w danej sprawie na etapie postępowania przygotowawczego. W tej kwestii zdecydowanie dominuje postępowanie przygotowawcze. Również w żadnej z przeanalizowanych spraw dowody z mediów społecznościowych nie stanowiły przedmiotu czynności, mających na celu podważenie jakiegokolwiek z aspektów ich dotyczących (np. sposobu ich zabezpieczenia i autentyczności). Ogólna dynamika polskiego procesu karnego wskazuje zaś, że etap sądowy jest najbardziej sprzyjającym etapem na podważanie przez strony zgromadzonego materiału dowodowego.

Wyniki badań przeprowadzanych przez P. Lewulisa⁵⁷ dotyczące szerszego zjawiska dowodów cyfrowych zasadniczo pokrywają się z uzyskanymi wynikami. Aktualna pozostaje prawidłowość, że dowody te są zabezpieczane w większości wyłącznie w formie samych wydruków. Nadto ponownie wykazana została sporadyczność zasięgania opinii biegłego na okoliczność dowodów cyfrowych, a także ich kwestionowania przez strony w toku postępowania.

- PODSUMOWANIE -

Niniejsze badania miały przede wszystkim charakter eksploracyjny. Skupiono się w nich na fakcie występowania dowodów z mediów społecznościowych w analizowanych sprawach, a także prześledzeniu praktyki postępowania z nimi. Zgodnie z rezultatami można jedno-

56 Zgodnie z art. 122 pr.aut. ściganie większości przestępstw z tej ustawy następuje na wniosek pokrzywdzonego.

57 P. Lewulis, *Dowody cyfrowe...*, dz.cyt., s. 235, 248, 253.

znacznie stwierdzić, że przedmiotowe dowody nie są zagadnieniem czysto teoretycznym, a pojawiają się w nieco ponad 1/4 z przeanalizowanych spraw. Ustalenie to powinno zostać potraktowane jako impuls do dalszych, bardziej szczegółowych badań tego zjawiska – zarówno na kanwie przestępstw z ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych, jak i innych czynów zabronionych. Jest to o tyle istotne, że można antycypować, że dowody te będą występowały w praktyce coraz częściej. Wyniki ewentualnego głębszego studium zjawiska mogłyby posłużyć chociażby do ustawowego uregulowania specyfiki dowodów z mediów społecznościowych. Sformułowanie odpowiednich regulacji prawnych i dostosowanie praktyki organów państwowych pozwoliłoby na pełne wykorzystanie potencjału dowodów z mediów społecznościowych. W tym celu autorzy niniejszego opracowania postulują dalsze badania w celu zakreślenia słusznych ram potencjalnej regulacji, która przyczyniłaby się do odpowiedniego zaadresowania wyzwań, przed którymi stają organy ścigania i wymiar sprawiedliwości w obliczu badanych dowodów.

W świetle zaobserwowanej „bierności” organów ścigania jako zasadna jawi się nadto potrzeba uaktualnienia istniejących i wprowadzenia nowych procedur postępowania z dowodami z mediów społecznościowych na poziomie wewnętrznych regulacji prawnych poszczególnych organów ścigania. W obecnym kształcie, dowody te, pomimo szerokiego potencjału technicznego na weryfikację chociażby ich autentyczności, nie stanowią przedmiotu tych regulacji. Na szczególną uwagę w tym zakresie zasługuje normatywne usankcjonowanie sposobów zabezpieczenia dowodów z *social mediów*. W ślad za takimi ewentualnymi regulacjami właściwym będzie przeprowadzenie stosownych szkoleń dla pracowników organów ścigania. W tej kwestii należy skupić się przede wszystkim na starszej demograficznie części tej grupy zawodowej, gdyż w świetle badań wraz z wiekiem spada częstotliwość wykorzystywania mediów społecznościowych w ich bieżącej pracy⁵⁸.

Postulat przeprowadzania stosownych szkoleń dotyczących opisywanej tematyki nie dotyczy jednak wyłącznie pracowników instytucji państwowych. Jak można przypuszczać, szeroki potencjał na poszerzenie wiedzy na temat potencjału dowodów z mediów społecznościowych występuje również po stronie profesjonalnych pełnomocników procesowych. Do takiej refleksji prowadzi zaobserwowane niekwestionowanie tych dowodów w żadnym aspekcie przez obrońców w badanych sprawach. Natomiast w ślad za rozbudową praktyki obchodzenia się z dowodami z *social mediów* przez prawników jest szansa na stworzenie linii orzecznictwa sądowego, które ze swej natury będzie mogło doprecyzować i głębiej przyjrzeć się problematyce dowodów z mediów społecznościowych. W przeciwnym razie będziemy funkcjonować jak dotychczas, w swoistej pustce legistacyjno-proceduralnej, która przejawia się negatywnymi konsekwencjami zarówno dla samych oskarżonych, jak i organów państwa, bowiem obarczone potencjalnymi wadami postępowanie dowodowe rzuca cień na całe postępowanie karne.

Streszczenie: Niniejszy artykuł przedstawia charakterystykę dowodu z mediów społecznościowych oraz praktykę jego wykorzystania w wybranych postępowaniach karnych

58 K. Bayer, J. Bitner, *Wykorzystanie...*, dz.cyt., s. 21.

z art. 115–117 ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych. Wyniki badań pozwalają stwierdzić, że dowody z mediów społecznościowych w sprawach karnych z ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych nie mają charakteru czysto teoretycznego, a znajdują w procedurze faktyczne zastosowanie, które wzięwszy pod uwagę obecne realia technologiczne, w najbliższych latach będzie zapewne przybierać na znaczeniu. Forma oraz pochodzenie treści z mediów społecznościowych, które zostały zabezpieczone dowodem odpowiadają popularności najpowszechniej używanych na świecie portali społecznościowych oraz promowanych przez nie metod komunikacji. Struktura wieku i płci oskarżonych oraz pokrzywdzonych w przeanalizowanych sprawach, w których pojawił się dowód z mediów społecznościowych, nie odbiega znacząco od statystyk spraw o innym charakterze. Poziom inicjatywy dowodowej organów ścigania oraz forma zabezpieczenia dowodów wskazują na niebagatelną rolę osób prywatnych w badanych sprawach. Moment pojawienia się dowodu z mediów społecznościowych pokazuje natomiast dominującą rolę postępowania przygotowawczego, a brak jego kwestionowania i poddawania dodatkowej analizie na następnych etapach postępowania może świadczyć albo o ogromnym zaufaniu do tego rodzaju dowodów albo o wciąż znacznej niewiedzy o związanych z nim ryzykach. Badania miały charakter eksploracyjny i powinny być w przyszłości kontynuowane, a stanowiąca ich przedmiot problematyka poddana głębszej i szerszej analizie. Zasadnym jawi się również uaktualnienia istniejących i wprowadzenia nowych procedur postępowania z dowodami z mediów społecznościowych.

Summary: The article presents the characteristics of social media evidence and the practice of its use in selected criminal proceedings under Art. 115–117 of the Copyright and Related Rights Act. The results of the research allow for the conclusion that social media evidence in criminal cases under the Act on Copyright and Related Rights is not a purely theoretical possibility, but is currently used in proceedings. Given current technological realities, this situation is likely to increase in importance in the coming years. The form and origin of social media content secured as evidence correspond to the popularity of the most widely used social networking sites in the world and the methods of communication promoted by them. The age and gender structure of defendants and victims in the analysed cases does not differ significantly from the statistics in cases of a different nature. The level of the evidentiary initiative of law enforcement agencies and the form of securing evidence indicate the not insignificant role of private individuals in the cases analysed. The timing of the appearance of evidence from social media, on the other hand, shows the dominant role of pre-trial proceedings, and the lack of questioning and subjecting it to additional analysis at subsequent stages of the proceedings may either indicate great confidence in this type of evidence, or a still considerable ignorance of the risks associated with it. The research was exploratory in nature and should be continued in the future, with the subject matter subject to deeper and broader analysis. It also seems appropriate to update existing procedures for handling social media evidence, and introduce new ones to reflect the new reality.

Akty prawne:

- Ustawa z 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych, tj. Dz.U. 1994 Nr 53, poz. 637 ze zm.
- Porozumienie ustanawiające Światową Organizację Handlu (WTO) z 15 kwietnia 1994 r., tj. Dz.U. 1995 Nr 98, poz. 483.
- Publikacja załączników do Porozumienie ustanawiającego Światową Organizację Handlu (WTO) z 12 lutego 1996 r., tj. Dz.U. 1996 Nr 32, poz. 143.

Literatura:

- Alm J., *'Sharing' Copyrights: The Copyright Implications of User Content in Social Media*, „Journal of Public Law and Policy” 2014, t. 35, s. 115-117.
- Analiza statystyczna w zakresie ochrony praw autorskich i praw pokrewnych oraz innych praw własności intelektualnej w latach 2009–2016*, Warszawa 2017, <https://isws.ms.gov.pl/pl/baza-statystyczna/publikacje/download,2779,3.html> [dostęp: 21.12.2020].
- Bayer K., Bitner J., *Wykorzystanie mediów społecznościowych przez funkcjonariuszy polskiej Policji. Próba wstępnego opisu zjawiska na podstawie wyników badań kwestionariuszowych*, „Problemy Współczesnej Kryminalistyki” 2019, t. 23, s. 11-38.
- Carlson S., *When is a Tweet Not an Admissible Tweet: Closing the Authentication Gap in the Federal Rules of Evidence*, „University of Pennsylvania Law Review” 2015, t. 164.
- Carpenter C.C., *Copyright Infringement and the Second Generation of Social Media: Why Pinterest Users Should Be Protected from Copyright Infringement by the Fair Use Defense*, „Journal of Internet Law” 2013, nr 7, s. 1-3.
- Crofts P., *Problem Gambling and Property Offences: An Analysis of Court Files*, „International Gambling Studies” 2003, t. 3, nr 2, s. 183-197, <https://doi.org/10.1080/1356347032000142289>.
- Curtis B., *Copyright vs. Social Media: Who Will Win*, „Intellectual Property Law Bulletin” 2016, nr 2, s. 81-98.
- DiBianca M., *Discovery and Preservation of Social Media Evidence*, „Business Law Today” 2014, s. 1-4, <http://www.jstor.org/stable/businesslawtoday.2014.01.03> [dostęp: 21.12.2020].
- Dębniak H., Rabczuk S., *Wybrane aspekty prawne pozyskiwania danych z mediów społecznościowych przez polskie organy ścigania*, „Problemy Współczesnej Kryminalistyki” 2019, t. 23, s. 49-78.
- Flanagan E. A., *#Guilty? Sublet v. State and the Authentication of Social Media Evidence in Criminal Proceedings*, „Villanova Law Review” 2016, t. 61, s. 312-313.
- Flisak D. (red.), *Prawo autorskie i prawa pokrewne. Komentarz*, Warszawa 2015, LEX.
- Haber E., *The Criminal Copyright Gap*, „Stanford Technology Law Review” 2015, t. 25, s. 272-276, <http://stlr.stanford.edu/pdf/criminalcopyright.pdf> [dostęp: 19.04.2021].

- Halicka M., Halicki J., Kramkowska E., Szafranek A., *Law Enforcement, the Judiciary and Intimate Partner Violence Against the Elderly in Court Files*, „Studia Socjologiczne” 2015, t. 2, nr 217, s. 195-214, <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/105400/edition/91245/content/law-enforcement-the-judiciary-and-intimate-partner-violence-against-the-elderly-in-court-files-halicka-malgorzata-halicki-jerzy-kramkowska-emilia-szafranek-anna?language=pl> [dostęp: 25.04.2022].
- Hamilton, R. J., *Social Media Platforms in International Criminal Investigations*, „Case Western Reserve Journal of International Law” 2020, t. 52, nr 1-2, s. 213-223.
- Kalinowska-Kuczyńska J., *Odpowiedzialność karna z tytułu nieuprawnionego rozpowszechniania utworu. Stanowiska w doktrynie i orzecznictwie w ujęciu historycznym*, „Miscellanea Historico-Iuridica” 2018, t. XVII, s. 195-196, https://repozytorium.uwb.edu.pl/jspui/bitstream/11320/7934/1/MHI_17_1_2018_J_KonikowskaKuczynska_Odpowiedzialnosc_karna_z_tytułu_nieuprawnionego_rozpowszechniania_utworu.pdf [dostęp: 1.02.2021].
- Karasek P., *Analiza informacji z mediów społecznościowych jako narzędzie wspierające kontrolę bezpieczeństwa w procedurach migracyjnych*, „Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego” 2018, t. 10, nr 19, s. 193-209, <http://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.desklight-5b5ffe2c-db96-4a01-a410-5b30c5d3500b> [dostęp: 15.03.2022].
- Kees L.A., Dickinson W.B., *Pause Before You Post – Copyright Issues in Social Media*, „National Law Review” 2020, nr 329, s. 1-3, <https://www.natlawreview.com/article/pause-you-post-copyright-issues-social-media> [dostęp: 18.04.2021].
- Lewulis P., *Dowody cyfrowe – teoria i praktyka kryminalistyczna w polskim postępowaniu karnym*, Warszawa 2021.
- Moohr G., *The Crime of Copyright Infringement: An Inquiry Based on Morality, Harm, and Criminal Theory*, „Boston University Law Review” 2009, nr 83, s. 731-785, <https://www.law.uh.edu/faculty/gmoohr/Criminal.pdf> [dostęp: 19.04.2021].
- Serlikowska A., *Naruszenia praw autorskich w Internecie*, „Studia Iuridica Toruniensia” 2013, t. XIII, s. 150-155, <https://apcz.umk.pl/czasopisma//index.php/SIT/article/viewFile/SIT.2013.021/3329> [dostęp: 19.04.2021].
- Skorupka J. (red.), *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2020, LEX.
- Stewart D.R., *Can I Use This Photo I Found on Facebook – Applying Copyright Law and Fair Use Analysis to Photographs on Social Networking Sites Republished for News Reporting Purposes*, „Journal on Telecommunications and High Technology Law” 2012, nr 1, s. 93-122.
- Trends in Trade in Counterfeit and Pirated Goods, Illicit Trade*, Paris 2019, <https://doi.org/10.1787/g2g9f533-en>.
- Wegner M., *Spółeczeństwo informacyjne w Polsce. Wyniki badan statystycznych z lat 2015–2019*, Warszawa-Szczecin 2019.

Netografia:

- Bądź świadomy! Czyli jak przestrzegać praw autorskich w Internecie*, <https://www.policja.pl/pol/aktualnosc/59492,Badz-swiadomy-Czyli-jak-przestrzegac-praw-autorskich-w-Internecie.html> [dostęp: 19.04.2021].

- Copyright in the digital world, https://www.wipo.int/ip-outreach/en/ipday/2016/ip_digital.html [dostęp: 21.12.2020].
- Copyright notices. Report, <https://transparency.twitter.com/en/reports/copyright-notice.html#-2020-jan-jun> [dostęp: 21.12.2020].
- Informacja statystyczna, ustawa prawo autorskie i prawa pokrewne, <https://statystyka.policja.pl/st/wybrane-statystyki/wybrane-ustawy-szczegol/ustawa-o-prawie-autorsk/50878,Ustawa-o-prawie-autorskim-i-prawach-pokrewnych.html> [dostęp: 20.02.2021].
- Odpowiedzialność karna za łamanie praw autorskich, <https://podlaska.policja.gov.pl/pod/dzialania/przestepczosc-gospodar/struktura-wydzialu/zespol-iii/prawa-autorskie-odpowie/28409,Od-powiedzialnosc-karna-za-lamanie-praw-autorskich.html> [dostęp: 19.04.2021].
- Online copyright infringement in the European Union. Music, films and TV (2017–2018), trends and drivers, https://euipo.europa.eu/tunnel-web/secure/webdav/guest/document_library/observatory/documents/quantification-of-ipr-infringement/online-copyright-infringement-in-eu/online_copyright_infringement_in_eu_en.pdf [dostęp: 21.12.2020].
- Ortiz-Ospina E., *The rise of social media*, <https://ourworldindata.org/rise-of-social-media#licence> [dostęp: 21.12.2020].
- Photos uploaded on Instagram, <https://wouldyouhavethought.com/live-stats/photos-uploaded-on-instagram> [dostęp: 12.05.2021].
- Smith A., Anderson M., *Social media use in 2018*, <https://www.pewresearch.org/internet/2018/03/01/social-media-use-in-2018/> [dostęp: 23.02.2021].
- Tankovska H., *Instagram – statistics & facts*, <https://www.statista.com/topics/1882/instagram/#dossierSummary> [dostęp: 12.05.2021].

Magdalena
Tomaszewska-Michalak*
Błażej Stromczyński**
Karolina Skraba***
Stanisław Rabczuk****
Paweł Waszkiewicz*****

FACEBOOK EST REGINA PROBATIONUM? OCENA DOWODÓW POCHODZĄCYCH Z MEDIÓW SPOŁECZNOŚCIOWYCH PRZEZ SĘDZIÓW W ŚWIETLE BADAŃ EKSPLORACYJNYCH¹

Abstrakt: W artykule zaprezentowano wyniki eksploracyjnych badań, obejmujących zagadnienie wykorzystywania mediów społecznościowych w pracy wymiaru sprawiedliwości. Respondentami byli sędziowie z terenu właściwości SO w Warszawie, których zadaniem było dokonanie oceny wiarygodności oraz przydatności do udowodnienia faktów istotnych dla postępowania na podstawie przedstawionych opisów spraw karnych i załączonych do nich materiałów imitujących dowody pochodzące z mediów społecznościowych. W analizie skupiono się na sposobie dokonywania oceny zarówno dowodów pochodzących z platform społecznościowych, jak i proponowanych metodach weryfikacji ich autentyczności. Podjęta została próba uszeregowania wartości przypisywanej informacjom pochodzących z mediów społecznościowych w zależności od rodzaju danej treści. Na podstawie zebranych wyników i obserwacji autorzy wskazali dalsze kierunki badań oraz potencjalne metody, które mogłyby zostać wykorzystane do opisu tego zjawiska.

* Uniwersytet Warszawski, Wydział Nauk Politycznych i Studiów Międzynarodowych, ORCID: [0000-0001-5441-0396](https://orcid.org/0000-0001-5441-0396).

** Uniwersytet Warszawski, Wydział Prawa i Administracji, ORCID: [0000-0002-1873-6054](https://orcid.org/0000-0002-1873-6054).

*** ORCID: [0000-0001-5808-409X](https://orcid.org/0000-0001-5808-409X).

**** Uniwersytet Warszawski, Wydział Prawa i Administracji, ORCID: [0000-0001-9143-9753](https://orcid.org/0000-0001-9143-9753).

***** Uniwersytet Warszawski, Wydział Prawa i Administracji, ORCID: [0000-0001-9608-1586](https://orcid.org/0000-0001-9608-1586).

¹ Artykuł powstał w wyniku realizacji projektu badawczego pt. Media społecznościowe w pracy organów ścigania o nr. 2018/31/B/HS5/01876 kierowanego przez dr. hab. Pawła Waszkiewicza, finansowanego ze środków Narodowego Centrum Nauki. W pracach tego etapu projektu uczestniczyli: Katarzyna Bayer, Jan Bitner, Marta Czekalska, Hubert Dębniak, Aleksandra Jędrzejak, Paulina Kargul, Karolina Skraba, Stanisław Rabczuk.

Słowa kluczowe: media społecznościowe, postępowanie karne, sędziowie

FACEBOOK EST REGINA PROBATIONUM? JUDGES' EVALUATION OF SOCIAL MEDIA EVIDENCE

Abstract: The article presents the results of exploratory research on the use of social media in the work of judges within the jurisdiction of the Circuit Court in Warsaw. Respondents were asked to assess the reliability and application of social media evidence in a criminal trial on the basis of descriptions of cases and attached materials that imitated the evidence derived from social media. The analysis focuses on how judges evaluate evidence from social media platforms, and what methods they propose for verifying its authenticity. An attempt was made to rank the value attributed to information originating from social media depending on the type of content in question. Based on the collected results and observations, the authors attempted to set further directions of research and develop methods that could be used to describe this phenomenon.

Keywords: social media, criminal proceedings, judges

- WPROWADZENIE -

Złożenie wniosku o odroczenie rozprawy jest czynnością powszechnie wykonywaną przez pełnomocników w toku rozprawy. Tak też było w przypadku amerykańskiej prawniczki, która zwróciła się do sądu z taką prośbą z uwagi na śmierć ojca. Wyrażając zrozumienie dla jej sytuacji, sąd postanowił o odroczeniu rozprawy. Wnioskodawczyni jednak zapomniała, że sędzia jest jej „znajomym” na portalu społecznościowym. W następnym tygodniu na facebookowym profilu pojawiły się materiały przedstawiające ją w szampańskim nastroju, ilustrujące obecność na szeregu imprez. Pomimo kolejnego wniosku tej osoby, rozprawa nie została już więcej odroczone. Sędzia, dzięki dostępowi do profilu w mediach społecznościowych mogła zweryfikować, czy faktycznie odroczenie było zasadne². Chociaż przytoczona historia wydarzyła się w Stanach Zjednoczonych, to daje ona obraz tego, w jaki sposób media społecznościowe mogą być wykorzystywane w codziennej pracy sędziego, także w Polsce. Skoro możliwa jest obserwacja aktywności cyfrowej pełnomocnika, to równie łatwym jest zapoznanie się z materiałami umieszczanymi przez strony. Sąd nie musi przy tym nawet samemu wykazywać tego typu inicjatywy, bowiem, podobnie jak w Stanach Zjednoczonych, strony coraz częściej same wnioskuje o przeprowadzenie „dowodów z Facebooka”, dostrzegając ich potencjał, zwłaszcza w sprawach rodzinnych³. Nie stanowi już dzisiaj zaskoczenia dowodzenie doznania krzywdy wymagającej zadośćuczynienia poprzez powołanie się na zamieszczane wpisy

2 C. Sharp, *Social Media Ethics in the Age of Documented Mischief*, Philadelphia 2015, s. 3, <https://www.the-sharperlawyer.com/wp-content/uploads/sites/31/2016/01/SOCIAL-MEDIA-ETHICS-IN-THE-AGE-OF-DOCUMENTED-MISCHIEF.pdf> [dostęp: 27.12.2021].

3 Zob. W. Bijas, *Dowody z Facebooka w procesie cywilnym*, „Prawo Mediów Elektronicznych” 2017, nr 2, s. 25-32.

w mediach społecznościowych, mające poświadczyć smutek autora⁴. Wydruki zrzutów ekranu z mediów społecznościowych są wykorzystywane w szerokim spektrum spraw. Od dyskryminacji pracowników, poprzez sprawy dotyczące uszczerbku na zdrowiu, na postępowaniach karnych kończąc⁵. Znajdują zastosowanie w celu udowodnienia stanu psychicznego stron, formy zamiaru lub motywacji działania osób uczestniczących w postępowaniu⁶.

W 2020 r. połowa dorosłych mieszkańców Polski posiadała konta w mediach społecznościowych i przeciętnie poświęcała im dwie godziny dziennie⁷. Pomimo tego, że powszechne wykorzystywanie mediów społecznościowych stało się codziennością, w Polsce dotychczas nie przeprowadzono empirycznych badań dotyczących zaangażowania sędziów w *social media*. Dostępne opracowania wskazują na ich występowanie w sprawach karnych⁸. Do oceny zarzutu kasacyjnego dotyczącego dowodu z mediów społecznościowych (wydruk profilu na Facebooku) odnosił się nawet kilkukrotnie Sąd Najwyższy⁹. W przestrzeni publicznej zauważalny jest jedynie „wierzchołek góry lodowej” w postaci czynnej aktywności sędziów po godzinach pracy, to jest komentowania czy też tworzenia postów¹⁰.

Celem niniejszego artykułu jest podjęcie problemu mediów społecznościowych w pracy sędziów sądów karnych w Polsce. Służy temu przedstawienie i omówienie wyników badań eksploracyjnych, których uczestnikami byli sędziowie zawodowi z obszaru właściwości SO w Warszawie.

- LITERATURA -

W polskim piśmiennictwie potencjał mediów społecznościowych dla postępowań przygotowawczych, a także problemy związane z ich wykorzystywaniem, zostały dostrzeżone już prawie dekadę temu¹¹. Powstały też prace poruszające aspekty prawne związane z zabezpieczaniem i wykorzystywaniem dowodów pochodzących z mediów społecznościowych, zarówno w postępowaniu cywilnym, jak i karnym¹². Jednak zarówno polskie, jak i zagraniczne

4 Wyrok SO w Poznaniu z 18 grudnia 2015 r., XII C 702/15, Legalis.

5 P.W. Grimm, L.Y. Bergstrom, M.M. O’Toole-Loureiro, *Authentication of Social Media Evidence*, „American Journal of Trial Advocacy” 2013, t. 36, s. 437-438.

6 Tamże.

7 S. Kemp, *Digital 2020: Poland*, <https://datareportal.com/reports/digital-2020-poland> [dostęp: 28.04.2020].

8 K. Skraba, I. Strzałkowski, *Media społecznościowe jako źródło dowodu w polskim procesie karnym. Badanie orzecznictwa sądów apelacyjnych i Sądu Najwyższego*, [w:] P. Waszkiewicz (red.), *Wykorzystanie mediów społecznościowych w pracy organów ścigania*, Warszawa 2021, s. 129-150, <https://www.doi.org/10.5281/zenodo.4625045>.

9 Wyrok SN z 16 marca 2017 r., IV KK 57/17, KZS 2017, nr 5, poz. 30.

10 Uchwała KRS nr 25/2017 z 13 stycznia 2017 r., <https://krs.pl/pl/o-radzie/zbiorn-zasad-etyki-zawodowej-sedziow/591-uchwala-nr-25-2017-krajowej-rady-sadownictwa-z-dnia-13-stycznia-2017-r.html> [dostęp: 17.01.2021].

11 B. Stromczyński, P. Waszkiewicz, *Biały wywiad w praktyce pracy organów ścigania na przykładzie wykorzystania serwisów społecznościowych*, „Prokuratura i Prawo” 2014, nr 5, s. 146-170.

12 W. Bijas, *Dowody z Facebooka...*, dz.cyt., s. 25-32; H. Dębniak, S. Rabczuk, *Wybrane aspekty prawne pozyskiwania danych z mediów społecznościowych przez polskie organy ścigania*, „Problemy Współczesnej Kryminali-

publikacje nie zawierają wyników badań dotyczących oceny dowodów z mediów społecznościowych przez sędziów lub członków ław przysięgłych. Prowadzenie takich badań w USA jest ograniczone przez tajność wyrokowania ławy przysięgłych, która ma gwarantować niewzruszalność decyzji oraz chronić ławników przed naciskiem na wyjaśnianie lub zmianę swoich poglądów¹³. W polskim procesie karnym bezwzględna tajność przebiegu narady i głosowania nad orzeczeniem gwarantuje art. 108 § 1 k.p.k.¹⁴ To utrudnia dowiedzenie się o tym, co dzieje się w trakcie wyrokowania. Wyjątki stanowią jedynie książki ławników opisujących swój udział w głośnych procesach¹⁵. Dlatego badania dotyczące postrzegania i oceniania dowodów przez członków ławy przysięgłych przeprowadzono do tej pory na próbach mających odzwierciedlać zachowanie prawdziwych sędziów przysięgłych (tzw. *mock jurors*). Wynika z nich, że sędziowie przysięgli wskazali, że analizy DNA są bardziej wiarygodne niż dowody takie jak m.in. odciski palców, nagranie wideo, przyznanie się do winy czy zeznanie świadka¹⁶. Prawidłowość tę potwierdziły inne badania – w razie sprzeczności pomiędzy dowodem z przesłuchania świadka i DNA, ankietowani wyżej oceniali te drugie. Dla oceny wartości nie miało znaczenia czy przedkłada go oskarżenie, czy obrona¹⁷.

W badaniach wartości dowodowej zeznań świadków zwracano szczególną uwagę na sposób zeznawania. Ankietowani wskazali na większą wiarygodność świadków, którzy zeznawali będąc pewnymi siebie, niezależnie od wewnętrznej spójności samych zeznań¹⁸. Ponadto w badaniach L.M. Levett i M.B. Kovera z lat 2008 i 2009 identyfikowano jaki wpływ na postrzeganie dowodów przez ławników wywierają przeciwne dowody z przesłuchania biegłych (ang. *expert witness*) obu stron¹⁹. Badana teza – o wpływie pierwszego dowodu naukowego na zwiększenie się podejrzliwości ławników względem opinii przedstawianej jako druga – nie potwierdziła się. Jednak na podstawie wyników badacze wysnuli wnio-

styki" 2019, t. 23, s. 49-78; S. Rabczuk, *Wykorzystanie mediów społecznościowych w postępowaniu cywilnym – treści z nich pochodzące jako fakty, o których informacja jest powszechnie dostępna*, „Opolskie Studia Administracyjno-Prawne” 2020, t. 18, nr 3, s. 93-109; S. Rabczuk, H. Dębniak, P. Waszkiewicz, *Wybrane aspekty dopuszczalności dowodów pochodzących z mediów społecznościowych w postępowaniu karnym – ujęcie porównawcze*, [w:] P. Waszkiewicz (red.), *Media społecznościowe w pracy organów ścigania*, Warszawa 2021, s. 107-128, <https://www.doi.org/10.5281/zenodo.4625035>.

- 13 G. Daly, *Jury Secrecy: R v Mirza; R v Connor and Rollock*, „The International Journal of Evidence & Proof” 2004, t. 8, nr 3, s. 186.
- 14 Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego, tj. Dz.U. 2021, poz. 534 ze zm.
- 15 K. Wagstaff, *5 books from jurors who cashed in on their court cases*, <https://theweek.com/articles/462172/5-books-from-jurors-who-cashed-court-cases> [dostęp: 27.01.2021].
- 16 J. Lieberman i in, *Gold Versus Platinum: Do Jurors Recognize the Superiority and Limitations of DNA Evidence Compared to Other Types of Forensic Evidence?*, „Psychology, Public Policy and Law” 2008, t. 14, s. 27-62.
- 17 E.M. Maeder, L.A. Ewanation, J. Monnink, *Jurors' Perceptions of Evidence: The Relative Influence of DNA and Eyewitness Testimony when Presented by Opposing Parties*, „Journal of Police and Criminal Psychology” 2017, t. 32, nr 1, s. 40.
- 18 N. Brewer, A. Burke, *Effects of Testimonial Inconsistencies and Eyewitness Confidence on Mock-Juror Judgments*, „Law and Human Behavior” 2002, t. 26, nr 3, s. 361.
- 19 L.M. Levett, M.B. Kovera, *The Effectiveness of Opposing Expert Witnesses for Educating Jurors about Unreliable Expert Evidence*, „Law and Human Behavior” 2008, t. 32, nr 4, s. 363-374.

sek, że przeciwne opinie biegłych prowadzą do zmniejszenia wartości dowodowej dowodu naukowego w oczach ławników, a w efekcie do pominięcia tego dowodu w wyrokowaniu²⁰.

Ze względu na ograniczenia w prowadzeniu badań wśród sędziów / ławników oraz to, że dowody z mediów społecznościowych pojawiły się procesach relatywnie niedawno, nie badano dotąd postrzegania tych dowodów przez sędziów i / lub ławników. Tematyka tego typu dowodów była poruszana przed sądami amerykańskimi pod koniec pierwszej dekady XXI w., co ma swoje odzwierciedlenie w tamtejszej literaturze i doktrynie²¹. Z uwagi na odmienny model postępowania sądowego w procesie amerykańskim można wyróżnić dwa etapy weryfikacji dowodów. Na pierwszym etapie sędzia podejmuje decyzję w zakresie dopuszczenia dowodu. Dopiero jeżeli ta decyzja jest pozytywna, ławnicy dokonują jego merytorycznej oceny. Postrzeganie i ocena merytoryczna dowodów z mediów społecznościowych przez sędziów i ławników nie była do tej pory badana. Dlatego należy skupić się na pierwszym etapie – warunkach dopuszczalności tego typu dowodów.

Dopuszczenie w sprawie dokumentów pochodzących z mediów społecznościowych wymaga oceny ich autentyczności przez sąd. W orzecznictwie sądów amerykańskich wskazywane są dwie linie orzecznicze, ustanawiające standardy, które muszą być spełnione, aby dowód mógł być wykorzystany w sprawie. Są to:

- A. standard Maryland – według którego należy bezspornie wykazać, kto jest jego autorem²²;
- B. standard Texas – według którego sąd uznaje, że dla „rozsądnej” (ang. *reasonable*) ławy przysięgłych istnieją wystarczające dowody autentyczności materiałów²³ i to na stronie przeciwnej ciąży obowiązek wykazania, że twórcą dowodu jest inna osoba niż wynikałoby to z normalnych okoliczności²⁴.

Standard Maryland jest trudniejszy do spełnienia. Zgodnie z nim niewątpliwą autentyczność dowodu można uzyskać poprzez: przesłuchanie autora materiału na okoliczność publikacji materiału; zabezpieczenie i przeszukanie danych zawartych w pamięci komputera domniemanego autora materiału (w tym historii przeglądania) w celu ustalenia, czy materiał został udostępniony z tego komputera; pozyskanie danych osoby zakładającej konto bezpośrednio od podmiotu prowadzącego portal społecznościowy.

Stosując standard Texas, sądy odwoływały się do charakteru dowodu oraz całości kształtu okoliczności sprawy. Wskazywano, że w normalnych okolicznościach za autora / właściciela profilu w mediach społecznościowych należy uznać osobę, która ten profil prowadzi (publikuje treści np. swoje zdjęcia)²⁵. W tej linii orzeczniczej uznawano, że

20 L.M. Levett, M.B. Kovera, *Psychological Mediators of the Effects of Opposing Expert Testimony on Juror Decisions*, „Psychology, Public Policy and Law” 2009, t. 15, s. 124-148.

21 Wyrok Sądu Apelacyjnego Stanu Maryland w sprawie *Griffin v. State*, A. 3d 2011, t. 19, poz. 415.

22 W. Angus-Anderson, *Authenticity and Admissibility of Social Media Website Printouts*, „Duke Law & Technology Review” 2015, t. 14, nr 1, s. 38-41, <https://scholarship.law.duke.edu/dltr/vol14/iss1/2/> [dostęp: 15.03.2022].

23 Por. H.P.W. Grimm, L.Y. Bergstrom, M.M. O’Toole-Loureiro, *Authentication...*, dz.cyt., s. 456.

24 W. Angus-Anderson, *Authenticity and Admissibility...*, dz.cyt., s. 44-45.

25 Por. P.W. Grimm, L.Y. Bergstrom, M.M. O’Toole-Loureiro, *Authentication...*, dz.cyt., s. 455.

możliwość włamania lub innego działania osób trzecich (która wyłączałaby autorstwo właściciela profilu) powinno być ocenione przez ławę przysięgłych.

Na powierzchowność podziału Maryland – Texas wskazała W. Angus-Anderson, która przeanalizowała stany faktyczne i orzeczenia dla obu standardów i słusznie za-uważyła, że aby dowód (np. wydruk z portalu społecznościowego) mógł zostać dopuszczony, musi spełniać łącznie dwa warunki. Treść musi odzwierciedlać określoną stronę internetową oraz musi istnieć potwierdzenie co do autorstwa (np. zeznanie świadka, który widział, że autor publikował oznaczone treści). W stanach faktycznych, będących przykładami zastosowania standardu Maryland, tego drugiego elementu zabrakło i dlatego sądy nie dopuściły wnioskowanych dowodów²⁶. Warto zwrócić uwagę na czynności mające na celu weryfikację autentyczności przedstawionych dowodów, które wskazują na potencjalne kierunki działań podejmowanych również przez polskie sądy.

W polskich realiach wyroki są uzasadniane przez zawodowych sędziów, a wskazanie, jakie fakty sąd uznał za udowodnione lub nieudowodnione, na jakich oparł się dowodach i dlaczego nie uznał dowodów przeciwnych jest obowiązkiem wynikającym z ustawy (np. art. 424 k.p.k.). Wstępną próbę badawczą z wykorzystaniem orzecznictwa podjęto w 2020 r., analizując orzeczenia w 50 sprawach karnych zidentyfikowanych w ogólnopolskiej kwerendzie orzeczeń sądów apelacyjnych oraz Sądu Najwyższego, dotyczących mediów społecznościowych. Badania wykazały, że media społecznościowe najczęściej wykorzystywano do ustalenia okoliczności popełnienia czynu zabronionego, a platformą z której pochodziło najwięcej dowodów był Facebook²⁷. Warto jednak podkreślić, że do wszelkich prób badania wiarygodności dowodów w oczach sędziów i ławników należy podchodzić bardzo ostrożnie, gdyż powszechnie uznaje się prymat zasady swobodnej oceny dowodów nad zasadą formalnej oceny dowodów. Wyraża się to m.in. w polskim prawodawstwie w art. 7 k.p.k., który stanowi, że organy postępowania kształtują swe przekonanie na podstawie wszystkich przeprowadzonych dowodów, ocenianych swobodnie z uwzględnieniem zasad prawidłowego rozumowania oraz wskazań wiedzy i doświadczenia życiowego. Zasada ta znajduje zastosowanie także w procesie cywilnym (art. 233 § 1 k.p.c.²⁸), który stanowi, że sąd ocenia wiarygodność i moc dowodów według własnego przekonania, na podstawie wszechstronnego rozważenia zebranego materiału.

Warto też zasygnalizować, że tematem rozważań dogmatycznych i prawnych są też zasady korzystania z mediów społecznościowych przez sędziów i ławników, również w trakcie udziału w postępowaniach²⁹. Na gruncie polskich regulacji świadczyć może o tym ostatni paragraf Zbioru Zasad Etyki Zawodowej Sędziów stanowiący, że „sędzia powinien powściągliwie korzystać z mediów społecznościowych”³⁰. Powodem wprowa-

26 W. Angus-Anderson, *Authenticity and Admissibility...*, dz.cyt., s. 45.

27 K. Skraba, I. Strzałkowski, *Media społecznościowe...*, dz.cyt., s. 43.

28 Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego, tj. Dz.U. 2021, poz. 1805 ze zm.

29 J. Browning: *Why Can't We Be Friends? Judges' Use of Social Media*, „University of Miami Law Review” 2014, t. 68, s. 487. Podobnie przytaczana we Wprowadzeniu możliwość „sprawdzenia” stron postępowania i ich pełnomocników przez sędziego lub ławników.

30 Uchwała KRS nr 25/2017 z 13 stycznia 2017 r.

dzenia tego postanowienia były rzekome zaangażowane politycznie wypowiedzi poszczególnych przedstawicieli środowiska sędziowskiego w *social media*, a nie dostrzeżenie tego rozległego zagadnienia i próba jego kompleksowego ujęcia w ramy normatywne³¹.

- BADANIA WŁASNE -

Celem przeprowadzonych wywiadów kwestionariuszowych było określenie jak sędziowie postrzegają dowody pochodzące z mediów społecznościowych za wartościowe. Z uwagi na charakter i małą próbę, niniejsze badanie miało na celu także zbadanie możliwości i zasadności podjęcia szerszych badań dotyczących przedmiotowego problemu, a także wypracowanie metody, która w takich badaniach mogłaby zostać wykorzystana³². Celem badań terenowych jest bowiem zrozumienie badanego procesu na podstawie prowadzonych obserwacji i rewidowanie konkluzji w oparciu o nie³³. Postawione zostały następujące pytania badawcze:

- P 1: W jakim zakresie sędziowie sądów karnych uwzględniają w toku prowadzonych postępowań dowody z mediów społecznościowych?
- P 2: W jaki sposób sędziowie sądów karnych oceniają wiarygodność dowodów z mediów społecznościowych?

Na podstawie przeglądu literatury uznano, że dowody pochodzące z mediów społecznościowych powinny iść w parze z zeznaniami świadków czy biegłych. Sędziowie powinni oceniać zatem samoistne dowody pochodzące z mediów społecznościowych w sposób krytyczny, oczekując potwierdzenia zawartych tam treści także z innych źródeł. Problematyka szeroko omawianego problemu regulacji dowodów cyfrowych, m.in. z *social media*, w postępowaniu karnym została poruszona przez P. Lewulisa³⁴. Brak określonych przepisów regulujących wykorzystanie dowodów cyfrowych na potrzeby procesu karnego odpowiada za szereg problemów, między innymi z analizą takich materiałów. Nieustannie rozwijające się środowisko sieciowe utrudnia odzwierciedlenie nowych realiów we właściwych przepisach. W przeprowadzonych badaniach orzecznictwa nie udało się jednoznacznie stwierdzić, jaki był stosunek sędziów do prezentowanego materiału z *social media*, pojawiały się natomiast wątpliwości co do wartości takiego materiału³⁵. W niniejszym badaniu postawiono następujące hipotezy:

- H 1: Brak jest jednolitych zasad wykorzystania dowodów z mediów społecznościowych przez sędziów sądów karnych.
- H 2: Dowody z mediów społecznościowych nie są uznawane przez sędziów sądów karnych za samoistne.
- H 3: Sędziowie sądów karnych oczekują dodatkowych dowodów potwierdzających materiał pochodzący z mediów społecznościowych.

31 Zob. Ziobro: *Opracujmy zasady zachowania sędziów w mediach społecznościowych*, <https://www.tvp.info/44066997/ziobro-opracujmy-zasady-zachowania-sedziow-w-mediach-spoecznościowych> [dostęp: 17.01.2021].

32 Zob. E. Babbie, *Badania społeczne w praktyce*, Warszawa 2004, s. 111.

33 Tamże.

34 P. Lewulis, *Dowody cyfrowe teoria i praktyka kryminalistyczna w polskim postępowaniu karnym*, Warszawa 2021, s. 130-139.

35 K. Skraba, I. Strzałkowski, *Media społecznościowe...*, dz.cyt., s.18-20.

H 4: Sędziowie nie korzystają z metod informatyki śledczej w celu weryfikacji wiarygodności dowodów pochodzących z mediów społecznościowych.

Na potrzeby badań własnych zdecydowano o wykorzystaniu częściowo ustrukturyzowanych wywiadów kwestionariuszowych. Są one odpowiednie gdy celem jest zrozumienie działań i motywów jednostki w odniesieniu do badanego procesu³⁶. Wykorzystane narzędzie, w przeciwieństwie do wywiadów ustrukturyzowanych, daje możliwość pogłębiania zagadnień istotnych dla badania, które wyniknęły w toku rozmowy³⁷. Kwestionariusz składał się z dwóch zasadniczych części: pytań otwartych dotyczących korzystania z mediów społecznościowych przez respondentów oraz pytań dotyczących dwóch hipotetycznych stanów faktycznych (kazuś). W niniejszej pracy zaprezentowano odpowiedzi na pytania z drugiej części kwestionariusza³⁸.

W badaniu wzięli udział sędziowie orzekających w wydziałach karnych wybranych sądów rejonowych z obszaru właściwości SO w Warszawie. Tak skonstruowana próba była zróżnicowana wewnątrznie pod kątem doświadczenia zawodowego, życiowego, a także zmiennych demograficznych jak wiek. Teren okręgu jest zróżnicowany zarówno społecznie, jak i ekonomicznie. Wybór badanej grupy był uzasadniony prowadzonymi wcześniej na tym terenie badaniami z udziałem przedstawicieli organów ścigania³⁹. Umożliwia to zestawienie wyników prowadzonych wśród przedstawicieli obu grup zawodowych w tym samym czasie.

W kwietniu 2019 r. skierowano do prezesa sądu okręgowego pisemne zaproszenia do udziału w badaniach, wraz z wnioskiem o wyrażenie zgody na ich przeprowadzenie. Następnie dokumenty dotyczące badania zostały przekazane do sądów rejonowych. Wolę udziału w badaniach wyrazili sędziowie z pięciu sądów rejonowych. W drodze bezpośredniego kontaktu z poszczególnymi jednostkami ustalono termin realizacji wywiadów. Przeprowadzono piętnaście wywiadów kwestionariuszowych. Dla poszczególnych sądów było to odpowiednio 2, 4, 1, 3 i 5 sędziów⁴⁰.

Anonimizacja została przeprowadzona na dwóch poziomach: jednostkowym i organizacyjnym. Wynika to zarówno z ogólnych zasad prowadzenia badań tego typu, jak i szczególnego charakteru pracy sędziego.

Wywiady prowadziło pięć dwuosobowych zespołów w okresie od czerwca do października 2019 r. Jeden z dwojga członków zespołu prowadził wywiad, podczas gdy druga

36 M.G. Maxfield, E.R. Babbie, *Research Methods for Criminal Justice and Criminology*, Belmont 2014, s. 265.

37 Tamże, s. 273.

38 Kwestionariusz wywiadu stanowi załącznik nr 2. Pierwsza część kwestionariusza została oparta na narzędziu wykorzystywanym w badaniu przedstawicieli organów ścigania w ramach projektu badawczego pt. Media społecznościowe w pracy organów ścigania o nr. 2018/31/B/HS5/01876. Zob. J. Bitner, K. Bayer, *Wykorzystanie mediów społecznościowych...*, dz.cyt., s. 8-9; M. Czekalska, K. Krawczyk, *Media społecznościowe...*, dz.cyt., s. 8-11.

39 J. Bitner, K. Bayer, *Wykorzystanie mediów społecznościowych...*, dz.cyt., s. 10-11; M. Czekalska, K. Krawczyk, *Media społecznościowe...*, dz.cyt., s.11-13.

40 Przeprowadzenie badań możliwe było dzięki życzliwości Prezes SO w Warszawie SSO Joanny Bitner, Prezes SO Warszawa-Praga w Warszawie SSO Pawła Iwaniuka, Prezes SR w Grodzisku Mazowieckim SSR Michała Sokoła, Prezes SR dla Warszawy-Mokotowa SSR Joanny Pąsik, Prezes SR w Piasecznie SSR Radosława Lenarczyka, Prezes SR w Pruszkowie SSR Łukasza Kluski oraz Prezes SR dla Warszawy-Zoliborza SSR Agnieszki Stachniak-Rogalskiej.

osoba notowała odpowiedzi respondentów. Po uzyskaniu odpowiedzi na pierwszą część pytań prezentowano kazusy z prośbą odpowiedzi na zawarte w nich pytanie. Całość badania trwała średnio około 15 minut.

- WYNIKI BADAŃ – WIARYGODNOŚĆ I BIEGLI -

W toku przeprowadzonych wywiadów, sędziowie (określani w dalszym opracowaniu jako S1–S15) poproszeni zostali o rozważenie dwóch opracowanych przez badaczy przypadków, w których pojawiły się informacje pozyskane z mediów społecznościowych⁴¹. Treść pierwszego z kazusów przedstawiała się następująco:

Józef K. jest oskarżony o czyn z art. 157 § 2 k.k. Oskarżony wjechał rowerem w znanego polskiego publicystę w okolicy miejsca zamieszkania ofiary, w której to oskarżony nie bywa ani nie mieszka. Józef K. utrzymuje, że nie miał zamiaru skrzywdzić publicysty, nie zauważył pokrzywdzonego i wjechał w niego przypadkowo. Ofiara oświadcza, że Józef K. działał z zamiarem pokrzywdzenia, ponieważ przez dłuższy czas przed zdarzeniem aktywnie udzielał się na facebookowej stronie wulgarnie krytykującej działalność publicysty. Józef K. zamieszczał tam liczne negatywne komentarze pod adresem ofiary, życząc jej m.in. porażki publicystycznej, sugerując, że publicyście powinna stać się krzywda, a nawet życząc mu śmierci. Jak należy ocenić komentarze Józefa K.? Czy mogłyby one być dowodem na to, że działał on z zamiarem pokrzywdzenia ofiary? Dlaczego?

Na podstawie przedstawionego stanu faktycznego, wszyscy respondenci (15/15) uznali, że do pojawiającego się w sprawie materiału dowodowego pochodzącego z mediów społecznościowych należy podchodzić ostrożnie, rozpatrując go w kontekście wszystkich okoliczności występujących w sprawie. Świadczyć o tym mogą wskazane przykładowe wypowiedzi sędziów:

S5: Komentarze to stanowczo za mało by stwierdzać czy faktycznie to było specjalnie.

S13: Ale zawsze powinny być inne dowody na to też wskazujące.

Większość sędziów (8/15) uznała również, że materiały z mediów społecznościowych nie mają charakteru dowodu samoistnego, a w celu rozstrzygnięcia sprawy musieliby posiadać dodatkowe informacje, co do zaistniałego stanu faktycznego:

S1: Badamy wszelkie okoliczności, więc co zdarzyło się przed, po, jaki był przebieg zdarzenia i jakie miały miejsce wcześniej, oraz ich związek.

S9: Słowem – za mało danych, ale Facebook ma wpływ jeżeli inne okoliczności by potwierdziły zamiar (np. była prosta droga słońce a on wjechał).

S14: Mogłyby być dowodem, ale niewystarczającym, wymaga dodatkowych okoliczności do potwierdzenia tezy.

Jednocześnie różnice w wypowiedziach sędziów pokazują, że nie istnieje zbiór jednolitych reguł postępowania z dowodami z mediów społecznościowych, z których przedstawiciele wymiaru sprawiedliwości mogliby skorzystać w celu oceny wspomnianych

41 Oba kazusy opatrzone zostały przygotowanymi przez badaczy materiałami graficznymi imitującymi wyglądem treści pochodzące z portalu społecznościowego Facebook (Załącz. 1 – materiały graficzne do kazusu 1; Załącz. 2 – materiały graficzne do kazusu 2).

materiałów. Świadczy o tym różnicowanie odpowiedzi respondentów w przypadku rozpatrywania tego samego stanu faktycznego oraz powoływanie się na zasadę swobodnej oceny dowodów (15/15):

S1: Takiego dowodu nie można dyskwalifikować.

S2: Można nie dać wiary, dowód zawsze do ocenienia.

S9: Sąd na pewno by drążył dalej ten stan. Facebook tworzy kontekst – jest to okoliczność dodatkowa, ale decydujące będą same okoliczności tego wjazdu.

Podobniej analizie poddane zostały również odpowiedzi respondentów rozpatrujących okoliczności sprawy przedstawionej w kazusie drugim. Treść kazusu drugiego przedstawiała się następująco:

W toku procesu toczącego się w sprawie rozboju na terenie warszawskiego Żoliborza, o który oskarżony został Jan K., przez oskarżonego przedstawiony zostaje dowód mający świadczyć o jego niewinności w postaci zrzutu ekranu z portalu społecznościowego Facebook. Na zrzucie tym widoczne są dane Jana K. – jego imię, nazwisko oraz wizerunek – oraz zamieszczone przez niego zdjęcie, przedstawiające go stojącego pod pomnikiem Smoka Wawelskiego w Krakowie. Według danych widocznych na zrzucie, zdjęcie zostało udostępnione w czasie, kiedy oskarżony miał dopuścić się rozboju, a dodatkowo oznaczona została lokalizacja – Wawel, Kraków, Polska. O potencjalnej winie Jana K. świadczą jedynie zeznania pokrzywdzonego. Jak tego typu dowód – zrzut ekranu – wpłynie na ocenę sytuacji?

Na podstawie wskazanego stanu faktycznego oraz dołączonych do niego materiałów graficznych wszyscy respondenci (15/15) uznali, że prawidłowa ocena materiału dowodowego byłaby możliwa dopiero po dokonaniu określonych czynności oraz przeprowadzeniu dodatkowych dowodów:

S7: Sprawdzić należy czas umieszczenia zdjęcia i porównać to z faktycznością bycia w Krakowie.

S8: Może być to alibi, które może podważać czy faktycznie to on dokonał rozboju. Trzeba ustalić czy i kto robił mu to zdjęcie. Czy faktycznie to on logował się z tego telefonu i dodał to zdjęcie od razu, a nie po tym jak był pół roku wcześniej w Krakowie. Sprawdzić telefon, oddać do zbadania. I na jego podstawie dokonać decyzji.

S14: Wpłynie na pogłębienie postępowania dowodowego – wymaga weryfikacji: jak dojechał, z kim, czy nocował w Krakowie, czy telefon się logował w okolicach.

W kontekście konieczności przeprowadzenia dodatkowych dowodów ponad połowa sędziów (9/15) sugerowała powołanie biegłego w celu weryfikacji przedstawionego materiału:

S1: Biegły na okoliczność tego, kiedy zrzut i zdjęcie były zrobione i czy może być to przerobione. [...]

S4: Po pierwsze czy to zdjęcie nie zostało podrobione, czyli biegli. [...] Można też sprawdzić, bo niektóre portale czy aplikacje mają taką opcję że dodając zdjęcie od razu narzucają geolokalizację – to byłoby pomocne

S6: Biegły, biegły, biegły. Stwierdzenie czy zdjęcie nie jest podrobione, czy na danym portalu można podrobić zdjęcie.

Mimo iż badania miały jedynie charakter eksploracyjny, analiza odpowiedzi udzielonych w ramach przypadku pierwszego oraz drugiego pozwoliła na pozytywną weryfikację pierwszych trzech z postawionych hipotez (H 1, H 2, H 3). Wywiady z sędziami nie pozwoliły natomiast jednoznacznie stwierdzić, czy korzystają oni z metod informatyki śledczej w celu weryfikacji wiarygodności dowodów pochodzących z mediów społecznościowych (H 4). Co prawda bowiem w ramach przypadku drugiego większość respondentów wskazała na konieczność powołania biegłego, dotyczyło to jednakże głównie weryfikacji zdjęcia, które jest tylko jednym z rodzajów treści zamieszczanych w mediach społecznościowych. Biorąc pod uwagę coraz częstsze pojawianie się w postępowaniach sądowych dowodów z mediów społecznościowych, wskazane jest prowadzenie dalszych badań dotyczących wagi przypisywanej przez sędziów materiałom pochodzącym z mediów społecznościowych. Istotne jest również przeprowadzenie pogłębionych badań na temat wykorzystywanych przez sędziów w praktyce sposobów weryfikacji autentyczności materiałów pochodzących z mediów społecznościowych.

- OMÓWIENIE WYNIKÓW BADAŃ I PODSUMOWANIE -

Celem opisanych badań była wstępna eksploracja zagadnienia oceny dowodów pochodzących z mediów społecznościowych przez sędziów sądów karnych. Analiza wskazanego zagadnienia oparta została na wynikach badań przeprowadzonych w formie wywiadów częściowo ustrukturyzowanych z sędziami apelacji warszawskiej. Zaznaczyć należy, że z uwagi na eksploracyjny charakter badań, możliwe jest jedynie wysnucie wstępnych wniosków w zakresie analizowanego zjawiska, które powinny stać się w przyszłości przedmiotem dalszych badań empirycznych.

W przeciwieństwie do przedstawicieli organów ścigania, którzy zostali objęci badaniami kwestionariuszowymi dotyczącymi sposobu wykorzystania mediów społecznościowych, wobec uczestników i sądu w postępowaniu cywilnym sformułowano dotychczas jedynie perspektywy badawcze⁴². Dotyczyły one sędziów, w tym niezawodowych (ławników)⁴³. W celu całościowego opisu zjawiska ważnym jest porównanie sposobu i zakresu korzystania z mediów społecznościowych przez sędziów w stosunku do przedstawicieli organów ścigania⁴⁴.

42 Odnośnie badań nad organami ścigania zob.: J. Bitner, K. Bayer, *Wykorzystanie mediów społecznościowych przez funkcjonariuszy polskiej Policji. Próba wstępnego opisu zjawiska na podstawie wyników badań kwestionariuszowych*, „Problemy Współczesnej Kryminalistyki” 2019, t. 23, s. 11-34; M. Czekalska, K. Krawczyk; *Media społecznościowe...*, dz.cyt., s. 41-60. Odnośnie postępowania cywilnego zob. P. Waszkiewicz, S. Rabczuk, K. Worek, *Wykorzystanie dowodów z mediów społecznościowych w postępowaniu cywilnym. Perspektywa badawcza*, [w:] P. Ostaszewski, K. Buczkowski (red.), *Granice prawa. Księga jubileuszowa Profesora Andrzeja Siemaszki*, Warszawa 2021, s. 763.

43 Tamże, s. 776.

44 Zob. J. Bitner, K. Bayer, *Wykorzystanie mediów społecznościowych...*, dz.cyt., s. 11-34; M. Czekalska, K. Krawczyk; *Media społecznościowe...*, dz.cyt., s. 41-60.

Materiały z mediów społecznościowych są brane pod uwagę przez sędziów w procesie wyrokowania. Na podstawie wywiadów zauważyć można, że wartość, jaka jest im przypisywana, zależy w znacznej mierze od stanu faktycznego rozstrzyganej sprawy. Sędziowie prezentują racjonalny pogląd, że dowód w postaci treści pochodzących z mediów społecznościowych powinien być konfrontowany z innymi pojawiającymi się dowodami w sprawie. Materiały cyfrowe nie zostały zatem *in abstracto* uznane za bardziej lub mniej wiarygodne od pozostałych dowodów. Stoi to w zgodzie z przytaczanym już art. 7 k.p.k. dotyczącym zasady swobodnej oceny dowodów przeprowadzanej przez sędziego rozstrzygającego w postępowaniu karnym.

W ramach wywiadów podjęta została również próba uszeregowania wartości przypisywanej informacjom pochodzącym z mediów społecznościowych. Z uwagi jednakże na brak wskazania pełnego stanu faktycznego, większość respondentów uznała, że nie jest w stanie w pełni odpowiedzieć na postawione pytanie. Pomimo że studium przypadku nie przyniosło oczekiwanych wyników, nie należy z niego rezygnować w przyszłości. Po uwzględnieniu zastrzeżeń wyrażonych w toku wywiadów, mogłoby ono stanowić cenne źródło informacji na temat postrzegania wartości dowodowej określonych działań podejmowanych na portalu społecznościowym. Warto zbadania jest również postrzeganie informacji, które nie zostały zaliczone do materiału dowodowego w sprawie, a mogą wpływać na sędziów np. w aspekcie ogólnego obrazu oskarżonego i poglądów wyrażanych na profilu w mediach społecznościowych.

Podjęto także próbę eksploracji stanu świadomości sędziów dotyczącej konieczności weryfikacji autentyczności treści pochodzących z mediów społecznościowych. Przeprowadzone wywiady pokazały, że respondenci zdawali sobie sprawę z możliwości manipulacji, jakim można poddać materiały zamieszczone w mediach społecznościowych. W tym przypadku sędziowie wskazywali przede wszystkim na możliwość weryfikacji prawdziwości treści za pomocą opinii wydanej przez biegłego. Coraz częściej pojawiające się w postępowaniach treści pochodzące z mediów społecznościowych powinny skłaniać do wypracowania ogólnie przyjętych zasad weryfikacji prawdziwości materiałów pozyskiwanych z portali społecznościowych.

Badania, pomimo ograniczeń wynikających z wielkości próby, pozwoliły na eksplorację zagadnienia wykorzystania treści pochodzących z mediów społecznościowych w sprawach karnych. Rosnąca popularność portali społecznościowych w Polsce pozwala przyjąć, że treści cyfrowe coraz częściej wykorzystywane będą również przez strony postępowania w celu obalenia lub potwierdzenia postawionej tezy. Zagadnienie to jest doniosłe praktycznie nie tylko dla sędziów orzekających w wydziałach karnych. Wskazuje na to m.in. niedawno opublikowany projekt ustawy o ochronie wolności słowa w internetowych serwisach społecznościowych wprowadzający instytucję tzw. pozwu ślepego, który powinien zawierać wskazanie publikacji naruszających dobra osobiste powoda⁴⁵. Projektodawca przewidział przy tym wprost, że do pozwu należy dołączyć

45 Zachęcamy do zapoznania się z projektem ustawy o ochronie wolności użytkowników serwisów społecznościowych, <https://www.gov.pl/web/sprawiedliwosc/zachecamy-do-zapoznania-sie-z-projektem-ustawy-o-ochronie-wolnosc-i-uzytownikow-serwisow-spolesnosciovych> [dostęp: 11.02.2021].

odwzorowanie publikacji, sporządzone w formie zapisu elektronicznego oraz w formie wydruku przedstawiającego skopiowany obraz ekranu z widocznym adresem URL oraz datą i godziną. Tym samym sędziowie mogą w przyszłości stanąć przed zadaniem oceny dowodu pochodzącego z mediów społecznościowych w formie podobnej do przedstawionej w niniejszym badaniu, dlatego wypracowane powinny zostać pewne standardy w ich wykorzystywaniu. O ile nie można wskazywać, jak sąd ma oceniać dany dowód, to rolę środowiska naukowego powinno być przejrzyste opisanie podstawowych właściwości, sposobu pozyskiwania i zabezpieczenia dowodów pochodzących z mediów społecznościowych⁴⁶. Wnikliwsze poznanie stosunku, jaki sędziowie mają do materiałów pochodzących z mediów społecznościowych, a także edukacja sędziów w zakresie m.in. sposobów weryfikacji autentyczności wskazanych dowodów powinny zatem stać się tematem dalszych działań i analiz.

Streszczenie: Przedmiotem artykułu jest eksploracja sposobu wykorzystywania mediów społecznościowych w pracy sędziów sądów karnych w Polsce. Prowadzone badania miały na celu określenie, w jaki sposób sędziowie oceniają dowody pochodzące z mediów społecznościowych. W tym celu przygotowano opisy spraw karnych do których załączono materiały imitujące dowody pochodzące z mediów społecznościowych. Sędziowie co do zasady zachowywali dystans przy dokonywanej ocenie i wskazywali na konieczność weryfikacji autentyczności treści pochodzących z mediów społecznościowych. Respondenci podkreślali, że tego rodzaju materiały mogą być zmanipulowane, stąd jednym z częstszych postulatów było powołanie biegłego. Badania eksploracyjne przybliżyły sposób oceny materiału pod kątem jego wiarygodności oraz proponowanych metod autentykacji. Opracowane hipotezy badawcze odnosiły się do zasad wykorzystania materiału, samoistności dowodu oraz dalszych działań podjętych w celu sprawdzenia jego wiarygodności. Artykuł wstępnie opisuje zjawisko i jest zwieńczony propozycjami dalszego rozwoju badań oraz metod ich prowadzenia.

Summary: The subject of the article is an exploration of how social media is used in the work of criminal court judges in Poland. The research aimed to determine how judges evaluate evidence from social media. For this purpose, descriptions of criminal cases were prepared to which materials imitating social media evidence were attached. In general, judges remained distant in their assessment and indicated the necessity of verifying the authenticity of the social media content. The respondents stressed that such materials may be manipulated, hence one of the more frequent requests was to consult an expert witness. The exploratory research brought a closer look at how criminal judges evaluate the evidence and the methods they propose for authentication. The research hypotheses focused on the principles of using the evidence and further actions taken to verify its reliability. The article is a preliminary description of the phenomenon and concludes with suggestions for further research development and methods.

46 P. Lewulis, *Dowody cyfrowe teoria i praktyka kryminalistyczna w polskim postępowaniu karnym*, Warszawa 2021, s. 57.

Akty prawne:

Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego, tj. Dz.U. 2021, poz. 1805 ze zm.

Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego, tj. Dz.U. 2021, poz. 534 ze zm.

Orzecznictwo:

Wyrok Sądu Apelacyjnego Stanu Maryland w sprawie *Griffin v. State*, A. 3d 2011, t. 19, poz. 415.

Wyrok SO w Poznaniu z 18 grudnia 2015 r., XII C 702/15, Legalis.

Wyrok SN z 16 marca 2017 r., IV KK 57/17, KZS 2017, nr 5, poz. 30.

Dokumenty urzędowe:

Uchwała KRS nr 25/2017 z dnia 13 stycznia 2017 r., <https://krs.pl/pl/o-radzie/zbior-zasad-etyki-zawodowej-sedziow/591-uchwala-nr-25-2017-krajowej-rady-sadownictwa-z-dnia-13-stycznia-2017-r.html> [dostęp: 17.01.2021].

Literatura:

Angus-Anderson W., *Authenticity and Admissibility of Social Media Website Printouts*, „Duke Law & Technology Review” 2015, t. 14, s. 33-47, <https://scholarship.law.duke.edu/dltr/vol14/iss1/2/> [dostęp: 15.03.2022].

Babbie E., *Badania społeczne w praktyce*, Warszawa 2004.

Bijas W., *Dowody z Facebooka w procesie cywilnym*, „Prawo Mediów Elektronicznych” 2017, nr 2, s. 25-32.

Bitner J., Bayer K., *Wykorzystanie mediów społecznościowych przez funkcjonariuszy polskiej Policji. Próba wstępnego opisu zjawiska na podstawie wyników badań kwestionariuszowych*, „Problemy Współczesnej Kryminalistyki” 2019, t. 23, s. 11-38.

Brewer N., Burke A., *Effects of Testimonial Inconsistencies and Eyewitness Confidence on Mock-Juror Judgments*, „Law and Human Behavior” 2002, t. 26, nr 3, s. 353-364.

Browning J., *Why Can't We Be Friends? Judges' Use of Social Media*, „University of Miami Law Review” 2014, t. 68, s. 487-534.

Czekalska M., Krawczyk K., *Media społecznościowe jako narzędzie pracy polskiej Policji. Wyniki badań kwestionariuszowych*, [w:] P. Waszkiewicz (red.), *Media społecznościowe w pracy organów ścigania*, Warszawa 2021, s. 41-60, <https://www.doi.org/10.5281/zenodo.4624978>.

Daly G., *Jury Secrecy: R v Mirza; R v Connor and Rollock*, „The International Journal of Evidence & Proof” 2004, t. 8, nr 3, s. 186-190.

Dębniak H., Rabczuk S., *Wybrane aspekty prawne pozyskiwania danych z mediów społecznościowych przez polskie organy ścigania*, „Problemy Współczesnej Kryminalistyki” 2019, t. 23, s. 49-78.

Flick U., *Jakość w badaniach jakościowych*, Warszawa 2011.

- Grimm P.W., Bergstrom L.Y., O'Toole-Loureiro M.M., *Authentication of Social Media Evidence*, „American Journal of Trial Advocacy” 2013, t. 36, s. 433-472.
- Lewulis P., *Dowody cyfrowe teoria i praktyka kryminalistyczna w polskim postępowaniu karnym*, Warszawa 2021.
- Levett L.M., Kovera M.B., *Psychological Mediators of the Effects of Opposing Expert Testimony on Juror Decisions*, „Psychology, Public Policy and Law” 2009, t. 15, s. 124-148.
- Levett L.M., Kovera M.B., *The Effectiveness of Opposing Expert Witnesses for Educating Jurors about Unreliable Expert Evidence*, „Law and Human Behavior” 2008, t. 32, nr 4, s. 363-374.
- Lieberman J., Carrell C., Miethe T., Krauss D., *Gold Versus Platinum: Do Jurors Recognize the Superiority and Limitations of DNA Evidence Compared to Other Types of Forensic Evidence?*, „Psychology, Public Policy and Law” 2008, t. 14, s. 27-62.
- Maeder E.M., Ewanation L.A., Monnink J., *Jurors' Perceptions of Evidence: The Relative Influence of DNA and Eyewitness Testimony when Presented by Opposing Parties*, „Journal of Police and Criminal Psychology” 2017, t. 32, nr 1, s. 33-42.
- Maxfield M.G., Babbie E.R., *Research Methods for Criminal Justice and Criminology*, Belmont 2014.
- Rabczuk S., *Wykorzystanie mediów społecznościowych w postępowaniu cywilnym – treści z nich pochodzące jako fakty, o których informacja jest powszechnie dostępna*, „Opolskie Studia Administracyjno-Prawne” 2020, t. 18, nr 3, s. 93-109.
- Rabczuk S., Dębniak H., Waszkiewicz P., *Wybrane aspekty dopuszczalności dowodów pochodzących z mediów społecznościowych w postępowaniu karnym – ujęcie porównawcze*, [w:] P. Waszkiewicz (red.), *Wykorzystanie mediów społecznościowych w pracy organów ścigania*, Warszawa 2021, s. 107-128, <https://www.doi.org/10.5281/zenodo.4625035>.
- Sharp C., *Social Media Ethics in the Age of Documented Mischief*, Philadelphia 2015, <https://www.thesharperlawyer.com/wp-content/uploads/sites/31/2016/01/SOCIAL-MEDIA-ETHICS-IN-THE-AGE-OF-DOCUMENTED-MISCHIEF.pdf> [dostęp: 27.12.2021].
- Skraba K., Strzałkowski I., *Media społecznościowe jako źródło dowodu w polskim procesie karnym. Badanie orzecznictwa sądów apelacyjnych i Sądu Najwyższego*, [w:] P. Waszkiewicz (red.), *Wykorzystanie mediów społecznościowych w pracy organów ścigania*, Warszawa 2021, s. 129-150, <https://www.doi.org/10.5281/zenodo.4625045>.
- Stromczyński B., Waszkiewicz P., *Biały wywiad w praktyce pracy organów ścigania na przykładzie wykorzystania serwisów społecznościowych*, „Prokuratura i Prawo” 2014, nr 5, s. 146-170.
- Waszkiewicz P., Rabczuk S., Worek K., *Wykorzystanie dowodów z mediów społecznościowych w postępowaniu cywilnym. Perspektywa badawcza*, [w:] P. Ostaszewski, K. Buczkowski (red.), *Granice prawa. Księga jubileuszowa Profesora Andrzeja Siemaszki*, Warszawa 2021, s. 763-780.

Netografia:

- Kemp S., *Digital 2020: Poland*, <https://datareportal.com/reports/digital-2020-poland> [dostęp: 28.04.2021].

Wagstaff K., 5 books from jurors who cashed in on their court cases, <https://theweek.com/articles/462172/5-books-from-jurors-who-cashed-court-cases> [dostęp: 27.01.2021].

Ziobro: Opracujmy zasady zachowania sędziów w mediach społecznościowych, <https://www.tvp.info/44066997/ziobro-opracujmy-zasady-zachowania-sedziow-w-mediach-spoecznościowych> [dostęp: 17.01.2021].

Katarzyna Bayer*
Jan Bitner**
Marta Czekalska***
Paweł Waszkiewicz****

WYKORZYSTANIE MEDIÓW SPOŁECZNOŚCIOWYCH PRZEZ SĘDZIÓW WYDZIAŁÓW KARNYCH – WYNIKI BADAŃ KWESTIONARIUSZOWYCH ¹

Abstrakt: Dane z mediów społecznościowych wielokrotnie stanowią źródło dowodowe w sprawach sądowych. Literatura przedmiotu zawiera liczne źródła zagraniczne wskazujące na różne doświadczenia i sposób korzystania z pozyskanych w ten sposób danych. W celu wstępnej eksploracji zjawiska w Polsce przeprowadzono badania wśród sędziów sądów rejonowych wydziałów karnych dotyczące prywatnego i służbowego wykorzystania portali społecznościowych oraz katalogu przestępstw, w których pojawiały się lub mogą pojawiać się dowody z mediów społecznościowych. Wyniki wskazały na powszechną obecność przedmiotowych dowodów w sprawach, a jednocześnie zróżnicowane obserwacje w związku z nimi. Grupa badanych sędziów okazała się również grupą w specyficzny sposób korzystającą z portali społecznościowych, na co wpływ mogą mieć różne czynniki, które próbowano przeanalizować w toku badań.

Słowa kluczowe: media społecznościowe, wymiar sprawiedliwości, dowody cyfrowe, SOCMINT, dane

* ORCID: [0000-0002-4304-8640](https://orcid.org/0000-0002-4304-8640).

** ORCID: [0000-0001-8165-7423](https://orcid.org/0000-0001-8165-7423).

*** ORCID: [0000-0002-9204-6510](https://orcid.org/0000-0002-9204-6510).

**** Uniwersytet Warszawski, Wydział Prawa i Administracji, ORCID: [0000-0001-9608-1586](https://orcid.org/0000-0001-9608-1586).

¹ Artykuł powstał w wyniku realizacji projektu badawczego pt. Media społecznościowe w pracy organów ścigania o nr. 2018/31/B/HS5/01876 kierowanego przez dr. hab. Pawła Waszkiewicza, finansowanego ze środków Narodowego Centrum Nauki. W pracach tego etapu projektu uczestniczyli: Katarzyna Bayer, Jan Bitner, Marta Czekalska, Hubert Dębniak, Aleksandra Jędrzejak, Paulina Kargul, Karolina Skraba, Stanisław Rabczuk.

THE USE OF SOCIAL MEDIA BY JUDGES OF CRIMINAL DEPARTMENTS – QUESTIONNAIRE SURVEY RESULTS

Abstract: Data from social media data increasingly serves as a source of evidence in court cases. The literature on this subject comprises numerous foreign sources, indicating different experiences and ways of using data obtained in this way during court proceedings. In order to explore the practice of Polish district court judges from criminal departments and their experience with private and official use of social media, and the types of crimes in which social media evidence has appeared or may appear, a study was conducted. The results indicate the widespread presence of social media evidence in court cases. Additionally, the surveyed judges appeared to be a group that uses social networking sites in a specific way, which may be influenced by various factors that the study attempts to analyse.

Keywords: social media, criminal justice, digital evidences, SOCMINT, data

- WSTĘP -

Rozwój mediów społecznościowych, zwłaszcza na przełomie drugiej i trzeciej dekady XXI w.², powoduje, że zdarzenia mające źródło na portalach społecznościowych w coraz większym stopniu oddziałują na różne aspekty życia poza siecią, w tym na wymiar sprawiedliwości. Dane będące efektem aktywności w mediach społecznościowych ponad 75% użytkowników Internetu³ stanowią hipotetyczne odniesienie, a czasem również dowód potwierdzający lub obalający tezy stawiane w postępowaniach sądowych⁴.

Status takich danych budzi poważne wątpliwości zarówno w kwestii pozyskiwania, jak również oceny ich wartości dowodowej. Wykorzystanie *social media* stanowi tym samym temat rozważań teoretycznych i praktycznych ze względu na powszechne trudności związane z brakiem ścisłych, odwołujących się bezpośrednio do tego typu informacji przepisów prawa. Potencjał użytkowy SM, pomimo szeregu realnych problemów, jest przyczyną coraz szerszego ich wykorzystania⁵.

Kwalifikacja dowodów, jak również sposób postępowania, w tym ich zabezpieczenia, a następnie ocena wiarygodności dowodu i jego autentyczności stanowi wyzwanie. Os-

2 E. Ortiz-Ospina, *The rise of social media*, <https://ourworldindata.org/rise-of-social-media> [dostęp: 25.01.2021].

3 W 2020 r. na 4,56 mld użytkowników Internetu 3,8 mld stanowiło również użytkowników mediów społecznościowych; zob. raport *Digital 2020: Global*, <https://datareportal.com/reports/digital-2020-global-digital-overview> [dostęp: 25.01.2021].

4 A. Arnold, *Here's how social media can be used against you in court*, <https://www.forbes.com/sites/andrewarnold/2018/12/30/heres-how-social-media-can-be-used-against-you-in-court/> [dostęp: 25.01.2021].

5 Wśród zalet SM poza źródłem dowodów wskazuje się budowanie pozytywnych relacji wymiaru sprawiedliwości i społeczeństwa, w tym zachowania transparentności w sektorze publicznym. W wytycznych i politykach dla sędziów zaleca się ostrożność w korzystaniu z SM, jak również wskazuje, że skuteczna komunikacja wymaga zrozumienia mechanizmów i możliwości portalu, doboru odpowiedniego dla komunikacji internetowej języka przy jednoczesnym zachowaniu etyki zawodu i właściwym wykonywaniu swoich obowiązków. Przykładowo zob. *Non-binding Guidelines on the Use of Social Media by Judges*, Wiedeń 2019, s. 5.

by uczestniczące w procesie ze względu na brak specjalistycznej wiedzy mogą nieprawidłowo ocenić ich wartość, co może prowadzić do błędnego ustalenia stanu faktycznego. Brak biegłości technicznej sądu może wpłynąć na dopuszczenie do procesu informacji i danych o ograniczonej wiarygodności z perspektywy techniki informatycznej⁶.

Przedmiot dyskusji stanowi również legalność oraz procedura pozyskania danych z mediów społecznościowych⁷. Zdobycie potencjalnie wartościowych dla sprawy danych wymaga zwrócenia się organów ścigania do firm prowadzących portale społecznościowe, najczęściej zagranicznych. Upływ czasu przy zabezpieczeniu danych stanowi ryzyko ich utracenia ze względu na polityki firmy, które mogą nie przewidywać długookresowego przechowywania danych usuniętych przez użytkownika. Nie bez znaczenia jest również aspekt prywatności i dostępu do danych, w szczególności w przypadku działania osób niezwiązanych z organami ścigania, będącymi np. stroną zabezpieczającą materiały na cele procesu⁸.

Kolejną kwestią wynikającą z powszechności korzystania z mediów społecznościowych jest obecność osób zaangażowanych w sprawę na portalach pozwalających na utrzymywanie znajomości i kontaktu, jak również zabieranie głosów w dyskusjach. Szczególną trudność stanowi status sędziów, którzy przy rozstrzyganych sprawach powinni zachować bezstronność i niezależność⁹. Podnoszone jest, że sędziowie podlegają wyższym standardom oceny ich wypowiedzi w SM niż inni użytkownicy¹⁰. Zarazem w przypadku uczestników procesu, którzy są powiązani ze sobą poprzez relacje w mediach społecznościowych, istnieje ryzyko, że proces może nie spełniać oczekiwanych standardów i w jego toku nie będą zapewnione gwarancje obywatelskich praw i wolności. W krajach, w których porządku prawnym funkcjonuje instytucja ławy przysięgłych, korzystanie z SM stanowi przedmiot oceny przy weryfikacji kandydatów i może zostać uznane za negatywnie wpływające na wykonywanie obowiązków ławnika¹¹. Ryzyko stanowi udostępnianie w MS informacji o procesie, nieuprawniony w czasie procesu kontakt z uczestnikami oraz prowadzenie dyskusji na temat procesu poza gronem przysięgłych¹².

6 Przykładem takich dowodów mogą być pojawiające się w procesach rzuty ekranu, tzw. print screeny z treściami istotnymi dla procesu, ale pozbawione ich cyfrowej "otoczki" np. metadanych i historii zmian. Te informacje kluczowe dla oceny autentyczności należałoby zabezpieczyć w kontakcie z administratorem, ale już następcze oględziny strony zawierającej treść uwiarygadnia dowód jako niezmanipulowaną grafikę w porównaniu do pierwotnego wydruku.

7 J.P. Murphy, A. Fontecilla, *Social Media Evidence in Government Investigations and Criminal Proceedings. A Frontier of New Legal Issues*, „Richmond Journal of Law & Technology” 2013, t. 19, nr 11, s. 9-11, <https://scholarship.richmond.edu/jolt/vol19/iss3/4/> [dostęp: 15.03.2022].

8 Tamże, s. 17, 21.

9 P. Rojek-Socha, *Sędzia na Facebooku – rzecznik sprawdza, czy to nie przewinienie*, <https://www.prawo.pl/prawnicy-sady/czy-sedzia-korzystajac-z-mediow-spoecznościowych-dopuszcza-sie,461164.html> [dostęp: 25.01.2021].

10 M. Domagalski, *Sędziowie podlegają wyższym standardom*, <https://www.rp.pl/Opinie/308239946-Marek-Domagalski-sedziowie-podlegaja-wyzszym-standardom.html> [dostęp: 25.01.2021].

11 L. Bartels, J. Lee, *Jurors Using Social Media in Our Courts: Challenges and Responses*, „Journal of Judicial Administration” 2013, t. 23, s. 35-57, https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2291302 [dostęp: 15.03.2022].

12 J. Johnston, P. Keyzer, *Juries and Social Media. A Report Prepared for the Victorian Department of Justice*, Melbourne 2012, s. 9-13.

Zmiana (rozszerzenie) zakresu znaczeniowego pojęć „znajomy / przyjaciel” w dobie mediów społecznościowych oraz dynamika relacji wymaga ustalenia na nowo granic, jaką aktywność w Internecie należy uznać za wpływającą na ocenę bezstronności i niezależności uczestników procesu¹³.

Celem niniejszego opracowania jest wstępna eksploracja wykorzystania SM przez sędziów wydziałów karnych. Podstawę stanowiły badania empiryczne wykorzystujące wywiady kwestionariuszowe. Zakres pytań dotyczył wykorzystywania prywatnego i służbowego mediów społecznościowych oraz występowania dowodów z mediów społecznościowych w procesach¹⁴.

- LITERATURA PRZEDMIOTU I KODEKSY ETYKI ZAWODOWEJ -

Celem jasnego zaprezentowania literatury przedmiotu została podzielona na dwie grupy. Pierwsza to publikacje i badania dotyczących oceny wykorzystania mediów społecznościowych przez sędziów w kontekście etyki i granic wyznaczanych zasadami procesu sądowego. Druga grupa zawiera prace poruszające ten aspekt w kontekście sposobu aktywności w mediach społecznościowych i tendencji zachowań sędziów oraz tematykę pojawiania się SM jako dowodów w sprawie.

Już w 2014 r. J.G. Browning zwracał uwagę na dylematy dotyczące oceny etycznej zachowań sędziów amerykańskich w środowisku mediów społecznościowych. Polityki postępowania w SM obowiązujące sędziów amerykańskich oraz przebieg postępowań dyscyplinarnych pozwalają stwierdzić, że widoczne jest odmienne traktowanie relacji w SM w porównaniu z doniesieniami o relacjach w rzeczywistości¹⁵. Większość sędziów traktuje znajomość w mediach społecznościowych jako znacznie mniej zobowiązującą od realnych znajomości, a tym samym bardziej akceptowalną¹⁶. Jednocześnie prawodawstwo oraz orzecznictwo nie są wolne od rozstrzygnięć kontrowersyjnych, co wpływa na niejednorodność praktyki. Niektóre państwa, jak na przykład Wielka Brytania, prewencyjnie zakazały obecności w mediach społecznościowych i blogosferze w sposób, który pozwalał na rozpoznanie użytkownika jako osoby na stanowisku sędziego i pokrewnych, co wpływało w szczególności na osoby pełniące stano-

13 J.G. Browning, *Why Can't We Be Friends? Judges' Use of Social Media*, „University of Miami Law Review” 2014, t. 68, nr 2, s. 487-533.

14 Wyniki badań kwestionariuszowych zostały opracowane w artykułach: K. Bayer, J. Bitner, *Wykorzystanie mediów społecznościowych przez funkcjonariuszy polskiej Policji. Próba wstępnego opisu zjawiska na podstawie wyników badań kwestionariuszowych*, „Problemy Współczesnej Kryminalistyki” 2019, t. 23, s. 11-38 oraz M. Czekalska, K. Krawczyk, *Media społecznościowe jako narzędzie pracy polskiej Policji. Wyniki badań kwestionariuszowych*, [w:] P. Waszkiewicz (red.), *Wykorzystanie mediów społecznościowych w pracy organów ścigania*, Warszawa 2021, s. 41-60, <https://www.doi.org/10.5281/zenodo.4624979>.

15 Ze względu na obowiązujący w Stanach Zjednoczony model bezpośredniego wyboru części sędziów J.G. Browning uwzględnia potrzebę sędziów do prezentowania siebie i swojej aktywności wyborcom. J.G. Browning, *Why Can't Be Friends?...*, dz.cyt., s. 487-533.

16 Przykładowo status „znajomi” między sędzią a pełnomocnikiem, w szczególności pełnomocnikiem często reprezentującym swoich klientów na terenie właściwości sądu, nie jest samodzielnie podstawą do podważenia bezstronności sędziego. Z innych orzeczeń wynika podejście do samego faktu „znajomości” analogicznie do zapisanego w kontaktach numeru telefonu, tzn. nie implikuje relacji do czasu dalszych informacji np. zapisu konwersacji.

wisko w niepełnym wymiarze godzin obok wykonywania innego zawodu prawniczego, w którym aktywność w mediach społecznościowych jest standardem pozwalającym na ugruntowanie swojej pozycji na rynku¹⁷. Jednocześnie w sprawie *Doe v. Sex Offender Registry Board* doszło do umyślnego działania strony, która upowszechniała w mediach społecznościowych współpracowników powoda informacje, że jest on ujęty w rejestrze przestępców seksualnych. Działanie to nie spotkało się z dalszymi konsekwencjami prawnymi¹⁸. Część autorów wskazuje inny sposób oceny bezstronności i niezależności sędziego¹⁹. Zgodnie z nim sędzia ma nie tylko być bezstronny i niezależny, ale również nie budzić wątpliwości i nie dawać podstaw do takich twierdzeń poprzez swoje działania bez względu na ich faktyczny charakter. Dane z SM charakteryzują się łatwą dostępnością, nawet w przypadku zastosowania filtrów prywatności czy prób zachowania anonimowości w postaci pseudonimu. Są również trwałe w porównaniu do wypowiedzi ustnych, a dyskusje często mają charakter swobodnych, formułowanych na gorąco wypowiedzi przypominających rozmowy. Można założyć ich trwałość: mimo ich usunięcia, pozostają dane aktywności na poziomie administratora lub zapisane przez innych użytkowników jako np. tzw. zrzut ekranu (ang. *print screen*). W takim przypadku autor nie ma wpływu na ich dalsze przetwarzanie. Istnieje również ryzyko niezrozumienia kontekstu wypowiedzi poza wąskim gronem pierwotnych odbiorców.

Według wyników badań ankietowych przeprowadzonych wśród greckich aplikantów sędziowskich i prokuratorskich przez Grecką Krajową Szkołę Sądownictwa (ESDI) w 2014 r.²⁰ (n= 67 z 80 aplikantów) zdecydowana większość respondentów aktywnie korzysta z SM. 86% korzystało z mediów społecznościowych, 12% niekorzystających w trakcie badania planowało korzystać w przyszłości. Ponadto 70% planowało korzystanie również po zostaniu sędzią lub prokuratorem. Z kolei 40% respondentów wskazało, że wybrana profesja wpływa na ich podejście do SM i prezentowany w nich wizerunek. 61% zgadza się, że sędziowie mają prawo korzystać z SM z zachowaniem ostrożności i rozsądku. 81% respondentów korzysta z reakcji na post (polubienie lub inne) i 84% tych użytkowników deklaruje ustawienia prywatności jako „tylko dla znajomych”. 79% badanych dołącza do grup na portalach społecznościowych i 73% z nich korzysta z ograniczenia widoczności swoich działań do grupy swoich znajomych.

Wspólnymi dla polityki amerykańskich sądów wytycznymi wykorzystywania SM przez sędziów jest zwrócenie uwagi na treści publikowane na portalach²¹. W szczególności nie-okazywanie potencjalnych uprzedzeń oraz odpowiedzialności za treści innych (niż sędziowie) użytkowników zamieszczane na ich profilach. Relacje z pełnomocnikami powinny być

17 Tamże, s. 506.

18 Tamże, s. 498.

19 D. Blitsa, I. Papathanasiou, M. Salmanli, *Judges & social media: managing the risk*, <https://www.researchgate.net/publication/315450646> [dostęp: 25.01.2021].

20 EDSI (gr. *Εθνική Σχολή Δικαστικών Λειτουργιών*) to instytucja odpowiedzialna za szkolenie greckich kadr sądowych i prokuratorskich, odpowiednik polskiej Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury, zob. *Mission*, <https://web.archive.org/web/20220123143640/https://www.esdi.gr/nex/index.php/en/presentation/2015-07-21-11-57-41> [dostęp: 25.01.2021].

21 M. Crowell, *Judicial Ethics and Social Media*, „Administration of Justice Bulletin” 2015, nr 9, s. 1-18, <https://www.sog.unc.edu/publications/bulletins/judicial-ethics-and-social-media> [dostęp: 25.01.2021].

ograniczone do minimum, a znajomość z pełnomocnikiem w sprawie w większości przypadków powinno wyłączać sędziego od orzekania w sprawie, jednak bywają odstępstwa od tej zasady. D. Smith wskazuje na dualizm wynikający z istnienia mediów społecznościowych w grupie zawodów prawniczych²². Gdy dla profesjonalnych pełnomocników to medium do zdobywania kontaktów profesjonalnych oraz sposób oferowania usług, dla sędziów jest to konieczność zdefiniowania na nowo zachowań godzących w powagę zawodu. Standard etyki sprzed ery mediów społecznościowych różni się od sytuacji wynikającej z upowszechnienia nowych technologii. Wiąże się to ze statusem znajomości, ich realnej „bliskości” i brakiem jasno wytyczonej reguły oceny takich zachowań.

Polskie kodeksy etyki zawodów prawniczych w różny sposób regulują kwestię zachowania w mediach społecznościowych. Zbiór Zasad Etyki Zawodowej Sędziów wprost porusza ten aspekt w § 23: „Sędzia powinien powściągliwie korzystać z mediów społecznościowych”²³. Również wprost uregulowano stosowanie mediów społecznościowych przez prokuratorów. Zobowiązani są do zachowań zgodnie z normami kultury, powściągliwości w wyrażaniu emocji, a korzystając z mediów społecznościowych, powinni zachować rozwagę i ostrożność, stosując również wytyczne dotyczące samych wystąpień publicznych (§ 22 Zbioru Zasad Etyki Prokuratorów)²⁴. Art. 11 Kodeksu Etyki Radcy Prawnego nakłada obowiązek dbania o godność zawodu w działalności publicznej i życiu prywatnym, w szczególności nieangażowania się w działalność dyskredytującą i podważającą zaufanie do zawodu²⁵. Ze Zbioru Zasad Etyki Adwokackiej również można wysnuć podobne ogólne wytyczne przestrzegania norm etycznych i strzeżenia godności zawodu adwokackiego w § 1 i 4²⁶. Żadna z tych dwóch korporacji – w przeciwieństwie do sędziowskiej oraz prokurator-skiej – w swoich kodeksach etycznych nie wskazuje wprost na media społecznościowe.

Wykorzystywanie mediów społecznościowych przez prawników dotyczyły badania za pomocą ankiety online (w języku angielskim, hiszpańskim i francuskim) przeprowadzone wśród członków International Bar Association w 2011 r.²⁷ 90% badanych uważało służbowe wykorzystanie SM za wyzwanie. 70% akceptowało kontakt między innymi prawnikami online, ale 90% uważała za nieakceptowalne wypowiedzianie się publicznie prawników o innych

22 D. Smith, *When everyone is the judge's pal: Facebook friendship and the appearance of impropriety standard*, <https://scholarlycommons.law.case.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1016&context=jolti> [dostęp: 25.01.2021].

23 Uchwała KRS nr 25/2017 z 13 stycznia 2017 r., <https://krs.pl/pl/o-radzie/zbior-zasad-etyki-zawodowej-sedziow/591-uchwala-nr-25-2017-krajowej-rady-sadownictwa-z-dnia-13-stycznia-2017-r.html> [dostęp: 25.01.2021].

24 Uchwała Krajowej Rady Prokuratorów przy Prokuratorze Generalnym z 12 grudnia 2017 r. w sprawie Zbioru zasad etyki zawodowej prokuratorów, <https://pk.gov.pl/prokuratura/krajowa-rada-prokuratorow/zbior-zasad-etyki-zawodowej-prokuratorow/zbior-zasad-etyki-zawodowej-prokuratorow/> [dostęp: 25.01.2021].

25 Uchwała nr 3/2014 Nadzwyczajnego Krajowego Zjazdu Radców Prawnych z 22 listopada 2014 r. w sprawie Kodeksu Etyki Radcy Prawnego, <https://biblioteka.kirp.pl/items/show/546> [dostęp: 25.01.2021].

26 Obwieszczenie Prezydium Naczelnej Rady Adwokackiej z 27 lutego 2018 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu Zbioru Zasad Etyki Adwokackiej i Godności Zawodu (Kodeks Etyki Adwokackiej), „Palestra” 2005, nr 11-12, s. 86-99, http://www.nra.pl/admin/wgrane_dokumenty/2018.01.30_Kodeks_Etyki_Adwokackiej_tekst_ujednolicony.pdf.

27 A. Bana, D. Nardelli, *The Impact of online social networking on the legal profession and practice*, <https://www.ibanet.org/MediaHandler?id=17FE9002-CE56-4597-9B9D-FF469F39BEEF> [dostęp: 25.01.2021].

prawnikach. W krajach z instytucją ławy przysięgłych również nie akceptowano zabierania głosu w tym temacie przez przysięgłych, nie akceptowano również komentowania spraw i toczących się procesów. 95% respondentów w tych państwach uważało za słuszne poszerzenie instrukcji przedstawianej sędziom przysięgłym po *voir dire* o aspekty dotyczące sposobu korzystania z SM. Ponad 85% badanych akceptowało wykorzystanie danych z SM (jako *public domain*) jako dowodów w postępowaniu. Należy ostrożnie podchodzić do tych wyników ze względu na wielkość próby (n=60) oraz to, że 10 lat, jakie minęły od prowadzenia tych badań, niewątpliwie zmieniło postrzeganie badanego zjawiska.

Ankieta wśród członków organizacji amerykańskich sędziów i personelu sądowego Conference of Court Public Information Officers (CCPIO) z 2012 i 2014 r. badała zmiany w rozwoju Internetu i nowych technologii oraz ich wpływ na procesy sądowe²⁸. W obu wzięła udział duża grupa badanych (w 2012 r. n=600, w tym 60% sędziów, w 2014 r. n=781, w tym 32% sędziów), którzy odpowiadali na pytania dotyczące powodów oraz sposobu wykorzystywania SM. Nieco ponad połowa respondentów wykorzystywała media społecznościowe, przede wszystkim był to Facebook i LinkedIn. Najczęściej z SM korzystali sędziowie piastujący swoje stanowisko w wyniku wyborów. Wyłącznie prywatny użytek zadeklarowało 46%, a służbowe ze znaczną przewagą prywatnego – 30,8%. Jako przyczyny wykorzystywania MS wskazywano podtrzymywanie kontaktu z przyjaciółmi – 67%, kontakt z rodziną – 66%, rozrywkę – 35%, dyskusję społeczno-polityczną – 18,5%. Wśród powodów niekorzystania z mediów społecznościowych wskazywano chęć zachowania prywatności, trudności techniczne, problem zachowania etyki sędziowskiej, nieprzydatność w wykonywaniu obowiązków i przyzwyczajenie do innych metod pracy.

Inne badania przeprowadzone w 2013 r. w formie ankiety online wśród kanadyjskich sędziów (n=678) dotyczyły głównie indywidualnego wykorzystania SM²⁹. 48% respondentów korzystało z SM w prywatnym użyciu, w szczególności do utrzymywania kontaktu, śledzenia wiadomości i dla dostępu do treści online, np. artykułów. Dla celów służbowych wskazywano korzystanie z Youtube (17%), LinkedIn (13%), Facebook i blogi (po 9%), Twitter (6%). Jednocześnie wskazywano, że służbowe wykorzystanie zdarza się sporadycznie („rzadko”). Jako uzasadnienie korzystania służbowego wskazywano przede wszystkim śledzenie wiadomości i korzystanie z treści zamieszczonych online. Tylko 1% sędziów wskazał, że inna osoba ma możliwość publikacji treści na ich kontach, jednak aż 12% użytkowników SM wskazało, że do ich komputera mają dostęp inne osoby. 36% uważało, że ich urządzenia są bezpieczne, 32% nie zgadzało się z takim twierdzeniem, 31% nie było pewnych. W przypadku samego dostępu do kont 24% uważało swoje konta za bez-

28 C.J. Daver, R. Koehler, 2012 CCPIO new media survey, <https://ncsc.contentdm.oclc.org/digital/api/collection/ctmedia/id/34/download> [dostęp: 25.01.2021]; C.J. Daver, C. Taylor, S. Beougher, D. Trevas, *Raport 2014 CCPIO new media survey*, <https://www.ccpio.org/publications/reports/> [dostęp: 25.01.2021].

29 *Raport The Use of Social Media by Canadian Judicial Officers. A Discussion Paper of the Canadian Centre for Court Technology*, [b.m.] 2015, https://www.cacp.ca/law-amendments-committee.html?asst_id=844 [dostęp: 25.01.2021].

pieczne, 45% za niezabezpieczone w odpowiedni sposób, 31% nie było pewnych³⁰. 85% badanych sędziów nie wykorzystywało SM do pozyskiwania informacji o prowadzonych sprawach, wśród 15% wykorzystujących, blisko połowa nie informuje o tym stron procesu, 27% rzadko, 14% często, 11% zawsze informuje, inaczej uznaje to za naruszenie etyki. Praktyką amerykańską pozyskiwania danych z mediów społecznościowych jest nakaz sądowy lub wezwanie do przedstawienia informacji przez serwis społecznościowy³¹. Jednocześnie uchwalona w latach 80. Ustawa (*The Stored Communications Act* – SCA) zakładała przekazywanie pewnych informacji (posty, adresy, imiona, nazwiska / dane użytkownika) przez serwisy bez decyzji sądu do 180 dni. Ze względu na zmianę podejścia do technologii, orzecznictwo na nowo wyznacza zakres obowiązywania ustawy. Katalog wyjątków powiększa się najczęściej na podstawie Czwartej Poprawki do Konstytucji Stanów Zjednoczonych dotyczącej szeroko pojętego zachowania nietykalności osobistej. Wśród treści niedozwolonych do pozyskania w ten sposób wymienić można treść e-maili, zawartość „tablicy” użytkownika na Facebooku, treści z prywatnych kont na Instagramie i Twitterze³². Jednocześnie takie treści ujawnione przy współpracy ze świadkiem mającym do nich dostęp są uznawane za pozyskane w sposób legalny³³.

H. Dębniak i S. Rabczuk kompleksowo opisują krajowe oraz europejskie podstawy przetwarzania danych przez organy ścigania, jak również metody ich pozyskiwania od wywiadu jawnoźródłowego po współpracę z usługodawcami³⁴. Wskazują również na nakładanie się dwóch systemów prawnych: prawa krajowego i amerykańskiego – w tym SCA, na podstawie którego działają największe portale społecznościowe.

Precedensowym sposobem wykorzystywania mediów społecznościowych jako dowodów są procesy dotyczące przestępstw związanych z terroryzmem. Przykładem mogą być dwa procesy toczące się w Niderlandach, w których dane z SM stanowiły jedyne dowody w sprawie uznania za zmarłych mężczyzn, którzy dołączyli do tzw. Państwa Islamskiego (ISIS)³⁵. W pierwszej ze spraw informacje o śmierci w samobójczym ataku zamieszczone w SM oraz zaprzestanie aktywności na wszystkich portalach po opisanych zdarzeniach stanowiły wystarczający dowód uznania mężczyzny za zmarłego. Z kolei sąd w drugiej sprawie uznał, że informacje o śmierci, w tym nagrania i zdjęcia z pogrzebu nie stanowią istotnego dowodu na przedmiotową okoliczność, ponieważ nie ma możliwości pełnej identyfikacji przed-

30 W badaniach zauważono, że wysoki odsetek osób niepewnych odpowiedzi na pytania może wskazywać brak zrozumienia lub wiedzy na temat działania mediów społecznościowych, na co wpływ może mieć wiek respondentów. Średnia wieku sędziów wynosiła 62 lata.

31 J.P. Murphy, A. Fontecilla, *Social Media Evidence...*, dz.cyt., s. 1-31.

32 Konta o ustawieniu prywatności ograniczającej lub uniemożliwiającej obserwowanie bez akceptacji ze strony użytkownika.

33 V. Balasubramani, *No fourth amendment violation when your Facebook 'friend' shares profile information with law enforcement – US v. Meregildo*, https://blog.ericgoldman.org/archives/2012/08/us_v_meregildo.htm [dostęp: 25.01.2021].

34 H. Dębniak, S. Rabczuk, *Wybrane aspekty prawne pozyskiwania danych z mediów społecznościowych przez polskie organy ścigania*, „Problemy Współczesnej Kryminalistyki” 2019, t. 23, s. 49-78.

35 T. Anwar, *Unfolding the Past, Proving the Present: Social Media Evidence in Terrorism Finance Court Cases*, „International Political Sociology” 2020, nr 14, s. 382-398.

stawionych obrazów. W obu sprawach kwestia uznania za zmarłych wpływała na toczące się przeciwko mężczyznom postępowania dotyczące aktywności terrorystycznej oraz ich obserwację w związku z tą aktywnością. Media społecznościowe ze względu na transgraniczność oraz działania wojenne w miejscach ostatniego pobytu stanowią w takich procesach ważne, a czasem jedyne źródło informacji. W innych procesach dotyczących finansowania terroryzmu konwersacje na komunikatorach zapewniały informacje o ramach czasowych, a nawet pozwalały pozyskać wiedzę na temat dokonanych transakcji. Za finansowaniem terroryzmu poprzez transfery pieniężne i zamówienia ze sklepu internetowego przemawiało np. dokonywanie tych czynności na wyraźne życzenie męża, który wyjechał do Syrii. Za świadomością finansowania terroryzmu przez oskarżoną przemawiał fakt korzystania z komunikatora szyfrującego zapewniającego anonimowość i skuteczne usuwanie metadanych. Wyroki skazujące w powyższych sprawach jednoznacznie wskazują na coraz poważniejsze traktowanie informacji z mediów społecznościowych jako pełnoprawnych dowodów w sądach z kolei opisane stany faktyczne wskazują coraz szersze obszary, w których informacje z mediów społecznościowych będą stanowić jedyne potencjalne dowody.

Pomimo doniosłości opisywanej tematyki nie została ona podjęta w badaniach dotyczących polskiego wymiaru sprawiedliwości. Zidentyfikowana luka była powodem decyzji o eksploracji tego obszaru w toku realizowanego projektu badawczego.

- BADANIA – METODYKA, PRZEBIEG -

Celem badania była eksploracja wykorzystania mediów społecznościowych przez sędziów sądów karnych. Postawione pytania badawcze to:

P 1: W jaki sposób sędziowie sądów karnych korzystają z mediów społecznościowych w życiu prywatnym?

P 2: W jaki sposób sędziowie sądów karnych korzystają z mediów społecznościowych w życiu zawodowym?

Weryfikacji poddano następujące hipotezy:

H 1: Mniejszy odsetek osób z badanej grupy będzie korzystać z mediów społecznościowych niż w całej populacji.

Hipoteza opiera się na dwóch przesłankach. Według danych GUS, odsetek osób korzystających z mediów społecznościowych jest najwyższy wśród osób o wyższym wykształceniu i wynosi 69,3%³⁶, co mogłoby oznaczać, że będzie wysoki również wśród sędziów. Jednak z uwagi na szczególną specyfikę tej grupy zawodowej, wiążącą się z koniecznością utrzymania wysokich standardów etycznych, założono, że przynależące do tej grupy zawodowej osoby będą mniej chętne do korzystania z mediów społecznościowych oraz bardziej ostrożne w sposobie, w jaki z nich korzystają. Szczególnie biorąc pod uwagę § 23 Zbioru Zasad Etyki Zawodowej Sędziów, który bezpośrednio wskazuje, że „sędzia powinien powściągliwie korzystać z mediów społecznościowych”.

- H 2: Służbowe wykorzystanie mediów społecznościowych wśród sędziów będzie niższe niż wśród funkcjonariuszy organów ścigania.
Hipoteza oparta została na założeniu, że osoby zatrudnione w organach ścigania będą, ze względu na charakter wykonywanej przez nich pracy, do wykorzystywania w ramach swych obowiązków – opierających się w znacznej mierze na weryfikacji uzyskiwanych informacji i pozyskiwaniu materiału dowodowego – wszelkich przydatnych ku temu narzędzi, w tym mediów społecznościowych. Z kolei sędziowie, których zakres obowiązków nie wymaga pozyskiwania materiału dowodowego *per se*, będą mieli mniejszą motywację do korzystania z mediów społecznościowych w ramach pracy.
- H 3: Sędziowie korzystający z mediów społecznościowych będą dbać o prywatność, korzystając z zamkniętych kont.
Z uwagi na szczególną wagę zadań wykonywanych przez sędziów w ramach ich obowiązków służbowych, jak i ze względu na wymogi etyczne przyjęto, że sędziowie będą starać się nie upubliczniać swojej prywatnej aktywności w ramach *social media* zbyt szerokiemu gronu odbiorców.
- H 4: Sędziowie częściej będą wykorzystywali media społecznościowe w celach prywatnych niż służbowych.
Z uwagi na to, że idea służbowego wykorzystania mediów społecznościowych (na przykład przez sędziów czy organy ścigania) nie leży u podstaw ich funkcjonowania, a raczej jest zjawiskiem wtórnym wobec zasadniczej istoty SM jaką jest „generowanie treści przez użytkowników”³⁷ czy „inicjowanie komunikacji”³⁸ założono, że sędziów wciąż cechować będzie większe zainteresowanie tym rodzajem mediów na użytek prywatny niż służbowy. O tym, że ten drugi jest w Polsce wciąż nierozpowszechniony, świadczyć może choćby zarówno fakt, że publikacje na ten temat wciąż pojawiają się względnie rzadko, jak i wyniki badań przeprowadzonych wśród innych potencjalnych użytkowników SM w celach służbowych – policjantów³⁹.
- H 5: Wzrost wieku respondentów będzie odwrotnie proporcjonalny do wykorzystania przez nich mediów społecznościowych.
W powoływanych w opisach wcześniejszych hipotez badaniach statystycznych GUS dotyczących korzystania z mediów społecznościowych zauważalny jest trend, zgodnie z którym wraz ze wzrostem wieku respondentów maleje wykorzystanie SM przez ich grupę wiekową. Założono, że podobna korelacja wystąpi również w przypadku sędziów.
- H 6: Długość stażu zawodowego respondentów będzie odwrotnie proporcjonalna do wykorzystania przez nich mediów społecznościowych.

37 M. Brol, S. Czetwertyński, *Sieciowa sfera publiczna a media społecznościowe*, „Studia Ekonomiczne” 2015, nr 209, s. 36.

38 C. Treadaway, M. Smith, *Godzina dziennie z Facebook marketingiem*, „Zarządzanie i Finanse” 2013, nr 1, s. 57.

39 K. Bayer, J. Bitner, *Wykorzystanie mediów społecznościowych...*, dz.cyt., s. 20.

Długość stażu w większości przypadków powiązana będzie z wiekiem, w związku z czym w oparciu o opisaną powyżej analizę zależności wieku i korzystania z mediów społecznościowych w ogóle społeczeństwa założono, że osoby z dłuższym stażem będą mniej skłonne do korzystania z *social media* w ramach wykonywania obowiązków służbowych.

H 7: Znaczny odsetek respondentów będzie miał styczność z materiałem dowodowym z mediów społecznościowych.

W dzisiejszym świecie media społecznościowe pełnią niezwykle istotną funkcję; w Polsce ze świadczonych przez tego typu serwisy usług w 2020 r. korzystała ponad połowa (54,8%) Polaków w wieku od 16 do 74 lat. W związku z tą okolicznością założono, że *social media* powszechnie będą również w postępowaniach sądowych i zetknie się z nimi większość sędziów.

Prace badawcze, na których oparty jest niniejszy artykuł, trwały od października 2018 r. do października 2019 r., a ich obszar pokrywał się z właściwością miejscową sądów apelacji warszawskiej. Wybrany teren jest zróżnicowany społecznie oraz ekonomicznie. Obejmuje zarówno obszary wysoko zurbanizowane, jak i wiejskie, co sprawia, że jest w pewnym zakresie reprezentatywny dla więcej niż jednego miasta. Wybór umotywowany był też kwestiami organizacyjnymi; do wskazanych sądów uczestnicy projektu mogli dostać się w możliwie najkrótszym czasie, co umożliwiło dostosowanie się do wskazanych przez respondentów dogodnych terminów. Wybrane sądy podlegały pod sądy okręgowe jednej apelacji. Z racji realizowania niniejszych badań w ramach szerszego projektu, skupiającego się także na organach ścigania, zdecydowano o prowadzeniu badań wyłącznie w grupie sędziów wydziałów karnych rzeczonych sądów.

Stworzony na potrzeby badań kwestionariusz wywiadu składał się z pięciu pytań o charakterze demograficznym, 12 pytań otwartych oraz trzech stanów faktycznych⁴⁰. W trakcie planowania badań rozważano inne niż wywiad kwestionariuszowy narzędzia badawcze – ankietę oraz ankietę online. Zostały one odrzucone ze względu na odpowiednio: brak możliwości bezpośredniego kontaktu z respondentem oraz ograniczenia związane z samym narzędziem, oraz ze względu na możliwe problemy z dostępem do Internetu w instytucji dbającej o prywatność oraz poufność. Wybór wywiadu kwestionariuszowego oparty został na jego otwartości i powtarzalności uzyskiwanych odpowiedzi⁴¹, co w założeniach zespołu badawczego miało zapewnić rzetelność wyników oraz uprościć analizę danych.

W sytuacji, gdy badany nie korzystał z mediów społecznościowych służbowo lub prywatnie, a także gdy odmawiał udzielenia odpowiedzi, część z pytań była pomijana. Każdy z wywiadów prowadzony był przez dwie osoby, co miało na celu zwiększenie efektywności oraz dokładności badań. W tych parach jedna z osób odpowiadała za zadawanie pytań, a druga dokumentowała odpowiedzi respondentów.

Ze względu na brak typowej podległości zawodowej i hierarchizacji w zawodzie sędziowskim, respondenci nie brali udziału w badaniach na polecenie przełożonego, a z własnego wyboru po uprzedniej zgodzie prezesów sądów. Spośród 16 sądów apelacji warszawskiej

40 Kwestionariusz wywiadu stanowi Załącznik nr 2.

41 M. Żelazo, *Kwestionariusz wywiadu jako narzędzie badawcze*, „Obronność – Zeszyty Naukowe Wydziału Zarządzania i Dowodzenia Akademii Obrony Narodowej” 2013, t. 2, nr 6, s. 222-238.

wolę udziału w badaniach wyrazili sędziowie z 5 sądów rejonowych apelacji warszawskiej (tab. 1)⁴²: SR w Grodzisku Mazowieckim, SR w Piasecznie, SR w Pruszkowie, SR dla Warszawy-Mokotowa oraz SR dla Warszawy-Żoliborza w Warszawie. W pozostałych jednostkach badania nie mogły zostać przeprowadzone ze względu na: brak zainteresowania, brak czasu, urlopy lub brak zgody prezesa sądu. Po przeprowadzeniu analizy danych i przystąpieniu do opracowania wyników na potrzeby niniejszego artykułu dokonano anonimizacji zarówno poszczególnych odpowiedzi, jak i całych jednostek, co ma na celu zapewnienie pełnej anonimowości respondentów. Potrzeba taka wynika ze szczególnego charakteru pracy sędziego.

Tab. 1. Liczba respondentów w poszczególnych sądach

Sąd	A	B	C	D	E	Suma
Liczba respondentów	2	4	1	3	5	15

Źródło: badania własne

W badaniu wzięło udział 15 sędziów. Z uwagi na ich eksploracyjny charakter oraz wybrane narzędzie taka wielkość próby nie stanowiła ograniczenia. Natomiast wyniki nie pozwalają na wyciągnięcie jednoznacznych, kategoriowych wniosków a jedynie stanowią punkt wyjścia i wskazują kierunki ewentualnych dalszych badań w tym zakresie. Wiek badanych wahał się od 34 do 48 lat, przy czym dwoje respondentów odmówiło udzielenia odpowiedzi na pytanie o wiek. Wyróżniono trzy grupy wiekowe. W grupie wiekowej 25–34 znajdował się jeden respondent, a w grupach wiekowych 35–44 oraz 45–54 znajdowało się po sześciu badanych. Spośród 15 respondentów sześć osób stanowiły kobiety, pięć mężczyźni, a w przypadku czterech osób płeć nie została określona. Staż zawodowy respondentów mieścił się w przedziale od 3,5 do 20 lat. Staż zawodowy dwóch respondentów zawierał się w przedziale od roku do 6 lat, w przedziale 7–12 lat stażu mieściło się trzech badanych. Najwięcej, bo dziewięciu respondentów mieściło się w przedziale od 13 do 18 lat stażu. W przedziale od 19 do 24 lat stażu znajdował się jeden respondent (6,7%). Wszyscy respondenci rozpatrywali sprawy w wydziałach karnych.

H 1: Mniejszy odsetek osób z badanej grupy korzysta z mediów społecznościowych niż w ogóle społeczeństwa.

Według danych GUS z mediów społecznościowych korzysta 54,8% Polaków⁴³. Wśród badanych sędziów prywatne wykorzystanie mediów społecznościowych kształtuje się na poziomie prawie połowy respondentów (6 z 15). Jest więc o 14,8 punktów procentowych niższe. Należy jednak wziąć pod uwagę, że wynik dla ogółu społeczeństwa obejmuje wszystkie grupy wiekowe respondentów, których zakres wynosi od 16 do 74 lat. Wiek badanych sędziów mieścił się w przedziale od 34 do 48 lat. Porównanie wyników dla grupy badanych sędziów oraz wśród ogółu społeczeństwa jest więc utrudnione.

42 Przeprowadzenie badań możliwe było dzięki życzliwości Prezes SO w Warszawie SSO Joanny Bitner, Prezes SO Warszawa-Praga SSO Pawła Iwaniuka oraz prezesów sądów rejonowych apelacji warszawskiej.

43 M. Wegner (oprac.), *Spółeczeństwo informacyjne...*, dz.cyt., s. 148.

Porównując wyniki w odpowiednich grupach wiekowych, można dostrzec, że wykorzystanie mediów społecznościowych wśród sędziów jest wyższe niż wśród ogółu społeczeństwa tylko w jednej grupie wiekowej (25–34). Należy jednak zauważyć, że znajdował się w niej tylko jeden respondent.

H 1 została zweryfikowana pozytywnie.

Tab. 3. Wykorzystanie mediów społecznościowych wśród ogółu społeczeństwa oraz wśród sędziów w odpowiednich grupach wiekowych

Grupa wiekowa	Wykorzystanie wśród społeczeństwa (%)	Wykorzystanie wśród sędziów (%)
25–34	81,4	100
3–44	69,2	50
45–54	48,7	33,3

Źródło: *Spółeczeństwo informacyjne w Polsce...*, dz.cyt.; badania własne

H 2: Służbowe wykorzystanie mediów społecznościowych wśród sędziów jest niższe niż wśród funkcjonariuszy organów ścigania.

Celem weryfikacji powyższego założenia dokonano analizy udzielonych przez respondentów odpowiedzi dotyczących wykorzystywania przez nich w celach służbowych mediów społecznościowych.

Z mediów społecznościowych korzystała prawie połowa respondentów (7 z 15). Jako powody ich wykorzystania w ramach pracy wskazywano chęć pozyskania lepszego rozeznania w sprawie, ustalenia powiązań międzyludzkich, potwierdzenie i sprawdzenie informacji. Osoby niekorzystające z tego typu usług służbowo podnosiły, że jest to „nie-wskazane”, a także że wolą wykorzystywać wyszukiwarki internetowe.

Odsetek sędziów korzystających z mediów społecznościowych w celach służbowych jest znacznie niższy niż w przypadku funkcjonariuszy Policji. Wśród tych drugich wynosi 67,5%⁴⁴. Wynikać może to z niechęci części sędziów do wchodzenia w kompetencje organów ścigania, jakimi jest pozyskanie materiału dowodowego. Niezależnie od przyczyn, jest to różnica znamienna – wynosi aż 17,5 punktu procentowego. W związku z tym H 2 należy uznać za zweryfikowaną pozytywnie.

H 3: Sędziowie korzystający z mediów społecznościowych dbają o prywatność, korzystając z zamkniętych kont.

Wyniki potwierdzają prawdziwość H 3. Wszyscy (n=6) używający prywatnie mediów społecznościowych sędziowie, w trosce o swoją prywatność, zadbali o zabezpieczenie profilu poprzez zawężenie grupy mających do niej dostęp odbiorców. Jako przykładowe ograniczenia wskazano m.in. partycypowanie jedynie w zamkniętych grupach i ujawnianie aktywności jedynie dla kręgu znajomych.

44 K. Bayer, J. Bitner, *Wykorzystanie mediów społecznościowych...*, dz.cyt., s. 20.

Należy zwrócić również uwagę na sposób korzystania z mediów społecznościowych w życiu prywatnym. Pięcioro z korzystających z nich w taki sposób osób posiada zaledwie jedno konto w każdym z używanych serwisów, natomiast jedna osoba korzysta z kont domowników w celu dowiadywania się o sprawach, nie posiadając własnego. Ponadto jedna z osób, które wskazały na niekorzystanie prywatne, posiadała konta na serwisach społecznościowych, jednakże po zostaniu Sędzią zaprzestała ich użytkowania.

H 4: Sędziowie częściej wykorzystują media społecznościowe w celach prywatnych niż służbowych.

Respondentów pytano o oba wspomniane rodzaje wykorzystywania mediów społecznościowych. W ramach wykorzystania służbowego wyróżniono dodatkowo dwie kategorie: (i) wykorzystanie ich w ramach obowiązków służbowych z własnej inicjatywy oraz (ii) styczność z dowodami pochodzącymi z *social media*. Dla omawianej hipotezy spośród służbowego wykorzystania SM znaczenie ma wyłącznie pierwsza z tych kategorii. Druga jest niejako „narzucona” przez osoby uczestniczące w procesie i może świadczyć o rosnącej popularności wykorzystywania dowodów pochodzących z *social media* (styczność z takimi dowodami zadeklarowali bowiem wszyscy respondenci), a nie o osobistych preferencjach sędziego. Odpowiedzi twierdzącej na pytanie o prywatne wykorzystanie mediów społecznościowych udzieliło sześciu respondentów. Służbowe wykorzystanie mediów społecznościowych w ramach czynności służbowych zadeklarowało z kolei siedmiu badanych.

Odpowiedzi respondentów można podzielić na trzy kategorie: osób wykorzystujących *social media* zarówno na użytek prywatny, jak i służbowy (n=6), osób korzystających z SM wyłącznie na użytek służbowy (n=1) oraz osób, które w ogóle nie korzystają z SM (n=8). Brak było respondentów korzystających z SM wyłącznie na użytek prywatny. Wszystkie osoby korzystające z mediów społecznościowych w swoim życiu prywatnym korzystają z nich również w ramach wykonywania swoich obowiązków zawodowych. Zdecydowana większość osób, które nie używają SM prywatnie, nie decyduje się również na ich użycie w celach służbowych – tylko jeden z respondentów, którzy prywatnie nie korzystają z SM, zadeklarował ich służbowe użycie.

Tab. 7. Charakter wykorzystania mediów społecznościowych przez sędziów

Wykorzystanie prywatne		Wykorzystanie służbowe, z własnej inicjatywy		%
Tak	6	Tak	6	100
		Nie	0	0
Nie	9	Tak	1	11,1
		Nie	8	88,9

Źródło: badania własne

H 4 została zweryfikowana negatywnie. Służbowe wykorzystanie mediów społecznościowych zadeklarowało więcej badanych niż wykorzystanie SM na użytek prywatny (7 vs 6). Warto jednak zwrócić uwagę na to, że wśród respondentów, którzy negatywnie odpowiedzieli na pytanie o wykorzystywanie SM w celach służbowych, pojawiły się dodatkowe wyjaśnienia wskazujące, że ich zdaniem takie wykorzystanie jest wręcz nie wskazane.

H 5: Wzrost wieku sędziów jest ujemnie skorelowany do wykorzystania przez nich mediów społecznościowych.

Tab. 8. Wykorzystanie mediów społecznościowych wśród ogółu społeczeństwa oraz wśród sędziów w odpowiednich grupach wiekowych

Grupa wiekowa	Wykorzystanie wśród społeczeństwa (%)	Prywatne wykorzystanie wśród sędziów (%)
25–34	81,4	100
35–44	69,2	50
45–54	48,7	33,3

Źródło: *Społeczeństwo informacyjne w Polsce...*, dz.cyt.; badania własne

Najmłodszy z sędziów, którzy wzięli udział w badaniu, miał 34 lata, zaś najstarszy 48. Wyróżnione grupy wiekowe, obejmujące przedział wiekowy badanych: 25–34 (jedna osoba), 35–44 (6) oraz 45–54 (6) odpowiadają, istotnym z punktu widzenia niniejszej analizy, grupom wiekowym wyróżnionym przez Główny Urząd Statystyczny⁴⁵. Dwie z badanych osób odmówiły podania swojego wieku.

Tab. 9. Charakter wykorzystania mediów społecznościowych przez sędziów a ich wiek

Grupa wiekowa	Liczba respondentów	Liczba respondentów korzystających z social media wyłącznie prywatnie	Liczba respondentów korzystających z social media prywatnie oraz służbowo	Liczba respondentów korzystających z social media wyłącznie służbowo	Liczba respondentów niekorzystających z social media
25–34	1	–	1	–	–
35–44	6	–	3	–	3
45–54	6	–	2	1	3
bd	2	–	–	–	2

Źródło: badania własne

H 5 została zweryfikowana pozytywnie. W grupie respondentów w wieku od 25 do 34 lat (n=1) wykorzystanie mediów społecznościowych zarówno na użytek prywatny,

jak i służbowy, dotyczy wszystkich. Wartość ta maleje w wyższych grupach wiekowych. W grupie 35–44 lata osoby korzystające z SM zarówno na użytek prywatny, jak i służbowy stanowią połowę, pozostałe osoby nie korzystają z nich wcale. W grupie wiekowej od 45 do 54 lat co trzecia osoba wykorzystuje *social media* na użytek prywatny i służbowy, jedna korzysta z mediów społecznościowych wyłącznie służbowo, a połowa w ogóle ich nie wykorzystuje.

H 6: Długość stażu respondentów jest odwrotnie proporcjonalna do wykorzystywania przez nich mediów społecznościowych. Staż badanych sędziów wahał się od 3,5 do 20 lat, w związku z czym przy opracowywaniu wyników wyróżniono w celu przeprowadzenia porównania cztery przedziały równej długości: od roku do 6 lat (dwie osoby), od 7 do 12 lat (3), od 13 do 18 lat (9) i od 19 do 24 lat (1).

Tab. 9. Charakter wykorzystania mediów społecznościowych przez sędziów a staż pracy

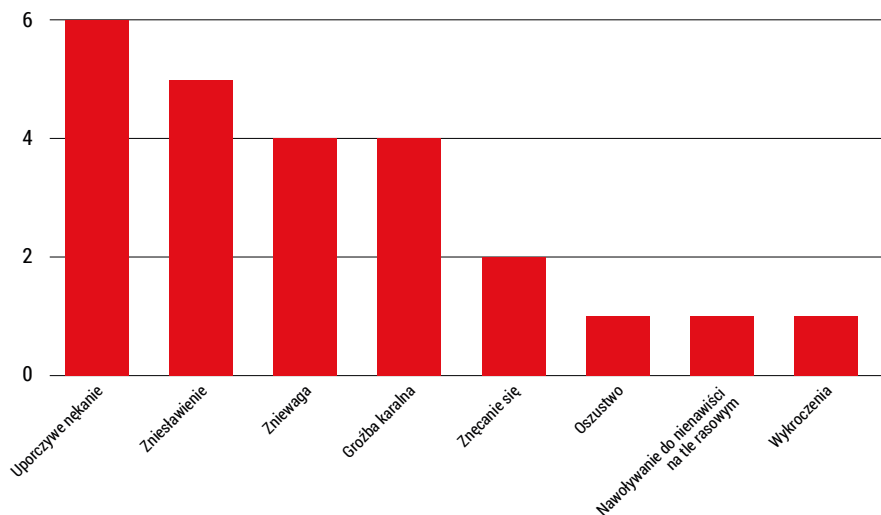
Staż	Liczba respondentów	Liczba respondentów korzystających z social media wyłącznie prywatnie	Liczba respondentów korzystających z social media prywatnie oraz służbowo	Liczba respondentów korzystających z social media wyłącznie służbowo	Liczba respondentów niekorzystających z social media
1–6	2	–	2	–	–
7–12	3	–	1	–	2
13–18	9	–	4	–	5
19–24	1	–	–	–	1

Źródło: badania własne

H 6 nie znajduje potwierdzenia w wynikach badań. W przypadku grupy od roku do sześciu lat wszyscy korzystają z mediów społecznościowych w celach prywatnych oraz służbowych. W kolejnych grupach wartość ta wynosi, odpowiednio: 33,3%, 44,4% oraz 0%. W żadnej z grup nie znalazły się osoby korzystające z *social media* wyłącznie prywatnie albo wyłącznie służbowo, co uniemożliwia formułowanie wniosków na ich podstawie. Uzyskane odpowiedzi nie wskazują więc, aby wykorzystanie mediów społecznościowych zależało od stażu pracy zawodowej.

H 7: Znaczny odsetek respondentów będzie miał styczność z materiałem dowodowym z mediów społecznościowych. H 7 została potwierdzona. Każdy respondent miał styczność z materiałem dowodowym pochodzącym z mediów społecznościowych.

Pytani o rodzaj spraw, w których pojawiają się dowody z mediów społecznościowych, respondenci najczęściej wskazywali następujące kwalifikacje prawne: uporczywe nękanie (art. 190a k.k.), zniesławienie (art. 212 k.k.), zniewagę (art. 216 k.k.), groźbę karalną (art. 190 k.k.), znęcanie się (art. 207 k.k.), oszustwo (art. 286 k.k.), nawoływanie do nienawiści na tle rasowym (art. 257 k.k.) oraz ogólnie wykroczenia.

Wyk. 1. Kwalifikacja spraw, w których pojawiają się dowody z mediów społecznościowych

Źródło: badania własne

W badaniu wzięło udział sześć kobiet, pięciu mężczyzn oraz cztery osoby, których płeć nie została w kwestionariuszu określona. Trzy spośród badanych korzysta z *social mediów* zarówno na użytek prywatny, jak i służbowy. Pozostałe nie korzystają z nich wcale. Spośród badanych mężczyzn tylko jeden korzysta z mediów społecznościowych w celach służbowych, pozostałych czterech nie używa ich ani prywatnie, ani służbowo. Z pozostałych czterech osób trzy wykorzystują SM w celach prywatnych, jak również służbowych, zaś jedna nie korzysta z nich wcale.

W ramach przeprowadzonego badania respondenci odpowiadali również na pytania dotyczące charakteru ich prywatnego wykorzystywania *social mediów*. Najczęściej odwiedzane portale społecznościowe to Facebook i Youtube (n=4), kolejny jest Instagram (n=2), a ostatnie miejsce zajmuje Twitter (n=1). Deklarowany średni czas korzystania z mediów społecznościowych wynosi 19,5 min. dziennie. Wśród odpowiedzi na pytanie o sposób wykorzystywania mediów społecznościowych (możliwość podania więcej niż jednej odpowiedzi) najczęściej podawano bierne wykorzystanie – cztery osoby. Pozostałe odpowiedzi to reagowanie na treści w *social media* – dwie osoby, komentowanie – dwie osoby oraz dodawanie postów – jedna osoba. Respondenci najczęściej korzystają z *social media* w celu (możliwość podania więcej niż jednej odpowiedzi) uzyskiwania informacji i w celach rozrywkowych – takie odpowiedzi zostały wskazane przez cztery osoby, oraz kontaktu ze znajomymi – trzy osoby. Określając częstotliwość zapoznawania się z powiadomieniami, badani wskazywali, że częstotliwość jest trudna do jednoznacznego określenia – cztery osoby, lub że jest to raz dziennie – jedna osoba. Jeden z respondentów w ogóle nie sprawdzał powiadomień z uwagi na to, że nie posiadał własnego konta na portalach społecznościowych, tylko korzystał z nich, używając do tego kont domowników.

Respondenci byli również pytani o powszechność wykorzystania mediów społecznościowych w wydziałach, w których orzekają. Jeden z respondentów nie udzielił odpowiedzi na to pytanie, a pięciu odpowiedziało, że nie wie, jaka jest praktyka. Czterech respondentów wskazało, że SM są wykorzystywane przez innych sędziów. Tyle samo wskazało, że SM są wykorzystywane rzadko lub bardzo rzadko, a jeden, że nie są wykorzystywane wcale.

- OMÓWIENIE WYNIKÓW BADAŃ -

Pozytywnie zweryfikowano pięć z siedmiu postawionych hipotez: korzystania z mediów społecznościowych przez mniejszy odsetek sędziów niż ogółu społeczeństwa (H 1), korzystania z mediów społecznościowych przez mniejszy odsetek sędziów niż funkcjonariuszy organów ścigania (H 2), przykładania przez sędziów wagi do prywatności w mediach społecznościowych (H 3), zależności wykorzystania mediów społecznościowych od wieku sędziów (H 5) oraz styczności większości sędziów z materiałem dowodowym z mediów społecznościowych (H 7).

Negatywnie zweryfikowane zostały dwie hipotezy: częstszego korzystania przez sędziów z mediów społecznościowych w sprawach prywatnych niż w sprawach służbowych (H 4) oraz zależności wykorzystania mediów społecznościowych od stażu sędziów (H 7).

- PODSUMOWANIE -

Wyniki przeprowadzonych badań pozwalają na stwierdzenie, że media społecznościowe są zjawiskiem niemalże równie powszechnym w sądowych sprawach karnych jak w codziennym życiu. Każdy z respondentów przeprowadzonego badania miał styczność z dowodami pochodzącymi z *social media*. Część z nich wykorzystuje je we własnym zakresie do pozyskiwania czy potwierdzania informacji. Nie jest to odsetek przeważający, natomiast sam fakt takiego ich użycia przez część sędziów wskazuje na dostrzeganie wartości w wykorzystywaniu mediów społecznościowych w ramach prowadzonego przed sądem postępowania karnego. Pozostali respondenci uważają zaś korzystanie z mediów społecznościowych za zjawisko niewskazane wśród sędziów.

Z uwagi na wielkość próby badawczej oraz wynikający z niej ich eksploracyjny charakter, zasadnym i wskazanym byłoby kontynuowanie szerszej zakrojonych badań w tejże tematyce. Przebadanie większej części populacji sędziów orzekających w wydziałach karnych pozwoliłoby na wyciągnięcie dodatkowych wniosków dotyczących wartości mediów społecznościowych dla postępowania karnego w odbiorze sędziów. Umożliwiłoby to również dokładniejsze określenie charakteru spraw, w których znajdują one zastosowanie, a także sposobu wykorzystania poszczególnych źródeł pozyskiwanych przez media społecznościowe informacji. Co więcej, szerszej zakrojone badania pozwoliłyby na zbadanie źródła diametralnej różnicy między prezentowanymi przez respondentów postawami, tj. korzystania z mediów społecznościowych przez sędziów we własnym zakresie do pozyskiwania czy potwierdzania informacji oraz uważania takiego działania za niewskazane.

Lepsze zrozumienie tego, w jaki sposób sędziowie wykorzystują *social media* w ramach prowadzonych przezeń postępowań oraz jakie widzą dla nich zastosowania i przeszkody w ich użyciu, mogłoby pozwolić na zbudowanie ram prawnych określających sposoby i cele wykorzystania mediów społecznościowych w postępowaniu przed sądem.

Streszczenie: Niniejszy artykuł stanowi opis pilotażowego badania wykorzystania mediów społecznościowych wśród sędziów wydziałów karnych sądów rejonowych w apelacji warszawskiej.

W pierwszej kolejności autorzy opisują dotychczasową literaturę zagraniczną dotyczącą problematyki wykorzystania mediów społecznościowych przez sędziów. Poruszona zostaje kwestia zgodności wykorzystywania mediów społecznościowych przez sędziów z obowiązującymi ich zasadami etyki. Z uwagi na brak stosownej literatury krajowej podjęto decyzję o przeprowadzeniu pilotażowych badań w Polsce.

W dalszej części artykułu autorzy przybliżają metodologię badań, w tym przybrane narzędzie badawcze – wywiad kwestionariuszowy – oraz sposób doboru grupy. W toku badań postawiono dwa pytania badawcze – w jaki sposób sędziowie korzystają z mediów społecznościowych w życiu prywatnym oraz, analogicznie, w życiu zawodowym. Na podstawie pytań postawiono siedem hipotez poddanych weryfikacji w toku badań.

Pozytywnie zweryfikowane zostały hipotezy dotyczące korzystania z mediów społecznościowych przez mniejszy odsetek sędziów niż ogółu społeczeństwa, korzystania z mediów społecznościowych przez mniejszy odsetek sędziów niż funkcjonariuszy organów ścigania, przykładania przez sędziów wagi do prywatności w mediach społecznościowych, zależności wykorzystania mediów społecznościowych od wieku sędziów oraz styczności większości sędziów z materiałem dowodowym z mediów społecznościowych. Negatywnie zweryfikowano hipotezy dotyczące częstszego korzystania przez sędziów z mediów społecznościowych w sprawach prywatnych niż w sprawach służbowych oraz zależności wykorzystania mediów społecznościowych od stażu sędziów.

Wyniki przeprowadzonych badań wskazały na powszechną obecność przedmiotowych dowodów w sprawach oraz ukazywały zróżnicowane obserwacje w związku z ich obecnością. Grupa badanych sędziów okazała się również grupą w specyficzny sposób korzystającą z portali społecznościowych – kładąc nacisk na prywatność oraz zasadność ich wykorzystania. Dostrzeżono znaczną rozbieżność w postaci wykorzystywania mediów społecznościowych w życiu zawodowym przez część sędziów i jednoczesne odpowiedzi, że wykorzystywanie mediów społecznościowych w życiu zawodowym nie jest wskazane.

Z uwagi na wyniki badań oraz ich pilotażowy charakter autorzy podkreślili zasadność kontynuowania badań w zakresie wykorzystania mediów społecznościowych wśród sędziów.

Summary: This article describes a pilot study on the use of social media by judges of criminal divisions of district courts in the Warsaw appeal. First, the authors describe the existing foreign literature on the issue of the use of social media by judges. The compliance of the use of

social media by judges with the ethical principles applicable to them is raised. Due to the lack of relevant domestic literature, it was decided to conduct a pilot study in Poland.

In the further part of the article, the authors explain the research methodology, including the adopted research tool - questionnaire interview - and the method of group selection. In the course of the research, two research questions were asked - how judges use social media in their private life and, similarly, in their professional life. On the basis of the questions, seven hypotheses that were verified in the course of the research were formulated.

Hypotheses concerning the use of social media by a smaller percentage of judges than the general public, the use of social media by a smaller percentage of judges than law enforcement officers, the emphasis placed by judges on privacy in social media, dependence of social media use on the age of judges and contact of the majority have been positively verified. The hypotheses concerning the more frequent use of social media by judges in private matters than in business matters and the dependence of the use of social media on the judges' seniority were negatively verified. The results showed the widespread presence of the evidence in the cases and, at the same time, mixed observations in relation to them. The group of judges surveyed also turned out to be a group that uses social networking sites in a specific way - putting emphasis on privacy and the legitimacy of their use. A significant discrepancy was noticed in the form of using social media in professional life by some judges and, at the same time, replies that the use of social media in professional life is not advisable.

Due to the results of the research and their pilot nature, the authors emphasized the legitimacy of continuing research in the field of the use of social media by the judges.

- BIBLIOGRAFIA -

Dokumenty urzędowe:

Uchwała nr 3/2014 Nadzwyczajnego Krajowego Zjazdu Radców Prawnych z 22 listopada 2014 r. w sprawie Kodeksu Etyki Radcy Prawnego, <https://biblioteka.kirp.pl/items/show/546>.

Uchwała KRS nr 25/2017 z 13 stycznia 2017 r., <https://www.krs.pl/en/o-radzie/zbior-zasad-etyki-zawodowej-sedziow/591-uchwala-nr-25-2017-krajowej-rady-sadownictwa-z-dnia-13-stycznia-2017-r.html>.

Uchwała Krajowej Rady Prokuratorów przy Prokuratorze Generalnym z 12 grudnia 2017 r. w sprawie Zbioru zasad etyki zawodowej prokuratorów, <https://pk.gov.pl/wp-content/uploads/2017/12/3683b5a1df98dbf3b28ca533f5da7a3d.pdf>.

Obwieszczenie Prezydium Naczelnej Rady Adwokackiej z 27 lutego 2018 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu Zbioru Zasad Etyki Adwokackiej i Godności Zawodu (Kodeks Etyki Adwokackiej), „Palestra” 2005, nr 11-12, s. 86-99, http://www.nra.pl/admin/wgrane-dokumenty/2018.01.30.Kodeks_Etyki_Adwokackiej_tekst_ujednolicony.pdf.

Literatura:

Anwar T., *Unfolding the Past, Proving the Present: Social Media Evidence in Terrorism Finance Court Cases*, „International Political Sociology” 2020, nr 14, s. 382-398.

- Bartels L., Lee J., *Jurors Using Social Media in Our Courts: Challenges and Responses*, „Journal of Judicial Administration” 2013, t. 23, s. 35-57, https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2291302 [dostęp: 15.03.2022].
- Bayer K., Bitner J., *Wykorzystanie mediów społecznościowych przez funkcjonariuszy polskiej Policji. Próba wstępnego opisu zjawiska na podstawie wyników badań kwestionariuszowych*, „Problemy Współczesnej Kryminalistyki” 2019, t. 23, s. 11-38.
- Brol M., Czetwertyński S., *Sieciowa sfera publiczna a media społecznościowe*, „Studia Ekonomiczne” 2015, nr 209, s. 33-41.
- Browning J.G., *Why Can't We Be Friends? Judges' Use of Social Media*, „University of Miami Law Review” 2014, t. 68, nr 2, s. 487-533.
- Crowell M., *Judicial Ethics and Social Media*, „Administration of Justice Bulletin” 2015, nr 9, s. 1-18, <https://www.sog.unc.edu/publications/bulletins/judicial-ethics-and-social-media> [dostęp: 25.01.2021].
- Czekalska M., Krawczyk K., *Media społecznościowe jako narzędzie pracy polskiej Policji. Wyniki badań kwestionariuszowych*, [w:] P. Waszkiewicz (red.), *Wykorzystanie mediów społecznościowych w pracy organów ścigania*, Warszawa 2021, s. 41-60, <https://www.doi.org/10.5281/zenodo.4624978>.
- Dębniak H., Rabczuk S., *Wybrane aspekty prawne pozyskiwania danych z mediów społecznościowych przez polskie organy ścigania*, „Problemy Współczesnej Kryminalistyki” 2019, t. 23, s. 49-78.
- Johnston J., Keyzer P., *Juries and Social Media. A Report Prepared for the Victorian Department of Justice*, Melbourne 2012, s. 9-13.
- Murphy J.P., Fontecilla A., *Social Media Evidence in Government Investigations and Criminal Proceedings: A Frontier of New Legal Issues*, „Richmond Journal of Law and Technology” 2013, t. 19, nr 3, s. 1-31, <http://jolt.richmond.edu/v19i3/article11.pdf> [dostęp: 25.01.2021].
- Non-binding Guidelines on the Use of Social Media by Judges*, Wiedeń 2019.
- The Use of Social Media by Canadian Judicial Officers*, [b.m.] 2015, https://www.cacp.ca/law-amendments-committee.html?asst_id=844 [dostęp: 25.01.2021].
- Wegner M. (oprac.), *Spółeczeństwo informacyjne w Polsce w 2020 r.*, Warszawa-Szczecin, 2020.
- Żelazo M., *Kwestionariusz wywiadu jako narzędzie badawcze*, „Obronność – Zeszyty Naukowe Wydziału Zarządzania i Dowodzenia Akademii Obrony Narodowej” 2013, t. 2, nr 6, s. 222-238.

Netografia:

- Arnold A., *Here's how social media can be used against you in court*, <https://www.forbes.com/sites/andrewarnold/2018/12/30/heres-how-social-media-can-be-used-against-you-in-court/> [dostęp: 25.01.2021].
- Balasubramani V., *No fourth amendment violation when your Facebook 'friend' shares profile information with law enforcement – US v. Meregildo*, https://blog.ericgoldman.org/archives/2012/08/us_v_meregildo.htm [dostęp: 25.01.2021].

- Bana A., Nardelli D., *The impact of online social networking on the legal profession and practice*, <https://www.ibanet.org/MediaHandler?id=17FE9002-CE56-4597-9B9D-FF469F39BEEF> [dostęp: 25.01.2021].
- Blitsa D., Papathanasiou I., Salmanli M., *Judges & social media: managing the risk*, <https://www.researchgate.net/publication/315450646> [dostęp: 25.01.2021].
- Daver C.J., Koehler R., 2012 CCPIO new media survey, <https://ncsc.contentdm.oclc.org/digital/api/collection/ctmedia/id/34/download/> [dostęp: 25.01.2021].
- Daver C.J, Taylor C., Beougher S., Trevas D., *Raport 2014 CCPIO new media survey*, <https://www.ccpio.org/publications/reports/> [dostęp: 25.01.2021].
- Digital 2020: Global*, <https://datareportal.com/reports/digital-2020-global-digital-overview> [dostęp: 25.01.2021].
- Domagalski M., *Sędziowie podlegają wyższym standardom*, <https://www.rp.pl/Opinie/308239946-Marek-Domagalski-sedziowie-podlegaja-wyzszym-standardom.html> [dostęp: 25.01.2021].
- Mission*, <https://web.archive.org/web/20220123143640/https://www.esdi.gr/nex/index.php/en/presentation/2015-07-21-11-57-41> [dostęp: 25.01.2021].
- Ortiz-Ospina E., *The rise of social media*, <https://ourworldindata.org/rise-of-social-media> [dostęp: 25.01.2021].
- Rojek-Socha P., *Sędzia na Facebooku – rzecznik sprawdza, czy to nie przewinienie*, <https://www.prawo.pl/prawnicy-sady/czy-sedzia-korzystajac-z-mediow-spolecznościowych-dopuszcza-sie,461164.html> [dostęp: 25.01.2021].
- Smith D., *When everyone is the judge's pal: Facebook friendship and the appearance of impropriety standard*, <https://scholarlycommons.law.case.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1016&context=jolti> [dostęp: 25.01.2021].

Piotr Lewulis*

MEDIA SPOŁECZNOŚCIOWE JAKO ŹRÓDŁO MATERIAŁU DOWODOWEGO W SPRAWACH KARNYCH. WYNIKI WSTĘPNEGO BADANIA ANKIETOWEGO PRZEPROWADZONEGO WŚRÓD ADWOKATÓW I RADCÓW PRAWNYCH¹

Abstrakt: Media społecznościowe stanowią bardzo istotny element współczesnej rzeczywistości społecznej i coraz istotniejszy element rzeczywistości sądowej. Na gruncie polskiego procesu karnego materiały pozyskane z mediów społecznościowych stanowią specyficzny rodzaj tzw. dowodów cyfrowych i powinny być wprowadzane do postępowania sądowego w sposób zgodny ze standardami przyjętymi dla tego rodzaju dowodów. Specyfika mediów społecznościowych sprawia, że konieczne może być opracowanie szczególnych zasad ich dowodowego wykorzystania, co powinno być poprzedzone empiryczną analizą istniejącej praktyki. Niniejsze opracowanie obejmuje prezentację wyników wstępnego badania (przeprowadzonego w styczniu 2021 r. metodą sondażową z wykorzystaniem kwestionariusza online) eksplorującego obraz praktyki wykorzystywania treści z mediów społecznościowych w sądowym postępowaniu dowodowym w oparciu o doświadczenia profesjonalnych obrońców i pełnomocników stron.

Słowa kluczowe: media społecznościowe, *social media*, postępowanie karne, postępowanie dowodowe, dowód cyfrowy

* Uniwersytet Warszawski, Wydział Prawa i Administracji, ORCID: 0000-0002-8303-0971.

1 Artykuł powstał w wyniku realizacji projektu badawczego pt. Media społecznościowe w pracy organów ścigania o nr. 2018/31/B/HS5/01876 kierowanego przez dr. hab. Pawła Waszkiewicza, finansowanego ze środków Narodowego Centrum Nauki. Jeżeli nie wskazano inaczej, odniesienia w artykule dotyczące badań nad wykorzystaniem mediów społecznościowych w organach ścigania dotyczą przedmiotowego projektu badawczego.

SOCIAL MEDIA AS EVIDENCE IN CRIMINAL CASES. RESULTS OF THE PRELIMINARY SURVEY CONDUCTED AMONG ADVOCATES AND ATTORNEYS-AT-LAW

Abstract: Social media is an important element of the contemporary social and judicial reality. Within Polish criminal proceedings, all materials gathered from social media may be perceived as a specific type of digital evidence and should be presented in court in accordance with the accepted standards applicable to all digital evidence. The nature of social media evidence perhaps creates the need to develop more specific rules for its use. This should be preceded by an appropriate empirical analysis of the existing practices. This article presents the results of a preliminary research survey (conducted online in January 2021) exploring the current practice of social media evidence use in criminal court proceedings, based on the experience of professional defence lawyers.

Keywords: social media, criminal proceedings, evidentiary proceedings, digital evidence

- WSTĘP -

Popularność mediów społecznościowych w Polsce stale rośnie, a wraz z nią ich społeczno-prawne znaczenie. W 2020 r. z mediów społecznościowych korzystało 85% polskich użytkowników Internetu. Oznacza to wzrost w stosunku do roku poprzedniego o ponad dwa punkty procentowe². Ogółem zaś z Internetu w Polsce korzysta ponad 80% osób łącznie ze wszystkich grup wiekowych³, zatem w pełni uzasadnione jest stwierdzenie, że z platform społecznościowych korzysta większość mieszkańców Polski. Bezpośrednia obserwacja rzeczywistości uzasadnia przekonanie, że media społecznościowe, podobnie jak inne technologie cyfrowe, są wykorzystywane szeroko w każdej dziedzinie życia społeczno-ekonomicznego. Służą aktywności prywatnej, zawodowej i gospodarczej, ale też przestępczej.

Wkroczenie mediów społecznościowych do sfery prawnie relewantnej (lub odwrotnie: wejście zachowań prawnie relewantnych do mediów społecznościowych) i ich ogromna popularność uzasadniają hipotezę, że treści z platform społecznościowych są częstym elementem materiału dowodowego w polskim postępowaniu karnym. Dotychczasowe rozważania dotyczące trudności prawnych i technicznych związanych z dowodowym wykorzystaniem treści z mediów społecznościowych prowadzone były jednak głównie w kontekście północnoamerykańskich systemów prawnych⁴.

Zidentyfikowanie problemów występujących w polskich realiach, a następnie ich podjęcie i rozstrzygnięcie na gruncie naukowym, wymaga podstawowej wiedzy empirycznej

2 *The global media intelligence report 2020*, <https://www.emarketer.com/content/global-media-intelligence-2020> [dostęp: 27.01.2021].

3 *Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2020*, Warszawa 2021, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/roczniki-statystyczne/roczniki-statystyczne/rocznik-statystyczny-rzeczypospolitej-polskiej-2020,2,20.html> [dostęp: 28.01.2021].

4 H. Arshad, A. Jantan, E. Omolara, *Evidence Collection and Forensics on Social Networks: Research Challenges and Directions*, „Digital Investigation” 2019, t. 28, s. 127, <https://www.doi.org/10.1016/j.diin.2019.02.001>; L.A. Silver, *The Unclear Picture of Social Media Evidence*, „Manitoba Law Journal” 2020, t. 43, s. 111-154.

o istniejącej praktyce. Obecności treści z mediów społecznościowych w sądowym postępowaniu dowodowym poświęcono dotychczas stosunkowo niewiele uwagi badawczej. Konieczne jest zatem chociażby zweryfikowanie, czy ogólnej popularności platform społecznościowych towarzyszy faktyczna popularność dowodowego ich wykorzystania w sądzie. Celowe jest dookreślenie skali takiego zjawiska oraz rodzajów i źródeł popularnie wykorzystywanych treści. Istotne jest też ustalenie i ocena występujących w praktyce sposobów zabezpieczenia i prezentacji treści oraz ich znaczenia dla wydawanych orzeczeń.

Głównym celem niniejszego opracowania jest prezentacja wyników wstępnego badania praktyki na podstawie doświadczeń profesjonalnych pełnomocników i obrońców z dowodowym wykorzystaniem treści z mediów społecznościowych w polskich postępowaniach karnych. Omówione tu wyniki badania sondażowego przeprowadzonego w styczniu 2021 r. wskazują na potencjalnie duże znaczenie dowodowe treści pochodzących z różnorodnych platform społecznościowych. Wciąż jednak niezbędne jest pogłębione podjęcie przedmiotowego zagadnienia jako problemu procesowego i dowodowego, a nie tylko dochodzeniowo-śledczego, operacyjnego czy kryminologicznego.

- DOWODY Z MEDIÓW SPOŁECZNOŚCIOWYCH -

Nie istnieje uzgodniona, formalna definicja pojęcia „media społecznościowe”. Brak ten nie ma jednak znaczenia w praktyce ani dla popularności mediów społecznościowych ani tym bardziej dla ich faktycznego wykorzystywania przy popełnianiu czy dowodzeniu przestępstw. Utrudnia jednak, choć nie uniemożliwia, prowadzenie rozważań badawczych na ten temat, gdyż komplikuje operacjonalizację podstawowych pojęć i terminów. Analiza niespornych elementów dotychczasowych propozycji definicyjnych umożliwia wskazanie, że chodzi o „usługi sieciowe, które pozwalają indywidualnym użytkownikom, społecznościom i organizacjom na współpracę, interakcję i współtworzenie społeczności poprzez umożliwienie im kreowania i współkreowania oraz modyfikowania, dzielenia się i interakcji z łatwo dostępnymi treściami wytworzonymi przez samych użytkowników”⁵. Jest to definicja kompletna, jednak nieprosta do zastosowania w praktyce.

Bez wątplenia media społecznościowe są nieodłącznym elementem życia „cyfrowego społeczeństwa”. Informacje dostępne w Internecie zmieniają się bardzo dynamicznie, a użytkownicy sieci są jednocześnie konsumentami i producentami zamieszczanych tam treści⁶. Skutki takiej głębokiej integracji ludzi z technologią są oczywiście poddawane analizom z prawnego, ale też socjologicznego, kulturoznawczego czy psychologicznego punktu widzenia. Media społecznościowe są też przedmiotem zainteresowania w naukach penalnych.

Wielodyscyplinarność zjawiska mediów społecznościowych jest wskazywana jako szansa na nowe otwarcie w badaniach kryminologicznych⁷. Odnoszono się już do różnych

5 L. Sloan, A. Quan-Haase (red.), *The SAGE Handbook of Social Media Research Methods*, Los Angeles-London 2017, s. 17.

6 A. Burgess, A. Alemano, J. Zinn (red.), *Routledge Handbook of Risk Studies*, Abingdon-Oxon-New York 2016, s. 304.

7 G. Stratton, A. Powell, R. Cameron, *Crime and Justice in Digital Society: Towards a 'Digital Criminology'?*, „International Journal for Crime, Justice and Social Democracy” 2017, t. 6, nr 2, s. 17-33, <https://www.doi.org/10.5204/ijcjsd.v6i2.355>.

aspektów relacji pomiędzy przestępczością a mediami społecznościowymi: w wymiarze karnomaterialnym uprawnione jest stwierdzenie, że w tego typu przestrzeni cyfrowej popełnianie niektórych przestępstw na dużą skalę jest znacznie ułatwione. W przypadku niedozwolonego przekroczenia granic swobody wypowiedzi (np. w ramach tzw. mowy nienawiści) dowodzą wręcz związku przyczynowego pomiędzy nasilonym występowaniem takich czynów a mediami społecznościowymi⁸. Zasadne, choć niespecjalnie odkrywcze, jest przy tym stwierdzenie, że sprawcy dowolnego rodzaju przestępstwa mogą wykorzystywać media społecznościowe do komunikowania informacji (potencjalnym ofiarom, ale też współsprawcom) albo w celu gromadzenia informacji na temat ofiar⁹.

W odniesieniu do ścigania przestępczości w Polsce, kwestia wykorzystania mediów społecznościowych była dotychczas poruszana w kontekście możliwości dochodzeniowo-śledczych i operacyjnych organów ścigania¹⁰. W szerszym kontekście, platformy społecznościowe zostały dostrzeżone jako cenne otwarte źródła informacji w różnych okolicznościach prawnie relewantnych¹¹. Bez wątplenia analiza mediów społecznościowych może być bardzo cennym narzędziem w pracy organów ścigania na etapie postępowania przygotowawczego. Wykorzystanie takich informacji w toku śledztwa czy dochodzenia nie musi wiązać się z ich późniejszą prezentacją w charakterze dowodu w postępowaniu sądowym. Informacje te mogą bowiem pozwolić na zidentyfikowanie i odnalezienie tradycyjnych źródeł dowodowych (np. poprzez zidentyfikowanie miejsca pobytu osoby podejrzewanej na podstawie analizy jej publicznego profilu w mediach społecznościowych).

- 8 K.J. Mitchell, D. Finkelhor, L.M. Jones, J. Wolak, *Use of Social Networking Sites in Online Sex Crimes Against Minors: An Examination of National Incidence and Means of Utilization*, „Journal of Adolescent Health” 2010, t. 47, nr 2, s. 1-8, <https://www.doi.org/10.1016/j.jadohealth.2010.01.007>; K. Müller, C. Schwarz, *Fanning the Flames of Hate: Social Media and Hate Crime*, „Journal of the European Economic Association” 2020, t. 19, nr 4, s. 2131-2167, <https://doi.org/10.1093/jeea/jvaa045>; P. Patel, K. Kannoorpatti, B. Shanmugam, S. Azam, K.C. Yeo, *A Theoretical Review of Social Media Usage by Cyber-Criminals*, „2017 International Conference on Computer Communication and Informatics (ICCCI)” 2017, s. 1-6, <https://www.doi.org/10.1109/ICCCI.2017.8117694>; A. Vishwanath, *Habitual Facebook Use and its Impact on Getting Deceived on Social Media*, „Journal of Computer-Mediated Communication” 2015, t. 20, nr 1, s. 83-98, <https://www.doi.org/10.1111/jcc4.12100>; M.L. Williams, P. Burnap, A. Javed, H. Liu, S. Ozalp, *Hate in the Machine: Anti-Black and Anti-Muslim Social Media Posts as Predictors of Offline Racially and Religiously Aggravated Crime*, „The British Journal of Criminology” 2020, t. 60, nr 1, s. 93-117, <https://www.doi.org/10.1093/bjc/azz049>.
- 9 T. Hoffmeister, *The Challenges of Preventing and Prosecuting Social Media Crimes*, „Pace Law Review” 2014, t. 35, nr 1, <https://digitalcommons.pace.edu/plr/vol35/iss1/4/> [dostęp: 15.03.2022].
- 10 H. Dębniak, S. Rabczuk, *Wybrane aspekty prawne pozyskiwania danych z mediów społecznościowych przez polskie organy ścigania*, „Problemy Współczesnej Kryminalistyki” 2019, t. 23, s. 49-78; P. Karasek, *Social Media Intelligence as a Tool for Immigration and National Security Purposes*, „Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego” 2018, t. 10, nr 19, s. 405-415, http://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.desklight-962674c1-cf33-4a36-bab4-112cd141bac1/c/PBW_19_-_Karasek_-_angielska_wersja.pdf [dostęp: 15.03.2022].
- 11 B. Stromczyński, P. Waszkiewicz, *Biały wywiad w praktyce pracy organów ścigania na przykładzie wykorzystania serwisów społecznościowych*, „Prokuratura i Prawo” 2014, nr 5, s. 146-170, https://prawo.uni.wroc.pl/sites/default/files/students-resources/dowody_bia%C5%82y%20wywiad.pdf [dostęp: 15.03.2022]; M. Tomaszewska-Michalak, *Prawne aspekty pozyskiwania informacji w Internecie*, „Studia Politologiczne” 2019, t. 54, s. 116-134, <http://yadda.icm.edu.pl/yadda/element/bwmeta1.element.desklight-6af7d8b2-5d-24-4892-89e6-ddcd4c556b6f> [dostęp: 15.03.2022].

Problem stricte procesowego wykorzystania materiałów pochodzących z mediów społecznościowych był dotychczas szeroko omawiany głównie w literaturze zagranicznej, na gruncie obcego ustawodawstwa¹². W szczególności warte przywołania są w tym miejscu istniejące badania sondażowe zrealizowane wśród adwokatów amerykańskich (n=99), wskazujące na obecność w ich doświadczeniu zawodowym spraw sądowych w których uwzględniany jest materiał dowodowy z mediów społecznościowych¹³. Według danych pochodzących z przedmiotowego sondażu, 90% respondentów wykorzystywało w swojej praktyce zawodowej w ciągu 12 miesięcy poprzedzających badanie z dowody z mediów społecznościowych (31% czyniło to w 1–3 sprawach, 23% w 4–10 sprawach, 16% w 11–20 sprawach, a 19% w ponad 20 sprawach w ciągu tego roku). Kierując się tymi rezultatami należy zauważyć, że media społecznościowe prawdopodobnie są faktycznie istotnym (a w każdym razie dość częstym) źródłem materiału dowodowego. Dotychczas jednak nie prowadzono w Polsce analogicznych ani innych podobnych badań empirycznych, które umożliwiłyby potwierdzenie takiej tezy na gruncie krajowym¹⁴.

Nie ulega wątpliwości, że różnorodne treści tworzone przez użytkowników (m.in. komentarze, zdjęcia, statusy, wiadomości czy polubienia) jak i powstające automatycznie (m.in. metadane dotyczące czasu logowania) mogą dostarczać istotnych informacji w wielu stanach faktycznych. W odniesieniu do polskiej procedury karnej, rozważania dotyczące procesowego pozyskania treści z mediów społecznościowych były prowadzone raczej tylko w kontekście ogólnego pozyskiwania dowodów cyfrowych¹⁵.

Pod wieloma względami, treści z mediów społecznościowych faktycznie stanowią po prostu kolejną odmianę tzw. cyfrowego materiału dowodowego¹⁶ – zagadnienia opisanego już wcześniej także w odniesieniu do polskiej procedury karnej¹⁷. Dowodowe wykorzystanie treści z mediów społecznościowych nie było jednak w przeszłości szczególnie istotnym elementem tego dyskursu. Traktując treści z mediów społecznościowych jako kolejną kategorię dowodów cyfrowych należy przypomnieć, że ich wiarygodność

- 12 P.W. Grimm, L.Y. Bergstrom, M.M. O'Toole-Loureiro, *Authentication of Social Media Evidence*, „American Journal of Trial Advocacy” 2013, t. 36, s. 433-472; J.P. Murphy, A. Fontecilla, *Social Media Evidence in Government Investigations and Criminal Proceedings*, „A Frontier of New Legal Issues” 2013, t. 19, nr 3, s. 1-31, <https://scholarship.richmond.edu/jolt/vol19/iss3/4/> [dostęp: 15.03.2022]; E.W. Sholl, *Exhibit Facebook: The Discoverability and Admissibility of Social Media Evidence*, „Tulane Journal of Technology and Intellectual Property” 2013, t. 16, s. 207-230; L.A. Silver, *The Unclear Picture...*, dz.cyt., s. 111-154.
- 13 C. Macbean, *2018 litigation and practice support survey results*, <http://epubs.iltanet.org/i/1108621-lps19/12>, [dostęp: 28.03.2021].
- 14 P. Waszkiewicz, S. Rabczuk, K. Worek, *Wykorzystanie dowodów z mediów społecznościowych w postępowaniu cywilnym. Perspektywa badawcza*, [w:] P. Ostaszewski, K. Buczkowski (red.), *Granice prawa. Księga jubileuszowa Profesora Andrzeja Siemaszki*, Warszawa 2021, s. 763.
- 15 P. Opitek, *Wybrane aspekty pozyskiwania dowodów cyfrowych w sprawach karnych*, „Prokuratura i Prawo” 2018, nr 7-8, s. 65-85.
- 16 K.C. Seigfried-Spellar, S.C. Leshney, *The Intersection Between Social Media, Crime, and Digital Forensics: #WhoDunIt?*, [w:] J. Sammons (red.), *Digital Forensics: Threatscape and Best Practices*, Amsterdam 2015, s. 59-67, <https://www.doi.org/10.1016/B978-0-12-804526-8.00004-6>.
- 17 W.A. Kasprzak, *Ślady cyfrowe. Studium prawno-kryminalistyczne*, Warszawa 2015; A. Lach, *Dowody elektroniczne w procesie karnym*, Toruń 2004; P. Lewulis, *Dowody cyfrowe – teoria i praktyka kryminalistyczna w polskim postępowaniu karnym*, Warszawa 2021.

podlega ocenie właściwego w sprawie organu, z uwzględnieniem zasad prawidłowego rozumowania oraz wskazań wiedzy (naukowej) i doświadczenia życiowego (przeciętnej wykształconej dorosłej osoby) – tj. zgodnie z dyrektywą określoną w art. 7 k.p.k.¹⁸

Uważa się, że zachowanie wiarygodności każdego cyfrowego materiału dowodowego wymaga uwzględnienia wytycznych informatyki kryminalistycznej¹⁹. Nie wdając się w tym miejscu w rozważania na temat szczegółów możliwych do zastosowania technik służących zachowaniu wiarygodności dowodu cyfrowego, nierzadko wskazywano, że wymaga to co do zasady wiedzy specjalnej (w rozumieniu art. 193 k.p.k.). Materiały cyfrowe, należące w polskim procesie karnym do kategorii dowodów rzeczowych, są bowiem szczególnie podatne na trudne do zweryfikowania zmiany, modyfikacje i manipulacje. Przy obecnym stanie rozwoju społeczeństwa cyfrowego, nakaz bezwarunkowego angażowania biegłego informatyka do oceny treści cyfrowych jest dyskusyjny²⁰. Niemniej niespornym elementem dotychczas formułowanych zaleceń jest dążenie do takiego zabezpieczenia, analizy i prezentacji dowodów cyfrowych, aby prezentowany materiał był odporny na zarzuty o manipulację. Nie ma podstaw, aby spod tego zalecenia wyłączać treści pochodzące z mediów społecznościowych. Nawet na tle innych rodzajów dowodów cyfrowych, treści z mediów społecznościowych wydają się szczególnie podatne na przekłamania, a przypisanie ich autorstwa konkretnej osobie – szczególnie trudne do udowodnienia.

Nie istnieją natomiast uniwersalnie akceptowane ani wiążące procedury pozyskiwania dowodów cyfrowych. Wynika to głównie z dynamiki rozwoju i zmienności technologii – nowo opracowane standardy mogłyby okazać się nieaktualne już w momencie ich publikacji²¹. Do pozyskiwania dowodów z mediów społecznościowych odnieść można w szczególności wiele opisanych na gruncie kryminalistycznym problemów związanych z pozyskiwaniem treści sieciowych²². Heterogeniczność platform społecznościowych

18 Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego, tj. Dz.U. 2021, poz. 534 ze zm.

19 M. Abulaish, N.A.H. Haldar, *Advances in Digital Forensics Frameworks and Tools: A Comparative Insight and Ranking*, „International Journal of Digital Crime and Forensics” 2018, t. 10, nr 2, s. 95-119, <https://www.doi.org/10.4018/IJDCF.2018040106>; J. Williams, *ACPO Good Practice Guide for Digital Evidence*, London 2012, s. 6-7, https://www.digital-detective.net/digital-forensics-documents/ACPO_Good_Practice_Guide_for_Digital_Evidence_v5.pdf [dostęp: 15.03.2022]; J. Kosiński, *Paradygmaty cyberprzestępczości*, Warszawa 2015, s. 181-182; S. Saleem, O. Popov, I. Bagilli, *Extended Abstract Digital Forensics Model with Preservation and Protection as Umbrella Principles*, „Procedia Computer Science” 2014, t. 35, s. 812-821, <https://www.doi.org/10.1016/j.procs.2014.08.246>; M. Szmit, *O standardach informatyki śledczej*, „Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach” 2018, t. 355, s. 82.

20 G. Horsman, *ACPO Principles for Digital Evidence: Time for an Update?*, „Forensic Science International: Reports” 2020, t. 2, s. 1-6, <https://www.doi.org/10.1016/j.fsir.2020.100076>; P. Lewulis, *Digital Forensic Standards and Digital Evidence in Polish Criminal Proceedings. An Updated Definition of Digital Evidence in Forensic Science*, „International Journal of Electronic Security and Digital Forensics” 2021, t. 13, nr 4, s. 403-417, <https://www.doi.org/10.1504/IJESDF.2021.10034988>.

21 M. Szmit, *O standardach informatyki śledczej...*, op.cit., s. 81-91.

22 J. Dykstra, A.T. Sherman, *Acquiring Forensic Evidence from Infrastructure-as-a-Service Cloud Computing: Exploring and Evaluating Tools, Trust, and Techniques*, „Digital Investigation” 2012, t. 9, s. 90-98, <https://www.doi.org/10.1016/j.diin.2012.05.001>; M. Harbawi, A. Varol, *An Improved Digital Evidence Acquisition Model for the Internet of Things Forensic I: A Theoretical Framework*, [w:] *5th International Symposium on Digital Forensic and Security (ISDFS)*, Tirgu Mures 2017, s. 1-6, <https://www.doi.org/10.1109/ISDFS.2017.7916508>.

i stosowanych w nich rozwiązań informatycznych oraz skala ilości przetwarzanych w ich ramach danych przyczyniają się do trudności ze sformułowaniem jasnych i poprawnych naukowo zasad zabezpieczania i prezentacji treści z nich pochodzących²³. Istnieją oczywiście propozycje rozwiązań w tym zakresie, obejmujące też konkretne narzędzia i taktyki mogące służyć wiarygodnemu zabezpieczeniu dowodów z mediów społecznościowych²⁴. Jakikolwiek rozwiązania kreowane w ramach amerykańskiego systemu prawnego nie muszą być jednak odpowiednie w kontekście polskich postępowań sądowych, zwłaszcza ze względu na odmienne (często surowsze) uregulowania dotyczące postępowania dowodowego²⁵.

Wcześniejsze rozważania dotyczące cyfrowego materiału dowodowego w polskim postępowaniu karnym zahaczały o kwestię mediów społecznościowych w zasadzie pobocznie i bez szczególnych podstaw empirycznych. Nic w tym dziwnego, skoro teoretyczne ramy wykorzystania „dowodów cyfrowych” były budowane na przestrzeni wielu lat, zupełnie niezależnie od powstania i proliferacji mediów społecznościowych. Z dowodowym pozyskiwaniem treści z mediów społecznościowych wiąże się natomiast szereg specyficznych problemów proceduralnych, jurysdykcyjnych, kryminalistycznych i prawnomaterialnych wymagających podjęcia na gruncie naukowym. Rzetelne rozważenie tych problemów wymaga wcześniejszego ustalenia obrazu istniejącej praktyki – brak sprecyzowanych standardów wykorzystania treści z mediów społecznościowych nie stoi bowiem na przeszkodzie ich faktycznemu wykorzystywaniu w postępowaniach sądowych na przestrzeni ostatnich lat.

- CELE I ZAŁOŻENIA BADAWCZE -

Niniejsze badanie podjęte zostało z zamiarem eksploracji i wstępnego opisu istniejącej praktyki sądowej w zakresie dowodowego wykorzystywania treści z mediów społecznościowych, w oparciu o doświadczenia profesjonalnych obrońców i pełnomocników stron. Szczegółowe cele badawcze oraz korespondujące z nimi hipotezy eksploracyjne obejmowały w szczególności:

- A. Weryfikację skali ewentualnego występowania treści z mediów społecznościowych i ich znaczenia dla postępowań sądowych. Przyjęto przy tym, że większość profesjonalnych pełnomocników i obrońców w Polsce spotyka się w praktyce z dowodowym wykorzystaniem treści dowodowych z mediów społecznościowych (H 1), a także, że – jeżeli takie dowody są obecne w sprawie – mają one rzeczywisty wpływ na treść orzeczenia (H 2).
- B. Określenie, jakie platformy społecznościowe są najpopularniejsze jako źródło przydatnych dowodowo treści w postępowaniu karnym. Przyjęto przy tym hipotezę, że popularność źródeł dowodowych treści jest zasadniczo zbieżna z zestawieniem najpopularniejszych (w danym czasie) platform społecznościowych (H 3).

23 H. Arshad, A. Jantan, E. Omolara, *Evidence Collection...*, dz.cyt., s. 134.

24 H. Arshad, A. Jantan, G.K. Hoon, A.S. Butt, *A Multilayered Semantic Framework for Integrated Forensic Acquisition on Social Media*, „Digital Investigation” 2019, t. 29, s. 147-158, <https://www.doi.org/10.1016/j.diin.2019.04.002>.

25 M. Szmít, *O standardach informatyki śledczej...*, dz.cyt., s. 86-88.

- C. Określenie, jakie rodzaje treści zamieszczanych w mediach społecznościowych są częściej wykorzystywane w sądowym postępowaniu karnym. Na gruncie istniejących klasyfikacji rodzajów dowodów cyfrowych, potencjalnie istotne treści z mediów społecznościowych są zbiorem niejednorodnym. Przyjęto przy tym hipotezę, że w praktyce najczęściej występujące są dowody obejmujące treści świadomie wytwarzane przez użytkowników (treści komentarzy, statusów, wiadomości), a treści generowane automatycznie (np. informacje o logowaniu użytkownika w danym miejscu i czasie) występują relatywnie rzadziej (H 4).
- D. Określenie, w jakiej formie treści dowodowe z mediów społecznościowych są faktycznie prezentowane w postępowaniu sądowym. Mając na uwadze przywołaną wcześniej literaturę dotyczącą dowodów cyfrowych, możliwe jest wyodrębnienie różnych form zabezpieczenia i prezentacji treści, które w różnym stopniu pozwalają na zachowanie wiarygodności dowodów. Przyjęto przy tym hipotezy, że treści są częściej wprowadzane do postępowania w formie prostych, nieuwiarygodnionych wydruków niż z wykorzystaniem wiedzy specjalnej z zakresu informatyki (H 5) oraz że sądy karne, co do zasady, nie odmawiają im z tego powodu wiarygodności dowodowej (H 6).

- METODOLOGIA BADANIA -

Doświadczenia profesjonalnych pełnomocników stron i obrońców w sprawach karnych z sądowym wykorzystaniem treści pochodzących z mediów społecznościowych zostały zbadane przekrojowo, z wykorzystaniem metody sondażowej jako adekwatnej – pomimo jej ograniczeń – biorąc pod uwagę przyjęte cele badawcze. Sondaż został przeprowadzony w dniach 5–15 stycznia 2021 r. w oparciu o kwestionariusz ankiety udostępniony online (przygotowany w oparciu o narzędzie Google Forms). W dniach 3–4 stycznia 2021 r. w celu weryfikacji czytelności przygotowanego kwestionariusza przeprowadzono badanie pilotażowe na grupie dziesięciu osób o wykształceniu prawniczym. Wyniki pilotażu zostały wyłączone z wyników badania.

Nabór respondentów do badania prowadzony był metodą ogłoszeniową: zaproszenie do udziału w sondażu oraz link do kwestionariusza był dystrybuowany w drodze ogłoszeń skierowanych do wszystkich izb adwokackich (24) i radcowskich (19) w Polsce za pośrednictwem ich organów samorządowych. Równocześnie ogłoszenie z zaproszeniem do udziału w badaniu zostało zamieszczone bezpośrednio w ogólnopolskich grupach dyskusyjnych w mediach społecznościowych, zraszających adwokatów, radców prawnych i aplikantów²⁶. Udział w badaniu był anonimowy.

Ankieta była adresowana do wszystkich osób wykonujących zawód adwokata lub radcy prawnego (albo będących aplikantami tych zawodów) i które w ramach swoich obowiązków zawodowych mają przynajmniej dwuletnie doświadczenie w uczestnictwie w polskich postępowaniach sądowych. Ze względu na cel przedmiotowego badania, do-

26 Ogłoszenia zamieszczono jednokrotnie w każdej z grup: *Adwokatura Polska*, <https://www.facebook.com/groups/adwokatura.polska> (11,3 tys. członków); *Polska Palestra*, <https://www.facebook.com/groups/Polska.Palestra> (5,4 tys. członków); *Aplikanci*, <https://www.facebook.com/groups/aplikacje> (11,5 tys. członków).

świadczanie udziału w postępowaniach sądowych stanowiło istotne kryterium doboru respondentów. Ankiety nie adresowano jednak do przedstawicieli niektórych innych zawodów prawniczych – sędziów czy prokuratorów. Pytania kierowane były do osób, które postrzegają toczące się postępowania z perspektywy uprawnień strony, a więc nie realizują funkcji organu orzekającego na jakimkolwiek etapie sprawy.

Należy mieć na uwadze, że ankieta badawcza została zaadresowana do określonej części środowiska prawniczego. Wybór tej metody sondażowej oraz zastosowanie nieprobabilistycznej metody doboru próby dodatkowo ogranicza stopień reprezentatywności badania. Niemniej wybór wskazanych metod jest uzasadniony, biorąc pod uwagę ekspercki charakter badanej populacji oraz eksploracyjny cel badania, w ramach którego nie jest konieczne przedstawienie kategoriycznych i generalnych twierdzeń²⁷. Na marginesie warto podkreślić, że samo w sobie niezwykle skomplikowane jest nawet teoretyczne wskazanie kryteriów ilościowych dla reprezentatywności badania sondażowego populacji eksperckiej obejmującej uczestniczących w postępowaniach sądowych profesjonalnych pełnomocników i obrońców. Badanie miało zatem charakter wstępny, a jego wyniki mogą zostać pogłębione i zweryfikowane w toku dalszych badań, w szczególności z wykorzystaniem innych metod empirycznych.

W treści kwestionariusza badania, wszyscy respondenci byli proszeni o potwierdzenie, czy znane jest im pojęcie „media społecznościowe”. Pytania dotyczące zawodu, doświadczenia sądowego oraz znajomości pojęcia „media społecznościowe” miały charakter filtrujący – wyłącznie osoby deklarujące spełnienie wskazanych kryteriów zostały zaproszone do udzielenia dalszych odpowiedzi. Wszyscy respondenci byli też poproszeni o wskazanie, czy ich praktyka zawodowa jest bardziej (raczej lub zdecydowanie) związana z postępowaniem karnym czy cywilnym. Odpowiedź na to pytanie miała wpływ na kontekst zadawanych pytań, które mogły odnosić się do postępowań karnych albo cywilnych.

W żadnym miejscu kwestionariusza nie przywołano definicji „mediów społecznościowych”, ani też nie pytano o nią. Zbiór konkretnych platform klasyfikowanych w odbiorze społecznym jako „społecznościowe” nieustannie zmienia się, będąc wynikiem zderzenia zbiorowej intuicji użytkowników sieci z dostępnymi w danym czasie funkcjonalnościami różnych platform. Nie kwestionując istniejących propozycji definicji ogólnych, pojęcie „media społecznościowe” zostało zoperacjonalizowane dla celów niniejszego badania poprzez wskazanie konkretnego katalogu takich platform zbudowanego na podstawie dostępnej analizy rynku usług cyfrowych określającej „najpopularniejsze w Polsce media społecznościowe w 2020 r.”²⁸ W ramach przywołanego raportu, popularność platform społecznościowych była określana w oparciu o procentowy udział polskich użytkowników Internetu (w wieku 16–64 lat) deklarujących korzystanie z poszczególnych mediów.

27 E.R. Babbie, *Badania społeczne w praktyce*, Warszawa 2019, s. 204.

28 S. Kemp, *Digital 2020: Poland*, <https://datareportal.com/reports/digital-2020-poland> [dostęp: 25.01.2021].

Właściwy kwestionariusz ankiety złożony był z dwóch części: wstępnej oraz szczegółowej. W części wstępnej respondenci byli proszeni o określenie, czy spotykają się w praktyce postępowań sądowych z dowodowym wykorzystaniem treści z mediów społecznościowych. Możliwe było wskazanie jednej odpowiedzi: przeczącej lub twierdzącej, ze wskazaniem częstości występowania tego typu spraw w skali roku (od 1 do 3; od 4 do 10; od 11 do 20; albo ponad 20 rocznie). Proponowane tu przedziały liczbowe dobrano tak, aby korespondowały one z analogicznymi badaniami zagranicznymi²⁹. Pytanie to miało charakter filtrujący, a o dalsze odpowiedzi były proszone tylko osoby, które udzieliły którejs z odpowiedzi twierdzących. W tym miejscu respondenci byli zaproszeni do wskazania, w jakiego typu sprawach karnych treści z mediów społecznościowych pojawiają się najczęściej w ich doświadczeniu zawodowym (pytanie miało charakter otwarty i opcjonalny – odpowiedzi mogły być udzielane w polu tekstowym).

Szczegółowa część kwestionariusza obejmowała pięć pytań dotyczących różnych aspektów sądowego wykorzystania treści z mediów społecznościowych w sprawach karnych.

Pierwsze pytanie dotyczyło postrzeganego przez respondentów znaczenia treści z mediów społecznościowych dla wydawanych w sprawach karnych orzeczeń. Na pytanie „Czy w Pana / Pani ocenie i doświadczeniu w sprawach karnych, treści pochodzące z mediów społecznościowych – jeżeli są obecne – są generalnie istotnym (tj. mającym wpływ na treść orzeczenia) elementem materiału dowodowego?” możliwe było udzielenie jednej z pięciu odpowiedzi: tak, raczej tak, trudno powiedzieć, raczej nie, nie.

Drugie pytanie zmierzało do ustalenia, jakie platformy społecznościowe są w doświadczeniu respondentów najczęściej źródłem materiału dowodowego. Na pytanie „z jakich platform społecznościowych pochodziły treści dowodowe wykorzystywane w Pani / Pana doświadczeniu sądowym w sprawach karnych?” możliwe było wielokrotne wskazanie odpowiedzi z przedstawionej listy „najpopularniejszych mediów społecznościowych w Polsce w 2020 r.”³⁰ Lista została poddana randomizacji. Możliwe było także uzupełnienie listy o własne propozycje (pole „inne”). Podstawowy katalog obejmował następujące platformy, wymienione tu w kolejności od najbardziej do najmniej popularnej (wartości w nawiasach oznaczają odsetek polskich użytkowników Internetu korzystających z danej platformy): Youtube (92%), Facebook (89%), Facebook Messenger (72%), Instagram (55%), Whatsapp (45%), Twitter (35%), Skype (31%), Snapchat (29%), LinkedIn (26%), Pinterest (25%), Nk.pl (19%), Twitch (18%), Reddit (16%), TikTok (15%), WeChat (15%), Viber (14%).

Trzecie pytanie („Jakiego rodzaju treści z mediów społecznościowych są wykorzystywane w celach dowodowych w sprawach karnych?”) miało formę tabelaryczną i dotyczyło częstości występowania wymienionych rodzajów treści z mediów społecznościowych. Odpowiedzi były udzielane w pięciostopniowej skali opisowej (wcale, rzadko, czasami, często, bardzo często). Ze względu na różnorodność i zmienność funkcjonal-

29 C. Macbean, *2018 litigation and practice...*, dz.cyt., s. 37.

30 S. Kemp, *Digital 2020: Poland...*, op.cit.

ności mediów społecznościowych, niecelowe jest konstruowanie kazuistycznych klasyfikacji dostępnych tam treści. Zmienne w postaci rodzajów potencjalnych treści dowodowych zoperacjonalizowano na podstawie jakościowej analizy najpopularniejszych platform społecznościowych³¹. Dla celu niniejszego badania przyjęto ogólny katalog rodzajów potencjalnie przydatnych dowodowo materiałów, który przedstawiono respondentom w kolejności losowej:

- I. Treść opublikowanych przez użytkownika postów / statusów.
- II. Treść napisanych przez użytkownika komentarzy pod opublikowanymi materiałami.
- III. Treść konwersacji prowadzonych przez użytkowników w komunikatorach społecznościowych.
- IV. Opublikowane przez użytkownika zdjęcia.
- V. Opublikowane przez użytkownika nagrania audio lub wideo.
- VI. Informacje o logowaniach użytkownika (w tym metadane dotyczące miejsca i czasu interakcji z platformą).
- VII. Informacje o powiązaniach profilu użytkownika z innymi użytkownikami (indywidualnymi lub organizacyjnymi).
- VIII. Informacje o interakcji użytkownika z treścią (m.in. polubienia i inne reakcje).

Pytanie czwarte („w jakiej formie prezentowane są w sprawach karnych dowodowe treści pochodzące z mediów społecznościowych?") miało analogiczną do poprzedniego formę tabelaryczną z zastosowaniem pięciostopniowej skali opisowej dotyczącej częstości występowania różnych form prezentacji treści (dla każdej zmiennej możliwe było wskazanie, że dana forma występuje w praktyce: wcale, rzadko, czasami, często, bardzo często). Zmienne zoperacjonalizowano na podstawie zidentyfikowanych w toku wcześniejszych badań aktowych³² występujących w praktyce form prezentacji treści cyfrowych w postępowaniu karnym. Przy określaniu katalogu form nie brano pod uwagę ich poprawności prawnej czy kryminalistycznej – znaczenie miało jedynie to, czy dana forma prezentacji jest wykorzystywana praktycznie (choćby nieprawidłowo). Respondentom przedstawiono katalog obejmujący, przedstawione w kolejności losowej:

- a) Prosty wydruk treści, tj. niepotwierdzony w żaden szczególny sposób, załączony do akt postępowania wydruk zrzutu ekranu.
- b) Kilka wariantów wydruków treści, co do zasady niebadanych informatycznie, lecz potwierdzonych autorytetem konkretnej osoby lub organu:
 - i) Wydruk potwierdzony przez adwokata lub radcę prawnego występującego w danej sprawie.
 - ii) Wydruk treści załączony do protokołu przesłuchania osoby – na przykład świadka, przedstawiającego wydruki.
 - iii) Protokół oględzin treści cyfrowych (sporządzony w toku oględzin przeprowadzonych na podstawie art. 207 k.p.k.).

31 Tamże.

32 P. Lewulis, *Dowody cyfrowe...*, dz.cyt., s. 211.

- c) Wydruki lub nośniki z danymi dostarczone przez zewnętrzny podmiot (na przykład przedsiębiorcę telekomunikacyjnego lub administratora usługi internetowej – w tym mediów społecznościowych).
- d) Opinia biegłego z zakresu informatyki, wykonana w oparciu o ekspertyzę zleconą przez organ procesowy.

Na pytanie piąte („Czy zdarza się, aby sąd odmówił wiarygodności dowodowej treściom pochodzącym z mediów społecznościowych?”), analogicznie do pytania pierwszego, możliwe było udzielenie jednej z pięciu odpowiedzi: tak, raczej tak, trudno powiedzieć, raczej nie, nie. Po tym pytaniu respondentom umożliwiono także opcjonalne udzielenie komentarza uzupełniającego.

- WYNIKI BADANIA -

W badaniu ankietowym łącznie wzięło udział $n=310$ osób wykonujących zawód adwokata lub radcy prawnego (albo będących aplikantami tych zawodów). Wszyscy respondenci zadeklarowali, że znane jest im pojęcie „media społecznościowe”, jednakże kryterium minimalnego doświadczenia i udziału w postępowaniach sądowych spełniło $n=278$ osób. W tej liczbie, na podstawie dotychczasowego doświadczenia i preferencji zawodowych, $n=83$ respondentów określiło się jako osoby raczej ($n=48$) lub zdecydowanie ($n=35$) zbliżone bardziej do postępowania karnego niż do postępowania cywilnego. W niniejszym opracowaniu prezentowany jest wyłącznie wynik ilościowej analizy odpowiedzi udzielonych przez profesjonalnych pełnomocników i obrońców działających w sprawach karnych³³.

Treści dowodowe pochodzące z mediów społecznościowych są powszechnie obecne w postępowaniach karnych (tab. 1). W doświadczeniu sądowym zdecydowanej większości respondentów (94%) takie dowody występują w przynajmniej 1–3 sprawach rocznie. Zarazem większa liczba osób zadeklarowała, że spotykają się z dowodami tego rodzaju w ponad 20 sprawach rocznie (co w praktyce sądowej jest relatywnie dużą liczbą postępowań) niż że nie spotykają się z nimi wcale. Omawiany rodzaj materiału dowodowego, jeżeli jest obecny w sprawie, ma wpływ na treść orzeczeń w sprawach karnych (tab. 2). Wpływ ten został oceniony jako istniejący (28,2%) lub raczej istniejący (50%) przez znaczną większość respondentów. Jedynie w ocenie 5% praktyków wpływ ten nie istnieje lub raczej nie istnieje. Zarazem 16,7% respondentów nie potrafiło tego określić jednoznacznie. Wyniki odpowiedzi na dwa pierwsze z pytań kwestionariusza potwierdzają, że większość osób wykonujących zawody prawnicze w Polsce spotyka się w praktyce z dowodowym wykorzystaniem treści dowodowych z mediów społecznościowych (H 1), oraz że mają one wpływ na treść orzeczeń (H 2).

33 Analogiczne wyniki badania w zakresie dotyczącym postępowań cywilnych zostały opracowane odrębnie i opublikowane w: P. Lewulis, *Media społecznościowe jako źródło materiału dowodowego w sprawach cywilnych. Wyniki wstępnego badania ankietowego przeprowadzonego wśród adwokatów i radców prawnych*, „Państwo i Prawo” (w druku).

Tab. 1. Odpowiedzi na pytanie: Czy w praktyce zawodowej w sprawach karnych spotyka się Pan / Pani z dowodowym wykorzystaniem treści pochodzących z mediów społecznościowych?

Czy treści dowodowe z mediów społecznościowych występują w praktyce postępowań sądowych w sprawach karnych?	% respondentów	(liczba odpowiedzi)
Nie	6,0%	5
Tak, w 1–3 sprawach rocznie	33,7%	28
Tak, w 4–10 sprawach rocznie	33,7%	28
Tak, w 11–20 sprawach rocznie	18,1%	15
Tak, w ponad 20 sprawach rocznie	8,4%	7
Razem	100%	83
W tym warianty „tak”	94%	78

Źródło: badanie własne

Tab. 2. Odpowiedzi na pytanie: Czy w Pana / Pani ocenie i doświadczeniu w sprawach karnych, treści pochodzące z mediów społecznościowych – jeżeli są obecne – są generalnie istotnym (tj. mającym wpływ na treść orzeczenia) elementem materiału dowodowego?

Czy treści z mediów społecznościowych mają wpływ na orzeczenia w sprawach karnych?	(liczba odpowiedzi)	%
Tak	22	28,2%
Raczej tak	39	50,0%
Trudno powiedzieć	13	16,7%
Raczej nie	3	3,8%
Nie	1	1,3%
Razem	78	100%

Źródło: badanie własne

Najpopularniejszym źródłem dowodowych treści jest, w ocenie znacznej większości respondentów, Facebook (94,9%). Youtube, najpopularniejsze medium w świetle analiz rynku usług cyfrowych w Polsce, został wskazany jako źródło treści dowodowych przez 26,9% badanych. Warto zauważyć, że tylko trzy platformy: Facebook, Facebook Messenger oraz Whatsapp były wskazywane przez więcej niż 50% respondentów (tab. 3). Popularność poszczególnych platform jako źródeł treści dowodowych w sprawach karnych nie pokrywa się z ogólną popularnością tychże platform wśród użytkowników Internetu. Choć przyjęta w tym zakresie hipoteza (H 3) okazała się niesłuszna, należy zauważyć że większość spośród wymienionych w zestawieniu platform społecznościowych była wskazywana jako źródło materiału dowodowego co najmniej przez część respondentów. Tylko niektóre platformy społecznościowe w ogóle nie bywają źródłem materiału dowodowego według doświadczenia praktyków.

Tab. 3. Odpowiedzi na pytanie: Z jakich platform społecznościowych pochodziły treści dowodowe wykorzystywane w Pani / Pana doświadczeniu sądowym w sprawach karnych (możliwe wskazanie wielu odpowiedzi)?

Platformy społecznościowe jako źródła treści dowodowych	(liczba odpowiedzi)	%
Facebook	74	94,9%
Facebook Messenger	61	78,2%
Whatsapp	47	60,3%
Instagram	27	34,6%
Youtube	21	26,9%
Twitter	20	25,6%
Skype	8	10,3%
Snapchat	8	10,3%
Tinder	7	9,0%
LinkedIn	5	6,4%
Nk.pl	5	6,4%
TikTok	4	5,1%
Viber	4	5,1%
Twitch	3	3,8%
WeChat	3	3,8%
Forum dzienników lokalnych	2	2,6%
Pinterest	0	0,0%
Reddit	0	0,0%
		n=78

Źródło: badanie własne

Odpowiedzi dotyczące częstości występowania poszczególnych rodzajów treści dowodowych udzielane były w formie tabelarycznej w pięciostopniowej skali opisowej. Dla przejrzystości przedstawienia wyniku badania, dokonano zsumowania odpowiedzi skrajnych („często” i „bardzo często” oraz „rzadko” i „wcale”). W ocenie respondentów najczęściej dowodowo wykorzystywane są treści (tab. 4) konwersacji prowadzonych w komunikatorach udostępnianych w platformach społecznościowych (83,3%), a w dalszej kolejności także publikowane przez użytkowników zdjęcia (70,5%), posty i statusy (59%) oraz komentarze pod treściami (59%). Co do zasady treści te są tworzone świadomie przez użytkowników, co wspiera wyrażoną w tym zakresie hipotezę o popularności dowodowej materiałów generowanych przez człowieka (H 4). Stwierdzenie to osłabia jednak fakt, że jako najmniej wykorzystywane dowodowo wskazywano interakcje użytkowników z innymi treściami (tj. polubienia, reakcje itp.).

Treści dowodowe pochodzące z mediów społecznościowych są prezentowane przede wszystkim (76,9%) w formie prostych wydruków (np. wydruków zrzutu ekranu), nierzadko stanowiących załącznik do protokołów przesłuchań (tab. 5). Wyraźnie rzadziej materiał dowodowy pochodzący z mediów społecznościowych prezentowany jest przy

zaangażowaniu biegłego czy w ramach czynności procesowych podejmowanych przez organy ścigania. Najbardziej zaś dowodowe informacje przekazywane są przez administratorów mediów społecznościowych. Co do zasady, treści dowodowe pochodzące z mediów społecznościowych nie są prezentowane w sposób umożliwiający pełną, techniczno-kryminalistyczną weryfikację ich wiarygodności, potwierdzając przyjętą w tym zakresie hipotezę (H 5).

Tab. 4. Odpowiedzi na pytanie: Jakiego rodzaju treści z mediów społecznościowych są wykorzystywane w celach dowodowych w sprawach karnych?

Rodzaje treści dowodowych	Często i bardzo często	Czasami	Rzadko i wcale
Treść konwersacji prowadzonych w komunikatorze	83,3%	11,5%	5,1%
Opublikowane przez użytkownika zdjęcia	70,5%	19,2%	10,3%
Treść napisanych przez użytkownika postów/statusów	59,0%	23,1%	17,9%
Treść napisanych przez użytkownika komentarzy	59,0%	19,2%	21,8%
Opublikowane nagrania wideo / audio	48,7%	32,1%	19,2%
Informacje o logowaniu użytkownika	30,8%	20,5%	48,7%
Informacja o powiązaniach profilu użytkownika z innymi	16,7%	19,2%	64,1%
Interakcje użytkownika z innymi treściami	11,5%	20,5%	67,9%
			n=78

Źródło: badanie własne

Tab. 5. Odpowiedzi na pytanie: W jakiej formie prezentowane są w sprawach karnych dowodowe treści pochodzące z mediów społecznościowych?

Sposoby prezentacji treści dowodowych	Często i bardzo często	Czasami	Rzadko i wcale
Wydruk treści (np. niepotwierdzony zrzut ekranu)	76,9%	19,2%	3,8%
Wydruk treści (jako załącznik do protokołu przesłuchania)	48,7%	20,5%	30,8%
Wydruk treści (potwierdzony przez adwokata lub radcę prawnego)	30,8%	25,6%	43,6%
Opinia biegłego (z zakresu informatyki)	19,2%	38,5%	42,3%
Protokół (np. z oględzin, wykonany przez Policję)	15,4%	21,8%	61,5%
Wydruk lub dane przekazane przez administratora.	15,4%	21,8%	62,8%
			n=78

Źródło: badanie własne

Jakiegolwiek niedociągnięcia w zakresie zastosowanych technik zabezpieczenia i prezentacji treści z mediów społecznościowych nie są jednak, co do zasady, przyczyną odmówienia im wiarygodności dowodowej (tab. 6). W doświadczeniu większości respondentów, sądy karne w ogóle nie odmawiają wiarygodności treściom tego typu (59%), a jeżeli już – czynią to z innych powodów niż sposób zabezpieczania i prezentacji treści, co potwierdza przyjętą w związku z tym hipotezę (H 6).

Tab. 6. Odpowiedzi na pytanie: Czy zdarza się, aby sąd odmówił wiarygodności dowodowej treściom pochodzącym z mediów społecznościowych?

Odmowa wiarygodności dowodowej	(liczba odpowiedzi)	%
Nie	46	59,0%
Nie wiem / Trudno powiedzieć	13	16,7%
Tak, z innych powodów	10	12,8%
Tak, ze względu na sposób zabezpieczenia i prezentacji takich treści	9	11,5%
Razem	78	100%

Źródło: badanie własne

- PODSUMOWANIE -

Współczesne media społecznościowe mogą być źródłem istotnego w sprawach karnych materiału dowodowego. Wymagane jest zatem opracowanie przejrzystych wytycznych dotyczących ich wykorzystywania, co powinno być poprzedzone analizą istniejącej już praktyki. Elementarnych podstaw empirycznych dla dalszych rozważań i aktywności badawczej mogą dostarczyć między innymi przedstawione wyniki wstępnego badania eksploracyjnego doświadczeń profesjonalnych pełnomocników i obrońców.

Zgromadzone odpowiedzi wskazują, że treści pochodzące z mediów społecznościowych są regularnie występującym i istotnym orzecznico elementem materiału dowodowego w sprawach karnych. Wykorzystywane treści pochodzą z bardzo różnych platform społecznościowych (przede wszystkim jednak z Facebooka i powiązanych z nim komunikatorów) i obejmują różne rodzaje materiałów zarówno tworzonych przez użytkowników, jak i stanowiących metadane (np. o logowaniu użytkownika). Wyrażona przez biorących udział w badaniu praktyków popularność dowodowego wykorzystania różnych rodzajów treści i typów platform społecznościowych pozostaje co do zasady niezaskakująca, zgodna z wyrażonymi w tym zakresie oczekiwaniami.

Co ważne, treści z mediów społecznościowych najczęściej prezentowane są w formie prostych wydruków, bez odwoływania się do wiedzy specjalnej w rozumieniu art. 193 k.p.k. Wydruki nierzadko załączane są do protokołów z przesłuchań w sprawie, co typowo może mieć miejsce na przykład, gdy osoba zawiadamiająca o podejrzeniu popełnienia przestępstwa przedstawi wydruki treści cyfrowych na poparcie swojej wypowiedzi³⁴. Nieste-

34 Tamże.

ty, prowadzi to do tautologicznego uwiarygodnienia materiału dowodowego: wydruk służy poparciu i potwierdzeniu treści zeznań, a składane zeznanie potwierdza wiarygodność tego wydruku. W praktyce zdarza się też, że wydruki są potwierdzane przez występującego w sprawie adwokata lub radcę prawnego, co z kolei wydaje się, *de lege lata*, nieuprawnione.

Najpopularniejsze formy prezentacji dowodów tego rodzaju nie umożliwiają techniczno-kryminalistycznej kontroli ich wiarygodności, choć co do zasady sądy karne i tak nie odmawiają jej prezentowanym treściom. Jeżeli zaś to czynią – częściej następuje to z innych powodów niż ze względu na formę ich zabezpieczenia i prezentacji. Jednocześnie 16,7% badanych respondentów nie udzieliło jednoznacznej odpowiedzi, czy i z jakich przyczyn sądy karne odmawiają wiarygodności dowodowej materiałom z mediów społecznościowych, ani czy takie materiały mają znaczenie dla sprawy (tab. 2 i 6). Wskazuje to na możliwe nieprawidłowości w przygotowywanych przez sądy uzasadnieniach wydawanych orzeczeń, gdyż oznacza, że uczestnicy części postępowań nie są w pełni informowani o sposobie i rezultacie oceny materiału dowodowego. Wskazanie, którym dowodom sąd dał wiarę, a którym – i z jakich przyczyn – odmówił wiarygodności, jest kluczowym elementem uzasadnienia, a braki w tym zakresie mogą być ocenione w świetle art. 438 pkt 2 k.p.k. jako naruszenie art. 7 w zw. z art. 410 k.p.k. Niewykluczone zaś, że sądy unikają dokonywania jednoznacznych ocen dowodowych treści pochodzących z mediów społecznościowych właśnie ze względu na brak przyjętych w polskim postępowaniu karnym standardów ich prezentacji i oceny. Precyzyjna analiza tego problemu może być przedmiotem przyszłych badań wyjaśniających.

Media społecznościowe, niezależnie od tego w jaki sposób są definiowane, stanowią bardzo istotny element współczesnej rzeczywistości społecznej i coraz istotniejszy element rzeczywistości sądowej. Na gruncie nauki o polskim procesie karnym treści z mediów społecznościowych stanowią specyficzny rodzaj tzw. dowodów cyfrowych i należy oczekiwać, że będą one wykorzystywane z uwzględnieniem wiedzy kryminalistycznej. Informatyka kryminalistyczna jest jednak w znacznym stopniu reaktywna – odpowiedzi na faktyczne problemy powstają ze znacznym opóźnieniem w stosunku do ich pojawienia się. Należy jednak dążyć do sprecyzowania zasad zabezpieczania, analizy, prezentacji i kryteriów oceny wiarygodności dowodowej treści z mediów społecznościowych. Z ich wykorzystaniem związany jest szereg konkretnych problemów natury technicznej, prawnej i jurysdykcyjnej, które nie były przedmiotem niniejszego opracowania.

Streszczenie: Pojęcie dowodów cyfrowych jest już stosunkowo dobrze opisane w literaturze, jednak w niewielkim stopniu rozważano problematykę sądowego wykorzystania treści z mediów społecznościowych. Aby móc ocenić ewentualną potrzebę wprowadzenia odpowiednich wytycznych czy regulacji, konieczne jest zbadanie rzeczywistej praktyki dotyczącej stosowania takich dowodów w postępowaniach sądowych w Polsce.

Niniejszy artykuł obejmuje opis przeprowadzonego badania ankietowego zrealizowanego w styczniu 2021 r. wśród adwokatów i radców prawnych – w zakresie odnoszącym się do postępowań karnych. Ankietowani obrońcy deklarowali w większości (94%) że dowody z mediów społecznościowych występują w ich praktyce zawodowej i że

mają one wpływ na orzeczenia sądowe (78%). Jako najczęstsze źródła takich dowodów wskazywano Facebook i powiązane z nim platformy (Messenger, Whatsapp, Instagram), zaś jako najczęściej pojawiające się rodzaje treści dowodowych: treści konwersacji, ale też zdjęcia, statusy i komentarze użytkowników. Bardzo częstą (wg 77% ankietowanych obrońców) formą prezentacji dowodów z mediów społecznościowych jest niepotwierdzony wydruk treści wyświetlanych na ekranie. Zarazem w większości sądy karne nie odmawiają wiarygodności dowodowej takim treściom. Z odmową uznania dowodów z mediów społecznościowych za wiarygodne przez sąd karny (z jakichkolwiek powodów) spotkało się 24% respondentów.

O ile treści pochodzące z mediów społecznościowych są regularnie występującym i istotnym elementem materiału dowodowego w sprawach karnych, najpopularniejsze formy ich prezentacji nie umożliwiają technicznej kontroli wiarygodności dowodów. Mimo to sądy karne raczej nie odmawiają jej prezentowanym treściom. Niewykluczone, że sądy unikają pogłębionej oceny dowodów z mediów społecznościowych właśnie ze względu na brak przyjętych w polskim postępowaniu karnym standardów ich prezentacji i oceny. Precyzyjna analiza tego problemu może być przedmiotem przyszłych badań wyjaśniających.

Summary: The concept of 'digital evidence' is already well described in the literature, but not much consideration has been given to the judicial use of social media content. To properly assess the possible need for guidelines or regulations for social media evidence use in Poland, it is necessary to examine the actual practice of using such evidence in judicial proceedings.

This article describes the results of a cross-sectional survey (conducted among Polish criminal lawyers in January 2021). The majority of the surveyed defence lawyers (94%) declared that evidence from social media is present in their professional practice and that it is influential on court decisions (78%). The most commonly indicated sources of such evidence were Facebook and the related platforms (Messenger, WhatsApp, Instagram). Digital messages, statuses, photos, and comments on social media were indicated as the most common types of content used in court. According to 77% of the surveyed lawyers, social media evidence is commonly presented as a simple, unverified printout. At the same time, most criminal courts do not deny such evidence credibility (24% of respondents had experienced a court's refusal to accept social media evidence, for any reason).

While social media content is often present in criminal proceedings, it is most commonly presented as printouts, making technical verification of their credibility impossible. Nevertheless, criminal courts rarely deny admissibility to social media evidence. It is possible that the judicial authorities avoid an in-depth assessment of social media evidence due to the lack of adopted standards of presentation and evaluation of such evidence in Polish criminal proceedings. A precise analysis of this issue should be subject to future investigative studies.

Akty prawne:

Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego, tj. Dz.U. 2021, poz. 534 ze zm.

Literatura:

- Abulaish M., Haldar N.A.H., *Advances in Digital Forensics Frameworks and Tools: A Comparative Insight and Ranking*, „International Journal of Digital Crime and Forensics” 2018, t. 10, nr 2, s. 95-119, <https://www.doi.org/10.4018/IJDCF.2018040106>.
- Arshad H., Jantan A., Hoon G.K., Butt A.S., *A Multilayered Semantic Framework for Integrated Forensic Acquisition on Social Media*, „Digital Investigation” 2019, t. 29, s. 147-158, <https://www.doi.org/10.1016/j.diin.2019.04.002>.
- Arshad H., Jantan A., Omolara E., *Evidence Collection and Forensics on Social Networks: Research Challenges and Directions*, „Digital Investigation” 2018, t. 28, s. 126-138, <https://www.doi.org/10.1016/j.diin.2019.02.001>.
- Babbie E.R., *Badania społeczne w praktyce*, Warszawa 2019.
- Burgess A., Alemanno A., Zinn J. (red.), *Routledge Handbook of Risk Studies*, Abingdon-Oxon-New York 2016.
- Dębniak H., Rabczuk S., *Wybrane aspekty prawne pozyskiwania danych z mediów społecznościowych przez polskie organy ścigania*, „Problemy Współczesnej Kryminalistyki” 2019, t. 23, s. 49-78.
- Dykstra J., Sherman A.T., *Acquiring Forensic Evidence from Infrastructure-as-a-Service Cloud Computing: Exploring and Evaluating Tools, Trust, and Techniques*, „Digital Investigation” 2012, t. 9, s. 90-98, <https://www.doi.org/10.1016/j.diin.2012.05.001>.
- Grimm P.W., Bergstrom L.Y., O'Toole-Loureiro M.M., *Authentication of Social Media Evidence*, „American Journal of Trial Advocacy” 2013, t. 36, s. 433-472.
- Harbawi M., Varol A., *An Improved Digital Evidence Acquisition Model for the Internet of Things Forensic I: A Theoretical Framework*, [w:] *5th International Symposium on Digital Forensic and Security (ISDFS)*, Tirgu Mures 2017, s. 1-6, <https://www.doi.org/10.1109/ISDFS.2017.7916508>.
- Hoffmeister T., *The Challenges of Preventing and Prosecuting Social Media Crimes*, „Pace Law Review” 2014, t. 35, s. 115-134.
- Horsman G., *ACPO Principles for Digital Evidence: Time for an Update?*, „Forensic Science International: Reports” 2020, t. 2, s. 1-6, <https://www.doi.org/10.1016/j.fsir.2020.100076>.
- Karasek P., *Social Media Intelligence as a Tool for Immigration and National Security Purposes*, „Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego” 2018, t. 10, nr 19, s. 405-415.
- Kasprzak W.A., *Ślady cyfrowe. Studium prawno-kryminalistyczne*, Warszawa 2015.
- Kosiński J., *Paradygmaty cyberprzestępczości*, Warszawa 2015.
- Lach A., *Dowody elektroniczne w procesie karnym*, Toruń 2004.
- Lewulis P., *Dowody cyfrowe – teoria i praktyka kryminalistyczna w polskim postępowaniu karnym*, Warszawa 2021.

- Lewulis P., *Digital Forensic Standards and Digital Evidence in Polish Criminal Proceedings. An Updated Definition of Digital Evidence in Forensic Science*, „International Journal of Electronic Security and Digital Forensics” 2021, t. 13, nr 4, s. 403-417, <https://www.doi.org/10.1504/IJESDF.2021.10034988>.
- Mitchell K.J., Finkelhor D., Jones L.M., Wolak J., *Use of Social Networking Sites in Online Sex Crimes Against Minors: An Examination of National Incidence and Means of Utilization*, „Journal of Adolescent Health” 2010, t. 47, nr 2, s. 1-8, <https://www.doi.org/10.1016/j.jadohealth.2010.01.007>.
- Müller K., Schwarz C., *Fanning the Flames of Hate: Social Media and Hate Crime*, „Journal of the European Economic Association” 2021, t. 19, nr 4, s. 2131-2167, <https://www.doi.org/10.1093/jeea/jvaa045>.
- Murphy J.P., Fontecilla A., *Social Media Evidence in Government Investigations and Criminal Proceedings*, „A Frontier of New Legal Issues” 2013, t. 19, nr 3, s. 1-31, <https://scholarship.richmond.edu/jolt/vol19/iss3/4/> [dostęp: 15.03.2022].
- Opitek P., *Wybrane aspekty pozyskiwania dowodów cyfrowych w sprawach karnych*, „Prokuratura i Prawo” 2018, nr 7-8, s. 65-86.
- Patel P., Kannoopatti K., Shanmugam B., Azam S., Yeo K.C., *A Theoretical Review of Social Media Usage by Cyber-Criminals* „2017 International Conference on Computer Communication and Informatics (ICCCI)” 2017, s. 1-6, <https://www.doi.org/10.1109/ICCCI.2017.8117694>.
- Quan-Haase A. (red.), *The SAGE Handbook of Social Media Research Methods*, Los Angeles-London 2017.
- Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2020*, Warszawa 2021, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/roczniki-statystyczne/roczniki-statystyczne/rocznik-statystyczny-rzeczypospolitej-polskiej-2020,2,20.html> [dostęp: 28.01.2021].
- Saleem S., Popov O., Bagilli I., *Extended Abstract Digital Forensics Model with Preservation and Protection as Umbrella Principles*, „Procedia Computer Science” 2014, t. 35, s. 812-821, <https://www.doi.org/10.1016/j.procs.2014.08.246>.
- Seigfried-Spellar K.C., Leshney S.C., *The Intersection Between Social Media, Crime, and Digital Forensics: #WhoDunIt?*, [w:] J. Sammons (red.), *Digital Forensics: Digital Forensics: Threatscape and Best Practices*, Amsterdam 2016, s. 59-67, <https://www.doi.org/10.1016/B978-0-12-804526-8.00004-6>.
- Sholl E.W., *Exhibit Facebook: The Discoverability and Admissibility of Social Media Evidence*, „Tulane Journal of Technology and Intellectual Property” 2013, t. 16, s. 207-230.
- Silver L.A., *The Unclear Picture of Social Media Evidence*, „Manitoba Law Journal” 2020, t. 43, s. 111-154.
- Stratton G., Powell A., Cameron R., *Crime and Justice in Digital Society: Towards a ‘Digital Criminology’?*, „International Journal for Crime, Justice and Social Democracy” 2017, t. 6, nr 2, s. 17-33, <https://www.doi.org/10.5204/ijcsd.v6i2.355>.
- Stromczyński B., Waszkiewicz P., *Biały wywiad w praktyce pracy organów ścigania na przykładzie wykorzystania serwisów społecznościowych*, „Prokuratura i Prawo” 2014, nr 5, s. 146-170.

- Szmit M., *O standardach informatyki śledczej*, „Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach” 2018, t. 355, s. 81-91.
- Tomaszewska-Michalak M., *Prawne aspekty pozyskiwania informacji w Internecie*, „Studia Politologiczne” 2019, t. 54, s. 116-134.
- Vishwanath A., *Habitual Facebook Use and its Impact on Getting Deceived on Social Media*, „Journal of Computer-Mediated Communication” 2015, t. 20, nr 1, s. 83-98, <https://www.doi.org/10.1111/jcc4.12100>.
- Waszkiewicz P., Rabczuk S., Worek K., *Wykorzystanie dowodów z mediów społecznościowych w postępowaniu cywilnym. Perspektywa badawcza*, [w:] P. Ostaszewski, K. Buczkowski (red.), *Granice prawa. Księga jubileuszowa Profesora Andrzeja Siewmaszki*, Warszawa 2021, s. 763-780.
- Williams M.L., Burnap P., Javed A., Liu H., Ozalp S., *Hate in the Machine: Anti-Black and Anti-Muslim Social Media Posts as Predictors of Offline Racially and Religiously Aggravated Crime*, „The British Journal of Criminology” 2020, t. 60, nr 1, s. 93-117, <https://www.doi.org/10.1093/bjc/azz049>.

Netografia:

- Kemp S., *Digital 2020: Poland*, <https://datareportal.com/reports/digital-2020-poland> [dostęp: 25.01.2021].
- Macbean C., *2018 litigation and practice support survey results*, <http://epubs.iltanet.org/i/1108621-lps19/1?> [dostęp: 28.03.2021].
- The global media intelligence report 2020*, <https://www.emarketer.com/content/global-media-intelligence-2020> [dostęp: 27.01.2021].

Stanisław Rabczuk*
Przemysław Czerwiński**

CYBER VETTING: NABÓR DO POLICJI W ŚWIETLE BADAŃ ANKIETOWYCH

Abstrakt: Rozwój mediów społecznościowych daje możliwość ich wykorzystania w procesie weryfikacji i doboru kandydatów do służby w Policji. W artykule zaprezentowano wyniki przeprowadzonego badania, których uczestnikami byli uczniowie szkół ponadpodstawowych, uczęszczający do klas policyjnych. Jego celem było określenie, w jaki sposób aktywność w mediach społecznościowych jest oceniana przez młodzież oraz jaki jest jej stosunek do stosowania względem niej technik *cyber vettingu*.

Słowa kluczowe: Policja, rekrutacja, *cyber vetting*, media społecznościowe

CYBER VETTING USE IN POLICE RECRUITMENT – SURVEY STUDY

Abstract: The expansion of social media gives the opportunity to use it in the process of verification and selection of candidates for service in the Police. This paper presents the results of a study, the participants of which were students of high schools who were attending police classes. Its goal was to determine how activity on social media is assessed by students and what their attitude is towards the use of cyber vetting techniques against this.

Keywords: Police, recruitment, cyber vetting, social media

- WPROWADZENIE -

„Powinien zmienić ustawienia dostępności swojego profilu na Instagramie oraz Twitterze na prywatny, jeżeli chce zamieszczać treści niezwiązane z pracą zawodową”¹. Taką opinię na temat potencjalnego pracownika wyraził student uczestniczący w badaniu, który miał za zadanie wcielić się w rolę pracodawcy przeglądającego profil

* Uniwersytet Warszawski, Wydział Prawa i Administracji, ORCID: [0000-0001-9143-9753](https://orcid.org/0000-0001-9143-9753).

** ORCID: [0000-0002-2130-8026](https://orcid.org/0000-0002-2130-8026).

1 J. Melton, R. Miller, B.R. Jensen, V. Shah, *Decisions, Decisions: Cybervetting Through the Eyes of Students*, „Journal of Education for Business” 2018, t. 93, nr 5, s. 255.

kandydata w mediach społecznościowych. 90% przedsiębiorców w Stanach Zjednoczonych docenia rolę, jaką tego rodzaju portale odgrywają w procesie rekrutacji, natomiast 78% ankietowanych przyznaje, że na podstawie aktywności kandydatów postanowiło odmówić im zatrudnienia².

Zjawisko przeglądania przez pracodawców profili kandydatów do pracy jest określane jako *cyber vetting* i polega na wykorzystywaniu danych z publicznie dostępnych profili w celu selekcji osób w procesie rekrutacyjnym³. Jednym z powodów podejmowania takich działań jest wyeliminowanie kandydatów, którzy mogą zagrażać wizerunkowi instytucji i narażać pracodawcę na ryzyka prawne oraz wizerunkowe. Szerokie wykorzystanie otwartych źródeł do weryfikacji kandydatów jest wykorzystywane w Stanach Zjednoczonych z uwagi na odpowiedzialność deliktową pracodawcy za niedbalstwo w zatrudnieniu, polegające na dopuszczeniu do pracy osoby, która może stanowić zagrożenie dla współpracowników i klientów⁴. Aspekt ten wypuklają firmy, które zajmują się zawodowo dokonywaniem weryfikacji kandydatów, wskazując że dzięki ich usługom firma może zweryfikować czy dana osoba publikuje treści o podtekście seksualnym, wskazujące na spożywanie alkoholu i narkotyków, a nawet czy wykazywała zachowania o charakterze przestępczym⁵.

Wykorzystanie tego narzędzia nie jest jednak ograniczone jedynie do prywatnych pracodawców. Na zalety tego rodzaju działań w obszarze organów ścigania wskazywano już w 2011 r. W broszurze wydanej przez International Association of Chiefs of Police podkreślano przede wszystkim możliwość wykorzystania mediów społecznościowych jako narzędzia zachęcającego do wstąpienia do formacji⁶. Na profilach polskiej Policji publikowane są treści bezpośrednio lub pośrednio nawiązujące do rekrutacji⁷. Wydaje się to niezbędne, ponieważ liczba wakatów na przełomie lat 2020/2021 wynosiła 5 410, przy czym najwięcej – 1 154 funkcjonariuszy brakowało na terenie podległym Komendzie Stołecznej Policji⁸. Według stanu na 1 lutego 2021 r. w szeregach Policji służbę pełniło ponad 97,5 tys. funkcjonariuszy⁹.

2 5 personal branding tips for your job search, <https://themanifest.com/digital-marketing/5-personal-branding-tips-job-search> [dostęp: 18.04.2021].

3 A. Gruzd, J. Jacobson, E. Dubois, *Cybervetting and the Public Life of Social Media Data*, „Social Media + Society” 2020, t. 6, nr 2, s. 1, <https://doi.org/10.1177/2056305120915618>.

4 J.N. Kondrasuk, H.L. Moore, H. Wang, *Negligent Hiring: The Emerging Contributor to Workplace Violence in the Public Sector*, „Public Personnel Management” 2001, t. 30, nr 2, s. 192-193.

5 *Risk aware*, https://riskaware.com/?page_id=802 [dostęp: 19.04.2021].

6 *Social media for recruitment fact sheet*, <https://www.theiacp.org/sites/default/files/2020-01/Center%20for%20Social%20Media%20Resources/Recruitment-Fact-Sheet.pdf> [dostęp: 16.03.2022].

7 Zob. P. Waszkiewicz, M. Tomaszewska, B. Stromczyński, S. Rabczuk, *Czy Wielkopolska Policja umie w internety? Analiza strategii komunikacyjnej KWP w Poznaniu na portalu Facebook*, [w:] P. Waszkiewicz (red.), *Media społecznościowe w pracy organów ścigania*, Warszawa 2021, s. 61-81, <https://www.doi.org/10.5281/zenodo.4624982>.

8 *Maleje liczba wakatów. Dane na dzień 31 grudnia 2020 r.*, <https://nszpz.pl/aktualnosci/maleje-liczba-wakatow-dane-na-dzien-31-grudnia-2020-roku/> [dostęp: 2.05.2021].

9 *1.02.2021 – policjanci – globalny stan zatrudnienia według stażu służby, wieku i wykształcenia*, <https://dane.gov.pl/pl/dataset/540,dane-kadrowe-policji/resource/28786/table> [dostęp: 19.04.2021].

Media społecznościowe mogą być jednak wykorzystywane nie tylko jako narzędzie promujące służbę w Policji, lecz także jako środek do przeprowadzania wyżej wskazanego *cyber vettingu*. Podejmowanie takich działań pozostaje w zgodzie z zaleceniami zagranicznych praktyków, którzy wskazują na media społecznościowe jako źródło istotnych informacji do oceny przydatności kandydata do służby¹⁰. Tym samym weryfikacja cyfrowej aktywności kandydatów do służby może okazać się celowym rozwiązaniem także i w Polsce. Stąd zdecydowano o przeprowadzeniu niniejszego badania eksploracyjnego, którego przedmiotem jest określenie stosunku potencjalnych kandydatów do służby w Policji względem stosowania wobec nich technik *cyber vettingu*. Objęto nim uczniów klas o profilu policyjnym, kształcących się w szkołach ponadpodstawowych na terenie kraju.

- WYKORZYSTANIE MEDIÓW SPOŁECZNOŚCIOWYCH W PROCESACH REKRUTACYJNYCH -

W literaturze przedmiotu wskazuje się, że rekrutacja on-line (e-rekrutacja) jest najdynamiczniej rozwijającą się grupą metod pozyskiwania pracowników do pracy¹¹. Badacze zjawiska, opisując zmienność sposobów wykorzystania zasobów Internetu w procesie rekrutacji, dokonali swoistego podziału tej grupy metod na cztery generacje¹². Pierwsza z nich o nazwie "Web 1.0" została opisana jako skoncentrowana na zamieszczeniu ogłoszeń o pracę na stronach internetowych pracodawców. Umożliwiło to, w odróżnieniu od klasycznych ogłoszeń rekrutacyjnych, przedstawienie potencjalnemu pracodawcy informacji w obszerniejszej i znacznie zróżnicowanej niż dotychczas formie (np. poprzez film promocyjny)¹³. Druga generacja określana jako Web 2.0 związana jest z aktywnym poszukiwaniem przez pracodawcę informacji o potencjalnych kandydatach do pracy¹⁴. Jej rozkwit nierozzerwalnie związany jest z rozwojem serwisów społecznościowych¹⁵. Gromadzone przez serwisy społecznościowe wszelkiego rodzaju dane i informacje (związane często ze stylem życia), zamieszczane przez ich użytkowników, stały się doskonałym źródłem wiedzy o kandydatach i przyczynkiem do ich selekcji. Web 3.0 opiera się na zwiększeniu aktywności pracodawcy do tego stopnia, że to on sam, przy stworzeniu odpowiedniego środowiska, wchodzi w dialog z internautami w celu zachęcenia ich do aplikowania do firmy. Web 4.0 wykorzystuje automatyczną preselekcję kandydatów do pracy używając

10 K.P. Morison, *Hiring for the 21st Century Law Enforcement Officer: Challenges, Opportunities, and Strategies for Success*, Washington 2017, s. 17.

11 T. Listwan, *Zarządzanie kadrami*, Warszawa 2009, s. 120.

12 J. Woźniak, *Crowdsourcing – IV etap rozwoju rekrutacji internetowej*, „Zarządzanie Zasobami Ludzkimi” 2014, nr 1(96), s. 41-55, <http://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.desklight-f6106044-9923-440f-b644-be2f8bd990f3> [dostęp: 27.04.2021].

13 P. Yüce, S. Highhouse, *Effects of Attribute Set Size and Pay Ambiguity on Reactions to 'Help Wanted' Advertisements*, „Journal of Organizational Behavior” 1998, nr 19, s. 337-352.

14 A. Girard, B. Fallery, *Human Resource Management on Internet: New Perspectives*, „Journal of Contemporary Management Research” 2010, t. 4, nr 2, s. 1-14.

15 W. Gogołek, J.W. Adamowski, *Komunikacja sieciowa: uwarunkowania, kategorie i paradoksy*, Warszawa 2010, s. 160.

w tym celu m.in. programów komputerowych automatycznie monitorujących adekwatność kwalifikacji formalnych kandydata do pracy¹⁶.

Potencjał danych z mediów społecznościowych w procesie rekrutacji dostrzec można obserwując światowe trendy popularności i rozwoju w sieci Internet. Z informacji zebranych przez Socialpress, na podstawie danych z raportu na temat mediów społecznościowych przedstawionego przez Hootsuite wynika, że w 2020 r. z portali społecznościowych aktywnie korzystało 3,8 mld użytkowników (49% światowej populacji)¹⁷. W porównaniu z 2019 r. liczba użytkowników wzrosła o 321 mln (9,2%). W Polsce z Internetu korzysta 30,63 mln osób, co stanowi 81% całkowitej populacji¹⁸. W porównaniu z 2019 r. w 2020 r. w Polsce przybyło 263 tys. użytkowników (2,3%)¹⁹. Co istotne, 99% użytkowników z przedziału wiekowego 16–64 lata potwierdza, że w ciągu ostatniego miesiąca korzystało z mediów społecznościowych lub komunikatorów²⁰. Z kolei co trzecia osoba (32%) wykorzystuje kanały społecznościowe na potrzeby pracy. Na uwagę zasługuje również fakt, że na jednego użytkownika Internetu w Polsce przypada 8,1 profili w różnych mediach społecznościowych²¹.

Z badań przeprowadzonych przez polski serwis rekrutacyjny Goldenline, w okresie pomiędzy czerwcem a wrześniem 2015 r. na grupie 222 pracowników działów HR i agencji rekrutacyjnych z całej Polski wynika, że 97% rekruterów w Polsce wykorzystuje w swojej pracy portale społecznościowe. 79% z nich potwierdziło, że zatrudniło nowego pracownika za pomocą portali społecznościowych. Co istotne, 90% respondentów przyznało, że oceniło kandydata za pomocą profilu w *social media*. Niespełna 30% ankietowanych przyznało, że weryfikuje facebookowy profil kandydata przed spotkaniem. Co drugi rekruter sprawdza zawartość profilu na Facebooku po rozmowie kwalifikacyjnej. Połowie badanych zdarzyło się, pod wpływem treści zamieszczonych przez kandydata w mediach społecznościowych, poddać w wątpliwość decyzję o nawiązaniu współpracy. Rekruterzy negatywnie odbierają: wulgaryzmy (87%), treści o charakterze seksualnym (71%) i związane z używkami (75%), a także błędy językowe (72%). Pozytywnie natomiast oceniają: dzielenie się wiedzą przez potencjalnych kandydatów (82%), aktywne udzielanie się w grupach branżowych (69%), dzielenie się pasjami i zainteresowaniami (64%), a także zaangażowanie w wolontariat (62%)²².

Perspektywa wykorzystania mediów społecznościowych w procesie rekrutacji do służby w Policji wydaje się kwestią czasu. Obecnie z rozwiązań takich korzystają amerykańscy rekruterzy policyjni, którzy dotychczasowy model konwencjonalnej procedury

16 M. Wawer, M. Rzemieniak, *Budowanie wizerunku pracodawcy w mediach społecznościowych w rekrutacji pracowników*, „Problemy Zarządzania, Finansów i Marketingu” 2012, nr 26, s. 353-367.

17 *Social media w Polsce i na świecie – najnowsze dane*, <https://socialpress.pl/2020/02/social-media-w-polsce-i-na-swiecie-najnowsze-dane> [dostęp: 15.04.2021].

18 Tamże.

19 Tamże.

20 Tamże.

21 Tamże.

22 *Jak polscy rekruterzy wykorzystują social media*, <https://www.goldenline.pl/blog/2016/02/24/jak-polscy-rekruterzy-wykorzystuja-social-media/> [dostęp: 12.04.2021].

selekcji kandydatów do służby rozszerzyli o możliwość przeglądania mediów społecznościowych²³.

W procesie rekrutacji amerykańscy rekruterzy policyjni coraz częściej odwiedzają publiczne strony kandydatów do służby z zamiarem zebrania o nich informacji. W przypadkach, gdy dostęp do konta kandydata nie jest publiczny, rekruterzy zwracają się do kandydata z prośbą o umożliwienie przejrzania konta np. poprzez zaakceptowanie zaproszenia do grona znajomych lub też zalogowanie się przez kandydata na swój profil internetowy w trakcie prowadzonej rozmowy kwalifikacyjnej, umożliwiając rekruterowi przejrzanie jego zawartości²⁴. W praktyce zdarza się również, że niektóre zagraniczne jednostki policji korzystają z usług wyspecjalizowanych firm, które przeszukują Internet bez wiedzy kandydata, w tym również uzyskują dostęp do usuniętych informacji²⁵. Jak wykazały badania, działania tego typu mają tendencję wzrostową. Już w 2015 r. 33% policyjnych rekruterów wskazało, że planuje przeszukać profil kandydata podczas procesu selekcji, a 83% dostrzegало wartość tej technologii w zakresie public relations i zarządzania wizerunkiem²⁶.

Pomimo obaw związanych z naruszeniem prywatności²⁷, badanie przesiewowe w mediach społecznościowych jest postrzegane jako skuteczny sposób wczesnego diagnozowania m.in. niestabilności psychicznej, zaburzeń psychicznych, nieuczciwości czy skłonności do dyskryminacji, ale też jako narzędzie w poszukiwaniu kandydatów z nieopozłakowaną opinią, dobrymi referencjami i kwalifikacjami²⁸.

- STOSUNEK MŁODZIEŻY SZKOLNEJ DO PRYWATNOŚCI I STOSOWANIA TECHNIK CYBER VETTINGU -

Problematyka prywatności w Internecie coraz częściej staje się przedmiotem refleksji naukowej, co związane jest ze wzrastającym znaczeniem informacji²⁹. Trudno dziś pozostać anonimowym w sieci Internet, a im więcej osobistych danych udostępnia się w sieci, tym bardziej rezygnuje się z prywatności³⁰.

23 *Social Media*, Washington 2010, <https://www.slideshare.net/Twittercrisis/social-media-concepts-and-issues-paper-september-2010> [dostęp: 8.06.2021].

24 M. Gutierrez, *Police agencies want access to applicants' social-media passwords*, <https://www.sfgate.com/news/article/Law-enforcement-employers-still-view-private-5722229.php> [dostęp: 8.06.2021].

25 Y.M. Leott, *#Screening Out: Criminal Justice Students' Awareness of Social Media Usage in Policing*, „Cogent Social Sciences” 2019, t. 5, nr 1, s. 4, <https://doi.org/10.1080/23311886.2019.1573570>.

26 J.J. Jones, *In U.S., confidence in Police lowest in 22 years*, <http://www.gallup.com/poll/183704/confidence-police-lowest-years.aspx> [dostęp: 27.04.2021].

27 D. Trottier, *Policing social media*, „Canadian Review of Sociology” 2012, t. 49, nr 4, s. 411-425.

28 E. Metchik, *An Analysis of the 'Screening Out' Model of Police Officer Selection*, „Police Quarterly” 1999, nr 2(1), s. 79, <https://doi.org/10.1177/109861119900200104>.

29 M. Czaplewski, *Informacja – jej podstawowe koncepcje i komponenty*, „Ekonomiczne Problemy Usług” 2012, nr 101, s. 55-67.

30 K. Folga, *Jak zachować prywatność w sieci?*, <https://www.computerworld.pl/news/Jak-zachowac-prywatnosc-w-sieci,400869.html> [dostęp: 29.06.2021].

W badaniach prowadzonych przez NASK w 2020 r. na grupie 1 733 uczniów z 61 szkół podstawowych i ponadpodstawowych, wybranych do badania spośród wszystkich szkół z terenu całej Polski zaobserwowano, że populacja młodego pokolenia spędza w sieci średnio 4 godz. i 50 min. dziennie³¹. W czasie wolnym od obowiązków szkolnych uczniowie najchętniej wykorzystują Internet do kontaktowania się ze znajomymi i rodziną za pomocą komunikatorów i czatów internetowych (77,9%) oraz słuchania muzyki dostępnej w sieci (64,9%). Zdecydowana większość badanych realizuje potrzeby rozrywkowe, takie jak granie w gry online (53,8%), oglądanie filmów i seriali (50,5%). Mniej popularne jest wśród uczniów korzystanie z serwisów społecznościowych (47,8%) czy oglądanie filmów na kanałach YouTube'a (41,3%)³².

Posiadanie konta na portalu społecznościowym jest dla nastolatków zjawiskiem powszechnym. Z deklaracji wynika, że wśród badanych najpopularniejszy jest YouTube – serwis z filmami i muzyką, umożliwiający zarówno słuchanie, jak i umieszczanie czy komentowanie publikowanych treści (87,8%) oraz Facebook i komunikator Messenger, pozwalających na zamieszczanie treści, tworzenie kont, grup i komunikowanie się oraz dzielenie materiałami, takimi jak: filmy, muzyka, zdjęcia itd. (86,7%)³³.

Ponad 40% uczniów twierdzi, że w celu ochrony prywatności w sieci stosuje logowanie dwuetapowe, 38,1% deklaruje, że usuwa historię wyszukiwania, a 34,1% używa przeglądarki automatycznie chroniących prywatność. Według uczniów najbardziej niebezpieczne pod względem zachowania prywatności w sieci jest otwieranie podejrzanych załączników (64,5%). Kolejne wskazania uczniów dotyczą korzystania z serwisów hazardowych (47,2%), publikowania prywatnych zdjęć (45%), filmów (43,9%) oraz aktywności w mediach społecznościowych (40,3%)³⁴.

W badaniach prowadzonych w USA w 2013 r. na grupie młodzieży szkolnej, w kontekście wykorzystania przez pracodawców informacji zamieszczanych w Internecie, zaobserwowano, że 57% badanych respondentów uważa, że zamieszczane przez nich treści na swoich profilach internetowych nie mają wpływu na ich przyszłe zatrudnienie³⁵. Jedna czwarta badanych w USA zdecydowałaby się zamieścić na swoim profilu internetowym treści, które zgodnie z normami społecznymi zostałyby uznane za nieodpowiednie³⁶. Wyniki tych badań, oparte na subiektywnej ocenie własnej obecności w sieci, różnią się od obiektywnych obserwacji zachowań uczniów w serwisach społecznościowych. Z analizy 200 profili na Facebooku analogicznej grupy respondentów zaobserwowano, że połowa profili zawierała wulgarny język, zdjęcia przedstawiające spożywanie alkoholu (53%), inne

31 R. Lange (red.), *Nastolatki 3.0. Raport z ogólnopolskiego badania uczniów*, Warszawa 2021, s. 5.

32 Tamże, s. 23.

33 Tamże, s. 24.

34 Tamże, s. 73-76.

35 L. Vaas, *57% of college students think their Facebook postings aren't vile at all*, <https://nakedsecurity.sophos.com/2013/09/13/57-of-college-students-think-their-facebook-postings-arent-vile-at-all/> [dostęp: 29.06.2021].

36 J. Peluchette, K. Karl, *Examining Students' Intended Image on Facebook: 'What Were They Thinking?!*, „Journal of Education for Business” 2009, t. 85, nr 1, s. 30-37, <https://doi.org/10.1080/08832320903217606>.

aktywności związane z alkoholem (42%), komentarze o charakterze seksualnym (20%), a także zdjęcia częściowej nagości lub pozy, które można by interpretować jako prowokujące seksualnie (25%)³⁷. Około 71% badanych uczniów docenia wpływ treści zamieszczanych w sieci na decyzję o zatrudnieniu i uważa, że istnieje duże prawdopodobieństwo, że pracodawcy będą przeglądali ich profile w mediach społecznościowych, aby przeprowadzić weryfikację w ramach procesu rekrutacji³⁸.

Nastolatkom, mając do dyspozycji trzy opisy kandydatów, sporządzone na podstawie treści publikowanych na ich profilach w mediach społecznościowych, najwyżej ocenili aktywnego działacza społecznego, wykorzystującego media społecznościowe do promocji wydarzeń w których uczestniczy oraz które współtworzy. Najwięcej niechęci wzbudziła osoba zamieszczająca posty dotyczące imprez, której aktywność wskazywała na poglądy rasistowskie³⁹. Pomędzy nimi badani umieścili osobę nieposiadającą profilu w mediach społecznościowych, której brak aktywności był interpretowany skrajnie – jako dowód na brak niezbędnych umiejętności społecznych albo okoliczność wskazującą, że osoba ta skupia się na nauce i nie traci czasu w mediach społecznościowych⁴⁰.

Perspektywa przeglądania profili na portalach społecznościowych przez pracodawców w ocenie uczniów znacznie ogranicza poczucie bezpieczeństwa. Tylko 30–40% uczniów deklaruje, że nie narusza poziomu ich komfortu przeglądanie zawartości ich profili przez pracodawców. Niewielka grupa uczniów przewiduje poczucie wstydu lub zakłopotania w perspektywie przeglądania ich profili przez przyszłych pracodawców. Dominująca większość badanych uważa, że pracodawcy nie powinni pozyskiwać i wykorzystywać dostępu do informacji z ich profili internetowych bez ich zgody⁴¹.

Internet stał się ważną przestrzenią tworzenia wizerunku, zaś aktywność użytkownika w sieci ma na niego duży wpływ. Internauci nie mają jednak pełnej kontroli nad kreowanym przez siebie wizerunkiem w sieci. Inne osoby mogą bowiem podejmować krzywdzące działania, na przykład w postaci rozpowszechniania kompromitujących materiałów. Świadomość różnorodności danych udostępnianych online pozwala zrozumieć, jak wiele czynników wpływa na wizerunek danej osoby. Wiedza ta często determinuje treści zamieszczane w sieci obliczone na sposób, w jaki zostaną one odebrane i zinterpretowane przez innych. Mimo to pracodawcy wykorzystują wyniki dokonywanych sprawdzeń aktywności potencjalnych kandydatów do pracy i na tej podstawie kształtują swoją opinię na ich temat. Dzieje się tak, ponieważ aktywność w mediach społecznościowych ujawnia znacznie więcej informacji na temat kandydata niż dane przedstawione przez niego samodzielnie w trakcie procesu rekrutacyjnego.

37 Y.M. Leott, *#Screening Out...*, dz.cyt., s. 5.

38 L. Vaas, *57% of College Students...*, dz.cyt.

39 J. Melton, R. Miller, B.R. Jensen, V. Shah, *Decisions, Decisions...*, dz.cyt., s. 254-256.

40 Tamże, s. 257.

41 Y.M. Leott, *#Screening Out...*, dz.cyt., s. 11.

- BADANIA WŁASNE -

Celem niniejszego badania było określenie, jaki jest stosunek uczniów klas policyjnych, będących potencjalnymi kandydatami do służby w Policji, względem stosowania wobec nich technik *cyber vettingu*. Jak dotąd nie przeprowadzono w Polsce analizy tego rodzaju zjawiska, stąd niniejsza praca ma wypełnić powstałą lukę. W związku z powyższym określono następujące pytania badawcze:

[RQ1] Czy akceptacja *cyber vettingu* ma związek z podejściem kandydata do prywatności?

[RQ2] Jakie rodzaje aktywności oraz materiały zamieszczane w mediach społecznościowych są zdaniem potencjalnych kandydatów istotne przy stosowaniu *cyber vettingu* w rekrutacji do Policji?

Na podstawie przeprowadzonej kwerendy literatury oraz dotychczasowych badań sformułowano następujące hipotezy badawcze:

H 1: Uczniowie, którzy cenią prywatność, będą mniej skłonni do udostępniania swojego profilu w celu prowadzenia postępowania rekrutacyjnego.

H 2: Uczniowie będą bardziej skłonni udostępniać swój profil na cele postępowania rekrutacyjnego do organów ścigania, niż do prywatnych pracodawców.

H 3: Uczniowie będą bardziej skłonni udostępniać swoje profile w mediach społecznościowych potencjalnym pracodawcom publicznym i prywatnym pod rygorem odrzucenia ich aplikacji niż dobrowolnie.

H 4: Uczniowie będą uznawać jako negatywne z punktu widzenia postępowania rekrutacyjnego do Policji aktywności użytkowników odnoszące się do spożywania alkoholu, nagości, aktywności politycznej i światopoglądowej.

- METODA -

W celu przeprowadzenia badania zdecydowano się na wykorzystanie narzędzia badawczego w postaci elektronicznej ankiety, rozdystrybuowanej wśród uczniów klas w których realizowana jest innowacja pedagogiczna, polegająca na nauczaniu elementów z zakresu wiedzy o funkcjonowaniu i organizacji Policji. Z uwagi na brak jednolitego systemu kształcenia w tym zakresie, występują w Polsce klasy mundurowe o różnym profilu, w tym policyjnym oraz mieszanym (np. wojskowo-policyjnym). W związku z powyższym do niniejszego badania zakwalifikowano zarówno uczniów klas o profilu policyjnym, jak i mieszanym⁴².

Tak określony sposób przeprowadzania badania został wybrany z uwagi na założenie eksploracji postaw kandydatów do służby w Policji względem *cyber vettingu*. Uczniowie klas mundurowych są naturalnymi kandydatami do służby. Wybierając badaną grupę oraz rodzaj narzędzia, uwzględniono ich dostępność oraz ogólną ekonomikę prowadzonych działań.

42 Oddziały w których prowadzona jest innowacja pedagogiczna wprowadzająca elementy kształcenia dotyczące organizacji i funkcjonowania Policji określane są dalej jako klasy policyjne lub (gdy realizują także program dotyczący innej służby) jako klasy mieszane.

Dotychczasowi autorzy określając liczbę placówek w których prowadzone są klasy policyjne opierali się na wykazie szkół realizujących innowacje pedagogiczne w zakresie edukacji obronnej, prowadzonym przez Ministerstwo Obrony Narodowej oraz uzupełniając na danych zebranych samodzielnie z Internetu⁴³. W związku z brakiem ogólnopolskiego, aktualnego rejestru szkół prowadzących klasy policyjne, zdecydowano się na samodzielne określenie liczby placówek realizujących tego rodzaju kształcenie.

W tym celu w trybie dostępu do informacji publicznej wysłane zostały wnioski o udostępnienie wykazu szkół prowadzących klasy policyjne do Ministra Edukacji i Nauki, Komendanta Głównego Policji, Komendantów Wojewódzkich Policji, Kuratorów Oświaty oraz szkół policyjnych. Dobór podmiotów publicznych określono na podstawie profilu ich działalności oraz prawdopodobieństwa posiadania przedmiotowych informacji. Wobec niepełnych danych od wszystkich adresatów wniosków, w skali kraju uzyskano kompletne informacje jedynie odnośnie nazwy i adresu szkoły. Do tak ustalonych placówek rozesłano zaproszenie do udziału w badaniu. Po korekcie danych uzyskanych od podmiotów publicznych, ustalono łączną liczbę klas wynoszącą 354. Na podstawie danych uzyskanych od Komendanta Głównego Policji liczbę uczniów kształcących się w klasach policyjnych oszacowano na ponad 26,5 tys. osób⁴⁴.

Z uwagi na fakt, że jednostką badawczą byli uczniowie klas o profilu policyjnym lub mieszanym, a liczba uczniów w każdej placówce w Polsce nie mogła zostać ustalona, w badaniu zastosowano próbę nieprobabilistyczną opartą na dostępności badanych⁴⁵. W związku z powyższym wyniki niniejszego badania nie powinny być uogólniane do populacji uczniów w całej Polsce. Można wskazane wyniki odnosić jednak do uczniów klas policyjnych 51 szkół, które wzięły udział w badaniu. Z informacji uzyskanych bezpośrednio od dyrektorów przedmiotowych placówek wynika, że łącznie w tego rodzaju klasach kształci się 4 510 uczniów, z czego 1 416 z nich wzięło udział w badaniu⁴⁶. Dla tak skonstruowanego badanego zbioru, błąd maksymalny w niniejszym badaniu wynosi 2%, przy poziomie ufności wynoszącym 95% i wielkości frakcji 0,5⁴⁷.

43 D. Dziedzic, *Ewolucja klas policyjnych w szkołach średnich*, „Edukacja dla Bezpieczeństwa” 2019, nr 1, s. 427-428 wskazywał 138 szkół w 2017 r. Zob. też *Klasy mundurowe*, <https://web.archive.org/web/20220222131622/https://www.wojsko-polskie.pl/klasy-mundurowe1/> [dostęp: 12.06.2021]. W podobnym okresie P. Knut wskazywał na funkcjonowanie klas policyjnych w 236 szkołach. P. Knut, *Klasy o profilu policyjnym – irracjonalny twór czy istotny etap w procesie kształcenia z zakresu bezpieczeństwa?*, „Policja. Kwartalnik Kadry Kierowniczej Policji” 2015, nr 3, s. 35.

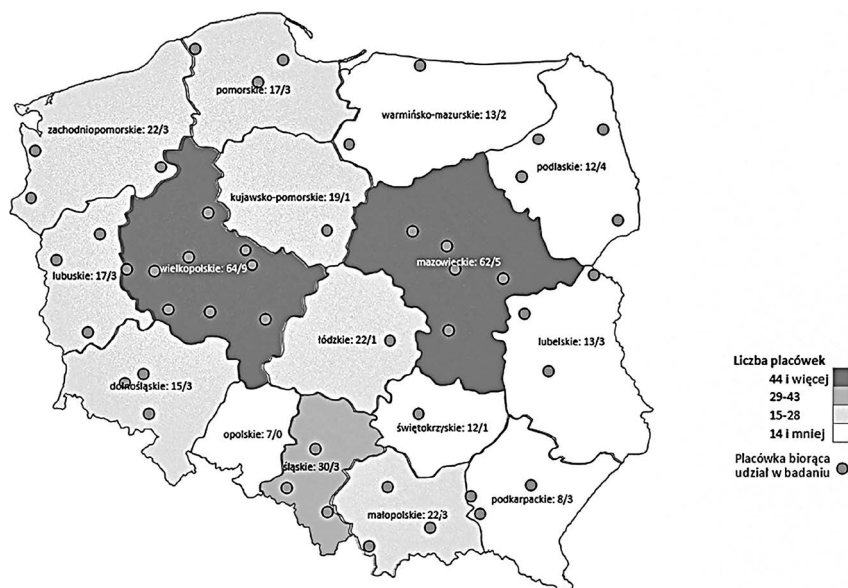
44 Wobec braku prawnego obowiązku raportowania stosowania przedmiotowej innowacji pedagogicznej liczba klas policyjnych różni się w zależności od podmiotu publicznego. Na poziomie centralnym Komendant Główny Policji udostępnił informację wskazującą, że w Polsce funkcjonuje 301 takich szkół, w których uczy się łącznie 26,5 tys osób (według stanu na 30 września 2020 r.). Za: Odpowiedź na wniosek o udostępnienie informacji publicznej, 6.05.2021, Kwo-1071/21/JK.

45 Zob. E. Babbie, *Badania społeczne w praktyce*, Warszawa 2004, s. 204.

46 Kwestionariusz wypełniło łącznie 1 691 uczniów, przy czym 132 ankietowanych wskazało że uczęszcza do klasy niebędącej klasą mundurową oraz 143 do klasy wojskowej. Ich odpowiedzi zostały wyłączone z badania.

47 *Kalkulator doboru próby*, <https://www.naukowiec.org/dobor.html> [dostęp: 27.08.2021].

Rys. 1. Kartogram przedstawiający liczbę placówek realizujących program klas policyjnych i mieszanych w danym województwie oraz szkół które wzięły udział w badaniu (opracowanie własne)

Źródło: opracowanie własne na podstawie udostępnionej informacji publicznej

- NARZĘDZIE BADAWCZE -

Jako narzędzie badawcze wykorzystano ankietę elektroniczną, składającą się z 21 pytań. Zostało ono podzielone na następujące części: pytania dotyczące osoby badanej; pytania ogólne dotyczące korzystania przez ucznia z mediów społecznościowych; pytania dotyczące udostępnienia swojego profilu w mediach społecznościowych do przejrzenia przez osobę trzecią; częstotliwości publikacji przez respondenta oraz jego znajomych treści potencjalnie relewantnych z punktu widzenia *cyber vettingu* przy naborze do Policji; postawy względem prywatności w odniesieniu do portali społecznościowych; ocena przez ucznia materiałów potencjalnego kandydata, pochodzących z mediów społecznościowych, przy rekrutacji do Policji; ocena poszczególnych rodzajów aktywności w mediach społecznościowych pod względem stopnia, w jakim uprawdopodobniają zaistnienie danego zdarzenia⁴⁸.

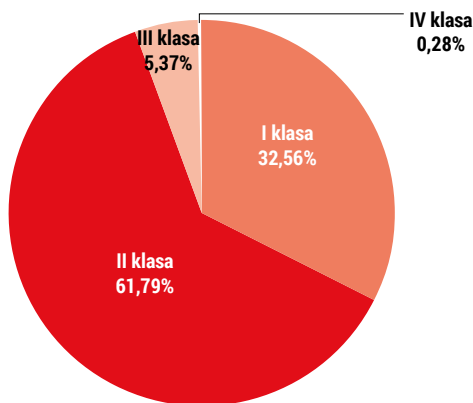
Kwestionariusz został poddany pilotażowi na grupie 19 uczniów z klasy policyjnej ze szkoły z siedzibą w województwie mazowieckim. Po wypełnieniu oraz analizie wyników przeprowadzona została rozmowa z grupą uczniów, którzy podzielili się swoimi doświadczeniami odnośnie przejrzystości narzędzia badawczego. Usunięto część pytań odnoszących się do oceny poszczególnych materiałów potencjalnego kandydata, kierując się wysokim wskaźnikiem odpowiedzi „nie mam zdania” oraz niskim odsetkiem odpowiedzi skrajnych (tj. „zdecydowanie istotne” oraz „zdecydowanie nieistotne”).

48 Pełna treść kwestionariusza stanowi załącznik do niniejszego rozdziału.

Charakterystyka badanych

Spośród 1 416 badanych większość stanowiły kobiety (71% w stosunku do 29% mężczyzn). Największy odsetek respondentów uczęszczał do klasy II (61,79%).

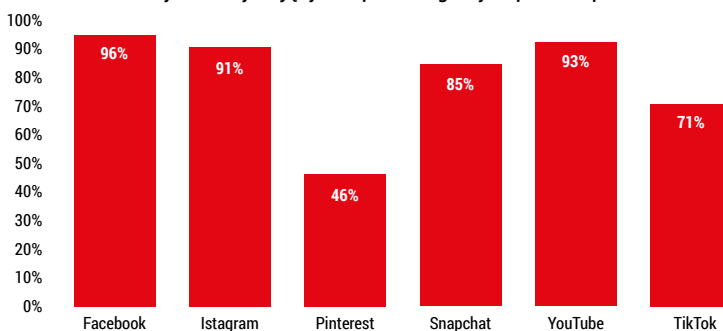
Wykres 1. Rozkład procentowy badanych w odniesieniu do klasy

Źródło: badania własne.

Zdecydowana większość badanych (99,08%) odpowiedziała na pytanie „czy korzystasz z mediów społecznościowych” twierdząco. Najczęściej wykorzystywanym medium społecznościowym wśród badanych był Facebook (wyk. 2), wskazany przez 1355 osób (96%). Kolejno najpopularniejszymi portalami były YouTube (93%), Instagram (91%), Snapchat (85%), TikTok (71%) oraz Pinterest (46%). Przeciętnie dziewięciu spośród dziesięciu uczniów posiadało zatem konto zarówno na Facebooku, Instagramie, jak i YouTube.

Wyk 2. Odsetek badanych korzystających z poszczególnych portali społecznościowych

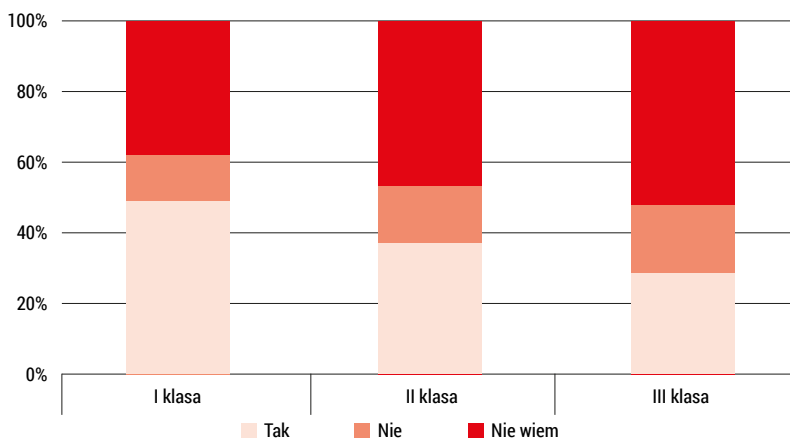

Źródło: badania własne

Najczęściej wskazywanym przez uczniów przedziałem określającym czas spędzany dziennie w mediach społecznościowych był „więcej niż 3 godziny” (39%). Stąd prawie czterech z dziesięciu ankietowanych uczniów wybrało najbardziej skrajną odpowiedź, określającą największą ilość czasu spędzaną na tego rodzaju portalach. Od dwóch do trzech godzin dziennie w mediach społecznościowych spędza 25%, zaś od jednej do dwóch – 27% uczniów. Około 9% uczniów deklaruje, że poświęca na portale społecznościowe mniej niż godzinę dziennie.

Po ukończeniu szkoły do Policji zamierza wstąpić 39% uczniów. Najwięcej, bo aż 43% badanych, nie jest jeszcze zdecydowana, zaś 17% odpowiedziała na to pytanie przecząco. Z analizy odpowiedzi na pytanie „czy po ukończeniu szkoły zamierzasz wstąpić do Policji?” w rozbiciu na uczniów poszczególnych klas wynika, że wraz z promocją do następnego rocznika maleje odsetek osób które odpowiedziały na to pytanie twierdząco. Towarzyszy temu wzrost osób, które nie chcą wstąpić do Policji oraz tych, którzy są niezdecydowani (wyk. 3). Z analizy wyłączono uczniów klas czwartych, ponieważ stanowili oni mniej niż jeden procent badanych.

Wyk. 3. Odsetek badanych deklarujących wstąpienie do Policji po ukończeniu szkoły (n=1403)

Źródło: badania własne

Uczniowie w przeważającej większości (74% wobec 26%) zadeklarowali, że znane im są zasady przebiegu i rekrutacji do Policji. Tym samym powinni oni być świadomi możliwości weryfikacji ich aktywności, w tym w przestrzeni internetowej, chociażby w ramach postępowania sprawdzającego, które przewiduje ustawa o ochronie informacji niejawnych.

Postawa względem prywatności a skłonność do udostępnienia profilu

Uczniowie (n=1403) zostali poproszeni o określenie na pięciostopniowej nieporządkowej skali Likerta (zgadzam się, raczej się zgadzam, raczej się nie zgadzam, nie zgadzam się, trudno powiedzieć) swojego stosunku do następujących twierdzeń:

Cała aktywność użytkownika w mediach społecznościowych powinna być domyślnie dostępna wyłącznie dla znajomych/followersów, których użytkownik samodzielnie zaakceptuje.

Portale społecznościowe gromadzą na temat swoich użytkowników za dużo danych.

W celu opracowania indeksu, każdej odpowiedzi przyznano wagę punktową, od 10 (zgadzam się), przez 5 (raczej się zgadzam), 0 (trudno powiedzieć), -5 (raczej się nie zgadzam) do -10 (nie zgadzam się). Z uwagi na liczbę przedstawionych do oceny twierdzeń, wyniki mogą mieć charakter jedynie kierunkowy dla badań eksploracyjnych i nie powinny służyć do statystycznego opisu badanych jednostek. Niemniej posłużyły one w niniejszym badaniu do roboczego wyodrębnienia osób o dwóch skrajnych postawach – uczniów, którzy uznają że ich prywatność jest naruszana (24,02% osób z indeksem 20) oraz tych, którzy nie przedstawiają takiego poziomu dbałości o swoją aktywność w sieci (1,43% osób z indeksem -20). Należy spodziewać się, że pierwsza grupa uczniów będzie mniej skłonna do udostępniania swojego profilu przyszłemu pracodawcy. Tym samym będzie można podjąć próbę weryfikacji H 1.

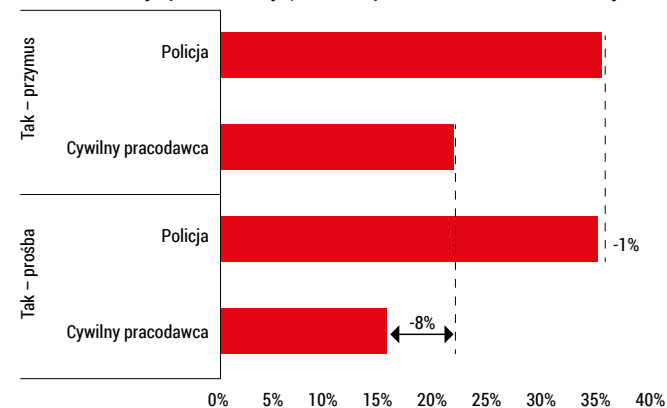
W celu określenia skłonności do udostępnienia danych dostępowych do swojego profilu uczniowie zostali poproszeni o udzielenie odpowiedzi w ramach pięciostopniowej nieporządkowej skali Likerta (zdecydowanie tak, raczej tak, raczej nie, zdecydowanie nie, nie mam zdania) na następujące pytania – czy udostępniłbyś dane dostępne (login, hasło) do swojego konta w mediach społecznościowych w przypadku:

- rekrutacji do cywilnego pracodawcy – na jego prośbę,
- rekrutacji do Policji – na prośbę jednostki prowadzącej postępowanie rekrutacyjne,
- rekrutacji do cywilnego pracodawcy – pod rygorem odrzucenia aplikacji,
- rekrutacji do Policji – pod rygorem odrzucenia aplikacji.

Zastosowanie przymusu (rygoru odrzucenia aplikacji) powoduje znaczący wzrost odpowiedzi „zdecydowanie tak” oraz „raczej tak” w przypadku pracodawców cywilnych (o 6,20 p.p. z 15,75% do 21,95%), a zarazem nie wpływa w znaczący sposób na postępowanie rekrutacyjne do Policji (35,21% wobec 35,64%). Wyniki odpowiedzi na to pytanie zostały przedstawione w tabeli poniżej (wyk. 4).

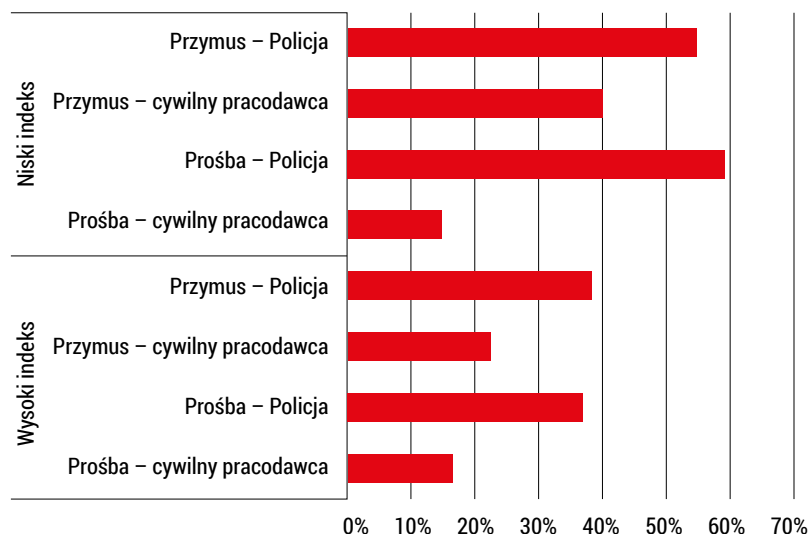
Tym samym zweryfikowano pozytywnie H 2. Uczniowie są bardziej skłonni udostępniać swój profil na cele postępowania rekrutacyjnego do organów ścigania niż do prywatnych pracodawców. Widoczna jest w tym zakresie znacząca różnica, ponieważ ponad dwukrotnie więcej uczniów zgodziłoby się udostępnić profil Policji niż cywilnemu pracodawcy w przypadku prośby ze strony organu (15,75% do 35,21%). Różnica ta jest mniejsza w przypadku zastosowania groźby odrzucenia aplikacji (21,95% do 35,64%). Stąd nie potwierdzono w całości H 3 – jedynie w przypadku pracodawców cywilnych rygor odrzucenia aplikacji może wpływać na większą skłonność do udostępnienia danych profilu (wyk. 4).

Wyk. 4. Odsetek uczniów deklarujących udostępnienie danych dostępnych w odniesieniu do rodzaju pracodawcy (suma odpowiedzi „tak” oraz „raczej tak”; n= 1403)

Źródło: badania własne

Wyk. 5. Porównanie odpowiedzi odnośnie skłonności do udostępnienia danych dostępnych do profilu w mediach społecznościowych w stosunku do wyliczonych indeksów z pytania dotyczącego postawy względem prywatności (procent z sumy odpowiedzi „tak” i „zdecydowanie tak” oraz „nie” i „zdecydowanie nie”)

Źródło: badania własne

W celu podjęcia próby weryfikacji H 1, wyniki z części dotyczącej postawy względem prywatności porównano z odpowiedziami na pytania dotyczące udostępniania danych profilu (wyk. 5). Znaczące różnice pomiędzy osobami z wysokim (20) a niskim indeksem (-20) zostały zaobserwowane w odniesieniu do skłonności udostępnienia profilu w przypadku rygoru odrzucenia aplikacji u cywilnego pracodawcy (23% względem 40%) oraz prośby skierowanej od jednostki Policji (37% do 60%). Tym samym nie sfalsyfikowano H 1, mając na uwadze poczynione wcześniej zastrzeżenia odnośnie próby. Uczniowie,

ktorzy cenią prywatność, są mniej skłonni do udostępniania swojego profilu w celu prowadzenia postępowania rekrutacyjnego.

Ocena poszczególnych rodzajów aktywności w mediach społecznościowych

Uczniowie zostali poproszeni o ocenę istotności poszczególnych rodzajów zamieszczanych treści w odniesieniu do wybranych aktywności, ocenianych negatywnie w postępowaniu rekrutacyjnym (tab. 1). Ich zdaniem najistotniejszym dla postępowania rekrutacyjnego do służby byłoby ujawnienie w mediach społecznościowych posta wskazującego na spożywanie przez kandydata narkotyków. W tej samej kategorii inny rodzaj aktywności – mogący pośrednio wskazywać na spożycie narkotyków – w postaci udostępnienia posta wzywającego do zalegalizowania marihuany, uzyskał znacząco niższą różnicę pomiędzy odpowiedziami uznającymi aktywność za istotną a nieistotną (13,06% wobec 33,47%). Podobną różnicę uzyskała aktywność w postaci zamieszczenia własnego zdjęcia o podtekście seksualnym (15,47%). Uczniowie byli podzieleni odnośnie znaczenia udostępnienia postów znajomych o podtekście seksualnym (2,05%) oraz publikacji treści poświadczających aktywność polityczną, to jest fotografii z manifestacji (5,37%). Respondenci uznali jako nierelevantne treści dotyczące obserwowania w mediach społecznościowych partii politycznej (-37,08%), publikacji przekleństw (-11,94%) oraz niestosownych treści – żartów dotyczących wyznania (-11,51%).

Tym samym nie sfalsyfikowano w całości H 4. Choć uczniowie negatywnie oceniali aktywność odnoszącą się do spożywania narkotyków i nagości, to aktywność polityczna oraz światopoglądowa była co do zasady ich zdaniem nieznacząca dla postępowania rekrutacyjnego. Ocena aktywności zależała od jej rodzaju, rozumianego jako możliwość bezpośredniego połączenia jej z cechą danej osoby. Zgodnie z oczekiwaniami inaczej oceniano aktywność o większej intensywności (np. publikacja zdjęcia) w stosunku do tych pośrednich (np. obserwacja strony czy udostępnienie posta).

W celu eksploracji możliwości powiązania rodzaju aktywności ze stopniem prawdopodobieństwa zajścia danego zdarzenia, poproszono uczniów o to, by wskazali, czy ich zdaniem istnieje związek pomiędzy wskazanymi niżej aktywnościami a przypuszczeniem, że dana osoba spożywa narkotyki (tab. 2).

Tab. 1. Ocena istotności poszczególnych rodzajów treści zamieszczanych w mediach społecznościowych dla postępowania rekrutacyjnego do Policji (n= 1416)

Rodzaj treści \ Ocena istotności	Istotne		Nieistotne		Nie mam zdania
	Zdecydowanie istotne	Raczej istotne	Raczej nieistotne	Zdecydowanie nieistotne	
Podtekst seksualny – umieszczenie własnego zdjęcia	406	309	202	294	205
	50,49%		35,03%		
Podtekst seksualny – udostępnienie posta znajomej/-go	326	292	262	327	209
	43,64%		41,60%		
Aktywność polityczna – zdjęcie z manifestacji	234	380	278	260	264
	43,36%		37,99%		
Aktywność polityczna – obserwowanie partii politycznej	121	211	440	417	227
	23,45%		60,52%		
Niestosowne treści – przeklinanie w komentarzach	195	324	345	343	209
	36,65%		48,59%		
Niestosowne treści – udostępnienie filmiku dot. wyznania	219	290	348	324	235
	35,95%		47,46%		
Narkotyki – udostępnienie postu wzywającego do zalegalizowania marihuany	386	303	203	301	223
	48,66%		35,59%		
Narkotyki – post znajomego o wspólnym spożywaniu marihuany	594	260	116	264	182
	60,31%		26,84%		
Spożywanie alkoholu – zamieszczenie filmu obrazującego spożycie	351	330	229	303	203
	48,09%		37,57%		

Źródło: badania własne

Uczniowie za najbardziej istotne uznali treści odnoszące się do działań aktywnych – publikacji zdjęcia, utworzenia i udostępnienia posta, napisania komentarza. Brak jednak było pełnej spójności. Chociaż samo uczestnictwo w grupie jest raczej działaniem pasywnym, to zostało ono określone przez uczniów jako znaczące. Podobnie brak jest konsekwencji w przypadku działania aktywnego – polubienia posta – które zostało uznane za nieistotne.

Tab. 2. Ocena istotności danej aktywności w mediach społecznościowych dla określenia prawdopodobieństwa, że dana osoba spożywa narkotyki (n= 1416)

Rodzaj aktywności	Różnica pomiędzy odsetkiem odpowiedzi „istotny” a „nieistotny”
Aktywność w zamkniętej grupie dotyczącej narkotyków	48,87%
Publikacja zdjęcia z jointem	45,41%
Obecność w zamkniętej grupie dotyczącej narkotyków	41,17%
Utworzenie postu wzywającego do zalegalizowania marihuany	39,05%
Napisanie komentarza popierającego powszechny dostęp do miękkich narkotyków	36,51%
Oznaczenie wzięcia udziału w manifestacji za legalizacją miękkich narkotyków	36,09%
Udostępnienie postu wzywającego do zalegalizowania miękkich narkotyków	33,62%
Oznaczenie profilu przez znajomych w komentarzach pod postami dot. legalizacji narkotyków	12,92%
Polubienie zdjęcia przedstawiającego osobę palącą jointa	-23,87%
Posiadanie w gronie znajomych osób, które mają zdjęcie profilowe z jointem	-28,46%

Źródło: badania własne

–OMÓWIENIE WYNIKÓW BADAŃ –

Prawie 65% badanych uczniów klas policyjnych spędza w mediach społecznościowych tyle samo lub więcej czasu niż średnia wynosząca dla Polski, to jest dwie godziny⁴⁹. Intencjonalnie lub nieświadomie, każdy z nich zostawia po sobie w sieci cyfrowy ślad, który może posłużyć w przyszłości rekruterom do bliższego poznania kandydata. Szeroki wachlarz portali z których korzysta młodzież (wyk. 2) teoretycznie powinien umożliwić rozpoznanie zespołu cech przydatnych i dyskwalifikujących do służby.

Większość polskich nastolatków ze szkół ponadgimnazjalnych (65,5%) uważa, że korzystanie z portali społecznościowych najbardziej naraża użytkownika Internetu na utratę prywatności⁵⁰. Odpowiedź ta znalazła się przed umieszczeniem prywatnych zdjęć (53,3%) oraz filmów (46,9%) w Internecie⁵¹. W badaniach ogólnopolskich 76% ankietowanej młodzieży twierdzi, że informacje prywatne, które udostępnia się o sobie w sieci, powinny być dostępne tylko dla nich i osób przez nich wskazanych⁵². Podobny wynik uzyskali uczniowie uczestniczący w niniejszym badaniu, którzy w przeważającej większości

49 S. Kemp, *Digital 2020: Poland*, <https://datareportal.com/reports/digital-2020-poland> [dostęp: 28.04.2020].

50 R. Lange (red.), *Nastolatki 3.0...*, dz.cyt., s. 60.

51 Tamże.

52 Tamże, s. 61.

(70%) zgodzili się ze stwierdzeniem, że cała aktywność użytkownika w mediach społecznościowych powinna być domyślnie dostępna wyłącznie dla znajomych / followersów, których użytkownik samodzielnie zaakceptuje.

Prezentowana postawa względem prywatności może mieć wpływ na skłonność do akceptacji cyber vettingu w rekrutacji do Policji. W zagranicznych publikacjach wskazywano na fakt, że nieświadome przeszukiwanie profili młodzieży w mediach społecznościowych wiąże się z ich jednoznacznym sprzeciwem, jako znaczącym naruszeniem prawa do prywatności⁵³. Z drugiej strony ci sami respondenci powszechnie wskazywali na ich zgodę odnośnie sprawdzania profili przez obecnych i przyszłych pracodawców, jednakże pod warunkiem możliwości wykorzystania pozyskanych w ten sposób informacji jedynie za ich zgodą⁵⁴. Podobne wyniki były uzyskiwane w innych badaniach amerykańskich⁵⁵. Tak jak w niniejszym badaniu, także i za granicą samo potwierdzenie możliwości i legitymacja pracodawców do weryfikacji kandydatów do pracy nie idzie w parze ze zgodą na udostępnienie danych dostępowych do konta. Uczniowie klas policyjnych w Polsce (w zależności od prośby albo groźby odrzucenia aplikacji) odmówiliby przekazania loginu i hasła do kont w mediach społecznościowych pracodawcom cywilnym w 84,25–78,05%. Podobny odsetek wykazywali zagraniczni studenci (81%)⁵⁶. Co jednak istotne, w przypadku Policji polscy uczniowie nie wykazywali istotnej różnicy odnośnie zastosowania prośby a przymusu celem ujawnienia danych dostępowych do konta. Wskazuje to na potencjalną bezprzedmiotowość wiążącego zobowiązania kandydatów do dokonywania powyższej czynności. Gotowość do udostępnienia danych jest bowiem i tak wyższa niż w przypadku pracodawców cywilnych.

Chociaż uczniowie nie postrzegali jako istotnych aktywności odnoszących się do działalności politycznej i światopoglądowej, to praktyka organów ścigania wskazuje, że to właśnie tego rodzaju treści mogą przemawiać za przyjęciem lub odrzuceniem do służby⁵⁷. W tym kontekście szczególnie alarmujące są odpowiedzi uczniów na ocenę filmiku-żartu dotyczących wyznania. Ich zdaniem nie jest to aktywność cenna dla policyjnego rekrutera. Jak jednak pokazuje praktyka, to właśnie pozornie niewinne internetowe memy i żarty mogą nawet po wielu latach niekorzystnie odbić się na publikujących. O tym, że wraz z dorastaniem zmieniają się poglądy i podejście do prywatności, świadczą także odpowiedzi nastolatków, którzy w 58% stwierdzili że chcieliby mieć możliwość usunięcia z Internetu wszystkich informacji prywatnych na swój temat⁵⁸. Może być to jednak niemożliwe, a różnice pomiędzy podejściem pracodawców i uczniów są znaczące także w innym zakresie. W przeciwieństwie bowiem do prywatnych pracodawców, uczniowie nie uznają jako istot-

53 Y.M. Leott, #Screening Out..., dz.cyt., s. 14.

54 Tamże, s. 12.

55 J. Vicknair, D. Elkersh, K. Yancey, M.C. Budden, *The Use of Social Networking Websites as a Recruiting Tool for Employers*, „American Journal of Business Education” 2010, t. 3, nr 11, s. 9.

56 Tamże, s. 10.

57 *Efforts to weed out extremists in law enforcement meet resistance*, <https://www.seattletimes.com/nation-world/nation-politics/efforts-to-weed-out-extremists-in-law-enforcement-meet-resistance/> [dostęp: 2.08.2021].

58 R. Lange (red.), *Nastolatki 3.0...*, dz.cyt., s. 61.

nych w procesie rekrutacji publikacji wulgaryzmów oraz materiałów świadczących o spożywaniu alkoholu⁵⁹. Występują przy tym znaczące różnice, gdyż wulgaryzmy źle ocenia 87% pracodawców, zaś z drugiej strony aż 48,59% uczniów uważa, że są to treści nieistotne⁶⁰.

- PODSUMOWANIE -

Organy ścigania powinny mieć możliwość weryfikacji przydatności kandydata do służby przed jego przyjęciem. Obok szeregu obecnie podejmowanych czynności, weryfikacja aktywności w sieci powinna stać się podstawowym elementem procesu rekrutacyjnego do Policji. Jest to bowiem źródło wielu cennych informacji dotyczących aplikujących do służby. W ten sposób można chociażby zidentyfikować osoby, które mogą spowodować ryzyko wizerunkowe z powodu wygłaszanych publicznie poglądów politycznych czy światopoglądowych, a tym samym zapobiec przyszłym kryzysom. Ponadto, jak wskazują zagraniczni funkcjonariusze, media społecznościowe są dobrym źródłem do wykrywania uprzedzeń kandydatów, aktywności wskazujących na łamanie prawa, czy też po prostu świadczących o nieodpowiedzialnym zachowaniu⁶¹.

Jak wynika z niniejszego badania eksploracyjnego, co do zasady uczniowie klas policyjnych potrafią zidentyfikować jako istotne dla postępowania rekrutacyjnego te aktywności, które świadczą o popełnieniu przestępstwa. Niemniej, nie są oni skłonni do wyciągnięcia podobnego wniosku w przypadku treści mniej oczywistych, a mogących mieć wpływ na wynik postępowania rekrutacyjnego. Tym samym celem jest, aby w ramach zajęć szkolnych dotyczących procesu rekrutacyjnego otrzymywali oni niezbędną wiedzę na temat wagi aktywności internetowej dla oceny kandydata. Może to bowiem wpłynąć pozytywnie na ich świadomość odnośnie specyfiki nowych technologii oraz wspomóc świadome korzystanie ze zdobyczy nowych mediów.

Wyniki badań wskazują na celowość dalszej eksploracji przedmiotowej problematyki, zaś w szczególności jej rozszerzenie na ocenę legitymizacji pracodawców (Policji) do prowadzenia weryfikacji internetowej aktywności kandydatów oraz objęcie nimi funkcjonariuszy i pracowników Policji zajmujących się doborem kadr. Należy zaznaczyć, że odpowiedzi oraz trend dotyczący zamiaru uczniów wstąpienia do Policji po ukończeniu szkoły może stanowić przyczynek do weryfikacji przyczyn tego zjawiska, a następnie podjęcia ewentualnych kroków zaradczych, nie wyłączając zmiany sposobu tworzenia klas policyjnych i kształcenia nastolatków w ramach tego rodzaju innowacji pedagogicznej.

Streszczenie: Artykuł opisuje wykorzystanie technik *cyber vettingu* w naborze do Policji, koncentrując się na danych pozyskiwanych z publicznie dostępnych profili w celu selekcji osób w procesie rekrutacyjnym. Szerokie wykorzystanie otwartych źródeł do weryfikacji kandydatów do pracy jest wykorzystywane za granicą, nie tylko wśród prywatnych pracodawców. Na zalety tego rodzaju działań w obszarze organów ścigania wskazywano już w 2011 r.

59 Jak polscy rekruterzy wykorzystują social media, <https://www.goldenline.pl/blog/2016/02/24/jak-polscy-rekruterzy-wykorzystuja-social-media/> [dostęp: 16.03.2022].

60 Tamże.

61 K.P. Morison, *Hiring...*, dz.cyt., s. 27.

W broszurze wydanej przez International Association of Chiefs of Police podkreślano przede wszystkim możliwość wykorzystania mediów społecznościowych jako narzędzia zachęcającego do wstąpienia do formacji. Praca oparta jest na eksploracyjnych badaniach przeprowadzonych wśród uczniów szkół ponadpodstawowych z całej Polski, w których prowadzone są klasy policyjne. Czynniki poddane analizie były: stosunek uczniów do stosowania wobec nich technik *cyber vettingu*, ich stosunek do prywatności, charakter treści i aktywności w mediach społecznościowych ocenianych negatywnie, a także ich wpływ na ocenę kandydata do służby w Policji. Z przeprowadzonych badań wynika, że po ukończeniu szkoły do Policji zamierza wstąpić 39% uczniów. Ponad 65% uczniów uważa, że korzystanie z portali społecznościowych najbardziej naraża użytkownika Internetu na utratę prywatności. Niemniej aż 35% uczniów udostępniłoby dobrowolnie na skierowaną do nich prośbę swoje dane dostępne do konta w toku rekrutacji do Policji. Autorzy uznają, że media społecznościowe są dobrym źródłem do wykrywania uprzedzeń kandydatów, aktywności wskazujących na łamanie prawa, czy świadczących o nieetycznym zachowaniu. Wyniki przeprowadzonych badań potwierdzają zasadność przeprowadzania dalszych analiz odnośnie możliwości wykorzystywania metod *cyber vettingu* przy rekrutacji do służby.

Summary: This paper describes the use of cyber vetting techniques in police recruitment, focusing on data extracted from social media profiles. The widespread use of open sources to vet job candidates is used abroad, not only among private employers. The advantages of this type of activity in the field of law enforcement were already being pointed out in 2011. A brochure published by the International Association of Chiefs of Police emphasized the possibility of using social media as a tool to encourage people to join the force. The study is based on exploratory research conducted among high school students from Poland, who were attending police classes. The factors analysed included student attitudes toward the use of cyber vetting techniques, their attitudes toward privacy, the character of social media content and activity judged negatively by them, and its impact on the assessment of a potential candidate for police service. The survey found that 39% of students intended to join the Police after graduation. More than 65% of students believed that the use of social networking sites is the most likely to expose an internet user to a loss of privacy. However, as many as 35% of the students would voluntarily provide their login credentials when asked to do so in the process of recruitment for the Police. The authors acknowledge that social media is a good source for detecting candidate bias, activity indicative of breaking the law, or evidence of unethical behaviour. The results of the study confirm the relevance of conducting further studies on the possibility of using cyber vetting in the recruitment process.

- BIBLIOGRAFIA -

Literatura:

Babbie E., *Badania społeczne w praktyce*, Warszawa 2004.

Czaplewski M., *Informacja – jej podstawowe koncepcje i komponenty*, „Ekonomiczne Problemy Usług” 2012, nr 101, s. 55-67.

- Dziedzic D., *Ewolucja klas policyjnych w szkołach średnich*, „Edukacja dla Bezpieczeństwa” 2019, nr 1, s. 423-434.
- Girard A., Fallery B., *Human Resource Management on Internet: New Perspectives*, „Journal of Contemporary Management Research” 2010, t. 4 nr 2, s. 1-14.
- Gogołek W., Adamowski J.W., *Komunikacja sieciowa: uwarunkowania, kategorie i paradoksy*, Warszawa 2010.
- Gruzd A., Jacobson J., Dubois E., *Cybervetting and the Public Life of Social Media Data*, „Social Media + Society” 2020, t. 6, nr 2, s. 1-13, <https://doi.org/10.1177/2056305120915618>.
- Knut P., *Klasy o profilu policyjnym – irracjonalny twór czy istotny etap w procesie kształcenia z zakresu bezpieczeństwa?*, „Policja. Kwartalnik Kadry Kierowniczej Policji” 2015, nr 3, s. 34-40.
- Kondrasuk J.N., Moore H.L., Wang H., *Negligent Hiring: The Emerging Contributor to Workplace Violence in the Public Sector*, „Public Personnel Management” 2001, t. 30, nr 2, s. 185-195.
- Lange R. (red.), *Nastolatki 3.0. Raport z ogólnopolskiego badania uczniów*, Warszawa 2021.
- Leott Y.M., *#Screening Out: Criminal Justice Students' Awareness of Social Media Usage in Policing*, „Cogent Social Sciences” 2019, t. 5, nr 1, s. 1-16, <https://doi.org/10.1080/23311886.2019.1573570>.
- Listwan T., *Zarządzanie kadrami*, Warszawa 2009.
- Melton J., Miller R., Jensen B.R., Shah V., *Decisions, Decisions: Cybervetting Through the Eyes of Students*, „Journal of Education for Business” 2018, t. 93, nr 5, s. 252-259.
- Metchik E., *An Analysis of the 'Screening Out' Model of Police Officer Selection*, „Police Quarterly” 1999, nr 2(1), s. 79-95, <https://doi.org/10.1177/109861119900200104>.
- Morison K.P., *Hiring for the 21st Century Law Enforcement Officer: Challenges, Opportunities, and Strategies for Success*, Washington 2017.
- Peluchette J., Karl K., *Examining Students' Intended Image on Facebook: 'What Were They Thinking?!'*, „Journal of Education for Business” 2009, t. 85, nr 1, s. 30-37, <https://doi.org/10.1080/08832320903217606>.
- Trottier D., *Policing Social Media*, „Canadian Review of Sociology” 2012, nr 49 (4), s. 411-425. *Social Media*, Washington 2010, <https://www.slideshare.net/Twittercrisis/social-media-concepts-and-issues-paper-september-2010> [dostęp: 8.06.2021].
- Vicknair J., Elkersh D., Yancey K., Budden M.C., *The Use of Social Networking Websites as a Recruiting Tool for Employers*, „American Journal of Business Education” 2010, t. 3, nr 11, s. 7-12.
- Waszkiewicz P., Tomaszewska M., Stromczyński B., Rabczuk S., *Czy Wielkopolska Policja umie w internety? Analiza strategii komunikacyjnej KWP w Poznaniu na portalu Facebook*, [w:] P. Waszkiewicz (red.), *Media społecznościowe w pracy organów ścigania*, Warszawa 2021, s. 61-81, <https://www.doi.org/10.5281/zenodo.4624982>.
- Wawer M., Rzemieniak M., *Budowanie wizerunku pracodawcy w mediach społecznościowych w rekrutacji pracowników*, „Problemy Zarządzania, Finansów i Marketingu” 2012, nr 26, s. 353-367.

- Woźniak J., *Crowdsourcing – IV etap rozwoju rekrutacji internetowej*, „Zarządzanie Zasadami Ludzkimi” 2014, nr 1(96), s. 41-55, <http://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.desklight-f6106044-9923-440f-b644-be2f8bd990f3> [dostęp: 27.04.2021].
- Yüce P., Highhouse S., *Effects of Attribute Set Size and Pay Ambiguity on Reactions to „help wanted” Advertisements*, „Journal of Organizational Behavior” 1998, nr 19, s. 337-352.

Netografia:

- Efforts to weed out extremists in law enforcement meet resistance*, <https://www.seattletimes.com/nation-world/nation-politics/efforts-to-weed-out-extremists-in-law-enforcement-meet-resistance/> [dostęp: 2.08.2021].
- 5 personal branding tips for your job search*, <https://themanifest.com/digital-marketing/5-personal-branding-tips-job-search> [dostęp: 18.04.2021].
- Folga K., *Jak zachować prywatność w sieci?*, <https://www.computerworld.pl/news/Jak-zachowac-prywatnosc-w-sieci,400869.html> [dostęp: 29.06.2021].
- Gutierrez M., *Police agencies want access to applicants' social-media passwords*, <https://www.sfgate.com/news/article/Law-enforcement-employers-still-view-private-5722229.php> [dostęp: 8.06.2021].
- Jak polscy rekruterzy wykorzystują social media*, <https://www.goldenline.pl/blog/2016/02/24/jak-polscy-rekruterzy-wykorzystuja-social-media/> [dostęp: 12.04.2021].
- Jones J.J., *In U.S., confidence in Police lowest in 22 years*, <http://www.gallup.com/poll/183704/confidence-police-lowest-years.aspx> [dostęp: 27.04.2021].
- Kalkulator doboru próby*, <https://www.naukowiec.org/dobor.html> [dostęp: 27.08.2021].
- Kemp S., *Digital 2020: Poland*, <https://datareportal.com/reports/digital-2020-poland> [dostęp: 28.04.2020].
- Klasy mundurowe*, <https://web.archive.org/web/20220222131622/https://www.wojsko-polskie.pl/klasy-mundurowe1/> [dostęp: 12.06.2021].
- Maleje liczba wakatów. Dane na dzień 31 grudnia 2020 r.*, <https://nszpz.pl/aktualnosci/maleje-liczba-wakatow-dane-na-dzien-31-grudnia-2020-roku/> [dostęp: 2.05.2021].
- 1.02.2021 – policjanci – globalny stan zatrudnienia według stażu służby, wieku i wykształcenia*, <https://dane.gov.pl/pl/dataset/540,dane-kadrowe-policji/resource/28786/table> [dostęp: 19.04.2021].
- Risk aware*, https://riskaware.com/?page_id=802 [dostęp: 19.04.2021].
- Social media for recruitment fact sheet*, <https://www.theiacp.org/sites/default/files/2020-01/Center%20for%20Social%20Media%20Resources/Recruitment-Fact-Sheet.pdf> [dostęp: 16.03.2022].
- Social media w Polsce i na świecie – najnowsze dane*, <https://socialpress.pl/2020/02/social-media-w-polsce-i-na-swiecie-najnowsze-dane> [dostęp: 15.04.2021].
- Vaas L., *57% of college students think their Facebook postings aren't vile at all!*, <https://nakedsecurity.sophos.com/2013/09/13/57-of-college-students-think-their-facebook-postings-arent-vile-at-all/> [dostęp: 29.06.2021].

Stanisław Rabczuk*

POZYSKIWANIE DANYCH POCHODZĄCYCH Z MEDIÓW SPOŁECZNOŚCIOWYCH – PERSPEKTYWY DLA POLSKICH ORGANÓW ŚCIGANIA W KONTEKŚCIE ROZPORZĄDZENIA *E-EVIDENCE*¹

Abstrakt: Powszechność wykorzystywania mediów społecznościowych sprawia, że coraz częściej stają się one źródłem istotnych dowodów lub informacji wykrywczych. Niemniej konieczność korzystania z metod międzynarodowej pomocy prawnej i brak mechanizmów skutecznej współpracy bezpośredniej pomiędzy usługodawcami i organami ścigania powoduje, że ich pozyskanie jest stosunkowo trudne. Rozporządzenie *e-evidence* może znacząco ułatwić pozyskiwanie tych kluczowych danych na cele postępowania karnego. W artykule opisano zarys projektowanego rozporządzenia w kontekście wyzwań stojących przed organami ścigania oraz omówiono kluczowe elementy rozporządzenia wymagające podjęcia dalszych prac.

Słowa kluczowe: media społecznościowe, organy ścigania, rozporządzenie *e-evidence*

COLLECTION OF DATA FROM SOCIAL MEDIA – PERSPECTIVES FOR POLISH LAW ENFORCEMENT AGENCIES IN THE FRAMEWORK OF THE E-EVIDENCE REGULATION

Abstract: The widespread use of social media makes it a growing source of vital evidence and investigative information. However, the need to use cross-border legal assistance methods and the lack of mechanisms for effective direct cooperation between

* Uniwersytet Warszawski, Wydział Prawa i Administracji, ORCID: [0000-0001-9143-9753](https://orcid.org/0000-0001-9143-9753).

¹ Artykuł powstał w wyniku realizacji projektu badawczego pt. Media społecznościowe w pracy organów ścigania o nr. 2018/31/B/HS5/01876 kierowanego przez dr. hab. Pawła Waszkiewicza, finansowanego ze środków Narodowego Centrum Nauki. Jeżeli nie wskazano inaczej, odniesienia w artykule dotyczące badań nad wykorzystaniem mediów społecznościowych w organach ścigania dotyczą przedmiotowego projektu badawczego.

service providers and law enforcement authorities make it relatively difficult to obtain such data. The e-evidence regulation may significantly facilitate the acquisition of these crucial data for criminal proceedings. This paper describes the framework of the proposed regulation in the context of the challenges faced by law enforcement agencies and discusses the key elements of the regulation that require further development.

Keywords: social media, law enforcement agencies, e-evidence regulation

- WPROWADZENIE -

Według ostatnich dostępnych danych, w Polsce z mediów społecznościowych korzysta już ponad połowa mieszkańców, w Unii Europejskiej – 57%, zaś w Stanach Zjednoczonych – 72% populacji². Wiele wskazuje, że odsetek ten będzie się ciągle zwiększać. W 2025 r. liczba użytkowników mediów społecznościowych na świecie ma wynieść 4,41 mld, zatem w stosunku do 2020 r. będzie to wzrost o ponad 22%³. Powszechność wykorzystania mediów społecznościowych sprawia, że obecnie nie sposób przecenić ich roli w codziennym życiu. Dostrzegają to zarówno poszczególne rządy, jak i obywatele. Przykładem ze styku mediów społecznościowych i polityki było zablokowanie konta Donalda Trumpa w mediach społecznościowych, które odbiło się szerokim echem także i w Polsce⁴. Głos zabrał premier Mateusz Morawiecki, który stwierdził że giganty społecznościowe „nie mogą działać ponad prawem”⁵. Dlatego też Minister Sprawiedliwości przypomniał o projektowanej ustawie, która ma za zadanie nałożyć na usługodawców obowiązki związane z przywracaniem usuniętych treści oraz zablokowanych użytkowników, którzy naruszyli standardy społeczności⁶. Niedawne wydarzenia były więc impulsem, który uświadomił zależność od mediów społecznościowych, nie tylko jako źródła do pozyskiwania informacji, ale także jako miejsca do ekspresji przekonań i myśli.

Często nieprzemyślany i bezkrytyczny sposób korzystania z tego rodzaju portali prowadzi do publicznego rozpowszechniania szeregu informacji dotyczących użytkownika. Wszelkie tak dostępne dane są wykorzystywane zarówno w sektorze prywatnym, jak i przez instytucje publiczne⁷. Przykładem może być przeglądanie profili kandydatów przez

2 *Digital 2021 US*, <https://wearesocial.com/us/blog/2021/01/digital-2021-us/> [dostęp 11.10.2021]; *Do you participate in social networks?*, <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/edn-20210630-1> [dostęp: 11.10.2021].

3 H. Tankovska, *Number of social network users worldwide from 2017 to 2025*, <https://www.statista.com/statistics/278414/number-of-worldwide-social-network-users/> [dostęp: 30.01.2021].

4 Zob. M. Isaac, K. Conger, *Facebook bars Trump through end of his term*, <https://www.nytimes.com/2021/01/07/technology/facebook-trump-ban.html> [dostęp: 16.03.2022].

5 *Premier Morawiecki skomentował zablokowanie Trumpa na Twitterze. „Nie mogą działać ponad prawem”*, <https://www.businessinsider.com.pl/wiadomosci/donald-trump-zablokowany-na-twitterze-komentarz-premiera-mateusza-morawieckiego/0jb79td> [dostęp 30.01.2021].

6 *Przełomowa ustawa o ochronie wolności słowa w internecie*, <https://www.gov.pl/web/sprawiedliwosc/przełomowa-ustawa-o-ochronie-wolnosc-slowa-w-internecie> [dostęp: 30.01.2021].

7 Krótkie podsumowanie danych zbieranych przez serwisy społecznościowe: H. Dębniak, S. Rabczuk, *Wybrane aspekty prawne pozyskiwania danych z mediów społecznościowych przez polskie organy ścigania*, „Problemy Współczesnej Kryminalistyki” 2019, t. 23, s. 51.

przyszłych pracodawców. Jak wynika z badań, robi to około 70% z nich⁸. Okazuje się, że to właśnie aktywność na portalach społecznościowych w formie postów, zdjęć oraz filmików zawierających zdaniem pracodawcy nieostrożne informacje była w ponad połowie przypadków (54%) powodem niezatrudnienia kandydata⁹. Materiały pochodzące z mediów społecznościowych są także wykorzystywane w postępowaniu cywilnym, zwłaszcza w sprawach rodzinnych¹⁰. Wiadomości, zdjęcia, komentarze i statusy mogą stanowić źródło cennych informacji także dla organów ścigania. W Polsce opinia publiczna dowiaduje się o wykorzystaniu mediów społecznościowych, jednak zazwyczaj w skrajnych przypadkach. Niedawnym przykładem była sytuacja, w której funkcjonariusze wytypowali organizatora zgromadzenia związanego z tzw. strajkiem kobiet na podstawie jego aktywności w mediach społecznościowych. Okazało się, że jest to 14-latek, który miał nawoływać do odbycia zgromadzenia pomimo zakazu wprowadzonego z uwagi na obstrzeżenia epidemiczne¹¹. Do publicznej wiadomości zazwyczaj nie trafiają informacje odnośnie poważnych przestępstw, w których media społecznościowe służą za wartościowe narzędzie wykrywcze i źródło istotnych dla sprawy dowodów.

- POZYSKIWANIE DANYCH POCODZĄCYCH Z MEDIÓW SPOŁECZNOŚCIOWYCH -

Z dotychczasowych badań eksploracyjnych wynika, że w Polsce policjanci korzystają przede wszystkim z mediów społecznościowych w celu identyfikacji uczestników postępowania przygotowawczego (świadków, pokrzywdzonych oraz osób podejrzanych), a także weryfikacji informacji zgromadzonych w toku prowadzonego postępowania¹². W toku tych czynności, korzystając z założonych przez siebie kont, uzyskują dostęp do danych publicznie dostępnych, a gdy to nie jest możliwe, kontaktują się z usługodawcą¹³. Według funkcjonariuszy, najbardziej problematyczne są sprawy, w których zachodzi konieczność pozyskania danych od usługodawcy – pozostawianie wniosków bez odpowiedzi oraz skomplikowane procedury pomocy międzynarodowej zniechęcają do rozpoczęcia tego procesu¹⁴. Z tego powodu, jeżeli procedura wezwania usługodawców

8 70% of employers are snooping candidates' social media profiles, <https://www.careerbuilder.com/advice/social-media-survey-2017> [dostęp: 30.01.2021].

9 Tamże.

10 W. Bijas, *Dowody z Facebooka w procesie cywilnym*, „Prawo Mediów Elektronicznych” 2017, nr 2, s. 25-32; P. Waszkiewicz, S. Rabczuk, K. Worek, *Wykorzystanie dowodów z mediów społecznościowych w postępowaniu cywilnym. Perspektywa badawcza*, [w:] P. Ostaszewski, K. Buczkowski (red.), *Granice prawa. Księga jubileuszowa Profesora Andrzeja Siemaszki*, Warszawa, 2021, s. 763.

11 *Stanowisko – wpisy w mediach społecznościowych dalekie od faktycznego przebiegu zdarzenia*, <https://krapkowice.policja.gov.pl/okr/kpp-krapkowice/aktualnosci/27079,Stanowisko-wpisy-w-mediach-spoecznościowych-dalekie-od-faktycznego-przebiegu-zd.html> [dostęp: 30.01.2021].

12 M. Czekalska, K. Krawczyk, *Media społecznościowe jako narzędzie pracy polskiej Policji. Wyniki badań kwestionariuszowych*, [w:] P. Waszkiewicz (red.), *Media społecznościowe w pracy organów ścigania*, Warszawa 2021, s. 41-60, <https://www.doi.org/10.5281/zenodo.4624978>.

13 H. Dębniak, S. Rabczuk, *Wybrane aspekty prawne pozyskiwania danych z mediów społecznościowych przez polskie organy ścigania*, „Problemy Współczesnej Kryminalistyki” 2020, t. 24, s. 57.

14 M. Czekalska, K. Krawczyk, *Media społecznościowe...*, dz.cyt., s. 54.

do dobrowolnego wydania danych nie skutkuje ich udostępnieniem, przeważająca większość funkcjonariuszy nie dokonuje żadnych dalszych czynności.

Uczestniczący w badaniach funkcjonariusze mylnie utożsamiali portale społecznościowe wyłącznie ze spółkami mającymi siedzibę w Stanach Zjednoczonych. O ile rzeczywiście spółkami dominującymi w stosunku do tych podmiotów pozostają przedsiębiorcy mający siedzibę w Stanach Zjednoczonych, to jednak w odniesieniu do użytkowników pochodzących z Unii Europejskiej administratorem danych osobowych oraz podmiotem z którym zawierane są stosowne umowy są spółki z siedzibą w Irlandii (tab. 1). Oznacza to, że podmiotem właściwym do udostępnienia danych są także podmioty mające siedzibę na terenie Unii Europejskiej.

Tab. 1. Kraj siedziby spółki świadczącej usługi z zakresu mediów społecznościowych na rzecz użytkownika z Polski

L.p.	Nazwa portalu	Popularność	Firma spółki	Kraj siedziby
1	YouTube	92%	Google Ireland Limited	Irlandia
2	Facebook	89%	Facebook Ireland Limited	Irlandia
3	Messenger	72%	Facebook Ireland Limited	Irlandia
4	Instagram	55%	Facebook Ireland Limited	Irlandia
5	Whatsapp	45%	WhatsApp Ireland Limited	Irlandia
6	Twitter	35%	Twitter International Company	Irlandia
7	Skype	31%	Microsoft Ireland Operations Limited	Irlandia
8	LinkedIn	29%	LinkedIn Ireland Unlimited Company	Irlandia
9	Pinterest	25%	Pinterest Europe Ltd	Irlandia
10	Nk.pl	19%	Ringier Axel Springer Polska Sp. z o.o.	Polska

Źródło: opracowanie własne

Elementem prawa pochodnego UE są uchwalone przepisy dotyczące współpracy międzynarodowej pomiędzy państwami członkowskimi w sprawach karnych, umożliwiające właściwe zabezpieczenie i wydanie dowodu. Obecnie tę funkcję spełnia END. Natomiast Irlandia nie jest zobowiązana do stosowania i transpozycji wypracowanych na arenie europejskiej instrumentów pomocy międzynarodowej w sprawach karnych¹⁵. Sprawia to, że proces związany ze stosowaniem międzynarodowej pomocy prawnej w odniesieniu do tego państwa jest długi i skomplikowany, a w przypadku niektórych przestępstw wręcz niemożliwy do zastosowania¹⁶. Obecna współpraca pomiędzy państwami członkowskimi a Irlandią musi opierać się na decyzji w sprawie wykonania w Unii Europejskiej postanowień o zabezpieczeniu mienia i środków dowodowych¹⁷ oraz Kon-

15 Protokół (nr 21) w sprawie stanowiska Zjednoczonego Królestwa i Irlandii w odniesieniu do przestrzeni wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości, Dz.Urz. UE C 326 z 26.10.2012 r., s. 295 i n. zwany dalej: Protokołem nr 21.

16 H. Dębniak, S. Rabczuk, *Wybrane aspekty prawne...*, dz.cyt., s. 71.

17 Decyzja ramowa Rady 2003/577/WSiSW z dnia 22 lipca 2003 r. w sprawie wykonania w Unii Europejskiej postanowień o zabezpieczeniu mienia i środków dowodowych, Dz.Urz. UE L 196 z 2.08.2003 r., s. 45-55.

wencji o pomocy prawnej w sprawach karnych pomiędzy państwami członkowskimi Unii Europejskiej¹⁸. Wspomniane akty prawne były ustanawiane prawie dwie dekady temu i nie odpowiadają współczesnym potrzebom organów, związanych z uzyskiwaniem dostępu do dowodów cyfrowych. S. Tosza wskazuje, że nie spełnia ich, z uwagi na czas trwania procedury, wprowadzony siedem lat temu europejski nakaz dochodzeniowy¹⁹.

- POTRZEBA WSPÓŁPRACY MIĘDZYNARODOWEJ W SPRAWIE UZYSKIWANIA DOWODÓW ELEKTRONICZNYCH -

Problem współpracy międzynarodowej w zakresie pozyskiwania dowodów elektronicznych wynika z realiów działania Internetu, który co do zasady nie zna granic państwowych²⁰. Dobrym tego przykładem są właśnie portale społecznościowe. Przeciętny użytkownik zawierający sprzed komputera w Polsce umowę z Facebookiem zapewne nie ma świadomości, że dokonuje on czynności prawnej ze spółką irlandzką. Jego znajomy ze Lwowa, rejestrując się na tym samym portalu społecznościowym, zawiera umowę już ze spółką z siedzibą w Stanach Zjednoczonych. Niemniej zarówno Polak, jak i jego znajomi z Ukrainy mogą korzystać z infrastruktury znajdującej się na serwerach w Szwecji. W przypadku dokonania przez obu mężczyzn przestępstwa na terytorium Polski, w jaki sposób organy ścigania powinny pozyskać dowody na okoliczność ich pozostawania w kontakcie za pośrednictwem portalu Facebook? Gdyby w tej sprawie korespondencja odbywała się za pośrednictwem tradycyjnej telefonii komórkowej, ustalenie interesującego faktu byłoby relatywnie proste. Zarówno operatorzy telekomunikacyjni, jak i organy ścigania znajdują się w tym samym państwie oraz działają na podstawie tego samego prawa krajowego, które uprawnia śledczych do uzyskania tego typu danych. Wynika to przede wszystkim z gospodarowania zasobami częstotliwości przez państwo oraz reglamentacji działalności gospodarczej w tym zakresie, wymuszającej ustanowienie w danym kraju osoby odpowiedzialnej za zarządzanie częstotliwością i przestrzeganie lokalnych przepisów.

W przypadku mediów społecznościowych jest zupełnie inaczej. Siedziba spółki oferującej swoje usługi może być różna od państwa z którego pochodzą użytkownicy, a nawet od kraju, w którym przechowywane są dane²¹. Stąd może powstać problem stosowania przez usługodawców prawa państwa siedziby oraz jednocześnie prawa państwa do którego kierowana jest usługa (a nawet prawa państwa lokalizacji serwerów). W nie-

18 Konwencja ustanowiona przez Radę zgodnie z art. 34 Traktatu o Unii Europejskiej o pomocy prawnej w sprawach karnych pomiędzy państwami członkowskimi Unii Europejskiej, Dz.Urz. UE C 197 z 12.07.2000 r., s. 3-23.

19 S. Tosza, *The European Commission's Proposal on Cross-Border Access to E-evidence: Overview and Critical Remarks*, „EUCrim – The European Criminal Law Associations' Forum” 2018, nr 4, s. 213, <https://doi.org/10.30709/eucrim-2018-021>.

20 Jako wyjątek można wskazać działania podjęte przez Chińską Republikę Ludową, która wdrożyła środki techniczne ograniczające dostęp obywateli do treści pochodzących spoza Chin. Zob. J.A. Lee, *Great Firewall*, [w:] B. Warf (red.), *The SAGE Encyclopedia of the Internet*, London 2018, s. 406-408.

21 Na przykład Google w ramach usługi Gmail przechowuje maile we fragmentach rozsianych po serwerach na całym świecie. Dodatkowo, skrawki maili są przenoszone w czasie rzeczywistym z jednego serwera na drugi. Zob. *In re search warrant no. 16-960-M-01 to Google – memorandum of decision*, <https://www.washingtonpost.com/news/voikh-conspiracy/wp-content/uploads/sites/14/2017/02/Opinion.pdf> [dostęp: 18.04.2022].

których przypadkach rodzi to konflikt, objawiający się w otrzymaniu przez usługodawcę z jednej strony nakazu udostępnienia danych, zaś z drugiej strony nałożonym na nim obowiązku związanym z ochroną prywatności użytkowników na gruncie prawa państwa siedziby. Dlatego polscy funkcjonariusze w trakcie wywiadów wskazywali, że w przypadku korzystania przez nich z formy bezpośredniego kontaktu z usługodawcą podstawą odmowy udostępnienia im pewnych danych pochodzących z mediów społecznościowych były przepisy amerykańskie²². Wynikało to z faktu, że usługodawcy stosowali przepisy państwa siedziby do rozstrzygnięcia o możliwości wydania danych. Utrudnia to pracę organów ścigania, ponieważ podmiot, który jest obecny na rynku lokalnym i oferuje swoje usługi na rzecz tych użytkowników, nie podlega bezpośredniej jurysdykcji tego państwa²³.

Odpowiedzią na powyższe problemy jest z jednej strony współpraca międzynarodowa, przejawiająca się w ustanawianiu odpowiednich porozumień na szczeblu między państwowym, zaś z drugiej postępująca fragmentacja. W celu związania zagranicznych usługodawców prawem krajowym wykorzystywane są argumenty dotyczące kierowania swojej działalności do obywateli danego państwa, czy też nawet podnoszenie kwestii obywatelstwa osoby, której dane są uzyskiwane²⁴. Podobną argumentację podjął belgijski sąd w przypadku usługi mailowej oferowanej przez Yahoo!, uznając, że działania organów ścigania podejmowane względem zagranicznego podmiotu świadczącego usługi na terytorium tego państwa nie stanowią naruszenia suwerenności państwa trzeciego (Stanów Zjednoczonych)²⁵. W tej sprawie prokurator zażądał od amerykańskiego podmiotu wydania danych IP oraz informacji o użytkowniku wybranych adresów mailowych, przy czym nakaz był oparty na prawie belgijskim. Spółka odmówiła wydania danych. Spór został rozstrzygnięty w 2015 r. na korzyść prokuratora. Sąd krajowy uznał, że wydanie nakazu nie wiąże się z koniecznością fizycznej aktywności organów ścigania poza granicami kraju, zaś związek zagranicznego usługodawcy z Belgią jest na tyle silny, że wydanie nakazu, a następnie nałożenie na podstawie prawa belgijskiego sankcji za jego niewykonanie, było zgodne z prawem²⁶.

Podobne orzeczenie zapadło w Belgii w sprawie Skype (mającego siedzibę w Luksemburgu), która dotyczyła zastosowania kontroli i utrwalania rozmów wobec belgijskiego obywatela²⁷. Przedsiębiorca odmówił współpracy w tym zakresie, wyjaśniając że

22 M. Czekalska, K. Krawczyk, *Media społecznościowe...*, dz.cyt.

23 W zakresie amerykańskich przepisów będących podstawą odmowy udostępnienia informacji zob. A.K. Woods, *Mutual Legal Assistance in the Digital Age*, [w:] D. Gray, S.E. Henderson (red.), *The Cambridge Handbook of Surveillance Law*, Cambridge 2017, s. 662.

24 P. de Hert, C. Parlar, J. Thumfart, *Legal Arguments Used in Courts Regarding Territoriality and Cross-Border Production Orders: From Yahoo Belgium to Microsoft Ireland*, „New Journal of European Criminal Law” 2018, t. 9, nr 3, s. 338-339.

25 Zob. nieoficjalne tłumaczenie wyroku: V. Johan (tłum.), *Case Translation: Belgium – Hof van Cassatie van België*, „Digital Evidence and Electronic Signature Law Review” 2016, t. 13, s. 156-158, <https://doi.org/10.14296/deeslr.v13i0.2310>.

26 Tamże – pkt 4-6 wyroku.

27 *Lawful intercept on VoIP services – Skype in Belgium*, <https://www.technologysleage.com/2018/03/lawful-intercept-on-voip-services-skype-in-belgium/> [dostęp: 14.02.2021].

wniosek powinien zostać złożony w trybie międzynarodowej pomocy prawnej. Sądy belgijskie ponownie uznały, że związek ekonomiczny operatora z Belgią jest silny, a zatem podlega on bezpośredniej jurysdykcji tego państwa²⁸. Podobne sprawy były przedmiotem sporów nie tylko w Europie. W sprawie Google amerykański sąd uznał, że żądanie wydania danych obywatela tego kraju, w zakresie danych przechowywanych przez przedsiębiorcę na serwerach znajdujących się poza granicami tego państwa, nie stanowi naruszenia suwerenności państw trzecich²⁹. Wątpliwości powstałe w związku z możliwością uzyskania dostępu do danych zlokalizowanych na serwerach poza granicami Stanów Zjednoczonych zostały rozstrzygnięte wraz z wejściem w życie tzw. CLOUD Act, który zezwolił amerykańskim organom ścigania na uzyskiwanie dostępu do tego typu danych³⁰.

W Polsce do tej pory nie wprowadzono instrumentów prawnych, które wiązałyby zagranicznego usługodawcę nakazem udostępnienia danych wydanym bezpośrednio przez polskie organy ścigania, poza systemem międzynarodowej współpracy w sprawach karnych. Propozycję zmian przedstawił Minister Sprawiedliwości. W projekcie ustawy o wolności słowa w Internecie zaplanowano wprowadzenie uprawnienia dla prokuratora do żądania niezbędnych informacji dotyczących użytkownika mediów społecznościowych, który opublikował treści o charakterze przestępczym³¹. W uzasadnieniu wskazano że informacje te „pomogą prokuratorowi w zainicjowaniu odpowiednich działań, zgodnie z przepisami powszechnie obowiązującymi, celem przeciwdziałania treściom o charakterze przestępnym”³². Warunkiem stosowania ustawy do konkretnego przedsiębiorcy byłoby posiadanie przez niego co najmniej miliona zarejestrowanych użytkowników w kraju. Usługodawcy byłiby ponadto zobowiązani do wyznaczenia przedstawiciela w Polsce. Proponowana ustawa wpisuje się w stosowane w niektórych krajach podejście związania usługodawców internetowych prawem krajowym, w drodze zastosowania argumentu kierowania usług do użytkowników pochodzących z tego państwa. Należy zauważyć, że jej planowane zastosowanie jest wąskie, zaś zakres możliwych do uzyskania danych – niedoprecyzowany.

Alternatywą dla rozwiązań narodowych jest współpraca międzynarodowa. Prowadzi ona do lepszego zabezpieczenia interesów zarówno obywateli oraz usługodawców, jak i organów ścigania. Jej wynikiem jest spójne prawodawstwo, które zapobiega albo wprost rozstrzyga potencjalne konflikty praw. Dlatego też konieczne jest wprowadzenie

28 P. de Hert, C. Parlar, J. Thumfart, *Legal Arguments...*, dz.cyt., s. 345.

29 *In re search warrant no. 16-960-M-01 to Google...*, dz.cyt.

30 Clarifying Lawful Overseas Use of Data Act, Pub.L. 115–141. Uchwalenie CLOUD Act przecięło spór sądowy w sprawie Microsoft Ireland, w tym zakresie zob. J. Daskal, *Microsoft Ireland, the CLOUD Act, and International Lawmaking 2.0*, „Stanford Law Review Online” 2018, t. 71, s. 9-16; P. Opitek, *Wybrane aspekty pozyskiwania dowodów cyfrowych w sprawach karnych*, „Prokuratura i Prawo” 2018, nr 7–8, s. 65-86.

31 Art. 36 projektowanej ustawy której tekst został udostępniony przez Ministerstwo Sprawiedliwości: *Zachęcamy do zapoznania się z projektem ustawy o ochronie wolności użytkowników serwisów społecznościowych*, <https://www.gov.pl/web/sprawiedliwosc/zachecamy-do-zapoznania-sie-z-projektem-ustawy-o-ochronie-wolnosci-uzytkownikow-serwisow-spoecznościowych> [dostęp: 11.02.2021].

32 T. Żółciak, E. Rutkowska, *Prokurator wyłączy strony z pornografią dziecięcą*, <https://prawo.gazetaprawna.pl/artykuly/8082374,ustawa-o-ochronie-wolnosci-slowa-ziobro-pornografia.html> [dostęp: 14.02.2021].

rozwiązań na szczeblu międzypaństwowym. Wyrazem takich działań są prace prowadzone na arenie Unii Europejskiej.

- ROZPORZĄDZENIE E-EVIDENCE -

Niezależnie od zasady, że Irlandia nie jest związana i nie stosuje prawa pochodnego uchwalonego na podstawie przepisów części trzeciej tytułu V Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (przestrzeń wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości), na mocy art. 3 ust. 1 Protokołu nr 21 może ona wyrazić wolę uczestnictwa w przyjęciu i stosowaniu zaproponowanego środka. W przypadku rozporządzenia, które ma szansę znacząco zmienić sposób dostępu do dowodów elektronicznych (rozporządzenie e-evidence³³) podstawą do uchwalenia są art. 53 oraz art. 62 TFUE, umiejscowione właśnie w przedmiotowym tytule. Podstawą do jego stosowania względem tego państwa członkowskiego byłoby więc oświadczenie Irlandii (opt-in), do którego wymagana jest zgoda parlamentu. Irlandzki Minister Sprawiedliwości w 2018 r. oświadczył, że będzie zabiegać o jej wyrażenie³⁴. Niezależnie od deklaracji, kształt planowanego rozporządzenia ma zapewniać jego skuteczne stosowanie na terenie Unii Europejskiej. W świetle poprawek Parlamentu Europejskiego rozporządzenie ma mieć zastosowanie do usługodawców niezależnie od kraju siedziby. Stąd nawet jeżeli Irlandia nie będzie stosować przedmiotowego aktu, to nowe przepisy wymuszą na usługodawcach ustanowienie przedstawiciela prawnego na terenie państwa członkowskiego związanego rozporządzeniem. Dlatego też przedmiotowy akt może stać się najważniejszą podstawą do uzyskiwania dowodów pochodzących z mediów społecznościowych.

Proces związany z uchwaleniem rozporządzenia e-evidence rozpoczął się w kwietniu 2018 r. wraz z przedstawieniem przez Komisję Europejską propozycji aktu. W grudniu 2020 r. w toku I czytania propozycje zmian przedstawiła Komisja Wolności Obywatelskich, Sprawiedliwości i Spraw Wewnętrznych (LIBE)³⁵. Projekt znalazł się w ramach listy priorytetów legislacyjnych Rady Unii Europejskiej, Komisji Europejskiej oraz Parlamentu Europejskiego na 2021 r.³⁶ Ponadto na konieczność podjęcia prac w tym zakresie wska-

33 Wniosek Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego w sprawie europejskiego nakazu wydania dowodów dotyczącego elektronicznego materiału dowodowego w sprawach karnych i europejskiego nakazu zabezpieczenia dowodów dotyczącego elektronicznego materiału dowodowego w sprawach karnych, COM/2018/225 final – 2018/0108(COD), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=CELEX%3A52018PC0225> [dostęp: 16.03.2022].

34 Parliamentary questions: Deputy Jim O’Callaghan asked the Minister for Justice and Equality if there are plans to opt into the EU e-evidence legislation proposed in Directive COM/2018/226 and regulation COM/2018/225; and if he will make a statement on the matter [26240/18], <http://www.justice.ie/en/JELR/Pages/PQ-19-06-2018-231> [dostęp: 7.02.2021].

35 Sprawozdanie w sprawie wniosku dotyczącego rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie europejskiego nakazu wydania dowodów dotyczącego elektronicznego materiału dowodowego w sprawach karnych i europejskiego nakazu zabezpieczenia dowodów dotyczącego elektronicznego materiału dowodowego w sprawach karnych (COM(2018)0225 – C8-0155/2018 – 2018/0108(COD)), 11.12.2020, https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-9-2020-0256_PL.html [dostęp: 16.03.2022].

36 Joint declaration 2021, <https://oeil.secure.europarl.europa.eu/oeil/popups/thematicnote.do?id=2066000&l=en> [dostęp: 7.02.2021].

zuje także wspólna deklaracja prokuratorów generalnych państw–członków Grupy Wyszehradzkiej³⁷.

Rozporządzenie *e-evidence* zakłada wprowadzenie mechanizmu podobnego do tego, który został zastosowany w przypadku tzw. RODO³⁸, to jest związania przepisami usługodawców niezależnie od miejsca przechowywania danych oraz kraju ich siedziby. Czynnikiem decydującym będzie oferowanie usług mieszkańcom Unii Europejskiej (art. 1 ust. 1). Zgodnie z propozycją LIBE, jeżeli usługodawcy nie będą posiadać zakładu lub przedstawicielstwa prawnego w państwie członkowskim związanym przedmiotowym rozporządzeniem, będą oni musieli ustanowić przedstawiciela odpowiedzialnego za realizację żądań określonych rozporządzeniem *e-evidence* w jednym z państw, w którym rozporządzenie jest stosowane (art. 6a ust. 2³⁹). Tym samym wykluczy to wątpliwości oraz potencjalne niedogodności związane z występowaniem do usługodawcy posiadającego przedstawicielstwo w państwie niezwiązanym rozporządzeniem. W przypadku mediów społecznościowych oznacza to, że jeżeli Irlandia nie będzie stosować rozporządzenia, to swojego przedstawiciela będą musiały wyznaczyć także spółki z siedzibą w tym państwie. Biorąc pod uwagę zakres rozporządzenia, należy uznać, że nie będą objęci nim usługodawcy nieświadczący usług w Unii Europejskiej. Stąd poza zakresem rozporządzenia pozostaną tzw. spółki–matki, zazwyczaj z siedzibą w Stanach Zjednoczonych, które pozostają administratorem danych osobowych i stroną umowy w odniesieniu do osób spoza UE.

Rozporządzenie *e-evidence* wprowadza dwa instrumenty prawne służące odpowiednio wydaniu oraz zabezpieczeniu dowodów – europejski nakaz wydania dowodów oraz europejski nakaz zabezpieczenia dowodów. Dowody elektroniczne objęte tym rozporządzeniem obejmują zarówno dane dotyczące abonenta, dane o ruchu⁴⁰, jak i dane dotyczące treści. Dane dotyczące abonenta obejmują wszelkie dane osobopoznawcze przetwarzane przez usługodawcę, niezbędne do świadczenia usługi⁴¹. Dane o ruchu to natomiast dane historii logowania, czasu korzystania z usługi, a także metadane pochodzące z łączności elektronicznej, w tym dotyczące geolokalizacji. Dane dotyczące treści to tekst danego komunikatu, głos, wideo, obrazy i dźwięk. Podział ten znajduje odzwierciedlenie w wymaganiach, jakie muszą zostać spełnione przez organy ścigania aby zastosować ENWD: w zakresie danych dotyczących abonenta nakaz jest zatwierdzany przez prokuratora i może dotyczyć dowolnego przestępstwa, zaś w zakresie danych doty-

37 Deklaracja warszawska Prokuratorów Generalnych państw Grupy Wyszehradzkiej, <https://pk.gov.pl/wp-content/uploads/2019/05/DEKLARACJA-WARSZAWSKA.docx> [dostęp: 14.02.2021].

38 Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/679 z dnia 27 kwietnia 2016 r. w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych i w sprawie swobodnego przepływu takich danych oraz uchylenia dyrektywy 95/46/WE (ogólne rozporządzenie o ochronie danych), Dz.Urz. UE L 119 z 4.05.2016 r., s. 1-88.

39 Sprawozdanie COM(2018)0225 – C8-0155/2018 – 2018/0108(COD).

40 Określenie sugerowane przez LIBE, w pierwotnej wersji rozporządzenia określane jako dane dotyczące transakcji.

41 Na przykład imię i nazwisko, adres, data urodzenia, numer telefonu oraz adres email.

czących treści lub transakcji wymagana jest zgoda sądu, a ponadto ENWD musi dotyczyć przestępstw zagrożonych górną granicą kary pozbawienia wolności w wysokości minimum 3 lat, z zastrzeżeniem wybranych czynów zabronionych, które nie muszą spełniać tego warunku⁴².

Europejski nakaz zabezpieczenia dowodów może natomiast zostać wydany w każdym postępowaniu. Ma on bowiem na celu jedynie zapobiegnięcie usunięciu danych, zanim do usługodawcy wpłynie nakaz ich wydania na podstawie odrębnych przepisów. Praktycznym zastosowaniem ENZD może być jego wydanie, a następnie wystąpienie z żądaniem przekazania danych stanowiących treść komunikatu na podstawie europejskiego nakazu dochodzeniowego, który nie zawiera ograniczeń dotyczących jego stosowania wyłącznie do przestępstw zagrożonych określoną karą pozbawienia wolności. W przypadku mediów społecznościowych jest to jednak rozwiązanie niepraktyczne, biorąc pod uwagę że Irlandia nie stosuje END.

Ustanowiony warunek uzyskiwania zatwierdzenia ENWD przez prokuratora, w odniesieniu do danych dotyczących abonenta oraz zgody sądu co do danych o ruchu i danych dotyczących treści, należy ocenić pozytywnie. Podział ten przede wszystkim uwzględnia wagę metadanych, co jest szczególnie ważne w kontekście prawa do prywatności. O ile naruszenie tego prawa w zakresie podstawowych danych użytkownika (dane o abonencie) jest niewielkie, to już dostęp zarówno do danych o treści, jak i metadanych dot. treści (dane o ruchu) stanowi dużo dalej posuniętą ingerencję i wymóg uzyskania zgody niezawisłego sądu jest pożądany⁴³. Dzięki temu ENWD nie będzie mógł być nadużywany, a przewidziany w rozporządzeniu obowiązek badania konieczności, proporcjonalności oraz stopnia naruszenia praw zainteresowanego przez organ wydający nie będzie jedynie iluzoryczny.

Rozporządzenie wprowadza mechanizm wzajemnego uznania ENWD oraz ENZD, polegający na przekazywaniu nakazów bezpośrednio do usługodawcy, który powinien je traktować tak jakby zostały wydane przez państwo jego siedziby. Poprawki LIBE zmirzają w kierunku utworzenia wspólnego europejskiego systemu wymiany nakazów⁴⁴. Tym samym prokurator wydający w Polsce stosowne postanowienie oraz zaświadczenie o wydaniu ENWD będzie mógł korzystać z jednolitego systemu elektronicznego. Jego możliwości będą

42 Są to przestępstwa określone w art. 3, 4 i 5 decyzji ramowej Rady z dnia 28 maja 2001 r. w sprawie zwalczania fałszowania i oszustw związanych z bezgotówkowymi środkami płatniczym, Dz.Urz. UE L 149 z 2.06.2001 r., s. 1-4; art. 3–8 dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/40/UE z dnia 12 sierpnia 2013 r. dotyczącej ataków na systemy informatyczne i zastępującej decyzję ramową Rady 2005/222/WSiSW, Dz.Urz. UE L 218 z 14.08.2013 r., s. 8-14; art. 3–12 i 14 dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2017/541 z dnia 15 marca 2017 r. w sprawie zwalczania terroryzmu i zastępującej decyzję ramową Rady 2002/475/WSiSW oraz zmieniającej decyzję Rady 2005/671/WSiSW, Dz.Urz. UE L 88 z 31.03.2017 r., s. 6-21; art. 3-7 dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/93/UE z dnia 13 grudnia 2011 r. w sprawie zwalczania niegodziwego traktowania w celach seksualnych i wykorzystywania seksualnego dzieci oraz pornografii dziecięcej, zastępującej decyzję ramową Rady 2004/68/WSiSW, Dz.Urz. UE L 335 z 17.12.2011 r., s. 1-14.

43 Zob. wyrok TSUE w sprawie *Tele2 Sverige AB przeciwko Post- och telestyrelsen*, C-203/15, ECLI:EU:C:2016:970, gdzie uznano że zbiór metadanych pozwala na określenie profilu danej osoby, co prowadzi do ingerencji w prawo do prywatności na poziomie podobnym do uzyskania dostępu do treści przesyłanej informacji (ang. *data content*).

44 Sprawozdanie COM(2018)0225 – C8-0155/2018 – 2018/0108(COD).

obejmować także prowadzenie wzajemnej komunikacji dotyczącej wydanych ENWD oraz ENZD. Dzięki temu w przypadku braku niezbędnych danych lub innych wątpliwości dotyczących wydanego nakazu usługodawca będzie sygnalizował nieprawidłowości organowi wydającemu, wnosząc o udzielenie wyjaśnień. Organ będzie zajmować stanowisko względem zastrzeżeń usługodawcy. Jeżeli uzna je za zasadne będzie mógł uzupełnić a nawet uchylić i wydać nakaz na nowo. Wspólny system wymiany nakazów ma także pozwolić na odpowiedni przepływ informacji pomiędzy poszczególnymi organami państw członkowskich. Zgodnie z propozycją Parlamentu Europejskiego ENWD i ENZD powinny być przekazywane równoległe do usługodawcy (jego przedstawiciela w UE), jak i państwa członkowskiego, w którym ten usługodawca ma swoją siedzibę (lub ustanowionego przedstawiciela). Organ tego państwa, zwany organem przyjmującym, także będzie otrzymywać właściwy nakaz. W zamyśle ma to umożliwić kontrolę legalności nakazu, a także ewentualne przymuszenie do jego wykonania.

Podstawy odmowy uznania lub wykonania ENWD różnią się, w zależności od tego, czy usługodawca pochodzi z Unii Europejskiej, czy też z państwa trzeciego. Projektodawcy wyszli bowiem z założenia, że należy wprost rozstrzygnąć w rozporządzeniu konflikt praw pomiędzy prawem pochodnym UE, prawem danego państwa członkowskiego oraz prawem państwa w którym usługodawca ma siedzibę. W przypadku gdyby usługodawca był przykładowo przedsiębiorcą amerykańskim, to dodatkową przesłanką odmowy uwzględnienia nakazu byłyby obowiązujące go krajowe przepisy. W przypadku mediów społecznościowych, jak wskazano powyżej (tab. 1), różnice te jednak nie powinny mieć większego znaczenia, ponieważ w UE usługi w przeważającej większości świadczą spółki z siedzibą w Irlandii. Tym samym katalog odmowy uwzględnienia nakazu będzie obejmował przede wszystkim naruszenie praw podstawowych⁴⁵ lub praw wynikających z EKPC⁴⁶, naruszenie warunków wydania ENWD, naruszenie zasady *ne bis in idem*, czy też naruszenie stosownego immunitetu (w szczególności odnoszącego się do wolności prasy i wolności wypowiedzi).

W świetle rozporządzenia *e-evidence*, użytkownicy powinni być informowani o objęciu nakazem, chyba że na podstawie orzeczenia sądowego organ wydający zażąda, aby odroczyć tą czynność. Wraz z przekazaniem informacji użytkownik powinien otrzymać pouczenie o przysługujących mu środkach ochrony prawnej. Co do zasady, kwestionowanie wydania nakazu może odbywać się wyłącznie w państwie wydającym, niemniej w zakresie praw podstawowych jednostka może kwestionować go także w państwie przyjmującym nakaz. Rozpatrując przykład wydania ENWD przez polski sąd w stosunku do obywatela Czech korzystającego z portalu Facebook, należy przyjąć, że osoba ta mogłaby kwestionować nakaz jedynie w Polsce lub Irlandii. Tym samym poprawki LIBE wciąż nie uwzględniły uwag odnoszących się do braku zapewnienia odpowiedniej ochrony osób, których nakaz dotyczy⁴⁷. Droga sądowa powinna być bowiem zapewniona w państwie

45 Karta praw podstawowych Unii Europejskiej z dnia 30 marca 2010 r., Dz.Urz. UE C 83 z 30.03.2010 r., s. 389.

46 Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności z 4 listopada 1950 r., Dz.U. 1993 Nr 61, poz. 284.

47 T. Christakis, *E-evidence in a nutshell: Developments in 2018, relations with the Cloud Act and the bumpy road ahead*, <https://www.crossborderdataforum.org/e-evidence-in-a-nutshell-developments-in-2018-relations-with-the-cloud-act-and-the-bumpy-road-ahead/> [dostęp: 22.02.2021].

członkowskim, w którym dany użytkownik zamieszkuje, a podstawy zakwestionowania zakazu powinny obejmować co najmniej przysługujące mu prawa podstawowe⁴⁸.

Należy zwrócić uwagę, że Rząd RP opowiadał się za wprowadzeniem do projektu rozwiązań umożliwiających przechwytywanie danych elektronicznych w czasie rzeczywistym, a nie jedynie ich zabezpieczaniu i uzyskiwaniu dostępu w trybie *ex post*⁴⁹. Realizacja tego postulatu jest raczej mało prawdopodobna, biorąc pod uwagę ogólny sceptycyzm wobec treści rozporządzenia e-evidence w brzmieniu proponowanym przez Komisję Europejską, w którym to Komisja nie posunęła się do wprowadzania tego rodzaju postanowień⁵⁰. Niemniej wniosek ten może być zasadny w kontekście wątpliwości związanych z komunikatorami internetowymi oraz zasadami dostępu do zgromadzonych w nich danych.

- ROZPORZĄDZENIE E-EVIDENCE A KOMUNIKATORY -

Rozporządzenie e-evidence ma zastosowanie do usług łączności elektronicznej, obejmującej w rozumieniu Europejskiego kodeksu łączności elektronicznej⁵¹ także komunikatory oferowane przez media społecznościowe, jak np. Messenger czy Whatsapp⁵². Oznacza to, że dane dotyczące treści w rozumieniu tegoż rozporządzenia będą obejmowały także treść rozmów, zdjęć oraz filmów przesyłanych za ich pośrednictwem. Polskie przepisy wdrażające EKŁE, w zakresie nowego prawa komunikacji elektronicznej, przewidują objęcie tego typu usługodawców tajemnicą komunikacyjną (projektowany art. 348 i nast.)⁵³. Należy podkreślić, że przedmiotowe postanowienia ustawy nie wynikają bezpośrednio z EKŁE, lecz są rozszerzeniem wcześniej stosowanych przepisów oraz implementacji dyrektywy 2002/58/WE (*e-privacy*)⁵⁴.

48 Na brak udziału sądu państwa członkowskiego właściwego dla osoby której dane wskazują że Opinia Europejskiej Rady Ochrony Danych 23/2018 w sprawie wniosków Komisji dotyczących europejskiego nakazu wydania dowodów i europejskiego nakazu zabezpieczenia dowodów w sprawach karnych (art. 70 ust. 1 lit. b), https://edpb.europa.eu/our-work-tools/our-documents/dictamen-art-70/opinion-232018-commission-proposals-european-production_pl [dostęp: 23.02.2021].

49 Opinia BAS na temat wniosku dotyczącego rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie europejskiego nakazu wydania dowodów dotyczącego elektronicznego materiału dowodowego w sprawach karnych i europejskiego nakazu zabezpieczenia dowodów dotyczącego elektronicznego materiału dowodowego w sprawach karnych (COM(2018)225 final), BAS-WAP/WAPM-1559/18, <http://orka.sejm.gov.pl/SUE8.nsf/Pliki-zal/1559.rtf/%24File/1559.rtf> [dostęp: 3.10.2022].

50 T. Christakis, *E-evidence in a nutshell...*, dz. cyt.

51 Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2018/1972 z dnia 11 grudnia 2018 r. ustanawiająca Europejski kodeks łączności elektronicznej, Dz.Urz. UE L 321 z 17.12.2018 r., s. 36-214.

52 J. Michalak-Królicka, *Transpozycja przepisów dyrektywy ustanawiającej Europejski kodeks łączności elektronicznej do polskiego porządku prawnego w aspekcie swobody dostarczania sieci i świadczenia usług łączności elektronicznej*, <https://palestra.pl/pl/e-palestra/42/2020/transpozycja-przepisow-dyrektywy-ustanawiajacej-europejski-kodeks-laczności-elektronicznej-do-polskiego-porzadku-prawnego-w-aspekcie-swobody-dostarczania-sieci-i-swiadczenia-uslug-laczności-elektronicznej> [dostęp: 16.03.2022].

53 Projekt ustawy – Prawo komunikacji elektronicznej, Wykaz Prac Legislacyjnych Ministra Cyfryzacji UC45, <https://mc.bip.gov.pl/projekty-aktow-prawnych-mc/projekt-ustawy-prawo-komunikacji-elektronicznej.html> [dostęp: 23.03.2021].

54 Dyrektywa 2002/58/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 12 lipca 2002 r. dotycząca przetwarzania danych osobowych i ochrony prywatności w sektorze łączności elektronicznej (dyrektywa o prywatności i łączności elektronicznej), Dz.Urz. UE L 201 z 31.07.2002 r., s. 37-47.

Chociaż dla krajowych organów ścigania potencjalnie najbardziej pożądane mogą być konwersacje prowadzone w ramach komunikatorów internetowych, to ich udostępnienie nie spotyka się z przychylnością usługodawców. Wynika to z podniesionej wcześniej okoliczności, że usługodawcy stosują przepisy amerykańskie, które wymagają orzeczenia sądu państwa ich siedziby w odniesieniu do wydania tego typu danych. Istotnym elementem jest także wprowadzanie przez większość twórców komunikatorów domyślnego szyfrowania end-to-end, co w braku tzw. backdooru⁵⁵ dla organów ścigania wykluczy możliwość uzyskania dostępu do pożądanych treści. W ten sposób działa obecnie Whatsapp⁵⁶. Messenger posiada natomiast funkcję „sekretnych konwersacji” które ją implementują, przy czym docelowo szyfrowanie ma być zapewnione dla wszystkich wiadomości przesyłanych za pośrednictwem tej aplikacji⁵⁷.

Wątpliwości z udostępnianiem treści wiadomości przesyłanych za pośrednictwem komunikatorów internetowych, w tym wbudowanych w media społecznościowe, mają swoje źródło w odmiennym reżimie uzyskiwania dostępu do ich starszych odpowiedników, to jest SMS-ów. Chociaż wspomniany projekt prawa komunikacji elektronicznej przewiduje wprowadzenie generalnego zakazu utrwalania, przechowywania, przekazywania lub innego wykorzystywania treści wiadomości pochodzących z komunikatorów internetowych, to różnice w uzyskiwaniu dostępu do treści pochodzącej z komunikatorów pozostaną. W tym kontekście istotną różnicą jest miejsce przechowywania treści przesyłanej wiadomości, związane ściśle z funkcjonalnościami udostępnianymi użytkownikowi. W przypadku tradycyjnej telefonii jest to urządzenie końcowe. W przypadku komunikatorów internetowych, jak Messenger, jest to natomiast serwer usługodawcy⁵⁸. Dzięki temu nawet po zmianie urządzenia użytkownik ma możliwość uzyskania dostępu do starych konwersacji, niemniej z tej samej możliwości mogą korzystać organy ścigania. Osiągnięcie tożsamego celu w przypadku tradycyjnej telefonii komórkowej jest niemożliwe, ponieważ organy ścigania mogą korzystać z kontroli i utrwalania rozmów, które odnoszą skutek względem wiadomości wysłanych dopiero po rozpoczęciu stosowania kontroli.

- PODSUMOWANIE -

Nie tylko w sprawach przestępstw finansowych lub komputerowych⁵⁹ zachodzi potrzeba skorzystania z dowodów elektronicznych, w tym dowodów pochodzących z mediów społecz-

55 *Backdoor* może być tłumaczony jako celowo pozostawiony dostęp do zabezpieczonej aplikacji, na przykład dla organów ścigania lub dewelopera. Zob. *What is backdoor (computing)? – definition from WhatIs.com*, <https://searchsecurity.techtarget.com/definition/back-door> [dostęp: 27.08.2021].

56 Whatsapp, chociaż szyfruje samą treść komunikatu (wiadomości), to zapisuje dotyczące jej metadane które mogą podlegać udostępnianiu: *WhatsApp Help Center – about end-to-end encryption*, <https://faq.whatsapp.com/general/security-and-privacy/end-to-end-encryption/?lang=en> [dostęp: 29.02.2021].

57 Z. Doffman, *Why you should stop using Facebook Messenger*, <https://www.forbes.com/sites/zakdoffman/2020/07/25/why-you-should-stop-using-facebook-messenger-encryption-whatsapp-update-twitter-hack/> [dostęp: 23.03.2021].

58 Odnosnie Whatsapp użytkownik ma możliwość korzystania z komunikatora z wyłączeniem wykonywania kopii zapasowej na serwerach usługodawcy.

59 Zob. M. Siwicki, *Podział i definicja cyberprzestępstw*, „Prokuratura i Prawo” 2012, nr 7-8, s. 241-251.

nościowych. Większość przestępstw wskazywanych przez polskich policjantów jako tych, w których media społecznościowe są najbardziej przydatne, było przestępstwami pospolitymi które mają zostać objęte pełnym stosowaniem ENWD. W sprawach mniejszej wagi, jak zniesławienie czy znieważenie, zajdzie możliwość pozyskania wyłącznie danych użytkownika naruszającego prawo, co i tak wydaje się być wystarczające, biorąc pod uwagę specyfikę tego typu przestępstw, a zwłaszcza fakt samodzielnego utrwalania przez strony samej treści naruszającej prawo. Przygotowane przez Komisję Europejską uzasadnienie projektu było krytykowane, między innymi z uwagi na oparcie się na niereprezentatywnych danych oraz niesatysfakcjonującym uzasadnieniu zastosowanych mechanizmów. Niemniej w świetle polskich badań eksploracyjnych wejście w życie rozporządzenia e-evidence wydaje się być pożądane⁶⁰. Warunkiem jest jednak doprecyzowanie jego kształtu, w ten sposób, aby gwarantowało ono zgodność z prawami podstawowymi obywateli UE oraz prawami człowieka wynikającymi z EKPC, szczególnie w odniesieniu do prawa do sądu oraz prawa do prywatności.

Rozporządzenie e-evidence nie wyklucza stosowania systemów służących udostępnianiu danych na podstawie dobrej woli usługodawców, to jest systemów z których obecnie korzystają zazwyczaj organy ścigania w Polsce. Należy jednak spodziewać się, że zainteresowanie tego rodzaju platformami znacząco spadnie po wprowadzeniu rozporządzenia. Wynikać to będzie także z okoliczności, że tak stosowany środek do uzyskiwania dowodów będzie gwarantował jego legalność. Dotychczas stosowane metody dobrowolnego wydawania danych przez usługodawców są krytykowane właśnie ze względu na wątpliwości prawne. Stanowisko zajęła m.in. Prokuratura Krajowa, która w piśmie z 12 sierpnia 2015 r. podkreśliła, że uzyskiwanie informacji o ruchu w sieci bezpośrednio od dostawców usług internetowych mających siedzibę za granicą nie może zastępować instrumentów międzynarodowej pomocy prawnej. Tak stosowane metody powinny być dopuszczalne jedynie w zakresie współpracy policyjnej⁶¹. Wspomniane pismo nie zmieniło jednak dotychczasowej praktyki, co wynika najprawdopodobniej z braku alternatywy szybkiej i efektywnej ścieżki pozyskiwania dowodów na potrzeby postępowania karnego⁶².

Warunkiem skuteczności rozporządzenia będzie jednak jego prawidłowe wdrożenie, rozumiane także jako podjęcie odpowiednich środków organizacyjnych. Niezbędne jest przeprowadzenie szkoleń dla funkcjonariuszy, prokuratorów oraz sędziów, w trakcie których nie tylko zostaną przybliżone mechanizmy współpracy międzynarodowej wyni-

60 W odniesieniu do polskich badań zob.: J. Bitner, K. Bayer, *Wykorzystanie mediów społecznościowych przez funkcjonariuszy polskiej Policji. Próba wstępnego opisu zjawiska na podstawie wyników badań kwestionariuszowych*, „Problemy Współczesnej Kryminalistyki” 2019, t. 23, s. 11-34; M. Czekalska, K. Krawczyk, *Media społecznościowe...*, dz.cyt., s. 41-60. Krytykę dokumentu Komisji Europejskiej prowadzi S. Vazquez Maymir, *Anchoring the Need to Revise Cross-Border Access to e-Evidence*, „Internet Policy Review” 2020, t. 9, nr 3, s. 1-24, <https://www.doi.org/10.14763/2020.3.1495>.

61 Pismo Prokuratora Krajowego z 12.08.2015 r., znak: PG V WM 0280/2/15 na które powołuje się P. Opitek, *Wybrane aspekty...*, dz.cyt., s. 73; P. Opitek, A. Choroszewska, *Uzyskiwanie dowodów cyfrowych z zagranicy w sprawach karnych – stan obecny i procedowane zmiany (część II)*, „Prokuratura i Prawo” 2020, nr 10-11, s. 221.

62 M. Czekalska, K. Krawczyk, *Media społecznościowe jako narzędzie pracy polskiej Policji. Wyniki badań kwestionariuszowych...*, dz.cyt.; Zob. P. Opitek, *Wybrane aspekty...*, dz.cyt., s. 73, który wskazuje, że praktyka ta jest stosowana przez prokuratorów.

kające z rozporządzenia *e-evidence*, lecz także przedstawiony zostanie potencjał dowodów elektronicznych, w tym tych pochodzących z mediów społecznościowych. Według Komisji Europejskiej, trzy państwa członkowskie – Niemcy, Francja oraz Wielka Brytania (do 2020 r.) – odpowiadały za ponad 75% wezwań z żądaniem udostępnienia danych do największych cyfrowych usługodawców (Facebook, Google, Microsoft, Apple)⁶³. Najprawdopodobniej wynikało to nie tylko z przepisów lokalnych, lecz także między innymi właśnie z poziomu wykszolenia funkcjonariuszy, w tym zapewne poziomu ich świadomości dotyczącej wartości dowodowej danych elektronicznych⁶⁴.

Rozważenia na gruncie art. 8 EKPC oraz art. 7 i 8 KPP wymaga kwestia dostępu do treści wiadomości przesyłanych za pośrednictwem komunikatorów internetowych. Celowa jest analiza, czy nie należy wprowadzić dalej idących ograniczeń w zakresie uzyskiwania dostępu do danych dotyczących treści w zakresie przedmiotowych usług. Odpowiednie stosowanie rozwiązań obecnie funkcjonujących w odniesieniu do komunikacji telefonicznej powinno nakazywać wyłączenie możliwości uzyskiwania następczego dostępu do przedmiotowych wiadomości. Tym samym dostęp do treści komunikacji powinien następować jedynie w trybie przechwytywania danych w czasie rzeczywistym (tzw. podsłuchu). Oczywiście organy ścigania miałyby w tej sytuacji dodatkową możliwość – poprzez odpowiednie stosowanie innych instrumentów prawnych – zabezpieczenia i uzyskiwania dostępu do urządzeń końcowych, które przechowują przedmiotowe dane. Takie działanie byłoby wyrazem poszanowania prawa człowieka do prywatności, niemniej z drugiej strony wiąże się z dodatkowymi ograniczeniami dla organów ścigania, potencjalnie mającymi wpływ na wykrywalność przestępstw. Niezależnie jednak od realnych możliwości realizacji tego rodzaju postulatów na etapie unijnego procesu legislacyjnego należy wskazać, że ochrona prywatności użytkowników pozostanie zapewne jeszcze długo w rękach usługodawców. Do ich decyzji pozostanie zatem ewentualne wdrożenie domyślnego szyfrowania pomiędzy użytkownikami końcowymi, a także zapewnienie innych rozwiązań technicznych uniemożliwiających osobom trzecim dostęp do treści komunikacji.

Streszczenie: Praktyka organów ścigania w Polsce świadczy o wykorzystywaniu mediów społecznościowych w celu pozyskiwania dowodów i informacji przydatnych dla postępowania karnego. Dzieje się to mimo utrudnień organizacyjnych oraz braku efektywnych instrumentów prawnych, które mogłyby ułatwić i przyspieszyć proces pozyskiwania danych od tego typu usługodawców. Szansą na zmianę jest jednak rozporządzenie *e-evidence* nad którym toczą się obecnie prace w instytucjach unijnych. Rozporządzenie wprowadza dwa instrumenty prawne – europejski nakaz wydania dowodów oraz europejski nakaz

63 Commission staff working document – Impact assessment accompanying the document Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on European Production and Preservation Orders for electronic evidence in criminal matters and Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council laying down harmonised rules on the appointment of legal representatives for the purpose of gathering evidence in criminal proceedings (SWD/2018/118 final), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=SWD%3A2018%3A118%3AFIN> [dostęp: 13.02.2021].

64 Zob. uwagi dotyczące uzasadnienia wprowadzenia rozporządzenia *e-evidence*: S. Vazquez Maymir, *Anchoring the Need...*, dz.cyt., s. 9.

zabezpieczenia dowodów. W artykule omówiono kluczowe aspekty nowych instrumentów prawnych i poddano je krytycznej analizie, skupiając się na realizacji prawa do sądu oraz zapewnieniu prawa do prywatności. W tym kontekście szczególną uwagę poświęcono problemowi uzyskiwania przez organy ścigania dostępu do komunikacji realizowanej za pośrednictwem internetowych komunikatorów, w tym tych będących immanentną częścią mediów społecznościowych. Autor wskazuje na konieczność rozważenia wprowadzenia dodatkowych poprawek do rozporządzenia na etapie prac legislacyjnych oraz podjęcia działań organizacyjnych, które zapewnią jego skuteczne stosowanie.

Summary: The practice of law enforcement agencies in Poland demonstrates the use of social media for the purpose of obtaining evidence and information useful for criminal investigation. Yet, this happens despite organizational difficulties and a lack of effective legal instruments which could facilitate the process of obtaining data from social media service providers. One chance for change is, however, the e-Evidence Regulation on which work is currently being conducted by EU institutions. The regulation introduces two legal instruments – European Production and Preservation Orders. This paper discusses the key aspects of the new legal instruments and critically analyses them, concentrating on the implementation of the right to a fair trial and the right to privacy. In this context, particular attention is paid to the problem of access by law enforcement agencies to communication carried out via instant messenger tools, including those which are an inherent part of social media. The author points out the necessity of considering additional improvements to the regulation during the current legislative work, and to take organizational measures to ensure its effective application in future.

- BIBLIOGRAFIA -

Akty prawne:

Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności z 4 listopada 1950 r., Dz.U. 1993 Nr 61, poz. 284.

Clarifying Lawful Overseas Use of Data Act, Pub.L. 115–141.86.

Konwencja ustanowiona przez Radę zgodnie z art. 34 Traktatu o Unii Europejskiej o pomocy prawnej w sprawach karnych pomiędzy państwami członkowskimi Unii Europejskiej, Dz.Urz. UE C 197 z 12.07.2000 r., s. 3-23.

Decyzja ramowa Rady z dnia 28 maja 2001 r. w sprawie zwalczania fałszowania i oszustw związanych z bezgotówkowymi środkami płatniczymi, Dz.Urz. UE L 149 z 2.06.2001 r., s. 1-4.

Dyrektywa 2002/58/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 12 lipca 2002 r. dotycząca przetwarzania danych osobowych i ochrony prywatności w sektorze łączności elektronicznej (dyrektywa o prywatności i łączności elektronicznej), Dz.Urz. UE L 201 z 31.07.2002 r., s. 37-47.

Decyzja ramowa Rady 2003/577/WSiSW z dnia 22 lipca 2003 r. w sprawie wykonania w Unii Europejskiej postanowień o zabezpieczeniu mienia i środków dowodowych, Dz.Urz. UE L 196 z 2.08.2003 r., s. 45-55.

- Karta praw podstawowych Unii Europejskiej z dnia 30 marca 2010 r., Dz.Urz. UE C 83 z 30.03.2010 r., s. 389.
- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/93/UE z dnia 13 grudnia 2011 r. w sprawie zwalczania niegodziwego traktowania w celach seksualnych i wykorzystywania seksualnego dzieci oraz pornografii dziecięcej, zastępującej decyzję ramową Rady 2004/68/WSiSW, Dz.Urz. UE L 335 z 17.12.2011 r., s. 1-14.
- Protokół (nr 21) w sprawie stanowiska Zjednoczonego Królestwa i Irlandii w odniesieniu do przestrzeni wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości, Dz.Urz. UE C 326 z 26.10.2012 r., s. 295 i n.
- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/40/UE z dnia 12 sierpnia 2013 r. dotycząca ataków na systemy informatyczne i zastępującej decyzję ramową Rady 2005/222/WSiSW, Dz.Urz. UE L 218 z 14.08.2013 r., s. 8-14.
- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/679 z dnia 27 kwietnia 2016 r. w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych i w sprawie swobodnego przepływu takich danych oraz uchylenia dyrektywy 95/46/WE (ogólne rozporządzenie o ochronie danych), Dz.Urz. UE L 119 z 4.05.2016 r., s. 1-88.
- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2017/541 z dnia 15 marca 2017 r. w sprawie zwalczania terroryzmu i zastępującej decyzję ramową Rady 2002/475/WSiSW oraz zmieniającej decyzję Rady 2005/671/WSiSW, Dz.Urz. UE L 88 z 31.03.2017 r., s. 6-21.
- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2018/1972 z dnia 11 grudnia 2018 r. ustanawiająca Europejski kodeks łączności elektronicznej, Dz.Urz. UE L 321 z 17.12.2018 r., s. 36-214.

Orzecznictwo:

Wyrok TSUE w sprawie *Tele2 Sverige AB przeciwko Post- och telestyrelsen*, C-203/15, ECLI:EU:C:2016:970.

Dokumenty urzędowe:

- Commision staff working document – Impact assessment accompanying the document Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on European Production and Preservation Orders for electronic evidence in criminal matters and Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council laying down harmonised rules on the appointment of legal representatives for the purpose of gathering evidence in criminal proceedings (SWD/2018/118 final), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=SWD%3A2018%3A118%3AFIN> [dostęp: 13.02.2021].
- Deklaracja warszawska Prokuratorów Generalnych państw Grupy Wyszehradzkiej, <https://pk.gov.pl/wp-content/uploads/2019/05/DEKLARACJA-WARSZAWSKA.docx> [dostęp: 14.02.2021].
- Opinia BAS na temat wniosku dotyczącego rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie europejskiego nakazu wydania dowodów dotyczącego elektronicznego materiału dowodowego w sprawach karnych i europejskiego nakazu zabezpieczenia dowodów dotyczącego elektronicznego materiału dowodowego w sprawach

- karnych (COM(2018)225 final), BAS-WAP/WAPM-1559/18, <http://orka.sejm.gov.pl/SUE8.nsf/Pliki-zal/1559.rtf/%24File/1559.rtf> [dostęp: 3.10.2022].
- Opinia Europejskiej Rady Ochrony Danych 23/2018 w sprawie wniosków Komisji dotyczących europejskiego nakazu wydania dowodów i europejskiego nakazu zabezpieczenia dowodów w sprawach karnych (art. 70 ust. 1 lit. b), https://edpb.europa.eu/our-work-tools/our-documents/dictamen-art-70/opinion-232018-commission-proposals-european-production_pl [dostęp: 23.02.2021].
- Parliamentary questions: Deputy Jim O’Callaghan asked the Minister for Justice and Equality if there are plans to opt into the EU e-evidence legislation proposed in Directive COM/2018/226 and regulation COM/2018/225; and if he will make a statement on the matter [26240/18], <http://www.justice.ie/en/JELR/Pages/PQ-19-06-2018-231> [dostęp: 7.02.2021].
- Projekt ustawy – Prawo komunikacji elektronicznej, Wykaz Prac Legislacyjnych Ministra Cyfryzacji UC45, <https://mc.bip.gov.pl/projekty-aktow-prawnych-mc/projekt-ustawy-prawo-komunikacji-elektronicznej.html> [dostęp: 23.03.2021].
- Sprawozdanie w sprawie wniosku dotyczącego rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie europejskiego nakazu wydania dowodów dotyczącego elektronicznego materiału dowodowego w sprawach karnych i europejskiego nakazu zabezpieczenia dowodów dotyczącego elektronicznego materiału dowodowego w sprawach karnych (COM(2018)0225 – C8-0155/2018 – 2018/0108(COD)), 11.12.2020, https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-9-2020-0256_PL.html [dostęp: 16.03.2022].
- Wniosek Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego w sprawie europejskiego nakazu wydania dowodów dotyczącego elektronicznego materiału dowodowego w sprawach karnych i europejskiego nakazu zabezpieczenia dowodów dotyczącego elektronicznego materiału dowodowego w sprawach karnych, COM/2018/225 final - 2018/0108 (COD), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=CELEX%3A52018PC0225> [dostęp: 16.03.2022].

Literatura:

- Bijas W., *Dowody z Facebooka w procesie cywilnym*, „Prawo Mediów Elektronicznych” 2017, nr 2, s. 25-32.
- Bitner J., Bayer K., *Wykorzystanie mediów społecznościowych przez funkcjonariuszy polskiej Policji. Próba wstępnego opisu zjawiska na podstawie wyników badań kwestionariuszowych*, „Problemy Współczesnej Kryminalistyki” 2019, t. 23, s. 11-35.
- Czekalska M., Krawczyk K., *Media społecznościowe jako narzędzie pracy polskiej Policji. Wyniki badań kwestionariuszowych*, [w:] P. Waszkiewicz (red.), *Media społecznościowe w pracy organów ścigania*, Warszawa 2021, s. 41-60, <https://www.doi.org/10.5281/zenodo.4624978>.
- Daskal J., *Microsoft Ireland, the CLOUD Act, and International Lawmaking 2.0*, „Stanford Law Review Online” 2018, t. 71, s. 9-16.
- Dębniak H., Rabczuk S., *Wybrane aspekty prawne pozyskiwania danych z mediów społecznościowych przez polskie organy ścigania*, „Problemy Współczesnej Kryminalistyki” 2019, t. 23, s. 49-78.

- Hert P. de, Parlar C., Thumfart J., *Legal Arguments Used in Courts Regarding Territoriality and Cross-Border Production Orders: From Yahoo Belgium to Microsoft Ireland*, „New Journal of European Criminal Law” 2018, t. 9, nr 3, s. 326-352.
- Johan V. (tłum.), *Case Translation: Belgium – Hof van Cassatie van België*, „Digital Evidence and Electronic Signature Law Review” 2016, t. 13, s. 156-158, <https://doi.org/10.14296/deeslr.v13i0.2310>.
- Lee J.A., *Great Firewall*, [w:] B. Warf (red.), *The SAGE Encyclopedia of the Internet*, London 2018.
- Opitek P., Choroszevska A., *Uzyskiwanie dowodów cyfrowych z zagranicy w sprawach karnych – stan obecny i procedowane zmiany (część II)*, „Prokuratura i Prawo” 2020, nr 10-11, s. 194-228.
- Opitek P., *Wybrane aspekty pozyskiwania dowodów cyfrowych w sprawach karnych*, „Prokuratura i Prawo” 2018, nr 7-8, s. 65-86.
- Siwicki M., *Podział i definicja cyberprzestępstw*, „Prokuratura i Prawo” 2012, nr 7-8, s. 241-252.
- Tosza S., *The European Commission’s Proposal on Cross-Border Access to E-evidence: Overview and Critical Remarks*, „EUCrim – The European Criminal Law Associations’ Forum” 2018, nr 4, s. 212-219, <https://doi.org/10.30709/eucrim-2018-021>.
- Vazquez Maymir S., *Anchoring the Need to Revise Cross-Border Access to e-Evidence*, „Internet Policy Review” 2020, t. 9, nr 3, s. 1-24, <https://www.doi.org/10.14763/2020.3.1495>.
- Waszkiewicz P., Rabczuk S., Worek K., *Wykorzystanie dowodów z mediów społecznościowych w postępowaniu cywilnym. Perspektywa badawcza*, [w:] P. Ostaszewski, K. Buczkowski (red.), *Granice prawa. Księga jubileuszowa Profesora Andrzeja Siemaszki*, Warszawa 2021, s. 763-780.
- Woods A.K., *Mutual Legal Assistance in the Digital Age*, [w:] D. Gray, S.E. Henderson (red.), *The Cambridge Handbook of Surveillance Law*, Cambridge 2017, s. 659-676.

Netografia:

- Christakis T., *E-evidence in a nutshell: Developments in 2018, relations with the Cloud Act and the bumpy road ahead*, <https://www.crossborderdataforum.org/e-evidence-in-a-nutshell-developments-in-2018-relations-with-the-cloud-act-and-the-bumpy-road-ahead/> [dostęp: 22.02.2021].
- Digital 2021 US, <https://wearesocial.com/us/blog/2021/01/digital-2021-us/> [dostęp: 11.10.2021].
- Do you participate in social networks?, <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/edn-20210630-1> [dostęp: 11.10.2021].
- Doffman Z., *why you should stop using Facebook Messenger*, <https://www.forbes.com/sites/zakdoffman/2020/07/25/why-you-should-stop-using-facebook-messenger-encryption-whatsapp-update-twitter-hack/> [dostęp: 23.03.2021].
- Isaac M., Conger K., *Facebook bars Trump through end of his term*, <https://www.nytimes.com/2021/01/07/technology/facebook-trump-ban.html> [dostęp: 16.03.2022].
- In re search warrant no. 16-1061-M to Google – memorandum of decision*, <https://www.washingtonpost.com/news/voikh-conspiracy/wp-content/uploads/sites/14/2017/02/Opinion.pdf> [dostęp: 18.04.2022].

- Joint declaration 2021, <https://oeil.secure.europarl.europa.eu/oeil/popups/thematicnote.do?id=2066000&l=en> [dostęp: 7.02.2021].
- Kemp S., *Digital 2020: Poland*, <https://datareportal.com/reports/digital-2020-poland> [dostęp: 28.04.2020].
- Lawful intercept on VoIP services – Skype in Belgium, <https://www.technologysleage.com/2018/03/lawful-intercept-on-voip-services-skype-in-belgium/> [dostęp: 14.02.2021].
- Michalak-Królicka J., *Transpozycja przepisów dyrektywy ustanawiającej Europejski kodeks łączności elektronicznej do polskiego porządku prawnego w aspekcie swobody dostarczania sieci i świadczenia usług łączności elektronicznej*, <https://palestra.pl/pl/e-palestra/42/2020/transpozycja-przepisow-dyrektywy-ustanawiajacej-europejski-kodeks-laczności-elektronicznej-do-polskiego-porzadku-prawnego-w-aspekcie-swobody-dostarczania-sieci-i-swiadczenia-uslug-la-cznosci-elektronicznej> [dostęp: 16.03.2022].
- Premier Morawiecki skomentował zablokowanie Trumpa na Twitterze. „Nie mogą działać ponad prawem”, <https://www.businessinsider.com.pl/wiadomosci/donald-trump-zablokowany-na-twitterze-komentarz-premiera-mateusza-morawieckiego/0jb79td> [dostęp: 30.01.2021].
- Przełomowa ustawa o ochronie wolności słowa w internecie, <https://www.gov.pl/web/sprawiedliwosc/przełomowa-ustawa-o-ochronie-wolnosci-slowa-w-internecie> [dostęp: 30.01.2021].
- Stanowisko – wpisy w mediach społecznościowych dalekie od faktycznego przebiegu zdarzenia, <https://krapkowice.policja.gov.pl/okr/kpp-krapkowice/aktualnosci/27079,Stanowisko-wpisy-w-mediach-spoecznościowych-dalekie-od-faktycznego-przebiegu-zd.html> [dostęp: 30.01.2021].
- Tankovska H., *Number of social network users worldwide from 2017 to 2025*, <https://www.statista.com/statistics/278414/number-of-worldwide-social-network-users/> [dostęp: 30.01.2021].
- What is backdoor (computing)? – definition from WhatIs.com, <https://searchsecurity.techtarget.com/definition/back-door> [dostęp: 27.08.2021].
- WhatsApp Help Center – about end-to-end encryption, <https://faq.whatsapp.com/general/security-and-privacy/end-to-end-encryption/?lang=en> [dostęp: 29.08.2021].
- Zachęcamy do zapoznania się z projektem ustawy o ochronie wolności użytkowników serwisów społecznościowych, <https://www.gov.pl/web/sprawiedliwosc/zachecamy-do-zapoznania-sie-z-projektem-ustawy-o-ochronie-wolnosci-uzytownikow-serwisow-spoecznościowych> [dostęp: 11.02.2021].
- Żółciak T., Rutkowska E., *Prokurator wyłączy strony z pornografią dziecięcą*, <https://prawo.gazetaprawna.pl/artykuly/8082374,ustawa-o-ochronie-wolnosci-slowa-ziobro-pornografia.html> [dostęp: 14.02.2021].

Błażej Stromczyński*

BRAWO WY! ANALIZA REAKCJI SPOŁECZEŃSTWA NA PUBLIKACJE POLICJI DOTYCZĄCE SEKSUALNEGO WYKORZYSTANIA MAŁOLETNICH NA PORTALU FACEBOOK¹

Abstrakt: Celem badania była analiza i opis sentymentu użytkowników wobec publikacji Policji dotyczących seksualnego wykorzystania małoletnich na portalu Facebook. Z danych o 13 947 postach przekazanych przez komendy wojewódzkie Policji wybrano 33 posty dotyczące pedofilii, które podzielono na trzy kategorie i poddano analizie ilościowej. Analizie poddano również komentarze do badanej próby postów, określając ich tematykę i oceniając nastawienie (sentyment) ich autorów względem opisanych w postach działań Policji. Wykazano przydatność analizy sentymentu w ocenie skuteczności kreowania marki i działań wizerunkowych.

Słowa kluczowe: Policja, media społecznościowe, analiza sentymentu, Facebook, marketing

GOOD JOB, GUYS! ANALYSIS OF THE PUBLIC'S REACTION TO POLICE PUBLICATIONS REGARDING CHILD SEXUAL ABUSE ON FACEBOOK

Abstract: The aim of the study was to analyse and describe the sentiment of users towards Police publications regarding child sexual abuse on Facebook. The raw data consisted of the details of 13 947 posts provided by Regional Police Departments. 33 posts related to paedophilia were selected from that sample and divided into three

* Uniwersytet Warszawski, Wydział Prawa i Administracji, ORCID: 0000-0002-1873-6054.

1 Artykuł powstał w wyniku realizacji projektu badawczego pt. *Media społecznościowe w pracy organów ścigania* o nr 2018/31/B/HS5/01876 kierowanego przez dr. hab. Pawła Waszkiewicza, prof. UW, finansowanego ze środków Narodowego Centrum Nauki.

categories. A quantitative analysis of post reach and engagement was conducted. Comments on the sample posts were analysed – the subject was established and the attitude (sentiment) of their authors towards the actions of the Police described in the posts was assessed. The usefulness of sentiment analysis in the effectiveness of PR-actions and image-building activities evaluation has been confirmed.

Keywords: Police, social media, sentiment analysis, Facebook, marketing

- WPROWADZENIE -

Praca w organach ścigania to wciąż jeden z najbardziej szlachetnych wyborów kariery zawodowej w Stanach Zjednoczonych. W ostatecznym rozrachunku masz poczucie spełnienia, ale również służby. Wybierając tę pracę, wiesz, że kiedyś będziesz mógł spojrzeć wstecz i powiedzieć sobie: dzięki mnie społeczeństwo stało się lepsze².

Kamera wygląda zza dwóch umundurowanych policjantek, widok na jezioro i wschodzące słońce. Cięcie. W ten sposób Policja z Richmond w Kalifornii zachęca do wstąpienia w swoje szeregi.

Potrzeba budowania pozytywnego wizerunku w lokalnej społeczności nie jest dla organów ścigania nowością. Już od początku swojego istnienia Policja i jej działania mierzą się z oceną opinii publicznej. Jednym z powodów odwołania w 1832 r. szefa Brigade de Sûreté, E.F. Vidocq, była negatywna ocena metod pracy jednostki wystawiona przez lokalną społeczność³. Przykład legendarnego szefa policji wskazuje, że sama skuteczność w rozwiązywaniu spraw i przeciwdziałaniu przestępczości może okazać się niewystarczająca dla zachowania stanowiska – należy również dbać o pozytywny wizerunek Policji w oczach opinii publicznej.

To zadanie może być ułatwione dzięki mediom społecznościowym, stanowiącym wygodny kanał komunikacji ze społeczeństwem. Z drugiej strony media społecznościowe posiadają również cechy, które z perspektywy publikującego można uznać za negatywne. Często quasi-anonimowi użytkownicy mogą reagować na publikacje w niepożądany sposób, a wydzwięk komentarzy może osiągnąć cel przeciwny od założonego, tj. zamiast budować pozytywny przekaz, utrwaląc negatywny wizerunek Policji.

W artykule zostanie przedstawiona tematyka analizy sentymentu jako metoda oceny nastawienia użytkowników wobec publikowanych treści. Przedstawione zostaną również wyniki badań własnych dotyczących sentymentu komentarzy użytkowników wobec postów opublikowanych przez komendy wojewódzkie Policji dotyczących seksualnego wykorzystania małoletnich.

2 Tł. własne autora za: *Police marketing strategy*, <https://www.youtube.com/watch?v=XYJCQJn7dFU> [dostęp: 24.11.2021].

3 E. Gruza, M. Goc, J. Moszczyński, *Kryminalistyka czyli O współczesnych metodach dowodzenia przestępstw*, Warszawa 2020, s. 23. Warto dodać, że zanim E.F. Vidocq wstąpił do służby kryminalnej, był pospolitym przestępcą.

- WYKORZYSTANIE MARKETINGU PRZEZ ORGANY ŚCIGANIA. TEORIA I PRAKTYKA -

W styczniu 2021 r. świat obiegły zdjęcia szturmów osób popierających ówczesnego prezydenta Stanów Zjednoczonych Donalda Trumpa i kwestionujących wyniki wyborów prezydenckich w 2020 r. na Kapitol⁴. Kilka dni po tych wydarzeniach, na profilach amerykańskich organów ścigania pojawiły się prośby o pomoc w zidentyfikowaniu osób biorących udział w ataku⁵. Typowe posty zawierały wizerunek osoby zarejestrowany na monitoringu, materiałach nagranych przez dziennikarzy i obywateli⁶. Podobne prośby o pomoc były publikowane również na profilu FBI na Twitterze⁷. Praktyka ta jest często stosowana przez Interpol⁸ i Federalne Biuro Śledcze (FBI). Profil tego drugiego na Facebook'u obserwuje ponad 2,8 mln użytkowników⁹. Publikowane są tam m.in. zdjęcia i opis zarzutów osób poszukiwanych z prośbą o przekazywanie informacji mogących pomóc w ich zatrzymaniu¹⁰.

Ta forma współpracy ze społeczeństwem jest również wykorzystywana w identyfikacji osób, miejsc i okoliczności przestępstw pedofilskich. FBI regularnie publikuje poprzez swoje kanały w mediach społecznościowych zdjęcia osób, przedmiotów, czy wnętrz mieszkań, których identyfikacja może doprowadzić do ustalenia tożsamości zarówno wykorzystywanego dziecka, jak i sprawcy przestępstwa¹¹. Oprócz zdjęć, posty zawierają również odnośnik do strony internetowej FBI, na której można znaleźć inne szczegóły dotyczące poszukiwanych osób, np. nagranie głosu¹². Analizując reakcje na tego typu posty warto odwołać się do przykładu (fot. 1). Post opublikowany 3 stycznia 2021 r., zawierający zdjęcie fragmentu okna i prośbę o pomoc w identyfikacji, został udostępniony 2 tysiące razy, wygenerował 475 komentarzy i ponad 1,1 tys. reakcji¹³.

W komentarzach znajdują się próby analizy elementów widocznych na zdjęciu – od rdzaju okna i ustalenia z jakiego okresu pochodzi, typu widocznych fragmentów krzeseł i przypisania ich do typu miejsca (np. restauracji), do identyfikacji rośliny za oknem i ustalenia,

4 D. Khavin i in., *U.S. Capitol riot*, <https://www.nytimes.com/spotlight/us-capitol-riots-investigations> [dostęp: 24.11.2021].

5 FBI, post na portalu Facebook z 8 stycznia 2021 r., <https://www.facebook.com/72092591211/photos/a.10150156782341212/10158804754326212> [dostęp: 24.11.2021].

6 FBI, post na portalu Facebook z 19 stycznia 2021 r., <https://www.facebook.com/FBI/photos/10158833520861212> [dostęp: 24.11.2021].

7 FBI, wpis na portalu Twitter z 11 czerwca 2021 r., <https://twitter.com/FBI/status/1403351500039000067> [dostęp: 24.11.2021].

8 InterpolHQ, post na portalu Facebook z 23 lutego 2021 r., <https://www.facebook.com/InterpolHQ/posts/5379958908695994> [dostęp: 24.11.2021].

9 FBI, profil na portalu Facebook, <https://www.facebook.com/FBI> [dostęp: 24.11.2021].

10 FBI, post na portalu Facebook z 16 czerwca 2021 r., <https://www.facebook.com/FBI/photos/a.10150156782341212/10159208630651212> [dostęp: 24.11.2021].

11 FBI, post na portalu Facebook z 27 marca 2021 r., <https://www.facebook.com/FBI/photos/10159015404491212> [dostęp: 24.11.2021].

12 *Unknown individual – Jane Doe 39*, <https://www.fbi.gov/wanted/ecap/unknown-individual--jane-doe-39> [dostęp: 24.11.2021].

13 FBI, post na portalu Facebook z 3 stycznia 2021 r., <https://www.facebook.com/FBI/photos/a.10150156782341212/10158792754351212> [dostęp: 24.11.2021].

w jakim klimacie tego typu rośliny rosną. Niektóre całościowe analizy przypominają działania tzw. fotelowych detektywów, rozpoznających przedmioty, miejsca lub wykorzystujących intelekt do zawężenia potencjalnych miejsc poszukiwań¹⁴. Jeden z użytkowników wskazał, że miejsce może znajdować się w Karolinie Północnej lub na Florydzie, gdyż tego typu witraż del-fina był w późnych latach 80. XX w. modny w tej okolicy. Natomiast drugi witraż mógł zostać wykonany przez uczniów szkoły średniej, co znów może nieco zawęzić okolicę poszukiwań. Kolejne wskazane w komentarzu cechy to okno (raczej sprzed 1980 r.), typ budynku (*bungalow*) – a więc zbudowany po 1940 r., i szczególny rodzaj kwadratowego otworu wentylacyjnego (dziwna lokalizacja tak wysoko na ścianie). W odpowiedziach na ten komentarz inny użytkownik wskazał, że autor powinien skontaktować się z FBI pod wskazanym adresem.

Fot. 1. Przykładowy post umieszczony na fanpage'u FBI¹⁵

Law enforcement officials are seeking information regarding the below images, which may help lead to the identification and rescue of child victims. The FBI utilizes image analysis to identify clues to where a child may be held. By recognizing these clues and/or sharing additional observations from the backgrounds of these images, you may help first to identify and rescue the child victim(s) and second to capture the perpetrator. There is no clue or piece of information too small.

(left) WH001:
Stained glass
window

If you have any information concerning this case, please contact a Crimes Against Children Investigator at your local FBI office or the nearest American Embassy or Consulate, or submit a tip online at <https://tips.fbi.gov/>

Źródło: FBI, post z 3 stycznia 2021 r. na Facebook'u,

<https://www.facebook.com/FBI/photos/a.10150156782341212/10158792754351212> [dostęp: 2.10.2022]

14 P. Lewulis, P. Waszkiewicz, *Fotelowi detektywi w XXI wieku. Sposoby angażowania społeczeństwa do rozwiązywania spraw kryminalnych oraz korzyści i zagrożenia z tego płynące*, „Archiwum Kryminologii” 2014, t. XXXIV, s. 425, <https://czasopisma.inp.pan.pl/index.php/ak/article/view/92>.

15 Tamże.

Pomoc społeczeństwa i odpowiedź na apel władz o przekazywanie informacji może być widowiskowym przykładem działania organów ścigania w mediach społecznościowych. Jednakże mogą one zostać wykorzystane również w pracy mniej widowiskowej, ale przynoszącej korzystne rezultaty, tj. w prewencji kryminalnej. W literaturze wskazuje się na wielość znaczeń tego terminu, panuje jednak zgodność co do użyteczności działań mieszczących się w zakresie prewencji kryminalnej w zapobieganiu wzrostowi przestępczości¹⁶. Niestety, ustawodawcy często wybierają „drogę na skróty” i podniesienie górnej granicy kar przewidzianych w kodeksie karnym za najcięższe przestępstwa¹⁷, w celu wykorzystania odstrasżającego oddziaływania groźbą wysokiej kary¹⁸. Takie podejście podziela większość społeczeństwa, uznając, że „aby ograniczyć przestępczość i poprawić bezpieczeństwo obywateli, należy zaostriżyć przepisy prawa karnego i surowiej karać za przestępstwa”¹⁹. Z drugiej strony przytoczone przez P. Waszkiewicza szacunki brytyjskiego Home Office oraz analizy prowadzone w Stanach Zjednoczonych wskazują na brak związku „pomiędzy wysokością grożącej kary a popełnianymi przestępstwami”²⁰. Co więcej, również autorytety prawnicze od lat przekonują, że skuteczniej odstrasza, i tym samym ważniejsza jest sama nieuchronność poniesienia kary, a nie jej wysokość²¹. Oprócz działań w ramach prewencji ogólnej związanych z wymiarem kary, jako metody zapobiegania przestępczości wymienia się zaangażowanie większej liczby policjantów, użycie nowych technologii czy poprawę relacji z lokalną społecznością²². Ten ostatni środek może prowadzić do zwiększenia zaufania do policji, a co za tym idzie – do szerszej współpracy z organami ścigania i wzrostu wykrywalności przestępstw²³.

Już w latach 80. XX w. znaczenie budowania pozytywnego wizerunku policji dostrzegła londyńska Metropolitan Police, korzystając z pomocy podmiotów komercyjnych (agencja Saatchi and Saatchi). Działania londyńskiej policji były bardzo profesjonalne – ze wsparciem zewnętrznego konsultanta przeprowadzono wewnętrzne badania zadowolenia funkcjonariuszy i zewnętrzne badania nastawienia społeczności wobec jednostki²⁴. Na podstawie wyników badania ustalono, że londyńska policja potrzebuje zmiany kultury organizacyjnej, ustalenia na nowo swoich celów i systemu zarządzania oraz wprowadzenia podejścia usługowego.

16 Wyczerpująco na ten temat: P. Waszkiewicz, *Traktat o dobrej prewencji kryminalnej*, Warszawa-Newark 2015, s. 52-60.

17 R. Chabasiński, *Ministerstwo Sprawiedliwości przygotowuje zaostrenie kodeksu karnego*, <https://bezprawnik.pl/zaostrenie-kodeksu-karnego/> [dostęp: 24.11.2021].

18 B. Szamota-Saeki, *Odstrasżające oddziaływanie kary na sprawcę przestępstwa w świetle badań empirycznych*, „Archiwum Kryminologii” 1995, t. XXI, s. 8, <https://czasopisma.inp.pan.pl/index.php/ak/article/view/444>.

19 A. Siemaszko, P. Ostaszewski, J. Klimczak, *Badanie poparcia dla zaostrenia polityki karnej. Wyniki trzech sondaży opinii publicznej*, Warszawa 2018, s. 8.

20 P. Waszkiewicz, *Traktat...*, dz. cyt., s. 67-68.

21 A. Pochrząst-Motczyńska, *Bodnar o podwyższaniu kar: Ważna nieuchronność kary, a nie jej wysokość*, <https://www.prawo.pl/prawnicy-sady/czy-podnoszenie-kar-za-przestepstwa-skutecznie-im-przeciwdziala,363539.html> [dostęp: 24.11.2021].

22 P. Bohan, *Law Enforcement Marketing: Perceptions of a Police Force*, „Irish Marketing Review” 1987, nr 2, s. 73.

23 K. Dojwa-Turczyńska, M. Bodziany, *Public relations instytucji bezpieczeństwa*, Wrocław 2013, s. 127.

24 R. Mawby, S. Worthington, *Marketing the Police from a Force to a Service*, „Journal of Marketing Management” 2001, t. 18, s. 860.

Wszystkie zmiany miały wpłynąć zarówno na postrzeganie jednostki na zewnątrz, jak również na poziom samooceny i wizerunek funkcjonariuszy²⁵. Ważną zmianą było wypracowanie podejścia usługowego, akcentującego zmianę z relacji policja–petent, na relację policja–klient²⁶.

Oceny stanu polskiej Policji w zakresie PR próbowała dokonać pod koniec pierwszej dekady XXI w. S. Narębska. Na podstawie przeprowadzonych badań kwestionariuszowych wykazała, że według 43% funkcjonariuszy Policja to „skostniała formacja, w której pracownik traktowany jest przedmiotowo i nie ma możliwości rozwoju”, zaś dla 42% to „firma, która dopiero się rozwija i ma jeszcze wiele do zrobienia, m.in. w sferze dopasowania wymogów do aktualnego rynku pracy”²⁷. Również w społeczeństwie wizerunek Policji był i nadal jest umiarkowanie pozytywny. Jak wynika z badań IBRIS przeprowadzonych w listopadzie 2020 r., „co trzeci Polak nie ufa Policji”²⁸. W porównaniu do badań IBRIS z września 2017 r., oznacza to spadek zaufania do Policji o 20 punktów procentowych²⁹. Odmienne wyniki prezentuje Fundacja Centrum Badania Opinii Publicznej (nadzór nad nią sprawuje Prezes Rady Ministrów). Na pytanie „Czy, ogólnie rzecz biorąc, ma Pan(i) zaufanie do Policji?” w lutym 2020 r. odpowiedzi „tak” udzieliło 71% badanych³⁰. Dla porównania, w 2004 r. wynik ten wynosił 56%, w 2008 r. 75%, a w 2016 r. – 65%³¹.

Na tej podstawie można uznać, że przed rzecznikami prasowymi (których wskazywano jako odpowiedzialnych za politykę prasowo-informacyjną jednostki³²), stoi zadanie zmiany postrzegania Policji zarówno przez funkcjonariuszy jak i społeczeństwo. Warto podkreślić, że okres przeprowadzenia badań S. Narębskiej (2008–2009) zbiegł się z założeniem pierwszego profilu komendy wojewódzkiej na portalu Facebook (profil „Pomorska Policja” prowadzony przez Komendę Wojewódzką Policji w Gdańsku)³³. Internet, a w szczególności media społecznościowe, mogą zostać użyte do budowania pozytywnego wizerunku Policji i dotarcia z przekazem do większej liczby osób. Mogą one również pozwolić na pogłębienie relacji, zwiększając „zaangażowanie emocjonalne (pozytywne emocje motywujące do dalszej współpracy)” społeczeństwa³⁴.

25 Tamże.

26 D. Baker, M. Hyde, *Police Have Customers Too*, „Police Practice and Research” 2011, t. 12, nr 2, s. 148-162.

27 S. Narębska, *Public relations w Policji. Wybrane zagadnienia. Raport z badań*, Szczytno 2009, s. 24.

28 M. Konieczek, *Spada zaufanie do policji. Nie ufa jej co trzeci Polak. „Na wizerunek wpłynął strajk kobiet i działania podczas 11 listopada”*, <https://warszawa.naszemiasto.pl/spada-zaufanie-do-policji-nie-ufo-jej-co-trzeci-polak-na/ar/c15-8015585> [dostęp: 24.11.2021].

29 *Jak zmieniało się zaufanie do Policji w latach 2017–2020?*, <https://demagog.org.pl/wypowiedzi/jak-zmienia-lo-sie-zaufanie-do-policji-w-latach-2017-2020/> [dostęp: 24.11.2021].

30 *Zaufanie społeczne*, „Komunikat z badań CBOS” 2020, nr 43, https://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2020/K_043_20.PDF [dostęp: 16.03.2022].

31 Tamże.

32 K. Dojwa-Turczyńska, M. Bodziany, *Public relations...*, dz.cyt., s. 131.

33 Profil Pomorska Policja na portalu Facebook, <https://www.facebook.com/pomorskapolicja> [dostęp: 24.11.2021].

34 R. Łuszcz, *Koncepcja Policji środowiskowej (community policing) jako rdzeń marketingu relacji w procesie świadczenia usług publicznych przez Policję*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Humanitas. Zarządzanie” 2016, nr 1, s. 119.

Wśród PR-owych kategorii postów w mediach społecznościowych publikowanych przez jednostki Policji można wyróżnić posty dotyczące udziału w wydarzeniach, sukcesów jednostki, w tym tych związanych ze sportem, upamiętnienia rocznic i zasłużonych dla Policji postaci³⁵, a także udziału w akcjach charytatywnych oraz zabawnych treści o tematyce policyjnej³⁶. Nie są to jednak jedyne posty, które mogą budować pozytywny obraz formacji. O skuteczności Policji może świadczyć np. post dotyczący zatrzymania poszukiwanego przestępcy czy zaprezentowanie statystyk (zmniejszającej się) przestępczości.

Jednak sam komunikat nie zawsze wywoła pozytywny efekt. Nawet w informacji o sukcesie – np. zatrzymaniu sprawcy wiele lat po popełnieniu przestępstwa – można doszukać się negatywnych aspektów, takich jak np. wcześniejsza nieudolność organów ścigania³⁷. W komentarzach opublikowanych przez użytkowników w odpowiedzi na post FBI przedstawiony powyżej znalazły się również opinie negatywnie oceniające FBI lub zupełnie niezwiązane z tematyką posta. Z tego względu warto przyjrzeć się reakcji społeczeństwa na publikacje Policji, które w przypadku mediów społecznościowych mogą być wyrażane w formie reakcji, komentarza lub udostępnienia.

W szczególności w odniesieniu do komentarzy, tj. opinii użytkowników wyrażonych w formie pisemnej, można mówić o tzw. analizie sentymentu, czyli badaniu opinii, uczuć, ocen i emocji ludzkich w stosunku do produktów, usług czy organizacji³⁸. Opiera się ona na przetwarzaniu języka naturalnego, umożliwiającą identyfikację wypowiedzi pozytywnych i negatywnych, ale także wielowymiarowych klasyfikacji, uwzględniających szerszy katalog uczuć³⁹. Jak wskazuje T. Turek, badanie sentymentu „pozwala na analizę tekstu o charakterze jakościowym”⁴⁰, przy czym portale społecznościowe tworzą zbiory opinii, które można badać, zaczynając od statystycznego opisu (np. liczby obserwujących profil), a na komentarzach odnoszących się do publikacji kończąc⁴¹. W literaturze podkreśla się, że w przypadku wykorzystania mediów społecznościowych do kreowania marki i działań wizerunkowych, to właśnie analiza sentymentu publikowanych przez użytkowników treści oraz generowany zasięg publikacji stanowią najlepszy wskaźnik skuteczności podjętych działań⁴². Sposoby analizy sentymentu wyczerpująco opisała

35 X. Hu, K. Rodgers, N.P. Lovrich, *'We Are More Than Crime Fighters': Social Media Images of Police Departments*, „Police Quarterly” 2018, t. 21, nr 4, s. 557.

36 P. Waszkiewicz, M. Tomaszewska, B. Stromczyński, S. Rabczuk, *Czy Wielkopolska Policja umie w internety? Analiza strategii komunikacyjnej KWP w Poznaniu na portalu Facebook*, [w:] P. Waszkiewicz (red.), *Media społecznościowe w pracy organów ścigania*, Warszawa 2021, s. 68, <https://www.doi.org/10.5281/zenodo.4624982>.

37 K. Dojwa-Turczyńska, M. Bodziany, *Public relations...* dz.cyt., s. 128.

38 B. Liu, *Sentiment Analysis and Opinion Mining*, San Rafael 2012, s. 7, <https://www.cs.uic.edu/~liub/FBS/SentimentAnalysis-and-OpinionMining.pdf> [dostęp: 2.05.2022].

39 A. Baj-Rogowska, *Analiza sentymentu jako narzędzie monitorowania wyników finansowych przedsiębiorstwa*, „Przedsiębiorczość i Zarządzanie” 2019, t. 20, nr 12, cz. 1, s. 127.

40 T. Turek, *Możliwości wykorzystania analizy sentymentu w procesach prosumenckich*, „Ekonomiczne Problemy Usług” 2017, t. 126, s. 286.

41 Tamże, s. 290-291.

42 G. Mazurek, *Ewolucja wykorzystania mediów społecznościowych w marketingu*, „Nierówności Społeczne a Wzrost Gospodarczy” 2016, nr 45, s. 29.

A. Baj-Rogowska, wskazując na trzy główne techniki, tj. uczenie maszynowe (ang. *machine learning*), metody słownikowe oraz podejście hybrydowe⁴³. W uczeniu maszynowym wyróżnia się podejście nadzorowane, bazujące na zakodowaniu odpowiedniej ilości danych przez badacza, a następnie wykorzystanie tego materiału szkoleniowego do odpowiedniego „wytrenowania” algorytmu⁴⁴ oraz podejście nienadzorowane – tworzony algorytm nie otrzymuje żadnych wcześniejszych założeń i definicji, a proces „uczenia się” następuje na podstawie wszystkich analizowanych danych⁴⁵. Metoda słownikowa opiera się na analizie konkretnych słów i relacji między nimi⁴⁶, bazując na założeniu, że sentyment tekstu jest określony przez sentyment znajdujących się w nim słów⁴⁷. Aby ocenić każde słowo, korzysta się z istniejących lub tworzonych dla celów badania słowników, przypisujących określone emocje słowom. Przykładowo, słownik odwołujący się do „podstawowych i pierwotnych procesów poznawczych, którym przypisuje [się] specyficzne dla nich słowa”⁴⁸ opracowany przez C. Martindale’a wyróżnia emocje takie jak niepokój, smutek, uczuciowość czy agresję. A. Baj-Rogowska wyróżnia ponadto podejście hybrydowe, cechujące się szybkością podejścia słownikowego i precyzją uczenia maszynowego⁴⁹. Na koniec warto wskazać jedną z podstawowych zasad analizy sentymentu: jedno zdanie może zawierać więcej niż jedną opinię na komentowany temat, w tym również opinie sprzeczne⁵⁰.

Pomimo szeregu zalet, jakie niesie ze sobą wykorzystanie analizy sentymentu reakcji na posty publikowane w mediach społecznościowych przez organy ścigania, metoda ta nie była do tej pory szeroko wykorzystywana. Jeden z wyjątków stanowiły badania L. Hand i B. Ching dotyczące 33 600 postów i 335 838 komentarzy publikowanych na portalu Facebook, przed, w dniu i po incydentach w 2016 r., w których interwencja funkcjonariuszy kończyła się śmiercią człowieka⁵¹. Analiza sentymentu postów wykazała, że były one w większości neutralne i nie zmieniały się w dniu i po incydencie, w szczególności nie publikowano więcej pozytywnych treści w celu poprawy wizerunku⁵². W odniesieniu

43 A. Baj-Rogowska, *Analiza sentymentu...*, dz.cyt., s. 127.

44 P. Liu, C. Marco, J.A. Gulla, *Semi-Supervised Sentiment Analysis for Under-Resourced Languages with a Sentiment Lexicon*, s. 6, http://ceur-ws.org/Vol-2554/paper_02.pdf [dostęp: 16.03.2022].

45 R. Wójcik, *Unsupervised Sentiment Analysis*, <https://towardsdatascience.com/unsupervised-sentiment-analysis-a38bf1906483> [dostęp: 24.11.2021].

46 A. Baj-Rogowska, *Analiza sentymentu...*, dz.cyt., s. 127.

47 F. Shi, *Learn About Dictionary-Based Sentiment Analysis in Python With Data From the Economic News Article Tone Dataset (2016)*, Londyn 2019, s. 1.

48 K. Tomanek, *Analiza sentymentu – metoda analizy danych jakościowych. Przykład zastosowania oraz ewaluacja słownika RID i metody klasyfikacji Bayesa w analizie danych jakościowych*, „Przegląd Socjologii Jakościowej” 2014, t. 10, nr 2, s. 125.

49 A. Baj-Rogowska, *Analiza sentymentu...*, dz.cyt., s. 127.

50 J. Michalak, *Detecting Sentiment in Twitter Data – Challenges and Implementation*, „Torun Business Review” 2017, t. 15, nr 4, s. 101.

51 L.C. Hand, B.D. Ching, *Maintaining Neutrality: A Sentiment Analysis of Police Agency Facebook Pages Before and After a Fatal Officer-Involved Shooting of a Citizen*, „Government Information Quarterly” 2020, t. 37, nr 1, s. 5.

52 Tamże, s. 8-9.

do komentarzy użytkowników wskazano, że przed incydem były one neutralne, a negatywna zmiana w dniu i po incydencie była niewielka⁵³. Analizę sentymentu na Twitterze przeprowadzili G. Oh, Y. Zhang i R. G. Greenleaf, wykazując, że nieprzychylnie nastawienie do policji było obserwowane na obszarach o wyższej przestępczości z użyciem przemocy oraz niejednorodności rasowej⁵⁴. W kontekście pracy polskiej Policji, sygnalizowano jedynie możliwość wykorzystania analizy sentymentu – rozumianej jako „wyszukiwanie działalności przestępczej w internecie” w kontekście uprawy, produkcji lub handlu narkotykami oraz rozpowszechniania treści pedofilskich⁵⁵. Przeprowadzone badania własne stanowią próbę wykorzystania analizy sentymentu w ocenie odbioru materiałów publikowanych przez Policję w mediach społecznościowych.

- BADANIA WŁASNE -

Celem badania była analiza i opis sentymentu użytkowników wobec publikacji Policji wzbudzających społeczne poruszenie na portalu Facebook. Do analizy sentymentu komentarzy użytkowników wybrano posty dotyczące seksualnego wykorzystania małoletnich, gdyż sprawcy tych czynów wywołują w społeczeństwie szczególnie silne emocje. Zgodnie z badaniem CBOS z 2004 r. 94% badanych uznało, że obcowanie seksualne osoby dorosłej z dzieckiem jest przestępstwem⁵⁶. 77% badanych wskazało, że sprawców tego typu przestępstw należy zarówno karać, jak i leczyć (ponadto 19% – „przede wszystkim karać”, 3% – „przede wszystkim leczyć”)⁵⁷. Ponadto – odwołując się do doświadczeń dotyczących szumu medialnego w głośnych historiach kryminalnych – w ostatnich latach chociażby dotyczących losów Mariusza Trynkiewicza⁵⁸, zatrzymanie lub skazanie sprawcy przestępstwa seksualnego wykorzystania małoletniego budzi duże zainteresowanie, również w Internecie i mediach społecznościowych.

Mając na uwadze powyższe, na podstawie dostępnej literatury postawiono następujące hipotezy:

H 1: Posty dotyczące zatrzymania lub skazania sprawcy przestępstw seksualnych wobec małoletnich będą generowały większy średni zasięg i średnie zaangażowanie niż pozostałe kategorie publikacji⁵⁹.

53 Tamże, s. 6.

54 G. Oh, Y. Zhang, R.G. Greenleaf, *Measuring Geographic Sentiment Toward Police Using Social Media Data*, „American Journal of Criminal Justice” 2021, nr 2, s. 1-17, <https://www.doi.org/10.1007/s12103-021-09614-z>.

55 K. Kinel, *Przewidywanie ryzyka wystąpienia wypadków komunikacyjnych za pomocą uczenia maszynowego (sztucznej inteligencji)*, „Kwartalnik Policynny” 2019, nr 1-2(48-49), s. 65.

56 *Jak postępować wobec osób karanych za pedofilię?*, „Komunikat z badań CBOS” 2004, nr 78, s. 1, https://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2004/K_078_04.PDF [dostęp: 16.03.2022].

57 Tamże, s. 3.

58 M. Obszarny, *Mariusz Trynkiewicz – pedofil morderca! Potrzeby są zawsze silniejsze, one decydują o zachowaniu człowieka – mówi Trynkiewicz*, <https://dzienniklodzki.pl/mariusz-trynkiewicz-pedofil-morderca-potrzeby-sa-zawsze-silniejsze-one-decyduja-o-zachowaniu-czlowieka-mowi-trynkiewicz/ar/c1-13388864> [dostęp: 24.11.2021].

59 Kategoria ta obejmuje również zatrzymanie osoby podejrzanej o popełnienie przestępstwa i tak winna być rozumiana w całym artykule.

H 2: Komentarzy i reakcji na posty dotyczących zatrzymania lub skazania sprawcy przestępstw seksualnych wobec małoletnich będzie więcej niż w pozostałych postach.

H 3: Posty dotyczące zatrzymania lub skazania sprawcy przestępstw seksualnych wobec małoletnich będą komentowane jednoznacznie pozytywnie wobec Policji.

W celu zidentyfikowania, czy tematyka pedofilii i wykorzystania seksualnego dzieci pojawia się w postach publikowanych przez jednostki Policji, przeprowadzono analizę postów opublikowanych w okresie od 10 marca 2018 r. do 26 stycznia 2020 r. przez 13 profili prowadzonych przez Komendy Wojewódzkie Policji. Analizą objęto 13 947 postów, dla których szczegółowe dane (tzw. Facebook Insights) zostały przekazane przez komendy wojewódzkie Policji⁶⁰. Analizę przeprowadzono poprzez przeszukanie treści wszystkich postów z wykorzystaniem wybranych słów kluczowych, pochodzących m.in. z rozdziału XXV k.k.⁶¹ – przestępstwa przeciwko wolności seksualnej i obyczajności. Użyto następujących słów kluczowych (i ich odmian): „pedofil”, „seks”, „obcowanie”, „gwałt”, „zwałcenie”, „grooming”, „małoletni”, „dziecko”, „prezentowanie”. Następnie przeprowadzono weryfikację merytoryczną treści tak wybranych postów, tj. na podstawie całego kontekstu publikacji zakwalifikowano post jako dotyczący pedofilii albo usuwano go z próby.

Dane przekazane przez administratorów profili komend wojewódzkich Policji zawierały m.in. statystyki dla całkowitej aktywności użytkowników generowanej przez publikowane posty. Kategoria *Lifetime Post Stories by action* wskazuje liczbę wszystkich wątków / historii (*Stories*) utworzonych na temat postu na stronie oraz reakcje, komentarze i udostępnienia postu, w tym komentarze i reakcje na udostępnienia oryginalnego postu⁶². Z tego względu liczba komentarzy, udostępnień i reakcji na posty ujęta w danych przekazanych przez administratorów (Facebook Insights) różni się od liczby komentarzy i reakcji widocznych pod postami *online* w trakcie przeprowadzania analizy.

Publikowane przez komendy wojewódzkie Policji treści nie funkcjonują w próżni – wywołują reakcje użytkowników np. komentarze lub udostępnienia. Aby zbadać jakiego typu komentarze publikują użytkownicy w odpowiedzi na posty dotyczące przestępstw seksualnych, przeprowadzono analizę 862 komentarzy do postów opublikowanych przez komendy wojewódzkie Policji⁶³, tj. wszystkich komentarzy widocznych pod oryginalnymi postami opublikowanymi na profilach komend wojewódzkich. Ze względu na zakaz używania automatycznych narzędzi do pobierania treści (tzw. *scraper'ów*) wyrażony w regulaminie Facebook'a, przegląd komentarzy i ich skatalogowanie przeprowadzono ręcznie, na podstawie komentarzy dostępnych pod publikacjami w dniu 13 września 2021 r. (wy-

60 Dane dotyczące postów zostały zebrane w ramach realizacji projektu badawczego pt. *Media społecznościowe w pracy organów ścigania* (o nr 2018/31/B/HS5/01876) kierowanego przez dr. hab. Pawła Waszkiewicz, prof. UW, finansowanego ze środków Narodowego Centrum Nauki.

61 Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny, tj. Dz.U. 2020, poz. 1444 ze zm.

62 A. Stewart, *Facebook Insights*, <https://socialmediasundae.wordpress.com/tag/facebook-insights/> [dostęp: 24.11.2021].

63 Jak wskazano w definicji *Lifetime Post Stories by action*, liczba komentarzy pod oryginalnym postem jest inna niż całkowita liczba komentarzy. W zakres *Lifetime Post Stories* wchodzi również komentarze pod publikacjami udostępniającymi post oryginalny.

brano opcję *Pokaż wszystkie komentarze*)⁶⁴. W przeprowadzonych badaniach własnych, ze względu na niewielką próbę, nie wykorzystano metod automatycznych i półautomatycznych – ocenę przeprowadzono ręcznie. W szczególności analiza ta nie wymagała odwołania się do wykorzystywanych w automatycznej analizie sentymentu list słów pozytywnych lub negatywnych⁶⁵.

Ze względu na tematykę postów wykorzystano następujące kategorie komentarzy: dotyczące Policji (pozytywne, negatywne, neutralne), dotyczące sprawcy oraz inne. W komentarzach dotyczących Policji wyróżniono typy komentarzy pozytywnie oceniających jej pracę i realizowane działania – np. „Dobra robota”⁶⁶ czy „Brawo wy!”⁶⁷, negatywnie – np. „Brawo dla policji ??? Za co ??? Ze tyle lat jeździł tramwajami i macał ludzi i nic z tym nie robili ???”⁶⁸, „Hahahaha na maślata wpadacie ekipą se sprzętami”⁶⁹ oraz neutralnie – np. „Samosąd jest niezgodny z prawem. Policja działa w ramach i w granicach prawa. Chociaż myślę, że niejedyn zdrowy człowiek miałby ochotę w tej sytuacji wyeliminować zagrożenie raz na zawsze”⁷⁰. Kategoria komentarzy dotyczących sprawcy zawierała treści wzywające do samosądu, inwektywy i przekleństwa względem zatrzymanych oraz krytykę obowiązujących przepisów karnych w sprawach wykorzystania seksualnego małoletnich. W grupie „inne” zawarto pozostałe komentarze niemieszczące się w powyższych katalogach. Komentarze mogły zawierać elementy pasujące jednocześnie do dwóch kategorii – np. gratulacje dla Policji za dokonanie zatrzymania i negatywne komentarze pod adresem zatrzymanego.

- WYNIKI -

Spośród wszystkich postów, jedynie 0,24% stanowiły publikacje dotyczące przestępczości przeciwko wolności seksualnej i obyczajności, w których pokrzywdzonymi byli małoletni. W zależności od treści, każdy z 33 postów przyporządkowano do jednej z trzech kategorii (edukacja, prośba o pomoc, zatrzymanie / skazanie). Statystyki dotyczące postów zaprezentowano poniżej (tab. 1).

- 64 Ze względu na możliwość kasowania lub ukrywania komentarzy statystyki postów udostępnione przez administratorów profili komend wojewódzkich Policji w dniu 26 stycznia 2020 r. mogą różnić się od statystyk zaobserwowanych podczas analizy dla potrzeb niniejszej publikacji.
- 65 M.M. Bradley, P.J. Lang, *Affective Norms for English Words (ANEW): Instruction Manual and Affective Ratings*, Florida 1999, s. 49, <https://pdodds.w3.uvm.edu/teaching/courses/2009-08UVM-300/docs/others/everything/bradley1999a.pdf> [dostęp: 16.03.2022]; W. Gogołek, P. Kuczma, *Rafinacja informacji sieciowych na przykładzie wyborów parlamentarnych. Cz. 2. Portale internetowe, konteksty medialne i merytoryczne*, „Studia Medioznawcze” 2013, nr 3(54), s. 153-156.
- 66 Policja Świętokrzyska, post z 9 sierpnia 2019 r. na portalu Facebook, https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=457802831440963&id=124771061410810 [dostęp: 24.11.2021].
- 67 Lubuska Policja, post z 12 października 2018 r. na portalu Facebook, <https://www.facebook.com/watch/?v=2076978299013209> [dostęp: 24.11.2021].
- 68 Pisownia oryginalna. Pomorska Policja, post z 20 listopada 2018 r. na portalu Facebook, https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=10156774723625902&id=376321025901 [dostęp: 24.11.2021].
- 69 Lubuska Policja, post z 12 października 2018 r. na portalu Facebook, <https://www.facebook.com/watch/?v=2076978299013209> [dostęp: 24.11.2021].
- 70 Tamże.

Tab. 1. Liczba publikacji, ich częstotliwość i średni zasięg

Kategoria	Liczba postów	Częstotliwość	Średni zasięg	Średnie zaangażowanie
Zatrzymanie / skazanie	21	63,6%	48 587	10 672
Edukacja	11	33,3%	5 362	289
Prośba o pomoc	1	3%	33 404	1 223
Ogółem	33	100,0%	33 719	6 925

Źródło: badania własne

Najwięcej postów (63,6%) dotyczyło informacji o zatrzymaniach i skazaniach za czyny pedofilskie, takie jak pozbawienie wolności i wykorzystanie seksualne małoletniego oraz posiadanie i rozpowszechnianie w Internecie materiałów pornograficznych z udziałem osób małoletnich. Wśród nich znajdowały się publikacje dotyczące zatrzymania sprawców, którzy nawiązali kontakt z małoletnim przez Internet, w tym przez portale społecznościowe. W badanej próbie zidentyfikowano sześć tego typu postów. Posty edukacyjne (33,3%) dotyczyły przeprowadzonych przez policjantów kampanii informacyjnych i spotkań dotyczących zagrożeń dla dzieci i młodzieży w cyberprzestrzeni, obejmujące również zagrożenia związane z pedofilią w przestrzeni realnej i wirtualnej⁷¹. Jeden post został sklasyfikowany jako prośba o pomoc – przedstawiono w nim portret pamięciowy mężczyzny podejrzanego o „prezentowanie dwóm kilkuletnim dziewczynkom czynności seksualnej w celu swojego zaspokojenia”⁷². Tematyka przestępstw pedofilskich była poruszana na fanpage'u jedynie przez siedem komend wojewódzkich (lubelską, lubuską, łódzką, opolską, podlaską, pomorską i śląską). Średni zasięg (liczba unikalnych użytkowników, na których ekranach ukazał się konkretny post), dla postów dotyczących pedofilii wyniósł 33 719. Największy średni zasięg generowały posty dotyczące zatrzymania lub skazania sprawców (48 587), jednak na wynik ten wpłynął przede wszystkim post-video opublikowany przez Lubuską Policję przedstawiający akcję zatrzymania przez policyjnych antyterrorystów sprawcy brutalnego zgwałcenia 8-latki i usiłowania zgwałcenia dwóch innych małoletnich⁷³. Post pojawił się na ekranach 559 058 użytkowników i wygenerował 992 reakcje i 396 komentarzy⁷⁴. Posty edukacyjne i dotyczące prośby o pomoc cechowały się mniejszym średnim zasięgiem – wyświetliły się odpowiednio 5 362 i 33 404 użytkownikom. Podobnie kształtowało się średnie zaangażowanie wytworzone przez publikowane posty. Te dotyczące zatrzymania lub skazania wywołały zaangażowanie 10 672 użytkowników, wielokrotnie więcej niż Prośba o pomoc (1 223) i Edukacja (289). H 1 została tym samym potwierdzona.

71 Policja Województwa Łódzkiego, post z 3 kwietnia 2019 r. na portalu Facebook, https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=2441548349196868&id=133019200049806 [dostęp: 24.11.2021].

72 Policja Śląska, post z 5 lipca 2019 r. na portalu Facebook, https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=2376505692594349&id=1897771947134395 [dostęp: 24.11.2021].

73 Lubuska Policja, post z 12 października 2018 r. na portalu Facebook, <https://www.facebook.com/watch/?v=2076978299013209> [dostęp: 24.11.2021].

74 Tamże.

Wyniki analizy statystycznej wykazały, że średnia liczba reakcji dla postów dotyczących zatrzymania / skazania sprawcy wyniosła 187 – przy 28,1 dla postów dotyczących edukacji oraz 52 dla postów dotyczących prośby o pomoc. Podobną prawidłowość zaobserwowano w średniej liczbie komentarzy. Posty dotyczące zatrzymania / skazania sprawcy wygenerowały dziesięć razy więcej komentarzy niż pozostałe kategorie postów (tab. 2).

Tab. 2. Liczba reakcji, komentarzy i udostępnień badanych postów

Kategoria	Średnia liczba reakcji	Średnia liczba komentarzy	Średnia liczba udostępnień
Edukacja	28,1	10,5	42,9
Prośba o pomoc	52	6	131,0
Zatrzymanie / skazanie sprawcy	187	103,7	54,7
Ogółem	123,4	66,2	50,1

Źródło: badania własne

Warto podkreślić, że wśród trzech wyróżnionych kategorii, największą liczbę udostępnień zanotowano w przypadku postu dotyczącego prośby o pomoc. Post ten został udostępniony 131 razy⁷⁵. H 2 została potwierdzona.

Analiza komentarzy wykazała, że treści najchętniej komentowane przez użytkowników dotyczyły zatrzymania albo skazania sprawcy przestępstw wykorzystania seksualnego małoletniego – posty te wygenerowały 849 komentarzy, przy jedynie 13 komentarzach opublikowanych w odpowiedzi do postów dotyczących edukacji i prośby o pomoc.

Po przypisaniu kategorii do wszystkich wypowiedzi użytkowników ustalono, że 56,2% (370) wszystkich komentarzy stanowiły wypowiedzi dotyczące zatrzymanych sprawców; 31,2% (205) komentarzy zostało skatalogowanych jako *Inne*, a pracy Policji dotyczyło jedynie 15,8% (104) wszystkich komentarzy (tab. 3). Zgodnie z zasadą wskazaną powyżej – jeden komentarz mógł zostać sklasyfikowany jako zarówno dotyczący sprawcy, jak i pracy Policji.

Wśród komentarzy dotyczących pracy Policji, 49% uznano za odnoszące się do niej pozytywnie, 45% negatywnie oraz 6% neutralnie (wyk. 1). Warto podkreślić, że w badanej próbie znajdowały się również komentarze opublikowane przez komendy wojewódzkie Policji – tłumaczące, że opieszałość podejmowanych działań wynikała z braku zgłoszenia przestępstw przez pokrzywdzonych⁷⁶. Ze względu na to, że komentarze negatywne i neutralne stanowiły 51%, H 3 nie została potwierdzona.

75 Policja Śląska, post z 5 lipca 2019 r. na portalu Facebook, https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=2376505692594349&id=1897771947134395 [dostęp: 24.11.2021].

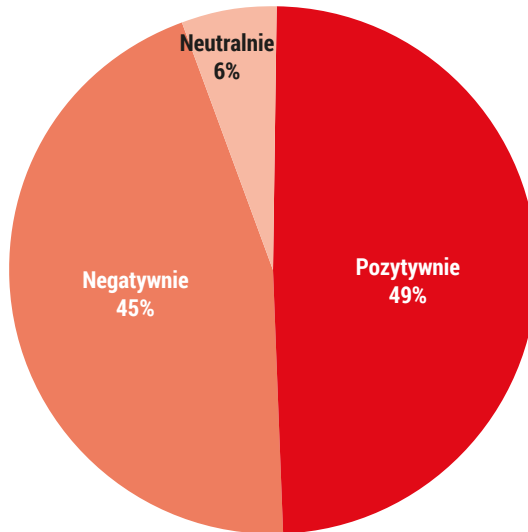
76 Pomorska Policja, post z 20 listopada 2018 r. na portalu Facebook, https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=10156774723625902&id=376321025901 [dostęp: 24.11.2021].

Tab. 3. Badana próba komentarzy

Kategoria	Policja	Sprawca	Inne
Zatrzymanie / skazanie	117	519	233
Edukacja	4	0	6
Prośba o pomoc	0	1	1
Razem	121	520	240

Źródło: badania własne

Wyk. 1. Sentyment komentarzy odnoszący się do pracy Policji

Źródło: badania własne

- PODSUMOWANIE -

Przeprowadzone badania wykazały, że posty dotyczące przestępstw seksualnych przeciwko małoletnim generowały średnio większy zasięg niż posty publikowane przez najpopularniejszy profil komendy wojewódzkiej w Polsce (pod względem liczby obserwujących użytkowników) – Wielkopolskiej Policji (33 719 w porównaniu do 21 827)⁷⁷. Dane te potwierdziły założenie, że temat przestępstwa seksualnego wykorzystania małoletniego budzi duże zainteresowanie społeczne, wyrażane również w mediach społecznościowych. W toku przeprowadzonych badań zweryfikowano pozytywnie H 1 i H 2, natomiast H3 została zweryfikowana negatywnie.

Przeprowadzone badania potwierdziły, że analiza sentymentu może stanowić cenną metodę poznawczą w ocenie działalności publikacyjnej organów ścigania w mediach społecznościowych. Z tego względu analizę sentymentu reakcji użytkowników warto rozszerzyć o inne kategorie postów i komentarzy opublikowanych w odpowiedzi na nie. Zwiększając próbę badawczą warto odwołać się do automatycznych i półautomatycznych metod analizy sentymentu.

77 P. Waszkiewicz M. Tomaszewska, B. Stromczyński, S. Rabczuk, *Czy Wielkopolska Policja...*, dz.cyt., s. 67, 71.

Media społecznościowe mogą stanowić wygodny kanał komunikacji Policji ze społeczeństwem, który można wykorzystać m.in. do budowania pozytywnego obrazu tej formacji. Jednak projektując strategię publikacyjną, jednostki Policji muszą mieć na uwadze, że nawet ich sukcesy w zwalczaniu powszechnie potępianej kategorii przestępczości mogą zostać negatywnie odebrane przez społeczeństwo. Mimo tego i pozostałych negatywnych aspektów mediów społecznościowych, niosą one w sobie na tyle duży potencjał dla organów ścigania, że warto je włączyć do metod działań marketingowych i prewencyjnych.

Streszczenie: Celem artykułu była analiza i opis reakcji społeczeństwa na publikacje Policji dotyczące seksualnego wykorzystania małoletnich na portalu Facebook. Badaniu poddano dane o 33 postach dotyczących pedofilii, opublikowanych na profilach 13 komend wojewódzkich Policji. Wybrane posty przyporządkowano do jednej z trzech kategorii – dotyczących zatrzymania lub skazania sprawcy przestępstwa pedofilskiego, edukacji oraz prośby o pomoc. Przeprowadzono ponadto analizę komentarzy opublikowanych w odpowiedzi na badane posty, w tym opisano ich tematykę oraz sentyment (nastawienie autorów) do zamieszczonych treści. Wyniki wykazały, że posty dotyczące zatrzymania lub skazania sprawcy przestępstw seksualnych wobec małoletnich generowały większy średni zasięg i średnie zaangażowanie niż pozostałe kategorie publikacji, jednak komentarze do tych postów nie były jednoznacznie pozytywne w stosunku do Policji.

Summary: The article was focused on analysing and describing the reaction of the public to Police Facebook publications regarding child sexual abuse. The study covered data from 33 posts about paedophilia, published on the profiles of 13 Regional Police Departments. Selected posts were assigned to one of three categories – the arrest or conviction of a paedophile, education, and requests for help. Further, analysis of the comments published in response to the posts was carried out, including the subject and sentiment (the authors' attitude) of the posted content. The results showed that posts regarding the arrest or conviction of a perpetrator of sexual crimes against children generated a greater average reach and engagement than the other categories of publications, however comments on these posts in relation to the Police were not unequivocally positive.

- BIBLIOGRAFIA -

Akty prawne:

Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny, tj. Dz.U. 2020, poz. 1444 ze zm.

Literatura:

Baj-Rogowska A., *Analiza sentymentu jako narzędzie monitorowania wyników finansowych przedsiębiorstwa*, „Przedsiębiorczość i Zarządzanie” 2019, nr t. 20, nr 12, s. 125-139.

Baker D., Hyde M., *Police Have Customers Too*, „Police Practice and Research” 2011, t. 12, nr 2, s. 148-162.

- Bohan P., *Law Enforcement Marketing: Perceptions of a Police Force*, „Irish Marketing Review” 1987, nr 2, s. 72-86.
- Bradley M.M., Lang P.J., *Affective Norms for English Words (ANEW): Instruction Manual and Affective Ratings*, Florida 1999, <https://pdodds.w3.uvm.edu/teaching/courses/2009-08UVM-300/docs/others/everything/bradley1999a.pdf> [dostęp: 16.03.2022].
- Dojwa-Turczyńska K., Bodziany M., *Public relations instytucji bezpieczeństwa*, Wrocław 2013.
- Gogołek W., Kuczma P., *Rafinacja informacji sieciowych na przykładzie wyborów parlamentarnych. Cz. 2. Portale internetowe, konteksty medialne i merytoryczne*, „Studia Medioznawcze” 2013, nr 3(54), s. 153-156.
- Gruza E., Goc M., Moszczyński J., *Kryminalistyka czyli O współczesnych metodach dowodzenia przestępstw*, Warszawa 2020.
- Hand L.C., Ching B.D., *Maintaining Neutrality: A Sentiment Analysis of Police Agency Facebook Pages Before and After a Fatal Officer-Involved Shooting of a Citizen*, „Government Information Quarterly” 2020, t. 37, nr 1, s. 1-11.
- Hu X., Rodgers K., Lovrich N.P., *“We Are More Than Crime Fighters”: Social Media Images of Police Departments*, „Police Quarterly” 2018, t. 21, nr 4, s. 544-572.
- Jak postępować wobec osób karanych za pedofilię?*, „Komunikat z badań CBOS” 2004, nr 78, https://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2004/K_078_04.PDF [dostęp: 16.03.2022].
- Kinel K., *Przewidywanie ryzyka wystąpienia wypadków komunikacyjnych za pomocą uczenia maszynowego (sztucznej inteligencji)*, „Kwartalnik Policyjny” 2019, nr 1-2(48-49), s. 63-65.
- Lewulis P., Waszkiewicz P., *Fotelowi detektywi w XXI wieku. Sposoby angażowania społeczeństwa do rozwiązywania spraw kryminalnych oraz korzyści i zagrożenia z tego płynące.*, „Archiwum Kryminologii” 2014, t. XXXIV, s. 423-450, <https://czasopisma.inp.pan.pl/index.php/ak/article/view/92>.
- Liu B., *Sentiment Analysis and Opinion Mining*, Florida 2012.
- Liu P., Marco C., Gulla J.A., *Semi-Supervised Sentiment Analysis for Under-Resourced Languages with a Sentiment Lexicon*, http://ceur-ws.org/Vol-2554/paper_02.pdf [dostęp: 16.03.2022].
- Łuszcz R., *Koncepcja Policji środowiskowej (community policing) jako rdzeń marketingu relacji w procesie świadczenia usług publicznych przez Policję*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Humanitas. Zarządzanie” 2016, nr 1, s. 113-123.
- Mawby R., Worthington S., *Marketing the Police from a Force to a Service*, „Journal of Marketing Management” 2001, t. 18, s. 857-876.
- Mazurek G., *Ewolucja wykorzystania mediów społecznościowych w marketingu*, „Nierówności Społeczne a Wzrost Gospodarczy” 2016, nr 45, s. 23-31.
- Michalak J., *Detecting Sentiment in Twitter Data – Challenges and implementation*, „To-run Business Review” 2017, t. 15, nr 4, s. 97-110.
- Narębska S., *Public relations w Policji. Wybrane zagadnienia. Raport z badań*, Szczytno 2009.

- Oh G., Zhang Y., Greenleaf R.G., *Measuring Geographic Sentiment Toward Police Using Social Media Data*, „American Journal of Criminal Justice” 2021, nr 2, s. 1-17, <https://www.doi.org/10.1007/s12103-021-09614-z>.
- Shi F., *Learn About Dictionary-Based Sentiment Analysis in Python With Data From the Economic News Article Tone Dataset (2016)*, Londyn 2019.
- Siemaszko A., Ostaszewski P., Klimczak J., *Badanie poparcia dla zaostrzenia polityki karnej. Wyniki trzech sondaży opinii publicznej*, Warszawa 2018.
- Szamota-Saeki B., *Odstraszające oddziaływanie kary na sprawcę przestępstwa w świetle badań empirycznych*, „Archiwum Kryminologii” 1995, t. XXI, s. 7-39, <https://czasopisma.inp.pan.pl/index.php/ak/article/view/444>.
- Tomanek K., *Analiza sentymentu – metoda analizy danych jakościowych. Przykład zastosowania oraz ewaluacja słownika RID i metody klasyfikacji Bayesa w analizie danych jakościowych*, „Przegląd Socjologii Jakościowej” 2014, t. 10, nr 2, s. 118-136.
- Turek T., *Możliwości wykorzystania analizy sentymentu w procesach prosumenckich*, „Ekonomiczne Problemy Usług” 2017, t. 126, s. 285-294.
- Waszkiewicz P., *Traktat o dobrej prewencji kryminalnej*, Warszawa-Newark 2015.
- Waszkiewicz P., Stromczyński B., Tomaszewska-Michalak M., Rabczuk S., *Czy Wielkopolska Policja umie w internety? Analiza strategii komunikacyjnej KWP w Poznaniu na portalu Facebook*, [w:] P. Waszkiewicz (red.), *Media społecznościowe w pracy organów ścigania*, 2021, s. 61-81, <https://www.doi.org/10.5281/zenodo.4624982>.
- Zaufanie społeczne, „Komunikat z badań CBOS” 2020, nr 43, https://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2020/K_043_20.PDF [dostęp: 16.03.2022].

Netografia:

- Chabasiński R., *Ministerstwo Sprawiedliwości przygotowuje zaostrzenie kodeksu karnego*, <https://bezprawnik.pl/zaostrzenie-kodeksu-karnego/> [dostęp: 24.11.2021].
- Jak zmieniło się zaufanie do Policji w latach 2017–2020?*, <https://demagog.org.pl/wypowiedzi/jak-zmienialo-sie-zaufanie-do-policji-w-latach-2017-2020/> [dostęp: 24.11.2021].
- Khavin D. i in., *U.S. Capitol riot*, <https://www.nytimes.com/spotlight/us-capitol-riots-investigations> [dostęp: 24.11.2021].
- Konieczek M., *Spada zaufanie do policji. Nie ufa jej co trzeci Polak. „Na wizerunek wpłynął strajk kobiet i działania podczas 11 listopada”*, <https://warszawa.naszemiasto.pl/spada-zaufanie-do-policji-nie-ufa-jej-co-trzeci-polak-na/ar/c15-8015585> [dostęp: 24.11.2021].
- Obszarny M., *Mariusz Trynkiewicz – pedofil morderca! Potrzeby są zawsze silniejsze, one decydują o zachowaniu człowieka – mówi Trynkiewicz*, <https://dzienniklodzki.pl/mariusz-trynkiewicz-pedofil-morderca-potrzeby-sa-zawsze-silniejsze-one-decyduja-o-zachowaniu-czlowieka-mowi-trynkiewicz/ar/c1-13388864> [dostęp: 24.11.2021].
- Pochrząst-Motczyńska A., *Bodnar o podwyższaniu kar: Ważna nieuchronność kary, a nie jej wysokość*, <https://www.prawo.pl/prawnicy-sady/czy-podnoszenie-kar-za-przestepstwa-skutecznie-im-przeciwdziala.363539.html> [dostęp: 24.11.2021].
- Police marketing strategy*, <https://www.youtube.com/watch?v=XYJCQJn7dFU> [dostęp: 24.11.2021].

- Stewart A., *Facebook insights*, <https://socialmediasundae.wordpress.com/tag/facebook-insights/> [dostęp: 24.11.2021].
- Unknown individual – Jane Doe 39, <https://www.fbi.gov/wanted/ecap/unknown-individual---jane-doe-39> [dostęp: 24.11.2021].
- Wójcik R., *Unsupervised sentiment analysis*, <https://towardsdatascience.com/unsupervised-sentiment-analysis-a38bf1906483> [dostęp: 24.11.2021].

Media społecznościowe:

- FBI, profil na portalu Facebook, <https://www.facebook.com/FBI> [dostęp: 24.11.2021].
- FBI, post na portalu Facebook z 3 stycznia 2021 r., <https://www.facebook.com/FBI/photos/a.10150156782341212/10158792754351212> [dostęp: 24.11.2021].
- FBI, post na portalu Facebook z 8 stycznia 2021 r., <https://www.facebook.com/72092591211/photos/a.10150156782341212/10158804754326212> [dostęp: 24.11.2021].
- FBI, post na portalu Facebook z 19 stycznia 2021 r., <https://www.facebook.com/FBI/photos/10158833520861212> [dostęp: 24.11.2021].
- FBI, post na portalu Facebook z 27 marca 2021 r., <https://www.facebook.com/FBI/photos/10159015404491212> [dostęp: 24.11.2021].
- FBI, wpis na portalu Twitter z 11 czerwca 2021 r., <https://twitter.com/FBI/status/1403351500039000067> [dostęp: 24.11.2021].
- FBI, post na portalu Facebook z 16 czerwca 2021 r., <https://www.facebook.com/FBI/photos/a.10150156782341212/10159208630651212> [dostęp: 24.11.2021].
- InterpolHQ, post na portalu Facebook z 23 lutego 2021 r., <https://www.facebook.com/Interpol-HQ/posts/5379958908695994> [dostęp: 24.11.2021].
- Lubuska Policja, post na portalu Facebook z 12 października 2018 r., <https://www.facebook.com/watch/?v=2076978299013209> [dostęp: 24.11.2021].
- Policja Śląska, post na portalu Facebook z 5 lipca 2019 r., https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=2376505692594349&id=1897771947134395 [dostęp: 24.11.2021].
- Policja Świętokrzyska, post na portalu Facebook z 9 sierpnia 2019 r., https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=457802831440963&id=124771061410810 [dostęp: 24.11.2021].
- Policja Województwa Łódzkiego, post na portalu Facebook z 3 kwietnia 2019 r., https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=241548349196868&id=133019200049806 [dostęp: 24.11.2021].
- Pomorska Policja, post na portalu Facebook z 20 listopada 2018 r., https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=10156774723625902&id=376321025901 [dostęp: 24.11.2021].
- Pomorska Policja, profil na portalu Facebook, <https://www.facebook.com/pomorskapolicja> [dostęp: 24.11.2021].

1. Z jakiego sądu pochodzi sprawa?
 - SR dla Warszawy-Mokotowa
 - SR w Otwocku
 - SR dla Warszawy Pragi-Północ
 - SR w Legionowie
 - SR dla Warszawy Pragi-Południe
 - SR dla Warszawy-Śródmieścia
 - SR dla Warszawy-Woli
 - SR dla m. st. Warszawy
 - SR w Grodzisku Mazowieckim
 - SR w Piasecznie
 - SR w Pruszkowie
 - SR w Nowym Dworze Mazowieckim

2. Jaka jest kwalifikacja prawna?
 - Art. 190a kodeksu karnego
 - Art. 256 kodeksu karnego
 - Art. 257 kodeksu karnego
 - Art. 202 kodeksu karnego
 - Art. 212 kodeksu karnego
 - Art. 115 ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych
 - Art. 116 ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych
 - Art. 117 ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych
 - Art. 35 ustawy o ochronie zwierząt

3. Jaki był wiek oskarżonego w chwili popełnienia przestępstwa?

4. Jaka jest płeć oskarżonego?
 - Kobieta
 - Mężczyzna

5. Jaki był wiek pokrzywdzonego w chwili popełnienia przestępstwa?

6. Jaka jest płeć pokrzywdzonego?
 - Kobieta
 - Mężczyzna

7. Organ prowadzący postępowanie przygotowawcze pochodzi z miasta czy wsi?
 - Nie dotyczy

- Brak informacji
- Miasto
- Wieś

8. Czy w sprawie są dowody z social media?

- Tak
- Nie

8.1. Na jakim etapie postępowania występują – przygotowawcze czy sądowe?

- Nie dotyczy
- Brak informacji
- Przygotowawcze
- Sądowe

8.2. Z czyjej inicjatywy – organ czy strona (jaka strona)?

- Nie dotyczy
- Brak informacji
- Organ
- Strona (podejrzany / oskarżony; świadek; pokrzywdzony; administrator serwisu)

8.3. Z jakiego social media pochodzą (nazwa serwisu)?

8.4. Do jakiego grona odbiorców „dowód” był kierowany?

- Nie dotyczy
- Brak informacji
- Treść powszechnie dostępna
- Treść dostępna dla określonego grona
- Korespondencja prywatna

8.5. Jaką formę miała treść zabezpieczona dowodem?

- Nie dotyczy
- Brak informacji
- Post
- Wiadomość
- Zdjęcie
- Film
- Ogłoszenie
- Komentarz
- Reakcja

8.6. Jak podpisuje się autor treści stanowiących następnie dowód?

- Nie dotyczy
- Brak informacji
- Profil osoby fizycznej
- Profil „firmy”
- Prawdziwe imię i nazwisko
- Skrót prawdziwego imienia i nazwiska
- Fałszywe dane
- Pseudonim
- Anonim
- Dane fałszywe, ale umożliwiające identyfikację
- Dowód nie przedstawia aktywności oskarżonego
- Za pośrednictwem Fanpage

8.7. Jaki był sposób zabezpieczenia dowodu?

- Nie dotyczy
- Brak informacji
- Nagranie screenów na nośnik elektroniczny
- Protokół oględzin strony internetowej
- Protokół oględzin urzędnika pod kątem treści w SM
- Wydrukowane zdjęcia urzędnika, na którym wyświetlana jest treść z SM
- Wdruk screenu
- Wdruk poświadczony przez organ ścigania
- Wdruk poświadczony przez notariusza
- Wdruk z kodem źródłowym strony

8.8. Jaka jest liczba dowodów cyfrowych z social media?

8.9. Czy kwestionowano dowód z social media?

- Nie dotyczy
- Brak informacji
- Tak
- Nie

8.10. W jaki sposób go kwestionowano?

- Nie dotyczy
- Brak informacji
- „Publiczność” wpisu
- Forma zabezpieczenia
- Prawdziwość dowodzonej treści
- Tożsamość autora wpisu

8.11. Czy sporządzono opinię biegłego nt. dowodu z mediów społecznościowych?

- Nie dotyczy
- Brak informacji
- Tak
- Nie

8.11.1. Ile zostało wykonanych opinii biegłych nt. dowodu z mediów społecznościowych?

8.11.2. Czy opinię sporządzono z urzędu czy na wniosek strony (jakiej)?

- Nie dotyczy
- Brak informacji
- Z urzędu
- Na wniosek strony

8.11.3. Biegły jakiej specjalizacji został powołany do sporządzenia opinii?

8.11.4. Na jaką okoliczność została powołana opinia?

- Nie dotyczy
- Brak informacji
- Prawdziwość dowodzonej treści
- W celu zabezpieczenia treści
- „Publiczność” wpisu

8.11.5. Jakie czynności podjął biegły w celu sporządzenia opinii?

8.12. Czy dowód z social media został uwzględniony w wyroku?

- Nie dotyczy
- Brak informacji
- Brak uzasadnienia
- Tak
- Nie

9. Czy zwrócono się do administratora serwisu społecznościowego o udostępnienie treści?

- Nie dotyczy
- Brak informacji
- Tak
- Nie
- Treść udostępniona bez wniosku

9.1. Kto się zwrócił o informacje do administratora serwisu?

- Nie dotyczy
- Brak informacji
- Organ
- Podejrzany / oskarżony
- Świadek
- Pokrzywdzony

9.2. Czy uzyskano odpowiedź na wniosek o udostępnienie danych?

- Nie dotyczy
- Brak informacji
- Tak
- Nie

9.3. Jaka była odpowiedź?

- Nie dotyczy
- Brak informacji
- Wezwano do uzupełnienia wniosku
- Wyrażono zgodę
- Wyrażono zgodę, ale nie udostępniono
- Nie wyrażono zgody

10. Czy zwrócono się do dostawcy usług internetowych?

- Nie dotyczy
- Brak informacji
- Tak
- Nie
- Treść udostępniona bez wniosku

10.1. Kto się zwrócił o informacje do dostawcy usług?

- Nie dotyczy
- Brak informacji
- Organ
- Podejrzany / oskarżony
- Świadek
- Pokrzywdzony

10.2. Czy uzyskano odpowiedź na wniosek o udostępnienie danych?

- Nie dotyczy
- Brak informacji
- Tak
- Nie

10.3. Jaka była odpowiedź?

- Nie dotyczy
- Brak informacji
- Wezwano do uzupełnienia wniosku
- Wyrażono zgodę
- Wyrażono zgodę, ale nie udostępniono
- Nie wyrażono zgody

11. Ile trwało postępowanie przygotowawcze (od wszczęcia do zamknięcia postępowania)?

- Nie dotyczy
- Brak informacji
- 1 miesiąc
- 2 miesiące
- 3 miesiące
- 4 miesiące
- 5 miesięcy
- 6 miesięcy
- 7–8 miesięcy
- 9–10 miesięcy
- 11–12 miesięcy
- 13–15 miesięcy
- 16–18 miesięcy
- 19–21 miesięcy
- 22–24 miesięcy
- 25–30 miesięcy
- 31–36 miesięcy
- 3 lata i więcej

12. Ile trwało postępowanie sądowe (od wpłynięcia aktu oskarżenia do wyroku I instancji)?

- Nie dotyczy
- Brak informacji
- 1 miesiąc
- 2 miesiące
- 3 miesiące
- 4 miesiące
- 5 miesięcy
- 6 miesięcy
- 7–8 miesięcy
- 9–10 miesięcy
- 11–12 miesięcy
- 13–15 miesięcy
- 16–18 miesięcy

- 19–21 miesięcy
- 22–24 miesięcy
- 25–30 miesięcy
- 31–36 miesięcy
- 3 lata i więcej

13. Ile trwały łącznie oba postępowania?

- Nie dotyczy
- Brak informacji
- 1 miesiąc
- 2 miesiące
- 3 miesiące
- 4 miesiące
- 5 miesięcy
- 6 miesięcy
- 7–8 miesięcy
- 9–10 miesięcy
- 11–12 miesięcy
- 13–15 miesięcy
- 16–18 miesięcy
- 19–21 miesięcy
- 22–24 miesięcy
- 25–30 miesięcy
- 31–36 miesięcy
- 3 lata i więcej

14. Jaka jest liczba tomów postępowania przygotowawczego?

15. Jakie zapadło rozstrzygnięcie w sprawie?

- Nie dotyczy
- Brak informacji
- Rozstrzygnięcie formalne
- Wyrok skazujący
- Wyrok uniewinniający
- Umorzenie postępowania
- Zawieszenie postępowania
- Warunkowe umorzenie postępowania
- Odstąpienie od wymierzenia kary
- (Tryb konsensualny) poddanie się karze

ZAŁĄCZNIK NR 2
- KWESTIONARIUSZ WYKORZYSTANY W BADANIACH Z SĘDZIAMI
(DANE BĘDĄ ZANONIMIZOWANE) -

1. Wiek:.....
2. Staż:
3. Sąd:
4. Wydział:
3. Płeć:

SM – część kwestionariuszowa

1. Z jakich mediów społecznościowych korzysta Pani/Pan prywatnie? [jeżeli z żadnych, to pyt. 9]
2. Czy na wszystkich ww. mediach społecznościowych posiada Pani / Pan konto?
3. Czy na którymś z ww. mediów społecznościowych posiada Pani / Pan kilka kont?
4. Ile czasu średnio dziennie poświęca Pani / Pan na media społecznościowe?
5. Jak szybko zapoznaje się Pani / Pan z powiadomieniami z mediów społecznościowych?
6. W jakim celu korzysta Pani / Pan z mediów społecznościowych? (kontakt ze znajomymi – messenger; bycie na bieżąco – newsy; obserwowanie stron – publicyści, artyści, aktorzy itp.; uczestnictwo w grupach na FB)
7. W jaki sposób korzysta Pani / Pan z mediów społecznościowych? (lajkowanie, posty, itd.) [do pyt. 6 & 7 będzie tabelka do dopytania po odpowiedzi swobodnej]
8. Czy Pani / Pana aktywność w mediach społecznościowych jest widoczna publicznie?
9. **Czy w ramach wykonywania obowiązków służbowych spotyka się Pani / Pan z dowodami z mediów społecznościowych?**

10. Czy zdarza się Pani / Panu w ramach wykonywania obowiązków służbowych korzystać z mediów społecznościowych w celu powzięcia informacji? [Jeżeli z żadnych, to pyt. 12]
11. Czy jest to powszechna praktyka w Pani / Pana wydziale?

12. Czy słyszała Pani / Pan o tego typu praktykach w Pani / Pana wydziale lub sądzie?

13. W jakiego typu sprawach korzysta Pani / Pan z mediów społecznościowych?

SM – część kazuśowa

1. Józef K. jest oskarżony o czyn z art. 157 § 2 k.k. Oskarżony wjechał rowerem w znanego polskiego publicystę w okolicy miejsca zamieszkania ofiary, w której to oskarżony nie bywa ani nie mieszka. Józef K. utrzymuje, że nie miał zamiaru skrzywdzić publicysty, nie zauważył pokrzywdzonego i wjechał w niego przypadkowo. Ofiara oświadcza, że Józef K. działał z zamiarem pokrzywdzenia, ponieważ przez dłuższy czas przed zdarzeniem aktywnie udzielał się na facebookowej stronie wulgarnie krytykującej działalność publicysty. Józef K. zamieszczał tam liczne negatywne komentarze pod adresem ofiary, życząc jej m.in. porażki publicystycznej, sugerując, że publicyście powinna stać się krzywda, a nawet życząc mu śmierci. Jak należy ocenić komentarze Józefa K.? Czy mogłyby one być dowodem na to, że działał on z zamiarem pokrzywdzenia ofiary? Dlaczego?
2. W toku procesu toczącego się w sprawie rozboju na terenie warszawskiego Żoliborza, o który oskarżony został Jan K., przez oskarżonego przedstawiony zostaje dowód mający świadczyć o jego niewinności w postaci zrzutu ekranu z portalu społecznościowego Facebook. Na zrzucie tym widoczne są dane Jana K. – jego imię, nazwisko oraz wizerunek – oraz zamieszczone przez niego zdjęcie, przedstawiające go stojącego pod pomnikiem Smoka Wawelskiego w Krakowie. Według danych widocznych na zrzucie, zdjęcie zostało udostępnione w czasie, kiedy oskarżony miał dopuścić się rozboju, a dodatkowo oznaczona została lokalizacja – Wawel, Kraków, Polska. O potencjalnej winie Jana K. świadczą jedynie zeznania pokrzywdzonego. Jak tego typu dowód – zrzut ekranu – wpłynie na ocenę sytuacji?
3. Jak ocenia Pan / Pani wartość dowodową poszczególnych aktywności związanych z mediami społecznościowymi? Proszę o uszeregowanie poniższych działań od 1-najbardziej do 10-najmniej wartościowego dowodowo.
- Dodanie reakcji (lajk)
 - Udostępnienie postu, wydarzenia, strony
 - Napisanie komentarza
 - Utworzenie postu
 - Publikacja zdjęcia
 - Obecność w kręgach znajomych
 - Oznaczanie profilu przez inne osoby, np. znajomych

[] Oznaczenie zainteresowania/wzięcia udziału w wydarzeniu

[] Obecność w zamkniętej grupie

[] Aktywność w zamkniętej grupie

Strony poświęcone kwestiom technicznym, tzn. wskazówki dla prowadzących

Pytania wytłuszczone zadawaj tylko osobom, które nie korzystają z mediów społecznościowych; w [kwadratowych nawiasach] odesłania do pytań, które należy takim osobom zadawać.

Tab. do pyt. 1

	Prywatnie	Służbowo
Facebook		
Instagram		
Nk.pl		
LinkedIn		
Youtube		
Twitter		

Tab. do pyt. 12

	SM są wykorzystywane	SM mogłyby być wykorzystane	W ilu sprawach w stosunku do wszystkich w ostatnim miesiącu?	Czy zajmuje się takimi sprawami?
Groźba				
Podżeganie				
Mowa nienawiści				
Wybryk nieobyczajny				
Wywołanie zgorszenia w miejscu publicznym				
Narkotyki				
Pornografia				
Pedofilia				
Oszustwo				
Kradzież				
Prawa autorskie				

Ilustracje do kazusów

Kazus nr 1

PRECZ ze ŚMIECIEM Antonim R
tymczasem Antoni R dalej publikuje swoje paszkwile, to wstyd ze takie cos nazywa sie 'powaznym' 'dziennikarzem', duzo mowi to o kraju w ktorym zyjemy
Like · Comment · 43 minutes ago · 🌐

1204 like this.

Michał Krul XDDDD
38 minutes ago · Like · 🗨️ 77

Tomasz Luty PRECZ!
30 minutes ago · Like · 🗨️ 30

Józef Kowalski krew mnie zalewa jak widze ze ten sukisyn znowu cos napisal... smierc dla takich to malo
26 minutes ago · Like · 🗨️ 2

Asia Graboś typie, daj spokój, my tu żartujemy...
22 minutes ago · Like · 🗨️ 37

Józef Kowalski JA nie żartuje... szlak mnie trafia jak widze ze ten grafoman znowu cos napisal... sam bym go zabil, jakbym mogli, oszczednosc dla swiata
17 minutes ago · Like · 🗨️ 1

Write a comment ...

Józef Kowalski
tymczasem Antoni R dalej publikuje swoje paszkwile, to wstyd ze takie cos nazywa sie u nas "powaznym" "dziennikarzem", duzo mowi to o kraju w ktorym zyjemy
Like · Comment · 14 minutes ago · 🌐

1 person likes this.

Kamil Łuch trollujesz czy powaznie?
11 minutes ago · Like · 🗨️ 6

Józef Kowalski wkurzaja mnie wszyscy jego obroncy, ale on najbardziej - daje mi adres, lom i pare kamieni, a z "wielkiego pana" nie pozostanie za wiele 😊))
7 minutes ago · Like · 🗨️ 1

Write a comment ...

Józef Kowalski
ktos jeszcze kogo Antoni R doprowadza do szalu? nie moge typa zniesc i chyba nie jestem jedyny
Like · Comment · 19 minutes ago · 🌐

3 people like this.

Sławomir Marczyk wybitny dziennikarz to nie jest, ale chyba można go po prostu olać, co?
16 minutes ago · Like · 🗨️ 4

Józef Kowalski ignorujac, pozwalasz takim zjawiskom istniec. nie bede ignorowal tego, co mi sie nie podoba
13 minutes ago · Like · 🗨️ 1

Józef Kowalski a z Antonim tak czy inaczej trzeba zrobic porzadek
12 minutes ago · Like · 🗨️ 1

Write a comment ...

Kazus nr 2

Jan Kowalski dodal nowe zdjęcie.
3 kwietnia 2019, 14:05 🌐

Like · Comment · Share

Utworzenie postu

 Albert Rudy
20.04.2019, 8:08

Kiedys wiedzieli jak utrzymac czystorasowe spoleczenstwo. Szkoda ze sie to nie udalo. wrótcie ludzie sie dowiedza, ze sie mylili, a Hitler mial racje co do kolorowych

HH

1

Lubię to! Komentarz

Dodanie reakcji (lajk)

 Heniek Biały
09.04.2019, 12:39

Czlowiek wraca zmęczony z pracy, a w metrze siedzenia zajmują dupy czarnych i ciapatych, KIEDYS WIEDZIELI, ZE TRZEBA USTAPIC BIAŁEMU PANIU, EUROPA NIEDŁUGO UPADNIE OD NAJAZDU TYCH ŚMIECI.

1 Albert Rudy lubi to

Lubię to! Komentarz

Publikacja zdjęcia

 Albert Rudy udostępnił zdjęcie
08.05.2019, 17:36

"Musimy zabezpieczyć byt naszego ludu i przyszłość dla białych dzieci, poniewaz piękno białej aryskiej kobiety nie moze zniknąć ze świata" Kiedys w koncu ich pogonimy!

1

Lubię to! Komentarz

Napisanie komentarza

Lubię to! Komentarz

 To wstyd, że nasza cywilizacja sama brnie w samozagładę, a nas uznaje za zwrrodnialców. PRZEZ WIEKI BIAŁA CYWILIZACJA WALCZYŁA O DOMINACJĘ, BY TERAZ ODDAC JA W RAMACH TEJ ŻAŁOSNEJ TOLERACJI. ROZPANOSZYLI SIĘ PO ULICACH, ZABIERAJĄ PRACĘ, KOBIETY... JA I MOI KOLEDZY POKAZALIBYŚMY GDZIE ICH MIEJSCE

Oznaczanie profilu przez inne osoby, np. znajomych

 BiałaPolska.cy
29.03.2019, 19:39

OZNACZ ZIOMKA KTÓRY WIEDZIAŁBY CO ZROBIĆ Z TĄ KOLOROWĄ ZARAZĄ

11

Lubię to! Komentarz

@Albert Rudy :D

Obecność w kręgach znajomych

WHITE PATRIOTS
OJCZYŻNA MA DLA NAS ZNACZENIE KTÓREGO NIE ZNAJA INNE NARODY

WIELKA POLSKA
DLA NAS TO NIE MODA DLA NAS TO ŻYCIOWA DROGA

ŁĄPY PRECZ OD POLSKI!
Publiczne - 2 wystąpienia - 8928 osób - organizatorzy: DUMNIE BIALI PATRIOCI i 4 innych użytkowników

Zainteresowana Wezmę udział Udostępnił

5,6 tys. weźmie udział lub jest zainteresowanych, w tym Albert Rudy Wyślij wiadomość

Obecność w zamkniętej grupie

DUMNIE BIALI PATRIOCI >

Grupa zamknięta · 78 746 członków

Ogłoszenia

Zdjęcia

Wydarzenia

Oznaczenie zainteresowania/wzięcia udziału w wydarzeniu

Albert Rudy Oś czasu ▾ Najnowsze

Znajomi · 266

88 14		

Aktywność w zamkniętej grupie

DUMNIE BIALI PATRIOCI
Grupa zamknięta

Albert Rudy
29 kwietnia o 15:07
TAK DŁUŻEJ BYĆ NIE MOŻE!

Jak już wcześniej proponowałem, zorganizujemy marsz przeciw tej szaranczy zagroźającym naszej rasie. **POKAZAMY IM GDZIE SĄ DRZWI!**

to będzie ostrzeżenie. Potem zrobi się nieprzyjemnie

👍👍👍 333 33 komentarze

Lubię to! Komentarz

Udostępnienie postu, wydarzenia, strony

Albert Rudy udostępnił(a) post

08.04.2019, 18:21

OSki Bobrowski
08.04.2019, 18:21

KOLEJNY BAN, KIEDY W KOŃCU ZROZUMIEJOM ŻE TAKIE METODY SĄ SKUTECZNE JAK MALOWANIE KWIATKÓW NA CHODNIKU. ONI SĄ SŁABI! SAMI POWINIŃ ZREZYGNOWAĆ I ODDAĆ NAM STER DO NOWEJ LEPSZEJ EUROPY BEZ TEJ SZARANCZY NISZCZĄCEJ NASZĄ KULTURĘ, I ZALEWAJĄCYMI NAS SWOIMI GENAMI

1 Lubię to! Komentarz

ZAŁĄCZNIK NR 3
- TREŚCI DOWODOWE Z MEDIÓW SPOŁECZNOŚCIOWYCH
(KWESTIONARIUSZ ANKIETY ADRESOWANEJ DO ADWOKATÓW,
RADCÓW PRAWNYCH I APLIKANTÓW TYCH ZAWODÓW, STYCZEŃ 2021) -

Część I.

Podstawowe informacje gromadzone w celu prawidłowego doboru respondentów i poprawnego stworzenia metryki badania przy jednoczesnym zachowaniu anonimowości.

1. Wykonywany zawód
 - Adwokata
 - Radcy prawnego
 - Jestem aplikantką /aplikantem adwokackim
 - Jestem aplikantką /aplikantem radcowskim
 - Żaden z wymienionych

2. Płeć
 - Kobieta
 - Mężczyzna
 - Inne /odmowa odpowiedzi

3. Wiek
 - Do 30 lat
 - 31–40 lat
 - 41–50 lat
 - 51–60 lat
 - Powyżej 60 lat
 -

4. Wykonuję zawód w miejscowości
 - Do 20 000 mieszkańców
 - Od 20 001 do 50 000 mieszkańców
 - Od 50 001 do 100 000 mieszkańców
 - Od 100 001 do 300 000 mieszkańców
 - Powyżej 300 000 mieszkańców

5. Czy jest Panu / Pani znane pojęcie „mediów społecznościowych” (niezależnie od tego, czy osobiście korzysta Pan / Pani z takich platform).
 - Tak
 - Nie
 - Nie mam pewności

6. Czy w ramach wykonywanych czynności zawodowych, bierze Pan / Pani udział w postępowaniach sądowych (karnych lub cywilnych) w roli obrońcy lub pełnomocnika strony?
- Tak, i mam poniżej 2 lat doświadczenia
 - Tak, i mam 2 do 5 lat doświadczenia
 - Tak, i mam 5 do 10 lat doświadczenia
 - Tak, i mam ponad 10 lat doświadczenia
 - Nie, w ramach swoich obowiązków zawodowych nie biorę udziału w postępowaniach sądowych
7. Na podstawie dotychczasowego doświadczenia i preferencji zawodowych, czy określiłby się Pan / Pani jako osobę o przymiotach jak poniżej
- Zdecydowanie bardziej zbliżoną zawodowo do postępowań karnych niż cywilnych
 - Raczej bardziej zbliżoną zawodowo do postępowań karnych niż cywilnych
 - Raczej bardziej zbliżoną zawodowo do postępowań cywilnych niż karnych
 - Zdecydowanie bardziej zbliżoną zawodowo do postępowań cywilnych niż karnych

Część II.

Wykorzystanie materiałów z mediów społecznościowych w postępowaniach karnych

8. Czy w praktyce zawodowej w sprawach karnych spotyka się Pan / Pani z dowodowym wykorzystaniem treści pochodzących z mediów społecznościowych?
- Nie
 - Tak, w 1–3 sprawach rocznie
 - Tak, w 4–10 sprawach rocznie
 - Tak, w 11–20 sprawach rocznie
 - Tak, w ponad 20 sprawach rocznie
9. [Pytanie opcjonalne] Jeżeli tak, w jakiego typu sprawach karnych treści z mediów społecznościowych pojawiają się najczęściej?
10. Czy w Pana / Pani ocenie i doświadczeniu w sprawach karnych, treści pochodzące z mediów społecznościowych – jeżeli są obecne – są generalnie istotnym (tj. mającym wpływ na treść orzeczenia) elementem materiału dowodowego?
- Tak
 - Raczej tak
 - Trudno powiedzieć
 - Raczej nie
 - Nie

11. Z jakich platform społecznościowych pochodziły treści dowodowe wykorzystywane w Pani / Pana doświadczeniu sądowym w sprawach karnych? (możliwe wskazanie wielu odpowiedzi)

- YouTube
- Facebook
- Facebook Messenger
- Instagram
- Whatsapp
- Twitter
- Skype
- Snapchat
- LinkedIn
- Pinterest
- Nk.pl
- Twitch
- Reddit
- TikTok
- WeChat
- Viber
- Tinder
- Inne

12. Jakiego rodzaju treści z mediów społecznościowych są wykorzystywane w celach dowodowych w sprawach karnych?

	Wcale	Rzadko	Czasami	Często	Bardzo często
Treść napisanych przez użytkownika postów / statusów					
Treść napisanych przez użytkownika komentarzy.					
Interakcje użytkownika z innymi treściami (tzw. reakcje, polubienia itp.)					
Treść konwersacji prowadzonych na komunikatorze.					
Opublikowane przez użytkownika zdjęcia					
Opublikowane nagrania wideo /audio					
Informacja o powiązaniach profilu użytkownika z innymi					
Informacje o logowaniu użytkownika (np. w określonym miejscu lub czasie)					

13. W jakiej formie prezentowane są w sprawach karnych dowodowe treści pochodzące z mediów społecznościowych?

	Wcale	Rzadko	Czasami	Często	Bardzo często
Wydruk treści (np. niepotwierdzony zrzut ekranu)					
Wydruk treści (potwierdzony przez adwokata lub radcę prawnego)					
Wydruk treści (jako załącznik do protokołu przesłuchania)					
Wydruk lub dane przekazane przez zewnętrzny podmiot (np. administratora serwisu społecznościowego)					
Protokół (np. z oględzin, wykonany przez Policję)					
Opinia biegłego (np. z zakresu informatyki)					

14. Czy zdarza się w Pana / Pani praktyce, aby sąd odmówił wiarygodności dowodowej treściom pochodzącym z mediów społecznościowych?

- Nie
- Tak, ze względu na sposób zabezpieczenia takich treści
- Tak, z innych powodów
- Nie wiem / trudno powiedzieć

15. [Opcjonalnie] Uprzejmie proszę o wyrażenie ewentualnych Pana / Pani uzupełniających uwag i spostrzeżeń dotyczących dowodowego wykorzystania treści z mediów społecznościowych w postępowaniach sądowych.

Część III.

Wykorzystanie materiałów z mediów społecznościowych w postępowaniach cywilnych

16. Czy w praktyce zawodowej w sprawach cywilnych spotyka się Pan / Pani z dowodowym wykorzystaniem treści pochodzących z mediów społecznościowych?

- Nie
- Tak, w 1–3 sprawach rocznie
- Tak, w 4–10 sprawach rocznie
- Tak, w 11–20 sprawach rocznie
- Tak, w ponad 20 sprawach rocznie

17. [Pytanie opcjonalne] Jeżeli tak, w jakiego typu sprawach cywilnych treści z mediów społecznościowych pojawiają się najczęściej?
18. Czy w Pana / Pani ocenie i doświadczeniu w sprawach cywilnych, treści pochodzące z mediów społecznościowych – jeżeli są obecne – są generalnie istotnym (tj. mającym wpływ na treść orzeczenia) elementem materiału dowodowego?
- Tak
 - Raczej tak
 - Trudno powiedzieć
 - Raczej nie
 - Nie
19. Z jakich platform społecznościowych pochodziły treści dowodowe wykorzystywane w Pani / Pana doświadczeniu sądowym w sprawach cywilnych? (możliwe wskazanie wielu odpowiedzi)
- YouTube
 - Facebook
 - Facebook Messenger
 - Instagram
 - Whatsapp
 - Twitter
 - Skype
 - Snapchat
 - LinkedIn
 - Pinterest
 - Nk.pl
 - Twitch
 - Reddit
 - TikTok
 - WeChat
 - Viber
 - Tinder
 - Inne

20. Jakiego rodzaju treści z mediów społecznościowych są wykorzystywane w celach dowodowych w sprawach cywilnych?

	Wcale	Rzadko	Czasami	Często	Bardzo często
Treść napisanych przez użytkownika postów / statusów					
Treść napisanych przez użytkownika komentarzy.					
Interakcje użytkownika z innymi treściami (tzw. reakcje, polubienia itp.)					
Treść konwersacji prowadzonych na komunikatorze					
Opublikowane przez użytkownika zdjęcia					
Opublikowane nagrania wideo /audio					
Informacja o powiązaniach profilu użytkownika z innymi					
Informacje o logowaniu użytkownika (np. w określonym miejscu lub czasie)					

21. W jakiej formie prezentowana są w sprawach cywilnych dowodowe treści pochodzące z mediów społecznościowych?

	Wcale	Rzadko	Czasami	Często	Bardzo często
Wydruk treści (np. niepotwierdzony zrzut ekranu)					
Wydruk treści (potwierdzony przez adwokata lub radcę prawnego)					
Wydruk lub dane przekazane przez zewnętrzny podmiot (np. administratora serwisu społecznościowego)					
Protokół (np. wykonany przez notariusza)					
Opinia biegłego (np. z zakresu informatyki)					

- ≡ 22. Czy zdarza się w Pana / Pani praktyce, aby sąd odmówił wiarygodności dowodowej treściom pochodzącym z mediów społecznościowych?
- Nie
 - Tak, ze względu na sposób zabezpieczenia takich treści
 - Tak, z innych powodów
 - Nie wiem / trudno powiedzieć
23. [Opcjonalnie] Uprzejmie proszę o wyrażenie ewentualnych Pana / Pani uzupełniających uwag i spostrzeżeń dotyczących dowodowego wykorzystania treści z mediów społecznościowych w postępowaniach sądowych.

ZAŁĄCZNIK NR 4
-KWESTIONARIUSZ WYKORZYSTANY W BADANIACH
UCZNIÓW KLAS POLICYJNYCH -

Kwestionariusz przygotowany i wypełniany wyłącznie w formie elektronicznej z wykorzystaniem narzędzia Google Forms. Niniejszy załącznik stanowi jedynie jego pomocniczą wizualizację.

Badanie ankietowe

Dziękujemy za chęć wypełnienia ankiety! Jest ona przeznaczona wyłącznie dla uczniów klas ponadpodstawowych o profilu policyjnym lub mieszanym. Prosimy o szczerze odpowiedzi – jej wyniki posłużą nam w prowadzonych badaniach. Jej wypełnienie zajmie Ci około 15 minut.

W razie jakichkolwiek pytań możesz skontaktować się z nami pisząc na adres: s.rabczuk@uw.edu.pl

Dziękujemy!

Stanisław Rabczuk i podkom. Przemysław Czerwiński

PYTANIA OGÓLNE (JEDNOKROTNEGO WYBORU)

1. Określ swoją płeć
 - Kobieta
 - Mężczyzna

2. Wskaż swój wiek
 - Mniej niż 14 lat
 - 14
 - 15
 - 16
 - 17
 - 18
 - 19
 - Więcej niż 19 lat

3. Wskaż miejsce zamieszkania
 - Wieś
 - Miasto poniżej 10 tys. mieszkańców
 - Miasto od 10 do 50 tys. mieszkańców
 - Miasto od 50 tys. do 100 tys. mieszkańców
 - Miasto od 100 tys. do 250 tys. mieszkańców
 - Miasto od 250 tys. do 500 tys. mieszkańców
 - Miasto powyżej 500 tys. mieszkańców

- 4. Wskaż do której klasy szkoły uczęszczasz
 - I klasa
 - II klasa
 - III klasa
 - IV klasa

- 5. Wybierz rodzaj klasy do której uczęszczasz
 - Klasa o profilu policyjnym
 - Klasa o profilu wojskowym
 - Klasa mundurowa mieszana (różne profile)
 - Klasa niebędąca klasą mundurową

- 6. Czy korzystasz z portali społecznościowych?
 - Tak – Przejdź do pytania 7
 - Nie – Przejdź do pytania 12

SOCIAL MEDIA – PYTANIA OGÓLNE (WIELO- I JEDNOKROTNEGO WYBORU)

- 7. Wskaż z jakich portali społecznościowych korzystasz (pole wielokrotnego wyboru):
 - Twitter
 - TikTok
 - Instagram
 - Pinterest
 - Facebook
 - YouTube
 - Snapchat
 - LinkedIn
 - Inne:

- 8. Wskaż, ile czasu dziennie spędzasz w mediach społecznościowych (łącznie na wszystkie tego typu portale; pole jednokrotnego wyboru):
 - Mniej niż 30 minut
 - 30 minut – 1 godzina
 - Od 1 do 1,5 godziny
 - Od 1,5 do 2 godzin
 - Od 2 do 2,5 godzin
 - Od 2,5 do 3 godzin
 - Więcej niż 3 godziny

- 9. Jak szybko zapoznajesz się z powiadomieniami z mediów społecznościowych?
 - Natychmiast
 - Co godzinę
 - Kilka razy dziennie

- Dwa razy dziennie
- Raz dziennie
- Rzadziej

10. Jak często publikujesz lub powielasz (udostępniasz) treści (komentarze, posty, filmy, zdjęcia) w portalach społecznościowych?

- Przynajmniej raz dziennie
- Kilka razy w tygodniu
- Kilka razy w miesiącu
- Rzadziej niż raz w miesiącu
- Nie publikuję ani nie udostępniam treści w mediach społecznościowych

11. W jakim celu korzystasz z mediów społecznościowych (pole wielokrotnego wyboru)?

- Kontakt z rodziną / znajomymi
- Poznanie bieżących informacji
- Obserwowanie stron
- Uczestnictwo w grupach
- Publikowanie treści
- Udostępnianie treści
- Bycie na bieżąco z życiem znajomych
- Inne:

12. Czy znasz przebieg i zasady rekrutacji do Policji?

- Tak
- Nie

13. Czy po ukończeniu szkoły zamierzasz wstąpić do Policji?

- Tak
- Nie
- Nie wiem

DOSTĘP DO KONTA (JEDNOKROTNEGO WYBORU)

14. Wolałbym /-abym, aby moja aktywność w mediach społecznościowych została przejrzana przez

- Moich rodziców / opiekunów
- Przyszłego pracodawcę
- Nie mam zdania

15. Czy udostępniłbyś dane dostępne (login, hasło) do swojego konta w mediach społecznościowych w następującym przypadku?

	Zdecydowanie tak	Raczej tak	Raczej nie	Zdecydowanie nie	Nie mam zdania
Rekrutacji do cywilnego pracodawcy – na jego prośbę					
Rekrutacji do Policji – na prośbę jednostki prowadzącej postępowanie rekrutacyjne					
Rekrutacji do cywilnego pracodawcy – pod rygorem odrzucenia aplikacji					
Rekrutacji do Policji – pod rygorem odrzucenia aplikacji					

PUBLIKACJA TREŚCI – RESPONDENT (JEDNOKROTNEGO WYBORU)

16. Jak często publikujesz lub powielasz (udostępniasz) w mediach społecznościowych treści (np. filmy, komentarze, posty, zdjęcia) zawierające / prezentujące:

	Przynajmniej raz dziennie	Kilka razy w tygodniu	Kilka razy w miesiącu	Rzadziej niż raz w miesiącu	Nigdy nie publikowałem
Alkohol					
Wypowiedzi o charakterze politycznym					
Wulgaryzmy					
Narkotyki					
Memy / żarty, dotyczące wyznania, mniejszości etnicznych czy narodowych					
Podtekst seksualny					

PRYWATNOŚĆ – POSTAWA (JEDNOKROTNEGO WYBORU)

17. Czy zgadzasz się z poniższymi zdaniami?

	Zgadzam się	Raczej się zgadzam	Raczej się nie zgadzam	Nie zgadzam się	Trudno powiedzieć
Portale społecznościowe w przejrzysty sposób informują użytkownika o stosowanych przez nich zasadach (politykach) prywatności					
Cała aktywność użytkownika w mediach społecznościowych powinna być domyślnie dostępna wyłącznie dla znajomych / followersów, których użytkownik samodzielnie zaakceptuje					
Portale społecznościowe gromadzą na temat swoich użytkowników za dużo danych					
Portale społecznościowe są wystarczająco surowo karane za przypadki naruszenia prywatności użytkowników					
Dostęp do portali społecznościowych powinny mieć osoby wyłącznie powyżej 16 roku życia					

PUBLIKACJA TREŚCI – ZNAJOMI (JEDNOKROTNEGO WYBORU)

18. Jak często spotykasz się w mediach społecznościowych z treściami (np. filmy, komentarze, posty, zdjęcia, udostępnienia) opublikowanymi przez twoich znajomych zawierającymi / prezentującymi:

	Przynajmniej raz dziennie	Kilka razy w tygodniu	Kilka razy w miesiącu	Rzadziej niż raz w miesiącu	Nie spotkałem się
Alkohol					
Wypowiedzi o charakterze politycznym					
Przekleństwa					
Narkotyki					
Memy / żarty, dotyczące np. wyznania, mniejszości etnicznych czy narodowych					
Podtekst seksualny					

OCENA MATERIAŁÓW PRZY REKRUTACJI (JEDNOKROTNEGO WYBORU)

19. Postaw się w roli policyjnego rekrutera. Jak oceniasz przydatność wskazanych poniżej aktywności w mediach społecznościowych do oceny kandydata do służby?

	Zdecydowanie istotne	Raczej istotne	Raczej nieistotne	Zdecydowanie nieistotne	Nie mam zdania
Umieszczenie zdjęcia o podtekście seksualnym					
Umieszczenie zdjęcia z manifestacji					
Zamieszczenie filmu zawierającego spożywanie alkoholu					
Napisanie komentarza zawierającego przekleństwa					
Polubienie zdjęcia zawierającego wezwanie do nieprzestrzegania obostrzeń sanitarnych					
Obserwowanie strony partii politycznej					
Udostępnienie posta dotyczącego zalegalizowania marihuany					
Udostępnienie filmiku – żartu dot. wyznania					
Udostępnienie posta znajomego/-ej o podtekście seksualnym					
Post znajomego o wspólnym spożywaniu marihuany					

OCENA RODZAJU AKTYWNOŚCI (JEDNOKROTNEGO WYBORU)

20. Czy Twoim zdaniem istnieje związek pomiędzy wskazaną niżej aktywnością a przypuszczeniem że dana osoba spożywa narkotyki? Do każdej aktywności przyporządkuj ocenę co do występowania związku pomiędzy aktywnością w mediach społecznościowych a rzeczywistą postawą.

	Zdecydowanie istotne	Raczej istotne	Raczej nieistotne	Zdecydowanie nieistotne	Nie mam zdania
Polubienie zdjęcia przedstawiającego osobę palącą jointa					
Udostępnienie postu wzywającego do zalegalizowania miękkich narkotyków					
Napisanie komentarza popierającego powszechny dostęp do miękkich narkotyków					
Utworzenie postu wzywającego do zalegalizowania marihuany					
Publikacja zdjęcia z jointem					
Posiadanie w gronie znajomych osób, które mają zdjęcie profilowe z jointem					
Oznaczenie profilu przez znajomych w komentarzach pod postami dot. legalizacji narkotyków					
Oznaczenie wzięcia udziału w manifestacji za legalizacją miękkich narkotyków					
Obecność w zamkniętej grupie dotyczącej narkotyków					
Aktywność w zamkniętej grupie dotyczącej narkotyków					

Katarzyna Bayer – absolwentka Wydziału Prawa i Administracji na Uniwersytecie Warszawskim; studentka studiów II stopnia w Szkole Głównej Handlowej. Współzałożycielka i była prezes Koła Naukowego Białego Wywiadu. Autorka publikacji z dziedziny kryminalistyki. Zawodowo zajmuje się doradztwem w sprawach związanych z wykrywaniem nadużyć dla klientów korporacyjnych. Naukowo zainteresowana teorią prawa, kryminalistyką oraz cyberbezpieczeństwem, prywatnie – kinematografią, literaturą faktu, poezją i psychologią.

Jan Bitner – aplikant adwokacki w Izbie Adwokackiej w Warszawie; absolwent Wydziału Prawa i Administracji na Uniwersytecie Warszawskim. Autor publikacji z dziedziny kryminalistyki. Tłumacz tekstów związanych z nowymi technologiami z języka angielskiego na język polski. Zawodowo zajmuje się obsługą klientów indywidualnych oraz biznesowych. Prywatnie zainteresowany współczesną beletrystyką, kinematografią oraz – amatorsko – astronomią i astrofotografią.

Anna Julia Chabiera – absolwentka Kolegium Międzydziedzinowych Indywidualnych Studiów Humanistycznych i Społecznych (na kierunku Prawo); obecnie aplikantka adwokacka w Izbie Adwokackiej w Warszawie, zainteresowana prawem procesowym. Zawodowo zajmuje się głównie sporami natury gospodarczej. Prywatnie – miłośniczka kotów, wycieczek wysokogórskich i literatury beletrystycznej.

Ewa Chmiel – absolwentka Wydziału Prawa i Administracji oraz Wydziału Neofilologii, studentka Wydziału Psychologii na Uniwersytecie Warszawskim. W wolnym czasie wolontariuszka w schronisku dla zwierząt. Jej główne zainteresowania naukowe to psychologia sądowa oraz psychologia przestępczości.

Katarzyna Chruścińska – aplikantka adwokacka w Izbie Adwokackiej w Warszawie; absolwentka studiów prawniczych oraz studiów podyplomowych z prawa pracy na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego. Była członkini zarządu Koła Naukowego Białego Wywiadu. Zawodowo zajmuje się prawem rodzinnym i opiekuńczym. Swoje zainteresowania karnistyczne skupia głównie na tematyce *cold cases*, tzw. spraw niewykrytych. Prywatnie miłośniczka biegów długodystansowych.

Marta Czekalska – aplikantka radcowska w Okręgowej Izbie Radców Prawnych w Warszawie. Współzałożycielka i była wiceprezes Koła Naukowego Białego Wywiadu; absolwentka Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego o szczęśliwie niesprecyzowanych kierunkach rozwoju dalszej kariery zawodowej. Aktualnie zajmuje się prawem bankowym. Jej pozaprawnym obszarem zainteresowań są media społecznościowe i zachodzące w nich procesy komunikacyjne. Amatorsko zajmuje się pisaniem prozy. W wolnych chwilach lubi krytycznie prześwietlać fabuły seriali kryminalnych pod względem zgodności z techniką kryminalistyczną i zdrowym rozsądkiem.

Przemysław Czerwiński – funkcjonariusz Policji w stopniu komisarza, od 2019 r. oddelegowany do Wydziału do Spraw Organizacji Policji i Straży Granicznej w Departamencie Porządku Publicznego Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji. Absolwent Wydziału Filozofii Chrześcijańskiej Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie.

Szymon Czerwiński – absolwent Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego. Obecnie pracuje jako asystent sędziego w Naczelnym Sądzie Administracyjnym. Swoje zainteresowania naukowe skupia wokół szeroko pojętego prawa publicznego.

Filip Dąbrowski – absolwent Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego. Były wiceprezes Koła Naukowego Białego Wywiadu. Członek Korporacji Akademickiej „Respublica”. Od ukończenia studiów nie zajmuje się zawodowo prawem. Swoje zainteresowania naukowe skupia wokół kwestii prawa międzynarodowego i kryminalistyki. Prywatnie wielki miłośnik owczarków niemieckich, interesuje się również historią współczesną.

Barbara Domańska – absolwentka Wydziału Prawa i Administracji na Uniwersytecie Warszawskim. Zawodowo zajmuje się doradztwem w sprawach związanych z ochroną praw własności intelektualnej. Swoje zainteresowania badawcze skupia wokół karnoprawnej ochrony własności intelektualnej oraz przestępczości związanej z naruszaniem praw własności intelektualnej.

Adam Goliasz – absolwent Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego. Były skarbnik Koła Naukowego Białego Wywiadu. Zawodowo pracuje jako asystent sędziego w wydziale karnym jednego z warszawskich sądów powszechnych. Swoje zainteresowania naukowe skupia wokół zagadnień z zakresu kryminalistyki oraz polityki karnej i penitencjarnej.

Miłosz Klotz – absolwent Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego. Wykonuje zawód Asystenta Radcy Prokuraturii Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej w Departamencie Prawa Umów. Prywatnie miłośnik kina, wina i klocków Lego.

Martyna Korkus – absolwentka Wydziału Prawa i Administracji na Uniwersytecie Warszawskim. Od ukończenia studiów nie zajmuje się zawodowo prawem. Zainteresowaniem naukowym darzy prawa mniejszości, a prywatnym – film *noir*.

Piotr Lewulis – adiunkt w Katedrze Kryminalistyki Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego i wykładowca Centrum Nauk Sądowych UW z wcześniejszym doświadczeniem zawodowym w roli obrońcy w sprawach karnych. Zainteresowaniem naukowym darzy szeroko rozumiane patologie cyberprzestrzeni i związane z tym problemy prawa dowodowego. Odnosi umiarkowane sukcesy we wspinacze skalnej.

Jakub Nadolny – absolwent Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego. Obecnie nie zajmuje się zawodowo prawem. Jako zakres swoich zainteresowań naukowych uznaje prawo sportowe, kryminalistykę oraz antropologię sądową. Prywatnie – zapalony żeglarz, fan piłki nożnej i entuzjasta literatury współczesnej.

Agnieszka Nawara – absolwentka Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego; obecnie studentka bioetyki na Wydziale Filozofii i prawniczka w podmiocie publicznym. Była sekretarz Koła Naukowego Białego Wywiadu. Zainteresowania naukowe skupia wokół zagadnień z zakresu bioetyki i bioprawa, szczególną sympatią darząc kwestię praw zwierząt.

Stanisław Rabczuk – doktorant w Katedrze Kryminalistyki na Wydziale Prawa i Administracji UW; aplikant adwokacki w Izbie Adwokackiej w Warszawie. Interesuje się nowymi technologiami na styku prawa karnego oraz kryminalistyki. Zawodowo zajmuje się *compliance* oraz obsługą korporacyjną w spółce publicznej, ponadto udziela pomocy prawnej przedsiębiorcom oraz klientom indywidualnym. Tworzy i koordynuje projekty w Fundacji Akademia Integracji – Praca, Edukacja, Sport. Prywatnie interesuje się lotnictwem – jest pilotem szybowcowym III klasy.

Karolina Skraba – absolwentka prawa na Uniwersytecie Warszawskim. Była członek Zarządu Koła Naukowego Prawa Karnego „Temida”; współzałożycielka Koła Naukowego Białego Wywiadu. Prowadząca zajęcia z kryminalistyki w ramach Uniwersytetu Dzieci. Obecnie zajmuje się cyberbezpieczeństwem.

Błażej Stromczyński – doktorant w Katedrze Kryminalistyki Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego. Specjalizuje się w wywiadzie jawnoźródłowym. Zawodowo zajmuje się prowadzeniem postępowań wyjaśniających, wykrywaniem nadużyć, audytem śledczym i weryfikacją kontrahentów. Aplikację w Izbie Adwokackiej w Warszawie zakończył zdaniem egzaminem adwokackim. Amator kolarstwa i gier komputerowych.

Magdalena Tomaszewska-Michalak – absolwentka Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego; adiunkt w Katedrze Bezpieczeństwa Wewnętrznego na Wydziale Nauk Politycznych i Studiów Międzynarodowych UW. Swoje zainteresowania badawcze skupia wokół prawnospołecznych oraz kryminalistycznych aspektów wykorzystania technologii biometrycznej.

Paweł Waszkiewicz – profesor w Katedrze Kryminalistyki Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego. Kierownik projektu pt. *Media społecznościowe w pracy organów ścigania* (nr 2018/31/B/HS5/01876) finansowanego w ramach programu OPUS przez Narodowe Centrum Nauki. Kierował i współrealizował badania dotyczące prewencji kryminalnej, monitoringu wizyjnego, biometrii, pracy operacyjnej i wykrywczej, śledztw w sprawach zabójstw, metod inwigilacji, mediów społecznościowych oraz pozasądowe-

go rozwiązywania sporów. Zwolennik transparentności i polityki *Open Access*. Bez wzajemności zakochany w surfingiu.

Krzysztof Worek – doktorant w Katedrze Kryminalistyki Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego. W ramach Międzydziedzinowej Szkoły Doktorskiej UW przygotowuje doktorat łączący nauki prawne i psychologię. Były prezes Koła Naukowego Białego Wywiadu. Naukowo zajmuje się zagadnieniami dotyczącymi roli mediów społecznościowych w prawie oraz prawem nieletnich. Zawodowo ulokowany pomiędzy wspomnianymi wyżej dziedzinami; z jednej strony pracuje jako prawnik w podmiocie publicznym, a z drugiej – udziela się w telefonie zaufania.

„Zawarte w recenzowanej książce wyniki badań i ich omówienia mogą być inspiracją nie tylko dla prawników, ale także osób zainteresowanych nowymi technologiami oraz przedstawicieli nauk społecznych analizujących różnorakie fenomeny prawne czy funkcjonowanie instytucji tworzących i stosujących prawo.”

– dr hab. Wojciech Jasiński, UW

„Publikacja jest bardzo ciekawym materiałem, w którym w zwartej i merytorycznie spójnej formie znajdują się unikalne treści. Przejrzystość i spójność struktury publikacji, pomimo wieloautorowości, znacznie ułatwia jej czytanie. Przedstawione wyniki badań przedstawione przez poszczególnych autorów są wynikami oryginalnymi.”

– dr hab. Jerzy Kosiński, prof. AMW

Koło Naukowe Białego Wywiadu Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego skupia studentów zainteresowanych tematyką open-source intelligence oraz wykorzystywaniem w pozyskiwaniu informacji mediów społecznościowych.

Szczególnie zwracamy uwagę na wpływ rozwoju świata wirtualnego na rzeczywistość śledczo-sądową. Prezentowana monografia prezentuje badania kontynuowane po publikacji „Media społecznościowe w pracy organów ścigania” i zwraca się ku sądowemu etapowi postępowania. Szczególny nacisk został położony na prawo dowodowe w najczęstszych typach przestępstw oraz ocena dowodów i informacji pochodzących z mediów społecznych przy wykorzystywaniu ich w procesie.

dr hab. Paweł Waszkiewicz

Profesor uczelni w Katedrze Kryminalistyki Wydziału Prawa i Administracji UW. Specjalizuje się w prewencji kryminalnej, taktyce kryminalistycznej oraz roli technologii w pracy organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości. Brał udział w szeregu krajowych i międzynarodowych projektów badawczych. Kierownik projektu pt. *Media społecznościowe w pracy organów ścigania* (nr 2018/31/B/HS5/01876) finansowanego w ramach programu OPUS przez Narodowe Centrum Nauki.

WSPÓŁFINANSOWANE ZE ŚRODKÓW:

NARODOWE CENTRUM NAUKI

Creative Commons
CC BY-NC-ND

Pewne prawa
zastrzeżone

**INP
PAN**

ISBN 978-83-66300-64-4

9 788366 300644